

شهره‌فنامه

نووسینی

شهره‌فخان بدلیسی

وهرگیرانی

سه‌لاحه‌ددین ناشتی

۲۰۱۷

سه‌په‌رستی چاپ‌مه‌نیه‌کانی بنکه: سدیق صالح

زنجیره: ۱۸۰

کتیب: شه‌ره‌فنامه

نوسه‌ر: شه‌ره‌ف‌خان بدلیسی

وه‌رگیت‌ر: سه‌لا‌حه‌ددین ناشتی

پیت‌چن: په‌روین پیره‌بابی

پو‌وبه‌رگ: ئاوات‌ه‌که‌یم‌زاده

سالی چاپ: ۲۰۱۷

به‌رگه‌ژمیر: ۱۰۰۰

ژماره‌ی سپاردن:

سه‌رچاوه‌ی سه‌ره‌کیی وه‌رگیت‌ران: شه‌رفنامه، تاریخ مفصل کردستان، تألیف شرف‌خان بن شمس‌الدین بدلیسی، به‌اهتمام ولادیمیر ولیامینوف زرنوف، دو‌جلد در یک مجلد، چاپ اول ۱۳۷۷ خورشیدی / ۱۹۹۸ میلادی، انتشارات اساطیر، تهران.
(توضیح: جلد اول سال ۱۸۶۰ و جلد دوم سال ۱۸۶۲ در پترزبورگ به‌اهتمام ولادیمیر مقلب به ولیامینوف زرنوف، تدوین و توشیح و انتشار یافته‌اند.)

بنکه‌ی ژین

بۆ بو‌ژاندنه‌وه‌ی که‌له‌پووری به‌لگه‌نامه‌یی و پ‌ژژنامه‌وانیی کوردی

عیراق: هه‌ریمی کوردستان، سلیمانی، شه‌قامی پیره‌مه‌گروون، گه‌ره‌کی به‌رانان (۱۰۷)،
ته‌نیشتی مزگه‌وتسی شیخ‌فریید، ته‌له‌فون ۲-۳۱۹۴۷۳۱ ئاسیا ۰۷۷۵۶۳۳۵۷۷۵ یسا

کۆره‌ک ۰۷۷۰۱۱۲۸۳۰۹، سندوقی پۆست: ۱۴

مالپه‌ر: WWW.Binkeyjin.com ناو‌نیشانی ئه‌لکترۆنی: Info@binkeyjin.com

پیرست

- پیشہ کی ۶۸۳
- باسی بنہ و بنہ چہ کہی سولتانه کانی عوسمانی ۶۸۹
- باسی سہرہ تہای داگیرسانی دہ سہ لاتی سولتان عوسمانی خہ زاکہ ر. ۶۹۷
- باسی بہ سہ سہرہ تہای سہ سولتانه کانی عوسمانی و پادشہ ایانی ئیران و
تووران (۱۲۹۰ ی ک - ۱۵۹۷ ی ز) ۷۰۱
- وردبوونہ وہیہ ک لہ ژیاننامہ ی شہرہ فخان / مستہ فا دیہقان و فورال گہنچ،
وہرگیتر: سہ لمان علی ۱۰۳۳
- شہرہ فخان بسوچی ک۔ وژراوہ؟ / مستہ فا دیہقان و فورال گہنچ،
وہرگیتر: عہ بدورپرہ حمان پہ ناہنہ ۱۰۸۵
- فہرہ نگوک ۱۱۰۵
- لیزگہ ی ناوہ کان ۱۱۴۷

پيشه گي

به ناوي خوداو هندی دههنده و دلزقان

ليزه وه دهمه وي سهارهت به ژيان و به سهرهاتي مهزنه ميراني خاوهن شكزي
عوسماني و پادشاهاني نيران و توراني هاوچه رخيان بدويم كه شان به شاني نه وان
به به سستيني رزگاردا تيه ريون و له چاخ و خوليكدا پشويان داوه. دياره كومه لي
هوزان و بليمه تان و بيروردان و پيواراني چاوتيزي باز و پينازي راسته ريگه ي
هه لكشاني فام و فره زاني، خويان له ره و شتي نووسهران و پي وشويي
ميژوونوسان ده زانن و ده كه ونه هه لويزيني پووبه ندي دوودلي و لنيان سووره
كه گيرانه وه ي سهر بورده ي پولي ميران و خونكاران ده بي به پي چونيته ي پاش و
پيش و جهنگه ي تيگبه زيني رززان و شهواني ژيانيان بخريته به رچاوان.
به لگه ي روون و پته و له سهر پووراستي نه م قسانه چونيته ي هه ل و هه لگه وتي
ژين و ناژواني كارواني ريك و پيك و ته رز و پيروزي سهرتزي هه ليزارده ي
ئاده ميزادان، واتسه پيغه مبهري به رزه جي تاريخ كراوه كه له سايه سهر ي مباره كي
نه ورا فرماني ببه و به ديهانتي دنيا دهركراوه و له بهر پي وقه ده مي به ودمي وي
جيهان تاجي شادي و شادمانبي له سهر ناوه، به لام ده بينين كه به ئاخرين
نيردراوي خودا داندراره و پاشهنگي راسپيراواني يه زدانه و له وي جي و پي بو
كراوه ته وه.

ئه‌وه‌نده‌ى دنيا هه‌يه و ده‌مىنى به‌ناوى جوانى له‌بار ده‌نووينى

به‌لگه و نيشانه‌يه‌کى دىکه بۆ شى کردنه‌وه و له په‌په‌دان و سه‌لماندنى باسه‌که‌مان له بابته به‌شى کۆتايى شه‌ره‌فنامه‌وه، سوورپى تاقانه‌په‌رستىيه که که‌وتۆته دامىن و بنه‌بانى لاپه‌ره‌کانى کتپى پىروژى يه‌زدانى و هه‌مووى به‌شان و بالى په‌روه‌ر دگار هه‌لده‌لى و گه‌لى مسولمان سه‌ره‌به‌رى پى ليتاوه و ئوبالى بۆ ئه‌م بۆچونه كيشاوه که ئاواى سه‌ردهق شكاوه و ده‌لى: «بىژه ئه‌م خودايه که وايه ئه‌گه‌ر بىتوو به پالپشتى ئه‌م شايه‌تانه نووسراويله‌کى کرچ و کال و ناتهرزم سه‌بارته به مىراني به‌شان و شه‌وکه‌تى ئالى عوسمان بۆ داکووژى، ديسانىش خىروبيرى پىوه‌يه؛ چونکه ده‌شزانم که پۆلىک له شه‌نگه‌سوارانى قه‌له‌م نه‌خشىن و زۆرزان و خۆش‌پاويژ و ورده‌کارى هه‌رىمى وته و نووسىنى لىک و لووس و پاراو، کلاوى هه‌وت‌په‌نگيله‌ى مىرانه‌يان به تىلاگى سه‌ريانه‌وه ناوه و ئه‌سپى خۆيان له‌م مه‌يدانه‌دا تاو داوه. ئه‌م ژىرانه به نووکه‌نيزه‌ى قه‌له‌مان له ده‌روازه‌ى قه‌لاى وريايى وه‌ژووړ که‌وتوون و خه‌ت و کووزيان كيشاوه و چون جوانه ئاوا هه‌لکه‌وت و پووداوه‌کانى هه‌په‌تى فه‌رمان‌په‌وايه‌تى ئه‌و سولتانه دادپه‌روه‌رانه‌يان بى‌ته‌ک و لۆ خستۆته پال يه‌کتر و له‌وپه‌رى دلگى و ناسکى دا به هۆنراوه و په‌خشان پازاندووياننه‌وه و دوړ و گه‌وه‌رى نووسىنيان پى جه‌لله کردوون، جا بۆيه چون باشه خوداي گه‌وره ئاويان چاکه بداته‌وه.

به‌لام له‌به‌روه‌ى منى هه‌ژارى به‌سته‌زمان بۆ ماوه‌يه‌کى دوور و دريژ له ريزى هاوړکيفانى مىرى مه‌زنه‌وه‌جاخ و له نيو کۆرى يارانى تايبته و نيزىکى خاوه‌ن‌شکۆدا جيگا و پىگام بۆ کرابۆوه و له ژىر تيشکه‌ى پووناکيده‌رى

دهسه‌لاتی دا ده‌هاتم و ده‌چووم، ویستم ئەگەر به‌خت یار بێ، هەر له‌ پۆژی یه‌که‌می هاتنه‌ سەر کاری ئەم بنه‌ماله‌ پایه‌به‌رزوه‌ چی قه‌وماوه و رابردووی پادشایانی ئێران و توورانی هاوسه‌رده‌میان ده‌گریته‌وه، هه‌تا ئەم پۆژگارە خوشه‌په‌ به‌کورتی و به‌هه‌له‌داوان، له‌سه‌ر پێ‌وشویتی رچه‌ی نه‌پساوه‌ی مانگ و سالان به‌ سه‌رگولخۆری تیپه‌پم و شه‌ره‌فنامه‌ی پێ‌ ته‌واو که‌م.

میری ئیمه‌ که‌ سولتان محهمه‌دخانه،^۱ هیوادارم خودا ر‌اوه‌ستاوی کا و ده‌ست ده‌بن بالی بگری و سیبه‌ری به‌زیی و به‌خشینی له‌سه‌ر کۆمه‌لانی خه‌لک که‌م نه‌بێ. ئەم سولتانه به‌رزه‌شانه‌ پۆپه‌ی کۆشکی ده‌سه‌لاتی که‌یوه‌ته‌ په‌رپه‌رچکه‌ی گومبه‌زی ئاسمان و ده‌ترووسکیته‌وه و به‌ دابی گه‌ردوون به‌ربلاو و هه‌راوه. بۆ شۆق و شه‌به‌ق شانی له‌ شانی هه‌ساره‌ی بارام داوه و له‌ کر و نه‌خشی قه‌له‌م‌په‌نگینی دا تایه‌ بۆ ئەسته‌یره‌ی زاوه. قه‌یسه‌ری هه‌ره‌ بالایه و تاقانه‌ی هه‌موو دنیایه و میری میرانی سه‌رۆک و مه‌زن و شاهانی رۆم و عه‌ره‌ب و عه‌جه‌مه. خۆره‌تاوی سه‌ر کورسیی عاسمانی پادشایه‌تی و جیهانداری و مانگی نیو سه‌راپه‌رده‌ی سسام و شک‌پۆیه‌. به‌ زه‌بری ده‌ست و مستی دنیا داده‌گری و ده‌پرازییته‌وه. دوژمن ده‌خاته‌ به‌نده‌وه و روو بکاته‌ هه‌ر قۆلیک سه‌ری پێ‌ ده‌چه‌میته‌. خاوه‌نی دوو ده‌ریا^۲ و دوو به‌ژانه^۳ و غولام و خزمه‌تکاری مه‌که‌که و مه‌دینانه.

۱- مه‌به‌ستی له‌ سولتان محهمه‌دخانی سیه‌هه‌م، کوری سولتان مرادی سیه‌هه‌م، سێزده‌مین سولتانی عوسمانییه. سالی ۱۰۰۳ تا ۱۰۱۲ی کۆچی (۱۵۹۴-۱۶۰۳ی زاینی) پادشایه‌تی کردووه و ۳۸ سال ژیاوه. و.

۲- هه‌ردک ده‌ریای رۆم و فارس که‌ یه‌کتر ده‌گرنه‌وه. ده‌ریای ره‌ش و سپی. وشه‌دانی دیه‌خودا، چاپی دووه‌می خولی نوێ، ب ۳، لاپه‌ره‌ ۴۳۹۲، سالی ۱۳۷۷ی هه‌تاوی/۱۹۹۷ی زاینی، تاران). و.

۳- ئەو هه‌ریمانه‌ی که‌ له‌ ده‌وره‌ی ده‌ریای ره‌ش و سپی هه‌لاون. (دیه‌خودا، ب ۳، ل ۶۶۹۲. دوو ویشکانی). و.

ميريڪه زه مان سهري وه بهرهيڏاوه
 ٿاس... ڙ به پهڙ و بسالي ٿهوي رازاوه
 هر چهندي كه خور و مانگ دهرهوشن
 واقيان له قوبه‌ي بهرزي شه‌ي ورمابه

پادشاهه كه خاشه‌ي ري وشويني بتان ده‌كيشي و ريگا بڙ پهري ديني ٿيسلام
 خوش ده‌كا و برهه دها به زانستي شهريعت و شوئيگيڙاني رچه‌ي پيغه‌مبه‌ر سه‌ر
 ده‌خا. بڙ زانايي و ٿاكارچاكي له هه موواني ٿيپه‌راندوهه و دهستي داوه‌ته
 ريڪخستني نزا و پارانه‌وه و په‌سن داني يه‌زداني. خاوه‌ن شه‌وکه‌تيكي وايه كه كه‌س
 تاي ناكا و شه‌قلي ٿه‌م ٿايه‌ته مباره‌كه‌ي به‌كار و كرداريه‌وه دياره‌كه
 دركاندوويه‌تي: «به‌راستي خودا فرمان دها به‌داهواني و چاڪه و دلاوي». ^١
 بڙيه دهمه‌وي له پروي ٿه‌مگ و پيڙانينه‌وه وه‌به‌ر سايه‌چه‌وري خوم هه‌لبخوٽم و
 به‌دوعاي به‌خير بيلاوينمه‌وه. دنه‌ي بيڙي گولم داوه‌بکه‌ويته ته‌كوز كردن و
 هه‌لوه‌ژاردني پرزه‌وپال و پالوتني پروداوه‌كاني رڙڙگار و قه‌له‌مي ڪڙي نووسينم
 بڙ خستنه‌پروي مه‌به‌ستي تازهي نه‌بيستراوه‌لسورپاندوهه. هر چه‌نده‌ٿاگري
 سرشتي تيڙ له به‌سته‌له‌كي سه‌رساردي دا رومرڪابوو، ديسانيش هه‌لگرايه‌وه؛
 ٿه‌گه‌رچي بڙ راپه‌راندني ڪاريڪي ٿاوا قورس ده‌بوو بلند تيڙاچووبام و
 نه‌رمه‌هنگاوي به‌برشتم هاويشتبا. ده‌بوو هه‌موو كه‌لين وڪوليتيڪم ورد پشڪنيا و
 په‌رده‌م له پروي زانست و زانياربي ورد و باريڪ داماليا و چي نه‌هيتيه
 هه‌لمه‌يتابانه‌وه. ده‌بوو باس وخواسم وه‌دوا نه‌دابان و به‌پرسياران زور شتم پروون
 كردبانه‌وه و مه‌يداني ٿه‌زموونم به‌سواري ٿه‌سپي خوشاڙوي پته‌وي تيگه‌يشتن

١- «ان الله يامر بالعدل والاحسان»، قورٿاني پيرؤن، سوورهي نه‌حل، ٿايه‌ي ٩٠. و.

برييا، چونكه ده‌زاند پادشايه‌كى پشتيوانم له پشته و هميشه چاوى به سه‌رمه‌وه‌يه. جا بزيه وه‌ختايه‌ك ليره‌دا ئاسكى سياخالى قه‌له‌م به‌ده‌م ئه‌م خه‌يالانه‌وه پزوى نيوكى ترازو و به‌رامه‌ي هه‌موولايه‌كى گرته‌وه و چه‌شنى شه‌مامه‌ي بونخوش به‌رلووتى ئامانجى ئه‌نگاوت و عه‌ترى پيدا پژاند، بوخوم به‌ خوم گوت وا باشه بنووس وه‌ك خدرى زينده به‌چاوه‌ي ژينى دانووسى و له ره‌شاوى مه‌ره‌كه و ئاوى هه‌رمان بخواته‌وه و چوئيه‌تتى نه‌قل و نه‌زيله و چيرۆكان پتر به‌جل و به‌رگى ساكاره‌وه بخاته به‌ر ديه‌ي ورديينان. خامه ويستى كه كاگل و پوخته‌ي مه‌به‌ست و سيحرى هه‌لال به‌سه‌كه‌م لايك خوازه‌ي سه‌ير و باسى سروشت و ئه‌ويين و وينواندنى سه‌مه‌ره نه‌شيوى و ليل دانه‌گيرى و به‌ تلته‌وتال دانه‌پوشرى.

من به‌سيله‌چاوى خودا ده‌نازم و ئوميدده‌وارم ئه‌وه‌ي ده‌ينووسم بووى مه‌جليسى هه‌بى و گولى بوومه‌ت و روخسارى خوش‌خه‌ت و خالى دلگري ئه‌م بووپه‌رانه وا بدره‌وشيته‌وه كه وه‌كوو گزينكى هه‌تاوى دنيا‌داگر برووقه‌ي بى و له چاوى پيسى هه‌موو چاوچلئ به‌دوور بى.

بنکھی ژین

www.zheen.org

باسی بنه و بنه چه گه ی سولتانه کانی عوسمانی

به ئاوپیکی ئەمه گدارانه له تۆرمه ی پایه به رزی خانه دانی عوسمانی و هۆی پیچانه وهی کۆچ و باریان له ناوچه ی خوراسان و ئەوبه رپووباره وه بۆ خاکی رۆم سه ری قسان داده گیرسیتم. با که سانی زیره کی مه له وانی بینه کیشی ده لپای توژیینه وه و لۆتکه وانانی به حری بیری ترووسکه داری ورده کاری لێیان رپون بیته وه که به پپی نووسینی نووسهران و ئەوانه ی ژیان و به سه رهاتی رابردوان ده گیرنه وه و خودای گه وره بیان به خشی، بزمان ده رده که وئ که ره چه لاک ی ره سه نداری ئەم بنه ماله به رزه شانه ده گاته وه سولتان عوسمانی خه زا که ر. پینشه نگ ی خۆش راپوژان و سه رتۆپی شیرن زمانانی زه مان قازی ئەحمه دی غه فقاریی قه زوینی له ده سنووسه کانی «جیهان ئارا» دا سولتان عوسمان به نه وه و نه تیژه ی «ئیسرائیل» ی کوپی سه لجووق داده نی و هه موو مامۆستایان وه جاخیان ده به نه وه سه ر زنجیره ی سه لجووق قییه کان. تیگرای زانیانی دنیا و ته واری خوینده واران ی له زه بیری بنیاده م له سه ر ئەم با وه رهن هه تا ئەمڕۆ که رۆژی چوارشه ممۆی کلکه ی مانگی قوربانی سالی ۱۰۰۵ ی کۆچییه، تا سالی ۶۸۹ به ره وودوا که سولتان عوسمانی خه زا که ر له شارۆکه ی قه ره حه ساری ساحیتی خوتبه ی به ناوی ناوداری خویندرا وه ته وه ده بیته ۳۱۶ سال و به درێژایی ئەم رۆژگار ه سووره دالی خۆشفه رپی ده سه لات و بازی به رزه فپی حوکمات له لای ئەم خانه دانه بلیندئا واته هیلانه ی خۆش کردو وه و بالی ئەنگاتو وه. له و کاته وه

پژژب...ه پژ و دم به دم مه زنایه تی و شه و کتی ئم خانه دانه نهمره به ره و گه شه و نه شه یه و ئاواته خوازم که تا پژی رابوونه وه قافلای بی ویتنه یان نه بریتته وه.

بیته دی پارانه وهی هرچی ئه وینداره خودا!

زنجیره ی خانه دانی پله به رزی عوسمانی بنج و بناوانیان ده چیتته وه سهر یافسی کوپی نووح، درودی بی سنووری خودای له سهر بی و ئه وانیه دیار و بهرچاون بریتین له: سولتان محهمه دخان کوپی سولتان مرادخان کوپی سولتان سه لیم خان کوپی سولتان سوله یمان خان کوپی سولتان سه لیم کوپی سولتان بایه زید کوپی سولتان محهمه د کوپی سولتان مراد کوپی سولتان محهمه د کوپی ئیلدروم بایه زید کوپی سولتان مراد کوپی ئورخان کوپی سولتان عوسمانی خه زاکه ر کوپی ئه رتؤغرؤل کوپی شاسوله یمان کوپی ئه لب قیا کوپی قزل بوغا کوپی بای ته یموور کوپی قؤتلؤغ کوپی توغان کوپی قه سوون کوپی شافوور کوپی بؤلغای کوپی بایسونقور کوپی تۆقمتوور کوپی بایسووق کوپی حه مدوور کوپی باقی ئاغا کوپی کووک ئه لب کوپی ئوغوزخان کوپی قه راخان که ئه ویش به ۱۴۵ پشتان ده گاته وه سهر یافسی کوپی نووح، درود و سه لام پایه ندازی بی. مه به ست له هینانه گۆپی ئه م باسه پروون کردنه وه و دهرخستنی چۆنیه تی لان گۆرکه و هاتنی ئه م ده سه لاتدارانه یه له ناوچه ی خوراسان و ئه و بهر پرووباره وه بؤ ولاتی رۆم. یانی وه ختایه ک سالی ۶۱۱ ی ک/۱۲۱۴ ی ز، له شکر سهره شیتی زیانیده ری چه نگیزخان له که له شاخی دنیا خراب بوونی تووراند و کوله ژهماری

که لپنه‌ی ئاژاوه و تیکه‌ولیکه‌ئو به‌رپر ووبار و خوراسانی تیکوهردا و چاره‌په‌شی و مال‌ویترانی هه‌موو لایه‌کی گرته‌وه، ئه‌م میره‌ماله‌ش په‌په‌وازه بوون.
نووسه‌ری کتییی «حه‌بیوسسییه‌ر» ده‌لی شاری مه‌روی زیدی باب‌وکالی ئه‌م مه‌زنه‌ماله‌ کوشتاریکی وای تیدا کراوه که سه‌ید عیززه‌ددین ناویک ویپای چه‌ند نووسندان سیژده شه‌و و پوژان که‌وتوونه‌ بژاردنی که‌لاکی کوژراوان. له‌ خودی نیو شاری مه‌رودا میلیۆنیک و سیسه‌ده‌زاری بریک که‌م پشووبر کراون. سه‌ید و یارانی له‌ حه‌ژمه‌تان بوچرووک و بو‌سۆیان له‌ می‌شک و هه‌ناوی هه‌ستاوه و ئه‌م چوارینه‌ی «خه‌بیام» یان به‌ زار و زمانه‌ی دا هاتووه:

سه‌رخۆش دلی نایه‌ پیا‌له‌یه‌ک بشکیئنی،
هه‌ر توژی له‌ بار و ریک‌وپیک بنویننی.
خوا ئه‌و هه‌موو لاشه‌ ناسک و لاوچاکه
بوچ ریکی ئه‌خا و له‌ داخی کچی ئه‌پزیتی؟!¹

هه‌روه‌ها قه‌دیمی گێراویانه‌ته‌وه شاری به‌لخ ئه‌وه‌نده‌ گه‌وره‌ و ئاوه‌دان بووه‌ که به‌ دیهاتی ده‌وربه‌رییه‌وه له‌ ۱۲۰۰ جی نوێژی هه‌ینی کراوه و ۱۳۰۰ گه‌راموی خۆش و به‌رفه‌وان له‌ و په‌ره‌وپه‌ری هه‌لخراوه. جا له‌ و پینه‌ بپوانی ده‌زانی پاده‌ی جه‌ماوه‌ری هه‌ر ژاوه‌ی هاتووه، که‌چی زه‌مان هه‌رچی ئاده‌میزاده‌ به‌ره‌و هه‌ریمی نه‌مانی هه‌لداشتوون و به‌ زه‌بری شیریی تیژی ده‌م‌نه‌پاریژ له‌ خۆلی نه‌مانی وه‌رداوان. خۆشه‌ویستیک له‌م باره‌وه‌ گوتووویه‌تی:

۱- خه‌بیامی هه‌ژارانه، چوارینه‌ فارسی و کوردییه‌کانی خه‌بیام و هه‌ژار، لیکۆلینه‌وه‌ی سه‌لاحه‌ددین ئاشتی، لاپه‌ره‌ ۲۵۵، چاپی دووهم ۲۰۰۴، سلیمانی، چاپخانه‌ی شقان. و.

به لخی تهخت کرد وهکوو له پی دهست
کۆشک و سه سه رای کرانه پی پهست

له شاری خارهم سهره پای هه لاواردنی سه دهه زار سنعاتکار و خاوهن پیشه و به یه خسیر بردنی ژنانی جحیل و منالان، خه لکه که ی دیکه یان دابه شیوه و کوشتوو یانن. ده لاین بکوژانی په نجه به خوین که ژماره یان له سه دهه زاری تته په پیوو هه رکامه ی بیست و چوار سه ری ئاده میزادی پی برابوو.

له شاری نه یشابووور ماوه ی دوازه پوژان ته رمی کوژراوانیان ژماردوون و بیجگه له ژن و زاروکان، ۱۷۴۷۰۰۰ که سه شه لالی خوین و جواناوی مهرگ کرابوون. شیخ عهتتاریش^۱ کوژی پاکی پر بی له نوور، له وی خوشاوی شه هاده تی به سه ریبه وه نا و قومی لیدا.

به کورت و کرمانجی پوژایه ک دهد و مهینه تی ئه م کاره ساتانه بالی رهشیان به سه ر خوراسان کیشا، شاسوله یمانی کوپی ته لب قیا که له پیزی مه زن و به گله رانی سولتان محه ممه دی خارهم شادا ده دزه وشا و له بری وی به سه ر ناوچه کانی ماخانی مه رو راده گه یشت و ده بیاراست، هه ر که دیتی که له بهر و دابرا که وتوته نیو پیزی سه رکرده کان و قوشه نچیانی خارهم شا، و پرای په نجاهه زار مال و خیزانی سه رپاکی تیره و هوزانی تورکان له مهروه وه به ره و نازه ربایجان کوچی لینا و به پیی ئایه تی «ئه گه ر خودا ئاواره بی له سه ر ئه وان نه نووسییا، هه ر له دنیا

۱- فه ریده ددین محه ممه دی کوپی برام کوپی ئیسه قاقی که دکه نی، ناسراو به شیخ عهتتار (۴۰ هه ق؟ - ۱۶۱۸ هه ق / ۱۱۴۵ - ۱۲۲۱ هه ق) خوداناس و نووسه ر و ده رمان ناسی ئیرانی. کوژرانی له م په لاماره دا جیی گومانه. دهقی بودلیان ئه م مه به سه ته تی تیدا نییه. (ل ۳۱۳). بو زانیاری زیاتر بروانه: فه ره نگی ئه علامی سوخن، ب ۲، ل ۱۲۶۸ - ۱۲۶۹. و.

تووشی ئازاری ده‌کردن»^۱ جوولایه‌وه و هه‌واره‌وه‌وار خیل و خیلاتی گه‌یاندە خاکی ئه‌رمه‌نییان و له‌شاری ئه‌خلاتی جه‌رگه‌ی حوکماتی هه‌ریمه‌که‌بنه‌ی داکوتا. ئه‌و ناوچه‌یه‌که‌ ده‌تگوت باغی به‌هه‌شته‌ئالای سه‌رکه‌وتن‌نیشانی لئ هه‌لدا و کردی به‌ناوه‌ندی ده‌سه‌لاتی. پاش ماوه‌یه‌که‌ به‌ ئامانجی چوونه‌شهری پیروژ له‌گه‌ل کافرانی چه‌په‌لکار به‌ره‌و ئه‌لبوستان جمی و له‌مه‌ودای ریشه‌دا وه‌ختایه‌که‌ گه‌یشه‌ لیواری پوواری فورات و له‌نیزیک‌قه‌لای جه‌عبه‌ری سه‌ر به‌حه‌له‌ب‌رکێفی به‌ره‌و ئاو‌کوتا، هه‌لدیرا و خنکا و ته‌رمه‌که‌ی هاته‌که‌نار و هه‌لیانگرته‌وه‌ و هه‌ر له‌وی ناستیان.

شاسوله‌یمان چوار‌کۆپی له‌پاش‌به‌جیما: ئه‌رتۆغرۆل، سونقور، گۆن‌دوغدی و دوندار. ئه‌م‌چوارانه‌له‌سه‌ر‌وه‌ی‌رۆو‌بگه‌نه‌کامه‌لا‌باشتره‌تووشی‌دمه‌قه‌ه‌ و ناکۆکی‌هاتن‌و‌ده‌ستیان‌لیکتر‌به‌ردا‌و‌خیل‌دابیرانی‌تیکه‌وت. ئه‌رتۆغرۆل‌وی‌پای‌برایه‌کی‌و‌تیره‌و‌تایفه‌کانی‌سه‌ر‌به‌خۆی‌به‌نیازی‌چوونه‌خه‌زای‌کافرانی‌مله‌ور‌به‌ره‌و‌رۆم‌رۆیی. دوو‌براکه‌ی‌دیکه‌له‌گه‌ل‌خزم‌و‌عیلان‌به‌مه‌به‌ستی‌گه‌رانه‌وه‌نیشتمانی‌خۆیان‌سه‌ری‌رکێفیان‌وه‌رستوو‌راند‌و‌به‌ره‌ودوا‌بوونه‌وه‌.

له‌و‌سه‌روبه‌نده‌دا‌سولتان‌عه‌لاه‌ددین‌که‌یقوباد‌(؟)‌کۆپی‌فه‌رامه‌رز. کۆپی‌که‌یخوسره‌و. کۆپی‌قلیچ‌ئه‌رسه‌لان‌کۆپی‌سوله‌یمان‌کۆپی‌قوتله‌میش‌کۆپی‌ئیسرائیل‌کۆپی‌سه‌لجوق‌پادشای‌رۆم‌بوو. کاتیک‌له‌قوونیه‌و‌به‌گه‌رانه‌وه‌یه‌که‌

۱- «ولولا ان كتب الله عليهم الجلاء لعذابهم في الدنيا»، قورئانی‌پیروژ. سوورپه‌ی‌حه‌شر، ئایه‌ی‌۳. و.

۲- که‌یقوبادی‌یه‌که‌م‌(؟- ۶۳۴ی‌ک/؟- ۱۲۳۶ی‌ز)، پادشای‌سه‌لجوقی، له‌زنجیره‌ی‌پادشایانی‌رۆم، کۆپی‌غیاسوددین‌که‌یخوسره‌وی‌یه‌که‌مه‌. گۆیا‌نۆزده‌سالیکی‌حکومه‌ت‌کردوو‌ه‌و‌که‌یخوسره‌وی‌دوو‌هه‌می‌کۆپی‌پیلانی‌بۆ‌دارشته‌وه‌و‌درمانداوی‌کردوو‌ه‌.

(زیرنۆف‌به‌هه‌له‌ی‌شه‌ره‌ف‌خانی‌زانیه‌و‌بۆیه‌نیشانه‌ی‌پرسیاری‌داناه‌و). بۆ‌زانیاری‌زیاتر‌بر: فه‌ره‌نگی‌ئه‌علامی‌سوخن، ب‌۲، ل‌۱۶۳۶-۱۶۳۷. و.

له ئاماسییه ئه رتۆغرۆل گه یشته خزمهت سولتان عه لائه ددین و له ته مای خۆیان
 ئاگادار کرده وه، سولتان به مه بهستی دامه زراندن و نیشه جی کردیان له سه ر
 سنووری لادینانی ته کور به لجه ک، تومانج تاغی وه ک له وه رگه و هاوینه هه وار بۆ
 دیاری کردن. ماوه یه کی زۆر ئه رتۆغرۆل و خیل و حه شیمه تی به ر فه رمانی له سه ر
 که وشه نی بی باوه رانی ته کور به لجه ک شه ری ئه و ماپزانه یان ده کرد و به گزیان دا
 ده چوون و به ریان لی گرتبوون.

یه که یکه له سه ر کرده مه زنه کانی ئه رتۆغرۆل، بۆزاقلوو بوو که له به ر
 که سوکار و ده ست و پێوه ندی زۆر و زه وه ند و سام و شه و که تی له تیره و
 تایفه کانی دیکه ی تیپه راند بوو. بۆزاقلوو حه وت کوپی هه بوو: یوره گیر
 (ئوره گیر)، قه سوون، وه رسوق، قه ره عیسا، ئوزار، کۆندوز و قوش ته موور.
 له به ره خۆی و خزم و خیل له دیوانی میری را «چه قووراوا» یان وه ک
 زستانه هه وار بۆ کردنه پاوان.

یوره گیری کوپه گه ره ی که شه نکه لاویکی ئازای به دل و دهرونی چاواناس
 بوو، هه موو پۆژی شوینه واری لیه و شاهه یی و ده ست و برد و جوامیژی و
 مه ردایه تی و پوره پاستیی ده خسته به رچاوان. وای لیته ات که به زه بری زۆر و
 درپیدان ناوچه و مه لبه ندی ئه دهنه، ته رسووس، سیس و میسیس که وه ته ژیر
 چنگی و کافرانی خاکه ساری هه لقه ند و ده ربیه راندن. ته واوی قه لات و شووره و
 حه ساری هه ری مه که ی گرت و حکومه تی ئه و شوینه ی وه ک پاوانه میر باربوو کرا.
 دوای نه مانی یوره گیر په مه زانی کوپی جیی گرت وه و له و ده می را کوپانی
 په مه زان ده سه لاتیان به ده سه ته وه گرت وه. له جیی خۆی دا به درێژی باسی
 سه ربورده ی ئه وانیش ده خریته پوو. له پاستی دا ئه و کۆمه له به میرانی ئه دهنه و
 په مه زان ئۆغلی ناسراون.

به كورتى پاش ئه وهى ئه رتو غرؤل له و ناوچه په داسه كنى و بناغهى داكوتا،
بئ پسانه وه ده چوو ههزا و شه پى پيرۆز دژى دىن دوژمناى لاپئ ههتا واى لپهات
كه ناوبانگى بوپرى و مهردايه تى و ئاوازهى ليها توويى و جوامپيرى
ئه وسه ره وسه رى دنياى گرته وه و ٤٤٤ كهس له سه رخي لان و جله و دارانى هۆز و
تيره و توره مه كانى له ريگاي دىنى بوونا كيدهرى ئيسلام و رهوت و پييازى چاكى
پيشه نكي پيغه مبه ران دا چوونه ريزى سه ربه رزى شه هيدان.
ئه رتو غرؤل سالى ٦٨٧ى ك/ ١٢٨٨ى ن، ده ستي له داويى دنيا به رداوه و چۆته
به ر دلۆقانى خودا و سولتان عوسمانى كوپى له جيى دانيشتوو و بوته مه زن و
سه ردار عيلى هه موو خيالاتى ژير ده وارى.

بنکھی ژین

www.zheen.org

باسی سهره‌نای داگیرسانی دهسه‌لانی

سولتان عوسمانی خه‌زاکهر

سولتان عوسمان پاش کۆچی‌دوایی باوکی، شاسوله‌یمانی (؟) ^۱ مامی (؟) خۆی ساروویتیی ^۲ ناردۆته خزمه‌ت سولتان عه‌لئه‌ددین ^۳ و تکای لی کردووه تا سوکو‌تجووک و تومانج تاغی، که له کافرانی ته‌کووریان ئه‌ستاندووه، وه‌کوو سنجاق باربووی سولتان عوسمان بکا. سولتان داواکه‌ی ناوه‌ته بان چاوی و ئه‌و ناوچه‌یه‌ی پئ به‌خشیوه و فه‌رمانی حوکماتی به‌سێ‌ته‌پله و ئالاهه‌ خستۆته سهر ناوی پێ‌زداری و بۆی ناردووه. هه‌روه‌ها بۆی چوارسه‌ده‌ست جل‌وبه‌رگی شه‌پکه‌رانی له‌ تیر و که‌وان و تیردان و مه‌تال و که‌وازی و جبه‌وه‌ بۆ کردۆته دیاری و چاوه‌شی زوپناژهنی به‌رله‌شکریشی ره‌گه‌ل خستووه.

منی ره‌ش‌که‌ره‌وه‌ی ئه‌م لاپه‌پانه به‌ چاوی خۆم ده‌قی فه‌رمانی به‌ فارسی نووسراوی سولتانم دیتووه که بۆ عوسمان‌به‌گ نووسراوه و گه‌لیکی به‌ شان و پیلی هه‌ل‌دراوه. سولتان عوسمان به‌ یه‌کیک له‌ چاونه‌ترسانی ولات و سه‌رده‌م

۱- بودلیان ل ۳۱۷: «دوای نه‌مانی باوکی، سوله‌یمانی مامی، پیاویکی به‌ناوی سارووتی ناردۆته خزمه‌ت سولتان عه‌لئه‌ددین له‌ قوونیه و تکای لی کردووه تا...». و.

۲- سارووباتی برای سولتان عوسمان (وه‌سمان) بووه. و.

۳- سولتان غیاسوددین مه‌سه‌وودی دووه‌م، یه‌کیکه له‌ میرانی سه‌لجوقی. و.

داندراوه و ئاوا گوتراوه: «هه‌ر له کزنه‌وه به بنه‌ماله تیکه‌لاوی خانه‌دانی به‌رزه‌جیمان بوون و باب‌وباپیرانی ویزای ئه‌ژدادی گه‌وره‌گه‌وره‌مان له توورانه‌وه هاتونه ئیران و له ئیرانه‌وه به‌ره‌و ئه‌خلات و ئازهر‌بایجان کشاون. ئیمه‌ش له‌به‌ر سه‌رپاستی و ده‌روون پاکی و خویندنه‌وه‌یان له دۆستایه‌تی‌دا، ئه‌وه له نیو لیزگه‌ی نیزیکان‌دا پله‌ی دهسه‌لاتی هه‌وراز ده‌به‌ین و سه‌ری به‌رز ده‌که‌ینه‌وه. مه‌له‌بندی ئیزنیق و قه‌ره‌حه‌سارمان خسته‌سه‌ر تومانیج تاغی و سوکو‌تجووک که بیانخاته ژیر پکیفی و چوارسه‌د ده‌ستمان جل‌وبه‌رگی شه‌رکه‌ران له بارگای مباره‌که‌وه باربوو کردووه که به‌سه‌ر خه‌زاکه‌ران‌دا دابه‌شیان بکا و له‌گه‌ل می‌رخاسانی ده‌سه‌که‌روه‌ی پقئسه‌ستوور له به‌ره‌نگاری و شه‌ری پیروژ پانه‌وه‌ستی و دانه‌مینی...» به‌م شیوه‌یه‌ سه‌ولتان عوسمان سالی ۶۸۸ی ک / ۱۲۸۹ی ز، سه‌ربه‌خوینی ته‌واوی دراوه‌تی و دهسه‌لاتی ناوچه‌ی...^۱ خراوته سه‌ر جه‌غزی حوکماتی.

جا خودا پشتیوان بی، ژیان‌نامه‌ی به‌ریزیان و توخم و تۆرهمه و نه‌وه و نه‌تیژه گه‌وره‌کانی له شوینی خزی‌دا و به‌پیتی تیکخرانی سالان ده‌نوسرین و ده‌خرینه به‌رچاوان.

۱- ئینۆنۆ و ئیسکی‌شار. (میژووی عوسمانی، ئیسماعیل حه‌ققی ئووزوون چارشلی، وه‌رگی‌راوی دوکتۆر ئیره‌ج نه‌وه‌به‌خت، به‌رگی‌یه‌که‌م، ل ۱۲۷، چسپایی یه‌که‌م، ناوه‌ندی بلاوکردنه‌وه‌ی که‌یه‌هان، سالی ۱۳۶۸ی هه‌تاوی، ۱۹۸۹ی ز، تاران). و.

تابلیزی حه‌فده‌هه‌م: پال‌دانه‌وه‌ی سولتان عوسمان له‌سه‌ر ته‌ختی ده‌سه‌لات

باسی به سهرهاتی سولتانه کانی عوسمانی و

پادشایانی ئیران و تووران (۱۲۹۰-۱۵۹۷ی ز)

سالی ۶۸۹ / ۱۲۹۰-۹۱

له م ساله موباره که دا که سهرهاتی چوونه سهر دهسه لاتی ئه م وه جاخه هه همیشه پووناک و به خته وهرهیه، سولتان عوسمانی غازی به هیزی شان و باهۆ و برشتی شمشیری ئاگرینی هه وره بریسکانه ی قه لای بیله جه ک، یارحه سار، ئینه گۆل، یوندحه ساری و یهنگی شاری گرت. پاشان به راه و قه لات و ناوچه ی قهرهحه ساری ساحیبی بزوت و به دهستی زۆر و شانچه چرکه کافرانی ته کووری ودهرنان. له پوژیک له پوژانی ههینی دا مامۆستا مه لا «توورسون» ناویکی تورکمان خوتپه ی به ناوی به رزه ناوی سولتان عوسمان خویندۆته وه و پۆپه ی میحراب و مینبه ر و پووکاری سکه ی زیپ و زیو به نازناوی پیروزی رازاونه وه. هه ر له کۆتایی ئه م ساله دا سولتان عوسمان کچی دهه بالی [ئاته بالی]ی خواست که یه کیک بوو له شیخانی پیاوماقوولی سهردهمی خۆی و به پینی یاسا و ریسای دینی ئیسلام ماره ی کرد. یه کی دیکه له پروداوه باشه کانی ئه م ساله په لاماردان و گرتنی قه لای بیله جه ک بوو. حاکی یارحه سار «نیلوفه ر» [هولو و فرا]ی کچی دابوو به ته کووری حوکمداری بیله جه ک و راست ئه و شه وه ی بووک گوێزایۆوه و په ردووی

بۆ رازابۆوه، قه لآ دهستی به سهرداگیرا و حاکم و دهست و پیوهنده کانی کوژران و نیلو و فخر خاتوونیش یه خسیر کرا و به بارگه و بنه و گیازه وه هیتیان. میر هر له پیوه دای به سولتان ئوورخانی کوپی به ختیار ی خۆی.

سالی ۶۹۰ / ۱۲۹۱-۹۲

له رۆژی پینجی مانگی ره بیعی یه که می ئەم ساله دا ئەرغوون خان کوپی ته گوودار ئوغلان (۴) کوپی ئەباقاخان کوپی هۆلاکو خان کوپی توولی خان کوپی چه نگیزخان که پادشای ئیران بوو له قهره باغی ئه رران کۆچی دوابی کرد.

شه شسه د و نه وه له کۆچی نه بی ده روا به بهردا
ره بیعی یه که م له تازه به هار پینجی وه بهردا
دانی به یانی و کاتی بهرچایی له باخچه ئەرغوون
فریشته ی مردن خه لاتی مهرگی کیشا به سهردا

www.zheen.org

له مانگی ره جه به دا «که یخاتوو» ی برای که حاکمی ولاتی رۆم بوو وه ختایه ک به م هه والهی زانی، به تکای میران و به گلهران خیرایه کی به ره و نازهر باجان ته سپی لینگ دا. دهسته یه ک له سهرزکان و سهرکرده کان به مه یلی خۆیان سهریان وه به رهینا و تا قمی کیش به نابه دلی و ناچاری مه تقیان نه کرد و کز دامان. پۆلیک له مه زنه میرانی گرت و چۆله پیچی کردن و وه بهر شوولانی دان و پله و پایهی لی ئه ستاندنه وه و به که سی دیکه ی به خشین. مزگینیدهرانی ناردنه ئه و په ره و په ری

۱- ئەرغوون خان برای ته گووداره و ههردووکیان کوپی ئەباقاخان. (وشه دانی دیه خودا، بهرگی ۲، ۱۸۷۴ ل. و.)

ولّات و کۆمه‌لانی خه‌لکی دلخۆش کرد به چاکه‌کاری و دادپه‌روه‌ری و لابردنی زولم و زۆره‌ملی.

له‌م جه‌نگه‌یه‌دا کۆمه‌لێک هه‌والی ناخۆشی له‌لای پۆمه‌وه به‌گوێی ئاشنا کرا و سه‌کتوور نۆیانی له‌جیگای خۆی دانا و به‌ره‌و پۆم بزوت. که‌میر سه‌ر و سوڤراغی له‌به‌ر چاوان ون بوو، ده‌سته‌یه‌ک له‌به‌گله‌ران و شازادان خه‌یالی ناله‌بار له‌ده‌روونیان‌دا ورووژا و پوویمان کرده‌ که‌تن و پیلانگێپێ و نانه‌وه‌ی ئاژاوه‌.

سالی ۶۹۱ / ۱۲۹۱-۹۲

گه‌یخاتوو که‌ سالی رابردوو به‌ره‌و پۆم فریبوو، سه‌ره‌تای ئه‌م ساله‌ به‌ سه‌رکه‌ و تووی له‌ سه‌فه‌ره‌ی گه‌رپه‌وه‌. سه‌رله‌نوێ پرشنکی ده‌سه‌لاتی هاویشه‌وه‌ سه‌ر راپه‌راندنی کاروباره‌ گرینگ و گه‌وره‌کانی فه‌رمانه‌وایه‌تی و به‌پینچه‌وانه‌ی چاوه‌پوان کراو، ته‌واوی ئه‌وانه‌ی ناچه‌زی بوون و ده‌یانبو‌غزاند ده‌ستی به‌ سه‌ری داهیتان و چاکه‌ی له‌گه‌ل کردن. ژین

ئه‌قبووقا (ئاق‌بووقا) به‌هادوری کرده‌ سه‌ره‌ئیزی هیزه‌کانی و جله‌وی کاروباری وه‌زاره‌تی دایه‌ ده‌ستی لیوه‌شاوه‌ی خواجه‌ سه‌دره‌ددین ئه‌حمه‌دی خالیدی له‌ تۆره‌مه‌ی قازییه‌کانی هه‌ریمی زه‌نجان و پایه‌ و نازناوی «سه‌دری جیهان» (واته‌ مه‌زنه‌وه‌زیر) ی به‌ بالای بری. خواجه‌ قوتبه‌ددین ئه‌حمه‌دی براشی برده‌ سه‌ر پهلای سه‌ره‌رۆکی قازییه‌کان و سه‌رپه‌رستی وه‌قفه‌کانی قه‌له‌مه‌وه‌ی ژیر ده‌سه‌لاتی خه‌لات کرد.

به‌ قسه‌ی تیکرای میژوونوسان هیچ‌کام له‌ کورانی هۆلاکۆخان به‌قه‌درایه‌ گه‌یخاتوو سه‌خی نه‌بوون. ده‌ستی له‌ به‌خشین نه‌ده‌گێرپه‌وه‌ و له‌ ماوه‌یه‌کی کورت‌دا ته‌واوی پاشه‌که‌وت و خه‌زینه‌کانی باب‌وکال و براکانی به‌ سه‌ر پۆلی شازاده‌ و خاتوون و سه‌رکردان‌دا دابه‌شی. وه‌ختایه‌ک چاوی به‌ زیر و جه‌واهیتراتی

میرانی پیشوو کهوت که چه‌شنی گه‌وه‌ری دل له گه‌نج‌خانه‌ی سینه‌دا ده‌یانپاراستن، هه‌مووی به‌سه‌ر ژنان و کچانی‌دا داروپه‌خش کرد و گوتی ئه‌و کۆما زیڤ و زه‌مه‌به‌رانه له‌وان جوانه که خۆی پێ‌بrazینه‌وه، ئه‌گینا چ له‌خه‌زنه‌دا هه‌شار بدری و چ له‌قوولاییی ده‌ریا و ناخی کانگادا بی، هه‌ریه‌که... چۆنیه‌تی به‌سه‌رهاتی له‌سالانی داها‌تو‌دا پوون ده‌بیته‌وه.

سالێ ۶۹۲ / ۱۲۹۲-۹۳

له‌م سال...دا خواجه سه‌دره‌دینی مه‌زنه‌وه‌زیری گه‌یخاتو‌خان ده‌ستی سه‌ره‌ۆک و سه‌ردارانی له‌کاروباری ولات کورت کرده‌وه و بی‌وه‌به‌رچاو گرتی خیر و قازانجی ئه‌وان کاره‌قورسه‌کانی نیشتمان و چی له‌به‌رژه‌وه‌ندیی له‌شکرچی و جه‌ماوه‌ری دیکه‌ی خه‌لکه‌رایده‌به‌راند و سه‌روبه‌ری ویکدیتا. هه‌ر بۆیه هه‌سه‌ن و تایچوو دوو که‌س له‌گه‌وره‌سه‌ردارانی گه‌یخاتوو، تا‌قمیک له‌پیاوما‌قوولانی ته‌وریزیان دنه‌دا تا به‌خزمه‌ت سولتانی رابگه‌یه‌نن که مه‌زنه‌وه‌زیر داها‌ت و پیتاکی ولات به‌که‌یفی خۆی ته‌خشان‌په‌خشان ده‌کا و گوێ ناداته پێ‌راگه‌یشتنی له‌شکر و کاره‌کان چه‌وت و چه‌وی‌ل ده‌نوینن.

گه‌یخاتوو گوێی نه‌دایه ئه‌و پڕوپو‌وچانه و گه‌رما‌وگه‌رم فه‌رمانیکی پیرۆزی بۆ نووسی و له‌رووباری «ئاموویه» را‌هه‌تا هه‌ریمی خاکی میسر هه‌مووی خسته به‌رده‌ستی وه‌زیری ژیر و ژیهاتی و هه‌وساری هه‌لسوو‌راندنی نه‌یارانی ئه‌سپاره‌چنگی به‌هیز و به‌بهرستی. مه‌زنه‌وه‌زیر رایه‌خی میری پامووسی و شاقه‌لی به‌لادا کرد و له‌کۆره‌که وه‌ده‌رکه‌وت و ئه‌و تا‌قمه‌ی خسته‌نیو زنجیر و سنده‌وه و پاش چه‌ند پوژیک خه‌نیمانی چزاندن.

سالی ۶۹۳ / ۱۲۹۳-۹۴

لله مه و دای ئه مه ساله دا دهس بلاوی و بیروبه وی دا دان و دابه شینی دارایی به سهر گه وره گه وره و نه جیم زادان و چاکه ی به لیشاو و به فیژدانی گه یخاتوو خان وای کرد که خه زینه هه لته کا و جرینگه ی دینار و درمی تیدا نه ما. گه یخاتوو هر دهستی پیوه نه ده گرت و شهس ویش پیندا دها و دهیبه خشی. مه زنه وه زیر خه جی پیویستی بۆ دابین نه ده کرا و به تیماوی به شوین چاره یه کدا ده گه پرا و په نای بۆ هه موو که سه ده برد و زۆر کر و نه خشی له داره ته ونی خه یالی دا ده ته نی. له و سه روبه نه ده دا عیززه ددین موزه ففر کوپی محمه د کوپی عمید که سه رۆکی کۆکردنه وه ی رایه له ی باج و پیتاک و کابرایه کی دهغه زار بوو، به خزمه ت وه زیری راگه یاند وا باشه و جه نگه یه تی که به پیی داب و دهستوری هه رهیمی خه تای و ولاتی قاتان «جاو» له بری زیپ و زیو بیته گۆپ و له وه ی به و لاوه کرین و فرۆشتن و سه ودای پی بکری. هه تا وای لی بی که دیسان خه زینه پر بیته وه له زیپ و زیو و دام و ده زگای پادشا خۆی بگریته وه و که سیش تووشی زهره د نه بی.

چونکه له و سه ره ده می دا مه زنه وه زیر پتر له پیئسه د تمه نی قه رزوقله که وتبۆوه سه رشانی و پۆژبه رپۆژیش زیادی ده کرد، ئه م قسه یه ی عیززه ددین موزه ففری به ده له وه نووسا و لی وه رگرت و ویرای پۆلا چه نگسانگ که بالویزی خاقان بوو له بارگای میری ئه م خه یاله خاو و نه گونجاوه ی گه یانده خزمه تی گه یخاتوو خان. پادشا فه رمانی دا لیزه به و لاوه ده بی له قه له مره وی میری دا زیپ و زیو سه ودا و مامه له ی پی نه کری و نابج که س پارچه ی زیپ چنی جل و به رگ به تنی مه گین بۆ خودی فه رمانه و ا. هه روه ها پیویسته زیپینگه ران و هه ودا سازانی ئالتوون و

۱- چاو. دراوی چه رم یان کساغه زی که یه که م جار له ولاتی چین داکه وت. عه ره ب کردوو یانه ته جاو. (وشه دانی دیه خودا، به رگی ۶، ل ۸۰۳۰). و.

وهستاکارانی قوماشی زیپر و زیو دهست له پیشه‌ی خویان به‌ردهن و وازی لئ بینن. ده‌بی هموو شاره‌کانی قه‌له‌م‌ه‌وی حکومته له هه‌ریمه‌کانی نازهر‌بایجان، عیراقی عه‌ره‌ب و عه‌جه‌م، فارس، خووزستان، دیاربه‌کر، عه‌ره‌بستان، خوراسان و پرۆم چا‌وا‌خانه‌یان لئ دامه‌زری. به‌مه‌به‌ستی جی‌به‌جی کردنی ئەم کاره به‌رپرس و کاربه‌دهستیان دیاری کردن و له هه‌ر شار و ناوچه‌یه‌ک پارهی‌یه‌کی باش بۆ سازکردنی چا‌وا‌خانه خه‌رج کرا. ئەم چا‌وه‌کوته‌قاهه‌زیکی چوارگۆشه‌ی ته‌سکه‌له‌بوو که چه‌ند وشه‌یه‌کی به‌خه‌تی خه‌تایی له‌سه‌ر نووسرا‌بوو. له‌هه‌ردک به‌ری ده‌سته‌واژه‌ی «لایلاهه‌ئیلله‌للا، محهمه‌ده‌سووله‌للا» و «ئیره‌نجی دوورجی» که نازناویک بوو خاقانی^۱ خه‌تای دابووی به‌پادشا، خۆی ده‌نواند و بازنه‌یه‌کی له‌نیوه‌پاستی دا‌کی‌ش‌رابووه. کیشی له‌نیوده‌م هه‌تا ده‌دره‌م سه‌روخواری ده‌کرد. هه‌روه‌ها لئی نووسرا‌بوو که له‌سالی ۶۹۳^۲را سولتانی مه‌زن ئەم چا‌وه‌پیرۆزه‌ی داخستوو و به‌ه‌وی پێداوه. هه‌ر که‌س بیتوو گزرا‌نی تیدا به‌دی بیتئ یان پارهی قه‌له‌بی له‌پووی ساز بکا، به‌خۆی و ژن و مندال و که‌س و کاره‌وه‌سزا ده‌دری. وه‌ختایه‌ک ئەم نه‌قل و قسه‌و باسانه‌داکه‌وتن خه‌لک له‌گێژاوی سه‌رسوپمان و له‌به‌حری بیران پاچوون. چه‌ند شاعیریک له‌به‌ر دلی پادشا و مه‌زنه‌وه‌زیر سه‌بارت به‌م هه‌ل و هه‌لکه‌وته‌شیعریان هۆنده‌وه و ئەمه‌ش نمونه‌یه‌کی تۆمارکراوه:

ئه‌گه‌ر بیتوو چا‌وه‌دنيا وه‌ربئ
ولات گول ده‌کا و دايم له‌سه‌ربئ

۱- ل ۳۲۰ی بودلیان: «خانانی خه‌تای...» و.

۲- سالی ۱۲۹۳ی زایینی. و.

خولاسه ی که لام له مانگی نیوجیژنانی ئەم ساله دا چاو له ته وریز خرایه گه پ و به ناچاری جه ماوه ری بازار دووسی پوژان وهریانگرت و سه و دایان پیکرد؛ به لام کۆمه لیک کریار و فرۆشیار وهختایه ک حال و پوژه که یان ئاوا بینی، وهره ز بوون و تابشتیان نه هیتا و له گه ل ئەو زهره دانه دهرنه چوون و بارگه و بنه یان پینچایه وه و پویشتن. ئەه گه رچی تا قمیک له ترسان دووکانیان ده کرده وه، به لام کووتال و خوارده مهنی و که ل و په لیان ده شارده وه. خه لگ ئەوه نده ی تین بۆ هات که پوژی هه یینی کردیانه هه را و هه لالا و قیره و هاوار و هه زار جار له عنه تیان نارد بۆ عیززه ددین موزه ففهر و له حه یفان یه خه یان لی دادپی و به ره لالا و ئازاوه گنیر په لاماری ئەو ناجسنه یان دا و وهک هیندیگان گنیراویانه ته وه هه لیانداشتۆته بنه بانی جه هه نده م.

پۆلی سه رهۆک و سه رکردان له گه ل مه زنه وه زیر به خزمهت پادشایان راگه یاند که بلا و بوونه وه ی چاو بارودۆخی ولات ده شیوینی و دووبه ره کی ده نیته وه و باج و بیتاک تیدا ده با و خه لک پیی مال ویران ده بی و ئەه گه ر چه ند پوژیکی دیکه ی پی بچی په شیوی ته واوی که لین و قوژبنی ولات و ده سه لات ده ته نیته وه. وهختایه ک گه یخاتوو خان ئەو قسانه ی بیست، خیرایه کی فه رمانی دهرچوونی «چاو» هه لوه شانده وه و ئەوانه ی په ره وازه بیوون گه رانه وه سه ر مال و حالی خۆیان و ته وریز هاته وه سه ر دۆخی جارانی.

هه ر له م ساله دا میسری، مه لیک قاهیر قنبدار (؟) له تۆرمه ی مه زنه وه جاجی سولتانه کانی خانه دانی ئەه ییوو بییان له جینی مه لیک ئەشه رفی برای دانا. قاهیر که جینشینی مه لیک ئەشه رف بوو، له سه رده می ده سه لات دا خۆی به جیگری مه لیک

ناسری کوپی سهیغه ددین قه لاوون داده نا، هتا رۆژایه کی که سیکی به ناوی «که بیبو و قا» هر له م ساله دا کوشتی.

سالی ۶۹۴ / ۱۲۹۴-۹۵

له سهره تای ئه م ساله دا بایدوو خان کوپی توغرای کوپی هۆلاکو خان کوپی توولی خان ک... وپی چه نگیزخان له گه یخاتوو خان راپه پی و کوشتی و مه قی ل... بپی و له جیگای وی له سهر ته ختی پادشایه تی پالی دایه وه. پاش تیه پینی هه شت مانگان، غازان خانی ک... وپی ئه رغوون خان له گه ل میر حاجی نه ورۆز ک... و براله یان کرد و لئی هه لگه رانه وه و له خویتی خزیان گه وزاند. غازان خان له سهر ته ختی فه رمانه وایه تیی باپیرانی دانیشت.

هر له مانگی شابانی ئه م ساله دا له سایه ی خیز و به ره که تی پشتیوانیی خودای مه زن و په رجوکانی پیغه مبه ری سه رکاروانی بره وایتان، غازان خان به دنه و دلخۆشی دانه وه ی حاجی نه ورۆز له سهر دهستی شیخ برایی حه مه وی، له فیرووزکۆ به خۆی و به هه شتا هه زار پیاو و ما قوول و مه زن و که یخودای مه غزلانه وه، هاته سه ر دینی ئیسلام و تاجی شانازی و بره وای راست و پته وی نایه سه ری. زمانی که له ته واوی ته مه نی دا به ره وت و رپیازی موسایی و عیسایی راهاتبوو ده یگوت به راستی یه زدان سینیانه ی باوک و کوپ و بوو حی پیرۆزه، شاده و ئیمانی پی هیئا و درکاندنی که خودا یه که و نابج به دوو. پاشان ئۆبالی کیشا بۆ ئه م ئایه ته که ده لئ: «مه ممه د بابی هیچ پیاو یک له پیاوانی ئیوه نییه، به لام راسپارده ی خویه و ئاخری پیغه مبه رانه.»^۱

۱- «ما کان محمد ابا احد من رجالکم ولکن رسول الله و خاتم النبیین»، قورئانی پیرۆز، سووره ی ئه حزاب، ئایه ی ۴۰. و.

وشه‌ی مباره‌کی تاقانه‌په‌رستی بوو به خورمای نۆبه‌ره‌ی سهر زمانی و که‌وته نیو کۆر و ئاپۆرای به‌خته‌وه‌ران که خوا مزگیتی پیداون: «ئیه‌و چاکترین کۆمه‌لن که له نیو خه‌لکی دنیا‌دا سه‌روو هه‌لدا.»^۱

دواتر ناوی پیروزی گۆرا به سولتان مه‌موودخان و «ئولجایتوو»‌ی برایشان به سولتان محهمه‌د ناودیر کرد. له و رۆژه‌وه میژووی خانی داندراوه و ده‌ست پی ده‌کا.

سالی ۶۹۵ / ۱۲۹۵-۹۶

له سه‌ره‌تای مانگی محهمه‌ره‌می ئەم ساله‌دا سولتان مه‌موودخانی غازان که هیشتا بیست رۆژ به سهر حوکماتی‌دا تینه‌په‌ریبوو، مۆری پادشایه‌تی که چوارگۆشه بوو، بۆ موباره‌کی گۆری به بازنه‌یی، چونکه له هه‌موو شیوان سه‌رتره. له نیوه‌راستی‌دا نه‌خشی «لائیا له ئیله‌للا، محهمه‌د ره‌سووله‌للا» هه‌لکه‌ندرا و ئاماژه‌ی فه‌رموو که تیکرایی نووسین و فه‌رمانیک به‌ناوی یه‌زدانی مه‌زن ده‌ست پی بکا و برازیته‌وه و ده‌بی حوکمی مووچه و مانگانه و به‌خشینی زه‌وی‌وزاری که‌له‌بر بۆ مسوولمانان له ته‌واوی هه‌ریمه‌کان‌دا واژۆی پیروزی پیوه‌بی.

پاشان حاجی نه‌ورۆزی کرده مه‌زنی سه‌رکردان و بریکار و ته‌یار و ته‌کوز کردنی له‌شکری شیرگه‌وزینی خسته سهر شانی. ئەم جار خواجه سه‌ده‌ده‌دین ئەحمه‌دی زه‌نجانیی به مه‌زنه‌وه‌زیر دانا.

۱- «کنتم امة اخرجت للناس»، قورئانی پیروژ، سووره‌ی ئالی عیمران، ئایه‌ی ۱۱۰. و.

سالی ۶۹۶ / ۱۲۹۶-۹۷

له م ساله دا حاجی نه ورژ تاوانی دؤستایه تیی سولتانی میسری به ئه ستزی دا
برا و له خوراسان به حوکی غازان کوژرا و شه کراوی شه هاده تی نۆشی.
هر ئه م ساله مه لیک سه یفه ددین به ره و میسر بزوت و حیسامه ددین لاپین که
کۆیله غولامی میر مه لیک ئه شره ف سه لاهه ددین خه لیل کوری سه یفه ددین بو،
کوشتی و به م کساره ی کوردی تۆقی و له گه ل چوار غولامی دیکه رایکرده
دیمه شق (۴).

سالی ۶۹۷ / ۱۲۹۷-۹۸

له م ساله دا سولتان مه موودخانی غازان له شانشینی ته ورژ گه لاله ی دانان و
سازکردنی مزگه وتی گه وره و خویندنگه و ته کیه و خانه قای له ده وره بیری
گومبه زی نیژگه ی خزی دارشت که به راستی له ژیر خپوه ته شینه ی ئاسمان دا هیچ
قوبه یه ک تای ناکا و تاق دهره وشیتته وه. به زایی و تیره ی گومبه زی هر کامه یان
۲۷ گه ز و دیواری سه ری گه یوه ته شه شی گه ز. وه ک زۆریه ی میژوه کان باسی
ده که ن بیجگه له که وانه ی گومبه زی، ئه وی تری به پینج سالان ته واو بووه. خواجه
عالی شای^۱ وه زیری خوتته لانی له ته ورژ مزگه فتیکی وای ساز کردوه که تاقی
به ره یوانی چل گه ز تیبه لچووه، به لام خزی بۆرانه گیراوه و دوا ی دوو سالان
دارماوه. قوبه ی غازانیش له تۆقی سه ری پازده گه ز قه لشی تیکه وت و گه ز و
نیویک زاری کرده وه و هه تاو و مانگ و ئه ستیره لیوه ی دیار بوون، به لام
تیکنه قرما و قازی محمه دی قازی موسافیری ته ورژی که له بری شاته هماسب به

خۆی. یه کیان خواجه ره شهید که پیاویک بوو دینی و دنیایی و له زانسته کانی ژیری و حدیس و بلیمته و پزیشکی دا که وتبۆ سه رووی هه موو پیتۆلانی زه مانی خۆی. ئه وی دیکه خواجه سه عه ده دین ساوجی که بۆ حیسابگه ری و خۆشپاویژی یه کجار شاره زا بوو.

به هه ول و هه لسه و پانی ئه م دوو وه زی ره بیرورد و بی گری و بهرچا و پروونه، پیره میژدی که له لای جیهان، ته مهنی له نوێ نووسرایه وه و داخواز و نیاز که وتته بهر سیبه ری جی به جی بوون و پیاوانی زانا و خوینده وارانسی مه زن کاروانیان به پزیکتی بزوت، که چی له نه کاو چا و وزاری شوم که وته که لووی قرژال که نیشانه ی هات و نه هاته و ئاوا ریژنه ی هه وره بارانی سۆز و سیله چاوی یه زدانی بۆ ماوه یه ک بنه و وشکاویان هات. پرووباری دیجله و جه یحون و نیل ئه وه نده یان که م کرد که تین و بلێسه ی قاتی و قری ناخی سینه و کۆشکی میشکی پیر و لاوی ناگر دا.

بنکه ی ژین
www.zheem.org ۱-۱۳۰۰ / ۷۰۰ سالی

له نیوه راست مانگی جه مادی دووه می ئه م ساله دا، ئه میر موبارزه ددین محهمه د کوپی ئه میر موزه فقه ره ددین کوپی محهمه د کوپی ئه میر موزه فقه ره (؟) کوپی میر غیاسوددینی سه جاوه ندی پتی نایه جه غزی ژیان. باوک و باپیرانی به ره گه ز عه ره بن که له پرۆگاری گیرانی خوراسان دا و پیرای سپای ئیسلام هاتوون و له گوندی سه جاوه ندی خه وافی سه ره به خوراسان خۆیان گرتۆته وه و بنه یان داکوتاه. ^۱ له سه رده مه تال و ناخۆش و کاره ساتباره کانی هرووژی له شگری

۱- موبارزه ددین محهمه د کوپی موزه فقه ره به ردی بناغه ی میرایه تیی خانه دانی موزه فقه ری له فارس و کرمان و کوردستان داناوه. موبارزه ددین یه کیکه له توخمه کانی غیاسوددین حاجی حوکمرانی مه ییوود و... ده چیته وه سه ر ئیلخانان. موبارزه ددین سالی ۷۱۳ دواي ←

چه‌نگیزخان‌دا میر غیاس‌وددین له‌ویوه‌چۆته‌یه‌زد و له‌چاخی‌ده‌سه‌لاتی
ئه‌رغووخان‌دا‌کراوه‌ته‌کارگیریکی‌دیوانی‌میری (۴). میر‌موزه‌فقه‌ری‌کۆپی‌له
ده‌ورانی‌غازان‌خان‌دا‌بۆته‌سه‌رۆکی «هه‌زاره» و ئالا و سی‌ته‌پله‌ی‌سه‌ر‌کردایه‌تی
خه‌لات‌کراوه.

میر‌موبارزه‌ددین‌له‌جه‌نگه‌ی‌که‌م‌ده‌سه‌لاتی‌و‌لاوازی‌فه‌رمان‌په‌وایه‌تی
مه‌غۆلان‌دا‌بنچینه‌ی‌پادشایه‌تی‌دانا‌و‌پۆژبه‌پۆژ‌ئه‌سته‌یره‌ی‌به‌ختی‌به‌رز
دره‌وشایه‌وه. ئه‌و‌ده‌مه‌ی‌که‌به‌مه‌به‌ستی‌ده‌مکۆتی «ئه‌خی‌جوق»‌ی‌جیگری
جان‌ی‌به‌گ‌هه‌لیک‌رده‌ته‌وریز، له‌گه‌رم‌پوود‌په‌لاماری‌دا‌و‌تیک‌و‌پینکی‌شکاند‌و‌به‌ره‌و
فارس‌بۆوه‌و‌کرمانی‌شی‌گرت‌و‌خستییه‌سه‌ر‌هه‌ریمی‌یه‌زد‌و‌عیراق‌و‌له
نازه‌ربایجان‌خودبه‌ی‌به‌ناوی‌خویندراپه‌وه. له‌به‌روه‌ی‌پیاویکی‌توند‌و‌تیژ‌و
به‌زه‌بروزه‌نگ‌بوو‌هه‌ر‌که‌س‌تۆزیک‌له‌پێازی‌دینی‌لادابا‌ده‌یچزاند‌و‌به‌ربینیکی
پێ‌ده‌گرت. باریک‌بینان‌و‌ناسک‌خه‌یالانی‌سه‌رده‌می‌شوبه‌اند‌وو‌یانه‌به‌دارۆغه‌و
کیشکچی‌و‌خواجه‌حافظ‌له‌پریسکه‌دا‌درکاند‌وو‌یه‌تی:

مه‌خۆره‌و‌مه‌ی‌به‌نالهی‌چه‌نگه‌وه، وریایه‌دارۆغه

غیاس‌وددین‌جیی‌باوکی‌ده‌گریته‌وه. دوا‌سولتان‌ئه‌بووسه‌عیدخان‌کاری‌گه‌وره‌ی
دیکه‌شی‌بۆ‌هه‌لده‌سوورئ. سالی ۷۴۱ کرمان‌ده‌گرئ‌و‌دوا‌چه‌ند‌شه‌ریک‌له‌گه‌ل‌شیخ
ئیسحاق‌ئینجوو، سالی ۷۵۴ شیراز‌و‌تیک‌رای‌هه‌ریمی‌فارس‌ده‌خاته‌ژیر‌رکیفی‌و‌سالی
۷۵۸ ئیسفه‌هان‌ده‌گرئ. پاشان‌هیرش‌ده‌باته‌سه‌ر‌نازه‌ربایجان‌و‌هه‌تا‌باکووری‌ته‌وریز‌بر
ده‌کا. کوره‌کانی‌سالی ۷۵۹‌ی‌ک/۱۳۵۷‌ی‌ز، لیس‌ده‌خه‌ن‌و‌به‌شیشی‌سووره‌وه‌کراو
چاوی‌داغ‌ده‌که‌ن‌و‌دوا‌ماوه‌یه‌کی‌کورت‌له‌زیندان‌ده‌مرئ ... (وشه‌دانی‌دیخودا،
به‌رگی ۱۳، ل ۲۰۹۱). و.

میژوونوسان ئەم بنه‌ماله‌یان به‌خانه‌دانی موزه‌فهر ناو‌دیز کردووه و‌حه‌وتیان
که‌یشتوونه‌سه‌ر ده‌سه‌لات و‌له‌دریژه‌ی باسه‌کان به‌سرهاتیان پروون ده‌کریته‌وه.

سالی ۷۰۱ / ۱۳۰۱-۲

له‌م‌ساله‌دا دیسان غازان‌خان ئالای‌شه‌نگی سه‌رکه‌وتی هه‌لدا و‌به‌ئامانجی
پزگاریسی‌خاکی‌شام‌له‌شکری‌کیشا و‌دوای‌ئه‌وه‌ی‌له‌پروکاری‌حه‌له‌ب
ئاسۆگی‌دا، بۆ‌ی‌ده‌رکه‌وت‌که‌سولتانی‌میسر‌سه‌ر‌له‌کۆشکی‌شکۆرداری
ده‌سه‌لاتی‌وه‌ده‌رنانی و‌چورته‌ی‌له‌خۆ‌ی‌برپوه. بۆ‌یه‌به‌گو‌یی‌سه‌رکه‌ده‌کانی‌کرد
بگه‌رپه‌ته‌وه‌که‌وایان‌به‌چاک‌و‌به‌رژه‌وه‌ند‌زانی.

سالی ۷۰۲ / ۱۳۰۲-۳

له‌به‌هاری‌ئه‌م‌ساله‌دا‌غازان‌خان، قازی‌نه‌سیره‌ددینی‌ته‌وریژی‌و‌قازی
قوتبه‌ددین (؟) مووسلی‌وه‌کوو‌بالویژ‌و‌دمسپه‌ناردنه‌لای‌مه‌لیک‌ناسر‌له‌میسر.
پوخته‌ی‌پاسپارده‌ی‌ئه‌وه‌بوو‌ئه‌گه‌ر‌بیته‌و‌له‌ولاته‌خوتبه‌و‌سکه‌به‌ناوی‌به‌رزی
ئیمه‌پرازیته‌وه‌و‌هموو‌سالی‌باچ‌و‌خه‌راجمان‌بۆ‌بنیزن، ئه‌وه‌ده‌ستیان‌ناکه‌ینی‌و
لایان‌لی‌لا‌ده‌هین‌و‌نایانخه‌ینه‌به‌ر‌شالووی‌قۆشه‌نی‌وه‌ک‌ده‌ریای‌بی‌ئامانی
خۆمان‌که‌وه‌ختایه‌کی‌هه‌لده‌ستی‌ده‌لی‌قیامه‌ت‌رابووه؛ ده‌نا‌ئه‌و‌په‌نده‌یان‌به‌سه‌ر
دینین‌که‌له‌شکری‌چه‌نگیز‌دانیشتوانی‌ولاتی‌خاره‌زم‌شاه‌ییان‌په‌ته‌زاندن.
پاش‌ئه‌وه‌ی‌که‌یخودا‌کان‌گه‌یشتنه‌لای‌مه‌لیک‌ناسر‌و‌چۆنیه‌تی‌چوونه‌که‌یان
لی‌پروون‌کرده‌وه، فه‌رموی‌پیش‌سپی‌و‌باوه‌رپیکراوانی‌خۆمان‌لامی‌ئه‌و‌داوایه
ده‌به‌نه‌وه‌لای‌غازان‌خان. قازیبه‌کانی‌به‌کۆلیک‌دیاری‌و‌خه‌لاته‌وه‌نارده‌وه‌و‌کاتیک
گه‌یشتنه‌وه‌خزمه‌ت‌میر، ئه‌وه‌ی‌دیبوویان‌و‌بیسبوویان‌نووک‌و‌به‌دیان‌بۆ
گه‌رپه‌ته‌وه.

سالی ۷۰۳ / ۱۳۰۳-۴

له رۆژی یه‌ک‌شه‌ممه‌ی پازده‌ی مانگی شه‌شه‌کانی ئەم ساله‌دا غازان‌خان له «فشکه‌لده‌ره»^۱ ی قه‌زوین بارگه و بنه‌ی ژبانی تیکه‌وه‌پیچا و به‌ره‌و هه‌وارگه‌ی نه‌مان هه‌نگاوی نا.

رۆژی یه‌ک‌شه‌ممۆ ده‌مه‌وئێواره
یازده‌ی شه‌شه‌کان له‌حه‌وسه‌د و سێ
له‌ ناوچه‌ی قه‌زوین شای جیهان‌غازان
به‌ره‌و به‌هه‌شت چوو، ئەوی چاتر بێ

سێ و سێ سال ته‌مه‌نی بۆ به‌ دارێ کرا و نۆ سال و هه‌وت مانگی پادشایه‌تی کرد. مه‌یته‌که‌یان هینایه‌وه‌ ته‌وریز و له‌و گۆرخانه‌ی که‌ بۆ ناشتنی خۆی سازی کردبوو ته‌سلیم به‌ خاکیان کرد. www.zinkey.org

سولتان محه‌ممه‌دی خه‌ربه‌نده‌ که‌ داوا کره‌وه‌ته‌ خودابه‌نده‌ له‌ ته‌مه‌نی ۲۳ سالی‌دا جیی کاکێ گرته‌وه‌. له‌سه‌ر رێ‌وشوینی غازان‌خان خواجه‌ ره‌شیده‌دین فه‌زلوللای هه‌مه‌دانی و خواجه‌ سه‌عه‌ده‌دینی ساوجی له‌ جیی نه‌بزاوتن. بۆیه‌ش پێیان گوتوو خه‌ربه‌نده‌ چونکه‌ داوی نه‌مانی باوکی له‌ ترسی غازان‌خان (؟) له‌ ناوچه‌ی شیراز و کرمان خۆی شارده‌وته‌وه‌ و له‌گه‌ڵ که‌ردار و که‌ره‌وانان هه‌تا هۆرمز رۆیشه‌توووه‌ و ناوی به‌ خه‌ربه‌نده‌ زپاره‌وه‌.^۲

۱- فشکه‌لده‌ره‌. و.

۲- سولتان محه‌ممه‌د ئولجایتوی سیه‌م کورێ ئه‌رغوون‌خان بووه‌ و غازان‌خانی براهی به‌ زیندی‌سه‌ر کردوو به‌ته‌ جینشینی‌میری... له‌به‌روه‌ی رێبازی شیعه‌ی خۆش ویستوووه‌، ←

سالی ۷۰۴ / ۱۳۰۴-۵

له م ساله دا په روه رډگاری گه وره له پیده شتی تاروم کورپکی به خشی به سولتان محه ممدی خودابه نده که به نه بووسه عید ناودیر کرا.

سالی ۷۰۵ / ۱۳۰۵-۶

سهره تای نه م ساله سولتان محه ممد له [میرگولانی] قونقوری، شار و حه ساریکی هه لخت و ناوی نا سولتانییه. شووره و قه لا و دیواری بهرز و قایم و پته وی به دهوره دا کیشا و چاکی بیپراگه یشت و جوان پازاندییه وه و کردی به پیته ختی دهسه لاتی.

سالی ۷۰۶ / ۱۳۰۶-۷

له م ساله دا سولتان محه ممدی خودابه نده به نیازی گرتنی کیلان هیرشنی برد و میر قوتلغ شا که سپاسالاری بوو له و شه پ و هه لایه دا کوژرا و نه میر چوپان ته واو جیی گرته وه.

سالی ۷۰۷ / ۱۳۰۷-۸

سولتان عوسمانی خه زاکه ر له م ساله دا هه لی بۆ ره خسا و توانی دهست بگری به سهر ناوچه ی مه رمه رهدا و قه لای کوسته ل و کۆتی و لفکه و ناغچه حه سار و قوچ حه ساری خسته ژیر رکیزی. حاکمی ئیزنیق پیای نارده خزمه ت حوکمرانی قوسته نته نییه و سه باره ت به کار و کرده وه کانی سولتان عوسمان که وته سکالا و کله و گازاندن و داوای لی کرد بگاته فریای و یارمه تیی بدا. نه ویش قوشه نیکي

شیعه نازناوی خودابه نده یان داوه تی، به لام سوننی به دوژمنایه تی و رقه وه نی کردو ویانه ته خه ربه نده، واته که ره وان ... (وشه دانی دپه خودا، ب ۶، ل ۹۵۵۸-۹۵۶۳). و.

فرت و فراوانی به هانایه‌وه نارد. کاتیک قۆشه‌نچی خه‌ریکی په‌رینه‌وه بوون له گزلی ده‌ل کسه هه‌ر به چاو دووه‌زار گه‌زیک به‌رینی نواندووه، سولتان عوسمان پیتی زانیوه و کۆمه‌لیک له دلیرانی مسولمانی لی ده‌نگ داوون و زۆربه‌ی ئه‌و بی‌دینانه له لۆتکان دا وه‌به‌ر شیریی تیژی خه‌زاکه‌ران هاتوون و له‌ت و په‌ت کراون. هه‌ر له‌م ساله‌دا سولتان محهمه‌دی خودابه‌نده به مه‌به‌ستی چوونه ئاران به‌ره‌و به‌غدا بزووت و له مه‌ودای رینگادا... مه‌زنه‌وه‌زیر بوخاریی حه‌نه‌فی که ده‌چوو بۆ حه‌ج له‌گه‌ل خواجه عه‌بدولمه‌لیکی شافعی، مه‌زنی قازییه‌کانی قه‌له‌مه‌وه‌ی سولتانی، له‌سه‌هه‌ر مه‌زه‌ه‌ب بوو به ده‌مه‌ته‌قه‌یان و ده‌به‌ریه‌کتر راچوون و قسه‌ی تال و سویر پارسه‌نگی هه‌ردک لای گرته‌وه. سولتان پیتیزی ئیمامی شافعی هه‌لبژارد. دواتر به هه‌ول و تیکۆشانی شیخ جه‌ماله‌ددین حه‌سه‌ن کوپی سه‌دیده‌ددین یوسف کوپی زه‌ینه‌ددین عه‌لی کوپی موته‌هه‌ر ناسراو به حالی، پیتیزی ئیمامیه (شیعه‌ی) په‌سند کرد. حوکم و فه‌رمانی نووسین بۆ هه‌موو هه‌ریم و مه‌لبه‌ند و ناوچه‌کانی ژیر ده‌سه‌لاتی که ده‌جی له خوێپان‌دا ناوی هه‌ر دوازه ئیمامان بیته گۆر و پروکاری دراویان پی بنه‌خشی. شیخ جه‌ماله‌ددین کتیبی «مینه‌اجولکیرامه» ی بۆ سولتان محهمه‌دی خودابه‌نده نووسی.

سالی ۷۰۸ / ۱۳۰۸-۹

له‌م ساله‌دا قه‌لای...^۱ قه‌لاتی لۆبولوجی و گیوه و تۆرقلی یه‌کیجه‌سی و ته‌کوور بیکاری که‌وته چنگ ده‌سته‌وبه‌سته‌ی پیاوانی ره‌شیدی سولتان عوسمانی هه‌ر له‌م ساله‌دا سالاری بریکاری سولتانه‌کانی میسر له‌گه‌ل تاقمیک ریککه‌وت و ده‌ستی تیکه‌ل کرد و ویستی مه‌لیک ناسری کوپی مه‌لیک مه‌نسور تیدا به‌ری.

۱- بودلیان، ل ۳۲۵: قه‌لای قوره‌سی. و.

۲- قه‌لای لویولوجی، قه‌لای تۆرقلی یه‌نگجه‌سی؛ ل ۳۲۵ ی بودلیان. و.

مهلیک ناسر به فیئل و ده هویانی زانی و په نای برده بهر قه لای کۆره ک. سالار، جه شنگیری کرده فه رمان په وا و به مهلیک موزه فقهه ناو دیر کرا.^۱

سالی ۷۰۹ / ۱۳۰۹-۱۰

له م ساله دا خه لکی میسر له مهلیک موزه فقهه راپه پین و له سهر دهسه لات تلیان پیدای و مهلیک ناسریان له قه لای کۆره که وه هیتایه وه و کردیانه وه میر. هه ر له م ساله دا سولتان محهمه دی خودابه نده حوکماتی ناوچه ی ئه بهر قوو و پاراستنی ریگاوبانی نیوان خوراسان و لورستانی خسته سهر دهسه لاتی ئه میر موزه فقهه رهددین محهمه د که له شالای گیلان دا زۆر ئازا و پیاوانه ی هاتبوو بهرچاوی.

سالی ۷۱۰ / ۱۳۱۰-۱۱

له م ساله دا سولتان ئه بووسه عید که لکی نه خوشی پیوه نووسا و خولیرکه ی لیتهات و باوکی و که وره که ورائی حکومته دستیان لئ شۆرد و گوتیان ناژی؛ به لام ئاخرییه که ی بینایی چاوان و خودای بانئ سهر یه کجی خوشی کرده وه و که لیکیان خیر و خیرات بۆ به خشییه وه.

له رۆژی حه قده ی مانگی رۆژووان دا مه ولانا قوتبه ددین محهمود کوری مه ولانا مه سعوود کوری مه ولانا موسلیحه ددین که سهرگه وره و هه وین و هه لئزاردی

۱- سالار یه کیک بوو له گه وره سهردارانی مهلیک ناسر که سالی ۷۰۷ له بنه وه دهستی له گه ل حیسامه ددین به دری چاشنی گیر تیکه ل کرد و له میر هه لگه راپه وه و یارانی له سهر میرایه تی چاشنی گیر ساخ بوونه وه و کاروباری هه ره گرینگی ولاتیان دایه دهست سالاری ژیهاتی. پاش ماوه یه ک مهلیک ناسر له راپه ریوان وه دهست هات و به ژیی که وان چاشنی گیریان تیدابرد. سالاریشیان دوور خسته وه بۆ قه لای شه ریک تا هه تا ئاخری ته مه نی له وی بی. (وشه دانی دئخودا، ب ۹، ل ۱۳۳۷-۱۳۳۸). و.

زانایانی سهرده می سولتان محمده بوو له شانشین تهوریز مالی گوئیسته وه بوو
دنیای پاشین. لیكدانه وه و شی کردنه وهی کتیی «ئوسول» ی ئیینو و حاجب و
«حیکمه تی ئیشراق» و «میفتاح» به قه له می به پریزیان نووسراون.

سالی ۷۱۱ / ۱۳۱۱-۱۲

له م ساله دا سولتان محمده دی خودابه نده، خواجه سه عده ددین محمده
ساوجیی وه زیری کوشت. حه مدوللا مسته وفی سه بارهت به ریکه وتی مهرگی
نووسیویه تی:

حه وسه د و یازده له سالی کزچی پوژی شه ممه بوو دهی شه شه کانی
به فه رمانی شا سه عده ددین وه زیر مسانگی ته مه نسی هاتسه گرانی

پاشان خواجه علی شای خوتته لانی به ده ستوری سولتان جیی گرتنه وه و
دایاننا هه تا له گه ل خواجه ره شید به هاوبه شی کاروباری وه زارهت هه لسورپین.
که سال گه بیوییه سهر سزگی ئاوابون سولتان پووی کرده به غدا.

سالی ۷۱۲ / ۱۳۱۲-۱۳

له م ساله دا فه رمانه وای دیمه شق قه راسونقور و حوکمرانی حه له ب جه ماله ددین
ئه فروم که دوو که سه بیوون له مه زنه میرانی میسر و شام له هه لوئیست و
سزادانی مه لیک ناسر تۆقین و ویرای پینسه د سواری ئازا به سه رره و چوونه
خزمهت سولتان محمده دی خودابه نده. له نیریک سولتانییه گه یشتنه راموسانی
پایه خی میرانه ی و چۆن چاکه ئاویان به ده وردها هاتن و لایندرانه وه و شه ربه فی
چوونه نیو پیزی یارانی سولتانیان پی برا. میر محمده به دنه ی ئه وان

سەرله نوێ ئاگری په لاماردانی شامی له کوانووی دەررونی دا بوو ژایه وه و ئالای هیژشی هه لدا. پوژی ۲۴ ی مانگی په مه زانی ئەم ساله دواي پیکهاتن و ناشت بوونه وه گه رایه وه.

سالی ۷۱۳ / ۱۳۱۳-۱۴

سه سه ره ته ی ئه م ساله سولتان عوسمانی خه زا کهر ئوویناش هه ساری و قه لاتی...^۱ و ئینه گۆل و قه لای ئه ترنوو سی گرت.

هه ر له م ساله دا سولتان محهمه دی خودابه نده فه رمان په وایه تی خوراسانی دایه ده ست سولتان ئه بو و سه عیدخانی مه زنه وه جاهی کورپی و به ره و ئه و باله ی به ریکرد و میر سۆنجی کرده جله و دار و ده مپراستی. هه روه ها کۆمه لیک کورپوکالی هاوته مه نی گه وره میرانیشتی له رکیفی دا نارد.

سه پوژی له مانگی نیوجیژنان تپه ری بوو که میر موزه ففه ره ددین محهمه د کۆچی دواي کرد و له و خویندنگه یه ی بۆخۆی له مه ییود سازی کرد بوو ناشتیان.

سالی ۷۱۴ / ۱۳۱۴-۱۵

له م ساله دا کۆبه ک خان و شازاده بیسووری برای که به په گه ز ده چوونه وه سه ر چوغتای خان و حوکمرانی هه ری می ئه و به رپروپار (بین النهرین) بوون، نیوانیان شیوا. بیسوور وای به به رژه وه ند زانی که له پووباری ئاموویه تپه ری و له شوینیکی خوش و دلگری مه لبه ندی خوراسان له نگر بگری و دامه زری. به م

۱- قه لاتی ئونسولی و عه ته گۆلی و قه لای ئه تر ووس، ل ۳۲۶ ی بولیان. و.

بۆنه‌یه‌وه یه‌کیک له پیاوانی زۆر نیزیکی خۆی به‌کۆمه‌لیک دیاری و خه‌لاته‌وه ناردە
ده‌رگانه‌ی سولتان محهمه‌دی خودابه‌نده و داواکه‌ی به‌خزمه‌ت راگه‌یاند.
سولتان محهمه‌د راسپارده‌که‌ی زۆر به‌گه‌رم‌وگه‌رمی وهرگرت و گه‌لیک
متفه‌رک و باربووی شایانی بۆ نارد و گوتی با سه‌رپشک بی و له‌هه‌ر جێیه‌کی
پێی‌خۆشه و دلی لێی ده‌حه‌سێته‌وه‌بنه‌ی بخا، بیسور به‌ره‌و بادغه‌یس و هه‌رات
جمی و له‌ده‌شتی قادیس به‌یداخی به‌نه‌گر بوونی چه‌قاند.

سالی ۷۱۵ / ۱۳۱۵-۱۶

له‌م‌ساله‌دا توغا ته‌یمووری کورپی سووری کورپی بابابه‌ه‌ادور کورپی ئه‌بووبکا
کورپی ئه‌مکان کورپی تووری به‌ه‌ادور کورپی جووجی فشار (؟) برای چه‌نگیزخان
له‌ئه‌سته‌راباد سه‌ری هه‌لدا. فشار له‌سه‌رده‌می سولتان محهمه‌دی خارهم‌شادا
وی‌رای ده‌هه‌زار خیزان به‌خیل و بار و چه‌شامه‌ته‌وه‌به‌ره‌و ئیران هاتبوو. سولتان
محهمه‌د په‌لاماری دا و کوشتی، که‌ه‌وز و تیره و نه‌وه و نه‌تیژه‌کانی له‌ناوچه‌ی
جورجان ده‌ژیان.

www.zheen.org

سالی ۷۱۶ / ۱۳۱۶-۱۷

شه‌وی جیژنی په‌مه‌زانی ئه‌م‌ساله‌ سولتان محهمه‌دی خودابه‌نده ده‌ستی له‌م
دنیا رووخه‌که‌ به‌ردا و رووی کرده هه‌ریمی هه‌رمان. چه‌مدوللا مسته‌وفی
سه‌باره‌ت به‌پیکه‌وتی مردنی گوتوو یه‌تی:

حه‌وسه‌د و شازده‌که‌نۆ مانگی چوو
شا ده‌سی هه‌لگرت له‌تاج و ته‌ختی
دنیا ی بێ وه‌فسای وه‌پشست سه‌ه‌ری دا
به‌خۆی نه‌زانی هه‌لگی به‌ختی

ماوهی دوازده سال و نۆ مانگی فرمانره وایه تی کرد و سی و سی سال ژیا. له نیو گومبهزی سولتانییه که خۆی بناغه ی دانا بوو نیژرا. شار و قهلاتی سولتانییه یه کیک له شویتنه واره به نرخه کانی ئه و میر محهممه دهیه که بۆ هیژ و دهسه لات بارته قای جه مشیدشا ده هاته وه. ئه و شاره یان چوار قولینچک هه لخصتوووه و ههر کام له دیواره کانی پیتسه دگه ز درین. دهروازه یه ک و شازده کلوقووچه ی هیه و ئیستا ویرانه و ته نیا ههره سی شووره ی دیاره.

سالی ۷۱۷ / ۱۳۱۷-۱۸

سهره تای مانگی سه فهری ئه م ساله گه وره و بچووک له قورغ و چیمه نی سولتانییه قۆلیان له سهر کیشا که سولتان ئه بو و سه عیدخانی کورپی سولتان محهممه دی خودابه نده دانیشیته سهر ته ختی پادشایه تی. میر ئه بو و سه عید له ته مه نی دوازده سالی دا بوو به فرمانره وای ئیران و هه وساری کاروباری گرینگی ولاتی دایه ده ست ئه میر چوپانی سالدووژ و له سهر پئوشویتی باوکی خواجه ره شید و خواجه عه لی شای له جیتی خۆی نه بزاو تن.

سالی ۷۱۸ / ۱۳۱۸-۱۹

رۆژی حه قده ی جه مادی یه که می ئه م ساله ئه بو و سه عیدخان، خواجه ره شیده ددین محهممه دی وه زیری له نیزیک ئه بههر کوشت. مه ولانا جه ماله ددین عه تیقی (۴) له م بابه ته وه گو توو یه تی:

۱- مه ولانا جه لاله ددین عه تیقی دروسته. سالی ۴- ۷۴۱ ی ک، یه کیک بووه له نیزیکانی خواجه ره شیده ددین. شاعیر و وتاریبژ و زمان پاراویکی ئیرانی بووه. (بۆ زانیاری زیاتر بروننه فرههنگی ئه علامی سوخن، بهرگی ۲ ل ۱۲۵۴). و.

ره‌شیدی ده‌ولت و دین که باری کرده ئه‌ولا
نووسسه‌ری چاره‌نووسی، نووسی که «طاب‌ثراه»^۱

هر له م ساله‌دا سولتان ئه‌بووسه‌عید، ئه‌میر موبارزه‌ددین محهمه‌د کورپی
موزه‌فقه‌ری خوینده‌وه و حکومته‌تی یه‌زدی باربوو کرد.

سالی ۷۱۹ / ۱۳۱۹-۲۰

له ماوه‌ی ئه‌م ساله‌دا ده‌سته‌یه‌ک له سه‌رکرده‌کان و به‌گلهرانی ئه‌بووسه‌عید
شان‌به‌شانی قورمیشی له‌سه‌ر به‌ده‌سته‌وه‌گرتتی پله‌ی سپاسالاری له‌گه‌ل ئه‌میر
چووپان کردیانه‌ دوژمنایه‌تی و نیوان‌گرژی و دهمه‌قره‌ و شه‌ر و لیکدان‌بالی
ئه‌نگاوت. سولتان ئه‌بووسه‌عید ئه‌گه‌رچی هیشتا می‌رنال بوو، به‌لام له‌وه‌لایه‌دا
زۆری ئازایه‌تی و مه‌ردایه‌تی نواند و بوو به‌پیشه‌نگی کوشتار و یه‌که‌م که‌سه‌ له
شاهانی مه‌غۆل که‌ نازناوی «به‌هادور» ی به‌بالای برآوه.

www.zheen.org

سالی ۷۲۰ / ۱۳۲۰-۲۱

شازاده‌ بیسور و هیزه‌کانی که‌ ناوچه‌ی خوراسانیان کردبوو به‌مه‌یدانی
شه‌ق‌شه‌قین و ئازاوه‌ و ته‌نگیان به‌خه‌لک هه‌لچنیبوو، به‌چنگ له‌شکردارانی
کۆبه‌ک‌خان کوژرا. شازاده‌ جووکی و شازاده‌ غازان و خانم و خاتونانی شازاده
بیسور به‌دیل‌گیران و کۆبه‌ک‌خان به‌ترینگ‌وهۆر و ساغ و سلامه‌ت و به
ده‌سکه‌وته‌وه‌ گه‌رایه‌وه‌ ئه‌وبه‌ر‌روبار (بین‌النهرین).

سالی ۷۲۱ / ۱۳۲۱-۲۲

له م ساله دا دولندی خاتوونی کچی سولتان محهمه دی خودابهنده که خیزانی
ئه میر چووپان بوو مرد. له بهر نۆکه رچاکی و خزمه تکاری سولتان ئه بووسه عید
خوشکیکی دیکه ی خۆی دایه که ساتی خاتوون بی.
هه ر له م ساله دا کۆبه کخانی فه رمانزه وای ئه و به رروپار (ماوراءالنهر) به
مردنی خۆی مرد. گۆپی ئه و پادشا خوابه خشیوه له شاری قه رشی که وتۆته په نا
مزگه وتی گه وره .

سالی ۷۲۲ / ۱۳۲۲-۲۳

له م ساله دا سولتان عوسمانی خه زاکه ر توانی ده ست بگری به سه ر قه لای
بوورسادا که یه کیکه له گه وره شاره کانی خاکی رۆم. شاری بوورسا شووره ی
به رز و دیواری پته و ده وره یان داوه . خودی سولتان عوسمان خۆی له گرتی
هه لکردوه و گه مارۆی داوه و له سه لاره سانه گه ر و له مپه ری لی ته نیوه . کاتیک
مه ودا ی ئابلۆقه پیی چووه ؟ ده وره دراو که وتوونه ته نگه تاوی و چۆله پیچ کراوی.
شازاده ئوورخان له قۆلی قه پلووجه وه که بریتیه له گه ره کی گراوان و گه لیک
خاند. ووبه ره و سه رسه رای خۆش و دلگری لی سازکراوه و گه ریده کانی سه ر
ده ریا و ویشکانی جیگای دیکه ی ئاویان پی شک نایا، هروژمی هیتا و جه ماوه ر
به رگه یان نه گرت و ده ستیان به ردایه وه . ئه م شاره ش که ده نگوت به هه شته که وته
نیو جه غزی قه له مپه وی سولتانه کانی خاوه ن شکۆی خانه دانی عوسمانی.
هه ر له م ساله دا شیخی عارفان ده ده بالی قه رامانی کۆچی دواپی کرد و هه روه ها
میر حوسینی ئیلخانی که باوکی (؟) له سه رده می چه نگیزخاندا و بزخۆشی

پژگاری سولتان ئه بووسه عیدخانمهنی سهرکردهکان بوو، دهستی له دنیا بهردا.
میر حوسین کچی ئه رغوونخانی ده بالدا بوو.

سالی ۷۲۳ / ۱۳۲۳

یه کیک له پالهوانانی سولتان عوسمانی خهزاکه به ناوی قۆکرئه لب ۱ سهرهتای
ئه م ساله له خاکی پۆمئیلی دهستی به سهر شووره و هساریک داگرت که ئیستا
به قهلائی قۆکرئه لب ۲ ناودیر کراوه.

سالی ۷۲۴ / ۱۳۲۳-۲۴

خواجه عهلیشای وهزیری سولتان ئه بووسه عیدخان نهخۆش کهوت. میر
ئه وهندهی خۆش دهویست که چوه سهردانی و پزیشک و ههکیمی چازانی لئ
کۆکردهوه که به دهورهی دا بین و ههر چۆنی دهکری خۆشی بکه نهوه؛ بهلام
دهردهکهی هینده ئهستم و بئ دهومان بوو که بهرگهی نهگرت و چۆوه بهر
دهرگای رهحمهتی خودا. تهرمهگهیان له کویستانی ئوجانهوه گواستهوه تهویریز و
له پهنا ئه و مزگهوتهی سازی کردبوو ناشتیان. یهکیک له وهزیرانهی سهردهمی
سولتانانی مهغۆل که به مردنی خۆی مردوووه، خواجه عهلیشایه.

دوای نهمانی عهلیشا، روکنه دین سایین که پیشتر جیگری ئه میر چوپان بوو،
کرایه وهزیر. له راستی دا ئه و شیرازییه، بهلام له نهخجهوان ههلیداوه و گهشه و
نهشهی کردوووه. میر زیائولمولکی باپیری کارگیپ و بهرپرسی راپهراندنه ههموو
کاروباریکی قۆشهنی سولتان محهمهدی خارهمشا بوو که له نهخجهوان
نیژراوه و حوجره و مزگهوتی گهوره و گومبهنی بهرزیان لهسهر دروست
کردوووه.

۱- قۆکرئه لب، ل ۳۲۹ می بودلیان. و.

۲- قهلائی قۆکرئه لب، ل ۳۲۹ می بودلیان. و.

سالی ۷۲۵ / ۱۳۲۴-۲۵

له م ساله دا ئه میر موبارزه ددین محهمه، شاشه ره فه ددین موزه ففهری کورپی پیتی نایه بازنه ی ژیان. له ماوه ی چوار سالان دا ۲۱ جار چووتسه شه پری نکو و ده ریان و چاره رهش و خاشه کیشی کردوون و شان و شه و کتی دهسه لاتی بهرز دره و شاوه ته وه.

سالی ۷۲۶ / ۱۳۲۵-۲۶

له م ساله دا سولتان عوسمانی خه زاکه ر مالاوایی کرد له دنیای نه مین و خۆنه گر و به شه نگه شه نگ به ره و سه رای نه مری پوی. ۶۹ سال ژیا و ۳۶ سالی حکوومه ت کرد. له سوکو و تجووک چاوی لیکنا و ته رمی پیروزیان برده وه بوورسا و له وی ناشتیا ن.

سولتان عوسمان مرۆیه کی دل کراوه ی دهست ئاوه له ی دووربین بوو. هر به سی پوژان جار پیک شیوی کی زوریان له مدبه قی وی لی دنا و ده رگای بو چه شامه ت ده خسته سه رپشت. هه موو سالی ک هه ژار و مسکینی به سه ر ده کردنه وه و زمه پ و پخۆز و جل و به رگی به خه لات ده دانی و دهستی به خشین لی نه ده گپانه وه.

ئه و پوژه ی که مرد ته نیا شمشیر و جبه و چه ند سه ر ئه سپ و دوو که رکه مه پی له پاش به جیما. ئه وان په ز و به ران و به رخ و کاور و شه ک و بز و نیری و کاریلکه و کوور و کویشتیرانه ی میری که له ده ورا نپشتی بوورسان له و ئاژه لانه ک. هه و توونه وه. مزگه و تی گه وه ره ی له قه ره سه ساری ساحیتی دروست کردوه. پیاوی زانا و مه زنه مامۆستای وه ک شیخ سه دره ددینی قوونه وی، مه ولانا جه لاله ددینی پومی، سولتان وه له دی کورپی سهید بو ره انه ددینی

ته وریزی (۴)،^۱ شه مسولحه‌قی ته وریزی، به هائهددین وه‌له‌د، شیخ موخلیس پاشا و
ناشوق پاشا هاوچه‌رخى بوون.

دوای نه‌مانی سولتان عوسمان، ئوورخانی ره‌سه‌ن‌زاده‌ی کوپری له‌سه‌ر ته‌ختی
فه‌رمان‌ره‌وایی پالی داوه. ئوورخان پیچ و کلاوی لمه‌دی سپیی له نیو قوشه‌نی
عوسمانی‌دا کرده باو. وه‌زیری دانا بۆ کاروباری ولات و خیره‌ددین پاشا و مه‌ولانا
جه‌لاله‌ددینی کوردیی (۴) بۆ پله‌ی به‌رزی وه‌زاره‌ت دیاری کردن.

یه‌کیک له سه‌ر کرده‌کانی به‌ناوی «ئه‌قجه‌قزجه» ناوچه و مه‌لبه‌نده‌کانی هه‌ریمی
ئاناتولی داگیر کرد. ئیستا ئه‌و شوینه به قزجه‌ئیلی ناوبانگی رۆیشه‌تووه.
«قه‌رامورسه‌ل» یش ده‌ستی داگرت به سه‌ر قه‌لایه‌کی ئه‌و که وشه‌نه‌دا و به‌ناوی
خۆی ناودیر کرا. قه‌لاتی «سه‌مان‌ده‌ری» ش هه‌ر له م ساله‌دا گیرا.

له کاتی گه‌مارۆدرانی قه‌لای «ئیدووس» دا کچی حاکی ئه‌وی خه‌ونی دیت که
که‌وتۆته نیو پیسای. کابرایه‌کی مسولمانان پیلی گرت و ده‌ریه‌پتاوه و پۆشاک
پاک و خاوینی کرده به‌ری. به‌یانی «ئاره‌حمان به‌هادور» ناویکی که له خه‌ودا
دیتبووی، وه‌به‌رچاوی هات و کاخه‌زیکێ لئێ نووسی و پریشک‌ه‌ی دلێ له لای
کرده‌وه. وه‌ختایه‌ک شه‌و داها‌ت ئاره‌حمان خۆی هاویشه‌ه‌ساری و کچه‌قه‌لای
به‌یده‌ست کرد. دوای ئه‌وه‌ی کیژێ حاکم ئیمانی هیتا و مسولمان بوو
ئاره‌حمان ماره‌ی له خۆی بری.

له ئاخروئۆخری ئه‌م ساله‌دا نیلووفه‌رخاتوونی خیزانی به‌پیزی ئوورخان له‌سه‌ر
چۆمیکی بوورسا پردیکی لیدا که به‌ ئاوی نیلووفه‌ر ناودیر کراوه.

۱- ده‌بی ته‌رمه‌زی بی. ته‌رمه‌ز شاریک بووه له هه‌ریمی خوراسان که که‌وتۆته سه‌ر
لیواری رووباری جه‌یحون. وشه‌دانی (دیه‌خودا، ب ۳، ل ۴۷۰ و ب ۵، ل ۶۶۸). و.

سالی ۷۲۷ / ۱۳۲۶-۲۷

له م ساله دا سولتان نه بووسه عید دلی به به غذاخاترونی کچی نه میر چوپانه وه نووسا که زور جوان و شوخ و شهنگ بو. سولتان وا گیروده ببوو که شه و رۆژ حه جمین و نار او قارای لی هه لگیرابوو. نه م شیعره بن به ندی غه زه لیکه که نه و ده می هؤندرا وه ته وه:

وهره بؤ میسری دلم تا کوو دیمه شقی گیام

تؤ بیینی، که دلم مهیلی به ره و به غدایه

به لام دوو سال پیشتر نه میر چوپان کچی خۆی دابوو به میر حه سنی کوری میر حوسینی ئاق بوو غا (ئاق بوو قا). به پیی ری وشوین و داب ونه ریتی مه غۆلی و چه نگیزخانی، پادشا مهیلی بؤ ههر ژنیک بزوتبا و چاوی گرتبای ده بوو شو وه که ی به دلی خۆی ته لاقی دابا و نار دبایه حهره مخانه ی میر. ههر بؤیه سولتان که سیکی بسا وه پیک... راوی نارده لای نه میر چوپان و باسی نه ویندار بوونی لی راسپارد. وه ختای... که نه میر چوپان نه و گوتانه ی به گوئی ئاشنا کرا، سه ری لی شیوا و قسه ی سسارد و سووک و نابه خیری بؤ نارده وه. سولتان دلی لئی ره ش هه لگه را و پرووی لیوهر سووراند. سه ره پای مه زنایه تی و شه و که تی نه میر چوپان و کوره کانی و ده سه لاتی بی به رگیره وه ی که ماوه ی دوا زده سال مه زنی سه رکرده کانی و ته وه ره ی دام و ده زگای نه و خانه دانه بوو، لئی خست و نه میر دیمه شق خواجه و نه میر مه حمودی له سولتانییه کوشتن که جگه رگۆشه ی بوون.

سالی ۷۲۸ / ۱۳۲۷-۲۸

له ده سپیکی نه م ساله دا نه میر چوپان دوا ی بیستی کورانی به خۆی و هه شتا هه زار چه کداری ژیر به یداخی له خوراسانه وه پرووی کرده عیراق.

سولتان ئه‌بووسه‌عیدیش له‌شکرێکی بئ‌ئامانی کۆ کرده‌وه و هه‌تا قه‌زوین تیکشا و بۆ به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌ی مامزه‌ی کوتا. سه‌رۆکان و سه‌رداران له‌ په‌ی به‌ره‌به‌ره‌ پوویان له‌ ئه‌میر چووپان وه‌رگیرا و به‌ره‌ و سیبه‌ری شه‌وه‌که‌تی خاوه‌ن‌شکۆ بزوتن. هه‌ر بۆیه‌ بئ‌ئوه‌ی ئاگری شه‌پ و کوشتا هه‌لگیرسئ‌ ئه‌میر چووپان گه‌رپایه‌وه‌ خوراسان و په‌نای برده‌به‌ر مه‌لیک غیاسوددینی کریت حاکمی هه‌رات. به‌پێی فه‌رمانی سولتان، مه‌لیک غیاسوددین، فه‌راقی په‌شی له‌ ئه‌میر چووپان و جه‌لاوخانی کورپی بری، که‌ خوشکه‌زای ئه‌بووسه‌عیدخان بوو.

میر ته‌یموورتاشی کورپیکی دیکه‌ی ئه‌میر چووپان که‌ حوکمداری هه‌ریمی پۆم بوو، کاتی‌ک به‌ چاره‌نووسی باوک و برای زانی، له‌ ترسی زه‌بروزه‌نگ و ژاوه‌ی قۆشه‌نی سولتان، رایکرد و خۆی هاویشه‌ په‌نای مه‌لیک ناسری حوکمرانی میسر. مه‌لیک له‌ به‌ر دلی سولتان فه‌زی لئ‌ بری و سه‌ری نارده‌وه‌ بن‌په‌سمه‌ی بارگای سولتان.

هه‌ر له‌م ساڵه‌دا سولتان ئه‌بووسه‌عید ویستی وه‌زیریکی ورد و وریای لێوه‌شاوه‌ی مه‌زن که‌ بتوانی هه‌موو گری و کۆسپان وه‌لابدا و کاروباری دیوانی و دام‌وده‌زگای سولتانی ریک‌ بخا، هه‌ل‌بژیری. دوا‌ی قوول‌ بوونه‌وه‌ و تیژتێر‌چوون، خواجه‌ غیاسوددین محهمه‌د کورپی خواجه‌ په‌شید، په‌شکی به‌ناوی ده‌رچوو. میران و پیاوماقوولانی ولات که‌ سولتان راویژی پێده‌کردن، به‌ تیکرای ده‌نگ قۆلیان له‌سه‌ر ژیری و تیگه‌یشتنی ده‌کیشا و ده‌یانگوت به‌راستی شانی هه‌لیده‌گری و له‌ هیچ جیه‌ک تیئامینئ‌ و ده‌توانئ‌ پارسه‌نگی کاری ولات رابگری و به‌ هه‌نگاوی پته‌وی به‌ختیارانه‌ی هه‌ول‌ بدا بۆ راپه‌راندنی ئیشی خه‌لکانی بژارده‌ و په‌مه‌کی و که‌س به‌ که‌مه‌رخه‌می وه‌پشت گوی‌ نادا. پئ‌وشویتی پێشینیان کویژ ناکاته‌وه‌ و بۆ زانینی زانسته‌کانی سه‌رده‌می خۆی گه‌روی له‌ هه‌مووان برده‌وته‌وه‌ و بار و بواری وه‌زاره‌ت باش ده‌زانئ‌ و ده‌ست و قه‌له‌م په‌نگین و ده‌م‌وپه‌ل شیرینه‌.

جا له سهر ئه م پي ودانه سولتان کردی به وهزیر و خواجه عه لائه ددین محهمه دی
خه لکی خوراسانی له پال دهستییه وه دانا و کردی به هاوبه شی کارانی.
پاشان فهرمووی ده بی بۆ هینانه گۆری بپی داهات و دهرکهوت و پوون
کردنه وهی چۆنیه تیی سه ودا و ماملان توژیینه وهی باریک بکری و پاکرده حساب
به جوانی بیته بهر چرا و خلته و خال و پرزه و پال دامالدرین و بکریته هیلکهی
پاککراو.

خواجه عه لائه ددین محهمه د دواي ههشت مانگان جله وی کاروباری دیوانی
دارایی به دهسته وه گرت و به ته نیا و سه به خۆ له سهر کورسی ئه م ئه رکه پالی
داوه. ههرچی فرمانه به واژوی محهمه دی رهشیدی که شیواترین ئه ولادی
ئاده مه، رازانه وه. ئه وانه ی که پیشتر ناحه ز و ناله بار له گه ل بنه ماله ی رهشیدی
جوو لآبوونه وه له خۆیان ده ترسان؛ به لام ئه م گه وره پیاوه قهت وه پرووی که سیانی
نه هینایه وه و تیکرایی به دیاری و خه لات به سه رکردنه وه.

بنکه ی ژین

بۆ وهزیری وه هه زار ئافه رین
به خۆشه ویستی ده شواته وه کین

له سهر ناوی ئه و وهزیره ئاخرخیره زانایانی زه مان وه کوو سه رتژی بیروردان
قازی عه ب دو پر هه مانی ئه لایجی شیکه ره وهی «موخته سه ر» ی ئینوول حاجب
«فه وایدی غیاسییه» ی نووسیوو وه مه ولانا قوتبه ددین رازی لیکدانه وهی
«مه تالع» ی دانا وه و شیخ ئه وحه دی ئیسفه هانی - رهحه تی خودای لی بی -
مه سنه ویی «جامی جه م» ی هۆندۆته وه و خواجه سه لمانی ساوجی به قه سیده ی
پاراو و پته وی به شان و بالی هه لداوه.

سالی ۷۲۹ / ۱۳۲۸-۲۹

سال تازه سهری ده سوئییه نابوو که مه‌لیک غیاسوددین محهمه‌د کورپی
ته‌بووبه‌کری کریت که وه‌ختی خۆی خویندنگه‌ی غیاسییه‌ی له‌لای باکووری
مزگه‌وتی گه‌وره‌ی هه‌رات سازکردبوو، دوایین هه‌ناسه‌ی ژیانی دا. به‌پیی
وه‌سییه‌تی خۆی مه‌لیک شه‌مه‌سدینی کورپی له‌جینی دانیشته.
هه‌ر له‌م ساله‌دا موبارزه‌ددین محهمه‌دی حوکمداری یه‌زد و مه‌یبود،
مه‌خدووم شاخاتوونی کچی شاجیهان کورپی جه‌لاله‌ددین سو‌یورغه‌تمیش کورپی
سولتان قوتبه‌ددین محهمه‌د کورپی میر حیسامه‌ددین حه‌میدی قه‌راخه‌تایی
کرمانیی، له‌سه‌ر پی‌وشوینی یاسا و پێسای دینی محهمه‌دی، له‌خۆی ماره‌کرد.

سالی ۷۳۰ / ۱۳۲۹-۳۰

له‌م ساله‌دا ناری توغای که ماوه‌یه‌کی درێژ بوو له‌خوراسان ئالای دژایه‌تی
دژی میرانی کریت به‌رز کردبووه و سه‌ریشه‌ و ئازاوه‌یه‌کی زۆری بۆ جه‌ماوه‌ری
مه‌لبه‌ندی هه‌رات نابۆوه، هه‌دای نه‌دا و شووی لی هه‌لکێشا و به‌ره‌و ده‌رگانه‌ی
سولتان ئه‌بووسه‌عید بزوت هه‌تا خواجه غیاسوددین محهمه‌دی وه‌زیر بکوژی.
ناری توغای له‌به‌ر خۆ به‌زلزانی و لووت‌به‌رزی ده‌یه‌ه‌ویست سهری گه‌وره‌ی
پێوه‌نین و بیته‌ سپاسالاری تیکرای ولات. سولتان ئه‌بووسه‌عید به‌م خه‌یاله
پووچه‌ی ئه‌وی زانی و ویستی بیگری. ئه‌ویش به‌بێر و ته‌مای زانی و له‌گه‌ل
پۆله‌چه‌کداریک به‌ره‌و په‌ی په‌وی. سولتان خواجه لۆژی به‌شوینی دا نارد و
ئه‌ویش که‌وتسه‌ سهری و له‌شاخستانی په‌ی گرتی و هینایه‌ بارگای میری و
له‌پێوه‌ سزادرا.

سالی ۷۳۱ / ۱۳۳۰-۳۱

سولتان ئوورخانی کورپی سولتان عوسمانی خه زاکهر له م ساله دا دهستی به سهر قویون چه ساری و قه لای ئیزنیکمید^۱ و شاری ئیزنیک دا گرت. ههر ئه م ساله له ههرات مه لیک حافزی کورپی مه لیک غیاسوددین که دوی نه مانی مه لیک شه مسه ددینی برای له سهر کورسیی دهسه لات پالی دابزوه، له زارکی چه ساری قه لای ئیختیاره ددین به دهست غووریبه کان کوژرا. پاشان که یخودا و ریش سپی و پیوا و ماقوولان، ویرای سالار که ئه و کاتی حاکمی ئیختیاره ددین بوو، مه لیک موعیززه ددین حوسین کورپی «مه لیک غیاسوددین» یان کرده حوکمران، که هیشتا به ته من کال و منال بوو. ئه وسا چوون و له لای سولتان ئه بووسه عیده وه فرمانی حکومته و خه لاتیان بۆ هینا.

سالی ۷۳۲ / ۱۳۳۱-۳۲

سولتان ئوورخان قه لای تۆرقلی یه گجه سی^۲ و قه لاتی «گزینک» ی^۳ گرت. ههر له م ساله دا کۆمه لیک تۆماتیان به شیخ حه سه نی کورپی ئه میر حوسینی کورپی ئاق بوو و غاوه به ست که له ژیره وه خه ریکی نامه گۆرینه وه یه له گه ل به غذا خاتوون و پیاویان له به یینی دا دی و ده چی و ده یانه وی سولتان بکوژن. وه ختایه ک سولتان ئه و کوتانه ی به گوپی ئاشنا کرا، بر وای کرد و ویستی بیکووژی. دایکی شیخ که پلکی سولتان بوو که وته نیوانی و تکای لی کرد خویتی نه ریژی و ئه ویش جامینی گرت و به خشی و دووری خسته وه بۆ قه لای کوماخ تا له وی بنه گر بی. سولتان به غذا خاتوونی له پیش چاوی که وت هه تا رژیایه کی که

۱- ل ۳۳۲ بودلیان: ئیزنید (!؟) و.

۲- ل ۳۳۳ بودلیان: تۆرقلی یه گجه سی. و.

۳- ل ۳۳۳ بودلیان: گزینک. و.

دوای لیکنولینه‌وه و وردببوننه‌وه و درکه‌وت له‌خۆوه تۆماتیان پیوه‌به‌ستوه. ئەو دەمی دیسان خاتوون شیرن بۆوه و چۆوه سەر‌پله و شه‌وکه‌تی جارانی و دەسه‌لاتی که‌م هه‌تا زۆری که‌وته به‌رده‌ستی.

سالی ۷۳۳ / ۱۳۳۲-۳۳

له‌م ساله‌دا سولتان ئەبووسه‌عید لوتفی بزوت و میر شیخی له‌قلای کوماخ درکیشا و حوکمی فه‌رمانه‌وایه‌تی پۆمی بۆ نووسی و هه‌تا ئەو دەمی مرد و چاوی لیکننا هه‌ر له‌سه‌ر ته‌ختی دەسه‌لاتی وینده‌ری پالی دابۆوه. له‌م ساله‌دا شاشوجاعی کوری ئەمیر موبارزه‌ددین محهمه‌د پینی پیرۆزی نایه هه‌ریمی ژینه‌وه.

سالی ۷۳۴ / ۱۳۳۳-۳۴

له‌م ساله‌دا سولتان ئەبووسه‌عید حکومه‌تی فارسی باربوی ئەمیر موسافیر کرد. ئەمیر شامه‌حموودی ئینجوو که‌ به‌ خه‌ول و ده‌ولی ئەمیر چوپان بیوو به‌ حوکمرا‌نی ئەو هه‌ریمه، ملک و مائیکی یه‌کجار زۆر و زه‌وه‌ندی وه‌سه‌ریه‌ک نابوو. له‌گه‌ل ئەمه‌ش دا زۆر جاران له‌ خزمه‌ت سولتان پرکیشی ده‌کرد، بۆیه له‌ دلای گران هات و ته‌مای گرت یه‌کی دیکه‌ حوکمداری فارس بی. دوابه‌دوای ئەم بریاره‌ میر مه‌حموود، ئیسن قۆتلۆغ، میر سولتان‌شای کورپی میر بیکرووز، میر محهمه‌دبگ و میر محهمه‌دی پيله‌ته‌نی ره‌گه‌ل خۆی خستن و شالاری برده‌سه‌ر موسافیر بۆ کوشتنی. موسافیر به‌ ده‌هۆکه‌یانی زانی و هه‌لات و خۆی هاویشه‌ نیتو باره‌گای میری و ئەو تاقمه‌ هه‌لیانبری و هه‌تا به‌رده‌رکی ده‌وله‌تخانه‌ چوون و چه‌ند تیریکیان به‌ دار و دیواری ئەویشه‌وه‌نا و داویان کرد موسافیریان بده‌نه ده‌ستی.

له گهرمه‌ی ئەم به‌زۆم و هه‌رایه‌دا میر سیورغان و خواجه لۆلۆ به هێژ و ده‌ست و بردی ته‌یار و بو‌یرانه‌وه گه‌یشته‌ی و سولتان پێیان گه‌شایه‌وه. ئەو تا‌قمه‌ کێشانه‌وه و سولتان دانه‌دانه‌ی گرتن و فـهـرمانی کوشتنی دان، به‌لام به‌ که‌یخودایه‌تی و نیو‌بژیوانیی خواجه غیا‌سوددین محهمه‌دی وه‌زیر نه‌یکوشتن و هه‌تا زه‌مانی نه‌مانی سولتان له‌ قه‌لایه‌ک‌دا به‌ندیان کردن.

سالی ۷۳۵ / ۱۳۳۴-۳۵

سولتان ئوورخان له‌ م‌ ساله‌دا قه‌لای بالی کیسرا، به‌رغه‌مه، ئایدینجق، ئیدرمید، کرماستی، ئە‌لووباد و هه‌ریمی قه‌ره‌سیی گرت. ^۱ هه‌ر له‌ م‌ ساله‌دا پۆلاخان له‌ نیو خیل و هۆبه و هه‌واری جوغتای‌دا له‌ ئە‌و به‌رپووبار (بین‌النهرین) کۆچی‌دوایی کـرد و پادشا‌غازانی کوپی ییسوور دانیشه‌ته‌ سه‌ر ته‌ختی ده‌سه‌لات. له‌ بنه‌بانی ئە‌م ساله‌دا پادشای ئوزبه‌ک له‌ تۆرهمه‌ی توشتی‌خان له‌ ده‌شتی «باخه‌رز» هه‌و به‌ره‌و ئه‌رران و ئازه‌ربایجان ئە‌سه‌پی لینگ‌دا. وه‌ک قه‌دیمی گوتوویانه هه‌تا زۆله‌چه‌رمه‌که‌ ئاو نه‌ییردوه، سولتان ویستی ده‌ستی ره‌پیش‌ب‌خا و به‌رله‌وه‌ی دوژمن هه‌روژم‌بێتی و زال‌بێ، چه‌ک‌وچۆل و له‌شکری ریکخست و به‌ تیر و ته‌یاری و پیرای میران و هێزه‌کانی به‌ره‌و ئه‌رران بزووت و هه‌ر چه‌ند وه‌ختی خیل‌به‌ز دانه‌هاتبوو، به‌لام سه‌ره‌وخوار جمی.

سالی ۷۳۶ / ۱۳۳۵-۳۶

له‌ به‌ر ته‌شه‌نه‌ی هه‌والی هه‌روژمی پادشای ئوزبه‌ک، هیشتا بلێسه و تینی گه‌رما له‌ وه‌په‌ری خۆی‌دا بوو که‌ قۆشه‌نی گه‌یاندنه‌ سنووری ئه‌رران و شیروان. که‌شیکی

۱- بودلیان ل ۳۳۳: «قه‌لای بالی کیسرا، هه‌ریمی قه‌ره‌یازیسسی، قه‌لای به‌رغه‌مه، ئە‌ندینجق، قه‌لای ئیدرمید، قه‌لای کرما‌ی و ئە‌لووباد...». و.

ئەوئەندە ناخۆش و ناساز باالی ئەنگاوتبوو، كە زۆربەي لەشكر كراسي ژيان لە بەريان دامالدرە و دواي چەند رۆژيک سولتانيش نەخۆش كەوت و تيكهه‌لگلا. پاش دوو حەوتووان تۆزيك هاتبوو سەرخۆ كە سولتاني بەرزەجێ بە مەبەستي و سەل كەردن چوو كە رماو، بەلام بەرگەي نەگرت و ناساغيەكەي تێهەلچۆو و لێي پيس كەرد. دەستەيەك لە پزيشكان هەستيان بە چەشنێك ژار كەرد لە لەشي‌دا و سەره‌نجام رۆژي يەك‌شەممۆ، سيزدەي رەبيعي دووهمي ئەم سالا چوو بەر دلۆقاني خودا. خواجه سەلماني ساوجي بۆ شين‌گيری سولتان شيعری داناو و دەلي:

كوا نارەوايە ئەگەر تاج بگري و هەلچۆقي تەختي

لەبۆ نەماني مەزن بووسەعید كە سوورپا بەختي

سەرۆك و سەركرده‌كاني حكـ. و ومەت برديانە سەر تاتەشوار و شرديان و جوان و لەبار لە كەفنيانەو پيچا و رايانگواست بۆ سولتانييه و لە پەنا مزگەوتي گەورە، لە و شوينەي بۆ ناشتنی ديارى كرابوو، سى بەرديان بە سەر رايەل كەرد. لەبەر وەي مندالی نيزينه‌ي نەبوو، بە هەول و هەلسوورپاني خواجه غياسوددين محەممەدي وەزير، ئارپاخان [ئەرپاي كاون] كورپى سووسە كورپى سۆنگقان (سۆفيايان) كورپى مەليك تەيموور كورپى ئەريق (ئەزيق) بووكاي كورپى توولى‌خان كورپى چەنگيزخان رۆنيشته سەر تەختي ميراية‌تى. بەلام دواي چوار مانگان عەلى‌پاشاي خالى سولتان ئەبووسەعید، مووساخاني كورپى عەلى كورپى بايدووخاني لـ. بـ. غدا كەردە فەرمانرەوا و دژي ئارپاخان راپەري. عەلى‌پادشا

ویدی پرای مه زان و به گله رانی عه رهب و کورد له لای جه غه تووی^۱ مه راغه به ره و پرووی ئه رپاخان بۆوه.

پۆژی چه قدهی پهمه زان بوو که تهن دوری ئاوری شه پ نیل درا و گرهمشقالی دهسته چیلهی کوشت و کوشتار گرفه ی هات. له گهرمه ی تیکه له چون دا زۆر بهی میران و مه زنه پیاوان پوویان له ئارپاخان وهر گئیرا و دایانه پال قۆشه نی مووساخان. له بهر تهنینه وهی توخمی خه یانه تی به گله ران، ئارپاخان خۆی بۆ نه گیرا و پئی نایه ئاوزه نگیی په وین و به ره و دهشتی راکردن تیی ته قاند. خواجه غیاسو ددین محهمه دیش هه لات، به لام له سی گومبه زانی مه راغه گرتیان و پۆژی بیست ویه که می ئه و مانگه لیویان به شه کراوی شه هید بوون ته پ کرد و پاشان ئارپاخانیس که وته چنگ دوژمنان و پۆژی سیی شه شه کان له ئووجان که وته شوین پئی کاروانی وه زیر.

وه ختا یه ک حوکم و ده سه لاتی عه لی پاشا و مووساخان و خیلی ئویرات ئه وسه ره وسه ری ناوچه که ی تهنینه وه، ئه میر حاجی توغای له دیار به کره وه به ره و پۆم بزوت و خۆی گه یانده خزمهت میر شیخ حه سن کوپی میر حوسین کوپی ئاق بووغای کوره پووری سولتان ئه بووسه عید و دنه ی دا که دژی مووساخان و عه لی پاشا راوه ستی. میر شیخ حه سن، محهمه دخان کوپی یۆل قوتلوغ کوپی

۱- چۆمی جه غه توو له کوپستانه کانی ناوچه ی سه قزی کوردستانی پۆژه له لاته وه لووزهو ده به ستی و به ناوچه ی بۆکان و میانداوا دا تینه په ری و ده رژی ته گۆلی ورمی و ئیستا به نداویکی گه وری به ناوی نه ورژلوو له سه ره هه لبه ستراره. نووسه ر بۆیه گوتوو یه تی جه غه تووی مه راغه، چونکه ئه وده م ناوه ندی ده سه لاتی هه ری مه که مه راغه بووه. ده نا جه غه توو له مه راغه وه دووره و ته وای ئه و به سستی نه ی پئی دا تینه ری وه کوردستان بووه. پایته ختی ده سه لاتی میرانی موکری له گاودۆلی مه راغه دامه زراوه که زۆر که وتۆته ئه ولاتری پووباره که. له پرووی ده قه که شه وه ده رده که وئ ئه و کاتی کورد له وئ ده سه لاتدار بوون و.

ئیلته‌یموور کوپری هولاکو خانی به فرمان‌ره‌وا دانا و خوئی له گرتنی ئیزان خوش کرد و ئالای کشان به‌ره‌و نازه‌ربایجانی هه‌لدا.

مووساخان و عه‌لی‌پاشا به‌ره‌و پیری تیراچوون و پوژی چارده‌ی مانگی قوربان له ناوچه‌ی ئه‌له‌تاق (ئاله‌داغ) دوو له‌شکری رقی‌ئه‌ستوور گه‌یشتنه‌یه‌کتر. عه‌لی‌پاشا فیلیکی به‌بیری‌دا هات و قاسیدیکی نارده‌لای میر شیخ حه‌سه‌ن و لئی راسپارد که دوو پاتشا له‌سه‌ر خاک و ملک پیکه‌وه شه‌ریانه و چ پویسته‌من و تو‌بینه‌هاوده‌ستی ئه‌م خوین‌رشته‌نه؟ وا باشه‌هرکام له‌ئیمه‌وی‌رای هیزه‌کانمان برۆینه‌سه‌ر گردیک و لییان گه‌رئین بوخویان لیک‌ده‌رکه‌ن. پاشان هه‌ر که‌س سه‌رکه‌وت ویکرا سه‌ری وه‌به‌ردینین.

میر شیخ حه‌سه‌ن ئه‌و پیشنیاره‌ی سه‌لماند و له‌گه‌ل دووه‌زار میرخاسان پووی کرده‌سه‌ر باسک و به‌نده‌نیک و چه‌قی. پاله‌وانان گری‌ئاورگی شه‌ر و کوشتاریان به‌گه‌ی‌بای په‌لامار خوش کرد و محهمه‌دخان به‌ره‌و په‌وین مامزه‌ی کوتا. عه‌لی‌پاشا پپی‌وابوو تازه‌کار ته‌واوه و دوژمن به‌زیوه و نه‌ماوه و سه‌رکه‌وتنی ریکی وه‌ده‌ست هیناوه. له‌گویی‌رووبار به‌دلکی ئاسوده‌وه‌رکیفی به‌تال کرد و خه‌ریک بوو به‌نوی‌کردنه‌وه‌ی ده‌سنویژ. له‌م هه‌له‌دا میر شیخ حه‌سه‌ن وی‌رای دووه‌زار پی‌اوی شیروه‌شین به‌پرتاو داوه‌ری و ته‌پی‌دایه‌سه‌ر عه‌لی‌پاشا و به‌له‌په‌شیر و نووکه‌نیزان له‌ت‌وپه‌ت و ئه‌جن‌ئهنجی کرد. وه‌ختایه‌ک مووساخان به‌وه‌رووداوه‌ی زانسی لاقی لی‌بوونه‌بال و فری. محهمه‌دخان سه‌ری رکیفی بادایه‌وه و به‌ره‌و شیخ حه‌سه‌ن گه‌رایه‌وه.

میر شیخ حه‌سه‌ن ده‌ستی به‌سه‌ر بارکه و بنه و پاشه‌واری سولتان‌دا گرت و له‌تۆله‌ی به‌غداختوون که میر ئه‌بووسه‌عید به‌که‌له‌زه‌ری پپی‌ته‌لاق دابوو، دلشادختوونی هاوسه‌ری له‌خوئی‌ماره‌کرد.

له و سهری سال دا سولتان ئوورخان له ههریمی پرم دهستی به سهر قه لای
قزلجه تووزله دا گرت.

سالی ۷۳۷ / ۱۳۳۶-۳۷

له م ساله دا میر عهبدوپرزه زاقی کورپی فهزلوللا پاشتینی له تۆرمهی چهنگیز که
به میرانی سهر به دار مه نشوورن، له سه بزه واری خوراسان راپه پری. پاشتین
گوندی که له گونده کانی «به یههق» ی سهر به سه بزه وار و خواجه فهزلوللا دارا و
دهسپرۆیشتووی ئه و ناوچه یه و باوکی پینچ کورپی بوو. ئه مینه ددین،
عهبدوپرزه زاق، وه جیهه ددین مه سعود، نه سروللا و شه مسه ددین. ئه مینه ددین له
خزمهت سولتان ئه بووسه عیددا رکیفی ده کوتا. له و زهمانی دا عهلییه سووری خه وافی
که به ئه بووموسلیم ده ناسرا و له زۆرانبازی و تیره ندازی دا هه لکه وته بوو، له
پیزه ی پیاوانی نیزیکی سولتان ئه بووسه عید دانه درا. رۆژیکی سولتان گوتی ئه ری
بلیی له قه له مره وی ئیمه دا که سی و اه بیج به زۆره بانی و تیراویژی دهر وهستی
ئه بووموسلیم بی؟ ئه مینه ددین به خزمهتی گه یاند که من برایه کم هه یه له خوراسان
ناوی عهبدوپرزه زاقه و دهره قهتی ئه بووموسلیم دی. سولتان ده سه بجی ته ته ریکی
تیزاژی به ریکرده خوراسان هه تا بجی و بیهیتی. کابرای ته ته ره له ماوه ی چند
پۆزان دا هینایه ژیر پیچکه ی ته ختی فه رمانه وایه تی. سولتان فه رموی ده بی له گه ل
ئه بووموسلیم بکه ویه رقه ی تیرهاویشتن. هه ردک پاله وان چوونه ده شتیک و له بهر
چاوی پادشا تیریان هاویشتن. له بهروه ی تیری عهبدوپرزه زاق ده ههنگاو پتر له
تیری ئه بووموسلیم رۆی، سولتان فه رموی به دوا ی کاریکی گرینگ دا بینیرن هه تا
قازانجیکسی پی بگا. دیوانداران وه رگرتنی نه غدینه و شتومه کی کرمانیان

پنجاه سپارد که بری ۱۲۰ هزار که پیکری^۱ بو. دایاننا ۲۰ هزار بؤ خوی بی و ۱۰۰ هزار بیئیتته وه خه‌زینتهی ئاوه‌دانی میری. عه‌بدوپرزه‌زاق دوی وهرگرتتی ئه‌وهی سپیرابوو، سه‌رله‌به‌ری خه‌رج کرد و دای به‌شهراب و مه‌سته‌چاوانی خوش‌داکه‌نه. کاتیک به‌ره و سه‌بزه‌وار بزوت هه‌تا بگاته‌وه و ده‌ست بکا به‌کۆکردنه‌وه و فرۆشتتی به‌شه‌میراتی خۆی و له‌جیاتی مالی پادشا بیدا به‌خه‌زینته، له‌رئیه‌دا هه‌والی مردنی سولتان ئه‌بو و سه‌عیدی بیست. بۆیه له‌رئیه‌ده‌سته‌یه‌ک سه‌ربزیو و لات و شه‌لاتی سه‌بزه‌واری له‌خۆی هه‌لاند و داریکی چه‌قاند و گوتی هه‌ر که‌س له‌گه‌لمانه‌ده‌بی میزه‌ره‌که‌ی له‌سه‌ری بگاته‌وه و به‌م داره‌وه‌ی هه‌لاوه‌سی هه‌تا یه‌که‌هنگی و پوو‌راستی وی له‌هه‌موو که‌س پوون بیته‌وه. و هه‌لکه‌وت که‌سه‌ئیه‌وئ پۆژی هه‌وسه‌د که‌س به‌ده‌نگیه‌وه‌چوون و پالیان وه‌پالی دا و به‌سه‌ربه‌داران ناودیز کران. هه‌رئه‌و پۆژه‌چوونه‌ده‌سته‌ی خواجه‌عه‌لئه‌ددین محهمه‌دی وه‌زیر که‌له‌میزگ و چیمه‌نی دامغان له‌نگه‌ری گرتبوو. هی‌رشیان کرده‌سه‌ری و هه‌لبره‌دایان و یخست و خواجه‌به‌ره‌ئه‌سته‌رآباد په‌وی. وه‌جیه‌ددینی برای عه‌بدوپرزه‌زاق گه‌یشته‌سه‌ری و له‌ئاوایی و الایدی ئه‌سته‌رآباد شه‌هیدی کرد. له‌وه‌ده‌می‌را سه‌ربه‌داران ته‌واو گه‌شه‌یان کرد و پینه‌لاچوون.

سالی ۷۳۸ / ۱۳۳۷-۳۸

شیخ حه‌سه‌نی کوپی ته‌یموورتاش کوپی ئه‌میر چووپان که‌به‌شیخ حه‌سه‌نی گچکه‌ن...اسراوه، ساتی‌به‌گی کچی سولتان محهمه‌دی خودابه‌نده‌ی کرده‌فه‌رمانه‌ه‌وا و له‌نیو خوتپه‌و له‌سه‌ر سکان ناوی درکاند و نووسی. خۆی له‌شه‌پی شیخ حه‌سه‌نی گه‌وره‌خۆش کرد. میر شیخ حه‌سه‌ن که‌ئه‌وکاتی له‌

۱-چه‌شنیک دینار و تمه‌ن که‌له‌سه‌رده‌می مه‌غۆلان و ته‌یمووریان و سه‌فه‌وییان‌دا بره‌وی بووه. جۆریک سه‌که. (وشه‌دانی دپه‌خودا، ب ۱۲، ل ۱۸۱۵۸). و.

تہ وریزہ وہ بہرہ و سولتانیہ کشابوو، بہ بیستنی ئم خہ بہرہ پروی کردہ قہ زوین۔ ساتی بہگ و شیخ حہ سہنی گچکہ سولتانیہ و ئازہرہ بایجانیان خستہ ژیر پکٹف و ئالای بزووتن بہرہ و قہ زوینیان ہلدا۔ میر شیخ حہ سہنی گہ ورہش لہ قہ زوین دہرکہ وت و بہرلہ وہی شہر بقہومی، نیمچہ پیکھاتنیک سہری گرت۔ ساتی بہگ و شیخ حہ سہنی گچکہ چوون بہرہ و ئہرران و ئازہرہ بایجان و میر شیخ حہ سہنی گہ ورہ گہرایہ وہ سولتانیہ۔

سالی ۷۳۹ / ۱۳۳۸-۳۹

لہ م سالہ دا شیخ حہ سہنی گچکہ ساتی بہگی لہ حوکمرانیتی خست و سولہ یمان خانی لہ جیی دانا کہ بہرہ گہز دہ چڑوہ سہر یہ شمۆتی کورپی ہۆلاکۆخان۔ پاشان ساتی بہگ چ پپی خۆش بووبی و چ پپی ناخۆش لہ سولہ یمان خانی مسارہ کرد۔

بنکھی ژین

www.zheen.org

سالی ۷۴۰ / ۱۳۳۹-۴۰

سہرہ تایی ئم سالہ جیہان تہیمووری کورپی ئہ فرہنگ کورپی گہ یخاتو خان بہ ہول و تیکۆشانی شیخ حہ سہنی گہ ورہ لہ بہ غدا چوہ سہر تہختی دہ سہلات۔ پڑژی چوارشہ ممۆی مانگی قوربان لہ ناوچہی تہ قہ تووی (؟) ^۱ مہراغہ بہرہ و پروی سولہ یمان خان و شیخ حہ سہنی گچکہ بڑوہ و شکستی ہیتا۔ میر شیخ حہ سہنی گچکہ بالادہ ست و سہرکہ وتہ بہرہ و تہ وریز ئہ سپی لینگ دا و میر سیورغانی کورپی ئہ میر چووپان و میر ئہ شرہ فی کورپی تہیموورتاشی برای خۆی دانان بہ فرمانپہ وای عیزراقی عہ جہ م۔ ئامۆزای خۆی میر پیرحوسینی کورپی میر شیخ

مه حموود کوپری ئه میر چوو پانی دانا به حوکمرانی فارس. وهختایه ک میر شیخ
حه سهنی گه وره توانی له و شه پ و گه پره دهر باز بی و بگاته به غدا، جیهان
تهیمووری له بهر لی نه وهشاوهیی لی خست. خواجه سهلمان ساوجی که ئه و ده می
پیای شیخ حه سهنی گه وره بووه، سه بارهت به پاساودانه وه و داپوشینی ئه و
پاکردنه قسه سیده ده کی هه زنیوه ته وه و ئاوا ده لی:

سپای سه ربه رزی ئیمه گه ر کشاوه خه م مه خو میرم
له شان و شه و که تی شاهی به تۆز و گه ردی که م نابئ
ئه گه ر وه ردی نه دا گه ردوون و هه لئه خولئ له ریپازی
که لاپریزانی ئه ستیران ده بی وه رزی ته زوی دابئ
له نیو مهیدانی شه تره نجا وه کوو پۆژ دیار و بهر چاوه
که هیچی چه شنی شا ناشئ به هیژ و پیژ و دارا بی
که لی جار دیوته وه ک له مپه ر قه لا پاریزه ری شایه
به لام پیاده به بی سامه، له جیگه ی خوشی گه ر پایی
له سایه ی به رژه وه ندی را چه لی وایه ده سوورئ شا
ده لی با پیاده راببرئ، چیه با بیته و تیر پایی
پله ی پیاده به رز ناچی که رابرد وا به بهر شادا
په له ی سه ر شانی شا نابئ، ده بی به م به زمه خارا بی
به لام خو ده وله تی میران به زه برن با به سه بریش بن
به ئه سپ و فیل ده هارن ئه و که سه ی وا دوژمنی شا بی

سالی ۷۴۱ / ۱۳۴۰ - ۴۱

سه ره تای ئه م ساله سولتان ئیلدروم بایه زید که به راستی تۆرهمه ی ره سه نی
سولتان مرادخانی باوکی بوو له مه غنیسا پیی نایه مهیدانی ژیان. له وه رزی

به هاردا شیخ حه سهنی گه وره جارئیکی دی له شکرئیکی زۆر و زه وهندی تورک و عه ره بی کۆکردنه وه و په لاماری ئازهر بایجانی دا. له مانگی قوریانی ئەم ساله دا سوله یمان خان و یپرایی میران و به گله ران به مه بهستی هه س دانه وه و ده مکتوی خه نیمان چوو بووه ئوو جان. له و جه نکه یه دا میری یاغیی باستی کورپی ئەمیر چوو پان له ترس و سامی شیخ حه سهنی گچکه پووی له هۆردووی سوله یمان خان وه رگپرا و ئە و شهش هه زار یه کسمه ی بۆ له وه پ له کویستانی سه هه ند پرایانگرتبوون، وه پیش خۆی دان و خودا وراستان به قۆلیک دا پۆیی که نیزیک بوو له هۆردو و به زی شیخ حه سهنی گه وره. به غدا یی که ئە و ته پ وتۆزه یان چا و پیکه وت و ایانزانی سپای دوژمن په لاماری داون و له ترسان گه رانه وه بنکه کانی خۆیان.

سالی ۷۴۲ / ۱۳۴۱-۴۲

ئەمیر موبارزه ددین محه ممه د کۆتاییی پاره که و سهره تای ئەم سال بناغهی حکوومه تی دانا و به ره و کرمان بزووت. مه لیک ناسره ددین بورهان (؟) که حوکمرانی ئە و ی بوو، خۆی پپرانه گیرا و شاری چۆل کرد و به ره و خوراسان تیی ته قاند.

هه ر ئە م ساله شیخ حه سهنی گچکه له خزمهت سوله یمان خان دا قۆشه نی به ره و دیار به کر گال دا و ولاتیکی زۆری خاپوور کرد.

سالی ۷۴۳ / ۱۳۴۲-۴۳

میر وه جیهه ددینی سه ره به دار که دوا ی کوزرانی برا که ی له سه ر کورسیی فه رمان په وایه تی پالی دابۆه له گه ل پیری خۆی که شیخ حه سهنی جه وزی (گوژی)

بی به نامانجی گرتنی هه‌رات هروژمی برد و به‌ره‌و‌پ‌و‌وی مه‌لیک مو‌عیزه‌ددین حوسینی کریت بزوه و شکا. پیاویک له له‌شکرچیانی میر وه‌جیه‌ددین شیریکی له قه‌برغه‌ی شیخ حه‌سه‌نی گو‌یزی دا که له‌وبه‌ری خالیگه‌ی سه‌ری کرد. خه‌لک خو‌ینه‌که‌یان خسته‌ئه‌ستوی میر وه‌جیه‌ددین.

هه‌ر له‌م ساله‌دا مه‌لیک ئه‌شهره‌فی برای شیخ حه‌سه‌نی گچکه له‌شکری به‌ره‌و شیراز ده‌نگ دا، به‌لام بی‌ئه‌وه‌ی هیچی وای بۆ بکری گه‌پایه‌وه سولتانییه.

سالی ۷۴۴ / ۱۳۴۳-۴۴

له‌م ساله‌دا به‌خت و ده‌سه‌لاتی میر شیخ ئه‌بووئیسحاق ک‌و‌پی میر شامه‌حموودی ئینجوو دره‌وشایه‌وه و گه‌شه‌ی کرد و گۆی حکومه‌تی به‌قه‌فی چه‌وگانی برشت و برستی وه‌به‌ر خۆی دا و له‌پله‌ی حوکمداری ترازو و گه‌پشته په‌رپه‌پۆچکه‌ی فه‌رمانه‌وایه‌تی. ناوچه‌ی فارس زیدی بنه و بنه‌چه‌که‌یه‌تی و به‌ره‌گه‌ز ده‌چنه‌وه سه‌ر خواجه عه‌بدو‌للا‌ی ئه‌ساری مه‌زن. ئینجوو له‌زاراوه‌ی مه‌غۆلی دا یسانی سه‌ره‌پرست و سه‌رکاری مال و داراییی میر.

میر شیخ ئه‌بووئیسحاق له‌ شیراز سه‌رده‌می حکومه‌تی سولتانه‌کانی مه‌غۆلی سامان و ده‌سه‌لاتی په‌ره‌ی گرت و مالیکی زۆری وه‌سه‌ریه‌کنا. میر مه‌حموودی باوکی له‌ گیزاوی ئازاوه‌ی ئارپاخان دا کوژرا. شه‌وی شه‌مه‌مه ۲۷ی مانگی ره‌جه‌ب، عیززه‌ت مه‌له‌که‌ی خیزانی میر شیخ حه‌سه‌نی گچکه که له‌ ژیره‌وه‌ه‌زی له‌ که‌سینگ ده‌کرد به‌ناوی «یاقوب‌شا»، له‌ ترسی وه‌ی ره‌نگه‌ می‌رده‌که‌ی به‌و کاره‌ دزیو و ناله‌باره‌ی زانییی، دووسی که‌س ژن و جارییه‌ی کرده‌ هاوده‌ستی و سواری سه‌ری شیخ حه‌سه‌ن بوون و ئه‌وه‌نده‌یان باتوو کوشی هه‌تا دل‌ی تۆقی. خواجه سه‌لمان ده‌لی:

حه وسه د که چل و چواری لهسه ر بوو پهری هه لدا
کلکه ی په جه به بوو هه ل و هه لکه وتی وه ها چاک
هه ی له و ژنه شیرهی که وه کوو خیری خودا بوو
دهست و مه چه کی ئاسن و پولا که لی بییاک
گرتی گونی شیخ پیکیک وشی تا دلی تو قی
ئهی له و که له گونداره ده خا پیاو در و چالاک

سالی ۷۴۵ / ۱۳۴۴-۴۵

له م ساله دا مه لیک ئه شرف خاکی ژیر دهسه لاتی برای خزی داگیر کرد و له
دهشتی ئه غناباد که وته شه پی میری یاغی باستی و میر سیورغان کورانی ئه میر
چوو پان و ته ق وره وی تیختن. پاشان نؤشیروانیکی قه پچاقی کرده میر و ناوی نا
نؤشیروانی عادل و له نازه ربایجان و ئه رران ئالای سه ربه خوییی هه لدا.

بنکه ی زین

www.zheen.org

سالی ۷۴۶ / ۱۳۴۵-۴۶

له م ساله دا مه لیک ئه شرف، مه لیک میسری برای له پکه ی ئاسنین په ستاوت.
یه حیا جاندار و خواجه عه لی و ئیلته کیز به هادوری له ته وریز کوشت. ئورتوقی
کوپی خواجه مه جده ددین ره شیدی (۴) گرت و له قه لای به رکوله دا زیندانی کرد.
وه رزی زستان چ-ووه قهره باغ و محهمه دی پومی غولامی باوه پینکراوی خوی
له گه ل دووه زار پیاوی توکمه و ته یار له ته وریز به جیه نشت. محهمه دی پومی
رپه پی و ئورتوق ره شیدی و چه ند که سیکی دیکه ی له به ند درباز کردن و به
هه موو هیز و توانایه وه به ره و شیراز رکیزی کوتا. وه ختایه ک مه لیک ئه شرف ئه م
هه واله تاله ی بیست، ئه گه رچی زستان بوو، به لام دیسانیش گه رایه وه ته وریز و
پاشماوه ی وه رزه که ی له وی تیپه پ کرد.

سالی ۷۴۷ / ۱۳۴۶-۴۷

له م ساله‌دا چاوقولکه سیبهری به سهر ته‌وریز کیشا و ئه‌ویش بوو به سهرباری زوره‌ملیه‌کانی مه‌لیک ئه‌شره‌ف. بۆیه ههر کهس توانی له نازه‌ربایجانه‌وه رووی کرده په‌نا و په‌سیویکی ئارام و هیور. ههر له م ساله‌دا ئاغامحه‌مه‌دی ئای‌ته‌مووری نۆکه‌ری میر وه‌جیه‌ددینی سهربه‌دار، دوی کوژرانی میری خۆی ببوو به سهرۆکی سهربه‌داران و به‌ده‌ست خواجه‌ع‌لی شه‌مه‌ددینی سهربه‌دار له خوین گه‌وزا و نه‌ما.

سالی ۷۴۸ / ۱۳۴۷-۴۸

له م ساله‌دا مه‌لیک ئه‌شره‌ف له‌گه‌ل له‌شکری شکۆمه‌ندی به‌مه‌به‌ستی گرتنی به‌غدا که‌وته‌رئ. میر شیخ‌حه‌سه‌نی گه‌وره له‌نیو وارش و شووره‌ی شاردا خۆی مه‌لاس و په‌نا دا. مه‌لیک ئه‌شره‌ف ماوه‌ی دوو مانگان باوه‌شی له‌ده‌وره‌ی وهراند، به‌لام وه‌ختایه‌ک بلێسه‌ی گه‌رما مه‌چه‌که‌ی له‌به‌ژنی گه‌وه‌رینی که‌ش و هه‌وا ئه‌نگاوت، زانی چی پئ ناکرئ، بۆیه‌به‌ره‌و ته‌وریز کشایه‌وه. جله‌وی ملک و مالی دایه‌ده‌ست په‌نجی لیوه‌شاوه‌ی خواجه‌ع‌بدولحه‌یی و له‌نازه‌ربایجان و عیراقی عه‌جه‌م و ئه‌رران و موغان که‌وته‌هه‌لیچانی ژێرده‌ستان و هه‌ژاران و مسکیتان و ئه‌وه‌نده‌ی بۆی کرا دایک‌وو‌ساندن و دوولکی له‌سهر ملی دانان.

سالی ۷۴۹ / ۱۳۴۸-۴۹

ئه‌م ساله‌یان مه‌لیک ئه‌شره‌ف خواجه‌ع‌بدولحه‌یی وه‌زیری گرت و گالی دا بۆ قه‌لای ئه‌له‌مووت (هه‌له‌مووت). کاتیک بیستیه‌وه که سهرۆکی قه‌لا به‌چاکی له‌گه‌لی ده‌جوولیتته‌وه و زۆری ریز ده‌گرئ، کابرایه‌کی به‌ناوی مه‌یتهری به‌حری به‌رێکرده قه‌لا و مزگینی بۆ نارد که دیسان کردوومه‌ته‌وه وه‌زیر و ده‌بئ به‌ره‌و ته‌وریز بی.

به حری خ... واج... هی وهرگرت ویهکسه بردی بؤ قه لای ئه له نجه ق هه تا له وی
به ند بکری. خواجه مه سعودی دامغانی که نووسه ریکی خه تخووشی قه له م رهنگین
بوو داینا به وه زیر.

سالی ۷۵۰ / ۱۳۴۹-۵۰

له م ساله دا مه لیک ئه شرف به په نجاهه زار سواره ی در و ئازوه بزوت و
خوی له گرتنی ئیسفه هان خ... ش کرد. میر نه جیبه ددینی برای میر زه که ریای
وه زیر و خواجه عیماده ددین مه محمودی کرمانی که ئه و کاتی له سایه سهری میر
شیخ ئه بوو ئیسحاقه وه حوکمرانی شار ب... وون، ده وره ی دیوار و حساری
ئیسفه هانیان ته نی و به ره نگار و پستان. مه لیک ئه شرف په نجا رۆژ شه پی
تیها لاندن و ئالقه ی له ده وره ی دان. پاشان شه ر وه ستا و که یخودا و نیو بیوان
ته ساله یان پیگردن و ئیسفه هانی خوتبه یان به ناوی نۆشیروانه وه خوینده وه. بری
دوو هه زار دینار زی پی سوور و بایی سه دهه زار دیناریان شمه ک و که ل و پهل بؤ
نارده ده ره وه. مه لیک هه ر به و هینده قنیاتی کرد و ره زامه ندی ده برپی و که رایه وه
ئازه ربایجان.

سالی ۷۵۱ / ۱۳۵۰-۵۱

میر شیخ ئه بوو ئیسحاقی ئینجوو بؤ دووهم جار له شگری برده سهر
دارولعیباده ی یه زد. سهر کرده کانی تیداچوون و به سهر شوپی و ناهومیدی
که رایه وه شیراز.

هەر له م ساله‌دا مه‌لیک ئه‌شرف مه‌یل و هه‌وای جیهانگیری له‌که‌لله‌ی
ده‌رکرد و شه‌...ووره و دیواری قایمی به‌ده‌وره‌ی رۆبعی ره‌شیدی‌دا 'گیرا و
بنه‌...ه‌ی لی داکوتا و داینا که تازه‌نه‌بزوی و جووله‌نه‌کا. له‌به‌ر ناجسنی و ئاکاری
ناله‌باری سه‌بارهت به‌سه‌رۆک و سه‌رکردان برۆای به‌که‌س نه‌مابوو. هیتده‌ی
پینه‌چوو که کچی حاکمی ماردینی خواست و گواستیه‌وه‌ بۆ ته‌وریز و قه‌لا و
سه‌سه‌رای ره‌شیدی پازانده‌وه و داوه‌تیکی گه‌وره‌ی کرد و جه‌ماوه‌ریکی زۆری
نان دا؛ به‌لام دوا‌ی ئه‌وه‌ی چاوی به‌چه‌که‌وت، په‌شیمان بۆوه و به‌دلییه‌وه
نه‌نه‌ووسا و شه‌ه‌ویک زیاتری رانه‌گرت.

سالی ۷۵۲ / ۱۳۵۱-۵۲

له‌م ساله‌دا شیخ زاهیدی برای سولتان وه‌یسه‌ی کوری شیخ هه‌سه‌نی گه‌وره
پیی نایه‌ بازنه‌ی ژیان. خواجه‌سه‌لمان ئاوی پیروزیایی له‌دایک بوونی کردوه:

له‌ده‌رگانه‌ی که‌لووی به‌رزی شه‌ره‌ف مانگی بریقاوه
به‌زیادی کا خودا، خۆره و جیهانی پی دره‌وشاوه
به‌فه‌رمانی خودا شین بوو په‌ل و پنچی گولی جوانی
هه‌وارگه‌ی شینی ئاسمانی به‌وی رۆخساری پازاوه
ئه‌ویستا هه‌وسه‌د و په‌نجا و دوو ساله‌ به‌کۆچی‌دا
جه‌مادی دوو ده‌روا و رۆژ هه‌ینییه و بیست‌ویه‌کی ماوه
که‌ شیخ زاهیدی پی‌پیروزی سه‌ری هه‌لدا له‌جه‌غزی ژین
هه‌موو دنیا به‌تیشکی به‌ختی ئه‌و بالی ترووسکاوه

۱- قه‌لایه‌کی کۆن له‌گه‌ره‌کی شه‌ش‌که‌لانی ته‌وریز. ره‌شیده‌دین فه‌زلوللای هه‌مه‌دانی
(۶۴۵-۷۱۸ه‌ی ک) سازی کردوه. بۆ زانیاری زیاتر بر: (دی‌ه‌خودا، ب ۸، ل ۱۱۸۹۸-
۱۱۸۹۹). و.

سالی ۷۵۳ / ۱۳۵۲-۵۳

له م ساله دا میر شیخ ئه بووئیسحاق له شکرکی قورس و گرانی به سهر کردایه تیی که یقوبادی برزای له شیرازه وه به ره و کرمان گال دا. میر موبارزه ددین محهمه د له گه ل شاشو جاعی کوری سهر پیمان پیگرتن و له «پینج ئه نگوست» هیزه کانیا تیکه له نگوتن. چهند کهس له سه رۆک و سهر دارانی شیراز له و هه لایه دا گیران. میر که یقوباد سهر کرده ی په لاماره که تیی قووچاند و ره وی. میر موبارزه ددین محهمه د سه ره رز و بالاده ست ته شریفی گه پرایه وه ناوه ندی ده سه لاتی خزی.

سالی ۷۵۴ / ۱۳۵۳-۵۴

سهره تای ئه م ساله میر موبارزه ددین محهمه د گه مارزی شیرازی دا و تهنگی به شیخ ئه بووئیسحاق هه لچنی. موبارزه ددین و شه ره فهددین موزه ففهری کوری له بهر ته نینه وه ی هه وایه کی ناپاک و ناخوش له شیراز گیروده ی نه خو شیه کی سه خت بوون. شاشه ره فهددین موزه ففهر بهر گه ی نه گرت و پئی چوو، که چی باوکی چاک بۆوه. ئه گه رچی موبارزه ددین هه ر وه ره نگاز بوو، به لام شله ی نه دایه و بی وچان ریزه کانی پته وتر ته نی و هه تا شاری نه گرت هه دای نه دا. میر شیخ ئه بووئیسحاق به هه زار ده رد و کویره وه ری خزی له و گیزاوی نه مانه ده رباز کرد و به ره و شوولستان و قه لای سپی په وی.

سالی ۷۵۵ / ۱۳۵۴-۵۵

له م ساله دا میر موبارزه ددین محهمه د به ته مای گرتنی عیزاق پووی کرده ئیسفه هان و به هه ول و هه لسوورانی شاشو جاعی کوری گرتی.

هر له م ساله‌دا بریکاری موخته‌زیدو بیلای عه‌بیاسی که له میسر بو، به شیوه‌یه‌کی سه‌ر به‌خۆ جله‌وی خه‌لافه‌ت و پیشه‌وایه‌تی ده‌کیشا و به‌مه‌به‌ستی وه‌رگرتنی به‌لینیی پیمل بوون هاته‌ه‌ریمی فارس. موبارزه‌ددین محهمه‌د به‌ په‌یره‌وی له‌ زانایان و گه‌وره‌مامۆستایانی فارس په‌یمانی به‌ر فه‌رمان بوونی له‌گه‌ل به‌ست و سه‌ری وه‌به‌ره‌ینا و سه‌کۆبه‌رزهی میحرابی مزگه‌وتان و سه‌که‌ی سه‌رده‌م که له‌ زه‌مانی کیشه‌ی به‌غدا و کوژرانی خه‌لیفه‌ موسته‌عه‌سه‌مه‌وه‌ شویتنه‌واری ئه‌وانی لی برابوو، سه‌رله‌نوئ ژیانه‌وه‌.

سالی ۷۵۶ / ۱۳۵۵-۵۶

ئه‌میر موبارزه‌ددین محهمه‌د له‌م ساله‌دا، قوتبه‌ددین شامه‌حموودی کامپه‌وای کوپری ناردی سه‌ر قه‌لای شوانکاره‌. حاکمی وینده‌رئ خۆی له‌به‌ر نه‌گرت و له‌ ده‌روازه‌ی دواوه‌ی قه‌لا که به‌ره‌و سه‌حرا ده‌کرایه‌وه‌، رایکرد. قوتبه‌ددین شامه‌حموود له‌سه‌ر کورسی ده‌سه‌لاتی ئه‌و حوکمداره‌ پالی دایه‌وه‌ و کاروباری گرینگ و پیویستی ریکخستن و پاشان ئالای سه‌رکه‌وتنی به‌ره‌و ناوه‌ندی مه‌زنایه‌تی که شیراز بی‌ه‌لدا.

هر له‌م ساله‌دا مه‌ولانای به‌رزه‌جی و سه‌رجه‌له‌ی بیروردانی گه‌لان و قسه‌پویشتووی بواری زمان‌پارای که دوپ و گه‌وه‌ری له‌ لئوی ده‌باری و دین و شه‌ریعه‌ت پیی ده‌نازی، واته‌مه‌سه‌عوودی ته‌فتازانی له‌سه‌ر ناوی جانی‌به‌گ‌خان کتیبی «موخته‌سه‌ری ته‌لخیس» ی‌نووسی. جانی‌به‌گ که پادشای خوجه‌ند بوو به‌ په‌گه‌ز ده‌گه‌راوه‌ سه‌ر ئوزبه‌ک‌خان کورپی توغروئل کورپی بووقیا کورپی قه‌رالووتویست. ئه‌م بنه‌ماله‌یه‌ به‌ سولتانه‌کانی کۆک‌ئۆده‌ به‌ناوبانگن و هر له‌

کۆنه وه هه‌ریمه‌کانی باالی راست وهک ئاراس و که‌یقوباد و پاحی و قران^۱ به
قه‌له‌م‌په‌وی ده‌سه‌لاتیان داده‌ندرا (۴).

سالی ۷۵۷ / ۱۳۵۶

وهک دیاره قه‌پال له زاراوه‌ی کافران‌دا به مانای پادشایه و له‌م ساله‌دا قه‌پالی
ئه‌نکرووس شان‌به‌شانی به‌سه‌گلهرانی لاز و هۆزی سیرف (سی‌رپ) به‌مه‌به‌ستی
شه‌ر و لی‌کدان و به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌ی سولتان ئوورخان به‌ره‌و ئاناتۆلی بزووت.
وه‌ختایه‌ک سولتان ئوورخان به‌هاو‌پشتی و یه‌کانگیری کافرانی زانی،
سوله‌یمان‌پاشای وه‌زیری پاسپارد تا به‌ره‌و خاکی رۆم بکشێ و به‌ره‌په‌رچی
قۆشه‌نی دوژمنان بداته‌وه. پاشا‌به‌پینی فه‌رمان که‌وته‌ خۆ‌ساز کردن و دایینی
چه‌ک‌و‌چۆل و ئامرازی پێویست.

هه‌ر له‌م ساله‌دا شیخ‌ه‌سه‌نی که‌وره‌ دوا‌ی هه‌ڤده‌ سال حکوومه‌ت له‌ به‌غدا
په‌وی کرده‌ بارگای په‌حمه‌تباری یه‌زدانی و سولتان وه‌یسه‌ی کورپی که‌ولی
پادشایه‌تی خسته‌ سه‌ر شانی و له‌ جی‌ی باوکی دانیشته‌. خواجه‌ سه‌لمان ئاوا‌ی
مباره‌کبادی لی کردووه‌:

له‌سه‌ر پۆپه‌ی بلیندی گومبیه‌زی ئه‌م ئاسمانه
قریه‌ وه‌ی شادمانی پۆله‌ی مزگینه‌ده‌رانه
که‌وا مانگی په‌جه‌ب، سال هه‌وسه‌د و په‌نجا و هه‌وته
هه‌لک قۆلی له‌سه‌ر کیشاوه، خواوه‌ند پشتیوانه

له پیتته ختی عیراق ته ختی ئه میران شیایوی شانی
له کۆری گه وره پیاوان تاقه تاقانه‌ی جیهانه
هه موو سولتان له دواوه‌ی راده وهستن شیخه وهیسه
په نسا و پشت و مه زنی پادشاهانی زه مانده
درشت و وردی گه وهه رباری ئه ستیران که دیارن
هه موویان پایه ناز و رایه خن بۆو به خته لانه

سالی ۷۵۸ / ۱۳۵۶-۵۷

سوله یمان پاشای وه زیری سولتان ئورخان و پرای فازل به گ و ئۆجه یاقووب و
به گله ران و کۆمه لیک پاله وانی به ئه زمون پوویان کرده میسه‌ی «که مه‌ر» و
گاوگۆلیکی زۆری کافرانیان قه تیخست و به مه شکه یان ده رهیتان و فوویان
تیکردن و که له کیان پیه له به ستن و سواریان بوون و پینان له ده ریا په پینه وه و
پوویان کرده پۆم ئیلی و قه لای چه مه نی، ئه یاسته ئورکه له ک (؟) و قۆکره ساری
و قه لاتی... و «ئۆجه ئاواسی» یان گرت که ئیسته به ئۆجه یاقووب ناویانگی
ده رکردوه.^۱

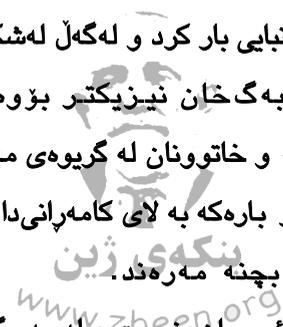
میر شیخ ئه بوو ئیسحاق هه ر له م ساله دا که وته ده ست هیزه کانی میر
موبارزه ددین محه مه د و له مه یدانی سه عاده تی شیراز که به قه له می خۆی
په نگابوو کۆژرا. ده لێن له کاتی کۆژرانی دا ئه م چوارخشتینه یه ی داناوه:

داخم که له بۆ مه لی ته مه ن دانه نه ما

هیوا به که سوکار و به بیگانه نه ما

۱- «قه لای چه مه نی، قه لای ئه یاسییه، قه لای ئورکه له ک، قۆکره ساری و ئۆجه
ئاواسی...»، ل ۳۴۲، بولیان. و.

سهده حه یفخ که له و ماوه که مهی کورتی ژیان
هه رچی کوتمان، بیجگه له ئه فسانه نه ما

هه ر له م ساله دا جانی به گخان که چۆنیه تی زولم و زۆره ملی به ربلای مه لیک
ئه شرفی له زمان قازی محیدینی به رده عییه وه بیستبوو، له رپی دهر بهندی
شیروانه وه به رهو نازه ربا یجان کشا. وهختایه ک مه لیک ئه شرف ئه وه هه واله ی
لی روون بۆوه، دوا ی چه ند سال بنه گر بوون له رپوعی ره شیدی دا، هاته دهر و له
شه نبی غازان رکیفی به تال کرد. چوار سهده سهر یه ستر و هه زار سهر وشتری له
زیر و گه وه ر و کالای گرانبایی بار کرد و له گه ل له شکرکی به لیشاو ناریدی به رهو
ئووجان. وهختایه ک جانی به گخان نیزیکتر بۆوه شه مزو و به خواجه لؤلؤی
فرموو که ویرای خه زینه و خاتونان له گریوه ی مه رهند له سه ر چاوه ی خواجه
ره شید چاوه ری بن. ئه گه ر باره که به لای کامه رانی دا سوورا بگه ریته وه ته وریز و
هاتوو به پینچه وانه که وت بچنه مه ره ند.
مه لیک ئه شرف به رهو ئووجان بزوت و له سه ر گردیک چاوی له ریگا برپیوو
که جانی به گ هه لقولی و له بالی «سه راب» هوه دهر که وت. فرمووی که هیزه کانی
ده وره ی بده ن. کاتیک مه لیک ئه شرف وای بینی زانی ئه وه حاله به و حاله ناشی و
له ریوه بایدایه وه شه نبی غازان و له وه ی شه وه ری کرد و بۆ به یانی به دوا ی
خه زینه و خاتونان دا جاله بۆوه. ئه وانه ی له گه لی بوون لی هه لبران و ته نیا له گه ل
دوو غولامی گورجی له مه رهند گه یشته کۆچ وباری. خه لکی وینده ری وهختایه ک به
شکانی ئه وه غه یانه یان زانی هه لیا نکرده سه ر مال و خه زنه و دارووتانندی و
ژنه کانیشی هاوار و زیره ی پرش و بـلاوبـوونیان لی هه ستا. مه لیک ئه شرف
به رهو «خزی» تی ته قاند و له هۆبه و ره شمالی شیخ محه مده ی بالفچی دابه زی
که له ده شتی هه لیدابوو. شیخ محه مده به ده وره ی دا هات و که وته خه زمه ت

کردنی، به لام خیرایه‌کیش سواریکی تیژبالی وه ک بای شه‌مائی به مه‌به‌ستی راگه‌یاندنی چۆنیه‌تی حال و باله‌که به‌ره و له‌شکرگای جانی‌به‌گ‌خان گال دا. میر به‌یاز راسپی‌ردرا که بچی و شه‌ره‌ف بی‌نیتته خزمه‌ت خان. میر به‌یاز، شه‌ره‌فی هی‌نایه ته‌وریژ و حه‌شیمه‌ت له سهر بانانه‌وه خۆله‌می‌شیان به سهری شه و چاره‌ره‌شه‌دا ده‌کرد.

وه‌ختایه‌ک جانی‌به‌گ چاوی پی‌کی که‌وت، لئی پرسه‌ی باشه‌ بۆچی شه و مه‌لبه‌نده‌ت خاپوور کرد؟ گوتی نۆکه‌ر به‌پی‌چه‌وانه‌ی ویستی من جوولاونه‌وه و ده‌ستیان وه‌شاندوه. جانی‌به‌گ‌خان له ئووجانه‌وه چووه‌هه‌شته‌رۆ و له‌وی مه‌لیک شه‌ره‌فی کوشته. سه‌ره‌که‌ی نی‌ردرایه‌وه ته‌وریژ و له سهر ده‌رگای مزگه‌وتی مه‌راغه‌یانیان هه‌لاوه‌سی. پاشان جانی‌به‌گ‌خان تیژ به‌ره و ته‌وریژ خوشی و له کۆشکی میری دابه‌زی و حکوومه‌تی شه و ناوچه‌یه‌ی دا به‌به‌ردی‌به‌گی کوپری و خۆی گه‌رایه‌وه ئوورگه‌نج. چه‌ند رۆژیکی که پی‌چوو به‌ردی‌به‌گ بیستی باوکی ناساخه و پووی کرده ئوورگه‌نج. که به‌ردی‌به‌گ ئاوا بوو، شه‌خی جوقی وه‌زیر ده‌سه‌لاتی به سهر مه‌لبه‌ندی نازه‌ربایجان دا شکایه‌وه. www.zhean.org

سالی ۷۵۹ / ۱۳۵۷-۵۸

له هه‌ره‌تی به‌هاری دا سولتان وه‌یسه به ته‌مای گرتنی نازه‌ربایجان له‌شکری بۆ لای ته‌وریژ نازاوت. شه‌خی جوق که له‌بری جانی‌به‌گ‌خان و کوپه‌که‌ی حکوومه‌تی هه‌لده‌سوورپاند، تابشتی نه‌هینا و شکا و ته‌وریژی له چنگ ده‌رکشا.

ههر له م ساله‌دا میر موبارزه‌ددین محهمه‌د له شیرازه‌وه به مه‌به‌ستی گرتنی نازه‌ربایجان و ته‌وریژ هی‌زشی برده سهر شه‌خی جوق که پاش ره‌وین له‌بهر سولتان وه‌یسه له نه‌خجه‌وان ئالای زۆره‌ملی هه‌لدا‌بوو. شه‌خی جوق هه‌تا لای «میان» به پیرییه‌وه چوو. له‌وی قۆشه‌نیان تیکه‌له‌نگوتن و لیکیان دا و شه‌خی جوق شکا و

میر موبارزه ددین پرووی کرده ته ورئیز. که یخودا و پیش سپی و مه زن و ماقوول و بازرگان و کاسپکار و سنعه تکاران چوونه پیشوازی و گه لیک دیاریان برده خزمه تی. خوی پروژی هینی بوو به پیشنوئیز و خوتبه یه کی جوان و پاروی خوینده وه و دوعای بؤ خه لیفه ی عه بیاسی کرد. دوا ی چند پروژان خه بهر هات که سولتان وه یسه له به غداوه به مه بهستی مه ی دانداری به ره و ته ورئیز کشاوه. موبارزه ددین محه ممد که به و باس و خواسه ی زانی له پرتوه گه رایه وه شیراز.

سالی ۷۶۰ / ۱۳۵۸-۵۹

له م ساله دا شاشو جاع چاوی باوکی له بهر ئاکاری ناله باری هه تر لئ بری و تۆله ی کوپان و میرانی لئ کرده وه و له قه لایه کی فارس دا خستیه سیاچاله وه. پاشان خوی دانیشه سهر ته ختی فه رمانره وایه تی و جیی گرته وه. زانایانی زه مان له م باره وه گو توویانه:

بنکه ی زین

پروژگاری شکیوی بؤ سهر هر بؤ سهر چوو
له شگری هیندی بری تا کوو له نیلی دهر چوو
په یمانه یی به خت و حوکی کاتی پر بوو
سو مایی له چاوی پروژا، چوو هر چوو

سالی ۷۶۱ / ۱۳۵۹-۶۰

میر ئوورخان کۆچی دوا یی کرد و به ره و دنیا ی هه رمان هه نگاوی نا. ^۱ سولتان مرادخانی کوپی که به راستی بؤ کار و کرداری مووی له بابی وهر نه گپا بوو له بوورسا چوو ه سهر ته ختی فه رمانره وایه تی.

۱- نیسانی ۱۳۶۲ی مردووه. (میژووی عوسمانی، ب ۱، ل ۱۹۱). و.

سولتانی خوابه‌خشیو مه‌ودای هه‌شتاوسن سالی ته‌مه‌ن هه‌لبوارد و سی‌وپیچ سالی پادشاهی‌تی کرد و له بوورسا نیژراوه. سی کورپی لی که وتۆته‌وه: سولتان مراد، سوله‌یمان پاتشا و سولتان قاسم که له سه‌رده‌می ژیانی باوکی دا ده‌ستی له دنیا به‌رداوه.^۱

هه‌ر له‌م سه‌له‌دا سولتان مرادخان له گالیپولی (گالیپولی) تپه‌پی و گه‌یشه‌تووربنیس (توورینس) و قه‌لای چورلی (خورلی) ای داگیر کرد و شه‌پیکی قورس و گرانی له قه‌لای [مسینه] هالاند و تیک‌ویکی دا و قه‌لای به‌رغووز (به‌رقاز) ی سه‌ر لیواری پووباری «مه‌ریچ» ی^۲ کیشایه ژیر حوکمی.

سالی ۷۶۲ / ۱۳۶۰-۶۱

له‌م سه‌له‌دا سولتان مرادخان، ئۆرنووس به‌گی نسه‌ارده سه‌ه‌ر مه‌لبه‌ندی «ئه‌بسه‌له» و گرتی و دیل و ده‌سکه‌وتیکی زۆری هیئا.

بنکه‌ی ژین

www.zheen.org

سالی ۷۶۳ / ۱۳۶۱-۶۲

سولتان مراد له‌م سه‌له‌دا لالا شاهینی به‌مه‌به‌ستی گرتی ئه‌درنه به‌پیکرد و کافرانی ته‌کوور به‌ره‌نگاری ویستان و شه‌پیکی به‌گه‌رمه‌قه‌وما و سه‌ره‌نجام خه‌نیمان به‌زین و په‌نایان برده به‌ر قه‌لای ئه‌درنه. سولتان مرادخان دوابه‌دوای له‌له (لالا) شاهین دا گه‌یشه‌تی و ده‌وره‌ی ئه‌درنه‌ی دا. سه‌رداری ته‌کوور به‌سواری لۆتکه‌ی سه‌نده‌ل به‌پووباری هه‌ستاوی مه‌ریچ دا پرایکرد. خودی ئه‌درنه که یه‌کیکه له

۱- شسه‌ش کورپی بووه: ۱- سوله‌یمان پاتشا ۲- سولتان ۳- مراد ۴- برایم ۵- خه‌لیل ۶- قاسم. که مرد مراد و خه‌لیل و برایم مابوون. (میژووی عوسمانی، ب، ۱، ل، ۱۸۶). و.
۲- مه‌رنج. بودلیان، ل، ۳۴۴. و.

باژیتره گه ورهکانی خاکی رۆم که وته بهرچنگی پیاوانی خانهدانی عوسمانی. لالا شاهین بهرهو زهغره (زاقره) رۆیی و قه‌لای «ئەبسالە» و «مالغهره»ی اگرتن.

سالی ۷۶۴ / ۱۳۶۲-۶۳

سولتان مرادی غازی مزگه وتیکی گه وره‌ی له شانشینی بوورسا ساز کرد.

سالی ۷۶۵ / ۱۳۶۳-۶۴

سولتان وهیسه به ئامانجی گرتنی شیروان بزووت که له وه‌مه‌دا خه‌به‌ر هات خواجه مهرجانی بریکاری سولتان له به‌غدای داروسسه‌لام سه‌ری هه‌لداوه. سولتان ده‌مکو‌تی وی به گرینگ زانی و رۆوی کرده به‌غدا. له‌به‌روه‌ی وهختی هه‌ستانی ئاو و هه‌په‌تی لافاو بوو، خواجه مهرجان به‌ندی سه‌ر رۆوباری شکاند و هه‌تا مه‌ودای چوار فرسه‌خان ده‌وره‌ی به‌غدا سیلاوی تیگه‌را و رینگای هات وچۆ هه‌لبه‌را. ده‌سته‌یه‌ک له هیزه‌کانی سولتان به‌ سواری لۆتکان له نوعمانییه‌وه تیپه‌رپین. سه‌ره‌تا قۆشه‌نی خواجه مهرجان به‌ره‌گه‌یان له سپای سولتان گرت، به‌لام وهختایه‌ک خودی فرمانه‌په‌وا له دواوه گه‌یشتی و خواجه که‌ژاوه‌ی سولتانی به‌ چاوه‌نگاوت، هه‌جمینی نه‌ما و بالی لئ رۆا و روه‌وی و پردی هه‌لبه‌ری و خۆی وه‌په‌نای قه‌لای به‌غدا دا و که‌وته لالانه‌وه و پارانه‌وه و ده‌رپینی په‌شیمانی. سولتان چاوی له تاوانی پۆشی و که‌پایه‌وه.

هه‌ر له‌م ساله‌دا موبارزه‌ددین محهمه‌دی گرده‌نشینی زیندانی کراوی قه‌لای سپی، له‌گه‌ل کۆمه‌لیک خه‌لکی قه‌لاتی ده‌ستی تیگرت و قه‌لاداری لئ خست و ته‌پلی سه‌ره‌له‌دان و دژایه‌تی کوتا. له‌به‌روه‌ی شاشوجاع له‌ کرده‌ی خۆی

بنکھی ژین

www.zheen.org

خه جالّه تبار و په شیمان بوو، دهرگای قه‌لای به پرودا کرده‌وه و سهرله‌نوئ تاجی
فهرمانپه‌وایه‌تیی نایه‌وه سهری. دیسانیش ده‌سته‌یه‌ک پیلانگپر هه‌دایان نه‌دا و
به‌دزی له‌گه‌ل باوکی گه‌لاله‌ی کوشتنی شاشوجاعیان دارپشت. شاشوجاع به‌م که‌تنه
په‌شهی زانی و باوکی دوور خسته‌وه بؤ قه‌لایه‌کی ناوچه‌ی گهرمه‌سیری شیراز.
پاش چوار سال که تووشی گه‌لیک نه‌خوشیی سه‌خت و کوشنده ببؤوه، به
مه‌به‌ستی هه‌واگۆرکئ نیردرایه قه‌لاتی به‌م و له‌وئ چؤوه به‌ر دلۆقانی خودا.

سالی ۷۶۶ / ۱۳۶۴-۶۵

له‌م ساله‌دا سولتان وه‌یسه به‌سهر مووسلئ دا‌دا و به‌یرام خواجه‌ی تورکمان
خۆی نه‌گرت و هه‌لات. خواجه سه‌لمانی ساوجی له‌م باره‌یه‌وه گوتوویه‌تی:

ته‌ته‌ر هه‌والئ هینا گراوه‌ شاری مووسل

موباره‌ک بی له‌میری به‌پیزی مه‌زنی عادل

سولتان وه‌یسه شوینی له‌ دووی به‌یرام خواجه گپرا و ده‌م له‌سهر پشت که‌وته
سهری و به‌ خۆی و خیل و بار و خیزانی هه‌تا ده‌شتی مووش هه‌لییری و له‌وئ
ده‌ستی گه‌یاندیییه و تالانی کرد و دایرووتاند. خواجه سه‌لمان ئاوا‌ی باس کردووه:

ماریکه دوژمنی تو، خوشی به‌ره‌و ده‌شتی مووش

میرووله‌ی شیریی تیژت زۆری گرتون ماری وا

هر له م ساله دا سولتان مرادخان به فرمانی قهرار پسته می قهرامانی پینچیه کی له ریگران ئه ستاند و به پیی فتوای خه لیل پاشای مه شهوور به جه ندرلوو، ئه و غولامانه ی که له ریزی چه تان ده یانگرتن و دایانده برین، ده یانخسته ئیر پکیفی پیروزی میر و کلای لمه دی چه رمگیان ده نانه سهری. پاشان ئه و کۆمه له یان به یه نگیچه ری ناو دیتر کرد و ئه مانه له و رۆژگار وه په یدا بوون.

له دریژه ی سال دا سولتان مرادخان حوکمرانی رۆم به گالیبولی دا له ئوی ده ریا په پییه وه و به ره و ئاناتولی کشا و قه لای «بیغا» ی گرت. له شکری سیرف (سیرب) پالیان ریگدا و هه لیانکرده سهر مسولمانان. لالا شاهین له «چه رمن» په لاماری دان و کافری پرش و بلاو کردن و یه خسیر و خه نیمه تیکی زوری وه چنگ هینا.

سالی ۷۶۷ / ۱۳۶۵-۶۶ **بنکه ی ژین**

سولتان مرادخان دهستی بزاورت و قه لای کووتاهییبه و سیما و ئاگری یووز و تووشاندلووی گرت.

هر له م ساله دا (۴) سولتان خه لیلی کوپی شیخ برایمی حاکمی شیروان مرد. ره گه زی میرانی شیروان ئاوا به چه ند پشتان ده چه ووه سهر نۆشیروانی عادل: سولتان خه لیل کوپی شیخ برایم کوپی سولتان محهمه د کوپی که یقوباد کوپی فه رپوخزاد کوپی فه رامه رز کوپی گشتاسب - که ناوچه ی گشتاسبی شیروان به دهستی وی ئاوه دان کراوه ته وه - کوپی فه رپوخزاد کوپی مه نوو چپهر، ناسراو به خاقان که «خاقانی» ی شاعیر نازناوی خزی له ناوی ئه و وه رگرتوه، کوپی کیسران (خوسره وان) کوپی کاوس کوپی شه هریار کوپی گرشاسف (گرشاسب)

کوپى ئەفرەيدوون (فەرەيدوون) کوپى فەرامەرز کوپى سالار کوپى يەزید کوپى جوون کوپى مەرزەبان کوپى ھۆرمز کوپى نۆشیروان.^۱

سالى ۷۶۸ / ۱۳۶۶-۶۷

شاشوجاع زانى که تەوریزی له رقی شیرازیان پشتی شامەحمودی برای دەگرن، بۆیه لیبرا پیش ئەوەی تەوریزی بگەنە هانای برای، تۆزی لی بە باکا. بۆ وەدیھاتنی ئامانجی شیرازی بەرەو ئیسفەهان بەجیھت.

بەم چەشنە رۆیی ھەتا کۆشکی زەرد

بە تۆزی سپای، جیھان لاژوورد

شامەحمود بەرەو شەری تەنی و دواى تیکه‌لچوون کشاوہ و سەری بردەوہ بەر قاپیلکی شار. شاشوجاع لە پروکاری ئیسفەهان خیوہ و رەشمالی ھەلدا و ئابلۆقەى شارى دا. پاش ئەوەی جەماوەرى شار کەوتتە تەنگەتاوی، سەید و مەلا و پیاوماقوولان وەدرکەوتن و وایان دانا کە شامەحمود بیتتە لای شاشوجاعی برای و پیک بیّن. وەختایە ک کەخودا گەرانەوہ، شامەحمودیش رەزامەندی لەسەر بریاری ئەوان دەربری و بە خۆی و پەنجا سوارەوہ چووہ دەست ماچ کردنی برای. پاشان میوانییەکی گەورە ریکخرا و گەلیک دیاری و خەلاتی میرانە دابەش کرا و شاشوجاع بە کامپەوایی بایدایەوہ شیراز.

۱- ئەم رەگەزنامەیه تیکەولسێکەیه و بە سەەرچاوہیەکی تەواو ھەلە دادەندری. بۆ ویتنە ھۆرمزی چوارەم کوپى نۆشیروان باوکی خوسرەو پەرویزی دووم و قوبادە. بنەمالەى ساسانی کەسێکیان نەبووہ بە ناوی مەرزەبان. و.

سالی ۷۶۹ / ۱۳۶۷-۶۸

له م ساله دا میر قاسمی برای سولتان وهیسه پروی کرده بهر باره گای
په حمه تی یه زدانی و ت...هرمه که یان برده وه نه جف و له په نا نیژگه و مهرقه دی
پاک و ترووسکه داری شه هید و پیشه وای مسولمانان حه زرتی عه لی - خودای
مه زنی لی پازی بی - ناشتیا ن. قه بری میر قاسم که وته داوینی گۆری میر شیخ
حه سه نی باوکی. خواجه سه لمانی ساوجی شینیکی ئاوا ی بۆ گپراوه:

حه یفی که خۆری پۆژی جه وانی خۆی بۆ نه گیرا وه ک دوا به یانی
مخابن خونچیک بهرله پشکووتن خه زه لوه ری دی به بای زیریانی
بگری ئه ی فه له ک بۆ خۆره تاوه سه ره ونخون بوو به خۆی نه زانی
تیکرا ده زانین ده مرین و ده پۆین به لام هه موو که س نیه گومانی
که میر قاسمی لاوژه ی میزمنال هه واری برده به هه شستی مانی

www.zheen.org

هه ر له م ساله دا به یرام به گی خۆشه ویستی سولتان وهیسه له بهر
شو وه لکیشانی له شه راب خواردنه وه، نوقمی ده ریای نه مان بوو. سولتان وهیسه
وای تازی به بۆ داگرت که هه یچ که س وینه ی نه دیبوو. که په نک ی په شی به سه ر بالای
سپیی خۆی هه لکیشا. کوینی کرده بهر خاتونان و هیزاری خسته ملی سه رۆک و
سه رداران. کاری ئاوا ناله بار و دزیو و قورپیوانی، هه تا ئیستا که س نه یدیبوو به
چاوانی. خواجه سه لمان ئاوا ی شین بۆ گپراوه:

شکاوه پشتی گه ردوون گه ر چ نالی له تاوی مه رگی به یره م شا ده نالی
له شی وه ک ئاوی ژین پۆچوو به خاكا خودایه نووری خۆتی تیبهالی

سالی ۷۷۰ / ۱۳۶۸-۶۹

له م ساله‌دا شاشوجاع ویستی که خاتوونیکی داوین‌پاک له بنه‌ماله‌ی سولتان وه‌یسه بخوازی هه‌تا له‌وه‌ی به و لاوه شه‌ر و گه‌ر و ئاژاوه بپرته‌وه و سولتان وه‌یسه ده‌ست له یارمه‌تیدانی شامه‌حموودی برای هه‌لبگرئ. که‌یخواه‌یتیی ئه‌م ژن خواستنه‌که...ه‌وت...ه‌ستۆی میر ئیختیاره‌ددین حه‌سه‌نی قۆرچی و ئه‌ویش خۆی هه‌لبچا و به‌ته‌یاری به‌ره‌و ئازهره‌بایجان که‌وته‌رئ. وه‌ختایه‌که شامه‌حموود به‌م کاره‌ی زانی، خیرایه‌کی خواجه‌تاجه‌ددینی ورد و وریا و فیله‌بازی بی‌هاوتای وه‌زیری نارده‌ خوازیبینی کچی سولتان. کاتیک نیردرای هه‌ردک لا له شوینیک به‌ خزمه‌ت سولتان گه‌یشتن، گه‌لیکیان قسه و باس له نیوانی‌دا هات و چوو. سه‌ره‌نجام له‌به‌روه‌ی شاشوجاع له‌کاغزی خۆی‌دا فیز و ده‌ماری وه‌لا نه‌نابوو، به‌لکوو قه‌له‌م له‌داب و نه‌ریتی خۆبه‌که‌م‌زانی‌دا زمانی کورتی هینابوو، داواکه‌ی دۆراند. شامه‌حموود له‌نامه‌که‌ی‌دا نووسیبوو: کۆیله‌م و سه‌رومال‌ئی مه‌زنی خۆمه‌.

سولتان پراسپارده‌ی شاشوجاعی جواب کرد و کچه‌ی کرده‌ ده‌سگیرانی شامه‌حموود. خواجه‌تاجه‌ددین، خاتوونی به‌رزه‌وه‌جای سه‌راپه‌رده‌ی پاکی سواری که‌ژاوه‌ی جوان و رازاوه‌ی شایان کرد و به‌شان و شه‌وکه‌ته‌وه به‌ره‌و ئیسفه‌هان گه‌راپه‌وه. خواجه‌سه‌لمان دیمه‌نی ئه‌م زه‌ماوه‌نده‌ی ئاوا نه‌خشاندوووه:

که‌ردوون گۆوه‌ندی گپرا، هه‌ی هه‌ی له‌و زه‌ماوه‌نده
ولآتیی پ... گ...ه‌شاوه، دل بژیه‌ لیره‌به‌نده
هه‌ته‌تاو پ...ه‌پی هه‌لداوه، مانگیش گۆشه‌ی کیشاوه
جووت‌بوونی حۆری و مه‌لیک، چهن دیمه‌نیکی شه‌نده

سالی ۷۷۱ / ۱۳۶۹-۷۰

له م ساله دا که سالی سهگه، ئه میر تهیمووری گوورکان له مهلبهندی «کەش» که ئیستا به شاری سهوز ناسراوه تاجی پادشایه تیی له سه ر نا. تۆرمه می بهرزه وه جاحی ئاوا دهگه رپیتته وه سه ر چه نگیزخان: ئه میر تهیموور کوپی میر توغرای کوپی میسر بهرکه ل کوپی میر ئیلته کیز کوپی میر ئیجل (۹) کوپی قه راجار نۆیان - که له سه رده می چه نگیزخان دا سپاسالار و هه مه کاره ی سه ردارانی جوغتای خانی کوپی چه نگیزخان بوو - ئه ویش کوپی سیورغان (۹) کوپی «ئیرده مچی» یه ناسراو به بهرلاس، که خیلێ بهرلاس ده چیتته وه سه ر وی، ئه ویش کوپی قاجوولی به هادوره که کاکی قه بهلخانی کوپی تۆمنه خانه و به سی پشتان براهکی و چه نگیزخان دهگه نه وه یه کتر.

له بهروه ی بۆته زاوای میر حوسین به گوورکانی ناو دیز کراوه. ئه میر تهیموور رۆژی ۲۷ ی مانگی شابانی سالی ۷۳۶ ی کۆچی له خودی «کەش» پنی ناوته بازنه ی ژین و سالی ۸۰۷ کۆچی کردووه. ماوه ی سی وشه ش سال له سه ر ته ختی فه رمانه وایه تی بنه ی دانساوه و هه رگیز نه وه ستاوه و په لی کوتاوه بۆ زۆربه ی هه ریم و مه لبه نده خۆش و ئاوه دانه کانی جیهان. له شکری دهنگ داوه و ئه م ناوچانه ی گرتوون و به یده سستی کردوون: ئه وه بهرپووبار، تورکستان، خاره زم، به ده خشان، هیندوستان، خوراسان، سیستان، کیچ، مه کران، عیراقی عه رب و عه جه م، فارس، ئازه ربایجان، مازنده ران، گیلان، شیروان، ئه رران، کوردستان، گورجستان، دیاربه کر، پۆم و شام.

ئه میر تهیموور چوار کوپی بووه: ۱- میرزا جانگیر که له سه رده می ژیا نی باوکی دا به ره و دنیا ی خامۆشان فری. ۲- میرزا شیخ عومه ر که حکومه تی هه ریمی فارس خرابوویه به رده سستی و له زه مانی باوکی دا که ده وره ی قه لای «خورماتوو» یان دابوو به تیری کوردیک ئه نگوا و کوژرا. ۳- میرزا میران شا که

فهرمانره‌وای هه‌ریمی ئازهریایجان و عیراقی عه‌ره‌ب و عه‌جه‌م و دیاربه‌کر بوو هه‌تا سنووری رۆم و شام. دوای نه‌مانی باوکی له‌ته‌وریز به‌دهستی هیژه‌کانی قه‌رایووسف ته‌مهنی برپایه‌وه. ۴-میرزا شاپروخ که له‌رۆژگاری بابی‌دا حوکمرانی مه‌لبه‌ندی خوراسان بوو. پاش کۆچی دوایی ئه‌میر ته‌یمور بوو به‌پادشای ئێران و تووران.

سالی ۷۷۲ / ۱۳۷۰-۷۱

میر وه‌لی حاکمی مازنده‌ران که پشتاوپشت ده‌گاته‌وه سه‌ر جووچی فشاری (؟) برای چه‌نگیزخان، له‌شکری سازکرد و به‌ره‌و رهی بزوت. سولتان وه‌یسه له‌ ئازهریایجان‌وه خۆی له‌ به‌رپه‌رچ‌دانه‌وه و لووت شکاندنی خۆش کرد و هیژی ده‌نگ دا و پیشه‌نگی سواره‌کانی له‌ رهی شه‌ریان هه‌لگیرساند و شکان. به‌لام چونکه سپای سولتان وه‌یسه له‌ دواوه‌به‌هموو توانست و تواناوه‌ده‌هات، میر وه‌لی تابستی به‌ره‌نگاری و ده‌سکرده‌وه‌ی نه‌هیتنا و سه‌ری جله‌وی وه‌رگیرا و ده‌رپه‌ری. کۆمه‌لیکی به‌رچاو له‌ چه‌کارانی کۆژران و به‌دیل گیران و سولتان هه‌تا سمنان که‌وته په‌یکه‌رده‌ی میر وه‌لی و له‌ویوه به‌راویژی میران و سه‌رکردان گه‌رپایه‌وه.

سالی ۷۷۳ / ۱۳۷۱-۷۲

له‌م ساله‌دا سولتان وه‌یسه به‌ته‌مای په‌لاماردانی میر وه‌لی له‌ته‌وریزه‌وه سپای بۆ لای ئوووجان جله‌و‌کیش کرد هه‌تا ناوچه‌کانی ژیر ده‌سه‌لاتی رزگار بکا، که‌چی له‌ه‌ناکساو سولتان میر زاهیدی برای به‌مه‌ستی له‌سه‌ربانی کۆشکی ئوووجانه‌وه هه‌لدیرا و پسا و چاره‌نووسی دیاری‌کراوی که‌مه‌رگ بی‌پاش و پیشی نه‌کرد و فسه‌زه‌ی لی برا. سولتان له‌به‌ر په‌ژاره‌ی نه‌مانی برای، چونه‌که‌ی هه‌لوه‌شانده‌وه و

چله‌زار کهس تیداچوون. مه‌ولانا ناسری بوخاری له‌و کاتی دا‌ئەم دوو لینکه شیعره‌ی داناوه.

دیجله‌ئەم سال‌ و‌ا ده‌رۆی کاره‌که‌ی مه‌ستانه‌ بوو
که‌ف‌چه‌رین و‌ پێ به‌ زنجیر، بۆ چما دیوانه‌ بوو!؟

سالی ۷۷۶ / ۱۳۷۴-۷۵

سولتان وه‌یسه‌ به‌ مه‌به‌ستی به‌ گژداچوونی میر وه‌لی له‌ ته‌وریزبنه‌ی
گویسته‌وه‌ بۆ قه‌لاچکه‌ی ره‌شیدی. له‌وه‌ی تووشی نه‌خۆشیی پیمردن بۆوه.
مه‌زنه‌میرانی ده‌سه‌لات به‌ ئیزنی قازی شیخ‌عه‌لی و‌ خواجه‌ شیخ‌مه‌مه‌دی
که‌جه‌جانی چوونه‌ سه‌رینی میری بناغه‌دانه‌ری پێ‌وشوینی جیهان‌پاریزی و‌
فه‌رمانه‌وایه‌تی و‌ داوایان لێ کرد وه‌سیت بکا. سولتان گوتی حکومه‌ت و‌
ده‌سه‌لات هی حوسینه‌ و‌ شیخ‌حسه‌ن حوکمرانی به‌غدایه. گه‌وره‌پیاوه‌کان جابیان
داوه‌ که‌ ئه‌ و‌ برا گه‌وره‌یه‌ و‌ شتی و‌ ناسه‌لمیتی. فه‌رمووی جا بۆخۆتان ده‌زانن.
سه‌رۆک و‌ سه‌رداران ئه‌م قسه‌یان به‌ ئیزن دان له‌ قه‌له‌م دا و‌ شیخ‌حسه‌نیان گرت.
شه‌وی شه‌ممۆی دووه‌می مانگی جه‌مادی یه‌که‌م، ئه‌م سولتانه‌ به‌ره‌و باغی
به‌هه‌شت بالی گرت. هه‌ر له‌ شه‌وه‌ش دا شیخ‌حسه‌ن به‌ خۆشای شه‌هید بوونی
نۆشی. خواجه‌ سه‌لمان له‌ تازییه‌ی دا فه‌رموویه‌تی:

ئهی فه‌له‌ک باژۆ نه‌رم، ده‌ردت به‌ ئێران کردوه
خاکی ئێرانت به‌ مه‌رگی شاه‌ی وێران کردوه
ئاسمانیکت له‌ جیی خۆی ئاوه‌ژوو کردۆته‌وه
که‌وتوه‌ پشته‌وقه‌فار، پیده‌شتی گێران کردوه

سولتان حوسین دواى باوکی له ته وریز کلاوی پادشایه تیی له سهر نا. خواجه
سه لمان ئاواى پیروزیایی لی کردووه:

ورد و درشتی دنیا له ژیر فه رمانی تویه
هه تاوی پادشاهی وه کوو خه رمانی تویه
ولات هه مووی ئه مینه به سیه ری سه ری تو
ده ری به هه شته گشتی، مه کزی هه رمانی تویه

هه ر له م ساله دا میر شامه حموودی کوپی میر موبارزه ددین محهمه د
کوچی دواى کرد. شاشو جاع وه ختایه ک پی زانی ئه م چوارینه یه ی دانا:

نه ما مه صوودی برام شیرى له بهر ده له رزی
شه ری له من ده هالات بۆ ده سه لات و به رزی
دنیا مان کرده نووبه ش تا خه لک ئاسووده بی
ئو بوو به میری ژیر خاک، منیش میر له سه ر ئه رزی

شاشو جاع هه ر که بیستی برای نه ما وه، له ریوه به ره و ئیسه فه هان بزووت و
هه ری می عیراقی داگیر کرد.

سالی ۷۷۷ / ۱۳۷۵-۷۶

له م ساله دا شاشو جاع به مه به سستی شه ر له گه ل سولتان حوسیتی کوپی مه لیک
وه یسه رووی کرده نازه ربایجان. له ده وروپشتی هه مه دان هیزه کانیا ن تووشی یه ک
هه اتن و دواى هه لگیرسانی ئاگری کوشتار، سولتان حوسین ره وی و له شکری

په‌خش و په‌ریشان که‌ته‌وه. شاشوجاع سه‌ر به‌رز و سه‌رکه‌وتوو چوو‌ه ته‌وریز. سه‌ید و مه‌لا و قازی و مه‌زن و ماقوول و گه‌وره‌گه‌وره‌ی نازه‌ربایجان چوونه پیشوازی که‌ژاوه‌ی شاهانه‌ی و به‌رامووسانی سه‌ر په‌نجه‌ی به‌خشه‌نده‌ی که‌شانه‌وه. شاشوجاع له‌سه‌ر ته‌ختی پادشایه‌تی ئۆقره‌ی گرت و خواجه سه‌لمان قه‌سیده‌یه‌کی دانا که‌ ئاوا ده‌ست پی ده‌کا:

له‌ سایه‌ی بازی بال‌پیرۆزی سولتانی
ولات ئاسووده بوو، نایمینی ویرانی

شاشوجاع ده‌نگ و ئاوازه‌ی حافز یوسف‌شای بیستبوو، بۆیه‌ ناردی به‌ دوا‌ی دا و هینایه‌ کۆری خۆی و ئه‌ویش که‌لنک چاکی گوت. شاشوجاع گوتی ئیمه‌ ناوبانگی سئ که‌سی مه‌نشووری ته‌وریزمان به‌ گوی ئاشنا ببوو که‌ هر یه‌که‌ی چه‌شنیکن. سه‌لمان له‌ سه‌روویه، یوسف‌شای که‌وتۆته‌ نیوه‌ندی و شیخ محهمه‌دی که‌جه‌جانی وه‌ک هیچیان ناچی. گویا شاشوجاع که‌یفی به‌و ده‌سته‌ شیعه‌ی سه‌لمان نه‌بزوو‌توووه‌ که‌ شیوه‌ی داگیرسانیمان خسته‌ به‌رچاوان و به‌م قه‌سیده‌یه‌ بروای پی هیناوه‌ که‌ ئاوا‌ی دامه‌زاندوووه‌:

وه‌ختی تاریفی بوخساری له‌ بیرم‌دا دره‌وشاوه
که‌لی رۆژه‌لاتی شیعرم، خۆری تیزا و ترووسکاوه

دوا‌ی چوار مانگ که‌یف و نه‌هه‌نگ و خۆش‌را‌بواردن، وه‌ختایه‌ک که‌ خه‌به‌ری بۆ هات شایه‌حیای کورپی (؟) له‌ شیراز ئالای دژایه‌تی و به‌ر به‌ره‌کانی هه‌لداوه، خیرایه‌کی پی نایه‌ ئاوزه‌نگی و به‌ره‌و شیراز بزووت.

ههر له م ساله دا ئه میر تهیموور به مه بهستی هیرش بۆ سهر مه لبه ندی خارهزم ههستا و بی ئه وهی کاری به سهر ژک و سهر داران بی، بۆ جاری چوارهم^۱ له گه ل پۆله زهبروه شنیک پۆیی و خه نیمانی شکاند و به سهر یان دا سهر کهوت. له و دهمه دا توقته می ش خان هاته خزمه تی و میر لاواندییه وه و به سهری کرده وه و به پۆی کرده سه قناق.

سالی ۷۷۸ / ۱۳۷۶-۷۷

له م ساله دا بۆ دووم جار توقته می ش خان هاته خزمه ت ئه میر تهیموور و گه لیکی دهستی پیز لینا و له شکر یکی وه پیش کرد و ناردی بۆ سه قناق و جله وی حکومه تی و ینده ری دایه دهستی. ههر له م ساله دا ئه میر تهیموور راسپارده ی نارد هه رات لای میر غیاسودین و بناغه ی دۆستایه تی و هاو پشته ی و هاو په یمانی پته و کرده وه.

سالی ۷۷۹ / ۱۳۷۷-۷۸ **بنکه ی ژین**

شا پوخ میرزای کوپی تهیموور شا پیی نایه جه غزی ژیان. ئه میر تهیموور زسه تانه هه واری برده «زنجیر سه رای» و سه گه و ته ی نو سه سه ری «مه تله عوسسه عده ی» میرزا جانگیری کوپه گه وره شی ههر له م ساله دا پووی کرده بهر دل ژقانی یه زدانی مه زن.

سالی ۷۸۰ / ۱۳۷۸-۷۹

ئه میر تهیموور بۆ جاری چوارهم هه لمه تی برده سهر خارهزم و سه مانگ و شانزده پۆژ قه لاکه ی گه مارۆ دا و بی سو ی نه گه گه را. یووسف سو فی له و سه رو په نده دا مرد.

۱- ده بی جاری سه یه م بی، چونکه دواتر باسی چوارهم جار دهکا و میر تهیموور پینج هی ل په لاماری خارهزمی داوه و خاپووری کرده وه. و.

سالی ۷۸۱ / ۱۳۷۹-۸۰

سهره‌نجام له م ساله‌دا ئه‌میر ته‌یموور قه‌لاتی خاره‌زمی گرت و شاری «کەش» ی زیدی خۆی که‌لته کرده‌وه و ده‌ستی به سهر و پرووی دا هینا. هر له م ساله‌دا شاشوجاع ئاژاوه‌ی ساروو عادل‌ی دامرکاند که یه‌کیک بوو له سهردارانی سولتان حوسین. ساروو عادل که سهرقالی سهر بزئوی بوو، وه‌ختایه‌ک شاشوجاع په‌لاماری دا، په‌نای برده‌ بهر قه‌لای سولتانییه و ئاخریه‌که‌ی شانی بۆ شانه‌وی کرد و به‌خاکه‌ساری هه‌اته‌ خزمه‌تی. فه‌رمانه‌وا نیوچاوانی لئ تال نه‌کرد و دلخۆشی داوه و گه‌پایه‌وه شیراز.

سالی ۷۸۲ / ۱۳۸۰-۸۱

ئه‌میر ته‌یموور هرووژمی کرده خوراسان و له سهره‌تای مانگی قوربان‌دا گه‌یشه شارۆکه‌ی کووسوویه. حاکمی وئ که مه‌هدی بی چوو به‌ره‌وپیری و به‌خیری هینا و پادشا چاکه‌ی له‌گه‌ل کرد. پاشان پۆیی بۆ تایباد که مالی مه‌ولانای مه‌زنی به‌رزه‌جی زه‌ینه‌ددین ئه‌بابه‌که‌ر له‌وینیه. به‌خزمه‌ت مه‌ولانا گه‌یشه‌ت و دواندی و له‌و دیداره‌ خیر و به‌ره‌که‌ت و قازانجیکی زۆری پیگه‌یی. له‌ویوه ئه‌سپی تیزبه‌زی به‌ره‌و شارۆچکه‌ی فووشه‌نج (پووشه‌نگ) تاو دا که که‌وتۆته شه‌ش فرسه‌خیی هه‌رات به‌ بالی پۆژاوادا. شه‌وی هه‌ینی له‌ نیوه‌ی مانگی‌دا قه‌لای فووشه‌نجی گرت و دواتر سهری جله‌وی به‌ره‌و شاری «هه‌ری» وه‌رگیرا.

سالی ۷۸۳ / ۱۳۸۱-۸۲

له‌م ساله‌دا ئه‌میر ته‌یموور مه‌لپه‌ندی گرینگ و ئاوه‌دانی هه‌راتی داگیر کرد. هه‌روه‌ها سولتان مرادخانی فه‌رمانه‌ره‌وای پۆم ناوچه‌ی نزیک به‌دلکوو قه‌بای ئاغاچ‌ه‌ساری گرت که مه‌شه‌ووره به‌حه‌وشه‌ی «حه‌قی‌ه‌غدی».

سالی ۷۸۴ / ۱۳۸۲-۸۳

له سهرهتای ئه م ساله دا سولتان مرادخان قه لای «سیروز»ی کیشایه ژیر پکیفی. ههروه ها سولتان ئه حمه دی کورپی سولتان وهیسه که ئه رده وینلی وهک پاوانه میر درابوویه، له سولتان حوسینی برای راپه پری و له ته وریز کوشتی و کاروباری حکومته تی به دهسته وه گرت.

سالی ۷۸۵ / ۱۳۸۳-۸۴

تهیمورشا هه لیکوتایه سهر سیستان و سهرله بهری ئه و هه ریمه و ده وروبهره که ی گرت و گه راپیه وه سه مه رقه ند. هه ر له م ساله دا ساروو عادل، سولتان بایه زیدی کورپی سولتان وهیسه ی له سولتانیه ی عیزاق کرده پادشا و پیاوی ناره شیراز و داوای یارمه تی و کومه گی کرد له شاشوجاع. ئه ویش له شکره به ره و سولتانیه دهنگ دا و داوای راپه راندنی کاروباری پیویست، جله وی ئه سپی خۆشاژۆی بۆ لای دزفول و شووشته ر شل کرد و شیشی سووره وه بووی به چاوی سولتان «شبلی»ی کورپی دا کیشا و کویری کرد.

سالی ۷۸۶ / ۱۳۸۴-۸۵

ئه میر تهیمور هیرشی برده سهر جورجان و ئه سته راباد و حاکمی وی که میر وه لی بوو ده ریپه راند و پاشان به ره و شاری ره ی شوپ بۆ وه و بنه ی لی خست. شه وی یه کشه ممۆ ۲۲ی کوله مانگی ئه م ساله شاشوجاع له کونجه خانووی تهنگ و تاریک و نه ویی دنیا و درکه لانی دهرد و مهینه ته وه رووی کرده میرگ و میرغوزاری ئۆقره یی و چاره گوئی حه سانه وه و هه واری ژیا نی گوپسته وه.

شاشوجاع سهـه رتۆپ و هه‌وینی بنه‌ماله‌ی خانه‌دانی موزه‌فهر و پیاویکی سه‌ر و پووخۆش و زانا و یه‌کجار بلیمـهـت و تیگه‌یشتوو بوو. په‌نجاوسی سال و دوو مانگ ژیا و بیست و پینچ سال و ده مانگ و بیست رۆژی فه‌رمانه‌وایه‌تی کرد. له‌ دوا‌ی نه‌مانی شایه‌حیا له‌ ئیسفه‌هان و سولتان ئه‌حمه‌د له‌ کرمان جیی باوکیان گرت‌ه‌وه و هه‌میشه‌ پیکه‌وه نالیک و نات‌ه‌با بوون.

سالی ۷۸۷ / ۱۳۸۵-۸۶

له‌م ساله‌دا مرادخانی حوکمرانی رۆم، قه‌لای ئه‌سکه‌ته و مارووله‌ی گرت و گه‌لیک تاسی زیڤ و زیو که‌وته چنگ خه‌زاکه‌رانی دوژمن به‌زین که به سه‌ری خۆیان رۆده‌کردن. سولتان مرادخان ئه‌و دیمه‌نه‌ی که‌وته به‌ردلی و له‌و ده‌می‌را تاسکلای ئالتوون و زیو بوو به‌ باو.

هه‌ر له‌م ساله‌دا ئه‌میر ته‌یموور هه‌تا سولتانییه‌ی عیراق بزووت و دوا‌ی گرتی پووی کرده‌ پۆسته‌مدار و مازنده‌ران و له‌ویوه گه‌رایه‌وه سه‌مه‌رقه‌ند و له‌ سالی سه‌رای خیل و باری خست. www.zheer.org
توقته‌میش‌خان به‌ مه‌به‌ستی ده‌مکو‌تی ئه‌حمه‌د، هیژیکی په‌نجاهه‌زار سواری نارده‌ ته‌وریز و ناوچه‌که‌ بوو به‌ پینخوستی تالان و برۆ و پاشان قۆشه‌ن به‌ ده‌ربه‌ندی شیروان دا هاته‌وه.

سالی ۷۸۸ / ۱۳۸۶-۸۷

له‌م ساله‌دا سولتان مرادخان قه‌لای زیحنه، قه‌ره‌دریه، ده‌رامه (ده‌رامه‌د)، قه‌واله و مه‌ناسته‌ر (مه‌ناسین) ی داگیر کرد.

هەر له م ساله دا وهختایه ک تهیموورشا باسی هیرش و پهلامار و پینشیل بوونی ته ورئیز و ئازهر بایجانی بیست و زهبری توقته میئش رهنگی دایه وه، سپای به ره و ئه و باله ئاژاوت و ئازهر بایجان و گورجستانی گرت و زستانه هه واری برده قهره باغی ئه رران.

سالی ۷۸۹ / ۱۳۸۷-۸۸

ئه میر تهیموور له م ساله دا به ئامانجی خاشه کیشانی ئاژاوهی قهرامحه ممه دی تورکمان له زستانه هه واری قهره باغه وه پووی کرده ئازهر بایجان. له کاتی گه رانه وه دا هیزه کانی رینان که و ته دهشتی مووش و ئه خلات. حوکمرانی وی نه هاته پیشوازی و سه هری وه به رنه هینا و میر فه رمانی تالان و دارووتاندنی عیلات و مه پ و مالاتی ده رکرد. به گوئی گزلی وان دا رژی بۆ عادلجه واز و حاکمی ناوچه که ملی بۆ دانه واند و به بهندی ماهی دا چووه وان.

له دریزه ی سال دا هه ریمی عیراق و فارسی گرت. خه بهری بۆ هات که توقته میئش خان ئه و به پو و باری داکرو و ساندووه و مال و سامان و حکومه تی شیرازی دایه دهست خانه دانی موزه فقه ر و میر سهید شه ریفی بلیمه تی به مال و کوچه وه له شیراز هه لگرت و سه ری جله وی به ره و سه مه رقه ند و هرسو و پاند.

سالی ۷۹۰ / ۱۳۸۸

له م ساله دا تهیموورشا بۆ جاری پیتجه م پهلاماری خاره زمی دا و جاریکی تر ئه و مه لبه نده ی گرت و شووره و قه لا و نه رده ک و به رزه کی دارماند و له گه ل خاکی ره ش ریکی کرد.

سالی ۷۹۱ / ۱۳۸۸

توقته می‌ش خان له م ساله‌دا به مه‌به‌ستی به گژداچوونی ئه‌میر ته‌یموور له‌شکری کیشا و بی‌ئه‌وه‌ی ئامانجی وه‌دی‌بی له ریگادا گه‌راوه. ته‌یموور ئه‌سپی تیزفپی به‌ره‌و مه‌غولستان تاو دا و چلپاندی و له ژیر سمی یه‌کسمان‌دا پی‌خوستی کرد. هه‌روه‌ها میرزا میران‌شای کوپی به ئامانجی سه‌رکوئی میرانی سه‌ربه‌دار و جانی‌قوربانی نارده خوراسان.

سالی ۷۹۲ / ۱۳۸۹-۹۰

ئایدین ئوغلی به مه‌یل و به دلی خۆی سه‌ری وه‌به‌ر ده‌رگانه‌ی سولتان مرادخانی خه‌زاکه‌ر هیئا و خوتپه و سکه‌ی به نازناوی شکومه‌ندی میرانه‌ی پازانده‌وه.

سالی ۷۹۳ / ۱۳۹۰-۹۱ **بنکه‌ی ژین**

له‌م ساله‌دا^۱ سولتان مرادخان هه‌لیکۆده سه‌ر لاز ئوغلی (لازار دیسپووت)ی سیڤر و شه‌ر و کوشتار له نیوانیان‌دا قه‌وما. سه‌رداری کافرانی گرت و کوشتی. یه‌که‌یک له جله‌و دارانی لادینان به‌ناوی میلووش^۲ به بیانوی سه‌ر وه‌به‌ره‌یتانی میر و چوونه ده‌ست ماچ کردنی، گه‌یشته خزمه‌ت سولتانی خه‌زاکه‌ر و ده‌سته‌وبه‌جی به خه‌نجه‌ران دایگژایه و ئه‌و شه‌نگه‌داره‌ی باخچۆله‌ی فه‌رمانه‌ه‌وایه‌تیی به لادا هیئا و ده‌ماری ژیانی هه‌لبری. ئه‌و سولتانه گیانفیدایه به‌ره‌و هیلانیه‌ی په‌رپه‌رۆچکه‌ی به‌رزی یه‌زدانی بالی ئه‌نگاوت و شه‌هید بوو.

۱- میژووی عوسمانی له لاپه‌ره ۲۹۱ی به‌رگی یه‌که‌م‌دا ده‌لس، ئه‌م شه‌ره‌رۆژی ۱۶ی شابانی سالی ۷۹۱ی ک/۱۰ی ئاگوستی ۱۳۸۹ی زایینی رووی داوه. و.

۲- میلووش کووبیلۆویچ یا ئووبیلۆویچ. (میژووی عوسمانی، ب ۱، ل ۲۹۶). و.

شیت و یهک سالی ته من هه لبارد و ماوهی سی و یهک سالی حوکمات کرد. ئیلدروم بایه زید و یاقووب چه له بی له پاشی به جیمان. خیزه ددین پاشای ناسراو به قه راخه لیل، مه زنه وه زیری ئه و سولتانه شه هیده بووه. عه لی پاشا و سارووجه پاشا که گه یشتونه پلهی وه زیرایه تی کورپی قه راخه لیل بوون.

سولتان ئیلدروم بایه زید له ته منی ۴۴ سالی دا جینی باوکی گرتوه و بوو به فرمانپهوا و یاقووب چه له بیی برای کوشت. یه که م که سه له میرانی خانه دانی عوسمانی که دهستی به خوینی برای خوی سوور کردوه. عه لی پاشا و ته میمورتاشی به وه زیر دانان. قه رهتوه و قه لای ئوسکوب و سیروز به دهست ئورنوس به گ گیران. قه لای ئه لاشار و ئه فلاق گیران و حاکی ئه وی باجی لادینانهی پیوه به ستره.

هه تا له بیرمه با هه روا سه ریپی ناوی چهنده کهس له زانایان و مه زنه مه لاکانی هاوچه رخی سولتان مرادخان بخرمه روو: ۱- مه ولانا جه ماله ددین ئاق سه رای که بیرمه ندانی زه مان لایان وایه به چوار پشتان ده گاته وه ئیمام فه خری پازی و به و په پی ورده کاری پهراویزی له سه ر «ته لویح» نووسیوه. ۲- مه ولانا فه ناری که له ولاتی عه جه مه وه په رهازه بووه و لای مه ولانا جه ماله ددین خویندوو یه تی و له ماوه یه کی کورت دا بۆته پیاو یکی فرزان له نیو پیتولانی رۆم دا. ۳- میر سه یید شه ریفی جورجانی که به ئاواتی دیداری مه ولانا جه ماله ددین چۆته ئاق سه رای و هه تا که یوه تی ماموستا نه ماوه و دیتتی دهستی نه داوه. مه ولانا که لیک نووسراوه ی مه نشووری له پاشا به جیماوه. ۴- مه ولانا مه حمودی قازی بوورسا که به قۆجه ئه فه ندی ناسراوه و موسا چه له بیی کورپی بۆ خویندن چۆته نیشتمانی عه جه مان و له زانستی ئه ژمیر و پیوان دا کهس دهسکی له دوو نه کردوه. له هه ری می ئه و به رپووبار و خوراسان به قازی زاده ی رۆمی ناوبانگی ده ر کردوه. له کاتی ئه ستیره گه ری میرزا ئولغ به گی کورپی میرزا شاپوخ کورپی ئه میر ته میور له

سه‌مه‌رقه‌ند، و پیرای میرزا بووه. ۵- مه‌ولانا بوره‌انه‌ددین ئه‌حمده که قازی ئه‌رزه‌نجان بووه؛ په‌راویزیکی به‌ناوی «ته‌رجیح» له‌سه‌ر «ته‌لویح» نووسیوه. یه‌کیکه له‌ شیخه‌کانی سولتان حاجی به‌کناش که خه‌لگی سه‌رزه‌مینی پۆم به‌ پیری پیرانی ده‌زانن.

سالی ۷۹۴ / ۱۳۹۱-۹۲

له‌م ساله‌دا به‌ خزمه‌ت سولتان ئیلدروم بایه‌زیدیان پراگه‌یاند که قازی بوره‌انه‌ددینیک بۆته‌ حوکمرانی هه‌ریمی پۆم. سولتان به‌ ته‌مای گرتی پۆم بـزـووت و ده‌روازه‌ی قه‌لای تووقات و ئاماسییه و سامسۆن و «جانیک» ی ترانزاندن و له‌شکری وه‌سه‌رگیپان.

سالی ۷۹۵ / ۱۳۹۲-۹۳

له‌به‌روه‌ی پاره‌که کۆتورۆم بایه‌زیدی حوکمرانی قه‌سته‌موونی به‌ فیت و دنه‌ی مه‌نته‌شا ئۆغلی خزی دابوویه ده‌سه‌رزیژی و په‌ل و پۆ هاویشتن له‌ قه‌له‌مه‌روی سولتانی‌دا، ئیلدروم بایه‌زید چه‌شنی برووسکه‌ی له‌نه‌کاو به‌ سه‌ری‌دا، به‌لام وه‌ختایه‌ک گه‌یشه‌ته‌ مه‌لبه‌ندی ژیر ده‌سه‌لاتی، کۆتورۆم بایه‌زید مرد و ئیسفه‌ندیاری کورپی به‌ره‌و سینووب ره‌وی. مه‌نته‌شا ئۆغلی چوه‌ خزمه‌ت پکیفی ئه‌میر ته‌یموور و هانی په‌لاماردانی هه‌ریمی پۆمی دا.

هه‌ر له‌م ساله‌دا قه‌لای تۆرقلوو، قه‌سته‌موونی و عوسمانجق که‌وتنه‌ ده‌ست کارگیپان و جله‌ودارانی حکومه‌تی عوسمانی.

پۆژی شه‌ممه‌ی هه‌شتی مانگی ره‌جه‌ب ئه‌میر ته‌یموور به‌ربینگی به‌ خانه‌دانی موزه‌فهر گرت و تۆوبری کردن و ده‌می شیری تیژی لئ نه‌پاراستن و تیکرای هه‌ریمی فارسی برده‌ ژیر پکیفی. له‌م بابه‌ته‌وه‌ شاعیریک ده‌لئ:

ئالی موزه‌فهر بۆ پەند وەرگرتن لییان بېوانه
ئە و پۆله میره‌ی گۆی دەسه‌لاتی شایانیان فراند
سالی حەوسەد و پینچ و نەوهد بوو، نۆی مانگی رەجەب
کە هیچی نەما و خاشە‌ییان بېرا و تۆماریان دراند

سالی ۷۹۶ / ۱۳۹۳-۹۴

سولتان ئیلدرۆم بایه‌زید قەلای «سەلانیکی» ی گرت، کە شارۆکە‌یه‌کی خۆش و
بەرچاوی مەلبەندی هەریمی رۆمه. ئەم شویتە هەمیشە پیاوی وریا و هۆنەری
لیزانی لی هەلکەوتوو.

هەر لەم سالەدا ئەمیر تیموور شاری بەغدا و قەلای تکریت و بەشیک لە خاکی
کوردستانی گرت. میرزا ئۆلغ بەگی کۆری میرزا شاروخیش لە دایک بوو.

سالی ۷۹۷ / ۱۳۹۴-۹۵

قەرالی ئەنکرۆس لە ناوچە «ئەفلاق» هەوات و باوہشی لە دەورە قەلای
«نیکبۆلی» وەراند. وەختایەکی ئیلدرۆم بایه‌زیدخان ئەم هەوالە‌ی بە گۆیی ئاشنا
کرا، چەشنی هەورەبرووسکە و بای بەتەوژم و تیزبال ئەسپی گال دا و گەیشتە
سەری و شەپکی قورس و گرانیان لە مابەینی دا قەوما و ئاخیریەکی قەرالی
بەدکردار شکا و جەماوەریکی زۆری بەچنگ مسولمانان بە دیل گیران و قەرالی بە
هەزار ناری عەلی لە و گێژی گێژاوی نەمانە خۆی دەرباز کرد و بە پەله‌پرووی
پەوی.

هەر لەم سالەدا سولتان ئیلدرۆم بایه‌زید قەلای کۆزەلجەحەساری
(گۆیزەلجەساری) بەرامبەر بە بوغازحەساری لە بالی ئاناتۆلی ساز کرد و قەلاتی
«شیلی» ش گیرا. پیاوی لە «تەکوور» ی ئیستانبول راسپارد کە خەریکە هەلکاتە

سهری. ئه‌ویش ملی بۆ نیری ده‌سه‌لاتی دانه‌واند و وه‌ئسته‌زی خۆی گرت هه‌موو سالی ده‌هه‌زار سکه‌ی زیڤ بدا به‌ خه‌زینته‌ی میری. هه‌روه‌ها له‌ گه‌ره‌کی ئیسلامیه‌ی شار قازی مسوولمان دابندرئ و مزگه‌وت و مناره‌ ساز بکری و بانگ بگوترئ. ماوه‌یه‌ک به‌م شیوه‌یه‌ داب و نه‌ریتی ئیسلامی له‌وی کاری پێ کرا و له‌ مه‌ودای هه‌للأ و هه‌رای ئه‌میر ته‌یمووردا، کافران وه‌خۆکه‌وتن و مزگه‌وت و مناره‌یان دا‌رووخاند و مسوولمانانیا‌ن به‌ره‌و پۆملی ره‌پال نا.

سالی ۷۹۸ / ۱۳۹۵-۹۶

سولتان له‌م ساله‌دا توانی قه‌لای قه‌ره‌فریه و مه‌لاتیه‌ و دېنده و دیووریگی و بیه‌سه‌نی بگری.

سه‌یدیک به‌ناوی میر قه‌وامه‌ددین له‌ نه‌وه و نه‌تیژه‌کانی ئیمام محهمه‌دی عه‌سکه‌ری (؟) بنه‌ی گویشه‌وه بۆ ئامولی مازنده‌ران و خه‌لکی وی زۆریان برپا پێ هیئا و بوونه‌ مرید و ده‌رویشی. ته‌ناهت ئه‌فراسیابی جه‌لاوی که‌ حوکمرانی مازنده‌ران بوو، باوه‌ری پێ هیئا. کاتیک سه‌ید بێر و برپای مریده‌کانی سه‌باره‌ت به‌ خۆی له‌ وپه‌ری به‌رزی و پته‌وی دا هاته‌ به‌رچاوی، له‌ خۆی پادی و پۆژیک که‌ ئه‌فراسیاب هاتبووه‌ زیاره‌تی، گرتی و سه‌ره‌ونخوونی کرد و ته‌پلی فه‌رمانه‌وايه‌تی لیدا و ئالای سه‌ره‌له‌دانی پیه‌له‌برد و پۆژبه‌پۆژ ده‌سه‌لاتی گه‌شه‌ی کرد و په‌ل‌وپۆی پتر هاویشته‌. له‌و زه‌مانی‌را هه‌تا ئیستا ده‌سه‌لاتی ناوچه‌که‌ پشتاوپشت بۆ تۆرهمه‌ی ئه‌و برپاوه‌ته‌وه و چه‌ند سالی‌که‌ شاعه‌بباسی سه‌فه‌وی که‌ له‌ به‌ری‌را وه‌جای ده‌چیته‌وه سه‌ر کچی میر عه‌بدو‌للای مازنده‌رانی، تیکرایی ئه‌و هه‌ریمه‌ی خسته‌وته سه‌ر قه‌له‌مه‌ره‌وی خۆی و حوکمرانی بۆ دیاری کردووه‌.

سالی ۷۹۹ / ۱۳۹۶-۹۷

له م ساله دا ئه میر ته یموور مال و سامانی ته وای ههراتی به خشی به میرزا شاروخی کوپی. یه کییک له و خه لاتانه ی که په روهردگاری مه زنی دلوا ههر له م ساله دا باربووی میرزا شاروخی کرد، له دایک بوونی موباره کی میرزا بایسونقور بوو که چه شته نگاوی دووشه ممۆ، ۲۱ مانگی قوربان له شانشینی ههرات پینی نایه چه وشه ی ژیان.

سالی ۸۰۰ / ۱۳۹۷-۹۸

مه لیک تاهیری (۴) حوکمرانی ئه رزه نجان سه ری وه بهر ئاستانه ی سولتان ئیلدروم بایه زیدخان هینا و کلیلی قه لاکانی خو ی ناره ده رانه ی میری. ههر له م ساله دا ئه میر ته یموور به مه بهستی خه زا به ره و هیندوستان له شکری دهنگ دا.

بنکه ی ژین
www.zheen.org

سالی ۸۰۱ / ۱۳۹۸-۹۹

ئه میر ته یموور زۆر به ی ناوچه و مه لبه نده کانی هیندوستانی گرتن. مه حموودخان و مه للوو خانی فه رمانه وای ئه و خاکه ی هه لبری و سه ری جله وی گه رانه وه ی به ره و سه مه رقه ند و هرسو و پاند.

سالی ۸۰۲ / ۱۳۹۹-۱۴۰۰

له م ساله دا بۆ ئاخیر جار ئه میر ته یموور له شکری به ره و ئیران کیشا و له قه ره باغی ئه رران خیل به زی کرد و لای میژوونووسان به هیرشی چه وت ساله ناسراوه.

سولتان ئەحمەد و قەرایووسف لەبەر لافاوی خەسارباری لەشکری زۆر و زەوہندی کہ دەتگوت دیمەنی پوژی رابوونەوہیہ، خۆیان رانەگرت و ھەلاتن و بەرہو پوژم تێیانتەقاند. لە ناوچە ی بێھسەنی شەیتان و شوفاڕ و دووزمانی نانخۆری ناندین دەر کہ و تە ئیوانیان و سەرساردی پووی تیکردن و دلایان گەردی لی نیشت. میر قەرایووسف پووی ھەرگیزا و سولتان ئەحمەد پینگای چوونە پوومی بەرنەدا. لە ئەنکوورییە شەرەفی دیداری سولتان ئیلدروم بایەزیدخانێ پێ برا. سولتان دەستی پیزی لینا و چۆن چاکە ئاواي دلخۆشی داوہ و کووتاهییە بە باج و پیتاکەوہ باربوو کرد. لەم کاتەدا میر قەرایووسفیش ھات و سولتان مال و داھاتی «ئاقشار»ی بو خەرچ و بەرچی دیاری کرد.

سالی ۸۰۳ / ۱۶۰۰-۱

ئەمیر تەیموور لەشکری بردە سەر خاکی پوژم و قەلای سیواسی گرت. لەویوہ پووی کردە عەرەبستان و سولتان فەرپوخی (۹) حوکمرانی میسر و شامی بەزاند و سولتانی ھەتا شام رەتاند و ئەو ولاتە ی کردە پینخوستی تالان و پووی. گۆپی یەزیدی کوپی موعاویییە ھەلدایەوہ و یەسک و پرووسکی ئەو بە لەعنەت کراوہی سووتاند. پاشان گەراوہ و زستانە ھەواری بردەوہ قەرەباغ.

سالی ۸۰۴ / ۱۶۰۱-۲

لەم سالەدا سولتان ئیلدروم بایەزید بە مەبەستی شان تیکگیراندن لەگەل ئەمیر تەیموور بەرہو ئەنکوورییە بزووت. ھیزەکانیان پینکداھاتن و ھۆزی گەرمیان و تاتار و مەنتەشالوو لە سولتان بایەزید ھەلگەرانەوہ و چوونە پال تەیموورشا. ھەر بۆیە سپای سولتان سستی و بی ھیزی دایگرت و لە بەری بەیانەوہ ھەتا

بوولیلله‌ی ئیواره پال‌ه‌وانانی شه‌رکه‌ر گه‌لیک تیگۆشان و ئازایانه‌راوه‌ستان. له‌و
گرمه و زه‌نازه‌نایه‌دا مسته‌فا چه‌له‌بیی ک-وپی سولتان ون بوو. ده‌سته‌یه‌ک
قۆشه‌نچی رایانکرد و خودی سولتان پاش تاوپه‌پی پۆژی نۆزده‌ی مانگی قوربان
که‌وته چنگ مه‌حموودخان و بردییه‌ لای ئه‌میر ته‌یموور.

سالی ۸۰۵ / ۱۴۰۲-۳

ئه‌میر ته‌یموور زستانه‌ه‌ه‌واری برده‌ ناوچه‌ی ئایدین له‌ هه‌ریمی ئاناتۆلی و هه‌ر
خاکیکی که سولتان گرتبووی داینه‌وه به‌ خاوه‌نه‌کانیان. قه‌سته‌موونیی دا به
ئیسفه‌ندیاربه‌گ ئۆغلی و قه‌رامان و پۆمی بۆ کورپی قه‌رامان دانا و گه‌رمیان و
مه‌نته‌شای بۆ پاشه‌وار و میراتگران به‌جیه‌شت. بپیری دا که سولتان بایه‌زیدخان
به‌رپی و مه‌لبه‌ندی به‌میراتگه‌راوی بنه‌ماله‌ی باربوو بکریته‌وه، به‌لام له‌م جه‌نگه‌یه‌دا
که پۆژی پینچ‌شه‌ممۆی چارده‌ی مانگی شابان بوو خه‌به‌ر هات سولتان له‌ ئاق‌شار
به‌ نه‌خۆشیی هه‌ناسه‌برکه له‌م دنیا خۆنه‌گره‌وه ده‌رچووه.

سولتان شیست سال ژیاوه و سیژده‌سالی حوکمات کردووه و گه‌لیک
پاشماوه‌ی چاک و به‌خیروبیتری له‌ دوا به‌جیماوه. بۆ وینه‌ مزگه‌وت و خانه‌قای
هه‌ره باشی له‌ ئه‌درنه‌ ساز کردووه. خویندنکه و مزگه‌وت و ته‌کیه و
نه‌خۆشخانه‌ی زۆری دیکه‌ی ته‌واو کردوون. پینچ کورپی له‌ پاش به‌جیماوه: سولتان
سوله‌یمان، سولتان محهمه‌د، عیسا، مووسا و مسته‌فا. زانایان و
گه‌وره‌مامۆستایان و شیخانی هاوچه‌رخ سولتان ئیلدروم بایه‌زید بریتین له:
۱- شیخ حامیدی کورپی مووسا ئاق‌سه‌رایی که غه‌یب‌زان بووه و خه‌لک زۆریان
بروا پپی بووه و بارگای گومبه‌زی پیرۆزی له‌وینه. ۲- شیخ به‌یرام‌سولتان که
سه‌ره‌تا مامۆستای ده‌رس‌ویژ بووه و پاشان ده‌ستی هه‌لگرتووه. به‌ خزمه‌ت شیخ
حامید گه‌یشتووه و ئه‌ویش بۆته سوارچاکی مه‌یدان و بواری نه‌به‌دی و کاری

سه‌یروسه‌مه‌ره‌ی لی وه‌به‌رچاو هاتوووه و له ئانکارا نیژراوه. ۳- شیخ شه‌ها‌به‌ددینی سیواسی که سه‌ره‌تا غولام و کۆیله‌ی که‌سی بووه و سه‌ره‌نجام به‌خزمه‌ت زه‌ینه‌ددینی خه‌وافی که‌یشتوووه و له زانستی سۆفیه‌یه‌تی‌دا پی‌گی‌یوه و له ئانالیغ ئه‌سپارده‌ی خاک کراوه. ۴- قوتبه‌ددین ئیزنیقی (ئیزنیکی) که چاوی به‌ئه‌میر ته‌یموور که‌وتوووه و که‌لیکی ئامۆژگاری کردوووه. ۵- مه‌ولانا شه‌مه‌سه‌ددین محهممه‌د کوپی (؟) محهممه‌دی فه‌ناری که له میسر خویندووویه‌تی و پاشان که‌پراوته‌وه پۆم. سه‌ره‌تا بۆته قازیی بوورسا و سه‌ره‌نجام که‌یوه‌ته پله‌ی وه‌زاره‌ت. له بواری لیک‌دانه‌وه و زمان و ئه‌ده‌بیاتی عه‌ره‌به‌وه‌نووسراوه‌ی به‌نرخ و پاراوی هه‌یه و چۆته زیاره‌تی مه‌ککه و مه‌دینانیش. ۶- مه‌ولانا حافزه‌ددین محهممه‌دی کوردی که به‌ کوپی به‌زاز ناسراوه. کتیی «فتوای به‌زازی» ی نووسیوه که یه‌کجار پشتی پی‌ده‌به‌ستری. ۷- مه‌ولانا مه‌جده‌ددین ئه‌بو‌وتاهیر محهممه‌دی شیرازی که له به‌ستینی وشه‌دا کتیی «قاموس» ی داناوه و یه‌کیکه له شوینته‌واره‌کانی. ۸- مه‌ولانا محهممه‌د کوپی مه‌ولانا شه‌مه‌سه‌ددین محهممه‌دی فه‌ناری که له ته‌مه‌نی هه‌ژده‌ ساڵی له‌سه‌. وتابخانه‌ی میوی‌دا بۆته مامۆستا و بۆ هیچ وانیه‌ک گریی له‌به‌ر نه‌بووه. ۹- مه‌ولانا به‌هائه‌ددین عومه‌ر کوپی شیخ قوتبه‌ددین که موقتی سه‌رده‌می خۆی بووه. ۱۰- مه‌ولانا علی شیرازی که چاکی له سه‌ر و به‌ر و کاکل و توپکلی شهرع و یاسا و پرسی‌ای دینی زانیوه. ۱۱- مه‌ولانا برایم کوپی محهممه‌دی حه‌نه‌فی که زۆر پیاویکی زانا و فتواده‌ری زه‌مانی خۆی بووه. ۱۲- مه‌ولانا عیززه‌ددین عه‌بدولله‌تیف که له‌سه‌ر «مشاریق و مه‌نار» شی‌کردنه‌وه‌ی نووسیوه. ۱۳- مه‌ولانا ئه‌حمه‌د که‌رمینی (سیواسی) که پیاویکی خوینده‌واری له‌زه‌بر و شاعیر بووه. بۆته هاو‌نشین و هاو‌ده‌می کۆری شازاده سولتان سوله‌یمان. کتیی «ئه‌سکه‌نده‌رنامه» ی له‌سه‌ر ناوی ئه‌و به‌شیر هۆندۆته‌وه. چۆته دیداری ئه‌میر ته‌یموور و جه‌فه‌نگ نوکته‌کانی شایان وه‌سه‌ر که‌یف هیناوه و میر

فهرمووی گهرماوی داوه و ئه و قسه خۆشهی که له وی به میری گوتوو زۆر مه نشوووه.

سالی ۸۰۶ / ۱۴۰۳-۴

میر سوله یمانی کوپی سولتان ئیلدروم بایه زید له بوورسا چوو سهه تهختی فههرمانه وایهتی و مووسای بـ برای لئی هه لپرا و هه لات و پژیی بۆ لای کوپی قهرامان و له ویوه په نای برده بهر ئیسفه ندیار بهگ و ئه ویش سواری که شتی کرد و ناردی بۆ کن «ویووده» ی ئه فلاق. ویووده له زاراهوی پژیی دا یانی دارۆغه یان حاکم. جا چونکه حاکمانی کافر باج و خهراجیان به ئهستۆی دا بپراوه هه ر بۆ سووکایهتی پێیان ده لێن ویووده. له راستی دا حاکمی ئه فلاق ناوی مه رجوو بوو. وهختایهک ئه م دهنگ و باسانه به ولاتی وهربوون، میر سوله یمان به ره و ئه درنه له شکری ئاژاوت.

هه ر له م ساله دا ئه میر تهیموور ته و او پژیی پۆمرکاند و کۆتایی به هیرش و په لاماره کانی هینا و به مه بهستی چووته خهزای گورجستان و گرتنی قه لاکانی هیزی دهنگ دا. دهستی کرد به سازکردنه وهی شاری بیله غانی ئه رران که له کۆنه وه میچ و بان و دار و دیواری خانوو به ره کانی به سه ریه کدا ته پیبوون و به چۆله واری که وتبۆوه.

سالی ۸۰۷ / ۱۴۰۴-۵

شهوی چوارشه ممه ی حه فده ی مانگی شابانی ئه م ساله ئه میر تهیمووری گورکان چوو به ره و پیری بانگه وازی یه زدان و له سه فه ری «خهتا» له ناوچهی ئۆترار سه ری وه بهر ژێرده رانه ی رهحمه تی په ره رداگار هینا. کوربان و نه وه کانی

ناکۆکی که وته به‌ینیان و سهره‌نجام شاپوخ‌میرزا له خوراسان تهختی ده‌سه‌لاتی گرت‌ه‌وه.

سالی ۸۰۸ / ۱۴۰۵-۶

له سهره‌تای ئه‌م ساله‌دا میرزا میرانشای کۆپی ئه‌میر ته‌یمووری گوورکان له ئه‌سازهر-بایجان-ه‌وه پووی کرده خوراسان. وهختایه‌ک میرزا شاپوخی برای ئه‌وه هه‌واله‌ی بیست، ده‌سته‌یه‌ک له سهرکرده‌کانی وه‌ک سوؤفی تورخان و میر جیهان‌مه‌لیک و میر فیروزشای له‌گه‌ل پیتج‌ه‌زار سوار دانا که به‌ره‌وپووی برۆن. ئه‌گه‌ر زانیان به‌رێزیان به‌ته‌مای ته‌خت و تاج و سهربرزیوی دێ، لێی وه‌خۆ که‌ون و چما دیتیان به‌رێگی برایه‌تی و هاو‌پشتی خیالاتی دا به‌پێی پێوستی بارودۆخ ده‌بزوێ، ئه‌وه‌نده‌ی ئه‌رکی خزمه‌ت و میواندارییه‌ راپه‌رپێتن. کاغه‌زێکی نووسی و داینه‌ ده‌ستی و باسی چۆنیه‌تی پێسای دره‌وشانه‌وه‌ی ناو و زبانی ناوبانگ و یاسا‌کانی ناشتی و شه‌ری تێدا کرد.

سهرکرده‌کان و یکر بزووتن و له‌ کالبووش گه‌یشتنه‌ هۆردووی میرزا میرانشا و شه‌ره‌فی رایه‌خ‌پامووسانی میرانه‌یان پێ برا و کاغه‌ز و پاسپارده‌ی شاپوخ‌شایان به‌ خزمه‌تی گه‌یاند. میرزا میرانشاش باسی خۆشه‌ویستی و یه‌کیته‌ی و پووراستی خسته‌گۆر. فه‌رمووی خوداوه‌ندی مه‌زن له‌ پۆژی بناوانه‌وه به‌خته‌وه‌ریی له‌ چاره‌ی برامان نووسیوه و فه‌رمانه‌وايه‌تی نه‌مرینی پێ به‌خشیوه و هیوای خسته‌وته‌ ده‌روونی ئیمه. من به‌وردی گویم شل کردووه بۆ مزگینیی ئه‌م که‌لامه‌ی گوتوویه‌تی: «وا ده‌که‌ین براه‌ت پشتت بگرێ؛ به‌ نیشانه‌کانی خۆشمان ده‌سه‌لاتیکوو ده‌ده‌ینی.»^۱ سهران و سهرداران گه‌لیکیان دۆعا بۆ کرد و

۱ «سَنَدُ عَضُدِ بَأَخِيكَ وَنَجَلَ لِكَمَا سَلَطْنَا»، قورئانی پیرۆز، سوورهی قه‌سه‌س، ئایه‌ی ۳۵. و.

تاریقاتی دا هاتن. له مه ودای ئەم بارووه وایه دا میرزا ئەبابه کر له به ندیخانهی سولتانییه پزگاری هات و چوو له لای باوکی و پاش پراویژ لئ کردن پیکه وه به ره و نازه ربایجان بزووتن.

سالی ۸۰۹ / ۱۴۰۶-۷

موسا چه له بی و عیسا چه له بی کورانی سولتان بایه زید له سهر دهسه لات ملیان ده بهر ملی یه کتر نا و پیکه له پزژان. عیسا کوژرا و موسا له بوورسا بوو به فه رمان په وا.

سالی ۸۱۰ / ۱۴۰۷-۸

میرزا میران شای کوپی ئەمیر تهیموور که به فه رمانی باوکی ببوو به حوکمرانی سهر ته ختی دهسه لاتی هولاکوزخان، له به روی له سواری ئەسپه وه گلابوو، میشکی شله قابوو، نهیده توانی کاروباری ولاتی ههلسورپیتی. له م جه نگیه دا قه رایووسفی تورکمان هه له که ی به له بار زانی و لئی پاپه پی و له ناوچهی «سهردهرژ» ی سهر به ته ورپیز به شه پ هاتن و میرزا کوژرا و قه رایووسف دهسه لاتی به سهر نازه ربایجان دا شکایه وه.

سالی ۸۱۱ / ۱۴۰۸-۹

له م ساله دا میرزا شاپوخ له سهر پین وشویتی ریپازی - پیغه مبه ر دروودی خوی له سهر بی -- فه رمووی که میرزا بایسونقور و میرزا محهمه جووکی که رووپه پی شادمانی و روخساری کامه رانی و گه وه ری کانگای به ختیری بوون، خه ته نه بکرین و داب و نه ریتی باو دانه کووژی.

سالی ۸۱۲ / ۱۰-۱۴۰۹

میرزا شاپوخ فه‌رمانی چاک‌کردنه‌وه و که‌لته‌ی مه‌روی دا که له‌شاره به‌ناوبانگه‌کانی خوراسان و پایته‌ختی میرانی پایه‌برز بوو. ئەم باژیره که به تیپه‌پینی کاروانی پوژان و شه‌وان و پروداوه‌کانی پوژگار بیوو به‌کاولاش و هه‌ره‌سی به‌سه‌ریه‌ک‌دا پوو‌خاو، که‌وته به‌ر بووژانه‌وه. له‌سالی ۱۲۰ پراکه‌توولی‌خانی کورپی چه‌نگیزخان فه‌رمانی خاپوور کردنی دابوو، هه‌تا ئەم‌پو که ده‌ستیان دایه‌ساز کردنه‌وه‌ی، ۱۹۰ سال بوو ئەو خاکه‌لانی که‌رویشک و کونی پووی بوو. به‌کورتی له‌ماوه‌یه‌کی که‌م‌دا ئەو نیشتمانه‌ی خو‌ش و ئاوه‌دان کرده‌وه.

سالی ۸۱۳ / ۱۱-۱۴۱۰

میر سوله‌ی‌مان له‌م‌ساله‌دا به‌مه‌به‌ستی تیکه‌ه‌لچوون له‌گه‌ل برای له‌شکری به‌ره‌و بوورسا گال دا. له‌گه‌رمه‌ی شه‌پ‌دا هیزه‌کانی هه‌ریمی پو‌م پشتیان کرده‌میر سوله‌ی‌مان و چوونه‌پال مووسا چه‌له‌یی برای (؟). میر سوله‌ی‌مان هه‌لات و دوی پوژیک به‌مردوویی له‌گوندیک دۆن‌بیانه‌وه. مووسا چه‌له‌یی له‌سه‌ر ته‌ختی حکوومه‌تی پو‌م به‌سه‌ربه‌ستی پالی داوه و له‌مپه‌ر و به‌رگری له‌سه‌ر ریگای نه‌ما. میر سوله‌ی‌مان هه‌وت سال و هه‌وت مانگی حوکم‌پانی کرد.

سالی ۸۱۴ / ۱۲-۱۴۱۱

سه‌ره‌تای ئەم‌ساله‌ مووسا چه‌له‌بی قه‌لای «مه‌ترنی» و «په‌روادی»‌ی گرت. میرزا خه‌لیلی کورپی میرزا میران‌شاکه له‌کاتی هیزش بو‌سه‌ر ولاتی «خه‌تا» له‌خزمه‌ت رکیفی هه‌میشه‌سه‌رکه‌وته‌ی باپیری پایه‌به‌رزی دا بوو، پاش نه‌مانی باوه‌گه‌وره‌ی هرووژمی برده‌سه‌ر سه‌مه‌ر‌ق‌ه‌ند و ته‌واوی خه‌زیتنه‌کانی سه‌ر پووی زه‌وی که ئەمیر ته‌یموور کۆی کردبوونه‌وه، ده‌ستی به‌سه‌ردا گرتن. ئاخیریه‌که‌ی

سهری وه بهر میرزا شاروخی مه زنه میری مامی هیتا و ئه ویش ناردی بۆ عیزاق و له «شاریار» ی سهر به ناوچهی ره ی مرد.

سالی ۱۳-۱۴۱۲ / ۸۱۵

میر قه رایووسفی تورکمان له ته ور یزه وه به ته قله کوت و سهر په و چووه قه ره باغی ئه رران و پیاوی ناره لای شیخ برایمی ح... و کمپانی شیروان و بۆ پیکهاتن و ئاشتی لئی راسپارد. سهد ئه حمه دی حاکمی شه ککی و «کۆسته ندیل» ی گورجی حوکمداری «زه که م»، له گه ل شیخ برایم قسه یان کرده یه ک و پیملی نه بوون و سهر یان بۆ دانه خست.

قه رایووسف له چۆمی ئاراس (ئاراز) په پرییه وه و باله کان زۆر توند و تیژ تیکه له چوون. شیخ برایم و شیخ بالوولی برای و «کۆسته ندیل» ی گورجی له وه گه رده لووله دا که وتته داوی که مهنه دی به لاره. قه رایووسف، کۆسته ندیل و براکه ی و سیسه د شه رکه ری گورجیی به ره و جه حه نده م رادان و ناوچه ی شه ماخلی تالان کرد و گه راپیه وه ته ور یز. شیخ برایم و شیخ بالوول و مه ولانا زه هیره ددین قازی به چۆله پیچ کراوی بردنه ئازهر بایجان. له گه ل شیخ برایم وای قه رار کرد که هه رچی که ل و په ل و هه ور وهالی زیر و زیوی له شیروان هه یه تی بیهینتته ته ور یز و بیداته خه زینه ی میری. شیخ بالوول دووسه د تمه ن و قازی سه د تمه ن خوینبایی بده ن و بزگه ار بن. هه رسیکیان ئه وه ی گفتیان له سه ر دابوو جی به جییان کرد و به سلامه تی گه رانه وه ولاتی خو یان.

سالی ۱۴-۱۴۱۳ / ۸۱۶

سهره تای ئه م ساله سولتان محه ممه د خانی کورپی سولتان ئیلدروم بایه زید ته شریفی له سه ر ته ختی ده سه لات پالی داوه. ئه ویش نه قله که ی ئاوایه که سولتان

محهمه دخان دواى نه مانى باوكى و له سهردهمى هه‌للاى براكانى دا جارى وا بوو سهرى وه به ردینان. له و ناوچه‌یهى كه باوكى باربووى كردبوو دانیشته و چورتهى نه كرد هه‌تا رۆژایه‌كى كه «كۆرشامه‌لیك» ی وه‌زیری مووسا چه‌له‌بیبی برای له نان‌بدهى خۆى هه‌لگه‌رایه‌وه و په‌ناى برده بهر ته‌كوورى ئیستانبوول. وێپای ئۆرنووس‌به‌گ پیاویان نارده لای سولتان محهمه‌دخان له ئاماسییه و دنه‌یان دا بۆ فه‌رمان‌په‌رایه‌تى. له‌به‌ر پارانه‌وه‌ی ئه‌وان سولتان محهمه‌دخان چووه بوورسا و به هاوكاریی ته‌كوورى ئیستانبوول له گالیبولی‌را چووه هه‌ریمی رۆم. ته‌واوی ئه‌و میرانه‌ی كه له پشتی بوون هه‌تا ئه‌درنه به پیشوازیه‌وه چوون.

وه‌ختایه‌ك مووسا چه‌له‌ببى به‌م باس و خواسه‌ی زانى راپكرد و سولتان محهمه‌دخان كه‌وته شوینی. پیاوان و غولامانى سولتان له سماقلوو گرتیان و به‌پێی فه‌رمانى میر كوشتیان. پاشان سولتان ته‌واو به سهربه‌ستى له‌سه‌ر ته‌ختی ده‌سه‌لات دانیشته.

له‌بنه‌بانى ئه‌م ساله‌دا كورپى قه‌رامان به‌سه‌ر بوورسای دا و ئه‌و مه‌له‌بنده‌ی داپووتاند و كردى به سمكوتی ربه‌وه‌ی یه‌كسمانى و گه‌رایه‌وه. سولتان محهمه‌دخان هه‌تا قوونیه‌كه‌وته په‌یکه‌رده‌ی و شه‌رێكى قورسیان له نێوانى دا قه‌وما. محهمه‌دبه‌گى كورپى قه‌رامان له‌گه‌ل مسته‌فای كورپى گه‌را. سولتان محهمه‌دخان تاوانى باوك و كورپى به‌خشین و به‌شیک له ناوچه‌كانى قه‌رامانى دانه‌وه ده‌ستى.

سالى ۸۱۷ / ۱۶۱۴-۱۵

سولتان محهمه‌د ده‌روازه‌ی قه‌لاتى سامسۆن، ئیسكلیب، سوورى‌حه‌سار، قیرشار، نیکده، ئاق‌شار، یه‌كى‌شار، سه‌یدغازى، ئارغادى و سه‌عیدئیلی خسته

سهر گازه رای پشت و پیی تینان و هسه... وویان که و تنه ژیر چنگی به گله رانی حکوومه تی زال و بالاده ست.

هر له م ساله دا میرزا شاپوخ به مه به سستی سهر کوتی میرزا بایقورای برزای که ئالای سهر بزیوی هه لدا بو، سپای به ره و هه ریمی فارس ئاژاوت و کاتیک که ژاوه ی پیروزی میری که یشته شیراز، میرزا بایقورا داما و تاسا و شانی داته پی. میرزا بایسونقوری کوپی ریژداری ئه و پایه به رزه ی کرده تکاکار و شمشیر و کفنی به ئه ستزیه وه هه لاهه سی و چووه لاشیپانه رامووسانی مامی مه زنی و به سۆزی میرانه لایندرایه وه و تاوانه کانی خرانه پشت گوئ.

سالی ۱۶۱۵ / ۱۶۱۸

سهره تای ئه م ساله قه لای سۆران که و ته چنگ به گله رانی سولتان محه ممه دخان که سه ره که و تن جله وی ده کیشان. میرزا شاپوخ و هرگرتن و کۆکردنه وه ی باج و پیتاکی هه ریمی به ده خسانی بار بووی میرزا «سۆبورغه تمیش» ی کوپی کرد.

www.zheen.org

سالی ۱۶۱۶ / ۱۷

سولتان محه ممه د توانی قه لای کانقوری، چه قا، تووسیا و باقر کوره سی بگری. شه وی پینج شه ممزی سهره تای مانگی جه مادی یه که م، خودای مه زن له «باغی سپی» ی شانشینی هه رات، کوپیکی دا به میرزا بایسونقوری کوپی میرزا شاپوخ که ناویان نا میرزا عه لائوده وه له.

سالی ۱۶۱۷ / ۱۸

سولتان محه ممه د فه رمانی دابه ستنه وه ی قه لای «ئیساقچی» ی ده رکرد. له ئیرینه ی ئه م ساله دا میرزا شاپوخ به مه به سستی زیاره تی مه شه دی نوورانی و

مه‌رقه‌دی بۆنخۆشی عه‌لی کوپری مووسا ره‌زا له هه‌راته‌وه بارگه و بنه‌ی سه‌فه‌ری پێچاوه و پۆیی و پۆژی پازده‌ی مانگی شاپان گه‌یشتن. پاش زیاره‌ت و نزا و پارانه‌وه، فه‌رمووی چلووره‌یه‌کی زی‌یری سێ‌هه‌زار مسقالی که له پووی خۆشه‌ویستی و هه‌ستی ده‌روونه‌وه بۆی ساز کردبوو، له‌سه‌ر گلکۆی پاک‌ی هه‌لاوه‌سن. پاشان ده‌ستووری دا چوارباغ و سه‌رایه‌ک له با‌لی پۆژه‌ه‌لاتی نیژگه‌ی ئه‌و پایه‌به‌رزه هه‌لبخرین و گه‌پایه‌وه هه‌رات.

سالی ۱۹-۱۴۱۸ / ۸۲۱

له‌م ساله‌دا یوورکلیجه‌ مسته‌فای خه‌لیفه‌ی کوپری سه‌ماونه‌ی له دین‌وه‌رگه‌پا‌و که دا‌وای پێغه‌مبه‌رایه‌تی ده‌کرد له هه‌ریمی پۆم کوژرا. یوورکلیجه له مه‌لبه‌ندی ئادین خه‌لکی بانگ‌ده‌هیشت که بکه‌ونه‌ پێ‌وشوینی کوپری سه‌ماونه و به‌روای پێ‌ بێن.

بنکه‌ی ژین
www.zheen.org

سالی ۲۰-۱۴۱۹ / ۸۲۲

له‌م ساله‌دا شاپو‌خ‌میرزا نه‌وه‌زایه‌کی پادشای مه‌غۆلستانی به‌نا‌وی «میهرنیگارئاغا» ی کچی محه‌مه‌دخان (؟) بۆ جووکی میرزای کوپری خواست.

سالی ۲۱-۱۴۲۰ / ۸۲۳

کوپری سه‌ماونه وه‌ختایه‌ک بیستی یوورکلیجه‌ مسته‌فای خه‌لیفه‌ی کوژراوه، له‌قه‌له‌مه‌رووی سو‌لتان محه‌مه‌دخان وه‌ده‌رکه‌وت و به‌ره‌و سامسۆن بزووت. له‌ویوه به‌سواری لۆتکه‌ پووی کرده‌ ئه‌فلاق و پاشان هه‌تا سولسده‌ره‌ پانه‌وه‌ستا. له‌و‌ی کۆمه‌لیکی به‌رچا‌و تیی هه‌لان و با‌وه‌ریان پێ‌ هینا و بوونه‌ مریدی و ئه‌ویش دا‌وای

پادشایه تیی کرد. سولتان محهمه دخان به م هه رایه ی زانی و پیای ناره سهری و له زه غره گرتی و هیئایه ده رگانه ی میری و له سیرووز چوارمیخه یان کیشا. هه ر له م ساله دا میرزا شاپوخ به ئامانجی تیکه له چوون له گه ل قه رایووسف له خوراسانه وه به قوشه نی زور و زه وه نده وه پووی کرده ئازهره بایجان. کاتیک ئالا خوشفه ره کانی شاپوخی له سهر ناوچه و مه لبه نده کانی عیراق له نگه ریان گرت، قاسیدیک له ته وریزه وه هات و هه والی هیئا که قه رایووسف له ناوچه ی ئووجان پووحی داوه ته وه ده ست پهروه ریتی جیهان. تورکمان وه کور ژیه هارووزاون و هه جمینیان له هه لگیراوه و قه لای سولتانییه یان چول کردوه و بیروبه وی دا په ره م په ره م بوون.

میرزا شاپوخ به پرتاو به ره و سولتانییه ئه سپی تاو دا و میرزا بایسونقوری به غار نارد بژ ته وریز. له نیوه رسته کانی مانگی نیوجیزان دا سولتانییه ی کرده خپوه تگی خوی و له و زستانه دا خیل به زی برده قه ره باغ.

www.zheen.org

سالی ۱۴۲۱ / ۸۲۴

میرزا ئه سکه نده ری کوپی قه رایووسف له ده وره بیری ئالشکورده سی شه و پوژ به ره و پووی میرزا شاپوخ چه قی و به ره نگاری بژوه و سه ره نجام رایکرد. دوی گه رانه وه ی شاپوخ میرزا چووه ته وریز و له سهر ته ختی فه رمانزه وایه تی پالی داوه.

سالی ۱۴۲۱ / ۸۲۵ - ۲۲

سولتان محهمه دخانی حوکمرانی پوم له م ساله دا (۹) به نه خوشی زگچوون له م دنیا بی سه ره نجامه وه پووی کرده مال و مزلی هه میشه یی. چله وه شت سال

ژیا و نۆ سالی فه‌رمانه‌وایه‌تی کرد. پینج کورپی هه‌بوو: سولتان مراد، سولتان مه‌حموود، سولتان یووسف، مسته‌فا چه‌له‌بی و کووچک‌سولتان ئه‌حمه‌د. سولتان مه‌حموود و سولتان یووسف کوپر کران و ئاخری به‌نه‌خۆشیی چاوقولکه‌ مردن. مسته‌فا چه‌له‌بی و کووچک‌سولتان ئه‌حمه‌د (۲) به‌دهستی برای خۆیان کوژران و سولتان مرادخان له‌جیی باوکی دانیشه‌سه‌ر ته‌ختی ده‌سه‌لات. پۆژی هه‌وتی مانگی ره‌جه‌ب په‌روه‌ردگاری گه‌وره‌ کوپیکی دا به‌میرزا بایسونقور که به‌میرزا ئه‌بولقاسم بابور ناودیر کرا.

سولتان مه‌حمه‌د شوینه‌واری خیر و چاکه‌ی زۆری له‌پاش به‌جیماون و بـریتین له: ۱- مزگه‌وتی گه‌وره‌ و خانه‌قا و گومبزه‌ و مه‌زارگه‌ی سولتانییه. ۲- خویندنگه‌یه‌کی گرینگ له‌ بوورسا. ۳- دوو مزگه‌وت و دوو هه‌مام له‌ شـارۆکه‌یه‌ی مه‌رزیفوون. ۴- مزگه‌وت و خانه‌قایه‌ک له‌ قونش له‌سه‌ر گۆپی مه‌حمه‌د به‌گی مه‌نه‌ت ئۆغلی که‌یه‌کیک بوو له‌ خه‌زاکه‌رانی خودایی ۵- وقف‌کردنی مـلک و ماشیکی زۆر بۆ مه‌ککه‌ و مه‌دینه‌ی پیرۆز، که‌ خودا له‌ شان و شه‌وه‌کتیان زیاد کرا.

زانایان و شیخان و مامۆستایانی هاوچه‌رخ‌ی سولتان مه‌حمه‌د ئاویان ناو هاتوه: ۱- مه‌ولانا هه‌یده‌ری هیژه‌وی که‌یه‌کیک بووه‌ له‌ قوتابیانی شابالی به‌ختی دین و شه‌ریعه‌ت مه‌سه‌عوودی ته‌فتازانی. له‌سه‌ر «شه‌رحه‌ که‌ششاف» په‌راویزی نووسیوه‌ و «ئیساغوجی» شی‌شی‌کردۆته‌وه. ۲- مه‌ولانا فه‌خره‌ددینی عه‌جه‌می که‌ لای میر سه‌ید شه‌ریفی جورجانی فه‌ق‌ بووه‌ و له‌ چاخ‌ی خۆی دا که‌س تایی نه‌کردوه. ۳- مه‌ولانا قه‌رایاقووبی نیکدی که‌ زۆر لیژان و وریا بووه. ۴- مه‌ولانا بایه‌زیدی مه‌نشوو به‌ سوّفی که‌ بۆته‌ مامۆستای سولتان مه‌حمه‌دخان. ۵- مه‌ولانا مه‌حمه‌دی کافیه‌چی که‌ له‌ زمان و ئه‌ده‌بی عه‌ره‌بی دا که‌س شانی له‌ شانی نه‌داوه. ۶- پیره‌ئلیاسی ئاماسی که‌ خاوه‌نی که‌شف و که‌رامات بووه‌ و خه‌لکی بژارده‌ و

رهمه‌کی ده‌سته‌وداویتی بوون. ۷- شیخ‌عبدولله‌تیفی مهرزیفونوی (۴) که پیشه‌وای زه‌مانی خۆی بووه و له بوورسا نیژراوه و خانه‌قا و بارگای له‌سه‌ر گۆرپی سازکراوه و پیبواران و هات‌وچۆکه‌ران له‌وئ نان و پیخۆریان دراوته‌ن. ۸- شیخ‌ئاوهرحمانی مهرزیفونوی (۴) که یه‌کیک بووه له گه‌وره‌خه‌لیفه‌کانی شیخ‌زه‌ینه‌ددینی خه‌وافی و نیژگه‌ی پیرۆزی له مهرزیفونه. ۹- شیخ‌عبدوهره‌رحمانی کوپی حیسامه‌ددینی کومیشی که هر له م شارۆکه‌یه‌گه‌شه‌ی کردووه و به یاهوویا‌هووی ئه‌وینی یه‌زدانی و جه‌زم بوونه‌وه که‌وتۆته سه‌ما و پییه‌وه ناسراوه و له ئاماسییه نیژراوه. ۱۰- شیخ‌زه‌که‌ریای خه‌لوه‌تی که گه‌یوه‌ته پله‌ی به‌رزی خوداناسی و پییه‌وه سووتاووه و ئه‌ویش هر له ئاماسییه ته‌سلیم به خاک کراوه. ۱۱- شیخ‌لوتفوللای کوپی ئیسفه‌ندیار که له خزمه‌ت شیخ‌حاجی‌دا بووه و به‌رز تییه‌...ه‌لچووه و له‌ه‌بالی کیسرا نیژراوه. ۱۲- شیخ‌شوجاعه‌ددینی قه‌رامانی ۱۳- شیخ‌موزه‌فهره‌ددینی لارنده‌وی ۱۴- شیخ‌به‌دره‌ددینی ده‌قیقی ۱۵- شیخ‌سه‌لاحه‌ددین بووله‌وی ۱۶- شیخ‌موسلیجه‌ددین خه‌لیفه ۱۷- عومهر ده‌ده بوورساوی. ئه‌م شه‌ش که‌سه‌ی دوا‌یی هه‌موویان خه‌لیفه‌ی شیخ‌حاجی بوون و گه‌یشتوونه پایه‌ی بلیند و خه‌لکی ئه‌و ولاته سه‌روبه‌ر برۆیان پینان بووه.

سالی ۸۲۶ / ۱۴۲۲-۲۳

له‌م ساله‌دا سه‌ره‌له‌دان و راپه‌رپینی سولتان مسته‌فا دۆزمجه له هه‌ریمی رۆم خۆی نواند. وه‌ک پیشتر باسی کراوه، له شه‌ری ئه‌میر ته‌یموور و ئیلدروم بایه‌زیددا، سولتان مسته‌فای کوپی سولتان بایه‌زید سوپی ون بووه؛ به‌لام له‌م کاته‌دا که‌سیک له سه‌لانیکی په‌یدا بوو و گوته من مسته‌فا چه‌له‌بیبی کوپی سولتان بایه‌زیدم که له هه‌راکه‌ی ئه‌میر ته‌یمووردا بزر ببووم. هه‌شامه‌تییکی زۆر برۆیان پیکرد و له‌ه‌ووری به‌یداخی کۆبوونه‌وه. ته‌نانه‌ت کوپانی «ئۆرنوس‌به‌گ» یش

سەریان وەبەرھینا و قەلای «سیروز»یان دایە دەستی. پاشان ڕوی کردە ڕۆملی و ھەرچی چە کدارە لەوێ دەغالەتیان پیکرد. بایزپاشای مەزنی سەرکردەکانی ڕۆمیلی کوشت و بەرەو ئاناتۆلی ڕۆی. سولتان مرادخانیش ھەتا ئەلویباد لەگەڵی ھات و پردەکە ی ھەلبێری و لە کەنار ئاوێ بنە ی خست. شەو پەلاماریان بۆ برد و دۆزمجە مستەفا خۆی ڕانەگرت و ڕایکردە گالیبولی و کەشتی و لۆتکە ی خەلکی کیشایە لیواری ڕووبار. سولتان مرادخان چوو ە لابسکە و چەند لۆتکە یەکی جی بەجی کرد و ئازاوتی. دۆزمجە مستەفا پێی زانی و بەرەو قزل ئاغاچ یەکیجەسی فەری. دەستە یە ک ..... ھێزەکانی میری کەوتتە پەیکەردە ی و گرتیان و بردیانە خزمەت سولتان و ئەویش فەرمانی دا بە کوژرانی.

سالی ۸۲۷ / ۱۴۲۳-۲۴

سولتان مرادخان چوو ە شەری ئیسفەندیار بەگ و دەروەستی نەھات و شکا. ھەر لەم سالە دا سولتان مرادخان کیژی حوکمرانی لازی مارە کرد.

www.zheen.org

سالی ۸۲۸ / ۱۴۲۴-۲۵

ئیسفەندیار بەگ بە مەبەستی گرتنی تۆراقلوو ھیزی دەنگ دا. سولتان مرادخان پێی زانی و لێی وەخۆ کەوت و ھەسی داو ە بەرەو بوولی پاشەکشە ی پیکرد. چونکە قاسم بەگی کورپی لە پکیفی سولتان دا بوو، تیکرپی میران و بەگلەران ڕوویان لیوەرگنیا و چوونە خزمەت قاسم بەگ. ئیسفەندیار بەگ ڕایکردە قەلای بوولی و مرادبەگی کورپە چکۆلە ی خۆی نارە لای سولتان و داوای لیتیووردنی کرد. پادشای بەدڵ و دەستی سینگ فرەوان، چاوی لە تاوانەکانی پۆشی و بە سۆزی میرانە قەلەمی بە سەردا کیشان و گەرایەو ە بوورسا.

یه کیک له پروداوه تازه و بهرچاوه کانی ئەم ساله نووسرانی کتیی میژوی «زه فه نامه» یه که به پیتووسی پاراوی بلیمهتی دهوران مهولانا شهرفه ددین عهلی یه زدی نووسراوه و له سهر ناوی میرزا شاروخ تۆمار کراوه. ئەم شویته واره دهگه رپتته وه سهر ههول و هانی میرزا سولتان برایی کوری میرزا شاروخ که حوکمرانی فارس بووه و رپگهی بۆ مهولانا خۆش کردووه ههتا قه له می رهنگینی چۆن چاکه ئاوی بگیڕی و بۆن و بهرامهی هه موو ولاتی پی بته نیتته وه و ئاویتهی دهروونی سهروخواری کۆمه ل بی. زمانی گه وه رباری مهولانا شهرفه ددین عهلی چه شنی خۆره تاو، تیشکه و ترووسکه ی هه موو لایه کی گرتۆته وه و گه و ره و گچکه ی دنیای وه پاش نه داوه. یاره بیی خودای مه زن خیری بنووسی.

سالی ۸۲۹ / ۱۴۲۵-۲۶

حاکمی ئەفلاق که به دهیرو لغه وا ویووده (؟) ناسرابوو، ئەو ده مه ی سولتان مرادخان له ئاناتۆلی [بوو] هه لیکرده سهر هه ریمی پۆملی و چه ند ناوچه یه کی داپووتاند و کردی به مه ی دانی تراتین و ریمبارینی. وهختایه که ئەم هه واله به گوپی فه رمانپه و ئاشنا کرا، ده وری سه هه زار پیوینکی دپی شه رانی به سه رۆکایه تی فیرووزبه گ ناردنه سهر مه لبه ندی ئەفلاق. ویووده پی زانی و له ترسان باج و خه راجی دیاری کراوی بار کرد و وپرای دوو کوری پووی نایه ده رگای میری و به لینی دا و گوتی شه رت و مه رج بی تازه سالمه خه ته ی ناکه م و سنووری قه له مپه وی میری نابه زینم و که تن و ئاژاوه نانیمه وه.

هه ر سه م ساله دا میران و به گله رانی هه ری می ئایدین ئیلی، سارووخان، حه میدئیلی و مه نته شا که پیشتر سه ریان بر دبوویه به ر نیری ده سه لاتی خانه دانی عوسمانی و که وتبوونه لیزگی سه ردارانی گه و ره وه، له چه نگه ی هه را و هه لالی ئەمیر ته ی مووردا تی هه لچو و بوونه وه. بۆیه په لاماردان و سه رله نو ی ناوچه و

مه‌لېه‌نده‌کانیان که و ته‌وه‌ نیو جه‌غزی قه‌له‌مړه‌وی میری. سهرۆک و گه‌وره و مه‌زنه‌کانی نه‌ و ناوچانه‌ په‌وین و چوونه‌ لای محهمه‌دبگی قهرامان ئوغلی. له‌ لایه‌کی دیکه‌وه‌ شاپوخ‌میرزا گومبه‌زیکی هره‌ه‌ باشی له‌سهر‌مه‌رقه‌دی پیری ههرات واته‌ خواجه‌عه‌بدوللا‌ئه‌ن‌ساری ساز کرد و لئی بزوه‌.

سالی ۸۳۰ / ۱۴۲۶-۲۷

محهمه‌دبگی کوپی قهرامان له‌ سولتان مرادخان راپه‌ری و هیرشی برده‌ سهر قه‌لای ئه‌نتالییه و گه‌مارۆی دا؛ به‌لام له‌ناکاو له‌ نیوخۆی قه‌لاوه‌ تۆپیکی تیپه‌لکرا و ئه‌نگیورا و له‌ت‌وپه‌ت بوو. ئه‌وی ده‌مخ سولتان محهمه‌دخان چووبوویه‌ شه‌ری کافران. دوی ئه‌م پووداوه‌ میر پرایم و عیسا و عه‌لئه‌ددین که ههرسیک کوپی محهمه‌دبگ بوون، ویکرا چوونه‌ ده‌رانه‌ی سولتان مرادخان. ههریمی قهرامان باربووی برایم‌به‌گی کوپه‌ گسه‌وره‌ی کرا و میر ده‌ستی به‌ سهری‌دا هیتان و دلای‌دانه‌وه‌ و دوو‌براکه‌ی تریش مانگانه‌ و دابین کرانی خرج‌وبه‌رجیان بۆ دیاری کرا تا له‌ خزمه‌ت رکیزی پادشادا‌بن. www.zhabe.org

یه‌کیک له‌ پووداوه‌ گرینگ و به‌رچاوه‌کانی ئه‌م ساله‌ وه‌به‌ر خه‌نجه‌ردرانی میرزا شاپوخه‌. میر عاده‌تی وابوو که هه‌موو پۆژانی جومعه‌ ته‌شریفی ده‌برده‌ مزگه‌وتی گسه‌وره‌ی شاری ههرات و ده‌که‌وته‌ پی‌وشویتی [ئه‌م فه‌رمانه‌ی هاوار ده‌کا]: «ئهی گه‌لی خاوه‌ن باوه‌ران، ههر وه‌ختی له‌ پۆژی هه‌ینی بۆ نوپۆی هه‌ینی بانگ ده‌دری، ئیوه‌ به‌له‌ز به‌ره‌و یادی خودا بچن.»^۱

پۆژی ۲۳ی مانگی په‌بیعی دووه‌م دوی نوپۆ به‌تال بوون کاتیک ویستی له‌ مزگه‌وته‌وه‌ به‌ره‌و مال بیته‌وه‌، کابرایه‌کی شه‌رۆله‌ی په‌سته‌ک به‌شان به‌ناوی

۱- «يا ايهاالذين امنوا اذا نودى للصلاة من يوم الجمعة فاسعوا الى ذكر الله»، قورئانی پیرۆز، سووره‌ی جومعه، ئایه‌ی ۹. و.

ئه حممه ده لورپه که یه کیک بووه له مریدانی مه ولانا فه زولولای ئه سته رابادی به بیانوی سکالا کردن کوته کاغه زیکی به ده سته وه گرتووه و لئی چۆته پیش. میرزا شاپوخ ئاماژه ی به شازاده یه کی خزمه تی کردووه بزانی ده لئی چی؛ به لام ئه حممه ده لورپه مه ودای نه داوه و بی ترس گوپمی به ستۆتی و وهک مستی له چاو دهی خه نجه ریکی له زگی ئه م پایه به رزه داوه، به لام برینه که زۆر قوول نه بووه و هر له ریوه سهرۆکان و سهرداران لورپه نه فامیان شپوور کردووه.

پاشان میرزا بایسونفور و میران که وتوونه به دوا داچوون و لیکزینه وه. ئه گهر سهر و کلاویان پشکنیوه کلیکیان دۆزیوه ته وه که له بازارچه ی کووتال فرۆشان ده رگای مالیکی بی کراره ته وه. زۆر کهس به م ئاوره وه سووتاون و مالویران بوون. سهرتۆپی پیاوچاکان میر قاسمی ئه نوار تۆماتی ئه م که تنه ی پیوه به ستراوه. فه رمانی پادشایه تیی بۆ ده رکران و دوورخرانه وه ی ده رچووه. له بهر دۆستایه تی و یه کیتی له گه ل میرزا بایسونفور، سه یه زیانی پینه گه یوه. بۆخۆی چۆته خزمه ت میر قاسم و له گه رمه ی قسان دا پیی گوتووه جا بۆچی ناکه ویه بی وشوینی گوته ی خۆت.

www.zheen.org

قاسم کورتی بپه وه و ههسته برۆ به پئدا
تووتی شهکروه شان که و که لاک بده به دالاش

جه نابی میر له ئاخری ئه و پۆژه دا شاری ههراتی به جیهیشتووه. یه کیک له زانایانی زه مان سه باره ت به م پووداوه گوتوویه تی:

ریکه وتی سالی هه شه سه د و سی بوو
خهنیم به جومعه نه گه ییه ئاوک
پووداوی سه یر قه وما ئه و پۆژه
له خوراسان و له شاری ههرات

یه کیکی لاری به چه شنی وه زیر
هه لیکرده شا، که چی خوی بوو مات

هه ره له م ساله دا میرزا سزورغه تمیشتی کوری میرزا شاپوخ که حوکمرانی
به ده خشان و غه زنه یین و کابول بوو، به مهرگی دیاری کراو به ره و سه رسه رای
هه رمان بالی گرت.

سالی ۸۳۱ / ۱۴۲۷-۲۸

قزل قوجه ی تورکمانی دانیشتووی چوروم که هه موو سالیکی به سه ره قه له مپه وی
ده سه لاتی سولتان مرادخانی دا ده دا، سولتان دهستی لئ نه پاراست و به توخم و
تایه فه وه تۆوبپی کرد. قه لای قوجه قه یاسی، جانیک و «سه لانیک» یش هه ره له م
ساله دا گیران.

بنکه ی ژین

www.zheen.org

سالی ۸۳۲ / ۱۴۲۸-۲۹

سولتان مرادخان کچی ئیسفه ندیار به گی بوخوی خواست و داوهت و
گۆوه ندیکی گه وره ی ساز کرد.

هه ره له سه ره تای ئه م ساله دا میرزا شاپوخ به سه بهستی چوونه شه پی
ئه سه که ندهر میرزای کورپی قه رایووسفی تورکمان له خوراسانه وه به ره و
نازه ربایجان بزوت. له ناوچه ی سه لماس هیزه کانیان لووت و بزوت تووشی یه کتر
هاتن و دوو شه و ورپۆژ کوشت و کوشتار ئاشی گپرا. سه ره نجام میرزا ئه سه که ندهر
شکا و هه لات. میرزا شاپوخ، جووکی میرزای کورپی له گه ل به گلهران خسته دووی.
ئه مانه هه تا ئه رزه پۆم که وتنه په یکه رده ی نه یاران، به لام شوینیان ون کردن و

نه یاندیتنه وه. میرزا شاپوخ له سه لماسه وه گه پرایه وه و زستانه هه واری برده
قهره باغی ئه رران.

سالی ۸۳۳ / ۱۴۲۹-۳۰

میرزا شاپوخ حکومته تی ولاتی نازهر بایجان و ته واری ناوچه و
مه لبه نده کانی به خشی به میرزا ئه بووسه عیدی کوری قهرایوسفی تورکمان که
باره گای میریی کردبوو به خانه ی هومیدی خزی. پاشان له خیل به زی قهره باغی
ئه ررانه وه به ره و خوراسان بزوت.

سالی ۸۳۴ / ۱۴۳۰-۳۱

وه ختایه ک شاپوخ میرزا له سه فوری دووه می نازهر بایجان گه پراوه و گه یشته
هه رات، به خزمه تیان پراگه یاند که له لای خارهمه وه ته ته ریک هاتووه و ده لئ
له شکری ئوزبه ک داوه ریوه و گه رد و تۆزی ئاژاوه ی وه حه و خستووه و گه پی
ناوه ته وه و هیژیکی زۆری له که ئار پوو باری ئاموویه مؤل داوه و هیرشیان کردۆته
سه ر خارهم. میر برایمی کوری میر شامه لیک که حوکمرانی ئه وینیه، تابشتی
نه هیناوه و کشاوه ته وه بۆ «کات» و «خیووق». قۆشه نی ئوزبه ک خارهم میان
گرتووه و ده ستیان له تالان و بپرو و خاپور کردنی ولات نه پاراستووه و زۆریان
شو و لی هه لکیشاوه.

میر به بیستنی ئه م باس و خواسه ده سته یه ک له به گله ران و مه زنه میرانی
پاسپارد تا به ره و خارهم بیزوون. هه ره ئه وه نده ی گه یشتن، سپای ئوزبه ک
خووی بۆ پانه گیرا و تیما و ده سته لیک به ردا و پرش و بلاو که وته وه. سه رداران به
سه رکه و توویی گه پانه وه خاکی خوراسان.

بی ئه وهی هه و ساریان به چنگ خویانه وه بی به ره و لای داوهرین و به چه شنیک که وتنه شوینی، وای لیهات هیچ که س ئاگای له که وانی هه وره برووسکه نه ما. شارپوخ میرزا به دیتنی ئه م دیمه نه په شوکا و کاتیک گه رایه وه شار، له ریوه میرزا یارعه لیلی ناره سه مه رقه ند، له به روهی نه کا تورکمانان و حه شامه تی خوراسان و شار لیلی هالیین و ئاژاوه و هه رایه ک بال بنگیوی.

سالی ۸۳۷ / ۱۴۳۳-۳۴

سولتان مرادخان کچی حاکی «سه مه نده ره» ی ماره کرد. به یانی رۆژی شه ممه ی حه وتی جه مادی یه که م میرزا بایسونقوری کورپی شارپوخ میرزا له باغی سپیی شاری هه رات کۆچی دوایی کرد و له ژیر گومبه زی خویند. دنگه ی گه وه ره شاد به گمی دایکی نیژرا. بایسونقور میرزا له ته وای شازاده کانی ته یمووری پتر چاوی به سه سر زانایان و هونه رمه ندانه وه بوو. ده لاین چل که س خه تخۆش بی پسانه وه له کتیبخانه ی ئه و مه زنه دا خه ریکی نووسینه وه بوون. بلیمه تی به ریژی رۆژگار مه ولانا لوتفوللای مه شه وور به سه «حافزی ئه بروو» کتیبی «زوبده توتته واریخ» ی له سه ناوی ناویدی ئه و نووسیوه که باسی رووداوه کانی جیهان و چۆنیه تی ژیان و به سه رهاتی چین و توێژه کانی بنیاده مه.

له رۆژی نه مانی ئه و هیژایه دا زانایان و شاعیران گه لیکیان هۆنراوه ی چه مه ری داناوه، به لام ئه میر شاهی به م چوارخشتینه یه وه پیش هه مووان که وتوو:

له تازییه ی تۆدا زه مان زۆر گریا   شلیر داوینی پری هه وون کریا
گول یه خه ی مۆری یه کسه ر دادری   قومری هیزاری له گه ردن دریا

سالی ۸۳۸ / ۱۴۳۴-۳۵

له م ساله‌دا قه‌لای ئه‌نکرووس و گۆکر جینلیک به‌دهست پیاوه‌کانی سولتان مرادخان گیران.

هر له م ساله‌دا میرزا شاروخ به ئامانجی ده‌مکوتی تۆرمه‌می تورکمانان به‌رهو نازهر بایجان بزوت. کاتیک سه‌ری جله‌وی به‌رهو په‌ی وهر سوو‌پاند، مانگی به‌فرانبار داهات و له‌وی خیلی خست.

سالی ۸۳۹ / ۱۴۳۵-۳۶

سه‌ره‌تای مانگی محهرهم میرزا شاروخ له زستانه‌ه‌واری په‌یه‌وه په‌وی کرده ته‌وریز. هر که سولتانی دارانیشان بزوت، میرزا ئه‌سکه‌نده‌ری تورکمان ته‌وریزی چۆل کرد و په‌وی. میرزا جیهان‌شا به‌پچه‌وانه‌ی برای، چه‌شنی بالی به‌ختی نه‌مرین چوو به‌رهو پیری که‌ژاوه‌ی میره‌وه و به‌سۆز و سیله‌چاوی فه‌رمان‌په‌وایانه لایندرایه‌وه و سه‌ری به‌رن کرایه‌وه.

میرزا شاروخ له شانشین ته‌وریز به‌شان و شه‌وکه‌تی میرانه‌وه په‌نیشته. ماوه‌یه‌ک له‌و مه‌لبه‌نده مایه‌وه و کاره‌گرینگه‌کانی ولاتی نازهر بایجانی راپه‌پاند و په‌یک‌وپه‌یکی کردن. په‌ژۆی هه‌شتی په‌بیعی دووهم به‌مه‌به‌ستی چوونه زستانه‌ه‌وار به‌رهو قه‌ره‌باغی ئه‌رران که‌وته‌په‌ی و بنه‌ی لی خست. سه‌ره‌تای به‌هار په‌وی کرده ئوو جان و له‌وی په‌له‌ی حوکمرانیتتی نازهر بایجانی کرده باربووی جیهان‌شامیرزای کوپی قه‌رایووسف و حوکمی په‌روژی بۆ مۆر کرد. هه‌وساری هه‌لسوو‌پاندن و راپه‌پاندنی ته‌واوی کاروباره‌کانی ئه‌وه‌ه‌ریمه‌ی دایه‌ده‌ستی لی‌وه‌شاه‌وی وی. خۆی و ته‌واوی پیاوه‌کانی به‌به‌خششی میرانه‌ لایندرانه‌وه و جله‌وی گه‌رانه‌وه‌ی به‌رهو خوراسان وهر سوو‌پاند.

هر له م ساله دا سولتان مرادخان به گلره به گی روم ئیلی (رؤملی) ی به مه بهستی ده مکتوی قه رالی ئه نکرووس گال دا که په لاماری قه لای گۆکر جیتلیکی دابوو. ماوه ی چل و پینچ رۆژان ئه و هه ریمه یان داپووتاند و پینخوستیان کرد و دیل و دهسکه و تیکی زۆر که و ته چنگ خه زا که ران و به ساخ و سالامه تی و دهستی پره وه گه رانه وه. وه له ق ئوغلی حاکمی سه مه نده ره کچیک و چوار کوپی خۆی نارینه خزمه ت سولتان مرادخان.

سالی ۱۴۳۶-۳۷ / ۸۴۰

له م ساله دا له بنه وه بپی و خه یانه تی وه له ق ئوغلی بۆ بیری ترووسکه داری سولتان مرادخان ته واو پوون بۆ وه و به مه بهستی تیکه وه پینچانی له شگری به پیکرد.

هر له م ساله دا ئهسکه نده ر میرزای کوپی قه رایووسف به مه بهستی پوو خاندنی ده سه لاتی میرزا جیهان شای برای که میرزا شاروخ کرد بوویه حوکمرانی ئازهر بایجان، له روم وه قز شهنی دهنگ دا. له «سؤفیان» ی ته وریز هیزه کانیان به ره و پووی به کتر بوونه وه و تیکه له چوون و میرزا ئهسکه نده ر بهزی و په نای برده بهر قه لای ئه له نجه ق. شاقوبادی کوپی که په نامه کی کهینه و بهینه ی له گه ل یه کیک له نیزیکان و خزمه تکارانی حه رهمی په یدا کرد بوو، باوکی کوشت و مه یته که ی برده ته وریز و له سه رووی قه لای ئه خی سه عیده دین له والیان کینو نیژرا و گ. و مبه زیکی گه وره ی بۆ ساز کرا.

سالی ۱۴۳۷-۳۸ / ۸۴۱

وه له ق ئوغلی رایکرد و چ. و وه ناوچه ی ئه نکرووس و قه لای سه مه نده ره، مووره و گه رمه مووره، که و تنه دهست سه رۆکان و بهرپرسیانی حکومه تی سولتان مرادخان.

هەر له م ساله‌دا سه‌یغه‌ددین‌پاشای حوکمداری هۆرمز به خزمهت میرزا شاپروخ که‌یشت و به چاوی پر سۆزی میرانه که‌شایه‌وه و به کامه‌پانی که‌پایه‌وه.

سالی ۱۸۴۲ / ۱۴۳۸-۳۹

ئیسفه‌ندیار ئوغلی (۴) سه‌رله‌نوئی پئی له په‌یمان و به‌لئینی خۆی نایه‌وه و به ون بوونی سولتان مرادخان ناوچه‌ی «یه‌گی بازارپی» ی دایه‌ به‌ر گوپمی تالان‌و‌برۆی و پیشی‌لی کرد و زه‌حمه‌تی وه‌به‌ر خیل و بنه و بار و مه‌ر و مالاتی میری هینا. سولتان لئیرا هه‌لکاته‌سه‌ری، به‌لام ئه‌وه‌ده‌ستی ره‌پیش دا و خیزانی که خوشکی سولتان بوو له‌گه‌ل وه‌زیری خۆی به‌مه‌به‌ستی داوای لئبووردن ناردی بۆ بارگای میری و به‌لوتفی هه‌راوی بی‌به‌رگێره‌وه‌ی شاهانه‌تاوانه‌کانی به‌خشران. هه‌ر له‌م ساله‌دا میرزا شاپروخ به‌ئامانجی زیاره‌تی مه‌رقه‌دی ئیمام ره‌زا .. دروود و سه‌لامی له‌سه‌ر بی .. هه‌نگاوی نا و دوای به‌جئ هینانی پئی‌ورپه‌سمی باو که‌پایه‌وه هه‌رات. له‌م جه‌نگه‌یه‌دا وه‌ستا قه‌وامه‌ددینی شیرازی که له‌به‌ر که‌تره‌خه‌می له‌کاروباری نه‌ژیاروانی‌دا به‌سه‌که‌ساسی له‌قولینچکێک که‌سه‌وتب. بۆوه و میر لووتی لئ هه‌لپچابوو، پۆژه‌ژمیریکی دا‌هینتابوو که پئی هاته‌وه نیو‌گه‌لئ و میرزا شاپروخ به‌پووی که‌شه‌وه ده‌رگای کۆپی شاهانه‌ی لئ که‌سه‌رده‌وه و که‌لئ‌وه‌ژوور که‌وت میرزا له‌پۆیه‌ئاوای فه‌رموو:

تۆ کاری زه‌ویت به‌ریکی دانا

له‌ئاسمانیش ده‌سی خۆت رانا

سالی ۸۴۳ / ۱۴۳۹-۴۰

سولتان مرادخان له شکری دانا که لوور بیته هریمی نه فلاق و بیچلیتی و گه سکی لیدا. له بهر به فر و سه رما و کرپوهی زستان، زوریک له هیزه کانی ئیسلام که سیره بوون و تیداچوون و به خه سارباری گه رانه وه. سییه م شهوی مانگی شابانی ئه م ساله میرزا عه لائه ددین کوری میرزا بایسونقور خودای گه وره کورپیکی دایه که ناوی نرا میرزا برایم.

سالی ۸۴۴ / ۱۴۴۰-۴۱

قه لای قوره که وته به رده سست هاورکیفانی سولتان مرادخان و شه هابه ددین پاشا له نیزیک قه لای بیلغراد (بیلگراد) سه نگه ری داکوتا. هر له م ساله دا شاروخ میرزا زور توند و پته و فرمانی دا به شازادان که له وهی به و لاوه نابی مهی بخونه وه و ته شریفی موباره کی پنی نایه ناوزهنگی و به مه یخانان دا گه را و خاپووری کردن و که وته شکاندنی کوپه ی ئارهق و شهراب و ته پل و تووزه له و هرچی قه ده غه و قورغی له سه ره.

الی ۸۴۵ / ۱۴۴۱-۴۲

سولتان مرادخان له م ساله دا (۴) ^۱ به دلی خوی دهستی له فرمانزه وایه تی هه لگرت و محه ممه دخانی به پیزی کورپی کرده میر و له مه غنیسا (مانیسا) به خانه نشینی پالی دایه وه.

۱- میژووی عوسمانی، ب ۱، ل ۴۸۵، سالی ۸۴۸ ی ک / ۱۴۴۴ ی ز، به دروست ده زانی و ده لی میر له میخالچه وه چۆته بوورسا و. تیبنی: بودلیان، ل ۳۷۲، ۸۴۶ ی کوچی به دروست ده زانی. و.

هەر له م ساله‌دا میرزا شاروخ، سهید شه‌سه‌ددین محهمه‌دی زمزمی کرده که یخودا و راویژکاری بالاپۆش پێه‌لکشانی خانە‌ی خودا که مه‌ککه‌ی موباره‌ک بێ و ناردی بۆ لای سولتانی میسر و ئه‌ویش لێی قبول کرد و ئیزنی فرموو که برۆا.

سالی ۱۸۴۶ / ۱۴۴۲-۴۳

سولتان مرادخان کچی خۆی کرده ده‌سگیرانی... به‌گی کۆری ئیسفه‌ندیار ئۆغلی.

میرزا شاروخ، مه‌ولانا عه‌بدوپه‌رزاقی سه‌مه‌رقه‌ندی نووسه‌ری میژووی «مه‌تله‌عوسسه‌عه‌دین» ی وه‌ک بالوین ناره‌ده هیندوستان. هه‌روه‌ها چه‌ند ناوچه‌یه‌کی عیراقی وه‌کوو سولتانییه، قه‌زوین، په‌ی و «قوم» ی باربووی میرزا سولتان محهمه‌دی نه‌وه‌ی کرد، که ده‌بیته‌ کۆری میرزا بایسونقور.

بنکه‌ی ژین
www.zheen.org

سالی ۱۸۴۷ / ۱۴۴۳-۴۴

کۆری قه‌رامان پیاوی نارد و له قه‌رالی ئه‌نکرووسی نووسی که سولتان مرادخان له‌به‌روه‌ی نه‌خۆشی ده‌وره‌یان ته‌نیوه و ناتوانی له جیی خۆی بجوولیته‌وه و پێی ناگاته‌وه پکیفی و ده‌ستی ناگریته‌وه ده‌سته‌جله‌وی، ته‌ختی فه‌رمانه‌وه‌ایه‌تیی به‌رداوه و کۆپه‌ی میرمالی له شویتی خۆی داناوه و کردوویه‌ته پادشا و کاروباری خانه‌دانی عوسمانی له‌وپه‌ری کزی و لاوازی دایه. جا بۆیه‌ وا چاکه ئیوه له‌ولارا و ئیمه له‌م لایه‌وه ببـزـوین و تیکیان‌ه‌وه‌پێچین. قه‌رالی چه‌په‌لکار بـئـئـه‌وه‌ی بیـری لـی بکاته‌وه به‌م گوته‌ ده‌ریه‌ری و هاته‌ سه‌ر

سولتان محهمه دخان. سولتانیش نه ترسا و بهره و پیری بزوت و هیزه کانیان
تیکبه ربوون و پاش هول و هلسو و پرائیکی زور، قوشه نی کافران شکا و به
راکه پراکه رهوی و شیرینی تیژی خه زاکه رانی بالادهست گهرنی قهرال و چه کد رانی
گرته وه.

هر له م ساله دا میرزا شاپوخ زستانه هه واری برده شانشین هرات و کهوته
راپه پاندانی کاروبار و بهرزه وه ندیبه کانی دین و نیشتمان.

سالی ۸۴۸ / ۱۴۴۴-۴۵

له م ساله دا هیژی یه گیچهری (یه نیچهری) بهره و پرووی سولتان محهمه دخان
چه قی و هه لیا نکرده سهر وه زیره کانی که دوو باره سولتان مرادخان له مه غنیسا وه
بیننه وه و بیکه نه وه فه رمانه ووا. وه زیرانیش هر وایان به بهرزه وه ند زانی و
سولتان مرادیان هینایه وه و کردیانه وه حوکمران و سولتان محهمه دخانیان
به ریکرده مه غنیسا.

هر له م ساله دا میرزا شاپوخ وانه خوش کهوت کهس نه دیده گوت دهژی و
خه لکی هرات بژمان و نه مانی دوو دل بوون؛ به لام دوی چند پوژان هاته وه
سه رخو و چاک بووه و نه و کهسه ی خیره ی بژ ده گرته وه وای به باش و پیویست
زانی وه که چون پاره که بالاپوشی نارد ووه بژخانه ی خودا و ئیزی له سولتان
چه قماق وهر گرتووه، نه م سالیس هر دوو پاتی بکاته وه. نه ویش زور شیلگیرانه
شیخ نووره ددین محهمه د مورشیدی و مه ولانا شه مسه ددین محهمه دی نه بهه ری
به و بالاپوشه وه که له یه زده تنیویان، ناردن بژ حیجاز و نه و دوو پیاهه گوره ش
زور به چاکی راسپارده که یان راپه پاند و گه پانه وه.

هر و ابیته وه له م ساله دا جووکی میرزای کورپه گچکه ی میرزا شاپوخ چووه بهر
دل ژفانی خودی.

سالی ۸۴۹ / ۱۴۴۵-۶۶

سهره‌تای ئه‌م ساله قه‌لای ئاقچه‌ه‌سار و باللو‌وباده‌ره که‌وتنه ژیر حوکمی
سولتان مرادخان.

هر لسه‌م ساله‌ده‌دا میرزا سولتان محه‌مه‌دی کوری میرزا بایسونقوری
حوکم‌رانی عیراق و فارس وه‌ختایه‌ک هه‌والی نه‌خوشی شاپوخ‌میرزای بابیری
بیست، ئالای دژایه‌تی و سهره‌لدانی هه‌لدا.

سالی ۸۵۰ / ۱۴۴۶-۴۷

له‌م ساله‌ده‌دا میرزا شاپوخ بۆ گوی‌بادان و ته‌می کردنی میرزا سولتان
محه‌مه‌دی نه‌وه‌ی که به‌یداخی لاساری به‌رز کردبۆوه له خوراسانه‌وه پوی
کرده ناوه‌ندی ده‌سه‌لاتی عیراق و فارس. کاتیک که‌ژاوه‌ی شاپوخ‌شا گه‌پشته
ئیسفه‌هان، میرزا سولتان محه‌مه‌د به‌ره‌و لورستان په‌وی. میرزا شاپوخ
کاروباری قورس و گرینگی عیراق و فارسی ته‌کوز کرد و گه‌پاوه بۆ لای په‌ی.
له فه‌شاپوویه ژانی گه‌ده ئاراوقارای له میرزا هه‌لگرت و وای لئ پیس کرد، هر
له‌پویه دلی تۆقی و به‌ره‌و دنیای هرمان بارگه و بنه‌ی پینچایه‌وه و پژی. یه‌کیک
له بیرمه‌ندان سه‌باره‌ت به میژووی ژیانی گوتوویه‌تی:

که‌لی ده‌رکه‌وتنی نوور، شاپوخی شاهی جیهان
هه‌شسه‌د و هه‌فتا و نو پپی نایه جه‌غزی ژیان
سالی هه‌شسه‌د و هه‌شتی، گه‌پشته تاج و ته‌ختی
سالی هه‌شسه‌د و په‌نجا له مالی فیزی نه‌مان

شارپوخ میرزا پینچ کورپی زیت و زانا و وریای له پشتی رسکا بوون: ۱- میرزا ئولغ بهگ که ماوهی ۴۲ سال له بری باوکی به سهره و بهر پروبار و تورکستان راده گهیی و فه مانره وایه تیی ده کرد. ۲- میرزا برایم که حوکمداری فارس بوو. به دنه و هه ولی ئه م شازاده داده وانه ماموستا شهره فهددین علی یه زدی کتییی زه فه نامه ی نووسی که به بریای من له بواری میژوودا هه تا ئیستا هیچ زانایهک ده قی ئاوی نه نووسیوه. ۳- میرزا سؤیورغه تمیش ۴- میرزا محهمه د جووکی؛ به لام وهک پیشتر باسی کراوه، چوار کورپی بیجگه له میرزا ئولغ بهگ هه موویان له سهرده می ژیانی باوکیان دا مردوون.

دوای نه مانی شارپوخ میرزا، ئولغ بهگ له ئه و بهر پروبار و تورکستان و میرزا عه لائوده وله ی کورپی میرزا بایسونفور له خوراسان و سولتان محهمه ددی برای له عیراق و فارس پرونیشتنه سهر ته ختی ده سولات.

سالی ۸۵۱ / ۱۴۴۷-۴۸

له م ساله دا میرزا عه لائوده وله له سهر ته ختی حوکماتی خوراسان پرونیشتنه. میرزا عه بدولله تیفی کورپی میرزا ئولغ بهگی له قه لای ئیختیاره ددین دا زیندانی کرد و پاش دووسی مانگان بهری دا.

ههر له م ساله دا شهر و ناکۆکی و دوو بهر کایه تی له نیوان پاشه واره کانی میرزا شارپوخ دا سهری هه لدا و حیکایه تیکی دوور و دریزه.

سالی ۸۵۲ / ۱۴۴۸-۴۹

میرزا ئولغ بهگ به قۆشه نیکی قورس و گرانه وه له ئه و بهر پروبار وه پووی کرده خوراسان و له «تورناب» ی چوار فرسه خیی شاری ههرات، ئاگری شهر پکی به گهرمه ی له گه ل میرزا عه لائوده وله ی برزای هه لگیرساند. هیزه کانی

عه لائوددهوله شکستیان هیتا و خوْشی بازره بوو بۆ لای میرزا ئه بولقاسم بابوری برای له خاکی جورجان و تازه چاوی به تهختی حوکمات نه که وته وه. میرزا ئؤلغ به گ ته واوی خاکی خوراسانی گرت و گه راوه ئه و به رچه م. میرزا بابور دواي گه رانه وهی مامی، هه ره تی مانگی قوریان له ئه سته راباده وه پووی کرده شانشینى هه رات و له سه ر کورسیی ده سه لات پالی دایه وه و میرزا عه لائوددهوله ی برای گرت.

هه ر له م ساله دا قه رال «مه نکروس» ی ئه نکروس و قه رالی هه ری می قوسون (قوسوه) یانقوو بانگاوازی ئیلجاپیان دا و له که له شاخی شه پریان توورپاند و به سپایه کی وه ک خیز و خوْل په لاماری بیلغرادیان دا و پاش پیخوستی خاکی مسولمانان و تالان و برپۆ و پیداهان، کاتیک ده یانویست به ره و قوسون بگه ریته وه، سولتان محه ممه دخان له مه غنيساوه گه یشتی. شان به شانی باوکی هه لمه تیان برده سه ر کافرانی به دناکار و شیریان تیتان و شه پریکی قورس قه وما، له م گه رداوه دا چه ند «بان له» و «بان چه» کوژران و گیرۆده ی خاکی ره ش بوونه وه. بان له زمانی لادینانی فه ره نگ دا یانی وه ژیر. خه زاگه رانی مسولمان و دلاوه رانی تا قانه په رست له و هه للیه دا وا به ره نگار بوونه وه که شه ره که یان به خه زای گه وره ناودیر کرد.

سالی ۸۵۳ / ۱۴۴۹-۵۰

یانقووی قه رال و قه رالی ئه نکروس، وی بووده ی ئه فلاقیان له گه ل خوْیان ریڅخست و چوونه نیکبوولی. له شکری سولتان مرادخان به سه ر کافرانی دا دا و کۆمه له لیکسی زۆر له و خاکه ساران ه کوژران. یانقوو هه لات و لادینان بوونه تۆوی نیو دپکان.

هەر له م ساله دا میرزا عهبدولله تیفی کورپی ئۆلغ بهگ پرووی له بابی وه رگێرا و به رهنگاری ویستا. له ده ور و بهری سه مه رقه ند باوک و کورپ تیکگیران و میرزا ئۆلغ بهگ شکا و به ره و شار و خیه ره یی. غولامی نانخوری ناندین در ده رگای قه لای لی نه کرده وه. ده یه هه ویست په نا به ریتته بهر ئه بولخیرخانی ئۆزه بک، به لام بیری کرده وه که سۆزی باوک و فرزند ی له گۆرپی دایه و بۆ لای سه مه رقه ند بزووت و به ره و کورپی ناجوامیری تیکشا. مانگی ره مه زان بوو که بی ترس چووه لای عه بدولله تیفی کورپی. ئه و چاره ره شه ته واوی ئه رک و ئه مه گی باوکایه تیی ژیرپی خست و پرووی وه رگێرا له په ند و ئامۆژگاری زانایان و مه زنه مامۆستایانی به ره ی ئاده می که به درێژایی زه مان هاتوون و چوون و زۆریشیان سه باره ت به م مه به سه ته پی داگرتووه.

له وه تی ئیسلام هه یه، ناوه لالا له رۆژگاری ئه سکه نده ری جووت قۆچه وه هه تا ئیستا پادشایه کی ئاوا بلیمه ت و پیتۆلی به ده سه لات خۆی نیشان نه داوه. به ده سته عه بباس ناویک گه یشته په لی به رزی شه هید بوون.

www.zheen.org

عه باس کوشتی به شیر ی زالی زۆردار
«عه باس کوشت» ی به ئه بجه د سالی مه رگی

ئه و چاره ره شه شه ش مانگ دوای کـ ووژرانی باوکـی به ده سته
«بابا حوسین» ناویکی غولام و ئه مه گداری بابی پشوو ی لی برآ و ئه م شیعه ری
لی وه دی هات:

کێ باوکی بکوژی له بو شا نابێ
بش بێ له شه ش مانگ بۆ ئه ولا نابێ

یه کیک له سهیروسه مه‌ره‌کانی ژیان، پیکه‌وتی کوژرانی نه‌ویش بو و که له‌گه‌ل
کابرای بکوژی یه‌کتری ده‌خوینده‌وه و هژنه‌ریک گوتوویه‌تی:

باباحوسین کوشتی شه‌وی هه‌ینی به‌ تیری
باباحوسین کوشتی ده‌بیته‌ سالی مه‌رگی

هه‌ر شه‌م شه‌وه‌ی که‌ میرزا عه‌بدو‌لله‌تیف ک‌وژرا، مه‌زن و ماقوولانی
سه‌مه‌رقه‌ند میرزا عه‌بدو‌للالی کوپی میرزا برایمی کوپی میرزا شارپوخیان دانا به
پادشا.

سالی ۸۵۴ / ۱۴۵۰-۵۱

له‌م ساله‌دا سولتان مرادخان له‌ هه‌ریمی پۆملی چۆوه‌ به‌ر سییه‌ری په‌حمه‌تی
په‌روه‌ردگار.^۱ وه‌زیره‌کانی ماوه‌ی سیزده‌ پۆژان ته‌رمه‌که‌یان شارده‌وه و مه‌رگیان
نه‌درکاند هه‌تا سولتان محه‌مه‌دخان له‌مه‌غنیساوه‌ هات و له‌سه‌ر ته‌ختی خونکاری
پالی دایه‌وه، شه‌م جار مه‌یتی پیروزیان ناشت.

سولتان مرادخان چل و چوار سال ژیا و سی‌ویه‌ک سالی فه‌رمانه‌وایه‌تی کرد.
پینسج ک‌وپی بو‌وه: سولتان محه‌مه‌د، سولتان شه‌مه‌د، سولتان عه‌لائه‌ددین،
سولتان حه‌سه‌ن و سولتان ئوورخان. سولتان شه‌مه‌د و سولتان عه‌لائه‌ددین له
ئاماسییه‌ مردوون و هه‌ر له‌ویش نیژراون. سولتان حه‌سه‌ن و سولتان ئوورخان
له‌ شه‌درنه‌ کۆچیان کردووه و له‌ دارولحه‌دیس به‌ خاک شه‌سپێردراون.

۱- میژووی عوسمانی، ب ۱، ل ۵۰۸، مه‌رگی سولتان مرادی دوهم ده‌باته‌وه پۆژی یه‌که‌م
چوارشه‌مه‌ی مانگی مه‌هره‌می سالی ۸۵۵ ی ک / سیی فێورییه‌ی سالی ۱۴۵۱ ی ز. و.

وهزی...رهکانی بریتی بوون له: ۱- برایمپاشا ۲- حاجی عهویزپاشا
۳- دهم...ورپاشای کوری تیمورتاشپاشا ۴- ساروجهپاشا ۵- عهلیپاشا
۶- ئیسحاقپاشا ۷- شههابهددینپاشا ۸- بهلبانپاشا ۹- خلیلپاشای کوری
برایمپاشا.

ههر له م سالهدا میرزا ئه بووسه عیدی کوری میرزا سولتان محهمهد کوری
میرزا میرانشا کوری ئه میر تیموری گوورکان له بوخارا راپهپی و نهزله که ی
ئاوایه:

میرزا سولتان ئه بووسه عید له سه مه رقه ند که وتبوویه بهر رکیقی میرزا ئۆلغ-
بهگ. ئه و دهمه ی که میرزا ئۆلغ بهگ له قهراخ رووباری جهیحون بهره وپووی
میرزا عه بدولله تیفی کوری سینگی داکوتابوو، راپکرد و چووه نیو خیلی ئه رغوون و
دهسته و بهسته یه کی لی ساز کردن و هاته سهر سه مه رقه ند. وهختایه که میرزا
ئۆلغ بهگ به م دهنگ و هه رایه ی زانی خیرایه کی له قۆشه نی راخوپی و ده مکوت و
تاراندنی ئه وی به گرینگتر دانا و به ره و سه مه رقه ند غاری دا. سولتان
ئه بووسه عید کاتیک گ...وی به ژاوه ژاوی ه...رووژمی له شگری میر زینگیاه وه
هه لات و هۆری هۆری چۆه نیو خیلی ئه رغوون. پاش ئه وه ی میرزا عه بدولله تیف
بنه ی به کیشه ی باوکی هیئا و کوشتی، پیاوی نارده سه ری و گرتی و هیئایه
سه مه رقه ند و له به ندیخانه ی په سه ساوت. میر ئه بووسه عید به ندی زیندانی
هه لبارد و ره وی و خزی که یانده بوخارا. داروغه ی شار گرتی و وای چۆله پیچ
کرد ده تگوت که وتۆته نیو جه غزی بهرچاوی تهنگی گولی به غیل، به لام راست له و
رۆژه دا هه والی کوژرانی میرزا عه بدولله تیف که بیسته ئه و شویتته. که یخودا و
پیاوماقوولانی بوخارا بۆ ع...وزرخوازی چ...وون...ه خزمهت میرزا سولتان
ئه بووسه عید و له زیندان هیئایانه دهر و دایاننایه سهر تهختی فه رمانه وایه تی. ئه و
رێزداره قنیاتی به حکومه تی بوخارا نه کرد و له رپۆه هیرشی برده سهر میرزا

عەبدوللا كە دواى مىرزا عەبدوللە تىف لە سەمەرقەند جەلەوى دەسلەلاتى بە دەستەوہ گرتبوو. كاتىك گەيشتە دە...رسەخى سەمەرقەند، مىرزا عەبدوللا قۆشەنى لى دەنگ دا و بەهەشتا و بەرە و پىرى بزوت. دواى شەپ و لىكدان و كوشتار، مىرزا عەبدوللا سەركەوت و ئەبووسەعید بەزى و كۆلى دا و پشتى لى كردهوہ و رايكرده توركستان.

باسى شوینە وارى خىر و خىراتى بەجىماوى سولتان محەممەدخانى دووہ (۴):^۱ تەواو كردنى مزگەوتى گەورەى ئەدرنە، كە موسا چەلەبى لە پۇژگارى دەسلەلاتى خۆى دا بناغەى پۇنابوو، بەلام بە نيوەچلى مابۆوہ و مەرگ مەدواى نەدابوو رايپەرىتى. وەختايەك سولتان محەممەدخان جەلەوى حكومەتى بە دەستەوہ گرت دريژەى پيدا و تەواوى كرد و كۆمەلىك دووكان و ژوروى جۆلاىى و كووتال تەنىى لە دەورى مزگەوتى جامعەلخست. ئەويش پىزانەگەبى و مرد. سەرەنجام سولتان مرادخانى (دووہ م) كۆتايى بى هيتا، ئەوقافى مستەوفى بۆ مزگەوتى گەورە ديارى كرد كە بە «ئىسكى جامع» ناويدە. مزگەوتىكى دىكەى بۆ نويزى هەينى دانا كە ئىستا بە «مەولەوى خانە» بەناوبانگە. پردىكى گەورەى لەسەر ئاوى (شارۆكەى) ئەرگەنە هەلبەستووہ كە برىتتىيە لە سىسەدوشىست خىوہت^۲ و ئەو سەرەوسەرى مزگەوتى چاك و خانەقاى لى ساز كردووہ. هەموو سالىك هەزار سەكەى فلورىي^۳ بۆ پىتچىكەى خانەدانى حەزرىتى محەممەد ديارى كردووہ كە بەدرى بە مەزنەسەيدان و گەورەپىاوانى بەرزەجى و هەروايىتەوہ

۱- سولتان محەممەدخانى يەكەم دروستە. و

۲- ل ۳۷۷، بودليان «چاوه». و.

۳- فلورىن يا فلورى سەكەيەكى زىر بوو كە يەكەم جار لە فلورانس لىدرا و گولى شەشپەرى لەسەر نەخشابوو. پاشان هەموو سەكەيەكى زىر لە ئوروپا پىسى گوترا فلورىن. عوسمانىيەكانىش وەختايەك سەكەى زىريان لىدا هەر ناويان نا فلورىن... وا ديارە هەر فلورىيەك بۆتە سى درەم. (مىژووى عوسمانى، ب ۱، ل ۶۱۸-۶۱۹). و.

سیههزار سکهی ئالتوونی داناوه بۆ ههژارانی مهککهی پیرزۆ و مهینهی نوورانی و له ملکانهی خۆی داویهتی و ناردووویهتی.

گه وره مامۆستایان و شیخانی ناوبه دهروهی دهورهی سولتان مرادخان بریتی بوون له: ۱- مه ولانا محه ممه دی ئه رمه غانی که یه کیک بووه له فه قیکانی مه ولانا فه ناری و زۆر خوینده وار بووه و سه ره نجام بۆته قازی عه سکه ر و موقتیی سه رده می خۆی. ۲- یکن ئۆغلی (؟) که ناسراوه. ۳- مه ولانا شامحه ممه دی کوپی یکن ئۆغلی که بۆته قازی بوورسا. ۴- مه ولانا محه ممه دیوسفی بالی یکن (؟)^۱ مامۆستای حوجره کانی بوورسا و کابرایه کی زۆر زانا بووه. په راویزی له سه ر «ته لویح» نووسیه وه. ۵- مه ولانا شه ره فه ددین و سه ید ئه حمه دی قریمی که دوو پیای فره زان بوون و گه لیک کتیب و نووسراوه ی به رچاویان هه یه. له ئیستانبوول بوونه مامۆستای خویندنگه هه ره به رزه کان و له گه ل میر ئیوانیان خۆش بووه. ۶- مه ولانا سه ید عه لی سه مه ره قه ندی که هاتۆته رۆم و له لارنده بۆته مامۆستا و له نیو زانایان دا شوینه واری سه له می دیاره و خاوه نی راقه و لیکدانه وه ی مه نشووره. ۷- مه ولانا ئه حمه دی گۆرانی^۲ که له بواری حه دیس و شه ریعه ت و لیکدانه وه دا تاقانه ی رۆژگار و پارسه نگی زه مان بووه و بۆته مامۆستای سولتان محه ممه دخانی (دووه م). ۸- مه ولانا تاجه ددین ئیبراهیم، مه شه وور به خه تیبه زاده که له زانستی مه عقوول و مه نقوول دا که س تای نه که ر دووه و گه لیک نووسراوه ی به پیزی هه یه. مووچه ی سه د ئاقچه^۳ که سه رته تا

۱- مه ولانا محه ممه دیوسف یه که م بناغه دانه ری قوتابخانه ی بوورسا؛ ل ۳۷۷ی بودلیان. و.

۲- ل ۳۷۷ی بودلیان: «مه ولانا شه مه ددین محه ممه دی گۆرانی». و.

۳- یه که مین سکه ی زیو که سالی ۷۲۷ی ک / ۱۳۲۷ی ز، به فه رمانی ئوورخان به گ لیدراوه. له به ریکی ده سه ته واژه ی شاده و ئیمان و ناوی چوار خه لیفه ی راشیدین نووسراوه. له به ره که ی تری ناوی ئوورخانی کوپی عوسمان و شوینی لیدرانی که بوورسایه وه به رچاو دی. له خوار وشه ی بوورسا ژماره ی ۳ به رینسووسی سیاق نووسراوه و ←

هه‌ریمی پۆم بۆ مامۆستایان دیاری کرا، له‌وی‌پرا ده‌ستی پێ کردووه. ۹-مه‌ولانا خدرپاشای (؟) مه‌نته‌شالوو که له‌ نیو پۆلی چازانان‌دا به‌ همید ئۆغلی ناسراوه و له‌ پیش‌دا بۆته مامۆستای سولتان محهمه‌د. ۱۰-مه‌ولانا هه‌مزهی قهرامانی که له‌ بواری زانستی عه‌قلی و نه‌قلی‌دا نووسراوه‌ی هه‌یه و ئاخریه‌که‌ی بۆته موفیتی چه‌رخی ژیا‌نی خۆی. ۱۱- مه‌ولانا عه‌لئه‌ددین قۆچ‌حه‌ساری که بۆ نووسینه‌وه‌ی ده‌قی کتیبان بێ‌وینه بووه. له‌سه‌ر «میفتاح» شی‌کردنه‌وه‌ی کردووه. ۱۲-مه‌ولانا قوتبه‌ددینی ئیزنیقی که حه‌قیقه‌ت و شه‌ریعه‌ت و ته‌ریقه‌تی پیکه‌وه کۆکردوونه‌وه و له‌ سۆفیگه‌ری‌دا ده‌ستیکی بالای بووه. له‌وپه‌ری جوانی و پته‌وی‌دا په‌راویزی له‌سه‌ر «فسووسولحه‌که‌م» نووسیوه. ۱۳- شیخ ئاق‌بیق که سه‌رتۆپی بیروردانی سه‌رده‌م بووه. ۱۴- شیخ محهمه‌دی گالیپوولی که به‌ یازچی ئۆغلی مه‌شه‌هوره. کتیبی «محهمه‌دییه» شوینه‌واری ئه‌وه. ۱۵- مه‌ولانا شیخی کرمانی^۱ که کتیبی و شیرینی به‌ تورکی هۆنیوه‌ته‌وه. خه‌لکی پۆم ئه‌وه‌نده‌یان بپروا به‌و چیرۆکه‌شێعه‌یه که هه‌ر باسی نا‌کری. ۱۶- موسلیحه‌ددین ئه‌درنه‌وی که به‌ ئیمامی ده‌باغان ناسراوه و له‌ زانستی به‌دی و نه‌به‌دی زانیوه. ۱۷-مه‌ولانا پیری خه‌لیفه‌ی حه‌میدئیلی که گه‌یوه‌ته‌پله‌ی هه‌ره‌ بال‌ا و له‌ چله‌پۆپه‌ی پیران بالی ئه‌نگاو‌تووه و ته‌پایی له‌ کالی تیدا نه‌ماوه و ته‌واو کولیوه. ۱۸- شیخ تاجه‌ددین، شیخ حه‌سه‌ن و شیخ شه‌مه‌سه‌ددین که هه‌ر سێکیان له‌ زانستی هه‌ریمی ناخ و

له‌ قه‌راخه‌کانی سالی ۷۲۷ به‌ عه‌ره‌بی نه‌خشینه‌دراوه. له‌ سه‌ره‌وه‌ی وشه‌ی ئوورخانیش دروشمی تیره‌ی قایی که عوسمانی ده‌چنه‌وه سه‌ر ئه‌وان خۆی ده‌نوینن... کیشی یه‌که‌م ئاقچه پینج قیرات و سێ حه‌ببه بووه. ئوورخان دو‌تر دوو ئاقچه و پینج ئاقچه‌شی لێ‌دا. دوو ئاقچه یازده قیرات و یه‌ک حه‌ببه و پینج ئاقچه سێ‌زده قیرات و سێ حه‌ببه قورس بوون. (میژووی عوسمانی، ب ۱، ل ۱۴۸، ۱۶۱۶). و.

۱- ل ۳۷۸، بودلیان: «کرمانی». و.

پواله تدا ته او پوخته بوون. یاره بیی خودا به شنه‌ی بۆنخۆشی پاکی خۆی
پووحیان بگه‌شینیتته‌وه و ده‌روازه‌ی په‌حمه‌تیاں به پووی دا بکاته‌وه.

سالی ۸۵۵ / ۱۴۵۱-۵۲

میرزا ئه‌بولقاسم بابور و میرزا سولتان محهمه‌دی برای له ناوچه‌ی چنارانی
سه‌ر به ئه‌سته‌راباد پیکه‌وه به شه‌په‌هاتن و له‌شکری سولتان محهمه‌د شکستی به
ئه‌ستزی دا بپا و بۆخۆی گیرا و بردیانه لای بابورمیرزا. تیر و تانه‌ی لیدا و به
سه‌ری پۆیی و گوتی بۆ قۆشه‌نت به سه‌ر وه‌رکردووم؟ سولتان محهمه‌د گوتی
براله کاری حکوومه‌ت و ده‌سه‌لات ئه‌وانه‌ی هه‌ر پێوه‌یه. دوا‌ی ئه‌م ده‌مه‌ته‌قانه
ده‌سته‌یه‌ک وه‌ک ئاوری بن کا لیبی نه‌گه‌ران و حوکمی کوژرانیاں پێ ده‌رکرد.
سولتان محهمه‌د سی و چوار سال ژیا. ده‌ سالی حکوومه‌ت کرد؛ پیتجی وه‌ک
بریکاری میرزا شاپوخی باپیری و پینجه‌که‌ی دیکه‌ی سه‌ربه‌خۆ. له‌ نیرینان ته‌نیا
میرزا یادگار محهمه‌دی له‌ پاش به‌جیمابوو که ته‌رمه‌که‌ی راگواست بۆ شانشین
هه‌رات و خویندنگه‌ی دایه‌گه‌وره‌ی که گه‌وه‌ه‌رشادئاغا بی و له‌ په‌نا گۆری بابی
ناشتی. ژنه‌که‌ی وا به‌سۆز ده‌گریا و شینی ده‌گپرا و قوپی ده‌پیتوا که بۆسۆی له
جه‌رگ و هه‌ناوی هه‌لده‌ستا و له‌ تاوان دوا‌ی دوو پۆژان دیقی کرد و گیانی شیرنی
له‌ ده‌وری گلکۆی می‌رده‌که‌ی گپرا و ئه‌وه‌ش پووداویکی یه‌کجار سه‌یر بوو.
میرزا بابور وه‌ختایه‌ک گپره و کیشه‌ی برای له‌ کۆل بزوه و سه‌رینی
خاترجه‌میی وه‌ژیر سه‌ری دا، که وته‌ بیری برینه‌وه‌ی دلخورتی خۆی له‌ بابته
عه‌لاؤوده‌وله که برایه‌کی دیکه‌ی بوو. بزیه‌ فه‌رمانی دا تا شیشی سووره‌وه‌بوو به
چاوی میرزا عه‌لاؤوده‌وله‌دا بکیشن که لای خۆی به‌ند کرابوو.

له سينه تدا ئه گهر بئ چاوى پووناك
له شينكه و چاره گول بپروانه سه رپاك
وه كوو پهندي ده چئ ئه م سه وزه لانه
به تۆزىكى ده شه مزئ سيسى و خه مناك
وه ها چاوى كه كل ده يكرد بريندار
له بهر شيش چۆن نه چۆقى، بير كه وه چاك

وا ده گيڤنه وه كه عه لائودده وله ئه و ده مه ي كوڤريان ده كرد ئه م شيعرانه ي

هۆنینه وه:

گهردوون كه به دردۆنگى له من پاساوه
به م چهرخ و خولەي دلم له ژين تاساوه
چارى چه مى من وهختى كه نووسراوه له شيش
ته مەنى لاوى ده لائيتته وه، هاواری له دل هه ستاوه

«به پاستى ئه مه ش په نده بۆ ئه وانە ي وردبينن.»^۱

هەر له م ساله دا ميرزا سولتان ئه بووسه عيد كه پاره كه دواى به زين له ئاست
ميرزا عهبدو لالا به ره و توركستان په وييوو، به پشتيوانى ئه بولخيرخانى ئوزبهك
تيهه لچۆوه و ته شريفى به ره و شه رگه ئه سه سپى ئاژاوت. ميرزا عهبدو لالا به
يه كانگيرى و هيرشى دوژمنانى زانى و قوشه نيكي به ئه ندازه ي ده نكى بارانى
بئ ژمارى كۆكرده وه و له سه مه رقه نده وه به قه نه قن وه ده ركه وت. پاش تپه رپينى له
پووبارى كووه كه، هيزه كان تيكه له نگووتن و ميرزا عهبدو لالا ده ستى پئ

۱- «ان فى ذلك لعبرة لأولى الابصار»، قورئانى پيرۆز، سوورە ي ئالى عيمران، ئايه ي ۱۳. و.

نه کراوه و لهشکری بهزی و بوو به ههلاته لاتی سواران. له جهنگه‌ی راکردن دا یه کسمه‌که‌ی له قور و زه‌له‌ق چه‌قی و وه‌به‌ر په‌نجه‌ی چاره‌نووس که‌وت و به‌دیل گیرا. شه‌وی شه‌مه‌ ۲۰ ی مانگی جه‌مادی یه‌که‌م به‌ فه‌رمانی میرزا سولتان شه‌بووسه‌عید شه‌کراوی شه‌هید بوونی به‌ زاری دا کرا. میرزا سولتان شه‌بووسه‌عید له‌ شاری سه‌مه‌رقه‌ند وه‌ژوور که‌وت و له‌سه‌ر ته‌ختی فه‌رمانه‌وه‌ایه‌تی پالی داوه.

سالی ۸۵۶ / ۱۴۵۲-۵۳

له‌م ساله‌دا سولتان محه‌مه‌دخان له‌ ده‌وروبه‌ری ئیستانبوول یه‌کی‌ه‌سار^۱ قه‌لایه‌کی بنیات نا که‌ به‌ بوغزی کسن ناسراوه.^۲

هه‌ر له‌م ساله‌دا پاش شه‌وه‌ی بابورمیرزا خه‌می کیشه‌ی براکانی له‌ گه‌ردنی دارنی، له‌ ریگای بیابانی یه‌زده‌وه‌ به‌ره‌و عیراق و فارس بزووت. کاتیک له‌ شیرازه‌وه‌ ده‌چوو بز ئیسفه‌هان، قاسیدیک له‌ رینه‌دا گه‌یشته‌ لای و خه‌به‌ری دایه‌ که‌ له‌ هه‌رات ئازاوه‌یه‌کی گه‌وره‌ سه‌ری هه‌لداوه‌ و ولات ته‌واو شیواوه‌. میرزا عه‌لائووده‌وله‌ که‌ شیشی به‌ چاوی دا کیشراوه، گلینه‌ی چاک نه‌پینکراوه و سزمایی هه‌ر ماوه‌ و راپه‌ریوه‌ و جه‌ماوه‌ری تیها‌لاوه‌.

میرزا وه‌ختایه‌ک شه‌وه‌ه‌واله‌ی بیست سه‌ری جله‌وی وه‌رسووراند و گوته‌ی شه‌وه‌ حاله‌ به‌و حاله‌ ناشی و له‌ ناوچه‌ی کۆشکی زه‌ردی نیوان شیراز و ئیسفه‌هانه‌وه‌ به‌ره‌و خوراسان شه‌سپی تاو دا. کاتیک گه‌یشته‌وه‌ هه‌رات تییان گه‌یاند که‌ میرزا عه‌لائووده‌وله‌ به‌ره‌و له‌شکری جیهان‌شامیرزای کوپی قه‌رایووسف ریشتووه‌ که‌ شه‌وه‌می له‌ ره‌ی بنه‌ی داکوتابوو. میرزا شه‌بولقاسم بابور دلی هه‌ساوه‌ و شه‌وه‌ زستانه‌ له‌ خوراسان به‌ که‌یفی خۆی رایبوارد.

۱- یه‌نگی‌ه‌سار، ل ۳۷۹، بودلیان. و.

۲- نوعرکش (؟)، ل ۳۷۹، بودلیان. و.

تابلوی بیستم: سولتان محهمه دی فاتح

بنکھی ژین

www.zheen.org

سالی ۸۵۷ / ۱۴۵۳-۵۴

سولتان محه‌ممه‌دخان حوكمړانی پښم كاری سه‌پروسه‌مه‌ره‌ی كرد و چوارسه‌د لۆتكه‌ی پښكخست و له ویشكانییوه به عه‌رابان رایكیشان و له لای مه‌رقه‌دی پیری مه‌زن شه‌ییووبی شه‌نساری خوابه‌شیورا به ناوی‌دا دان. ده‌لین حه‌فتا كه‌شتی پال پښكداوه و كردوویه‌ته پرد و هیزی به‌ره و ئیستانبوول پیدا په‌راندوته‌وه. چل‌وپیتج پوژ ده‌وره‌ی قوسته‌تته‌نییه‌ی داوه و پوژی سی‌شه‌ممؤ ۲۰ جه‌مادی دوهم شار و شووره‌ی گیراوه و له‌شكری ئیسلام زوری ده‌سكه‌وت و خه‌نیمه‌ت وه‌چنگ هیئاوه. پوژی هه‌ینی له شه‌یاسو‌فیه‌ی کلیسای كافران نوپژ كراوه و خوتبه‌به‌ناوی ناوداری سولتان محه‌ممه‌دخان خویندراوه‌ته‌وه. ئیدی له و ده‌می‌را ئیستانبوول بوته‌پایته‌ختی سولتانه‌کانی خانه‌دانی عوسمانی.

هه‌ر له‌م ساله‌دا هه‌ریمه‌کانی فارس و عیراق كه‌وتنه‌بن ده‌ستی میرزا جیهان‌شای كوری قه‌رایووسفی توركمان. ولاتیکی ناوا خۆش و گه‌ش و ناوه‌دان كه‌ بو ماوه‌ی هه‌شتا سال له‌ ژیر ده‌سه‌لاتی شه‌میر ته‌یمووری گوركان و پاشه‌واره‌کانی‌دا بوو، ده‌ركیشرا و كه‌وته‌چنگ توركمانان.

سالی ۸۵۸ / ۱۴۵۴

میرزا قاسم بابور پووی كرده شه‌وبه‌رپووبار و سولتان شه‌بووسه‌عیدی بو ماوه‌ی چل پوژ له‌ شاری سه‌مه‌رقه‌ند ئابلۆقه‌دا و پاشان له‌گه‌لی پښكه‌ات و ناشتی بال و په‌پی هه‌لدا و شه‌ویش گه‌رایه‌وه خوراسان.

سالی ۸۵۹ / ۱۴۵۴-۵۵

سولتان محه‌ممه‌دخان له‌ خاکی پښم قه‌لای سیلووری (سیلیووری)، بیغادووس (بیگادووس)، ئینوز، سووری‌ه‌سار و نه‌وابه‌رده‌ی داگیر كردن.

سالی ۸۶۰ / ۱۴۵۵-۵۶

سولتان محه ممدخان قه لای بیلغراد (بیلگراد) ی گرت. هر ئه م ساله
بابورمیرزا له هه راتی ناوهندی دهسه لاته وه چووه شاری پیروزی مه شه د و له وئ
بنه ی خست.

ئه بو و سه عیدمیرزا له بنه بانی ئه م ساله دا خودا له شاری سه مه رقه ند کورپکی
پئ و قه ده م به خیری دایه که ناویان نا میرزا شیخ عومه ر.

سالی ۸۶۱ / ۱۴۵۶-۵۷

سولتان محه ممدخان له گه ل قه رالی ئه نکرووس شه پی کرد و لیکدانیکی سه خت
قه وما. قه رال برینی هیئا و پییه وه مرد و چو و بۆ جه حه نده م.

پروزی سی شه ممۆ ۲۵ ی مانگی ره بیعی دو وه م بابورمیرزا له شاری پیروزی
مه شه د پووی کرده دنیا ی هه رمان. میرزا شامه حمودی کورپی گوره ی یازده
سالانه ی هر له و پروزه دا چووه سه ر ته ختی حوکمات و بوو به میر. میرزا
ئه بولقاسم بابور سی وشه ش سال ته مه نی بری کرد. وا ده گیزنه وه که ده سالی
فه رمان په وایه تی کردو وه. له هیتدیک سه رچاوه ی میژووی دا هاتو وه که بابورمیرزا
چوار پروژ به رله مردنی، وه ختایه ک ته شریفی بۆ گه شت و سه یران و راو له باژیری
مه شه د ده چیتته ده ر و به سه یرانگه یه کدا ده گه ری، له پر ده رویشیکی سه ر و ریش
ئساله ی پاپه تی لی په یدا ده بی. له سه ر ته خته به ردیک جله وی ئه بولقاسم بابور
ده گری و ته رجیع به ندیکی پتر له په نجا به یتی بۆ ده خوینتیه وه که سه رله به ری باسی
بی وه فاییی دنیا ده کا و ئه مه سه ربه ندی بووه:

فه رمانی کفله کوون و ئه م گشته خۆر نه انه

هر وه به ر چاوی نایه ئه وه ی شیتی زه مانه

دوای خویندنه وهی ئەم دەستە شیعەرە دەرویش لەبەر چاوان ون دەبی و میران و کاربە دەستانی دەسەلات هەر چەندی بە شویتی دا دەگەرین نایدۆزەنە وه. میرزا شامەحموود هەژدە پۆژ پاش نەمانی باوکی لە مەشەدە وه پوو دەکاتە هەراتی شانشین و ماوهی دوو مانگ که لەوی دەمیئیتە وه، لە قۆلی «مورغاب» وه دەنگ دادەکه وی ئە وه میرزا برایمی کورپی میرزا عەلائوددە وه به لەشکرکی وهک مار و میروو بەرهو خوراسان دەکشێ. چونکه میرزا شامەحموود دەروەستی نەدەهات، پووی کردە مەشەد.

میرزا برایم گەیشته هەرات بی هیچ گیر و گرفتیک و سەرەتای مانگی پەجەب دانیشته سەر تەختی خونکاری. لە نیوهر پاست مانگی شابان دا به مەبەستی تەزاندنی شامەحموود تەشریفی چوو بۆ لای مەشەد. میرزا شامەحموودیش هینیکی گەورهی لە دەوری خزی کۆکردبۆ وه و سەری جلهوی بەرهو هەرات وەرگێرا و بزوت. قۆشەنی هەردوولا که دەبزوتن و دەهاژان راست لە مابەینی شارۆکهی کووسوویه و کاروانسەرای شامەلیک پیکداهاتن و زۆر لە میژە شەپی وا نەقه و ماوه. لە پیش دا هیژەکانی میرزا برایم شکستیان تیکەوت و چەکارەکانی دەستیان لیکبەردا، بەلام سەرەنجام میر محەممەدی تورخان لە داوهر پ گەیشتی و ئەوپەپی ئازایەتی و مەردایەتی نواند و لەشکری میرزا شامەحموودی تەفروتونا کرد. میرزا شامەحموود بوو بە پێیواری پێگەیی راکردن و بەرهو مەشەد پەوی. سەیر ئەمە بوو چەشتەنگاوی پۆژی دووشەممۆ ۲۵ی شابان خەبەر گەیشته هەراتی شانشین که میرزا شامەحموود سەرکه وتوو و بالادەسته. دوای ماوهیک پـۆلیکی دیکە گەیشتنی و گوتیان که میرزا برایمی زالی سەرکه وته خەریکه دەگاتە وه. جەنگەیی نیوهر پۆ راسپاردەیی میرزا ئەبووسەعید تەشریفی هینا و گەلیک حوکمی پله و پایەیی بۆ گەوره پیاوان و مەزنە وه جاخان کردە دیاری و خەبەری دا که به هیوای خودا به یانی که ژاوهی مبارەکی لە باغی شار لەنگەر دەگرێ و

ته شریفی داده بیه زئی. بهری به یسانی میرزا سولتان ئه بووسه عید له شویتی دیاری کراو رکیزی به تال کرد. میرزا براریم چووه سهره دی جورجان و ئه سته راباد و میرزا ئه بووسه عید ماوهی چلوسنی پوژ له هرات بنهی داگرت. گه وهرشادئاغای خیزانی پایه به رزی شاروخ میرزای کوشت و پاشان به ره و به لخ پوژی.

سالی ۸۶۲ / ۱۴۵۷-۵۸

وهختایه ک جیهان شامیرزای کوپی قه رایوسف هه والی مردنی بابور میرزای بیست، له نازه ربا یجان هه پووی کرده خوراسان. دوا ئه وهی که له کلکه ی «سندوقی سه که ن» تیپه پی و فرسه خیکی هه تا ئه سته راباد مه ودا مابوو، میرزا براریمی کوپی عه لائوده وه له که ئه و کاتی له و مه لبه نده ده ژیا به مه به سستی لیدانی، سپای دهنگ دا. له نیزیک ئه سته راباد له شکریان پیکوره بوون و گه لیک میر و میرزاده ی جوغتای تیدا چوون. میرزا براریم هه ر خزی بۆ رانه گیرا و هه وساری به چنگه وه نه ما و ره وی و هه تا هه رات سه ری جله وی هه لئه نگاوت و لغاوی به ده می ئه سپی دا نه دایه وه. پوژی یه کشه ممزی مانگی سه فه ر وهختایه ک گه یشته وه نیو کۆلان و شه قامان، قه له نده ریک له سه ر خوانچه که ی خزی راسته وه بوو و گوتی: پادشای جیهان ته مه ن دریز بی! پیم وایه ئه گه ر هیرشیکی دیکه ت به ده سته وه بی خاشه ی توره مه ی جوغتای ده کیشی!

میرزا جیهان شاهه وت مانگ له ناوچه و مه لبه نده کانی جورجان ئالای ده سه لاتی هه لدا و پاشان پووی کرده هه رات. سهره تای مانگی شابان وهختایه ک میرزا براریم به داوه رینی میرزا جیهان شای زانی، زینی کوتایه پشتی ئه سپان و به ره و شاخسته انه کانی غوور و غورجستان به ویرغه پوژی. میرزا جیهان شا

نیوه‌راستی ئەم مانگه له باغی زاغان ڕکێفی به‌تال فەرموو. به ئومیدی خودای میری مه‌زن پاشماوه‌ی به‌سه‌رهاته‌کان له سالی داها‌توودا ده‌خړینه‌پوو.

سالی ۸۶۳ / ۱۴۵۸-۵۹

میرزا سولتان ئەبووسه‌عید کاتیک له ناوچه‌ی به‌لخ به‌چه‌وونی جیهان‌شامیرزای زانی و لئی پوون بۆوه که له هه‌راتی پایته‌ختی بنه‌ی داکوتاوه، خۆی ساز دا بۆ شه‌ر و لیکدان و چه‌ند پۆژیک له لیواری پووباری مورغاب هۆردووبه‌زی کرد. له م ماوه‌یه‌دا پیاوی نارده‌ لای میرزا جیهان‌شا و لئی پاسپارد که وا چاکه له‌سه‌ر ملکی باوک‌وباپیرانی ئیمه‌هه‌ستی و بگه‌رپه‌ته‌وه‌ نازه‌ربایجان که میرزا شاپوخ باربووی کردووه. کاتیک که‌یخودا‌کانی ئەبووسه‌عیدمیرزا گه‌یشتنه‌ لای جیهان‌شامیرزا و پاسپارد که‌یه‌یا‌ن راگه‌یاند، چونکه ئەویش کۆمه‌لیک هه‌والی تال و ناخۆشی له‌بالی نازه‌ربایجان‌ه‌وه‌ پیکه‌یبوو، قسه‌ی پاسپیزاوه‌کانی به‌موژده و سه‌رکه‌وتنیک‌ی گه‌وره‌ دانا و ملی دا بۆ پیکه‌هاتن. هه‌ر خیرایه‌کی وێرای میرزا یادگار محه‌مه‌دی کوپی میرزا سولتان محه‌مه‌دا کوپی میرزا بایسونقور کوپی شاپوخ‌میرزا به‌ره‌و نازه‌ربایجان گه‌پاوه.

میرزا ئەبووسه‌عید چوو هه‌رات و له‌سه‌ر ته‌ختی فه‌رمانه‌وايه‌تیی خانهدانی خۆی پۆنیشته. له‌م سه‌ه‌روبه‌نده‌دا میرزا شامه‌حموودی کوپی میرزا ئەبولقاسم بابور و میرزا برایمی کوپی میرزا عه‌لا‌ئوده‌وله‌ چوونه‌ به‌ر دلۆقانی خودا.

سالی ۸۶۴ / ۱۴۵۹-۶۰

له‌م ساله‌دا قزل‌ئهمه‌ده‌گ له هه‌ریمی پۆمه‌وه‌ رایکرد و چوو خزمه‌ت هه‌سه‌ن‌به‌گی کوپی عه‌لی‌به‌گ کوپی قه‌راعوسمان کوپی قۆتلۆغ‌به‌گی

ثاق قۆیوونلووی حوکمداری دیاربهکر. سولتان محهمه‌دخان، سمایل‌بگی برای به
خاوخیزانه‌وه به‌رئیکرده پۆملی و له‌وی مواجیبکی بۆ برییه‌وه.

سالی ۸۶۵ / ۱۶۶۰-۶۱

سولتان محهمه‌دخانی (دووه‌م) له‌شکری نارده‌سه‌رناوچه‌ی ده‌سه‌لاتی
قزل‌ئه‌حمه‌دبگ و قه‌لای قه‌سته‌موونی، سینوب، ترابزون، قۆیوونلووحه‌سار،
مه‌دلوو و «یایچه» ش‌که‌وتنه‌ده‌ست پیاوه‌کانی دام‌وده‌زگای ده‌سه‌لاتی میری.
هر له‌م ساله‌دا میرزا عه‌لائوده‌وله‌ی کوپی میرزا بایسونقور که له‌وه‌تی
براکه‌ی زهرادیی له‌چاوان بریبوو به‌سه‌رگه‌ردانی بیروبه‌وی‌دا ده‌خولایه‌وه، له
پۆسته‌مدار له‌سه‌مالی مه‌لیک بیستون مرد. مه‌یته‌که‌یان برده‌وه هه‌رات و له‌په‌نا
باوک و برای ناشتیان.

سالی ۸۶۶ / ۱۶۶۱-۶۲ **بنکه‌ی ژین**

سولتان محهمه‌دخان به‌ئامانجی چووننه‌خه‌زای هه‌ریمی ئه‌فلاق
پاسته‌وه‌بوو؛ ئه‌وسا دوای زه‌بروه‌شاندن به‌خۆشی و کامه‌پانی گه‌پایه‌وه.
هر له‌م ساله‌دا جیهان‌شامیرزا به‌مه‌به‌ستی گوی بادانی پیربوداقی کوپی له
نازه‌ربایجان‌وهه‌رووی کرده‌فارس. پاش ئه‌وه‌ی گه‌یشتی کیشه‌که‌به‌وه‌ی براوه‌که
پیربوداق برپا بۆ به‌غدا و ئه‌ویش سه‌ری وه‌به‌ر فه‌رمانی بابی هیتا و جیهان‌شا
بایدایه‌وه ته‌وریز.

سالی ۸۶۷ / ۱۶۶۲-۶۳

له‌م ساله‌دا قازقلوو ویووده‌ی ئه‌فلاقیان بانگه‌یشته‌بارگای میری و ئه‌ویش
سه‌ری بادا و نه‌هات. چاره‌وا نووسرابوو که هیزه‌کانی ئیسلام هه‌لکه‌نه‌سه‌ر ئه‌و

هه‌ریمه و پێخوستی سمی ئه‌سپانی بکه‌ن و دایر و وتینن. پاشان سولتان پله‌ی قازقلوو و یوووده‌ی به‌خشی به‌ براكه‌ی.
له‌ درێژه‌ی سه‌ال‌دا قه‌لای دوراج و ئه‌زورنیق^۱ گیران و هه‌ردک هه‌ریمی بۆسنی و هیرسک که‌ وتنه‌ نیو قه‌له‌ مپه‌وی ده‌سه‌لاتی سولتان محهمه‌دخان.

سالی ۸۶۸ / ۱۴۶۳-۶۴

میرزا سولتان ئه‌بووسه‌ عید قه‌لای شار و خیه‌ی سه‌ر سنووری تورکستانی داگیر کرد. میرزا محهمه‌د جووکی کوپی میرزا عه‌بدولله‌ تیف کوپی میرزا ئۆلغ‌به‌گی گرت که‌ له‌ و قه‌لایه‌دا ماته‌ی هه‌لگرتبوو، پاشان ته‌شریفی گه‌رایه‌وه‌ خوراسان.

سالی ۸۶۹ / ۱۴۶۴-۶۵

برایم‌به‌گی قه‌رامان ئۆغلی مرد و ئیسحاق‌به‌گ و پیرئه‌حمه‌دی کوپانی هاتنه‌ نیو ده‌رانه‌ی سولتان محهمه‌دخان و ده‌سه‌لاتی باوکیان بۆ برایه‌وه‌. هه‌ردک برا له‌ شه‌رمه‌ناک شه‌هریان کرد و ئیسحاق‌به‌گ به‌زی و پۆیی بۆ خزمه‌ت ئووزوون هه‌سه‌ن‌به‌گی حوکمداری دیاربه‌کر. پیرئه‌حمه‌د به‌گ له‌ مه‌لپه‌ندی قه‌رامان به‌ سه‌ربه‌ستی چله‌وی حکومه‌تی به‌ده‌سته‌وه‌ گرت.

سالی ۸۷۰ / ۱۴۶۵-۶۶

سه‌ره‌تای ئه‌م سه‌اله‌ سولتان محهمه‌دخان قه‌لاتی «ئه‌لبه‌سان» ی گرت. هه‌ر له‌م سه‌اله‌دا سولتان ئه‌بووسه‌ عید زۆر سه‌خت نه‌خۆش که‌وت و دوا‌ی ماوه‌یه‌ک چاک بۆه‌.

۱- له‌ لایه‌ره‌ ۳۸۵ی بودلیان وا نه‌نووسراوه‌ و بۆم ساغ نه‌بۆوه‌ که «ئورتق»، «ئه‌رتوق» یان «ئوریق» ه. له‌ شیوه‌ی نووسینی «ئه‌زورنیق» یش به‌گومانم. و.

میرزا جیهان‌شا له کۆتاییی سالدا به مه‌بهستی ده‌مکوتی پیربوداقی کۆپی به‌ره‌و به‌غدا بزوت.

سالی ۸۷۱ / ۱۶۶۶-۶۷

دوای سالیگ که مارۆدانی به‌غدا، جیهان‌شامیرزا توانی بیگری و پیربوداقی کۆپی بکووژی و سه‌رکه‌وتننامه به‌پێ بکاته لای میرزا سولتان ئه‌بووسه‌عید.

سالی ۸۷۲ / ۱۶۶۷-۶۸

پۆژی ده‌ی مانگی شه‌شه‌کان میرزا جیهان‌شا به مه‌بهستی چوونه شه‌پی هسه‌ن‌به‌گی بایوندوری له ته‌وریز وه‌ده‌رکه‌وت و به‌ره‌و دیاربه‌کر پۆیی. وه‌ختایه‌ک ئه‌م هه‌واله‌ گه‌یشته لای هسه‌ن‌به‌گ له‌شکری خۆی کۆکرده‌وه و جانگیربه‌گی برای و پیرای مرادبه‌گ و برایم‌به‌گی کورانی پالیان ویدا. میران دانیشتن و خیره‌یان به که‌لامی خودا گرت‌وه و ئه‌م ئایه‌ته خۆی نواند: «به‌ره‌و فی‌عه‌ون پێ که‌وه! ئه‌و له ئه‌ندازه‌ ده‌رچووه.»^۱

کاتیگ جیهان‌شامیرزا گه‌یشته سه‌حرای مووش، قاسمی په‌روانه‌چی که یه‌کیگ بوو له گه‌وره سه‌رکردانی، ئه‌رکی زی‌ره‌وانی و پێشه‌نگایه‌تی پێ سپێردرا، به‌لام که‌وته به‌رگوردی خه‌نیم و به‌رگه‌ی نه‌گرت. پاله‌وانانی ئاق‌قۆیوونلوو هه‌موو باله‌کانیان ته‌نی و مه‌یدانیان هینایه‌ جۆللانه و که‌وتنه‌ کوشت و کوشتار و یه‌خسیرکردنی چه‌کداره‌کانی. میرزا جیهان‌شا له ئوبتوور^۲ چه‌ند پۆژیک له‌نگه‌ری گرت و سه‌ه‌رۆک و سه‌ه‌ردارانی هیند. دیک بارودۆخه‌که‌یان پشکنی و گه‌رانه‌وه. سه‌ه‌سارانی ئاق‌قۆیوونلووش گوتیان چونکه ئه‌و نه‌یتوانیوه

۱- «ذهب الی فرعون انه ظعی»، قورئانی پیرۆز، سووره‌ی نازیعات، ئایه‌تی ۱۷. و.

۲- ئوتتوور (؟)؛ ئوسوور (؟)، ل ۲۸۶، بودلیان. و.

زه برمه...ان لئ بوه شینئ و خه سارمان بی بگه یه نی، وا باشه ئیمه ش بگه پیننه وه، به لام حه سه ن به گ ملی نه دا. کاتیک جیهان شامیرزا له و هژردووبه زه وه کۆچ وباری لینا و له داوینئ چیا خستی و پاشان به ره و «خوانجوق» ی سه ر به چوبقجور پژی و له وئ هیزی هیور کرده وه، حه سه ن به گ و پرای شه ش هه زار سواری په نجه به خوین هه لیکردنه سه ری. له م جه نگه یه دا خه به ر هات که جیهان شامیرزا هژردووی له پیش دا به پیکردۆته وه و له گه ل چهند که سینی دهسته ژمیر خه وتوو و خه ریکی حه سانه وه یه. حه سه ن به گ سی و دووی لئ نه کرد و ته پی دایه سه ری. کاتیک له هه بیه ی پشوو دان و خه وتتی نیزیک بۆه، جیهان شامیرزیان ئاگادار کرده وه. ئه ویش له پیره سه ری لئ شینوا. بۆره پیاویک گه یشته سه ری و زه بریکی لیدا. شا هاواری کرد مه کووژه و بمبه لای حه سه ن به گ، زۆرت به قازانجی ته واو ده بی. له به روه ی ده نالی و برینه که ی قول بوو له بی په ری و کابرا سه ری بری، به لام چونکه ده ترسا نه کا پی تووشی کیشه و خه سارباری بی، پرودا وه که ی نه درکاند. سه ره نجام ئه سپ و شیر و تیری جیهان شامیرزیان لای کابرای بکوژ دیته وه و سه ره که شی وه ده رکه وت. حه سه ن به گ کاژه لاکي ناره لای سولتان ئه بووسه عید له خوراسان. محهمه دی میرزا و یوسف میرزای کورانی گیران. محهمه دی کوژرا و یوسف کویر کرا. حه سه ن به گ سه ربه رز و سه رکه وته سه ری که حیلی به ره و زستانه هه وار و هر سوو پراند.

سالی ۸۷۳ / ۱۶۶۸-۶۹

سه ره تای ئه م ساله سولتان ئه بووسه عید له شکرکی بی ئامانی بۆ ئه ستاندنه وه ی تۆله ی خوینئ جیهان شامیرزا له حه سه ن به گي بایوندوری به ره و نازه ربايجان گال دا. وه ختایه ک ئاوه دانئ «میان» بوو به جئ چادری له شکرکی ئه بووسه عید، به جاریک قۆشه نی سه رماوسۆل هیرشی هینا و تهنگی به ولات

هه لچنی و دهستی تالانی لی نه پاراست. میری ئهستیزان که ولی گه واله هه وری به سهر شانی دادا و له ترسی توف و بهند سهری له سهرسه رای شینی وه دهرنه نا. سولتان ئه بووسه عید میران و به گله رانی کۆکردنه وه و سه بارهت به هۆردوو بهز له گه لیان که وته راویژ کردن. هه موو له سهر ئه مه ریککه وتن که حه سه ن به گ له خیل بهزی قهره باغ بترازینن و جیی بگرنه وه. ئالا به رزه کانی به ره و قهره باغی ئه رران شه کانه وه. کاتیگ گه یشتنه حه وت فرسه خیی قهره باغ و کاروانی به شه وکته و شانی له نگه ری خست، له بهر که م بوونی خورده و خۆراک پیاوانی به ته گبیر وایان به باش زانی که به ره و مه حمووداوا و قزل ئاغاج برۆن هه تا شیروان شا که هه ر باسی دۆستایه تی و لایه نگری ده کرد، بگاته نیو هۆردووی گه ره.

به م مه به سه سه بزووتن و گه یشتنه دهشت و ده ریک که گیاوگۆلی تال و ژارای سهری پیکه وه نابوو. هه ر ئاژه لیک قولیکی لی ده خوارد، جه رگ و هه ناوی داده فه تا و پپی سه که ت و مندار ده بووه. پاشان له ده سته موغان هۆردووی میری مه زنه وه جاخ خسته سی. قاتی و قری وای بال ئه نگاوت که مه نیک ده غل و دان به ده دیناری که پیکی^۱ وه گیر نه ده که وت. حه سه ن به گ هه موو ری و بانه کانی وا ته نیبون که که س نه یده توانی هیه شتیک به ریته نیو هۆردووی میری. هه ر چۆنیک بی دوا ی هات و چۆی که یخودایان و ئال و گۆری چه پکی نامه و وت و ویژیکی زۆر، سه ره نجام حه سه ن به گ سهیدی ئه رده ویلیی وه ک راسپارده نارده لای ئه بووسه عید. پاش گه رانه وه ی گوتی خوراسانی حالیان ته واو شپه و سه ریان لی شیواوه و ده ستیان بۆ ناکریتته وه. وا چاکه له گه لیان ریکنه که وی، چونکه هینده ی پی ناچی ده رپییان ده لینگان ده که وی و ده رپه ن؛ هه ر بۆیه حه سه ن به گ

۱- چه شنیک سه که. جۆریک دینار و تمه ن که له سه رده می مه غۆلان و ته یموورییه کان و سه فه وییه کان دا بره وی بووه. (وشه دانی دپه خودا، ب ۱۲، ل ۱۸۱۵۸). و.

که یخودا کانی ئه بووسه عیدی نارده وه که به مه بهستی پیکهاتن له وئی بوون. ئه وانه هیشتا له خزمهت سولتان ئه بووسه عید ته و او له بنی کووله که یان نه دابوو که ره شایی و تارمایی له شکری حه سه ن به گ سه ره دای پهیدا بوو. له م جهنگه یه دا دهسته یه ک له میرانی بی وه فای خوراسان سه نگه ره کانی خویان چۆل کرد و دایانه پال دوزمنان. میرزا وای تهنگ پیه له چنندرا که نیوه رۆی شازده ی مانگی ره جهب به کۆلیک دهر د و مهینه ت و کویره وه ری به ره و سه حرای ره وین بالی گرت. دوو کوپی حه سه ن به گ که وتنه په یکه ره دی و گرتیان و نیوه شه و هیتایانه وه هۆردووی باوکیان. رۆژی ۲۲ ی ئه م مانگه، میری به رزه شان خۆشای شه هاده تی نۆشی. مه ولانا جه لاله ددینی ده وانی دهر باره ی ریکه وتی کوژرانی فرموویه تی:

ئه میر سولتان بووسه عید که بۆ شه و که تی میری
نه یدیبوو چای که ردوون لایکی وا به پیری
بی شک ده بوو نه مینی، چونکه ریکه وتی مهرگی
«سولتان ئه بووسه عید» ه، داندراوه به ژیری

وه ختایه ک میرزا سولتان ئه بووسه عید له قه ره باغ به یداخێ چون
به ره و دنیا ی پاشینی هه لدا، یازده کوپی له دوا به جیما: ۱- میرزا سولتان
سه حموود ۲- میرزا سولتان ئه حمه د ۳- میرزا شاپوخ ۴- میرزا ئۆلغ به گ ۵- میرزا
عومه رشپخ ۶- میرزا ئه باب به کر ۷- میرزا سولتان مراد ۸- میرزا سولتان خه لیل
۹- میرزا سولتان محه ممه د ۱۰- میرزا وه له د ۱۱- میرزا سولتان عومه ر.

هەر له م ساله دا پیرئه حمه دبه گی قه راما ن ئۆغلی که وته باری لاساری له گه ل سولتان محه ممه دخانی حوکمرانی پۆم و لئی هه لبه زییه وه. میری گه وره هه ریمی ده سه لاتی لی ئه ستاند و سولتان مسته فای له وی کرده به گله ربه گ.

سالی ۸۷۴ / ۱۶۶۹-۷۰

له م ساله دا ئۆغرلو و محه ممه دی کوپی حه سه ن به گ له بهر چه ند هۆیه ک له باوکی تۆرا و پووی کرده به غدا. له ویش رانه وه ستا و یه کسه ر چوو بۆ خزمه ت سولتان محه ممه د له پۆم. سولتان به گه رمی پیشوازی لی کرد و کچیگی خۆی دایه و کوپیگی لی که وته وه که به گۆده ئه حمه د ناو دیڕ کرا.

هەر له م ساله دا حه سه ن به گ پووی کرده عیراقی عه جه م و ئه و ولاته ی گرت و به ره و فارس بزووت. یووسف میرزای کوپی جیهان شای کوشت و شیرازی به خشی به عومه ربه گی مووسلووی. دواتر ئه و هه ریمه ی دا به سولتان خه لیلی کوپی خۆی و گه راپیه وه ته وریت. ئه و میر و به گله ر و قۆشه نچیانه ی که له شه پی سولتان ئه بووسه عید یه خسیر کرا بوون. تیکرای خستنه ژیر رکیفی یادگار محه ممه دمیرزای کوپی سولتان محه ممه دمیرزا کوپی بایسونقور میرزا کوپی شاپوخ میرزا کوپی ئه میر ته یمووری گوورکان و نارنی بۆ گرتنی خوراسان. وه ختایه ک یادگار محه ممه دمیرزا گه یشته که وشه نی به ستام، بیستی که میرزا سولتان حوسینی کوپی میرزا مه نسوور کوپی میرزا بایقورا، کوپی میرزا عومه رشپخ کوپی ئه میر ته یمووری گوورکان له هه رات چۆته سه ر ته ختی ده سه لات. له به ره وی له شکره که ی ره ق و پروت و بی چه ک و چۆل بو، سه ری جله وی بۆ لای مازنده ران با دا وه. کاتی که سولتان حوسین به هاتنی یادگار محه ممه دمیرزای زانی، شیلگیر و پته و هیرشی برده سه ر مازنده ران. میرزا یادگار هه تا «چناران» هاته پیش و هه ردک سپا له و شوینه به ره و پووی یه کتر بوونه وه.

پاش دهنگ.دانه‌وهی شه‌ق‌وه‌زری شیران و هازه و ویزهی تیران و هاژهی نیزان و هه‌ول و هه‌لسوورانیکی زۆر، له‌شکری میرزا یادگار شکستی تیکه‌وت و به‌ره‌و سمنان ره‌وی و میرزا سولتان حوسینیش گه‌راوه‌جیگای خۆی.

سالی ۸۷۵ / ۱۴۷۰-۷۱

له‌سه‌ره‌تاکانی ئەم‌ساله‌دا سولتان محهمه‌مدخان له‌هه‌ریمی پۆم‌قه‌لای ئەرگیلی، ئاق‌سه‌رای، گۆلک، گۆکره و عه‌لائیهی گرتن. هه‌ر له‌م‌ساله‌دا یادگار محهمه‌دمیرزا پاش به‌زینی له‌به‌ر سولتان حوسین و چوونی بۆ سمنان، داوای یارمه‌تی کرد له‌حه‌سه‌ن‌به‌گ و ئەویش چه‌کداریکی زۆری تورکمانی ئازهر‌بایجانی نارده‌هانی. جاریکی دیکه‌ش پووی کرده‌وه خوراسان و دیسانه‌وه سولتان حوسین چوو بۆ به‌ره‌گه‌لی گرتی. کاتیک گه‌پشته سه‌بزه‌وار، میرانی بی‌وه‌فای خوراسان پشتیان لی‌هه‌لکرد و پالیان وه‌پال یادگار محهمه‌دمیرزا دا. ئەویش به‌ناچاری خۆی بۆی رانه‌گیرا و پووی کرده‌بالی مورغاب. یادگار محهمه‌دمیرزا داوایه‌دوای وی له‌شکری برده‌هه‌رات و ته‌شریفی له‌سه‌ر ته‌ختی فه‌رمانه‌روایه‌تی دانیشته. کاتیک چل‌پۆژ به‌سه‌ر حکومه‌ته‌که‌ی‌دا تیپه‌پی، سولتان حوسین شه‌وی له‌گه‌ه‌ل‌پۆله‌چه‌کداریک، له‌«بابائیلاهی»‌را هه‌لیکو‌تایه‌سه‌ری و له‌باغی زاغان په‌لاماری دا و له‌ژووری سه‌رایه‌کی‌دا کوشتی. له‌وی به‌و‌لاوه‌تازه‌بوو به‌پادشای سه‌ربه‌خۆی هه‌رات و خوراسان.

سالی ۸۷۶ / ۱۴۷۱-۷۲

له‌م‌ساله‌دا میرزا سولتان حوسین، مه‌زنه‌میری به‌ریز نیزامه‌ددین‌عه‌لی- شیریی هه‌تا‌پله‌ی سه‌رۆکایه‌تی دیوانی بالای فه‌رمانه‌روایه‌تی پیته‌لابرد و تاجی سه‌ربه‌ریزی کرده‌سه‌ری. ده‌ستووری فه‌رموو که هه‌ر حوکمیکی ده‌نوسری ده‌بی

مۆری وی له سه ره وهی ته واوی سه رۆک و سه ردارانه وه بی. یه کیک له زانایان سه بارهت به پیکه وتی ده ست به کار بوونی گو تو ویه تی:

عه لی شیر خاوه نی شان و شکۆیه و میری گه رد وونه
ئه وه نده ورد و وریایه که ئاوه ز واقی و پرماوه
له ئاخری مانگی شابانی که بوو به میری دیوانی
عه دالهت هاته مه ی دانی، بژی میریکی دایناوه
که مۆری پوو په پی بینی له پۆژگاری شه هه نشادا
به پیکه وتی عه لی شیر مۆری لیدا هاته ئاراوه^۱

سالی ۸۷۷ / ۱۴۷۲-۷۳

میرزا سولتان حوسین له گه ل میرزا سولتان مه حمودی کوری میرزا سولتان
ئه بوو سه عید، له «چه کمه ن» ی سه سه ر به ناوچه ی ئه ندخوود به شه ر هات و
شکاندی و به خیر و خوشی گه رایه وه هه راتی پایته ختی.

سالی ۸۷۸ / ۱۴۷۳-۷۴

قلیچ ئه رسه لانی حاکی قه لای عه لائییه سه ری وه بهر سولتان مه ممه دخان
هینا و چه ند ناوچه یه کی به که له بپی بۆ ته رخان کرد و به ره و پۆم ئیلی گالی دا.

سالی ۸۷۹ / ۱۴۷۴-۷۵

سولتان مه ممه دخان و حه سه ن به گی بایوندوری له ناوچه ی بایبۆرت ده گز
یه کتر راچوون و شه پیکی قورس قه وما. ئۆغرلوو مه ممه دی کوری حه سه ن به گ

۱- علی شیر مهر زد، به حیسابی ئه بجه د ده بیته سالی ۸۷۶. و.

که له پکیزی سولتان دا بوو کـوژرا، بـه لام سپای حـسن بهگ شکستی به
تهستزی دا برا و سولتانی بهرزه‌شان، شاد و کامه‌ران گـه پرایه وه ناوهندی
خه لافه تی.

سالی ۸۸۰ / ۱۴۷۵-۷۶

له نیوه پاسته‌کانی ته م ساله‌دا، سولتان محممه‌د قه‌لای سیلسفکه، نه‌رمه‌ناک،
که‌فه و «مونکوب» ی گرتن.

سالی ۸۸۱ / ۱۴۷۶-۷۷

سولتان محممه‌دخان توانی دهست دابگری به سهر هریمی قهره‌بوغدان
(مولداویا) و سهرۆک نیستیفان (چل‌ماره) ی حوکمرانی وینده‌ری پرایکرد.

سالی ۸۸۲ / ۱۴۷۷-۷۸

له م ساله‌دا سولتان محممه‌دخان به شه‌پیکی گهرم و خویناوی توانی دهست
باویته سهر قه‌لاتی نه‌سکه‌نده‌رییه.

شه‌وی مانگی په‌مه‌زانی ته م ساله‌ ئووزون حـسن بهگی بایوندوری چۆوه بهر
دهرگای په‌حمه‌تباری یه‌زدانی . شاعیریک سه‌بارت به ریکه‌وتی مهرگی
گوتووویه تی:

بو تاریخی وه‌فاتی خه‌لک ویکرا ده‌یانگوت

شای دین‌په‌روه‌ری عادل مۆمی عومری کوژاوه^۱

هه‌هه به‌راستی پادشایه‌کی داده‌وانی خه‌لک‌خۆشه‌ویست بوو. بۆ وه‌رگرتنی مێکانه و پادارانه و پیتاک له جه‌ماوه‌ری ژێر سیبهری حوکماتی یاسا و پێ‌وشوینیکی دانابوو که به‌کرده‌وه سولتانه‌کانی عێراق و فارس و نازه‌ربایجان په‌چا‌ویان ده‌کرد. مندا‌لانی نی‌رینه‌ی حه‌وت که‌س بوون: ۱- ئۆغرلوو محهممه‌د ۲- مه‌ه‌قسو وودبه‌گ ۳- زه‌ینه‌له‌به‌گ ۴- سولتان خه‌لیل ۵- میرزا یاقووب ۶- میرزا یووسف ۷- میرزا مه‌سیح. ئۆغرلوو محهممه‌د و زه‌ینه‌له‌به‌گ به‌ زیندی‌سه‌ری خۆی چوونه‌وه دنیا‌ی دیکه‌. سولتان خه‌لیل دوا‌ی مردنی باوکی جیی‌گرت‌ه‌وه و بوو به‌ پادشا و مه‌قسو وودبه‌گی برای کوشته‌که‌ مزگه‌وتی مه‌قسو ویدییه‌ی ته‌وریزی ساز کردوه.

سالی ۸۸۳ / ۱۴۷۸-۷۹

وه‌رسی به‌هاری ئەم ساله‌ میرزا یاقووب دژی سولتان خه‌لیلی برای راپه‌ری. پۆژی چوارشه‌ممۆ، ریکه‌وتی ۱۴ رهبیعی دووهم کاتی چیشتان، له‌سه‌ر چۆماوی «خۆی» شه‌ریکی قورسیان له‌ نی‌وانی دا‌قه‌ و ما. سولتان خه‌لیل کوژرا و میرزا یاقووب چووه‌ ته‌وریز و رۆنیشه‌سه‌ر ته‌ختی پادشایه‌تی. میرزا یووسف و میرزا مه‌سیح سه‌ریان وه‌به‌ر برا‌گه‌وره‌یان هینا.

سالی ۸۸۴ / ۱۴۷۹-۸۰

سولتان محهممه‌دخان له‌شکرێکی وه‌پیش‌عه‌لا ئۆدده‌وله‌به‌گی زولقه‌در کرد و به‌ره‌و خێلی خۆی ناردی هه‌تا ده‌سه‌لاتی ناوچه‌که‌ له‌ بوداغ‌به‌گی برای بستینی و ببیته‌ حوکمران و هه‌ر که‌ هیزی ژێر فه‌رمانی گه‌یشتی، ولاته‌که‌ ده‌ستی دا و گیرا. له‌ کۆتایی سال‌دا سولتان محهممه‌دخان گۆدووک (گۆدیک) ئەحمه‌دپاشای به‌ مه‌به‌ستی گرتنی دو‌رگه‌ی پوولیه‌ به‌ریکرد و ئەویش گرتی.

سالی ۸۸۵ / ۱۴۸۰-۸۱

له سهره‌تای ئه م ساله‌دا سولتان محهمه‌دخان، مه‌سیح‌پاشای به مه‌به‌ستی
په‌تاندنی حاکمی پروودس پاسپارد و هیژیکی گه‌وره‌ی خسته به‌رپکیفی.
مه‌سیح‌پاشا گه‌لیک شه‌ری پیاوانه‌ی کردن، به‌لام ئامانجی نه‌پیکا و گه‌رایه‌وه.
هه‌ر له م ساله‌دا قانسووی حوکم‌پانی میسر (۲) باش‌به‌گی میرقه‌له‌می خۆی
له‌گه‌ل له‌شکری عه‌ره‌بستان به مه‌به‌ستی گرتنی دیاربه‌کر به‌پئ کرد. کاتیک میرزا
یاقووب به په‌یدا بوونی سهره‌تای ئه م هیرشه‌ی زانی، ده‌یبه‌ویست خۆی بچیته
مه‌یدانی به‌ره‌نگاری، که چی سهرۆک و سهرداران نه‌یانه‌یشت. هه‌ر بۆیه ئه‌ویش
بایوندوربه‌گ و سوله‌یمان‌به‌گی بیژهن ئوغللی و سوڤی خه‌لیلی مووسلووی ناردن
تاکوو به‌ره‌گه‌یان لی بگرن. له دوور و نیژیکی پوچا (پوها) قۆشه‌ن له‌به‌ریه‌ک
دامه‌زران و ئاگری شه‌ر گه‌رفه‌ی هات. باش‌به‌گ و پزای سهرکرده‌کانی هاو‌پیی
گیرا و کوژرا. میرزا یاقووب به ده‌سخۆشانه‌ی ئه م سهرکه‌وتنه ئیسفه‌هانی
باربووی بایوندوربه‌گ کرد.

بنکه‌ی ژین
www.zheen.org

سالی ۸۸۶ / ۱۴۸۱-۸۲

سولتان محهمه‌د له ته‌کوور چایری (ته‌کیر چایری) ئیسکوودار دنیای
پووخه‌کی خۆنه‌گری به‌جیه‌یشت و به‌شه‌نگه‌شه‌نگ به‌ره‌و باخی به‌هه‌شت
هه‌نگاوی نا و مالاوایی کرد. سولتان محهمه‌دخانی دووم (که ناسراوه به فاتح)
له ته‌مه‌نی بیست‌ویه‌ک سالی دا بۆته پادشا و سی‌ویه‌ک سالی فه‌رمان‌په‌وایه‌تی

کردووه. ١ پاش ئه و سولتان بایه زیدی کورپی ره سه ن زاده ی له شانشینیی قوسته نته نییه جیی گرته وه.

ئه و شوینه وار و کاره چاکانه ی که سولتان محهمه د له پاشی به جیماون بریتین له: ١- کلیسای ئه یاسوفییه که وه ستاکارانی پوژگار و نژیاروانانی گه ردوونی گهردان له وه تی دنیا به دنیا به و شه ش قوئی دیاری کراوه، قهت بینای ئاویان له سه ر پووی زهوی پوونه ساوه و وهک ده لئین بو ماوه ی ١٣٠٠ سالان جیگای بوتان و په رستگای زالمان بووه و کردوویه ته مزگه وتی جومعه. ٢- مزگه وتیکی گه وره ی له سه ر گردیک له نیوه راستی شاری ئیستانبول ساز کردووه و ههشت سالی پیچووه. ٣- دانانی خویندنگه ی سه مانیه، که ئه وهندی دنیا وه بییری دی شوینی ئاوا به رچاوی نه دیوه. ئه م جیگایه له وه تی هیه بوته مه کزی زانایان و ماموستایان و هه موو سالیک ١٥٠ قوتابی و فهقی لئیان خویندووه و کهسانی چازان و وریا و زیرهک له وئ وه دهرده که ون. ئی وایان هیه که پیتسه د ئاچه یان مواجبی پوژانه بو براوه ته وه و بوونه قازی له شاری مه ککه و مه دینه ی پیرۆز، میسر، به غدا، ئه درنه، حه لب، دیاربه کر و ته ورئیز. دواتر شانایان چوون هه لیگرتووه هه تا پله ی موفتیی زه مان و قازی عه سکه ری پیهه لاچوون. ٤- مزگه وت و حوچره ی باش و خانه قای بو نان دانی کومه لی گه وره و بچووکان له سه ر مه رقه دی ترووسکه داری ئه ییووبی ئه نساری پایه به رز ساز کردووه که ئه سحابه ی پیغه مبه ری مه زن بووه. ئه بوو ئه ییووبی ئه نساری (خالیدی کورپی زهید) سالی ٥٣ ه ی کۆچی به سپای ئیسلامه وه چووه بو گرتنی قوسته نته نییه و [له جهنگه ی گه مارؤدا] ته مه نی براوه ته وه و به دزی ناشتوویانه. له سه رده می سولتان محهمه دخان دا شیخ

١- سولتان محهمه د، نوئیزی نیوه پووی چواره مین پینج شه مموی ره بیعی یه که می سالی ٨٦ کۆچی دوایی کردووه و ٥١ سال ژیاوه و سی سالی حوکمات کردووه. (میژووی عوسمانی، ب ٢، ل ١٤٩). و.

ثاق‌شهمسه‌ددین .. گۆره‌که‌ی پر بی لسه نوور .. له بووی هه‌لیتانه‌وه‌ی رازی نه‌به‌دی و که‌راماته‌وه، نیشانییه‌کانی گلکۆکه‌ی دۆزیوته‌وه. ۵- هه‌روه‌ها له‌سه‌ر مه‌زاری سه‌رتۆپی پیاوچاکان و پیشه‌وای له خواترسان، واته‌ شینخ ئه‌بولوه‌فا مزگه‌وتیکی جوان و دلگر و خانه‌قایه‌کی چاکی بۆ ده‌رویشان ساز کردووه. دیاره ئاسه‌واری خێر و خیراتی زۆر له‌وه‌ی زیاترن که باسیان کرا.

زاناسیانی گه‌وره و شیخانی زه‌مانی سولتان محهمه‌دخان ئاوا بژی‌ردراون:
 ۱- مه‌ولانا شه‌مه‌ددینی گۆرانی که سه‌رته‌ما مامۆستای پادشا بووه و پاشان بۆته موفتی و قازی له‌شکری سه‌رده‌می خۆی. ۲- مه‌ولانا خدره‌گ که له خویندنگه‌ی سولتان له بوورسا ده‌رسی کوتۆته‌وه و یه‌که‌م قازییه که بۆ قوسته‌نته‌نبیه هه‌لبژی‌ردراوه. ۳- سه‌رگولی بلیمه‌تانی گه‌لان مه‌ولانا عه‌لی قوشچی که هیته‌ ناوبه‌ده‌ره‌وه‌یه پێویست به لێدوان ناکا؛ به‌لام ده‌بێ بزانی که مه‌ولانا له تورکانی ئه‌وبه‌رپوو‌باره و ویده‌چی باوکی کۆره‌بازه‌وان [قوشچی‌زاده] بووبی یان په‌نگه به په‌گه‌ز بچیته‌وه سه‌ر خێلی قوشچی که یه‌کێکه له گه‌وره عیلاتی تورک. هه‌ر چۆنیک بی مه‌ولانا عه‌لی له هه‌په‌تی شلکی و تازه‌لاوی راخه‌ریکی خویندن بووه و له زانستی حکمه‌ت و ئه‌ستیره‌ناسی دا بۆته سه‌رکاروانی زانایانی ده‌ورانی خۆی. میرزا ئۆلغ‌به‌گی گوورکان زۆری خۆش ویستوو و به‌کۆپی خۆم بانگی کردووه. وی‌پرای میرزا له ناوچه‌ی سه‌مه‌رقه‌ند که وتۆته ئه‌ستیره‌گه‌ری و نامیلکه‌ی ئه‌ستیره‌ناسی نووسیوه. دوا‌ی کۆژرانی میرزا ئۆلغ‌به‌گ په‌ره‌وازه‌ی ئازهریایجان بووه. هه‌سه‌ن‌به‌گی بایوندوری وه‌کوو پاسپارده‌ ناردوو‌یه‌ته لای سولتان محهمه‌دخان حوکمرانی رۆم. سولتان ئیزنی گه‌رانه‌وه‌ی نه‌داوه و سه‌رته‌ما بۆته مامۆستا له خویندنگه‌ی سولتانی له بوورسا. دوا‌ی ته‌واو بوونی له فیزگه‌ی سه‌مانیه‌ براوته ئیستانبوول و رۆژانه ۱۵۰ ئاقچه‌ی عوسمانی بۆ براوته‌وه و گوندیکی چاکیشی دراوته‌تی. ۴- مه‌ولانا خوسره‌و که زانای جیهان و پوخته‌ی

چهرخ و خولی پوژگار بووه، بۆته قازیی ئیستانبول و غه لته و ئیسکوودار و له ئه یاسو فییه ش وانه ی گوتو ته وه. ۵- مه ولانا شه مسه ددین ئه حمه د ناسراو به مه ولانا خه یالی که ماموستای یه کیک له حوجره کانی ئیزنیق بووه. له سهر «شهرحه عه قاید» په پراویزی نووسیوه و زور کتییی چاکه. ۶- مه ولانا موسلیحه ددین قهسته لانی که سهرهتا دادوهریی کردنی سی شارانی له ئه ستو بووه. ئه و پوژه ی که قازی ئه سکه ری ههریمه کان بوونه دوو، ئه و کرایه قازی ئه سکه ری ئانساتولی. ۷- مه ولانا موسلیحه ددین بوورسووی که به خواجه زاده ناوبانگی پویشتووه و له ته مه نی سیزده سالی دا بۆته قازی ئه سکه ر. ۸- مه ولانا حه سه نی سامسوئی که له زانستی مه عقوول و مه نقوول دا که س تای نه کردووه و سهره نجام بۆته ماموستای پادشا و دواتر گه یو ته پله ی قازی ئه سکه ری. ۹- مه ولانا عه بدولکه ریم که زی پخریدی سولتان محه ممه دخانی غازی بووه، به لام خویندوو یه تی و له شانی زانایانی پوژگاری خزی تیپه پاندووه. بۆته قازی له شکر و پاشان بۆته موفتی سهرده م و له م پله دا کۆچی دوایی کردووه. ۱۰- مه ولانا محه ممه د که به حاجی حه سه ن زاده مه نشووره و له زانستی مه نقوول دا که س توژی نه شکاندووه. ۱۱- مه ولانا فه خره ددین زاده که ناوچه ی هه راته زیدی و نووسینی گه لیک زورن و له نیو زانایان دا به موسه ننیفه ک ئاوازه ی پویشتووه. کاتیک هاتو ته ولاتی پوژم، پوژی هه شتا ئاقچه ی بۆ پراوه ته وه. ۱۲- مه ولانا سیراجه ددین که به چه له بی زاده ناسراوه و به مندالی ئه میر تهیموور له حه له به وه بردوو یه ته ههریمی ئه و به رپووبار. خۆی گه پراوه ته وه پوژم و له ئه درنه بۆته ماموستا. ۱۳- مه ولانا سنان پاشای کورپی خدریگ کورپی جه لاله ددین که سهرهتا بۆته راهینه ری سولتان محه ممه دخان و ئاخریبه که ی بۆته وه زیر. ۱۴- مه ولانا محیدین که له نیو زانایان دا به ئه خه وهین ناسراوه و په پراویزی له سهر «ته جرید» نووسیوه و چاکی شی کردو ته وه. ۱۵- مه ولانا عه بدولله تیف که به راستی پیاویکی

تیگه‌یشتووی فره‌زان بووه و ماویه‌ک له سه‌مانییه دهرسی کوتۆته‌وه. ۱۶- مه‌ولانا محیدینی ناسراو به که‌پرلووزاده که بۆته قازی‌له‌شکر. ۱۷- مه‌ولانا ئەحمه‌دپاشای کوپی وه‌لیه‌ددین که به وه‌لیه‌ددین ئوغلی ناسراوه و فره‌چازان و ورد و وریا و شه‌ریعه‌ت‌زان بووه. سه‌ره‌تا بۆته قازی له بوورسا و دوایه‌گه‌یوه‌ته پایه‌ی قازی‌ئه‌سکه‌ری و سه‌ره‌نجام هه‌تا پله‌ی وه‌زیری تیه‌له‌چووه و لیخراوه و ناوچه‌ی بوورسای وه‌ک که‌له‌بەر بۆ دان. دراوه ۱۸- شیخ ئەبووئیسحاقی ئساق‌شه‌سه‌ددینی قوونه‌وی ۱۹- شیخ ئەبولوه‌فای قوونه‌وی ۲۰- شیخ حاجی خه‌لیفه‌ی ئیستانبولی ۲۱- شیخ قووجوی خه‌لیفه. ئەم چوار شیخه‌ی ئاخری له پیشه‌وایانی به‌رزه‌ناو بوون و چما بمه‌ه‌وی له وه‌سته‌یه بژمیرم زۆر دریز ده‌بیته‌وه، بۆیه له کورتیم برییه‌وه. یاره‌ببی خودا لییان خۆش بی و به‌ره‌مه‌تی یه‌زدانی شاد بن.

سالی ۸۸۷ / ۱۴۸۲-۸۳ **بنکه‌ی ژین**

له سه‌ره‌تای ئەم سال‌دا (۲) شانزاده سه‌لیم‌خانی به‌ختیار پی نایه‌ه‌ریمی

ژیان. ۱

هه‌ر له‌م سال‌ه‌دا سولتان «جه‌م» ی^۲ برای سولتان بایه‌زیدخانی [دووه‌م] حه‌جی به‌جی هیناوه و له زیاره‌تی مه‌ککه و مه‌دینه‌گه‌رایه‌وه؛ که گه‌یشته‌وه خزی هاویشه‌ نیو خیلی توورغوود و مه‌رساق و له‌شکرکی لی پیکه‌یتان و که‌وته شه‌ری سولتان بایه‌زیدخان، به‌لام به‌رگه‌ی نه‌گرت و هه‌لات و تازه له پووی هه‌لنه‌هات له خاکی پۆم وه‌مینئ و به‌سواری که‌شتی پۆی بۆ فه‌رهنگ.

۱- به‌و حیسابه‌ی که ۵۱ سال ژیاوه دیاره دوازه سال زووتر له دایک بووه، واته سالی ۸۷۵ ک / ۱۴۷۰ ی ز. و.

۲- جه‌م سولتان به «جه‌مه سولتان» یش ناوی هاتووه. و.

هر له م ساله دا برایم پاشای کوری خلیل پاشای قازی له شگری پۆملی بوو به وهزیر. مه ولانا عه لائه ددین فهناری بوو به قازی له شگری پۆملی و ئاناتۆلی و هر له م پله یه دا دوا هه ناسه ی ژیا نی دا.

سالی ۸۸۸ / ۱۴۸۳-۸۴

سولتان یاقووبی کوری حه سه ن به گ له شانشین تهریز گه لاله ی سازکرانی هه شت به هه شتی دارشت که به راستی به هه شتی به رین ئیره یی پی ده با و له ماوه یه کی که م دا ته واوی کرد.

سالی ۸۸۹ / ۱۴۸۴-۸۵

له م ساله دا سولتان بایه زیدخانی [دووه م] نه حمه پاشای کوری شه مسه ددین محه ممه دی فهناری بۆ پله ی به رزی وهزاره ت پیهه لآبرد و هر دوای ماوه یه کی کورت لیی خست.

بنکه ی ژین
www.zheen.org

سالی ۸۹۰ / ۱۴۸۵-۸۶

قه لای وه رساق و نه ده نه که وتنه ده ست هیزه کانی سولتان بایه زیدخان.

سالی ۸۹۱ / ۱۴۸۶

له م ساله دا مه ولانا محیدین محه ممه د که قازی قۆشه نی پۆملی بوو له سه ر کار لادرا و مرد. مه ولانا ولدان به قازی قۆشه نی پۆملی داندرا.

سالی ۸۹۲ / ۱۴۸۶-۸۷

میرزا سولتان حوسین زستانه هه واری برده مه رو و ده سه لاتی نه سه ته رابادی به خشی به میر نیزامه ددین عه لی شیر ی هیژا.

سالی ۸۸-۱۴۸۷ / ۸۹۳

له م ساله‌دا سولتان حه‌یده‌ری [سه‌فه‌وی] کوپری شیخ جونهد که خوشکه‌زای حه‌سه‌ن‌به‌گی [ئاق‌قۆیوونلوو] بوو، به‌ده‌ست له‌شکری سوله‌ییمان‌به‌گی بیژهن ئۇغلی کوژرا، که سولتان یاقووب نارده‌بوویه یاریده‌ی فه‌پ‌پوخ‌یه‌ساری حاکمی شیروان.

سالی ۸۹-۱۴۸۸ / ۸۹۴

پۆژی دوازده‌ی ره‌بیعی یه‌که‌م میرزا سولتان حوسین کچی میرزا ئۇلغ‌به‌گی کوپری میرزا سولتان ئه‌بووسه‌عیدی بۆ میرزا محه‌ممهد مه‌عسوومی کوپری خواست. به‌به‌زم و پرهم و که‌ژاوان له‌خاکی کابوله‌وه گواستیانه‌وه بۆ هه‌راتی پایته‌خت.

سالی ۹۰-۱۴۸۹ / ۸۹۵

له‌زستانه‌هه‌واری قه‌ره‌باغ سولتان یاقووب و یوسف‌به‌گی برای و دایکی نه‌خۆش که‌وتن. دایکی پۆژی ۲۸ ی مانگی قوربان چۆوه به‌ر ده‌رگای ره‌حمه‌تی یه‌زدانی، سولتان یاقووب و براکه‌ی هه‌ر به‌جی‌وبان که‌وتیوون و مه‌رگی دایکیان له‌لا نه‌درکاندن.

سالی ۹۱-۱۴۹۰ / ۸۹۶

شه‌وی جومعه‌ی ۱۰ ی مانگی محه‌رره‌م، یوسف‌به‌گی برای سولتان یاقووب به‌تاسکه‌تاسک به‌ره‌و باخی به‌هه‌شت پۆیی. نه‌خۆشییه‌که‌ی سولتان یاقووب لئی توند کرد و ئیواره‌ی پۆژی پینچ‌شه‌ممۆی مانگی سه‌فه‌ر که‌وته شوین باوک و دایک و برای. بایسونقورمیرزای کوپری سولتان یاقووب به‌هه‌ول‌وده‌ولی سۆفی

خه لیل و میران و به گله رانی مووسلوو بوو به پادشا. سه رۆکانی ئاق قۆیوونلوو تۆوی ناکۆکییان له نیودا بلاو بۆوه. بۆ ویننه بایوندوربه گی یسه کییک له مه زنه سه ردارانی هۆن، به پیچه وانهی سۆفی خه لیل، مه سیح به گی کوپی حه سه ن به گی له عیراق کرده فرمانه روا. شه پیکی قورسیان له مابه ینی دا قه وما و مه سیح به گ کوژرا و رۆسته م به گی کوپی (۹) ^۱ حه سه ن به گ گيرا و له قه لای ئه له نه قه دا به ند کرا. مه حموود به گی کوپی ئۆغرلوو مه ممه د کوپی حه سه ن به گ به ره و هه مه دان دایقه لشت و شاعه لی پورناک کردی به حوکمران. سۆفی خه لیل له شکری لی کرد و له ناوچه ی برووجیرد کوشتی.

له مه چه نگه یه دا سوله یمان به گی بیژهن ئۆغلی له دیاربه کر دژی سۆفی خه لیل راپه به پی و له سه رووکاری قه لای «وان» هیژه کانیان تیکه له چوون و سۆفی خه لیل کوژرا و سوله یمان به گ جیی گرته وه و بوو به هه مه کاره ی بایسونقورمیرزا.

بنکه ی زین

سالی ۱۸۹۷ / ۱۴۹۱-۹۲ www.zheen.org

برایم به گی کوپی دانا خه لیلی قاجار که به ئیبه سولتان ناسراوه، به هاوکاری قۆرۆق سهیدی عه لی حاکی قه لای ئه له نه قه، رۆسته م به گی کوپی مه قسوود به گیان له زیندانی قه لا هیئایه دهر و که وتنه سه ر سوله یمان به گی بیژهن ئۆغلی. سه رۆک و سه رداران روویان لیوه رگیئا و دایانه پال رۆسته م به گ؛ بۆیه سوله یمان به گ له حه وت کیوان ته قی و چووه دیاربه کر و له وی نورع له ی به گی کاکی ئیبه سولتان گرتی و کوشتی. بایسونقور به گ هه لات و چووه لای فه رپوخیه ساری باپییری که حاکی شیروان بوو.

ئاخروئۇخرى مانگى رەجەب رۆستەم بەگ لە تەوريز لە بالگەي پادشايەتى پالى دايەوہ و بەجاريك ئاژاوە داکووژان و تۆويان برا.
هەر لەم سالاەدا سولتان بايەزيدخان لە هەريمي رۆم قەلاي دەپەدلىن و ولاتي ئەرناوود (ئالباني) ي گرت.

سالى ۱۴۹۲-۹۳ / ۸۹۸

کۆسە حاجى حاکمى ئيسفەهان لە رۆستەم بەگ راستەوہبوو، ئەويش بە مەبەستى سەرکوت کردنى بەرەو عيراق بزوت. سەرکردهکانى بەرلە خۆي گەيشتنە سەرى و لە نيزيکى قوم کوشتيان.
مەولانا شەهيدى لەم بارەيەوہ گوتوويەتى:

ئەي مير بەرەو قوم دەچووي، سەرکەوتنت هاتەپى
سەرى مام حاجيت بپى، خيڤرى کابەت هاتەجى

هەر لەم سالاەدا لە ناوچەي گەنجە و بەر دەع، رۆستەم بەگ و بايسونقوربەگى کورپى ياقووب بەگ بە شەپ هاتن و بايسونقوربەگ کوژرا.

سالى ۱۴۹۳-۹۴ / ۸۹۹

ميرزا سولتان ئەحمەدى کورپە گەرەي سولتان ئەبووسەعيدى گورکان کە دوای هەراکەي باوکى لە سەمەرقەند بيوو بە شا و ماوہى ۲۷ سال بە خۆشى و کامەراني فەرمانزەوايەتتى کردبوو، بە مردنى خۆي مرد و سولتان مەحموودى برا گچکەي جپى گرتەوہ.

عومه رشیدی کوپی سولتان نه بووسه عید که له دهورانی باوکی دا کرابوویه
حوکمرداری فەرغانه و دواى وی له وی ئالای میرایه تی هه لدا بوو و هه میشه له گه ل
سولتان نه حمه د و سولتان مهحمودی برای که له وه کیشی ده کرد و نه ده حاواوه،
شه وی چوارشه مموی چواری مانگی ره مه زان له سهربانی کۆترخانه ی نه خسی که
شاره دنییه کی نه ندیجان هه لدیزا و مرد. زه هیره دین میرزا بابوری کوپه گه وره ی
جیی باوکی گرته وه و له ماوه یه کی که م دا چه ند قه لاتیکى سهرسنووری
تورکستانی گرتن.

سالی ۹۰۰ / ۱۴۹۴-۹۵

له نیوه راسته کانی مانگی محهره م دا، میرزا سولتان مهحمودی کوپی میرزا
سولتان نه بووسه عید که دواى کاکی بیوو به فهرانه وای سه مه رقه ند نه جه لی
هات و مرد. میرزا بایسونقوری کوپه گه وره ی بوو به جیشینی و شیشی به چاوی
سولتان عه لی برا بچوو که ی دا کیشا که دلی لیتی ده ترسا، به لام سۆماییی
له چاوان نه برا.

سالی ۹۰۱ / ۱۴۹۵-۹۶

سهره تای نه م ساله میرزا سولتان عه لی له سه مه رقه ند رایکرد و چووه
بوخارا و له ویوه به خوی و له شکرکی قورس و گرانه وه گه رایه وه و په لاماری
بایسونقورمیرزای برای دا و نه ویش باشاری نه کرد و ماوه یه که له نیو شار خوی
شارده وه و ئاخرییه که ی په نامه کی هه لات و پووی کرده حه ساری شادمان. میرزا
سولتان عه لی برای جیی گرته وه.

سالی ۹۷-۱۴۹۶ / ۹۰۲

گۆده ئه‌حمه‌دی کوپری ئۆغرلوو محه‌مه‌دی کوپری حه‌سه‌ن‌به‌گ که زاوای سولتان بایه‌زیدخانی حوکمرانی پۆم بوو، رایکرد و به‌سواری لۆتکه پۆیی و به‌ره‌و عه‌نه‌دۆل ئاژاوتی و پۆله ئه‌سپیککی که له ئه‌رزهنجان به‌مه‌به‌ستی چوونه ته‌وریز ئاماده‌یان کردبوون، وه‌ژیر پکیفی خۆی و یارانی دا و سه‌ربه‌ره‌وژیر و به‌پرتاو تیپه‌پی. به‌یارمه‌تی حوسین‌به‌گی عه‌لی‌خانی خوشکه‌میزدی هه‌لیکرده‌سه‌ر پۆسته‌م‌به‌گ و به‌زاندی و ته‌شریفی له‌ته‌وریز چووه‌سه‌ر کورسیی فه‌رمانپه‌وایه‌تی و پۆسته‌م‌به‌گ کوژرا.

سالی ۹۸-۱۴۹۷ / ۹۰۳

گۆده ئه‌حمه‌د ویستی هه‌تا پڕوشوین و یاسا و ریئای خانه‌دانی عوسمانی په‌چاو بکا. میرانی تورکمان پیی رازی نه‌بوون و هه‌لبه‌زینه‌وه. حوسین‌به‌گی عه‌لی‌خانی و موزه‌فقه‌ربه‌گی پورناکا دژی پاره‌ستان و هه‌ردکی کوشتن. ئیبه‌سولتانی قاجار و قاسم‌به‌گی پورناک له‌عیراق سه‌ته‌پله‌ی دژایه‌تیان کوتا. گۆده ئه‌حمه‌د ئاوازه‌ی دوژمنایه‌تی ئه‌وانی به‌گوئی گه‌وره‌ و گچکه‌راگه‌یاند و بۆ شکاندیان راست به‌ره‌و ئیسفه‌هان پۆیی. وه‌رزی زستان گه‌یشته‌وینده‌ری و هی‌زه‌کانیان تیکگیران و گۆده ئه‌حمه‌د کوژرا. له‌به‌روه‌ی گۆده ئه‌حمه‌د باوه‌مه‌ره‌یه‌کی خرپنه‌بوو، که‌سانی قسه‌خۆش به‌که‌له‌می پۆمیان شوبه‌اندبوو. شاعیری‌ک له‌م باب‌ه‌ته‌وه‌گوته‌ویه‌تی:

که‌له‌می پۆمی که‌کردیانه‌شه‌هه‌نشاهی جیهان

مانگی به‌فرانی له‌سه‌ر شانی تلی پوو به‌نه‌مان

سالی ۹۰۴ / ۱۴۹۸-۹۹

له م ساله دا محهمه دی میرزای کوپی یوسف بهگ کوپی حهسه نه بهگ له
ئه لوه ندبه گی برای وه ده ست هات که دوای گوډه ئه حمه د له نازه ربایجان جله وی
فه رمانه وایه تیی به چنگه وه گرتبوو. له «عه نیکه ند» شه ره قه وما و ئیبه سولتان که
هه مه کاره ی قه له م په وی ئه لوه ندبه گ بوو کوژرا و محهمه دی میرزا سه رکه وت و
ته شریفی له ته ورپز پکیفی به تال کرد و ئالای سه ره سستی هه لدا. له م کاته دا
سولتان مرادی کوپی یاقوب بهگ که به سه فه رمانی ئیبه سولتان له قه لای
«پووین دژ» دا زیندانی کرابوو، براکانی ئیبه سولتان ده ستیان گه یاندی و قوتاریان
کرد و بردیانه شیراز بۆ لای قاسم بهگی پورناک.

سالی ۹۰۵ / ۱۴۹۹-۱۵۰۰

محهمه دی میرزا به ئامانجی ره تاندنی سولتان مراد و قاسمی پورناک قۆشه نی
به ره و شیرازی ناوه ندی ده سه لاتی هه ریمه که گال دا و له ناوچه ی ده وره به ری
ئیسفه هان شه ره هه لگیرسا. محهمه دی میرزا دوای سه رکه وتن و به زاندنی خه نیمان
له سه به ره که ته سه مسی و خۆنه سه پاریزی شکا و کوژرا. بوو به تیکه ولیکه و
هه رکه سه هه رکه سه جه غزی ده سه لاتی ئاق قۆیوونلووی داگرت و بناغه ی حوکماتی
به ره و پۆچوون و شه قارشه قار بوون بردن.

هه ر له م ساله دا سولتان بایه زیدخان، بالی بهگی نارده تالان کردنی هه ریمی
«لیه» و نه سووح بهگی به ریکرده دارووتاندنی مه لبه ندی ئوروس. بالی بهگ له بهر
به فری قورس و کرپوه و باکوت و سه رماچی بۆ نه کرا و یه کسم و چه کداریکی
زۆری تیداچوون و گه پرایه وه. نه سووح بهگ مال و ده سکه وتیکی بیژماری هیتا و
هاته وه.

سالی ۹۰۶ / ۱۵۰۰-۱

سولتان بایه‌زیدخان له ههریمی رۆم تـوانی ده‌ست دابگری به سهر قه‌لای
مۆتوون و قروون دا.

ههر له م ساله‌دا شیبه‌ک‌خانی کورپی بوداق‌سولتان کورپی ئەبولخیرخان کورپی
ده‌وله‌ت ئۆغلان کورپی ئیبینوو ئوغلان کورپی پۆلا ئۆغلان کورپی ئینه‌خواجه کورپی
تووقیا کورپی بۆلغان (۴) کورپی شیبان کورپی جووجی، توانی به‌فیل و ته‌له‌که
میرزا سولتان عه‌لی کورپی میرزا سولتان مه‌حمودی کورپی میرزا سولتان
ئه‌بووسه‌عیدی گوورکان وه‌چنگ بیئی و بیکوژی و له‌سه‌مه‌رقه‌ند دانیشیته‌سهر
ته‌ختی ده‌سه‌لاتی گوورکانی. ته‌واوی ئه‌و ههریم و مه‌لبه‌ندانه‌ی ئه‌وبه‌رپووبار که
بۆ ماوه‌ی ۱۳۰ سال میرانی جوغتای حوکماتیان به‌سهردا ده‌کردن له‌ژیر چنگی
ده‌رکیشان و سکه‌ی به‌ناوی لیدرا و خوتپه‌ی به‌ناوییه‌وه‌ خویندراپه‌وه‌.

سالی ۹۰۷ / ۱۵۰۱-۲ **بنکه‌ی ژین**

شاسمایلی سه‌فه‌وی له‌ ئیران سهری هه‌لدا. شاسمایلی کورپی سولتان [شیخ]
حه‌یده‌ر کورپی شیخ جونه‌ید کورپی شیخ برایم کورپی شیخ عه‌لی کورپی شیخ
سه‌دره‌ددین موسا کورپی شیخ سه‌فیه‌ددین ئیسحاقی «ئه‌رده‌ویلی» یه‌. شیخ
سه‌فیه‌ددین به‌... هه‌ژده‌ پشتان ده‌چیته‌وه‌ سه‌ر ئیمام موسای کازم،^۱ خودای
لسی رازی بی. یه‌که‌م که‌سیکی که‌ له‌م به‌ماله‌ مه‌زنه‌وه‌جاخه‌ هاتۆته‌ ئه‌رده‌ویلی سه‌ید
فیروزشای «زیرین کلاو» ه. ئه‌ویش له‌به‌ر پیاوچاکی و دینداری خه‌لکی ئه‌و

۱- ئه‌م ره‌گه‌زنامه‌یه‌ی که‌ شه‌ره‌ف‌خان دیتوویه‌تی ده‌ستی تیه‌وه‌دراوه‌ و ههر له‌ به‌نه‌ره‌ته‌وه‌
هه‌لبه‌ستراوه‌. بۆ زانیاری راست و پوون بسرواننه‌: ئیرانی سه‌رده‌می سه‌فه‌وی،
راچر سیفیری، وه‌رگێرانی سه‌لاحه‌ددین ناشتی، سوله‌یمانی، چاپخانه‌ی شفقان، سالی ۲۰۰۶،
له‌ چاپ‌کراوه‌کانی بنکه‌ی ژین. و.

مه لیه نده بوونه مریدی و بـ پروایان پی هیناوه . له سه رده می خونکارانی چه نگیزی دا، میرانی مه غول به تایبهت میر چوپان بۆته مریدی شیخ سه فییه ددین، په حمسه تسی خودای لی بی؛ هر بۆیه مه زن و ماقولانی مه غول سه رجه م سه ریان وه بهر هیناوه و بوونه ده رویشی شیخ و له هه موو ناوچه و مه لیه ندیک نه خاسمه له ئیران جه ماوه ریکی یه کجار زۆر که وتوونه شویتتی. له م باره وه ده گپ نه وه، پۆژیکی میر چوپان که خه ریکی دواندنی شیخ ده بی لئی ده پرسنی ئه ری تۆبلی له شکری شا زیاتر بی یا مریده کانی ئیوه؟ له ولام دا فه رموویه تی له ئیران دا مریدانی ئیمه دووهینده ی له شکری پادشایه .

دواتر ئووزوون هه سه ن به گی بایوندوری ته واو بپوا به شیخ جونهید دینی و خه جیج خاتوونی خوشکی خۆی ده داتی و سولتان هیدهر له داویتی ئه م خاتوونه به ربۆته وه . کاتیک سولتان یاقووبی [ئاق قۆیوونلوو] ده چیتته سه ر ته ختی فه رمانپه وایه تی، کیژی فه رپروخیه ساری حاکی شیروان ده خوازی و له بهر دلی ئه و خاتوونه بهر به سولتان هیدهری کوره پووری ده گری که هه موو سالیک ده چپوه خه زای چرکه سان و به ریگای شیروان دا تیده په پری. سولتان هیدهر جوابی ناداته وه و ده روا و له گه ل فه رپروخیه سار ده یکاته شه پ و کیتشه و نیوان ناخۆشی. سولتان یاقووب، سوله یمان به گی بیژن ئوغللی و ئیبه سولتانی قاجار به مه بهستی بهر په رچ دانه وه ی سولتان هیدهر ده نیریتته یاریده ی خه زووری. له شکری تورکمانان له گه ل هیزه کانی شیروان له ناوچه ی ته بهر سه ران ری له سو فییه کان ده گرن و وه ک باسی کرا سولتان هیدهر ده کوژی. [شیخ] هیدهر، سی کوری سه رو پیچکه ی له پاش به جی ده مینی: سولتان عه لی، سه ید برایم و شاسمایل که هه رسیکیان خوشکه زای سولتان یاقووب بوون. سه ره تا سولتان یاقووب ده یاننیریتته قه لای ئه خته مار و له وی به ندیان ده کا و پاشان به پیا نده کاته قه لای ئیسته خری شیراز و له زیندانیان ده په ستیوی. دوا ی چوار سال و نیو مانه وه یان له و شویتته، سولتان

یاقووب دهمری و جلّه‌وی فرمانره‌وايه‌تی تورکمانان ده‌که‌ويته ده‌ستی لیوه‌شاوه‌ی
 رۆسته‌م‌به‌گی کوپی مه‌قسوودبه‌گ. ئه‌ویش به‌تکای پووری^۱ له‌قه‌لای ئیسته‌خر
 نازادیان ده‌کا و ده‌یانباته‌ته‌وریز. راست له‌و سه‌روبه‌نده‌دا رۆسته‌م‌به‌گ و
 بایسونقوربه‌گ نیوانیان ده‌شیوی. سولتان عه‌لی له‌و شه‌ر و هه‌للایه‌دا زۆر نازیه‌تی
 ده‌نوینی و رۆسته‌م‌به‌گ زراوی ده‌چی و له‌به‌ر مه‌ردایه‌تی ئه‌و پاله‌وانه‌سه‌ری
 لی تیکده‌چی و به‌زرمه‌زلیتان و دلّه‌پاوکه‌خۆی کۆ ده‌کاته‌وه و به‌ره‌نگاری
 ده‌بیته‌وه. ئیبه‌سولتانی قاجار و حوسین‌به‌گی عه‌لی‌خانی به‌مه‌به‌ستی گرتنی
 سولتان عه‌لی و براکانی ده‌نی‌رپه‌ته‌ئهرده‌ویل. سولتان عه‌لی لینیان راده‌سی و
 وه‌ده‌ست دی و پشتیان لی ناکاته‌وه و شه‌هید ده‌بی.

شاسمایل و براکه‌ی دیکه‌ی هه‌لدین و په‌نا ده‌به‌نه‌لای کارکیا میرزا عه‌لی
 حاکمی گیلانی بیه‌پیش. رۆسته‌م‌به‌گ چه‌ند جاریک داوایان ده‌کاته‌وه، به‌لام میرزا
 عه‌لی هه‌ر جاره‌ی به‌بیانوویه‌ک خۆی ده‌پاریزی. هه‌تا وای لی دی که‌شاسمایل له
 ته‌مه‌نی سیزده‌سالی دا به‌ئامانجی فرمانره‌وايه‌تی له‌گیلانه‌وه سه‌ر هه‌لده‌دا و
 خیل‌به‌زی ده‌باته‌ئهرجه‌وان. سه‌ره‌به‌هاری ده‌چپه‌ته‌لای مه‌نگۆل (مه‌نگۆل) بۆ نیو
 هۆزی ئوستاجلوو و حه‌وت‌هه‌زار سواریک له‌خۆی کۆ ده‌کاته‌وه و له‌پوو‌باری
 کوپ ده‌په‌رپه‌ته‌وه. فه‌رپوخ‌یه‌سار به‌بیست‌هه‌زار سواره و شه‌ش‌هه‌زار پیاده‌وه
 به‌ره‌گه‌ی لی ده‌گرئ و شه‌ری قورسیان له‌مابه‌ینی دا ده‌قه‌ومی. فه‌رپوخ‌یه‌سار و
 چه‌ند گه‌وره‌پیاویکی شیروان له‌وه‌للایه‌دا ده‌کوژرین و شیروان‌شای کوپی به
 سواری که‌شتی به‌ره‌و گیلان ده‌پوا.

شاسمایل وه‌رزی زستان چه‌ند ناوچه‌کی هه‌ریمی شیروان ده‌گرئ و
 زستانه‌هه‌واری ده‌باته‌مه‌حمووداوا. له‌وه‌یوه‌به‌مه‌به‌ستی چوونه‌شه‌ری

۱- [واته‌عه‌له‌م‌شابه‌گمی کچی ئووزوون حه‌سه‌نه‌گ]. و.

ئه لوه ندبه گی کورپی یوسف بهگ کورپی حه سه ن بهگ به ره و نه خجه وان ده جمی و له «شور و ور» هیزه کانیا ن تیکه له چن. ئه لوه ندبه گ و مه زنه مهردانی تورکمان به تایبته قه راجو غای محه ممه د، لسه تیف بهگ، سید عازی بهگ و کورپانی پیله ته ن بهگ و یزای هه شتاهه زار که سی دیکه ده کوژرین. شاسمایل له ویوه لوور ده بیته شانشین تهوریز و سکه و میحرابی مزگه وتان به ناوی ناوداری ده رازیتته وه. حه سه ن بهگی شاملوو ده کاته سه رهۆکی سه رکردان و قازی شه مسه دینی گیلانی که مامۆستای بوو، دایه نی به مه زنه مامۆستای ولات و میر زه که ریای رازی ده خاته سه ر سکه ی وه زاره ت.

سالی ۹۰۸ / ۱۵۰۲-۳

له م ساله دا شه ش که س له بالویزی پادشاهان و خونکارانی گه وره له پرۆژیک دا ده گه نسه باره گای سولتان بایه زیدخان. نیردراوه کان له لایه ن «پای» هیند، «عه زیز» ی میسر، «حاکم» ی ئه نکر ووس، «قه رال» ی لیه، «حوکمران» ی ئه فلاق و «پادشا» ی عه جه مه وه گه یشتبووئی.

هه ره لسه م ساله دا شاسمایل له تهوریزه وه به مه به سستی گرتنی عیراق ده رده که وئ و سولتان مرادی کورپی سولتان یاقووب به خۆی و حه فتاهه زار سواری دپی ده سه که ره وه له قشلاخی «ویله کان» وه پروو ده کاته هه مه دان که به ری پی بگری. لسه ئیلاخی ئۆلمه قولاخ ی هه ردک سپا داده گزیتته یه کتر. دوی شه ر و کوشتاریکی زور، قۆشه نی سولتان مراد په ره م په ره م ده بی و گوێزهل ئه حمه دی بایوندوری، مه زنی سه رکرده کانی [عوسمانی]، له گه ل ده هه زار تورکمان ده کوژری.

سولتان مراد هه‌وسارپساو و ئاوزه‌نگی‌شکاو پوو ده‌کاته شیراز . شاسمایل به نامراد ناوی ده‌زپینسی و هه‌تا سه‌ره‌دی فارس ده‌که‌ویته په‌یکه‌رده‌ی و وچان نادا.

سالی ۹۰۹ / ۱۵۰۳-۴

شاسمایل پی ده‌نیتته هه‌ریمی فارس و ته‌شریفی له‌خانه‌میری شیراز داده‌به‌زی. ته‌واوی مه‌لاکانی کازپروون له‌بهر سونتی بوون ده‌کووژی و مالیان تالان ده‌کا. حکومته‌ی شیراز ده‌داته ده‌ست ئه‌لیاس‌به‌گی زولقه‌در و بۆی ده‌کاته پاوانه‌میر و ماوه‌ی په‌نجا سال له‌ژیر فه‌رمانی خۆی و پاشه‌واره‌کانی دا ده‌بی. پاشان ده‌ست داده‌گری به‌سه‌ر قه‌لای گولخه‌ندان، فیرووزکۆ و ئوستا. حوسین کیای جه‌لاوی که پیشتر ئه‌لیاس‌به‌گی ئیقووت ئوغلی ئوستاجلووی حاکی په‌یی کوشتبوو، گرتی و له‌قه‌فه‌زی ئاسیننی په‌ستاوت و زۆری ئیشاند و جه‌ره‌بابه‌ی دا؛ ئه‌ویش له‌تاوان خۆی کوشت.

مرادبه‌گی جیهان شاملوو که ئاوالی حوسین کیا بوو، سۆفیه‌کانی سه‌فه‌وی بۆ چاوترساندن و ته‌م‌گرتووپی خه‌لک برژاندیان و کردیانه‌که‌باب و خواردیان. له‌م کاته‌دا هه‌مه‌حوسین‌میرزای کوپی سولتان حوسین‌میرزای حوکمداری خوراسان به‌دل‌ئیشاوی له‌باوکی ده‌چته‌لای شاسمایل و ئه‌ویش زۆری ده‌ستی پیز لئ ده‌نی و ده‌یلاوینیتته‌وه. سولتان حوسینی برای کارکیا میرزا‌عه‌لی حاکی گیلانیش له‌وه‌خته‌دا ده‌گاته‌خزمه‌ت پادشا و به‌کام‌ره‌وایی ده‌گه‌پیتته‌وه.

سالی ۹۱۰ / ۱۵۰۴-۵

شاسمایل دواي ئه‌وه‌ی که سولتان مرادی کوپی سولتان یاقووب به‌ناکامی دلی له‌هه‌ریمی فارس هه‌لکه‌ند و چووه‌به‌غدا، هه‌واری برده‌کویتسانی سوورلق و ته‌ختی سوله‌یمان و خیل‌به‌زی داوه‌ری بۆ ئیسفه‌هان.

هەر له م ساله دا یهزد و کرمان و ئه بهرقوو گیران. شاسمایل دهسه لاتی یهزد و ئه بهرقووی باربووی حوسین بهگی لاله شاملوو کرد و کرمانی بهخشی به محه ممه دخانی ئوستاجلوو. خیالی قزلباش به پیچه وانهی مهیلی سولتان حوسین مه لبهندی «ته بهس» یان دارووتاند و کوشتاریان لی کرد و گه رانه وه.

سالی ۹۱۱ / ۱۵۰۵-۶

له م ساله دا شاسمایل خیل بهزی برده تارومی قهزوین و ویستی هه لکاته سهر گیلانی بیه پهس که به دهست ئه میر حیسامه ددینه وه بوو؛ به لام به تکای شیخ «نه جم» ی گیلانی زی پینگه ره وه ته مایه ی په شیمان بژوه. له م شویته جولبان بهگی خه لخالگی گیرا و چزیندرا.

له ئاخری سال دا میرزا سولتان حوسین دنیای نه مانی به ره وه سهرسه رای ژیان به جیهیشت. ئه و پادشایه کی به خته وه ری تیرته مهنی به دهسه لات بوو. گه لیک ی چاو به سهر زانایان و مامۆستایانه وه بوو و چی له دهستی هاتبا خۆی لی نه ده بوارد. فهقی و مه لا له سهرده می وی دا زۆر تیر و ته سه ل بوون و حوجره ی له سهر شه قامی شاری ههرات بۆ ساز کردوون و باله خانه یه کی وای هه لختوووه که نه ک ههر ئیران و تووران به لکوو زۆر به ی دنیا شتی وای به خۆیه وه نه دیوه. له سهرده می ئه ودا دوازه هه زار قوتابی و فهقی و مه لا و شاعیر و نووسهر و سه نه عه تکار له شاری ههرات ژیاون. ته وای میران و وهزیران و خودی پادشاش کار و ئهرکیان له ئه سته بوه. خوراسان له پوژگاری وی دا ئه وه نده ی گه شه کردوووه که هیه ده وره یه ک ئاوا به ئاوه دانی نه دیتراوه.

له باژیری ههرات باغ و باغاتی لیداوه و کۆشک و باله خانه ی چاکی ساز کردوووه، به تایبهت باغی مراد که که وتۆته نیوان شار و «گازرگا». له وی گه لیک کاروانسه را و قه سرۆکه ی زی پناژنی داناون. زانایانی به رزه جی و هۆنه رانی

سه‌رناس له تاریفاتی خانووبه‌ره و کزشکه‌لانی دا گه‌لیک قه‌سیده‌ی به‌پیز و هۆنراوه‌ی جوانیان هۆنیوه‌ته‌وه. له‌به‌روه‌ی زۆری که‌یف به‌سازکردنی مال و باله‌خانان بـزوتـووه، میـران و وه‌زیران و پیاوماقوولانی ئه‌و سه‌رده‌می، که‌وتوونه دانسانی بناغه‌ی بینای هه‌ره‌باش و سه‌سه‌رای دلگر که‌ وه‌ک به‌هه‌شت پازاونـه‌وه؛ بـه‌تایبـه‌ت سه‌روه‌ستا و نژیاروانی داده‌وانی گه‌وره‌نیزامه‌ددین عه‌لی‌شیر له‌و شاره‌دا گه‌لیک قوتابخانه و مزگه‌وت و ته‌کیه و نه‌خۆشخانه و باغ و خانووبه‌ره‌ی ساز کردووه.

سولتان حوسین له‌ به‌ره‌به‌ری تافی لای‌دا جارجاره‌ده‌چوو هه‌خزمت میرزا سولتان ئه‌بووسه‌عید له‌ ئه‌وبه‌ررووبار و ده‌مه‌مه‌ش له‌ پکیفی میرزا ئه‌بولقاسم بابوردا له‌ خوراسان ده‌هات و ده‌چوو. کاتیک میرزا ئه‌بولقاسم بابور مرد، میرزا شامه‌حمودی کورپی و میرزا برایمی کورپی میرزا عه‌لائوده‌وله‌بوو به‌ ده‌مه‌قاله‌یان و پیکه‌له‌په‌ژان. جیهان‌شامیرزای کورپی قه‌رایووسف له‌ عیراقه‌وه‌به‌ مه‌به‌ستی گرتنی ئه‌سته‌راباد داوه‌ری و سولتان ئه‌بووسه‌عیدمیرزاش له‌ هه‌ریمی ئه‌وبه‌ررووباره‌وه‌ بۆ داگیرکردنی خوراسان بزوت. جیهان‌شامیرزا ئه‌سته‌رابادی له‌ میرزا برایم ئه‌ستاند و پاراستنی وینده‌ریی خسته‌سه‌ر شانی حوسیتی سه‌عدلوو. له‌وه‌جنگه‌یه‌دا میرزا سولتان حوسین هه‌لمه‌تی برده‌سه‌ر حوسیتی سه‌عدلوو و شکاندی و ئه‌سته‌رابادی گرت. کاتیک سولتان ئه‌بووسه‌عیدمیرزا هه‌ریمی خوراسانی خسته‌ژیر چۆکی، ئه‌سته‌رابادیشی دابری و سولتان حوسیتی په‌ره‌وازه‌کرد. میرزا سولتان حوسین بۆ ماوه‌ی ده‌سائیک له‌ بیابانه‌کانی خارهم به‌ئومید و چاوه‌روانییه‌وه‌ ژیا و دژایه‌تی سولتان ئه‌بووسه‌عیدی کرد. کاتیک هه‌والی کوژرانی سولتان ئه‌بووسه‌عیدی له‌ ئه‌بیه‌ورد پیکه‌یی، چهند سه‌رۆک و سه‌رکرده‌یه‌کی به‌پیکرد بۆ پاراستنی مه‌شه‌دی پیروز و نه‌یشابور و خۆی به‌ره‌و مه‌رو پژیی و له‌ویوه‌چوو هه‌رات و بوو به‌فه‌رمانه‌وا. وه‌ک پێشتر قه‌له‌می

که حیلی خوشبه زی فریاره سی یه زدانی و له کابوله وه به ره و خوراسان بزوت. وه ختایه ک به دیعوززه مان میرزا و موزه فقهه حوسین میرزا ئه م هه واله ئوخژنبه خشه یان بیست، بوژانه وه و چونه پیشواز و به خیر هیثانی و پئ و په سمیکی شکومه ندیان بۆ به جی هیئا. میرزا بابوریان برده مالی ئه میر عه لی شیر و ل...ه ویسی پکیف به تال کرد و هه رکام له براکان به جوئ که وتته میوانداری کردن و پازاندنه وهی خوانی میرانه. له م وه خته دا ته تر له بالی به لخواه هاتن و رایانگه یاند که شیهه کخان له شکریکی زۆر و زه وهندی به قه درایه دهنک و دلۆپی باران کۆکردۆته وه و له پروک...اری به...له خ هۆردوو به زی کردوه و شاره که ی گه مارۆ داوه. به دیعوززه مان میرزا و موزه فقهه حوسین میرزا دواي بیستنی ئه م هه واله له گه ل بابور میرزا و سه روک و سه رکده ئازا و بویره کان که وتته باس و پاو یژ و له سه ر به ره ره کانی و لیدانی شیهه کخان ساخ بوونه وه. پاشان گه لیک پیاو و پاسپارده یان نازدنه ناوچه و مه لبه نده کانی خوراسان و داویان کرد تیگرای شازادان کۆوه بن دین

هه رسیک برا، میرزا به دیعوززه مان و موزه فقهه حوسین میرزا و محه ممه دقاسم وی پرای بابور میرزا له هه راتی پایته خته وه ده رچوون و کاتیک گه یشتنه «چل دوخته ران» ی بادغه یس، ئه بولمو حسین میرزا له مه روه وه هات و پالی ویدان. له قه راخ مورغاب ئیبینوو حوسین میرزا له قایینه وه شان به شانی سه روکان و گه ردنکه شانی خوراسان گه یشته هۆردوو گای برایان. کۆپه ک میرزا له بهر خه یالی خاوی له بنکه ی شان و شه و که تی که مه شه دی پیروژ بی وه دهرنه که وت و هیچ که سیشی نه نارده هاواری براکانی. هه ر بۆیه کوچکی ناکۆکی و چه ندبه ره کی شووشه ی یه کانگیریی برایانی شکازد و سستی و که مته رخمی بالی ئه نگاوت. بابور میرزا وه ختایه ک ئه م بارودۆخه ی چا و پیکه وت، ملی پیگای کابولی گرت و هه رکام له میرزاکان گه رانه وه ناوهندی ده سه لاتی خۆیان.

هر له م ساله‌دا شاسمایل چووه هه‌وارگه‌ی «قید»‌ی سولتانییه و پایزه‌ه‌وار و خیل‌به‌زی برده «خۆی»‌ی نازه‌ربایجان. پاشان له‌شکری نارده‌سه‌ر سارمی کوردی موکری که بیته‌زیتن. عه‌بدی‌به‌گی شاملوو و سارووعه‌لی مؤرداری کردنه سه‌رکرده‌ی سپا و هه‌لمه‌تیا‌ن برد و هه‌رتکیان به‌ده‌ست کوردان کوژران. هه‌زاره‌زیله‌ی کلاوسووران به‌خه‌سارباری و پراکه‌پراکه‌گه‌پایه‌وه.

سالی ۹۱۳ / ۱۵۰۷-۸

سه‌ره‌تای مانگی محه‌رره‌می ئه‌م ساله‌ شیبه‌ک‌خان له‌شکری برده‌سه‌ر خوراسان. به‌دیعوززه‌مان‌میرزا و موزه‌فهر حوسین‌میرزا به‌هه‌موو هیژ و توانای خۆیانه‌وه چوونه‌به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی و له «مه‌رال»‌ی ناوچه‌ی بادغه‌یس تووشیان به‌تووشی یه‌کتر بۆوه. ئه‌میر زوننوون که مه‌زنی سه‌رکرده‌کان و هه‌مه‌کاره‌ی قه‌له‌مه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتی به‌دیعوززه‌مان بوو کوژرا. هه‌ردوو برا به‌ئابرووتکاوی و شان‌شکاوی پایانکرد و تازه‌هه‌رگیز چاویان به‌ته‌ختی ده‌سه‌لات نه‌که‌وته‌وه و موزه‌فهر حوسین‌میرزا که‌وته‌ئه‌سته‌راباد و هه‌ر له‌م ساله‌دا مرد. به‌دیعوززه‌مان به‌ئومیدی پیزانین و ئه‌مه‌گداریی شو‌جاع‌به‌گی کورپی ئه‌میر زوننوون که حاکی قه‌نده‌هار بوو، چوو بۆ ئه‌و مه‌لبه‌نده و وه‌ختایه‌ک شو‌ینه‌واری بی‌وه‌فایی و سه‌رساردیی به‌ئاکارییه‌وه‌ی بی‌نی، گه‌راوه‌ئه‌سته‌راباد. شیبه‌ک‌خان چووه‌هه‌رات و له‌سه‌ر ته‌ختی می‌ری پالسی داوه و خیرایه‌کی ته‌یموورس‌ولتان و عوبه‌یدیلا‌سولتانی کورپی مه‌حموودسولتانی گال دان بۆ هه‌لب‌رین و ره‌تان‌دنی کۆپه‌ک‌میرزا و ئه‌بولموحسین‌میرزا. قۆشه‌نی سه‌رداران له «سه‌نگ‌به‌ست»‌ی دوو فرسه‌قیی مه‌شه‌د له‌گه‌ل کۆپه‌ک‌میرزا و ئه‌بولموحسین‌میرزا تیکه‌ه‌لچوون و هه‌ردک شازاده‌له‌وه‌هه‌للایه‌دا به‌رگی مه‌زنایه‌تی شه‌هید بوونیان به‌بالای برا. ته‌واوی ولاتی خوراسان که‌وته‌چنگ شیبه‌ک‌خان و جو‌غتای با به‌ده‌ست که‌وته‌وه.

هەر له م ساله دا شاسمایل به مه بهستی گرتنی ههریمی مه رعش و ده رپه راندنی خیلێ زولقه در که وته خۆ. له ده و روبه ری قهیسارییه عیلی زولقه در هه لده که نه سه ریان و زه بریکیان لی ده وه شینن. پاشان ده کشینه وه کیوه کان و نایه نه وه به ریان. شاسمایل هه تا تووران تاغی ده روا و له ویوه ده گه رپه ته وه و قه لای خارپووتی ژیر ده سه لاتی زولقه دران ده گری. له م جه نگیه ده ته میرخانی مووسلووی حوکمرانی دیار به کر سه خۆی و هۆز و خزمانییه وه سه ر وه به ر فرمان و چه له مه ی شاه ی دینی و دیار به کر ده داته ده ست زله پیاوانی میری. ته میرخان به سوژی شاهانه و لاواندنه وه ی میرانه ده سخۆشانه ی لی ده کری و ههریمی ده سه لاتی شی ده بیته بار بووی خان محه ممه دی کوری میرزابه گی ئوستاجلوو و شاسمایل له ویوه ته سپی تیژ به زی به ره و زستانه هه واری خۆی ده هه ژینی.

عه لائوده وه له که شاسمایل ئاوا ده بی، سارووقه پلانی کوری خۆی ده کاته سه ره یز و ده نیریته شه ری خان محه ممه دی ئوستاجلوو که له ناوچه ی ئه رزه ن خیلێ خستبوو. گری ئاگری شه ر له به ییان نا ده ته نیته وه و قاسم به گ که له به ر جووت غیره تی و ئازیه تی و پاله وانته تی به سارووقه پلان ناسرابوو، له م شه ره دا ویپای پۆلیک له پیاوماقوولانی زولقه در ده کوژی. خان محه ممه دی سه ری بر او یان ده نیریته شارۆکه ی خۆی بو لای شاسمایل.

هەر له ئاخری ته م ساله دا عه لائوده وه له به گ له به ر بزووتنی غیره تی جار یکی تر کۆر شاروخ و ته حمه ده گی کورانی به چار ده هه زار سواری چه نگ به خویتی نیزه وه شینه وه ده نیریته زگ خان محه ممه دی بو دیار به کر. خان محه ممه دی هۆردووگی خزی بو خه نیم خۆپایی ده کا و به ره و بالیک تی ده کشی. خیلێ زولقه در بی ترس و سام ده چه نیو هۆردوو به ز و ده ست ده که ن به ره شه دزی و تالان و برپۆ. له م کاته دا خان محه ممه دی چه شنی شی ری ژیان و به وری به یان له بو سه ده رده په ری و شیریان تی ده نن و له چاوترووکانیک دا سه ری کورانی عه لائوده وه له گۆشاوگۆش ده بری و

پریان ده‌کا له‌کا و به‌پریان ده‌کاته ده‌رانه‌ی میری. هیژی زولقه‌در خویان بۆ
پاناگیری و هه‌ریه‌که‌ی به‌لایه‌ک‌دا بالیان لی ده‌پوی و ده‌فرن.

سالی ۹۱۴ / ۱۵۰۸-۹

شاسمایل به‌ئارمانجی گرتنی عیراقی عه‌ره‌ب به‌ره‌و به‌غدا ده‌بزی و سه‌ره‌تا
بازیک‌به‌گی پورناک که سولتان مرادی کوری سولتان یاقووبی له‌شیرازه‌وه
بردبووه به‌غدا و کردبوویه میر، سه‌ری وه‌به‌ره‌یتا و کلاوی دوازه‌ قوزاخه‌ی
سۆفییانی کرده سه‌ری؛ به‌لام دواتر که هیژ و شان و شه‌وکه‌تی پادشایه‌تی
وه‌ده‌رکه‌وت و ترووسکایه‌وه‌ تۆقی و سولتان مرادی هه‌لگرت و چووه‌ لای
عه‌لاؤوده‌وله‌ی زولقه‌در. حوسین‌به‌گی لاله (له‌له) که به‌بریکاری شا داندرابوو،
وه‌ک پیشه‌نگی له‌شکری قزلباش پنی نایه به‌غدا و سکه و خوتپه‌ی به‌ناوییه‌وه‌ لیدا.
دوابه‌دوای وی شاسمایل که‌یشتی و له‌چارباغی به‌غدا دابه‌زی و پاشان چووه
زیاره‌تی مه‌زارگه‌ی ئی‌مامان. دواتر پووی کرده عه‌ره‌به‌کانی ده‌شته‌کی و چووه
پاوی شیران و بی‌ئوه‌ی که‌سی له‌پشت بی چه‌ند درنده‌یه‌کی به‌شیر و تیران
که‌وزاند. له‌م کاته‌دا هه‌ر که‌س شوینی شیری بۆ دۆزیایه‌وه‌ ئه‌سپیکی به‌ره‌خت و
زینه‌وه‌ خه‌لات ده‌کرد. هه‌میشه ده‌چووه‌ شه‌ری شیران و ده‌سه‌لاتی به‌غدا‌ی دایه
ده‌ست خادم‌به‌گی تالش و ئه‌میر نه‌جمی کرده بریکار و یارئه‌حمه‌دی خووزانی
ئیسفه‌هانی له‌پله‌ی وه‌زیری دانا و به‌شی دارایی ئه‌سپارده‌ ده‌ستی مه‌ولانا
شه‌مه‌ددینی ئیسفه‌هانی. کاروباری میری که‌وته سه‌ر سه‌کی خۆی و تورک
ده‌ستیان له‌حیساباتی پادشایه‌تی کورت کرایه‌وه.

پاشان هه‌لیکرده سه‌ر عه‌ره‌به‌کانی موشه‌عشع و به‌که‌له‌زه‌ری و زۆره‌ملی
ده‌ستی به‌سه‌ر خاکی ئه‌وانیش‌دا گرت و به‌ریگی کۆهگیلۆیه‌دا به‌ره‌و شیرازی

ناوهندی دهسه لات ئاژاوتی. بهیرام بهگی قهرامانی و ئه میر نهجم و له له بهگی پاسپاردن که هه لکه نه سهر خیل و مالی شارپۆسته می لوپ.

سالی ۹۱۵ / ۱۵۰۹-۱۰

سهره تاکانی ئه م سال شاسمایل له شیرازه وه پووی کرده عیراق. له وه سهره به ندهدا ئاکاری ناله بار و دزیوی قازی محهمه دی کاشی که مه زنه مه لایه تی و حوکمرانی تی سی لیکدا بوون بۆ پادشا ته واو پوون بۆ وه بوغزاندن و دوژمنایه تی ئه میر نه جمیشی هاته سهر و له مانگی سه فه ردا کوژرا. ههر له وه چه ند رۆژه دا ئه بدال به گی ده ده زولقه دری حاکمی قه زوین و ساوخ بولاغ و په ی و خار لیخرا و زهینه ل خانی شاملووی له جیی داندره. په ی سهرۆکایه تی زانایان به شیوه یه کی سهر به خۆ به خشره به سهرگه له ی سهیدانی وه جاخزاده میر سهید شهریفی کوپی میر تاجه ددین عه لی کوپی میر مورته زا ئه سته رابادی که به په سه ن شیرازی و یه کیک بوو له نه وه و نه تیزه کانی میر سهید شهریفی بلیمه ت. حوسین به گی لاله شاملوو که هه ره گه وه ی سهر دارانی قزلباش بوو لابر و محهمه به گی سفره چیی ئوستاجلوو که له ئاخری دا به چایان سولتان ناودیز کرا، شوینی گرته وه. ئه میر نه جمی وه کیل لاله خومهینه ی شه بستره به نه خۆشیی سه تل وجه م مرد و جیگای ئه ویش دره به میر یار ئه حمه دی خووزانی و نازناوی نه جمی دووه می درایه. «ئومیدی» ی شاعیر چه ند قه سیده یه کی پیک و پته وی بۆ داناه و له یه کیان دا گوته و یه تی:

پیم وایه نه جمی دووه م له دوو دنیا تای نابی
له جیی دیکه گهر هه بی ته نیا خودا ده زانی

له ئاخري ئه م ساله دا شاسمايل هه ليكرده سه ر قه لاي شيروان و شيخ شاي حاكمي وئ په ناي برده قه لاي بيغهرد (بيگهرد). قه لاي باكۆ و شاييران به دهستي هيزه كاني شا گيران و سه رو كايه تيي ئه و دژانه ي دايه دهست له له به گي شاملوو. ميرزا به ديعوززه ماني كورپي سولتان حوسين ميرزاش له م ساله دا نه يتواني خو ي له حاند له شكري زۆر و زه وه ندي ئوزبه ك رابگري و له ئه سته راباده وه هاناي هيتايه ژي رده رانه ي شاهي و گه ليكي پيز لئ گيرا و له كۆرپي ميري دا خرايه سه رووي وه زير و نيو جه لله ي شازادانه وه.

سالي ۹۱۶ / ۱۱-۱۵۱۰

له م ساله دا كابرايه ك به ناوي شه يتان قولي له خيلى قزلباش راپه رپي و كه وته سه ربزيوي و گه ليكي ئاژاوه گيرا و كاري ناشياوي كردن. سولتان بايه زيد، عه لي پاشاي مه زنه وه زيري نارد كه پنجه هه لكه نئ، به لام گه يشته پله ي به رزي شه هيد بوون.

پۆژی دوازه ي مانگي قوربان له كوستان خه رره قان (خه ره قان) شاسمايل گويبيست بوو كه قۆشه ني دنيا تي كده ري ئوزبه ك په لاماري چه ند ناوچه و مه لبه نديكي كرمانی داوه و تا پۆي كردووه. سه ره راي ئه مه ش جاريك قازي نووروللاي برازاي قازي عيساي سهر و جاريكي تر شيخ محي ديني مه شهوور به شيخ زاده ي لاهيجيي نارده لاي شيبه ك خان و لئي راسپارد وا چاكه دهست له و كاره ناحه ز و ناله بارانه هه لبرگري. شيبه ك خان كه رته ي دوايي ئه مير كه ماله ددين حوسيتي ئه بيوه رديي به كاخه زي كه وه ده ني رته باره گاي ميري و تيدا لووت به رزي ده نويتي. شا ئه م كارهي له دلي گران دي و ئه و كوستانه به ره و خوراسان به جي دي لي. كاتيک ده گاته دامغان ئه حمه د سولتاني زاوي شيبه ك خان له وي و خواجه ئه حمه دي قۆنقورات له ئه سته راباد بازره ده بن. هه روه ها دارۆغه كاني شيبه ك خان زۆر به ي

ناوچهکانی خوراسان چۆل دهکەن. شاسمایل دواى زیارهتی مهرقه‌دی ترووسکه‌داری ئیمام ره‌زا -- دروود و سلأوی له‌سه‌ربى - ده‌روا بۆ سه‌ره‌خس. شیبه‌ک‌خان له‌ کۆتاییی مانگی ره‌جه‌ب‌دا هه‌لده‌چى و وه‌ک گ‌رالک ده‌ره‌لده‌بى و له‌ هه‌راتی شانشینه‌وه به‌ره‌و مه‌رو ده‌بزوئ. دانا محهمه‌دی ئه‌فشار له‌گه‌ل پۆلیک سه‌رسووری میترخاس ده‌بنه‌ پێشه‌نگ و ده‌پۆن و له‌ ده‌ورو به‌ری تاهیراوا تووشی تاقمیکی ئوزبه‌کان ده‌بن و دانا محهمه‌د ده‌کوژئ، به‌لام قزلباش، ئوزبه‌کان هه‌تا زارکی حه‌وشه‌ی مه‌رو هه‌لده‌ب‌رن. له‌ جه‌نگه‌یه‌دا قۆشه‌نی شاسمایل ده‌گاتى و وه‌ک بازنه‌ ده‌وره‌ی باژیر ده‌دا. له‌به‌روه‌ی شه‌پى ده‌وری شووره‌ی شار ده‌سکه‌وتیکی نابى، هیزه‌کانی میری ئیواره‌ی پۆزی چوارشه‌ممۆ ۲۸ی کوله‌مانگ پووکاری مه‌رو چۆل ده‌کەن و له‌ چۆمه‌لى مه‌حمودى ده‌په‌رنه‌وه که هه‌تا شار سى فرسه‌خى نى‌وانه و له‌وئ خیل و باریان ده‌خه‌ن. پۆزی پینج‌شه‌ممۆ و شه‌وی هه‌ینی ده‌میننه‌وه و کاخه‌زىکی پر سه‌رکۆنه له‌ شیبه‌ک‌خان ده‌نووسى و به‌ ته‌ره‌یكى باوه‌پینکراودا ده‌ینیرئ. به‌یانی هۆردووی ده‌نگ ده‌دا و به‌ره‌و ته‌لختان ده‌روا. ئه‌میرخانی مووسلو له‌سه‌ر زارکی پردی به‌جى دیلى و ده‌ستووری پى ده‌دا که هه‌ر کات په‌شاییی سپای دوژمن ده‌رکه‌وت، رامه‌وه‌سته و به‌ره‌نگاری مه‌به‌وه و به‌ره‌و هۆردو و بکشی. شیبه‌ک‌خان که ئاواى چاو پیکه‌وت هه‌لخه‌له‌تا و به‌ پازده‌ه‌زار سواره‌وه به‌پرتا و هاته‌ده‌ر و په‌وینی ئه‌میرخانی به‌ لاوازیی قۆشه‌نی میری دانا و له‌ چۆمه‌لى مه‌حمودى تیپه‌پى. له‌م وه‌خته‌دا هیزه‌کانی میری گه‌رانه‌وه و له‌ تاریک‌و‌روونی به‌یانی‌را هه‌تا تاو‌په‌پى ئیوارى شه‌پى قورس و سامناک قه‌وما. له‌به‌روه‌ی شیبه‌ک‌خان ته‌نگی پیه‌له‌چندرا به‌ خۆی و پیتسه‌د سواره‌وه په‌نای برده‌ نیو کاولیکی بى‌ده‌ره‌تان و بۆروون سولتانی ته‌که‌للو و چه‌ند سه‌رکرده‌یه‌کی قزلباشان په‌لاماریان دان و پاله‌وانانى ئوزبه‌ک له‌ ترسان وه‌کوو ته‌رمه‌ک و لیژه به‌ سه‌ریه‌کت‌ردا که‌وتن و شیبه‌ک‌خانیا و هه‌ژیر خۆیان دا و

جیق و فقیان دهره‌ئینا و پشوری لی برا. سهریان بری و بردیانه هه‌ویل پادشا و هه‌ر ئه و کاته فه‌رمانی دا قاپیلکی سهریان دامالی و له زی‌ریان گرت و شه‌رابی سووریان پی خوارده‌وه.

خواجه مه‌حمودی ساغه‌رچی وه‌زیری شیبه‌ک‌خان که له راستی دا شیعیه بوو، کلیلی مه‌روی نارده‌نه ژیر پینچکه‌ی فه‌رمانه‌وا و به دیاری و چاکه‌ی شاهانه خه‌لات کرا و که‌وته نیو لیزگه‌ی وه‌زیرانه‌وه. ئالای سه‌رکه‌وتن‌نیشانی له‌وی‌را به‌ره‌وه هه‌رات هه‌لدا و رۆژی ۲۰ مانگی رۆژووان پی نایه ئه‌م شه‌اره‌وه و له‌وی بنه‌ی خست. جله‌وی حکومه‌تی هه‌راتی دایه ده‌ست له‌له‌به‌گی شاملوو و مه‌رویشی ته‌سپارده ده‌ده‌به‌گ. له شوینی خیل‌به‌ز شیخولئیسلامی خوراسان مه‌ولانا سه‌یفه‌ددین ته‌حمه‌دی کورپی یه‌حیا کورپی مامۆستا و پیشه‌وای دین و ئابین مه‌سعوودی ته‌فتازانی کوشت و به‌رچاوته‌نگی مه‌زه‌بی و فیتی بوغز له زگان ته‌م کاره‌ی پیکرد. هه‌ر له‌وی میرزا سولتان وه‌یسه‌ی ناسراو به‌خان میرزای کورپی میرزا سولتان مه‌حمود ک. و پی ته‌بووسه‌عیدی گورکان به‌خزمت پادشا که‌یشت و زۆر چاک لاویندرا‌یه‌وه و به‌کامه‌وایی که‌رایه‌وه سه‌ر جیگا و ریگای خۆی که‌حه‌ساری شادمان بی.

سالی ۹۱۷ / ۱۵۱۱-۱۲

له وه‌رزی به‌هاردا شاسمایل له شانشین هه‌راته‌وه رپوی کرده هه‌ریمی ته‌وبه‌رپووبار. کاتیک ناوچه‌ی مه‌یمه‌نه و فاریاب ره‌شمال و خیوه‌ت و بارگای هیزه هه‌میشه سه‌رکه‌وتوه‌کانی لی هه‌لدا، خاتوونانی ئوزه‌بک که‌دوای کوژرانی شیبه‌ک‌خان له ته‌وبه‌رپووبار به‌یداخی حکومه‌تیا هه‌لدا بوو، که‌وتته لالانه‌وه و پارانه‌وه و چه‌ند پیاوماقوولکی دام‌ده‌زگای ده‌سه‌لاتیان کردنه تکاکار و خواجه مه‌حمودی ساغه‌رچی بوو به‌که‌یخودا و گریکه‌ی ره‌ها کرد و کۆتایی به

کیشه که یان هیئا. هر بویه شای به رزه جی دهسه لاتی به لخ، نه ندخود، شو بؤرغان، چیچه کتوو، مه یمه نه، فاریاب، مورغاب و غورجستانی کرده باربوی به یرام به گی قه رامانلوو. پاشان سه ری و لاغی و هرسو و پاند و به ره و عیراق گه رایه وه و هختایه ک گه یشته وه ده و روبه ری ره ی بیستی که نیزی که ی پازده هزار ته که للوو له پۆم راپه رپیون و چه ند جاریک له گه ل میرانی عوسمانی لیکیان داوه و له ناوچه ی نه رزه نجان کاروانیکی پتر له پیئسه د که سییان پوت کردوو و پاشان قه لت و بریان تیخستوون و جوو قه واریان لئ برپیون؛ بویه فه رمانی سزادانی سه رکرده کانیان ده رچوو که بکوژرین و هر که سینی له گه لیانه به سه ر میران دا دابه ش بکرین و ده ست له مال و سامانیا ن نه گپرنه وه.

هر له م ساله دا شاسمایل زستانه هه واری برده قوم و میر عه بدولکه ریم و ناغامحه ممه دی پروژنه فزون که هه و ساری حکومه تی مازنده رانیا ن به ده سه ته وه بوو، به کۆلیک دیاری و پیشکه شیبه وه هاتنه بارگای شایه تی و سالانه سی هه زار ته مه ن دراوی بره و داری عیراقیا ن خسته سه ر شانی خویان که بیده ن به خه زینه ی دارمالی میری. میر سه ید شه ریف ده ستی له کاری خوی کیشایه وه و چوو ه زیاره تی مه زارگه ی ئیمامان. نه و پله به رزه ی که بریتی بی له مه زنه مه لایه تی له مانگی قوربان دا درا به نه میر عه بدولباقی. له م ده مه دا هه والی لادانی بابورمیرزا و تلاسابوونی له رپگای راست به گوئی موباره کی شاسمایل گه یشت که خوی یارمه تی دابوو هه تا ده سه لاتی به سه ر نه و به رپوو باردا بشکیته وه. شا، نه میر نه جمی دووه می پاسپارد تا بروا و هه ری می ده سه لاتی لئ بستیتی و هه موو میرانی خوراسانی شی خسته نه به ر فه رمانی و کلکه ی مانگی قوربان له زستانه هه واری قومه وه به ره و نه وه و قۆله بزووتن.

هر له م ساله دا سولتان سه لیمخان به دنه ی سپای یه نیچه ری و قۆشه نی پۆملی به مه به ستی به ده سه ته وه گرتنی جله وی حکومه ت پۆیی بۆ جه سه تی باوکی

مه‌زنی که سولتان بایه‌زیدخان بی و له شوینیک به‌ناوی چوورلی شه‌ر و کوشتاریان له مابه‌ینی دا قه‌وما. دوا‌ی کیشمه‌کیش و لیدانیکی زۆر، له‌شکری کور شکا و سولتان سه‌لیم هه‌لات و به‌سواری که‌شتی به‌ره‌و که‌فه خوشی.

سالی ۹۱۸ / ۱۰۱۲-۱۳

سه‌ره‌تای ئەم ساله‌ وه‌زیران و کارگێرانی بالای حکوومه‌تی سولتان بایه‌زیدخان گوتیان چونکه سولتان سه‌لیم‌خان له‌که‌فه‌وه‌ گه‌راوته‌وه‌ پرۆملی و چه‌کداریکی زۆری له‌خۆی هه‌لاندووه‌ و ده‌یه‌ه‌وی ديسان شه‌ر به‌باوکی بفرۆشی، وا چاکه‌ بگوێزریته‌وه‌ بۆ ئیستانبول و بکریته‌ فه‌رمانه‌وا. به‌دزی پیاویان نارده‌ خزمه‌تی و پروراستی و نیازپاکی خۆیان لێ پرور کرده‌وه‌. بۆیه سولتان سه‌لیم‌خان له‌ پرۆم‌ئیلی‌را گه‌راوه‌ ئیستانبول و له‌ئهدرنه‌ قه‌پووسی [ده‌روازه‌ی ئەدرنه‌] پکێفی به‌تسأل کرد. هه‌موو میران و وه‌زیران و کاربه‌ده‌ستان چوونه‌ پێشوازی و شه‌ره‌فی رامووسانی سه‌رپه‌نجه‌یان پێ برأ و به‌وپه‌ری پێز و شان و شکۆه‌ بردیانه‌ کۆشکی فه‌رمانه‌وايه‌تی. سه‌رکه‌تا چووه‌ ده‌ست ماچ کردنی باوکی هیژای و شانازی و سه‌ره‌رزیی پێ برأ و هه‌ر ئە و پرۆژه‌ نایانه‌ تای که‌ژاوه‌ و به‌ریانکرده‌ ئەدرنه‌ و ته‌شریفی موباره‌کی پرۆنیشته‌ سه‌ر کورسی فه‌رمانه‌وايه‌تی. سولتان بایه‌زید له‌به‌ر هه‌رووژمی ده‌رد و په‌ژاران دیقی کرد و دلێ تۆقی و شانشینێ له‌شی له‌شه‌وکه‌تی سولتانی بروح دامالی و پرۆوی نایه‌ به‌ر ده‌رگای په‌حمه‌تی یه‌زدانی.

سولتان بایه‌زیدخان له‌ته‌مه‌نی سی سالی دا له‌پالپشتی پادشایه‌تی پالی داوه‌ته‌وه‌ و سی‌ودو سالی فه‌رمانه‌وايه‌تی کردووه‌. ئاکار و کرداری چاکی چوونه‌وه‌ سه‌ر په‌وت و پێیازی سۆفیکه‌ری و له‌سه‌ر ده‌ستی شیخ محیدینی باوکی موفتیی سه‌رده‌م ئەبوومه‌سعود ئەفه‌ندی تۆبه‌ی کردووه‌ و له‌گه‌ل وی که‌وتۆته‌

خه لوه نشینی و لاره مل بوونی بهر ده رانه ی یه زدانی. منالانی پاک سرشتی ئه و میره خودابه شیوه بریتین له: ۱- سولتان شاهه نشا ۲- سولتان عه له مشا ۳- سولتان ئه حمه د ۴- سولتان سه لیم ۵- سولتان قورقود ۶- سولتان مه حمود ۷- سولتان عه بدوللا ۸- سولتان محمه د. سولتان قورقود نه بی که بزر بووه، ته واوی ئه وانی دیکه به ده ست سولتان سه لیمی براین کوژاون. نژده گه وره وزیر له سه رده می ده سه لاتی ئه ودا گه یشتوونه پله ی وه زاره ت و گه لیک کۆشکه ل و باله خانه و شوینه واری خیر و خیراتی وه ک مزگه وت و حوجره ی فه قییان و خویندنگه و ته کیه و خانه قای خۆش و ئاوه دانی له پاش به جیماوه.

پاره که که ئه میر نه جمی دووه م ویرای میران و به گله رانی خوراسان بووی کرده ئه و به رپووبار و گه یشته رووکاری به لخی قوبه ی ئیسلام، بیست رۆژ له وئ بنه ی داکوتا. له و یوه میر محمه دیوسف که له هه راته وه ویرای خۆی هیتابووی له سه ر داوای بابورمیرزا ناردی بۆ حه ساری شادمان. مانگی ره جه ب به ره وگه ی تیرمید (تیرمیز) دا تیپه پی و له چیکچه ک که پنی ده گوتری ده ربه ندی ئاسنین، ده گاته دیداری بابورمیرزا و پیکه وه ده رۆن به ره و قه لای خوزار. ئاق پۆلا سولتانی حاکی وینده ری له به روه ی ده روه ستیان نه ده هات هاته ده ر و په نای خواست و گیرا. هۆلقوتوو به هادوری سه رلک له و دژده ده که ویتته به رهنگاری و ویرای کۆمه لیک زۆر له ئۆزبه کان ده کوژری. دواتر ده چنه سه ر [شاری] قه رشی و شیخم میرزای حاکی ئه وئ به رامبه ریان ده وه ستی و پاش سی رۆژ به زۆرداری ده یگرن و گه وره و بچووک ده ده نه بهر ده می تیژی شیران و که س ناپاریژن. بۆ وینه تاقانه ی زه مان و که سایه تی پوخته ده روونی ده وران، مه ولانا به نایی که پیم وایه له وه تی دنیا به دنیا به بلیمه تیکی ئاوا چازانی هه موو بواران به خۆیه وه نه دیوه، له و هه للا سامناکه دا به ده ستی تاقمیک دلره قی خوینریژ شه هید ده کری. له نیو خه لکدا وابلو بۆته وه رۆژایه ک که له شکری دنیا تیکده ری قزلباش به سه ر

شاری قه‌پشی دا سهرکه‌وت، مه‌ولانا به‌نایی ئاته‌گی پر کردبوو له به‌رد و چوو‌بووه سهر بانیکی به‌رز و ده‌یهاویشتنه خه‌نیمان و ئه‌وانه‌ی ده‌یانویست بیکوژن. وه‌خت‌سایه‌ک تاقسه به‌ردیکی پی ده‌میتنی یه‌کیک له و بۆره‌پیاوه سهرسوورانه نیزه‌یه‌کی تیپه‌لده‌کا و ئه‌ویش ئه‌وه‌نده ده‌ترسی که ده‌ستی ناگیژیتته‌وه و به‌رده‌که‌ی پیداده‌دا و ئه‌م شیعره‌ی به‌ زمانی دا دی.

یاریم ده‌وی له میری مه‌زنی عه‌پشی
هه‌ر به‌ردیکه و سهربانی به‌رزی قه‌پشی

میسره‌عی دووه‌م له هه‌ریمی ئه‌وه‌ررووبار و خوراسان و عیراق بۆته په‌ندی باو.

به‌کورتی ئه‌میر نه‌جم دوا‌ی کوشته‌و‌کوشته‌ر و تالانی قه‌پشی له‌ویوه له‌شکری ده‌جوولیتنی و له دوو فرسه‌خیی بوخارا خپوه‌تی قۆشه‌نی هه‌لده‌دا. له‌وی ده‌بیستی که عوبه‌یدخان (؟) پرووی کردۆته بوخارا، بۆیه به‌یرام‌به‌گی قه‌رامانلو و وێرای کۆمه‌لیک چه‌کداری ئازا ده‌نیتریتته به‌رهنکاربوونه‌وه‌یان. ئۆزبه‌ک چونکه خۆیان بۆ پاناگیڕی په‌نا ده‌به‌نه به‌ر شووره‌ی غۆجدۆوان. ئه‌میر نه‌جمی دووه‌م هه‌والی پی ده‌گا و له‌گه‌ل پاشماوه‌ی هیزه‌کانی ده‌روا و گه‌مارۆی ده‌دا. چه‌ند رۆژیک له ده‌وره‌ی دژ دایده‌کوئی و هه‌ر چه‌ندی بابورمیرزا و خواجه مه‌حموودی ساغه‌رچی که زۆر چاک له بارودۆخی ناوچه‌که‌یان ده‌زانی و پێیان ده‌گوت وا باشه لیزه برۆین، جوابی نه‌دانه‌وه. هه‌تا وای لیتهات که به‌یانیی رۆژی سی‌شه‌ممۆ ۳۰ مانگی ربه‌مه‌زان جانی به‌گ‌خان و عوبه‌یدخان له بوخارا ده‌رکه‌وتن و ئۆزبه‌کانی ژووره‌وه‌ی قه‌لا دایانه پالیان و هه‌ر ئه‌و کاته شه‌ر هه‌لگیرسا. یه‌که‌م که‌سیکی که له هه‌للایه‌دا کوژرا به‌یرام‌به‌گی قه‌رامانلو بوو. سایری میران و سهرکردان که

پئیان شهرم بوو بکه ونه ژیرپرکیفی شه میر نه جم، سهری ههوساری رهوینیان وهرسووراند. میرزا بابور ملی پئی ههساری شادمانی گرت و شه میر نه جم و شه میر زهینولعابدینی سهفهوی و گه لیک له قزلباشان کوژران و به دیل گیران. جانی به گسولتان دوابه دواي تیشکاوان چووه هه رات و ته شریفی له میزگی که ههستان دابه زی. عوبه دیدخان پاشی وی گه شتی و له دهشتی ساقسوله یمان خیوه تی هه لدا و تاوّل و ره شمالي سهرسه رای سهریان له په رپه پوچکه ی ئاسمان ساوی. ماوه ی دوو مانگ سهررداری ئوزبه کان ئابلو قه ی هه راتی دا و چی بو نه کرا و شه هه واله تال و سامناکانه له ئیسفه هان به گوئی شاسمایل ئاشنا کرا و شه ویش سهرله نوئ برپاری دا هیرش به ریته وه سهر خوراسان.

سولتان بایه زیدخان خـودا لیبی خوش بی، شوینه واری خیر و چاکه ی زور بوون و بریتین له: ۱- سازکردنی مزگه وتی گه وره، حوجره ی فه قینان، قوتابخانه، کاروانسه را، خانه قا و میوانخانه ی هه ره باش له ئاماسییه. ۲- هه لبه ستنی پردیکی نوزده کلی له شاروچکه ی عوسمانجق له سهر رووباری قزل ئیرماق. ۳- لیدانی پردیکی چارده کله له شاروکه ی کپوه له سهر چۆمی قه یسارییه. ۴- سازکردنی پردیکی نوزده کله له هه ریمی سارووخان له سهر چه می گه دووس. ۵- هه موو سالی دراویکی زوری له خه زیتنه ی دهوله مهنده ی را ده نارد بو موقتی زه مان و ماموستایانی دهرس ویژ و پیاوانی گه وره ی چازان و به رزه جی و جگه له مه ش هه موو سالیک بری ده هه زار دره می زیوی ده نارد بو جه نابی مه ولانا ئاوپه حماتی جامی و جله وکیشانی نه قشبه نده ی له بوخارا.

زاناسیان و شیخانی هاوچه رخی سولتان بایه زیدخان بریتی بوون له:
 ۱- ماموستا موسلیحه ددین که سهره تا بوته قازی له شگری پو ملی و پاشان به

مووچه‌یه‌کی که م خۆی خانه‌نشین کردووه. ۲- مه‌ولانا محه‌مه‌دی سامسونی^۱ که له پیش‌دا کراووه‌ته قازی‌ئه‌سکه‌ری پۆملی (۴)، دواتر لیخراوه. ۳- مه‌ولانا برامیم که هه‌وه‌لی بۆته قازی‌قۆشه‌نی پۆملی و دوايه کراووه‌ته وه‌زیر. ۴- مه‌ولانا عه‌لائه‌ددین فه‌ناری که گه‌یه‌وه‌ته پله‌ی قازی‌ئه‌سکه‌ری پۆملی و ئاناتۆلی. ۵- مه‌ولانا حاجی حه‌سه‌ن‌زاده‌ی ئیمام عه‌لی ک...ه ب...ه هه‌زار کویره‌وه‌ری و ده‌رده‌سه‌ری بۆته قازی‌له‌شکری پۆملی. ۶- مه‌لا ئه‌خی‌زاده‌ی جه‌عفر چه‌له‌بی که له خویندناخی مه‌حموودپاشادا بۆته مامۆستا، به‌لام له‌به‌ر خه‌تخۆشی و پاراوانوسین بۆته میرقه‌له‌م. ۷- مه‌ولانا یوسفی تووقاتی که پیاویکی خوینده‌واری فره‌زان بووه و له زۆربه‌ی بواره‌کان‌دا خاوه‌نی نووسینی گران و سه‌نگینه. بۆته وانه‌ویژی سه‌مانیه و پۆژی هه‌شتا ئاچه‌ی بۆ پراوته‌وه. ۸- مه‌ولانا عوزاری که مرۆیه‌کی زانا بووه و لیكدانه‌وه‌ی له‌سه‌ر «حاشیه‌ی مه‌واقیف» نووسیوه و به‌تورکی و فارسی شیعرێ چاکی هۆنیونه‌وه. ۹- مه‌ولانا سنان چه‌له‌بی^۲ عه‌جه‌می که ناسراوه به‌به‌رده‌عی‌زاده. سه‌ره‌تا له ئاماسیه بۆته مامۆستا و سه‌ره‌نجام گه‌یوه‌پله‌ی به‌رزنی فتوادان. لیكدانه‌وه‌یه‌کی له‌سه‌ر «مه‌واقیف» نووسیوه و په‌راویزی بۆ «ته‌جرید» داناوه. ۱۰- مه‌ولانا زیره‌ک (۴) که یه‌کێک بووه له‌گه‌وره‌ مامۆستایانی پۆم. له‌پیش‌دا بۆته قازی ئیستانبول و پاشان گه‌یوه‌ته پله‌ی قازی‌ئه‌سکه‌ری پۆملی و ئاناتۆلی. ۱۱- سه‌رتۆپی خوینده‌واری و پوخته‌یی و نووسه‌ری کۆمه‌لیک کتیب و نامیلکه‌ی بواری خوداناسی و کارزانی پله و قۆناخه‌کانی جیهانی نیهانی و دۆزه‌ره‌وه‌ی نه‌هینیه‌کانی به‌ستینی بالایی یه‌زدانی، پیتۆلی فره‌زان ئیدریسی بدلیسی. دیاره‌باس و لیداون سه‌باره‌ت به‌ئاکاری جوان و له‌باری ئه‌و مه‌زنه‌ بۆ من بووز ناخوا. ۱۲- مه‌ولانا شو‌جاعه‌ددینی کووسه‌ج که سه‌ره‌تا مامۆستا بووه له

۱- ل ۴۱۲، بودلیان: مه‌ولانا محه‌مه‌دی سامونی (صامونی). و.

۲- ل ۴۱۲، بودلیان: سنان عه‌جه‌می. و.

خویندنگه‌ی سه مانیه و پاشان بۆته قازی له بوورسا. ۱۳- مه ولانا عه بدور په حمان که زۆرتر له خزمهت سولتان دا ژیانی تئیه کردوو و یه کیک بووه له هاوده مانی. لیكدانه وهی له سهر مه تالع (مطالع) کردوو و چند په خنه یه کی له نووسه ره وه و شیکه ره وهی گرتوو که زانایان به دلاینه. ۱۴- مه ولانا میروم چه له بی که بۆته پراویژکاری پادشا و له زمان و ئه ده بی عه ره بی و زانستی ئه ستیره ناسی دا مامۆستا بووه و نامیلکه‌ی ئه ستیره گه ری گورکانی (زیچ گورکانی) ی کردۆته فارسی. ۱۵- حه کیم شامحه ممه د که له قه زوینه وه پووی کردۆته ئیستانبوول و له بواری فره زانی، به تاییهت له پزیشکی دا لیژان بووه و سه ره نجام بۆته پزیشکی پادشا. ۱۶- مه ولانا موزه فقه ره ددینی شیرازی که له ئه ستیره ناسی دا کسه س تۆزی نه شکاندوو. ۱۷- مه ولانا قوتبه ددین ئه حمه د کوپی مه ولانا نه فیسی (؟) که له پزیشکی دا بۆخۆی «لوقمان» یک بووه و هه میسه به خزمهت فه رمانه وا گه یشتوو، له بواری زانستی پزیشکی دا کتیبکی چاکی نووسیوه. له پۆژگاری ئه و سولتانه زانستی په ره ره دا شاعیران له هه موو لایه که وه شیعریان پیداهه لداوه. بۆ نمونه مه ولانا نووره ددین ئاوپه حمانی جامی .. په حمه تی خودای لی بی .. چند قه سیده یه کی ده رباره ی نووسیوه و له خوراسانه وه بۆی ناردوو. بهرگی سیه می سیلسیله توززه هب (سلسله الذهب) ی که ناو دیره به «ده فته ری عدل» له سهر ناوی ئه م میره پایه به رزه تۆمار کردوو. ئه م چند شینعه ره له و کتیبه وه رگیراون:

ئه‌ی خۆزگه مابا میر نۆشیره وان	عه‌لی هه‌لده‌چوو پتر له جارن
به‌لام له عه‌دلا ده‌بووه شه‌رمهنده	له ئاست میری پۆم ملکه‌چ و به‌نده
کانگای گه‌وره‌یی و مه‌زنییه سولتان	بایز ئیلدروم پادشای ده‌وران

سالی ۹۱۹ / ۱۰۱۳-۱۴

به‌یانه‌ی پوژی هینی ۳۰ی مانگی محەررهم میرانی ئوزبه‌ک له‌سه‌ر قه‌لاتی هه‌رات رابوون. جانی‌به‌گ‌سولتان له‌رووباری جه‌یحوون تئیه‌ری، به‌لام عوبه‌یدخان له‌ناوچه‌ی مورغاب دایه‌ پال ته‌یموورسولتانی کوری شیبه‌ک‌خان که‌ده‌چوو بۆ خوراسان. پیکه‌وه‌ به‌ره‌و مه‌شه‌دی پیروژ پوژیشن و به‌زوره‌ملی و که‌له‌زه‌ری مه‌رویانی هه‌تا ئیسفه‌راین داگیر کرد. له‌به‌روه‌ی هه‌رات پاشه‌که‌وتیکی که‌می خوردوخۆراکی لئ مابوو، حوسین‌به‌گی له‌له‌ و ئه‌حمه‌دسولتانی سۆفی ئوغلی مانه‌وه‌یان به‌به‌رژه‌وه‌ند نه‌زانی. به‌ریگی ته‌به‌س و سیستان‌دا چوونه‌ عیراق و که‌سانیکی ده‌مارگرژی هه‌رات وه‌ک خواجه‌ ئه‌بوله‌فا و ئاوالانی، پیاویان نارده‌ لای ته‌یموورسولتان و بانگه‌یشتنیان کرده‌ وینده‌ری. محهمه‌د ته‌یموورسولتان ئه‌م خه‌به‌ره‌ی به‌سه‌رکه‌وتنیک‌ی گه‌وره‌ دانا و زۆر به‌پرتاو به‌ره‌و ئه‌وی بالی گرت و له‌ باغی جیهان‌ئارا رکیزی به‌تال فه‌رموو. جه‌ماوه‌ری سوننی هه‌رات کۆمه‌لیکی به‌رچاوی شیعیانیان کوشت و سه‌ره‌نجام به‌هه‌ول و تیکۆشانی میر محهمه‌دی میر یوسف ده‌ستیان هه‌لگرت. www.zheen.org

شاسمایله‌ به‌مه‌به‌ستی په‌لاماردانی خوراسان چووه‌ به‌ی و له‌ساروو قامیش په‌له‌ی بریکاری و سپاسالاریی دا به‌میر عه‌بدولباقی و له‌ویوه‌ به‌ره‌و خوراسان بزوت. کاتیک کویستانی کالپووس به‌هۆبه‌ و په‌شمالی له‌شکری خاوه‌ن‌شکۆ پازایه‌وه‌، خه‌لیل سولتانی حاکمی شیرازی وه‌ک پیشه‌نگی قۆشه‌ن به‌پیکرد و وه‌ختیه‌ک ده‌نگ و ئاوازه‌ی ئالاکانی ئه‌م سه‌رده‌اره‌ پیشه‌وه‌ بالی ئه‌نگاوت، عوبه‌یدخانی ئوزبه‌ک له‌مه‌شه‌دی پیروژه‌وه‌ راپیکرد و به‌ریگی «شیروشتەر» دا چووه‌ بوخارا. هه‌روه‌ها محهمه‌د ته‌یموورسولتان ده‌ستی له‌هه‌رات به‌ردا و هه‌لات بۆ سه‌مه‌رقه‌ند. ئالاکانی به‌خته‌وه‌ری له‌کالپووسه‌وه‌ به‌ره‌و میرگ و چیمه‌نی رادکان شه‌کانه‌وه‌ و له‌به‌روه‌ی ده‌ده‌به‌گ مه‌روی په‌ها کردبوو، بۆ چاوترساندن و

تھم گرتو ویی خه لک، جلی ژنانی کرده بهری و به سواری کھر گپرای و ئابرووی برد. هژدوو دھنگ درا و خاک و ملکی هراتی باربووی زھینه ل خانی شاملوو کرد و حوکماتی به لخ و ناوچه کانی دهوروبهری به خشی به دیوسولتانی رۆملوو. تھمیره سولتانی مووسلی شانازیی وەرگرتنی پله ی حکومته تی قاینی پی برا. قۆشه نی میری به ره و کوپستانی باباخاکی بزوت و له ویوه گه پاره وه میزگی که هدرستان. کاروباری خوراسانی به جوانی رپیکخت و مامزه ی به ره و ئیسفه هان کوتا.

سالی ۹۲۰ / ۱۵۱۴-۱۵

رۆژی یه کشه ممۆی پازده ی مانگی محه رهم سولتان سه لیم خان به ئامانجی گرتنی ئیزان رۆوی کرده که وشه نی تهرزه نجان و کاتیک تهم هه واله له ئیسفه هان به گوپی شاسمایل گه یشت، به مه به سستی شه پ و به رپه رچ دانه وه ی له نازه ربا یجان وه بزوت. هیژی فه رمانه وایان له چالدیزان تیکه له نگوتن و پاش شه پ و لیکدانیکی قورس و به گه رمه، زۆربه ی سه رۆک و سه رکرده کانی قزلباش وه ک میر عه بدو لباقی، میر سه ید شه ریف محه ممه دی که موونه، خان محه ممه دی ئوستا جلوی حاکمی دیار به کر، وه لیجان به گی قه زه قلووی تورکمان، ساروو پیره ی فه رمانده ی هیژی ئوستا جلوو، حوسین به گی له له شاملوو، سولتان عه لی میرزا تهم فشار، پیر عومه ربه گی شیره چی باشی و نیزیکه ی پیتج هه زار سوار کوژران و قۆشه نی سه رسووران شکا. شاسمایل بوو به رپدواری پی پکردن و هه تا ده ره گه زین و هه مه دان رانه وه ستا و ئاوپی نه دایه وه و یه کین کوتای. دوبه دوای تهم و سولتان سه لیم خان پیی نایه ته وریزی بنکه ی ده سه لات و چهند رۆژیک له وی بنه ی خست و له به رووی خواره مه نی و خۆراک له و په ری که می دا بوو، مانه وه ی به به رژه وه ند نه زانسی. بیوییه هه ستا و سولتان به دیعوززه مان میرزای کوپی

حوسین میرزا که شاسمایل بره خهرجیکی نه‌مرنه‌ژیی بۆ برییووه و ئه و پاشازاده‌یه
 پوژگاریکی تال و ناخوژی راده‌بوارد، له‌گه‌ل خوژی هه‌لیگرت و دهستی ریژی
 لینا و هینای بۆ قوسته‌نته‌نییه‌ی پایته‌خت؛ به‌لام ته‌نیا دوا‌ی چوار مانگ کاری
 سولتان به‌دیعووززه‌مان کو‌تاییی پی هات. میرزا محهمه‌دزه‌مانی کو‌ری که وی‌پای
 باوکی سه‌ری وه‌به‌ر رکی‌فی شاسمایل هینابوو، وه‌ختایه‌ک که ئه و میره‌به‌ره و
 شه‌پی سولتان سه‌لیم‌خان بزوتبوو، ده‌سته‌یه‌ک چوو‌بوونه‌کی‌شه‌یه‌وه و له
 خشته‌یان بردبوو. بۆیه له‌جه‌له‌ی هاو‌رکی‌فانی میری هه‌له‌به‌ری یه‌کسه‌ر ده‌چپته
 سه‌ر ئه‌سته‌راباد و ده‌یگرئ و ئاوا پاشماوه‌ی له‌شکری جو‌غتای لپی کو‌ده‌بنه‌وه.
 خواجه موزه‌فهر ته‌به‌کچی وی‌پای سه‌ردارانی خوراسان چوونه‌ سوئی و به‌یان‌ه‌ی
 پوژی شه‌ممۆ ۱۶ ره‌مه‌زان، میرزا محهمه‌دزه‌مان به‌زی‌ندرا و ره‌وی و به‌ریگی
 چۆل و بیابانی ئه‌بیوهردا به‌ره‌و غورجستان کشا و شان‌به‌شانی میر ئۆردو‌وشای
 حاکی وینده‌ری که یه‌کیک بوو له‌یارانی باپیری به‌مه‌به‌ستی گرتنی ناوچه‌ی به‌لخ
 ئه‌سپی لینگ دا. به‌هه‌لکه‌وت راست له‌م کاته‌دا دیوسولتان، میر محهمه‌دی
 به‌هارلووی له‌به‌لخ کردبووه‌ بریکاری و خوژی چوو‌بوو بۆ خزمه‌ت شاسمایل. میرزا
 محهمه‌دزه‌مان سه‌ر به‌سه‌ر تۆزه‌هه‌ول و هه‌لسوو‌رانی‌ک به‌لخی گرت و ماوه‌ی ده
 سال به‌کو‌مه‌گ و یاریده‌ی بابورمیرزا به‌سه‌ربه‌خوئی حوکماتی کرد. سه‌ره‌نجام
 سه‌رده‌می میرزا هوما‌یوون و له‌جه‌نگه‌ی کیشه و هه‌رای شیرخانی ئه‌فغان‌دا که‌وته
 ئاوی رووباری «گه‌نگ» و خنکا. تازه له‌توخم و تۆره‌مه‌ی میرزا سولتان حوسین
 که‌س نه‌ما و وه‌جاخی ئه‌و خانه‌دانه به‌وی کو‌یر بۆوه. شاسمایل دوا‌ی گه‌رانه‌وه‌ی
 سولتان سه‌لیم‌خان له‌ده‌ره‌گه‌زینه‌وه‌ رووی کرده‌وه ته‌و‌ریز و بنه‌ی لی خست.
 پله‌ی سه‌رو‌کایه‌تی سه‌رکردان درا به‌چایان‌سولتان و چاو‌ه‌دی‌ری ده‌رک و دیوان
 خرایه‌ سه‌ر شانی شاحوسین و مه‌زنه‌مه‌لایه‌تی و لات درایه‌ ده‌ست سه‌ید

عبداللای کورپی سهد نه حمدهی لاله. دواى چهند رژیک سهد عبداللای لئ
خست و میر جه مالهددینی شیرهنگی له جی دانا.

سالی ۹۲۱ / ۱۵۱۵-۱۶

له م سالهدا سولتان سهدیم دهستی به سهرقه لای کوماخ و بابیورت دا گرت.
علاؤددهولهی زولقه درى حاکمی مهره عهشی راوناه و عهلی بهگی کورپی
شاسوار بهگی کرده سهرژیکی تیرهی زولقه در. ته واوی هه ریمه که بیان که وته چنگ
کار به دهستانی دام و دهزگای میری.

ههر له م سالهدا نه میره سولتانی حاکمی قاین له ئه رده ویل چوه خزمهت
شاسمایل و هیندیگ باسی بارودؤخی ناله باری خوراسانی پیراگه یاند. دیوسولتانیس
له به لخواه گه یشتی و بز پشتیوانی و وه بال بز کیشانی وته کانی، قسهی کرد.
سهره پای نه م ههل و مهرجه حکومهتی خوراسانی دایه ته هماسب میرزای کورپی و
نه میره سولتانی موسلی بی کرده دهمر اسیت و نازناوی نه میرخانی پی به خشی.
به پهله و بی راونهستان نه وانی به ره و خوراسان به ریکرد و خزی زستانه هه واری
برده وه ته وریز.

سالی ۹۲۲ / ۱۵۱۶-۱۷

سهره تای نه م سالهدا سولتان سهدیم خان به ئامانجی گرتی ئیران ته شریفی له
ئیسنانبو و له وه پرووی کرده ئیسکوودار و پی وقه ده می به شه و که تی له وی دانا.
نه م جار مه لا زیره کزاده و قهره چه پاشای^۱ وهک بالویز نارنده لای قانسووی
حوکمرا نی میسر. پاشان هه وساری نه سپی خوشبهزی به ره و عهره بستان

۱- مه رده چه پاشا، ل ۴۱۷، بودلیان. و.

وهرسو و پراوند. قانسووش به مه بهستی بهر بهر هکانی و بهر هنگار بوونه وهی سولتان هه تا ناوچه و مه لبه نده کانی حه له ب و نه لبوستان هاته بهر هگه لی بپینه وهی. له شوینیک به ناوی مه رج تابوق هیزه کانیاں گه یشته یه کتر. قانسوو له و شه رهدا کوژرا و قه لای مه لاتییه، دیووریگ، درنده، بیسه نی، عه ینتاب، کوره ک، کاخته و بیهره چووک (بیره جووک) که وتنه دهست مه زنه بهر پرسانی ده رک و دیوانی سولتانی. له م وه خته دا گه وره سه یدانی بهر زه جی و مه زنه مامؤستایانی هیژا له حه له ب و شامه وه خویان کوتا بؤ لاشیپانه راموسانی سولتانی گه ردوون بارگا. سه رۆکان و شیخانی عه ره بان وه کوو ئیبنووخه رفووش، ئیبنووحه نهش و ئیبنووسه عد و شیخه کانی جه بهل نابلؤس، ئیبنووئیبراهیم، ئیبنووسه والم و ئیبنووعه تا و پیشه وایانی سه فقه، رهمله، قودسی موباره ک و غه زه به رایه خر اموسانی سه ریان بهر زه بؤوه. پاشان سولتانی پایه بلند به ره و گرتنی قاهره ی میسر بزووت. له بهینی ریگادا قه لای سه فهد که وته دهست سه رجه له کانی دهسه لاتی بالادهستی میری و سولتان چوو بؤ زیاره تی قودسی پیروژ.

www.zheen.org

سالی ۹۲۳ / ۱۵۱۷-۱۸

له سه ره تای ئه م ساله دا تومان بای چرکه سی حوکمرانی میسر که له بهر ئازایه تی له داوینی هه ره خواره وهی دهسه لاته وه هه تا پله ی بهرزی فه رمانه وایه تی پیهه لاچوو بوو، ته واو به سه ره بهستی له میسر حکومته تی ده کرد. پاشماوه ی هه زاره زیله ی چه کدارانی چرکه سی ناکه سی له ژیر ئالای خوی دا کۆکرد بؤوه و دابوو یه لاری و لاساری. وه ختایه ک چۆنیه تی کار و ئاکاری نالیک و بزۆزانه ی به پیچکی ته ختی جیی هاوار و بانگان راگه یه ندرا، قۆشه نی دنگ دا و مزلاومزل کوتای و به یازده قۆناخان گه یشته ریدانییه. «تومان بای» یش هه تا ئه شویتته هاته پیش هیزه بالاده ستانی سولتانی و به ره ی ته نی. سه ره تا سنان پاشای وه زیر

له و هه رایه دا خۆشای شه هید بوونی نۆشی. پاشان شکست که و ته له شکری چرکه سان و تومان بای کوژرا. پۆژی ۲۳ی مانگی محهرهم ولاتی باش و به پیتی میسر که و ته دهست پیاوانی دام و دهزگای سولتانی و حکومهتی چرکه سان له م سهرکه و تنه دا خاشهی کیشرا و برایه وه. خیربه گی چرکه س که سهری وه بهر فهرمانی فهرمانه و هینابوو حکومهتی میسری باربوو کرا. کاروانی شکۆمهندی شاهانه ی له ویوه گه رایه وه شام و خیل بهزی کرد.

سالی ۹۲۴ / ۱۵۱۸-۱۹

سولتان سه لیم خان له سه فهری عه ره بستان گه رایه وه قوسته تنه نییه ی پایته خت. هه ر له م ساله دا شاسمایل هه واری برده سوورلق و خیل و خیزانی ئه سپارده دهستی میرزا شاحوسین و به ره و قومی به پیکرد. خۆشی به مه بهستی راو پۆیی بۆ لای چه مچه مال و چیای بیستوون و له ویوه بۆ هۆردوو به ز به ره و قوم بزوت. دوورمیش خان و زهینه ل خانی شاملووی به ئامانجی گرتنی مازندهران و پۆسته مدار ناردن. حاکمانی مازندهران و پۆسته مدار و هه زارجه رب داوه ربین و هاتن و سه ربان وه به رهینا و له نیزیکی ئیسفه هان به رامووسانی رایه خی پادشا شانازیان که و ته سهر شانی و پاشان هه موو گه رانه وه سهر جیگا و پریگای خۆیان.

سالی ۹۲۵ / ۱۵۱۹

له م ساله دا سیخوهران و هه والگران باسی سه ربیچی و لاساری ئه میره دیباجی حوکمداری گیلانی «بیه په س» یان به گوئی شاسمایل راگه یاند. کارکیا سولتان ئه حمه دی گیلانی «بیه پیش» ی و پرای حوکمداران مازندهران و پۆسته مدار و دوورمیش خان و زهینه ل خانی شاملووی رائه سپاردن بۆ گرتنی مه لبه نده کانی

تابلوی بیست و یه‌کهم: شهری چالدیران

بنکھی ژین

www.zheen.org

ژیر ده‌سه‌لآتی. ئەمیره دبیاج سه‌ری لئ شێوا و کارکیا سولتان ئەحمەد که‌وته نێوان و له‌ میژگ و چیمه‌نی هه‌مه‌دان به‌ خزمه‌ت رکیفی فه‌رمانه‌وا گه‌یشته و به‌ چاوی به‌ خشیینی شاهانه‌ لاویندرایه‌وه و نازناوی سولتان موزه‌فهری درایه‌. هه‌ر ئەم سه‌له‌ بوو به‌ زاوی خاوه‌ن‌شکۆ.

سه‌الی ۹۲۶ / ۱۵۱۹-۲۰

له‌ م سه‌له‌دا سولتان سه‌لیم‌خان رۆژایه‌کی که‌ بۆ گه‌شت و سه‌یران چوو بووه ئەدرنه‌ی نیزیکی چوورلی به‌ نه‌خۆشیی گولی که‌ په‌لێکه‌ له‌ تاعوون و به‌ شێرپه‌نجه‌ ناسراوه‌، له‌ م خاوه‌وه‌ رووخه‌که‌ی دنیاوه‌ نوین‌وبانی ژبانی راگواست بۆ مالی قایمی هه‌رمان و له‌ وی بنه‌ی یه‌کجاره‌کیی خست. وه‌زیرانی گه‌وره‌ و به‌رێز ماوه‌ی ده‌ رۆژان ته‌رمی ئەم سولتانه‌ به‌هه‌شته‌لانه‌یان شارده‌وه‌. ناریدان سولتان سوله‌یمانیان له‌ مه‌غنیساوه‌ هینا و کردیانه‌ فه‌رمانه‌وا و پاشان مه‌یتی ئەو پایه‌به‌رزه‌یان برده‌ ئیستانبوول و ناشتیان. ته‌نیا سولتان سوله‌یمانی وه‌ک پاشه‌وار له‌ پاش به‌جیمابوو. په‌نجاوچار سه‌الی ژیا و ماوه‌ی هه‌شت سه‌الی و نۆ مانگ و ده‌ رۆژی پادشایه‌تی کرد. ده‌ که‌س بوونه‌ مه‌زنه‌وه‌زیری و هه‌شتیان به‌ فه‌رمانی جه‌نگه‌ی تووره‌ بوونی خۆی کوژراون و دووه‌که‌ی دیکه‌ هه‌روا مردوون.

هه‌ر له‌ م سه‌له‌دا شاسمایل کۆر سلێمانی قۆرچی نارده‌ شیراز و ئەویش سولتان خه‌لیلی حاکمی ئه‌ویی له‌ دیوه‌خانی خۆی کوشت و سه‌ره‌که‌ی له‌ ئیسفه‌هان گه‌یاند هه‌ر هه‌شت مه‌ر. خاوه‌ن‌شکۆ ده‌سه‌لآتی شیرازی به‌ خشی به‌ عه‌لی سولتانی چیچه‌کلوو. چه‌ند که‌س له‌ میرانی شام‌ل‌ووی وه‌کوو دوورمیش‌خان و زه‌ینه‌ل‌خانی بۆ یاریده‌ی شازاده‌ ته‌هه‌ماسب‌میرزا و ئەمیرخانی مووسلوو نارده‌ خوراسان و ئەسپی به‌ره‌و هاوینه‌هه‌واره‌کانی سولتانییه‌ ناژاوت.

با بیینه وه سهر سولتان سه لیم و باسی شویتته واری خیز و چاکه ی بکهین که بریتین له: ۱- چاک کردنه وه ی مه زارگه ی تروسکه داری پیری تا قانه په رستی پایه بهرز شیخ محیدینی عهره بی که له شاری دیمه شقه و مزگه وتی چاک و گه وره ی له په نا داناوه. ۲- هیئانی ئاو یک له ریگایه کی زور دوروه وه له شاری قوونیه بۆ سهر گلکۆی بهرزه شانی زه مان مه ولانا جه لاله ددینی پۆمی، گۆرپه که ی پـر بئ له نوور. ۳- سـاز کـردنی مزگه وتیک له ئیستانبول له گه ل حوجره ی فه قییان و خانه قایه ک، که قه بری موباره کی له نیزیک ئه و شوینه یه .

گه وره مامۆستایان و شیخانی هه پهرتی ده سه لاتی سولتان سه لیم خان ئه م که سه انه بوون: ۱- مه ولانا سو فی چه له بی که سه ره تا مو فتی پۆژگار بووه و پاشان خۆی خانه نشین کردوه و پۆژانه دووسه د ئاقچه ی بۆ برپاوه ته وه. ۲- مه ولانا موئه ییه دزاده عه بدورپه رحمان ئه فه ندی که سه ره تا وه ختایه ک سه فه ری کردوه بۆ نیو عه چه مان بۆ ته قازی عه سه که ری پۆملی. پاشان ئه ویش به پۆژانه دووسه د ئاقچه قنیاتی هیئاوه و دهستی له کار کیشاوه ته وه و به دورپه ریژی ژیاوه. ۳- مه ولانا که مال پاشا زاده شه مسه ددین ئه قه ندی که به بروای زانایان و ئاقلمه ندانی پۆم، پیاویکی ئاوا خوینده وار و پر و ته واو له پۆم دا خۆی نیشان نه داوه. نووسراوه ی زۆرن و گه لیک شیعی مه زه داری عهره بی و تورکی له پاش به جیماوه. سه ره نجام بۆ ته مو فتی سه رده م و به مو فتی جنۆکه و ئاده می ناوبانگی پزیشتووه. له ئاخیری دا دهستی له م کاره به رداوه و بۆ ته مامۆستای خویندنگه ی سولتان بایه زیدخان. ۴- مه ولانا چه له بی قه سه ته موونی که ئاده میزادیکی فره زان و هه ره باش و ئاکار چاک و سه روووخۆش و به ده م و راویژ بووه. زۆر به ی زور هه ر له گه ل پادشا هه ستاوه و دانیشتووه. ۵- مه ولانا پوکه ددین زیره کزاده که له پیش دا بۆ ته قازی له شکر ی پۆملی و سه ره نجام پۆژی به سه د ئاقچه خانه نشین کراوه. ۶- مه ولانا محیدینی چه له بی فه ناری زاده که بۆ ته مامۆستای

سه‌مانییه و پاشان بۆته قازی‌ئه‌سکه‌ری رۆم‌ئیلی. ۷- شیخ‌عه‌لوانی که له‌ بواری دنیای به‌دی و نه‌به‌دی‌دا که‌سیکی پوخته بووه و له‌ حه‌ما ژیاوه. ۸- شیخ محه‌مه‌دی به‌ده‌خشی که له‌ وه‌ختی گیرانی شام‌دا شا‌چۆته زیاره‌تی و ماوه‌یه‌کی زۆر شیخی دواندووه. ۹- شیخ لامعی چه‌له‌بی که له‌سه‌ر ره‌وت و رییازی شیخان که‌س له‌ سه‌رده‌می خۆی‌دا تای نه‌کردووه و بۆ شیوه‌ی نووسینی په‌خشان و هۆنینه‌وه‌ی شیعر سه‌رتۆپی رۆژگار بووه. کتیبی چاکی نووسیون و ژیا‌نامه‌ی شاعیرانی تورکی ریک‌خستووه. ^۱ نامیلکه‌ی «ده‌مه‌ته‌قه‌ی زستان و به‌هار» ^۲ ی ره‌وان و مامۆستایانه‌یه و به‌ لای پیاوانی زاناوه زۆر به‌نرخه.

سالی ۹۲۷ / ۱۵۲۰-۲۱

له‌م ساله‌دا یه‌کیک له‌ سه‌رکرده‌کانی چرکه‌سان به‌ناوی جان‌بیژدی له‌ میسر یاغی ده‌بی و تۆر و داوی هه‌لداوی. سولتان سوله‌یمان‌خان، فه‌ره‌ادپاشای وه‌زیر ده‌کاته سه‌رکرده‌ی له‌شکر و ده‌ینیژیه‌ جه‌سته‌ی. له‌ خاکی شام هیژه‌کانیان پیک‌داده‌دن و چرکه‌س ده‌ره‌ون. جان‌بیژدی له‌ وه‌للایه‌دا ده‌کوژری و کاژه‌لاکی ده‌نی‌رنه‌ بارگای میری.

هه‌ر له‌م ساله‌دا شاسمایل، دیوسولتانی رۆملوو ده‌کاته سه‌ره‌یز و ده‌ینیژیه‌ سه‌ر هه‌ریمی گورجستان. حاکمانی لۆند و داود و غه‌رغه‌ره‌ پیملی ده‌بن و به‌ که‌لیک دیاری و پیشکه‌شییه‌وه ده‌چنه بارگای و لادینانه و باج و خه‌راج ده‌خه‌نه سه‌ر شانیان.

۱- تذکره‌ الشعراء ترکی. و.

۲- مناظره بهار و شتا. و.

پوژی نۆزدهی مانگی جه مادی دووهم عوبه یدخانی ئوزبهک ده چیتته
گه مارۆدانی هه رات و پوژی هه یینی دووی ره جبه ده گه پیتته وه
ئه وه پوویار.

ئه میرخانی مووسلوو که له لهی شاته هماسب بوو، له بهروهی له دلی خزی دا
به پیتیک میر محهمه دی میر یه ووسفی ده دزاند که یه کیک بوو له سه ییده
وه جاخ زاده کانی خوراسان، تۆماتی لاگیری کردنی بابور میرزای پیوه بهست و پوژی
سه شه ممۆی ره جبه گرتی و ناردی بۆ قه لای ئیختیاره ددین و بۆ به یانی ئه و
سه ییده به رزه شانیهی گوشت. کاتیک ئه هه واله له هۆردوودا به گوپی پادشا ئاشنا
کرا، گپی گرت و پریشکاندی و خیرایه کی ئه میرخانی له حوکمرانیتهی خوراسان و
له له یه تی خست و به مه بهستی کۆلینه وه له کوژرانی میر محهمه د بانگیه یه شته
هۆردوو. حکومه تی هه راتی دایه دهست دوورمیش خانی شاملوو. شیخشای
حاکمی شیروان هاته هاوینه هه واره کانی «سه هه ند» ی ئازهر بایجان و زۆری پیز
لی گیرا و به دلخۆشی فه رمانی حکومه تی شیروانی وه رگرتته وه و گه رایه وه
شوینی خۆی.

له بنه بانی ئه م ساله دا سولتان سوله یمان خان به نیازی گرتتی هه ریمی
ئه نکرووس له شکره دهنگ دا و قه لای بۆ کووردیلن [بوودین]،^۱ زیمین (زیمون)،
ئیسلا نقه مین (سالانکامین)، که رپنه ک،^۲ ئیلووق و ئیره شوهی^۳ گرتن. هیزی
په لامارده ری نارد هه ریمی خۆروات و یه خسیریکی زۆر که وتته چنگ خه زا که رانی
بالاده ست.

۱- بۆ کووردیلق؛ ل ۴۲۰، بودلیان. و.

۲- کونیک؛ ل ۴۲۰، بودلیان. و.

۳- ئیره شوهند؛ ل ۴۲۰، بودلیان. و.

هەر له م ساله‌دا ئازاوه‌گێڕێک به‌ناوی ئه‌سکه‌ندهر له یه‌مه‌ن سه‌ری هه‌لدا و
حوکمدارانی ئه‌و ولاته‌ی لێ خستن، به‌لام هینده‌ی پینه‌چوو که خۆی و
داروده‌سته‌ی قه‌لاچۆ کران. وه‌ختایه‌ک ئه‌و ناوچه‌یه‌ به‌ره‌و‌په‌روی بۆشایی ده‌سه‌لات
بۆوه و پادشای سه‌ربه‌خۆی لێ نه‌ما، سولتان سوله‌یمان‌خان، رۆسته‌م‌پاشای
نبارد و ئه‌ویش گرتی و خوتپه‌ و سکه‌ به‌ناوی ناوداری فه‌رمانه‌واوه‌ لێدران.
هەر له م ساله‌دا شازاده سولتان مه‌حمود و سولتان مراد مردن و سولتان
سوله‌یمان‌خان بۆ زستانه‌هه‌وار گه‌رایه‌وه‌ ئیستانبوول.

سالی ۹۲۸ / ۱۵۲۱-۲۲

سه‌ره‌تای ئه‌م ساله‌ سولتان سوله‌یمان‌خان به‌مه‌به‌ستی گرتی به‌شیک له‌ خاکی
فه‌رهنگ له ئیستانبووله‌وه‌ ته‌شریفی برده ئیسکودار و له‌ویوه‌ به‌ره‌و‌په‌ودس
بزوت و له‌ پێش‌دا گه‌مارۆی قه‌لای به‌رزی دا که سه‌ری ده‌گه‌یشه‌ ئاسمان.
شاسمایل وه‌رزی زستانی ئه‌مه‌م سه‌ساله‌ له‌ ته‌وریز‌بنه‌ی دانا و بۆ چوونه
هاوینه‌هه‌وار په‌روی کرده کویستانی سه‌هه‌ند. شازاده‌ی کامه‌ه‌وا ته‌مه‌اسب‌میرزا له
خوراسانه‌وه‌ به‌ خزمه‌ت باوکی پایه‌به‌رزی گه‌یشه‌ت و ئه‌ویش به‌ دیداری رۆله‌ی
خۆش‌په‌وخساری گه‌شایه‌وه‌. ئه‌میرخانی مووسلوو تووشی نه‌خۆشیه‌کی سه‌خت
بۆوه و شه‌وی یه‌ک‌شه‌ممۆ دوازه‌ی مانگی شابان بارگه‌ و بنه‌ی دنیای نه‌میتی بۆ
جیهانی هه‌رمان تیکنا.

سالی ۹۲۹ / ۱۵۲۲-۲۳

سولتان سوله‌یمان‌خان له‌ سه‌ره‌تای ئه‌م ساله‌دا پاش چوار مانگ گه‌مارۆی
قه‌لاتی په‌ودس، به‌ هیزی شان‌په‌یلی ئه‌م دژه‌ی گرت و به‌ پشتیوانی خوا کافرانی
ئاوه‌ژوو کرده‌وه‌ و ئۆخزنی خسته‌ ده‌روونی مسولمانان. دیاره‌ لێره‌ به‌م لاوه‌ هه‌ر
چه‌ند جارێکی ناوی سولتانی خه‌زاکه‌ر هاته‌ گۆر مه‌به‌سه‌ست له‌ سولتان

سوله یمان خانه. پاشان چهند قه لایه کی دیکه ش له م ولاته که وتنه چنگ هیزه کانی میری.

پوژیکی کوپی شاسواری زولقه در که وتنه سهریزیوی و دژی دهسه لاتی سولتان راپه پی. فهادپاشای وهزیر کرایه سهرهیزی له شگری بالادهست و هه لیکرده سهری و کوشتی و کاژه لاکی نارده ئاستانه ی میری.

هر له م ساله جانم چرکه سی حوکمداری ههریمی پوژه لاتی میسر و ئینالی حوکمداری پوژاوا، که وتنه سهره لدان و راپه رین. مسته فاپاشای وهزیر که له و خاکه بوو سپای لی دهنگ دان و شه پیکي قورسیان له نیوانی دا قه وما. سهره نجام کوشتنی و سهری بر او یانی نارده کوشک و سهرسهرای به رزی که شانی له شانی ئاسمان ده ساوی.

هر له م ساله دا شاسمایل له ته وریز بنه ی خست. شاقولیی عهره بگیرلووی مه یتهر، له بهر ناخوشه ویستی و بوغزاندنی میرزا شاحوسیتی وهزیر، پوژیک دوی تاریکان که میرزا له کوشکه لی هه شت به هه شت له خزمهت شارا ده که راپه وه مزلی خوی، له پشته وه راپه هه لینگی دایه و خه نجه ریکي له مووغره ی پشتی دا و هاواری کرد که شا فرمانی داوه قورچی ئه م بیژووه گزبه هوو که ن. له پئوه چه کدارانی بارگای میری دهرپه رین و هرووژمیان برده سهری و لهت و په تیان کرد. شاقولیی مه یتهر هه لات و دوی چهند پوژان گرتیانه وه و له تۆله ی ئه م کاره چه په له ی کوشتیانه وه. چایان سولتانی سهرۆکی سهردارانی شاهی مرد و خواجه جه لاله ددین محهمه د جیی گرته وه.

سالی ۹۳۰ / ۱۵۲۳-۲۴

پوژی پینجی جه مادی یه که می ئه م سال شاسمایل له زستانه هه واری نه خجه وانه وه به مه بهستی راپی که ره کیوی پووی کرده شه کی و داگه راپو

نورده ویل و هاوینه‌ه‌واری برده سزلان. هه‌ره‌تی پایز دوی زیاره‌تی مه‌رقه‌دی باب‌وباپیرانی خانه‌دانی خوی، به‌ره‌و ته‌وریز کشا. کاتیک‌گه‌یشته «گریوه‌ی سایین» ی سهر به سهراب، نه‌خوش‌که‌وت و حالی موباره‌کی شیوا و تیکه‌لگلا و ده‌وا و درمانی گه‌وره‌حه‌کیمان چی بۆ‌نه‌کرا و به‌ره‌به‌یانی پۆژی دووشه‌ممۆی نۆزده‌ی مانگی ره‌جه‌ب له‌م که‌پۆزکه‌ی نه‌مانه‌وه پووی کرده سهرسه‌رای ههرمان.

میری که چه‌شنی هه‌تاو بال و په‌پی هه‌لداوه
تۆز و غوباری زولمی له دنیا وه‌لداوه
بۆ ریکه‌وتی وه‌فاتی ئه‌و پادشای شیرکه‌وزین
له لای پادشاهی دین «خوسره‌وی دین»^۱ نووسراوه

شازاده ته‌هماسب‌میرزای یازده سالانه که له ریکنی باوکی‌دا بوو، له پالپشتی پادشاهی‌تی پالی دایه‌وه. ئه‌ویش چ پال‌دانه‌وه‌یه‌کی به‌ختیارانه که نیزیکه‌ی شیست سال به سهربه‌ستی فه‌رمانزه‌وایه‌تی کرد. ئه‌م شازاده‌یه پۆژی چوارشه‌ممه ۲۶ی مانگی قوربانی سالی ۹۱۹ی کۆچی له «شائاباد»ی ئیسفه‌هان پپی نابوو به‌غزی ژیان و ئه‌ستیره‌ی به‌ختی له که‌لووی کاورداسه‌ری وه‌درنابوو. نابی له بیرمان بچی که وشه‌ی «ظل» به‌حیسابی ئه‌بجه‌د له‌گه‌ل ریکه‌وتی به‌پادشا‌بوونی به‌شه‌که‌وتی ته‌هماسب‌میرزا ریک‌دیته‌وه، که ده‌بیته نۆزده‌ی ره‌جه‌بی سالی ۹۳۰ی کۆچی و به‌رامبه‌ره له‌گه‌ل سالی مه‌یموون به‌پپی سالژمیری تورکی.

۱- «خسرو دین» به‌حیسابی ئه‌بجه‌د ده‌بیته ۹۳۰. و.

ته هماسبی شاهی جیهان، به پشتیوانیی خودا
له شوینی شاهی غازی، گه یشته زیږه ته ختی
له جیی باوکی بوو به شا و هموو جیهانی داگرت
جیگای باوکی گرتوه، ده بیته سالی به ختی

به کورتی وه ختایه ک قۆشه نی چه شنی ئاسمان بی سنوور و به شه و که تی له
گریوه ی سایینه وه پروی کرده کویتانی سه هند به ته گبیرورای میرانی قزلباش
خواجه جه لاله ددین محهمه دی وه زیر و خواجه نه ده می میرقه له م کوژران. قازی
جیهانی قه زوینی که یه کیک بوو له گه وره سهیده کانی سه فی حوسیتی قه زوینی،
شانازی پله ی به رزی وه زیرایه تیی به بالای برا. میر قه و امه ددینی حوسیتی،
مه زنی مه زنانی ئیسفه هان و میر سهید جه ماله ددینی شیرهنگی نه سته رابادی به
جووته سواره بوونه سه رۆکی زانایانی ئایینی ولات. دواي نه مانی شاسمایل،
بایه زید سولتانی کوپی چایان سولتان که له جیی باوکی ببوو به مه زنی
سه رکرده کان مرد و مسته فابه گی مامی که به کۆپه ک سولتان ناسراوه، له پله ی
بریکاری دا کرایه شه ریکی دیوسولتانی رۆملوو.

سالی ۹۳۱ / ۱۵۲۴-۲۵

سولتان سوله یمان خان به خاترجه می له ئیستانبولی پایتهخت پالی دابووه و به
که یف و نه ههنگ و شادمانی رایدیه بوارد.

شاته هماسب بنه ی زستانه هه واری له ته وریز و هاوینه هه واری له سه هند
خست. دیوسولتانی رۆملوو که به بیانوی دهنگ و هه رای ئوزبه کان چوو بووه
خوراسان، له ترسان و دله پرواکه ی سه بارهت به میرانی ئوستاجلو،
Bookmark not defined. پروی کرده عیراق و له وی گه وره پیاوانی قزلباشی

وهك چو وهاسولتانی ته كه لלוوی حاكمی ئیسفه هان، عه‌لی سولتانی زولقه‌دری
حوكمداری شیراز، قه‌راجه سولتانی ته كه لלוوی حاكمی هه‌مه‌دان و بروون سولتانی
حوكمرانی مه‌شه‌دی له‌گه‌ل خۆی كردنه هاوده‌نگ و گه‌رایه‌وه ته‌وریز. كۆپه‌ك-
سولتانی ئوستاجلوو به مه‌به‌ستی خۆگنخاندن شله‌ی دایه و هه‌تا «توركمان-
كه‌ندی» ی گه‌رم‌رود چوو به پیشوازی میرانی ناوبراوه‌وه و ویکرا پروویان کرده
ده‌ران.....ه‌ی پادشایه‌تی. له‌چهره‌نداب شه‌ره‌فی پێ‌وپل‌رامووسانی فه‌رمان‌په‌ویان پێ
پرا و دوا‌ی دوو پوژ قارنجه سولتانی ئوستاجلوو و نارین‌به‌گی قاجار كوژران.
قازی جیه‌هان له‌سه‌ر كاره‌كه‌ی خۆی لادرا و له‌قه‌لای «لووری» خرایه‌سیاچاله‌وه
و میرجه‌عفه‌ری ساوجی كرایه‌وه‌زیر. وه‌ختایه‌ك كۆپه‌ك سولتان به‌كه‌تن و
كه‌ینه‌وبه‌ینه‌ی میرانی زانی به‌بیانوی چوونه‌خه‌زای گورجستان خۆی له‌بارگای
میری قوتار کرد و چووه‌اسولتان جیی گرت‌ه‌وه و مۆری له‌سه‌ر حوكمان خۆی
نواند. دوورمیش‌خانی حاكمی خوراسانیش له‌م ساله‌دا مرد.

بنگه‌ی زین

www.zheen.org

سالی ۹۳۲ / ۲۶-۱۵۲۵

له‌م ساله‌دا سولتان سوله‌یمان‌خان به مه‌به‌ستی گرتنی ولاتی ئه‌نكرووس له
ئیس‌تانبوول ده‌ركه‌وت و قه‌لای ئاونیک، پیترو واردین و ئیلووقی به‌چیره‌چیر و
زۆره‌ملی گرتن. ده‌بی له‌بیرمان بی كه قه‌لای ئیلووق (ئیلووك) ئه‌وه‌نده‌بلیند
تی‌هه‌لچوو بوو كه شانی له‌گومبه‌زه‌شینیه‌ی ئاسمان ده‌دا. دژی «ئوسك» یش كه
كه‌وتوته لیواری پووباری توونه‌گیرا. له‌سه‌ر چۆمی دراوی پردیكیان به‌لۆتكه‌ی
تی‌كخراوی زنجیركراو هه‌لبه‌ست و به‌ره‌و بوودینی [پایته‌ختی مه‌جارستان]
په‌رینه‌وه. قه‌لای راجه، غه‌راغوریجه، به‌رقاس، دیمترۆفجه، نۆكای، سووتین،
لیقوار و ئووروور گیران. قه‌رالی ئه‌نكرووس (مه‌جارستان) به‌مه‌به‌ستی
به‌ره‌نگاری و به‌رپه‌رچ‌دانه‌وه‌ی سولتانی خه‌زاكه‌ر له‌گه‌ل كۆمه‌لیکی زۆر و زه‌وه‌ندی

کافرانی قورپ به سهر که و ته پری و له دهشتی موهاچ هیزه کانیان به ره و پرووی یه کتر بوونه وه و شه پریکی به گهرمه قهوما. سهره نجام سروهی سهر که وتن و بالادهستی ئالاکانی سهر که وتن نیشانی میری گیانفیدای خه زاکه ری شه کاندوهه. قه پالی بریندار سهری جله وی و هرسو و پاند و ره وی، به لام به هه لکه وت به سهر ره و گه یه کی قورپ و لیته دا که وت. قه پال گلی و کسه و ته بهر هرو و ژم و بوو به پیخوستی له شکری زالی سولتان و لاشه ی ناپاکی وه بهر جه نجه پری پوژگار که وت و به ره و هه ری می چاره ره شی و مهینه تباری وزا قی به ست. دؤست و دوژمن له یارانی ئیسلام و تاقمی تاریک په رستان سهر و سو راغیان نه دؤزییه وه.

دوای ئه م سهر که وتن مه شهووره، قه لای بؤدوون (بوودین) ی پایته ختی فه رمان په وایانی ئه نکروس به هه موو ده و رانپشتیه وه که وته چنگ پیاوانی سولتان. هؤردووی نه پساوه ی دنیا داگری به سلامه تی و به ده سکه وت و خه نیمه ته وه گه پراوه شوینی شه و که تی.

هه ر له م ساله دا وهختایه ک کۆپه ک سولتان ون بوو له چاوان، میرانی پۆملوو و ته که لوو هه لو یستی خۆیان گۆپی، بژیه کۆپه ک سولتان به ئامانجی ده مکوت و ته زان دنیان قلیچ خانی کوپی محه ممه دی ئوستاجلوو، مه ته شه سولتانی شینخه ر، به درخانی شه ره فلوو و کورد به گی شه ره فلووی له ده وره ی به یداخی خۆی گرد کردنه وه و پرووی کرده خه لخال. له چیشته نگاوی چارده ی شابان، له شوینیک به ناوی سه کسه نجووک قۆشه نیان به ره و پرووی یه کتر له سان دا. قه راجه سولتان و بروون سولتانی ته که لوو کوژران. خیلی ئوستاجلوو ته ق و په ویان تیکه وت و به ره و تاروم په وین و له ویش رانه وهستان و په نیان برده بهر حاکی ره شت. عه و لاخانی ئوستاجلوو و پیرای ئه حمه د به گی کوپی سو فی و قازی جیهانی وه زیر که وتته دژیه تی کردنی ته که لوو. ئاخری به که ی ریزه کانیان لیکه له و شا و قازی جیهان بؤ لای گیلان پوی و عه و لاخان و سهر کرده کانی تر به ره و خار و سمنان تییان

ته‌قاند. جارِیکی دیکه سه‌رۆکانی ئوستاجلوو یه‌کیان گرت‌ه‌وه و له‌گوندی «خه‌رزه‌ویل» ی سه‌ر به‌ تاروم به‌ره‌و‌پووی میرانی ته‌که‌للوو بوونه‌وه، به‌لام خۆیان بۆ رانه‌گیرا و گه‌رانه‌وه گیلانی بیه‌په‌س.

زستانی ئەم ساله شاته‌هماسب له‌ قه‌زوین خیل‌به‌زی کرد.

سالی ۹۳۳ / ۲۷-۱۵۲۶

له‌م ساله‌دا زوننون ئۆغلی زولقه‌در له‌گه‌ل سولتان سوله‌یمان که‌وته که‌له‌وه‌کیشی و لپی هه‌لته‌زییه‌وه و له‌و ولاته‌خرابه‌ی زۆری کرد و به‌مه‌به‌ستی چوونه‌خاکی قزلباش به‌ره‌و ئه‌رزه‌پۆم کشا. یاقووب‌پاشای مه‌زنی سه‌رکرده‌کانی پۆملی که‌وته شوینی و له‌ ناوچه‌ی پاسین گه‌یشته‌سه‌ری و کوشتی و سه‌ری بپاوی نارده‌وه ژێرده‌رانه‌ی میری.

هه‌ر له‌م ساله‌دا که‌سیک به‌ناوی «قه‌له‌نده‌رشا» له‌ توخم و تۆرمه‌ی حاجی به‌کتاش سه‌ری به‌رز کرده‌وه و داوای فه‌رمانه‌وایه‌تی کرد و کۆمه‌لیکی به‌رچاو لپی کۆبوونه‌وه. برام‌پاشای مه‌زنه‌وه‌زیر له‌گه‌ل قه‌پووخولقی هه‌لیانکرده‌سه‌ری و خاشه‌یان کیشا و مه‌قیان لی بپی.

شاته‌هماسب به‌ ئامانجی په‌لاماردانی خوراسان گه‌یشته‌ساوخ‌بولاغ و میرانی ئوستاجلووی بنه‌گری گیلان داوه‌رینه‌ ئه‌رده‌ویل و بادنجان سولتانی پۆملووی حاکی ئه‌وه‌ویان کوشت و له‌ویوه به‌ره‌و نه‌خجه‌وان و چخورسه‌عد کوتایان و خیل و باری دیوسولتانیان تالان کرد. کاتیک ئەم هه‌والانه له‌ ساوخ‌بولاغ به‌ گوپی پادشا ئاشنا کران، له‌ پیش‌دا دیوسولتان و چووه‌اسولتانی به‌ره‌و ئازه‌ربایجان گال دان و له‌ چۆمی ئارپه‌ی ده‌وروبه‌ری نه‌خجه‌وان لیان بوو به‌ شه‌پ. کۆپه‌ک‌سولتان به‌ گولله‌ی گه‌رم ئه‌نگوا و گۆزه‌هوو بوو. سه‌رکرده‌کان له‌وی را گه‌رانه‌وه کویستانی گوێزه‌له‌ده‌ری سولتانییه و شه‌ره‌فی رامووسانی ژێرده‌رانه‌ی میریان پی برا.

له‌به‌روهی هه‌وینی ئەم که‌تن و ئاژاوه و دووبه‌ره‌کی و نه‌حوانه‌وه‌ی قزلباشان دێوسولتان بوو، چوو‌هاسولتان دنه‌ی شاته‌هماسبی دا که وه‌ختایه‌ک دێو پینی نایه‌ دیوان به‌ تیریک بیئه‌نگی‌وئ و سایی ده‌ست وپیوه‌نده‌کان به‌ شیر و خه‌نجه‌ران بکه‌ونه و یزه‌ی و له‌ خاکی ره‌شی نه‌مانی وهرده‌ن. ده‌بی هاوار بکا هه‌ر که‌سیکی ده‌وله‌تخوا‌ی منه‌ نابج له‌ کوشتنی دێودا خۆی که‌نار بدا و که‌تره‌خه‌م بج. وا هه‌لکه‌وت که‌ تیری ته‌گییر، سه‌ری چاره‌نووسی خوینده‌وه و هه‌ر که‌ دێو که‌ یه‌شته سه‌ره‌رای کۆشکی پادشایه‌تی، شاته‌هماسب تیریکی تیه‌ه‌لکرد و سینیکی پینکا و ئەه‌گه‌رچی هی‌زیک‌ی وای ده‌به‌ردا نه‌بوو، به‌لام هه‌تاکوو کلکه‌ی پۆچوو. وه‌ک پینشتر قسه‌ی لی کرابوو به‌ له‌بزی که‌ وه‌رباری پیاوه‌کانی تیی وه‌رووکان و دیویان به‌ زه‌بری کێرد و شیران پیزال به‌ پیزال کرد. ده‌سه‌لاتی وی له‌گه‌ل حکومه‌تی په‌ی به‌خشرا به‌ سوله‌ی‌مان به‌گی پۆملووی میردیوانی دێو.

هه‌ر له‌م سه‌له‌دا ئەخ‌ی سولتانی ته‌که‌للوو و دۆمه‌ری سولتانی شاملوو له‌ پووکاری به‌ستام به‌ره‌و‌پووی عوبه‌یدخانی ئوزبه‌ک راوه‌ستان و کوژران. حوکمه‌ته‌که‌ی ئەخ‌ی سولتان درایه‌ مه‌مه‌ده‌به‌گی کوپی شه‌ره‌فه‌ددین که‌ یه‌کیک بوو له‌ هاو‌پییانی چوو‌هاسولتان و نازناوی سولتانی باربوو کرا. شا خیل به‌زی برده‌ قه‌زوین.

سالی ۹۳۴ / ۱۵۲۷-۲۸

له‌م سه‌له‌دا فه‌رمانفه‌رمای جیهان سولتان سوله‌ی‌مان خانی خه‌زاکه‌ر به‌وپه‌ری خاتره‌جه‌می و سه‌رسووک‌ی و ئۆخژنه‌وه، به‌بی ده‌رد و په‌ژاره و شاد و به‌که‌یف به‌هار و زستانی سه‌رده‌می پیرۆزی ژیا‌نی له‌ قوسه‌ته‌ته‌نییه‌ی پایته‌خت رابوارد و ریک‌وپیک‌ی دام‌وده‌زگای میری و ئاوه‌دانیی ولاتی ره‌چاو کرد.

پوژی چوارشه‌ممۆ نۆزده‌ی ئه‌م ساله،^۱ شاته‌هماسب له زستانه‌هه‌واری قه‌زۆینه‌وه پووی کرده‌هاوینه‌هه‌واری خه‌رره‌قان. زه‌ینه‌ل‌خانی شاملوو یه‌کیک له گه‌وره‌پیاوانی قزلباش که له قه‌زۆین و هه‌رات و ئه‌سته‌رآباد حکومه‌تی ده‌کرد، له کویستانی فیرووزکۆ بنه‌ی دانابوو. زینه‌ش به‌هادوری ئۆزیه‌ک به‌سه‌ری‌دا‌دا و له‌گه‌ل جگه‌رگه‌سولتانی شاملووی حوکمداری سه‌بزه‌وار و مسته‌فاسولتانی ئه‌فشاری حاکی ساوه و ییکرای کوشتن. کاتیکی ئه‌م هه‌واله‌ به‌گوینی موباره‌کی پادشا ئاشنا کرا، کۆچاوکۆچ به‌ره‌و خوراسان بزوت. چوو‌هاسولتانی ته‌که‌للوو له سولتان مه‌یدانی دامغانه‌وه که‌وته په‌یکه‌رده‌ی زینه‌ش به‌هادور و له نیو‌قه‌لای دامغان‌دا گه‌یشته‌سه‌ری و کوشتی و سه‌ری بپاوی به‌پیکرده‌ی ژێدرانه‌ی فه‌رمانپه‌وایه‌تی و ئالاکانی میری به‌ره‌و خوراسان شه‌کانه‌وه. ده‌شت و سه‌حرای جام چادر و چیغی هۆردوو‌به‌زی پیرۆزی چه‌تری لی ئه‌نگاوت.

پوژی چارده‌ی په‌مه‌زانی ئه‌م ساله زولفه‌قاره‌گی کورپی عه‌لی‌به‌گ که به‌نۆکه‌سولتان ده‌ناسرا و ئه‌و ده‌می حاکی که‌له‌هه‌رستان بوو، هه‌رشه‌ی برده‌سه‌ر برایم‌خانی مامی که حکومه‌تی به‌غدای ده‌کرد و له‌و کاته‌دا به‌شان و شه‌وکه‌ته‌وه به‌خۆی و ده‌هه‌زار سواری خه‌نجه‌روه‌شینی په‌نجه‌به‌خویتی تورکمان له سه‌حرای ماهیده‌شت، هۆردوو‌به‌زی کردبوو. له‌جه‌نگه‌ی قرچه‌قرچی نیوه‌پۆدا که‌جه‌ماوه‌ر له‌به‌ر تین و بلیسه‌ی گه‌رما له ژێر خه‌یوه‌ت و سه‌یوانان‌دا خه‌ریکی هه‌سانه‌وه و سه‌رخه‌و شکاندن بوون، به‌سیسه‌د سواره‌وه‌گه‌یشته‌سه‌ریان و برایم‌خانی له‌گه‌ل کۆمه‌لیکی نیزیکانی له‌ت‌وپه‌ت کرد و جله‌وی حکومه‌تی به‌ده‌سته‌وه‌گرت و ئالای هه‌یز و ده‌سه‌لاتی گه‌یاند هه‌په‌ی خۆر و مانگ. ئامۆزاکانی که‌هه‌رکام حوکمرانی یه‌کیک له‌ناوچه‌ و مه‌ل‌به‌نده‌کانی به‌غدا بوون، خۆیان بۆ پانه‌گیرا و به‌پاکه‌پاکه‌ و

۱- مانگه‌که‌ی دیاری نه‌کردوو، په‌نگه‌مه‌به‌ستی یه‌که‌م مانگی کۆچی بی. و.

هه و سارپساو په نایان برده بهر شووره و حه ساری قه لاتی به غدا. زولفه قار دواى سهرکه وتن و دهست به سهردا گرتنى مال و دارایی مام و ناموزا کانی به خه یالی ئاسووده وه له پروکاری به غدا خیهوتی هه لدا و نامیزی تیوه راند. وهختایه ک ماوهی گه مارو گه یشته چل پروژ، که یخودا و ریش سپی که وتنه نیوان و وایان بریار دا که زولفه قار دهست له کول ناموزا کانی بکاته وه و خویتیان نه پژی و نه وانیش قه لاکه ی به دهسته وه بدن. پایه به رزترینی گه مارو دراوان که سولتان مه عسووم به گی کورپی نه میرخان بوو له گه ل ناموزا کانی هاته دهر و پیکه وه چونه دیداری زولفه قار و قه لایان رادهست کرد. هه رنه و پروژه چهند نۆکه ریکی باوه پیکراوی پرچه کی خوی له مالیک حه شار دابوو. یه کیه ک ناموزا کانی به بیانوی خه لات کران دهناردنه نه و ماله و راسپیرواوه کان ده یانخنکاندن. نیزیکی بیست که سیان ئاوا کوژران و هیچیان به هیچیان نه زانی و بۆسۆیان له خانه دانی هه ستا. بیجگه له مه لیک قاسم که باوکی له بری خوی به مؤرداری حکوومه تی دانابوو و له کورانی نه میرخانیش محه مده ی به گی ده سالانه ی برای شیرینی شاته هماسب بوو که وپرای دایکی له خزمه ت رکیزی میری دا ده ژیا، تایفه ی گولابی لوو، نیره وه زیان نه ما.

سالی ۹۳۵ / ۱۰۲۸-۲۹

له سه ره تای مانگی جه مادی یه که می نه م ساله دا، خونکاری ئالمان و نه مچه [نه مسا = ئوترایش] به مه بهستی گرتنی ولاتی نه نکرووس له شکری دهنگ دا و قه لای بوو دینی گرت. سولتان سوله یمان خان به مه بهستی به ره نگار بوونه وهی له ئیستانبووله وه پپی نایه رکیف و سه شریفی سهرکه وتوانه گه رایه وه ناوه ندی ده سه لاتی.

هه ر له م ساله دا عوبه ی دیلاخان و تیگرای میرانی ئوزبه ک به ئامانجی به ره پروبوونه وهی شاته هماسب و گرتنی هه ریمی خوراسان و نه وه پرووبار

بزوتن . شاته هماسییش به مه‌به‌ستی پیدادانیان ئه‌سپی خۆشاژژی به‌ره و خوراسان
 ئاژاوت . کاتیگ که‌یشته مه‌لبه‌ندی جام له‌ گوندی عومه‌راوا، پوژی شه‌ممۆ یازده‌ی
 مانگی محه‌رره‌م هیژه‌کانیان تیکه‌له‌نگوتن . هه‌ردک تاقم وه‌کوو کیو له‌ به‌رامبه‌ر
 یه‌کتهدا پاره‌ستان . سه‌ره‌تا قوڵی راست و چـ...ه‌پی له‌شکری قزلباش شکستی
 تیکـ...ه‌وت و چوو‌ه‌اسولتان و ئه‌میرانی ئه‌فشار سه‌ری جله‌ویان هه‌له‌نگاوت و
 هه‌لاتن و ئوزبه‌ک که‌وتنه‌ دوویان، عوبه‌یدیلاخان له‌گه‌ل ژماره‌یه‌کی که‌م چه‌کدار
 شه‌ره‌که‌ی به‌جینه‌ه‌شت . کاتیگ ته‌پ‌وتوژی سپای شه‌رخواز نیشته‌وه، قزلباش
 ته‌ماشایان کرد که‌ ئوزبه‌ک که‌وتوونه‌ په‌یکه‌رده‌ی قۆشه‌ن و عوبه‌یدیلاخان و پرای
 پۆله‌سواریک به‌ره‌و‌پووی جه‌ماوه‌ری به‌رچاوی سه‌رسووران پاره‌ستاوه . دلیرانی
 قزلباش به‌جاریک هه‌روژمیان برده‌ سه‌ری و له‌ جیی خۆیان هه‌لکه‌ند . یه‌کیک له
 چه‌کدارانی میری که‌یشته سه‌ر عوبه‌یدیلاخان و شیریی داهیتایه‌ کلاوزری و
 ئه‌نگاوتی و نه‌یزانی و لپی ره‌ت بوو . هیژه‌کانی دیکه‌ کۆمه‌لی ئوزبه‌کانیان هه‌تا
 سفیدکۆ [کیوه‌سپی] هه‌لبه‌ی و گه‌رانه‌وه، دین قلیچی به‌هادور و هاو‌پییان و چه‌ند
 خانیکی ئوزبه‌ک، عوبه‌یدیلاخانیه‌ له‌ هه‌للایه‌ ده‌رباز کرد و هه‌تا مه‌رو له‌ هیچ
 جیه‌ک و چانیان نه‌دا . وه‌ختایه‌ک شاته‌هماسب ئه‌م سه‌رکه‌وتنه‌ گه‌وره‌ی وه‌چنگ
 هیتنا، بۆ ماوه‌ی مانگیگ له‌ میزگ و چیمه‌نی شه‌قابادی جام که‌ ناوی به
 ساروو‌قامیش پویشتوووه، له‌نگه‌ری خست . له‌ویوه‌ ته‌شریفی به‌ره‌و عیراق پوئی و
 وه‌رزی زستان له‌ قوم بنه‌ی داکوتا . سه‌ره‌به‌هاری به‌ مه‌به‌ستی ده‌مکوتی زولفه‌قار
 که‌ بانگه‌شه‌ی فه‌رمانه‌یه‌تی ده‌کرد و زوژی شوو له‌ هه‌لگیشابوو، به‌ره‌و
 به‌غدا پیی نایه‌ پکیف . هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ی هیژی قزلباشان ئالای سه‌رکه‌وتنیان که‌یشته
 پووکاری به‌غدا، خیرایه‌کی ئابلۆقه‌ی شاریان دا . پاش چه‌ند پوژ که‌مارۆ قۆشه‌نی
 سه‌رسووران له‌به‌ر تین و بلێسه‌ و برژه‌برژی گه‌رما‌حه‌جمینیان له‌ هه‌لگیرا و
 میران و سه‌رۆکانی دام‌وده‌زگای پادشایه‌تی پویشن و نه‌مانه‌وه‌یان به‌ برژه‌وه‌ند

زانی. له وی بریاریان دا گه مارۆ بخه نه وهززی پایز و زستان و ئیستا بچنه کویستانان، بهلام لهم جهنگه یه دا عهلی بهگی نه تیژهی سۆفی خهلیل که یه کیک بوو له باوه پپیکراوان و مهزنانی زولفه قار ئه و شه وه و پیرای دووسه د کهس له دارودهستهی خۆی که پاراستنی حوکمرانی له ئهستۆ بوو، له گه ل ئهحمه دبهگی برای دهستی تیکگرت و له شیرن خه ودا سهری زولفه قاری بری. پاشان دهروازهکانی بهغداي خستنه سهر گازهرای پشت و چوو ه خزمهت شاته هماسب. هه موو تیره و تایفهکانی تورکمان سهریان وه بهر هیتا و تا قمیکی که م له خزمانی نیزیکی زولفه قار رایانکرد. حکوومهتی ئه و هه ریمه درایه دهست محهمه دخانی ته که للووی کورپی شه ره فه ددین. له کاتی گه رانه ودا عهلی بهگی کورپی مه لیک بهگی خۆیی که به شاتر عهلی ناسرابوو له چیمه نی فارسچینی ئه بهری عیراق سزا درا. عهلی بهگی تۆره مه ی سۆفی خهلیل پله و دهسه لاتی درایه و به عهلی سولتانی زولفه قارکوژ ناودیر کرا.

بنکه ی زین

www.zheen.org

سالی ۹۳۶ / ۱۵۲۹-۳۰

سولتان سوله یمان خانی خه زاکه ر به که له میردی و ئازایهتی قه لای بوودین و بوتاق چه ساری داگیر کرد و ئه سپی تیژ بهزی به ره و قه لای به چ تاو دا. خونکاری به په گه ز نه مساوی له «به چ» ی ناوهندی دهسه لاتی هاته دهر و پاراستنی ئه و دژهی ئه سپارده دهستی کۆمه لیک و بۆخۆی به ره و لایهکی ولات رۆیی. به راستی گه مارۆی قه لاکه دهستی نه ددها، چونکه رووباریکی گه وره ی دووقوزاخه چه شنی خه ندهک باوه شی تیوه راندبۆوه و چه ند شووره یه کی پپچاوپپچ به ده وره ی دا لی هالابوونه وه. دوا ی پازده رۆژ مانه وه له رووکساری قه لا، له به ره وه ی هیچ شوپته واری سه رکه وتن و گیران خۆی نه نواند و په لاماری لیکدالی کدای کافرانی چاره رهش ته نگیان به هیژهکانی سولتان هه لچنی و قۆشه نی سه رماوسۆل سه ری له سوینگه

وهدرنا، به ناچار سولتانی خه زاکه ر دهستی له م کیشیه هه لگرت. فه‌مانده‌یه ک به‌ناوی قاسم‌به‌گ که سه‌رکردایه‌تی هیژیکی دوازده‌هزار که‌سه‌ی «ثاقجی» ی تورکی رۆملیی ده‌کرد، کرایه به‌رپرسی تالان و دامالینی مه‌لبه‌ندی به‌چ و خۆی به‌ختیارانه گه‌رایه‌وه پایته‌خت. ته‌واوی کافران که‌وتنه هه‌لچینی قاسمی ویووده و که‌س دهستی نه‌کرده هیژه بالاده‌سته‌کان، به‌لام قاسم و هاو‌پیشانی بوونه به‌ردی بن گۆم.

هه‌ر له‌م ساله‌دا سه‌رکرده‌کانی ئوستاجلووی وه‌ک به‌درخانی شه‌ره‌فلوو، مه‌نته‌شاسولتانی شیخ‌له‌ر و هه‌مزه‌سولتانی ناسراو به‌قازق هه‌مزه که له گیلانی بیه‌په‌س سه‌ریان وه‌به‌ر ده‌سه‌لاتی سولتان موزه‌فقه‌ر هینابوو، به‌ دلخۆشی‌دانه‌وه‌ی چوو‌ها‌سولتان له شه‌ره‌فاوای قه‌زوین گه‌یشتنه‌ ژێرده‌رانه‌رامووسانی شاته‌ه‌ماسب. هه‌ر که‌س له پینی خۆی به سه‌رکرایه‌وه و ناوچه‌ی ده‌سه‌لات و پله‌ی بۆ دیاری کرا. رۆژیکی میر قه‌وامه‌دین حوسیتی سه‌دری شی‌ره‌نگیی ئه‌سته‌رابادی (؟) کۆچی‌دوایی کرد و میر غیاسوددین مه‌نسور جیگای گرت‌وه هه‌تا له‌گه‌ل میر نعیمه‌توللا کاره‌کان راپه‌رتین. ئالاکانی میری به مه‌به‌ستی هه‌س‌دانه‌وه‌ی ئۆزبه‌کان به‌ره‌و خوراسان هه‌لدران و سه‌رۆکانی ئه‌م هۆزه که له مه‌رو کۆببوونه‌وه به‌جاریک ده‌ستیان لیکبه‌ردا و به شپه‌ریوی پرویان کرده ئه‌وه‌به‌رپوو‌یار. حکوومه‌تی هه‌رات به‌ناوی بارام‌میرزا تۆمار کرا و غازی‌خانی ته‌که‌للوو کرایه له‌له‌ی. هۆردووی پادشایه‌تی به‌رێگای ته‌به‌س‌دا گه‌رایه‌وه عیراق و له ئیسفه‌هان بنه‌ی داکوتا.

سالی ۹۳۷ / ۱۵۳۰-۳۱

سه‌ره‌تای ئه‌م ساله سولتان سوله‌یمان‌خان به‌ئارمانجی گرتی ولاتی نه‌مسا له ئیستانبول ده‌رکه‌وت و له «حه‌لقلوو بیکار» رکیفی به‌تال کرد.

هر له م ساله دا ئۆلمه ی ته که لولو حهوت ههزار کهسی له خۆی کۆکرده وه و ویستی که به خزمهت شاته هه ماسب بگا و له جیی چو وهاسولتان بیته مهزنه وه زیر. شاته هه ماسب به م لووت به رزییه ی زانی و به پرتاو که وته سه ری و ئۆلمه وه ختایه ک له هرووژمی میری ئاگادار بۆوه، به ره و وان په وی و سه ری وه بهر ده رگای سولتان سوله یمان خان هینا، ههروه کوو چۆن پیشتر له کتیی چواره می^۱ سه بارهت به حال و بالی میر شه ره فدا باسی کراوه.

له کۆتایی ئه م ساله دا میرزا بابوری کورپی میرزا عومه رشپخ کورپی میرزا سولتان ئه بو و سه عیدی گوورکان که پادشای سه ره خۆی هیندوستان، غه زنه یین، کابول و قه نده هار بوو مرد و میرزا هوما یوونی کورپی جی گه وره و خانه دانی جیی گرته وه.

سالی ۹۳۸ / ۱۵۳۱-۳۲

سولتان سوله یمانی خه زا کهر هه ریمی بدلیسی به شیوه ی به گله ره گی به خشی به ئۆلمه ی ته که لولو. وه کوو پیشتر باسی کراوه و که وتۆته بهر تیشکه ی پووناکی،^۲ ئۆلمه و پیرای سه رهۆکی سه ردارانی مه رهش و دیار به کر هیرشی کردۆته سه ره قه لای بدلیس و گه مارۆی داوه. شه ره فخانه حوکمرانی بدلیس په نای بردۆته بهر شاته هه ماسب و ئه ویش له بهر خاتری وی پووی کردۆته ئه خلات و فیل یا قووی مه زنی سه ره کرده کانی دیار به کر و ئۆلمه تۆقیون و دهوری قه لاتیان به رداوه و هه لاتوون و هیزی پادشایه تی گه راوته ته وریز و له وی بارگه و بنه ی خستووه. له بنه بانی ئه م ساله دا هه والی گه مارۆدرانی بارام میرزا له شاری هه رات له لایه ن عوبه یدخانه ئۆزبه که وه به گوپی پادشا گه یشته و ئه ویش به ره و خوراسان بزووت.

۱- مه بهستی له کتیی چواره می بهرگی یه که مه. و.

۲- ئاماژه یه به کتیی چواره می بهرگی یه که م. و.

سالی ۹۳۹ / ۱۵۳۲-۳۳

سهره‌تای ئەم سالاە سولتان سوله‌یمانی خەزاكەر گەمارۆی قەلای «كووسەك» ی دا و خەندەکی دەورە ی بە دەستی هیزه هەمیشە بالادەستانی سولتانی بە چرپی و چال و داروبار پر کرایه‌وه و قەلانشینان هاواریان هیتا که مه‌مانکوژن و ئامان و سەد ئامان، فەرموون ئەمەش کلیلی قەلایه . هەر لەم سالاەدا قەلای قابولنە، پاپووزچە (پاپووجە)، بیلەوار، بەرزەنجە، ئەرشاک، بە لەشکورد، نەشاروارو قەپوورناتق و شیقووش (شیکلووش) سەریان وەبەر دەسەلاتی سولتان سوله‌یمان خان هیتا. ^۱ ولاتی نەمسا و خۆروات [کرۆوات] ی تالان کردن و هەموو ئاوه‌دانیه‌کانی سووتاندن و گەلیک غولام و که‌نیزی پوخساری پەری بە یەخسیر هیتان. مال و سامان و خەزینە و کەل‌وپەل و مەر و مالات و زیڤ و زیویکی لە رادەبەدەر که‌وتە چنگ هیزه ئازاکانی سولتان. لە کاتی گەپانە‌وه‌دا راسپیراوانی خونکاری ئالمان و نەمسا گە‌یشتنی و بە تکا و پاپانە‌وه‌ بۆ ماوه‌ی سێ سالان سەرانی لادینانە‌یان پیوه‌بەسترا . ئەحمەدپاشای وەزیر که‌ بە خۆی و هەشتا لۆتکە و کەشتی چوووبووه سەفەری دەریایی، توانی قەلای «قۆروون» ی مووره (موورووه) بگری و فەپەنگی که‌ بە سواری پاپۆپان دەورەیان دابوو هیچیان بۆ نەکرا و بە کامرەوایی گەپایه‌وه .

پۆژی سێ شەممۆ چواری شابانی ئەم سالاە قومیش ئۇغلانی ئۆزبەک بۆ دۆزینە‌وه‌ی جی هۆبه و هەوار و لە‌وه‌رگە پرووی کردە ناوچە‌ی رە‌ی و خیل و مالی محەممەدخانی کوپی زولقە‌دەری حاکمی ئەستەرابادی لە میژگ و میژغوزاری

۱- ل ۴۲۸، بودلیان: قەلای قووین، قەلای بابورجە، قەلای سکتوار، قەلای بەرزەنجە، قەلای دوراقان، قەلای بەلەشکورد (؟)، قەلای فەختوار، قەلای شۆرپول و قەلای بیورباق. و.

ساوخ بولاغ رادا و تالانی کرد و محهمه دخان به سواری نه سپینکی پروتی بی زین توانی نیوه گیانیک له م شهر و گه ره دهر باز بکا. هر له م ساله دا شاته هماسب، حکومه تی شیروانی باربووی نه لقاس میرزای برای کرد و به درخانی ئوستاجلووی کرده له له ی.

مه محمود به گی زولقه دری مؤردار له کاتی رمبازین و ته قله و جلید دا له مهیدانی ساحیب ئابادی ته وریز له سواری نه سپ فری درا و ملی شکا و شاقولی خه لیفه ی زولقه در جیگای گرته وه. شا حکومه تی ته وریز و پاراستنی ئازهر بایجانی خسته نه ستوی مووسا سولتانی مووسلی و به هه شتاو بو ده مکوت و دهر په پاندنی ئوزبه کان به ره و خوراسان خوشی. ئوزبه ک چونه نه و بهر پروبار و شا له هرات خیله به زی کرد. به هاری نه م ساله به نیازی چونه نه و بهر پروبار ماوه ی چل رۆزان له چیمه نی که هدستان بنه ی خست. هه تا شه ویکی که نه و پادشا بروا پته وه نه میری مسولمانان، واته هه زره تی عه لی کوری نه بو وتالیب، خودای لی پازی بی، چووه خسه وی و پی گوت مه چۆ نه و بهری پروبار، چونکه کاری گرینگی تو له م به ره یه. خوت له کاری ناشیاو لاده و تویه بکه و چاوت به سه ر حه ق و یردی تورکمانه وه بی که یه کیکه له نه وه و نه تیژه کانی شیخ جونه یید. وه ختایه ک له خه وه هستا خیرایه کی پرووی کرده مه رقه دی نورانی ئیمام رهزا، ره حمه تی خودای لی بی و له ده وری گه را و زیاره تی به جی هیئا. هر له وی تویه ی کرد له هر کاریکی بهر گیره وه ی له سه ر داندراوه و به هه موو چه شنیک رابواردن و ئاکاری دزی ئایینی قه ده غه کردن. فرمانی دا خواجه شاقولی سه ر کرده ی قورچیبان و یه کییک له نه مه گدارانی نه و باره گایه له گه ل مه محمود به گی ئیشک ئاقاسی تورکمان نه نووک ئوغلی بگیرین و له دار بدرین و پباله ی شه رایبان به نه ستودا هه لاهه سرئ. پاشان حکومه تی هه راتی نایه به رده ستی سام میرزای برای خوی و ئوغزی وار سولتانی کوری دۆمه ری سولتانی شاملووی کرده ده مرستی. حکومه تی

شیرازی له هه‌مزه‌سولتان ئه‌ستانده‌وه و به‌خشی به‌غازی‌خانی برای سولتان
خه‌لیلی زولقه‌در.

سالی ۹۴۰ / ۱۵۳۳-۳۴

له‌م ساله‌دا شه‌ره‌ف‌خانی حاکی بدلیس کوژرا و ئۆلمه‌هه‌واله‌که‌ی ناره
ئیستانبول. سولتان سوله‌یمان‌خان به‌هان‌دانی ئۆلمه، برایم‌پاشای
مه‌زنه‌وه‌زیری کرده سهرکرده‌ی سپا و ناردی بۆ گرتنی ئازهر‌بایجان. برایم‌شا‌ه‌تا
خه‌له‌ب به‌ره‌وپیش بزوت و له‌وی هۆردوو به‌زی کرد.

شاته‌هماسب هیشتا له‌شاری مه‌شه‌دی پیروزی ئیمام ره‌زا بوو که خه‌به‌ری
کوژرانی شه‌ره‌ف‌خان و چوونی ئۆلمه و برایم‌پاشای بۆ ئازهر‌بایجان پیگه‌یی؛ هر
بۆیه به‌غار به‌ره‌و عیراق و ئازهر‌بایجان سهره‌وخوار بۆوه.

سالی ۹۴۱ / ۱۵۳۴-۳۵ **بنکه‌ی ژین**

سولتان سوله‌یمان‌خانی خه‌زاکه‌ن به‌مه‌به‌ستی هاریکاری و یاریده‌دانی
برایم‌پاشای وه‌زیر که په‌یتا په‌یتا رایده‌سپارد شاته‌هماسب له‌خوراسان
گه‌راوه‌ته‌وه و به‌ره‌و ئازهر‌بایجان ده‌بزوی، قۆشه‌نی له‌ئیستانبول وه‌ده‌نگ دا.
۲۹ ی مانگی ره‌بیعی یه‌که‌م که ۱۲۳ رۆژ له‌هاتنه‌ده‌ره‌وی تیه‌ریبوو، له‌کوستانی
ئووجان سینگی تاوّل و خێوه‌تی له‌شکری داکوتران. برایم‌پاشای وه‌زیر له‌گه‌ل
سهرۆکان و سهرداران به‌تایبه‌ت وێرای سولتان موزه‌فهری حوکمداری گیلانی
بیه‌په‌س که ئه‌و کاتی وێرای پینج‌ه‌زار سواره و پیاده له‌ته‌وریز دابوو یه‌ پال
هیژه‌کانی سولتانی، شان به‌رزهی رایه‌خ‌رامووسانی فه‌رمانره‌وایان پی برا.
شاته‌هماسب، محمه‌دقولی خه‌لیفه‌ی شاملوو ناسراو به‌کۆری خه‌لیفه‌ی له‌گه‌ل
مه‌نته‌شاسولتانی ئوستاجلووی دانان به‌پیشه‌نگی له‌شکر و به‌ره‌و ئازهر‌بایجان

به پری کردن و خوی بیست و یهک پوژ پاشی ئه وان گه یشته گزک گونبه دی و چهند پوژیک له بهر شه که تیبی یه کسمان و چانی دا. ئه لقاس میرزا، بارام میرزا، حوسین خانی شاملوو، غازی خانی ته که للوو، مه لیک به گی خوی، ئه میر سولتان و سوله یمان سولتانی پوژملووی وه کوو به رایبلی له شکر ناردنه نازه ربایجان. خوی دوابه دوایان بزووت و خیل و مالی له قه زوین دانا و له قه ره ئا غاجی ئه بهر بنه ی داکوتا. له ویوه پیتشه نگان خه بهریان بؤ ناردوه که سولتانی خه زاکه ر دوابه دوای برایم پاشا گه یوه ته ته وریز. شاته هماسب به رهو سولتانییه پوی و ئه و ده می ته نیا حه و ته هزار قزلباشیک له خزمه ت رکیفی دا بوون و ته نیا سی هزار سه ر یه کسمی به کار له هوردووی شاهی دا خوی ده نواند. سولتان سوله یمان خانی خه زاکه ر له ته وریزه وه پووی کرده سولتانییه و له پیکادا که سه ره تایی مانگی خه زه لوهر بوو هه لیکرده کرپوه و بوو به توف و به ند و به فریکی قورس باری. که شیکی هینده نساخوش په پی هه لدا که ئه سپ و ماین و یه ستر و وشتر و خزمه تکاریکی زور که سیره بوون و ره ق هه لاتن و له بهر بی تفاقنی و بی خوراکی تیناچوون. قوشه نی بالادهستی سولتانی به زله ی سه رما هیندیک ته زی و تاسا و له پیگه ی دهره گه زین و هه مه دانه وه به ره و به غذا پوی. محه مه دخانی کوپی زولقه دری حاکمی تاروم و خه لخال که ئه و کاتی ویرای قه یاسولتانی زولقه در و حوسین سولتانی ته که للوو ی کوپی بروون سولتان و سی هزار سواریکی قزلباش له شاته هماسب هه لکه رابوونه وه و له خاکی سولتانییه چووبوونه رایه خرپامووسانی سولتان، له گه ل ئولمه و مه زنی سه رکرده کانی دیاربه کر پاراستن و پراگرتنی نازه ربایجانی پی ئه سپاردن. بؤخوشی به ره و به غذا کشا و محه مه دخانی کوپی شه ره فه ددین به پیی ئاماژه ی شاته هماسب ئه م شماره ی چؤل کرد و به مال و مندال و ده ست و پیوه نده وه به سواری که شتی چوو بؤ لای شو و شته ر. سولتان سوله یمان خان بی ئه وه ی تووشی هیه قره و کیتشه یه ک بی و که س دهستی له بهر

بکاته‌وه ناوه‌ندی ده‌سه‌لاتی گرت. پیاوماق‌وولانی هه‌ریمه‌که له‌پۆیه‌چوونه
پامووسانی ده‌رانه‌ی و سه‌ریان وه‌به‌ره‌یتنا. پاش ئه‌وه‌ی ئاپۆرای به‌شان و
شه‌وکه‌تی سوله‌یمانی له‌به‌غدا خۆی نیشان دا، کلیلی قه‌لای شارهبان، هاروونیه،
داقووق، که‌رکووک و حلله له‌لایه‌ن دژدارانه‌وه‌کرانه‌پایه‌ندازی باره‌گای میری.
پۆژی یه‌که‌م کاتی سولتانی خه‌زاکه‌ر و خاقانی مه‌زن که‌گه‌ردوون وه‌کوو غولامان
بۆی دووقه‌ده‌بیتته‌وه‌پیی نایه‌شاری هیمنی و بنکه‌ی خه‌لافه‌ت، چووه‌زیاره‌تی
مه‌رقه‌دی پیشه‌وای گه‌لان و ئیمامی گه‌وره‌ئهبووحه‌نیفه‌ی کروفی. پاشان پووی
کرده‌ته‌وافی گه‌لکۆی ترووسکه‌داری سه‌رتۆپی خانه‌دانی محهممه‌دی، پووگه‌ی
په‌په‌وانی عه‌لی، دوپ و مه‌رجانی ده‌ریای ئه‌وین، مووسا کازمی خواپه‌سند و
گه‌لیکی خیر و خیرات به‌سه‌ر هه‌ژاران و مسکیتان‌دا دابه‌ش کرد و له‌وئ بنه‌ی
داکوتا.

له‌م جه‌نگه‌یه‌دا شاته‌هماسب هه‌له‌که‌ی به‌له‌بار زانی و خۆی به‌دوژمنی بیگانه‌وه
نه‌خافلاند و حوسین‌خانی کوشته‌که‌له‌میژبوو ناخۆشی ده‌ویست. هیژشی برده
سه‌ر ئۆلمه‌له‌ته‌وریز و غازنی خانی ته‌که‌للوو له‌وه‌ختی هرووژمه‌که‌دا له
توورپه‌یی شا تۆقی و ریزی هاو‌پکیفانی میری به‌جیه‌یتشت و هه‌لات و خۆی گه‌یانده
ئۆلمه‌ و هه‌والی هه‌لمه‌تی شاته‌هماسبی له‌لادرکاند. ئۆلمه‌هه‌ر که‌ئه‌م خه‌به‌ره‌ی
بیست بی‌سی‌ودوو تفه‌ده‌سته‌ی لی کرد و قه‌لای شه‌نبی غازانی به‌چۆله‌واری
به‌جیه‌یتشت که‌تازه‌که‌ئه‌که‌رابۆوه‌به‌ره‌وه‌قه‌لاتی وان په‌وی و له‌وئ په‌نای گرت.
شاته‌هماسب دوای بیست پۆژان له‌ته‌وریزه‌وه‌پووی کرده‌وان و ئۆلمه‌ی ده‌وره
دا. هه‌تا کلکه‌ی زستان گه‌مارۆ درێژه‌ی کیشا و هیته‌دی نه‌مابوو قه‌لاکه‌بگری که
له‌په‌له‌لای عیراق و فارسه‌وه‌خه‌به‌ره‌ات و سام‌میرزا یاغی بووه‌ و سه‌ری وه‌به‌ر
سولتانی خه‌زاکه‌ر هیتاوه‌ و فه‌رمانه‌ه‌واش کردوویته‌کۆپی خۆی و حکومه‌تی
ئیرانی باربوو کردووه‌ و له‌سایه‌ی ئه‌م پرووداوانه‌وه‌هیزه‌کانی قزلباش

لیک ترازاون؛ بۆیه به ناچار شاته هماسب دهورهی قه لای وانی بهردا و پرووی کرده وه عیراق.

له ئاخیری ئەم ساله دا سولتانی خهزا که له هۆردوو بهزی به غداوه ههستا و به مه بهستی گرتنی نازه ربایجان بزوت. له م کاته دا غازی خانی ته که للوو سهری وه بهر ده رانه ی هینا و ناوچه و مه لبه نده کانی لورستان، که له ورستان، جزیره و واست و خاکی عه ره به کانی موشه عشهع که وتنه ژیر نیری ده سه لاتی سولتانی و خوتبه و سکه ی به ناوی ناودارییه وه لیدرا. له مه ودای پیکادا حاکی سۆهران (سۆران) چونکه له گه ل سهر سووران په یمانی به کیتی به ستبوو، سزا درا و کوژرا. له ویوه به ری «ئالتوون کۆپری» دا به ره و ته وریز تیپه ری.

سالی ۹۴۲ / ۱۰۳۵-۳۶

سهره تای مانگی محه ره م سولتان سوله یمان خانی خهزا که پنی نایه ته وریزی پایته خت. شاته هماسب به مه بهستی ئاشتی و پیکهاتن که یخودا و پاسپارده ی ناردن. سولتان سوله یمان گوئی به داوا که ی نه بزوت و به ره و ئه رجیش و ئه خلات له شکری ئاژاوت. وه ختایه ک شاته هماسب بیستی که سولتانی خهزا که له ته وریز نه ماوه و به ره و پۆم کۆچ وباری لیتاوه، هاته مه رهند و خۆی و له ویوه مه نته شاسولتان، ئەمیر به گی پۆملوو، شاقولی خه لیفه ی مۆردار، بوداق خانی قاجار، سه دره دینی ئوستا جلوو و محه مه دئه مین به گی سفره چیی تورکمانی پاسپاردن و به سهر کردایه تیی بارام میرزا ناردنی به شوین سولتانی خهزا که ردا و فه رموی بکه ونه په یکه رده ی. خۆی له قه رانقوودهری سهر قالی راوه ماسی بوو که هه ر ئه و پۆزه خه به ری بۆ هات ئۆلمه له وانه. به ناچار له ویوه ئه سپی لینگ دا و له و ده مه دا تۆزه تینیکی له جه سه ته ی گه را و دوا ی پۆمرکانی تا و یاوی له شی بۆ وچان یان بۆ نه رمه هه نگاوی به پاریز له ده ورو به ری خانه قای مه لا حه سه ن له نگه ریکی گرت.

قه‌یاپابه‌گی قاجار و شیرحه‌سه‌نی ئیمووریی به‌سی سواری دې و ئازاوه‌نارد
هه‌تاکوو بزانی خه‌به‌ر چیه. له‌مانه‌وه‌هه‌والی بۆ‌هاته‌وه‌که ئۆلمه‌وانی چۆل
کردوو و پوښتوو. بۆ‌به‌یانی کۆچی لینا و له‌پروکاری وان‌پکینی به‌تال
فرموو. راست له‌م‌ده‌مه‌دا خه‌به‌ری بۆ‌هات که ئه‌و میرانه‌ی چووبوونه‌یاریده‌ی
بارام‌میرزا، له‌گه‌ل حاجی‌به‌گی دونبولی که دوابه‌دوای قۆشه‌نی سولتان‌ده‌بزوت
تیکه‌ه‌لچوون و دووسه‌دوپه‌نجا‌که‌سیان لئ‌کوشتوو و بۆ‌خۆشی به‌هه‌زار‌ناری
عه‌لی گیانی له‌و‌گه‌رداوه‌خوینخۆره‌ده‌رباز‌کردوو.

سوله‌یمان‌خانی خه‌زاکه‌ر، برایم‌پاشای وه‌زیری به‌سه‌رکردایه‌تی‌سی‌هه‌زار
سواره‌وه‌ناره‌ده‌به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌و سه‌رکوتی بارام‌میرزا له‌ئهرجیش و پاشا
بج‌شه‌پ و لیکدان‌گه‌پایه‌وه‌. پاشان سولتانی خه‌زاکه‌ر محهمه‌دپاشای مه‌نی
سه‌رکرده‌کانی دیاربه‌کری و پرای ئۆلمه‌ساز‌کرد و ناردی بۆ‌پاراستنی قه‌لاتی وان.
شاته‌هماسب به‌چوونی ئه‌وانی زانی و له‌وانه‌وه‌به‌مه‌به‌ستی به‌رپه‌رچدانه‌وه‌یان
به‌ره‌و‌کواش و ئه‌خته‌مار ئه‌سپی تا‌دا. ئۆلمه‌پیی زانی و و پرای محهمه‌دپاشا
هه‌لات بۆ‌لای ده‌ره‌کیسان و گریوه‌ی‌کواش که له‌و‌پۆژه‌وه‌به‌قشوون‌قران
ناوبانگی پوښتوو. قولچییه‌کانی تورکمان که به‌یداخدارای سپای شاهی بوون،
عوسمان شاقولیی سه‌رک و قه‌راسمایل و کۆر شاسوار گه‌یشتنه‌سه‌ریان و پۆلیک
له‌پیاوانی کارامه‌یان لئ‌کوشتن و به‌دیلیان‌گرتن. ئۆلمه‌و محهمه‌دپاشا به
هالۆزکاو و شه‌پۆی لسه‌گوندی تاوانی بدلیس خۆیان‌گه‌یاند هۆردووی
سولتانی و له‌م‌وه‌خته‌دا هیزی شکۆداری میری له‌ئه‌خلاته‌وه‌به‌رپگای مووش‌دا
ده‌چوو بۆ‌لای دیاربه‌کر.

سولتانی خه‌زاکه‌ر حکومه‌تی بدلیسی له‌میرشه‌مه‌دینی حاکمی ئه‌و‌شوینته
وه‌رگرتوه‌و له‌جیاتیان‌ده‌سه‌لاتی مه‌لاتییی مه‌رعشی باربوو‌کرد. حوکمات و

مال و سامانی بدلیسی به خشی به ئولمه و له دیار به کیره وه به ره و
قوسته نته نییه ی پایته خت بزوت و له ویی له نگه ر گرت.

شاته هماسب ناوچه ی ئه رجیش و وانی خسته ژیر رکئی و ئه حمه دسولتانی
ئوستاجلووی له قه لاتی وان کرده دژدار. ئه لوه ندخانی ئه فشاری حاکی
کۆهگیلۆیه که خه ریکی سه ربزیوی و گوینه بیستی بوو، گزیری میر کوشتی.
مه لبه نده و سپای ژیر فسه رمه ...انسی کرده خه لاتی محه مه دی به گی کوری
حه سه ن سولتانی کوره زای ئه فشاری مه نسور و نازناری شاروخانی به بالای
بری و گه رایه وه ته وریز. قازی جیهانی قه زویتی حوسیتی که چه ند سالیگ له
گیلانی ره شت گیرابوو، هاته ده رانه ی پادشایه تی و به لوتفی فه رمانه وایانه
لاویند رایه وه و تاجی شانازی کرایه سه ری و پله ی به رزی وه زاره تی پی
ئه سپیردرا. سولتان موزه فقه ری حاکی گیلانی بیه پهس به ناوی ئه میره دیباج که له
ترسی هه لمه تی پادشا به ره و شیروان ره ویبوو، له وی گیرا و به ریکرایه ته وریز.
به پیی فه رمانی شا له قه فه زی داریان په ستاوت و له مناره ی مزگه وتی گه ره ی
موزه فقه رییه وه هه لیانواسی و نه فتیان پیداکرد و سووتان دیان.

مانگی ره مه زان برایم پاشای مه زنه وه زیری سولتانی که له سه فه ری خاکی
عه جه م دا کرابوو یه سولتان برایم پاشا، فیز و هه وا له کۆشکی میشکی دا رهنگی
دابۆوه، کاری سهیری ده کردن. بۆ وینه فه رمانی دابوو که له خوتپه و سکان دا
ناوی شان به شانی ناوی سولتان بی؛ بۆیه شه ویک له سه ره پی وشویتی جارن که له
سه راسه ری ئاوه دانی سوله یمانی دا خه ریکی باده نوژی و پراکشان و حه سانه وه
بوو، ده رفه تیان لی هیئا و سولتانی خه زا که له گه ل بۆستانچی باشی چوونه

سوئی و له ناخافل کوشتیان و مه‌یته‌که‌یان له باخچه‌ی کۆشک شارده‌وه و که‌س به سهر و سۆراغی نه‌زانی.^۱

سالی ۹۴۳ / ۱۵۳۶-۳۷

له‌م ساله‌دا سولتان سوله‌یمان‌خانی خه‌زا‌که‌ر به‌مه‌به‌ستی ته‌می‌کردن و گوئی‌بادانی په‌گه‌زی ئه‌رنوود (ئه‌رنیدوو)، خێوته و سه‌یوانی بلیند و به‌شه‌و‌که‌تی که‌ سه‌ریان ده‌گه‌یشته‌ ئاسمان، له‌ ئیستانبوولی پایته‌خته‌وه و ده‌رخستن و به‌ره‌و ئه‌و مه‌لبه‌نده‌ کشا. لوتفی‌پاشای وه‌زیری له‌گه‌ل خێره‌ددین‌پاشای ده‌ریاسالاری ناردن بۆ گرتنی چه‌ند دو‌رگه‌یه‌کی قه‌له‌مه‌وه‌ی فه‌رمانه‌وه‌ی ئیسه‌پانیا. هه‌ر له‌م ساله‌دا شاته‌هماسب له‌ ئووجانی ئازه‌ربایجان‌ه‌وه به‌مه‌به‌ستی په‌لاماردانی خوراسان پیتی نایه‌ قه‌زوین. مه‌ولانا‌پوکنه‌ددینی ته‌بییی کازیروونی هه‌لپه‌چرا و له‌به‌رچاوی شا‌که‌وت و سه‌یده‌کانی ئۆسکو و پینه‌لاچوون. میر شه‌مه‌ددین ئه‌سه‌دوللای شووشته‌ری پله‌ی سه‌داره‌تی درایه‌. میره‌ک شه‌ره‌فه‌ددینی کرمانی که‌ له‌ ۱۵۳۶-۳۷ سال بوو میرقه‌له‌می دیوانی پادشا بوو، کۆچی دوایی کرد و محه‌مه‌دبه‌گی برای میر زه‌که‌ریای وه‌زیر جینی گرته‌وه. رۆژیکێ سولتان حه‌سه‌نی حاکی گیلانی بیه‌پیش مرد و مل‌کوماش و سامانی بۆ بارام‌میرزا برایه‌وه که له‌ قه‌زوین بنه‌ی دانا‌بوو، هه‌ر بۆیه ئاخری سال به‌ره‌و ئه‌و مه‌لبه‌نده‌ بزووت. قه‌رامحه‌مه‌د و میره‌ه‌باس و سه‌رئه‌فرازسولتانی له‌شتی نیشایی ناسراو به‌ حه‌بکه‌به‌ند، خان‌ئه‌حمه‌دی می‌رنالی کورپی سولتان حه‌سه‌نیان هه‌لگرت و چوونه‌ شاخستانی ئه‌شکووری ناوچه‌ی گیلان که‌ چیا‌یه‌کی یه‌کجار

۱- برایم‌پاشا (۱۵۳۶-۱۴۹۳) که‌ می‌رده‌خوشکی سولتان سوله‌یمان‌خان و خه‌لکی پارگا بوو، به‌ فی‌ل و ده‌ه‌وی خورپه‌م‌سولتانی شازن له‌ کۆشکی میری‌دا به‌ کوشته‌ چوو، نه‌ک به‌و جۆره‌ی که‌ می‌ژوونووس باسی ده‌کا. و.

سهخت و چره و سهریان لسه حاند فه رمانی میری بادا؛ به لام گه وره پیاوانی دیکه ی گیلان داوه رووکان و پیملی بوون و بارام میرزا چند پوژیک له لاهیجان بنه ی خست و خوی به کاروباری حوکماته وه سهرقال کرد.

سالی ۹۴۴ / ۱۵۳۷-۳۸

له م ساله دا سولتان سوله یمان خان هریمی ئه رنیدووی پوو و پینخوست کرد و ته شریفی گه رایه وه ئیستانبوول. لوتفی پاشای وه زیر سی قه لایه کی ولات و قه له مره وی قه رالی ئیسپانیای خستنه ژیر چوکی، به لام چونکه پراگرتن و پاراستنیان بووزی نه ده خوارد، تیکیروو خاندن و به ساغ و سلامه تی و دهستی پره وه بایدایه وه.

هر له م ساله دا شاته هماسب به مه بهستی چونه خوراسان پووی کرده تاران. میر قه وامه ددینی نووربه خشیی گرت و به پیی نهریتی شاهان کوشتی. له وینوه گه رایه وه قه زوین و راست چله ی زستان به ره و ته وریز بزوت.

خواجه که لانی مه لیکزاده خه وافی که نمه که پهره رده ی پادشا بو، له بهر خۆبه زل زانی و غلووری که وته سهربادان و بله وه زی و له ویدیوی شووره و قه لای دبی «ئوستاد» ی سهر به مه لبه ندی باخهرز په نای گرت. قه لای ئوستاد که وتوته پۆپه ی چیاپه ک که دووسه هزار که ز به رزه و جگه له تووله پشیه ک نه بی هیچ ریگایه کی دیکه ی تیناچی و گه پیده کانی ده ریا و ویشکانی دنیا قه ت دژی ئه وهنده سهخت و قایمیان نه دیوه. کاتیک هه والی سهره لانی گه یشته گوئی پادشا، وه ستا شیخی توپچی نارد له لای که هیندیکی ئاموژگاری بکا، به لام مه لیکزاده به زهبری تیریگ کابرای راسپارده ی کوشت و پشووی لی بری. هر بویه سهرۆکان و سهردارانی خوراسان بۆ ماوه ی یازده مانگ ده وره ی قه لایان دا و پوژیکی

کوردیکی خیلای چگنی به لای پۆژه‌ه‌لاتی قه‌لادا هه‌لژنا و کۆمه‌لیکی به گوریس
 هه‌لکیشان و ئه‌ و پۆله‌ به‌جاریک کردیانه‌ فیکه‌ و هه‌را و هات‌وهووت. ده‌سته‌یک له
 نۆکه‌رانی خواجه‌ که‌لان که‌ پارێزهری ده‌روازه‌ بوون، هه‌لاتن و مه‌لیک‌زاده‌ گیرا و
 به‌ چۆله‌ پینچ‌کراوی ناردیانه‌ ته‌وریز. به‌ پینی‌ فه‌رمانی‌ شا‌ له‌ مفاره‌یه‌کی‌ مزگه‌وتی
 نه‌سرییه‌ی‌ ساحیب‌ئاباد هه‌لیانواسی‌ هه‌تا‌ گیانی‌ ده‌رچوو. جه‌ماوه‌ری‌ گیلان‌ و یێرای
 قه‌رامحه‌مه‌د و براکانی‌ له‌ بارام‌میرزا‌ راپه‌رین‌ و ویستیان‌ نه‌هیلن‌ له‌ لاهيجان
 ده‌رچن، به‌لام‌ میرزا‌ له‌ لاهيجانه‌وه‌ به‌ره‌و‌ ده‌یله‌مان‌ پۆیی‌ و له‌ویش‌ نه‌ویستا‌ و هه‌تا
 قه‌زوین‌ گیر نه‌بوو. له‌م‌ کاته‌دا‌ عوبه‌یدیلاخان‌ ئۆزبه‌ک‌ پینی‌ نایه‌ خاکی‌ خوراسان‌ و
 سوڤییه‌کانی‌ خه‌لیفه‌ پۆملووی‌ حاکی‌ هه‌راتی‌ له‌ قه‌لای‌ «عه‌بدول‌ئاوا»ی‌ نه‌یشابوور
 قه‌لاچۆ‌ کرد و شاری‌ هه‌راتی‌ که‌مارۆ‌ دا. وه‌ختایه‌ک‌ ئه‌م‌ هه‌واله‌ به‌ گوینی‌ موباره‌کی‌
 پادشا‌ ئاشنا‌ کرا، به‌ مه‌به‌ستی‌ لووت‌ شکاندنی‌ پووی‌ کرده‌ خوراسان. هه‌ر
 ئه‌وه‌نده‌ی‌ ئالای‌ پینشه‌نگانی‌ قۆشه‌نی‌ فه‌رمانه‌وا‌ له‌ دامغان‌ شه‌کانه‌وه‌،
 عوبه‌یدیلاخان‌ ده‌ستی‌ له‌ که‌مارۆ‌ هه‌لگرت‌ و که‌رایه‌وه‌ ئه‌وه‌به‌رپووبار. حکومه‌تی
 خوراسانی‌ له‌ سام‌میرزا‌ وه‌رگرته‌وه‌ و دای‌ به‌ سوڵتان‌ محه‌مه‌دمیرزای‌ کوپی
 خۆی‌ و محه‌مه‌دخانی‌ کوپی‌ شه‌ره‌فه‌ددینی‌ ته‌که‌للووی‌ کرده‌ له‌له‌ و ده‌مراستی.
 هه‌ر له‌ زستان‌سی‌ ئه‌م‌ سه‌اله‌دا‌ به‌یداخی‌ پادشایه‌تی‌ به‌ره‌و‌ نیسا‌ و
 ئه‌بیوه‌رد‌ هه‌لدران‌ و له‌به‌ر‌ سوۆزه‌ی‌ سه‌رما‌ و به‌فر‌ و کرپۆه‌ و باکوت‌ که‌لیک
 تووشی‌ ده‌رد‌ و مه‌ره‌د‌ و کویره‌وه‌ری‌ بوونه‌وه‌. قه‌نده‌هار‌ و «زیمین‌ داوه‌ر» خزانه
 سه‌ر‌ قه‌له‌مه‌روی‌ پادشایه‌تی‌ و جله‌وی‌ ده‌سه‌لاتی‌ به‌خشره‌ به‌ بوداق‌خانی‌ قاجار‌ و
 هیزه‌کانی‌ کۆچاو‌کۆچ‌ که‌رانه‌وه‌ عیراق.

سالی ۹۴۵ / ۳۹-۱۵۳۸

له م ساله دا سولتان سولیم خان به مه به سستی ده مک-وتی حاکمی بوغدان^۱ ههنگاوی نا که ویپرای خونکارانی فه رهنگ و ئالمان - ره بی ئاور و غزه بیان به سهردا بباری -- ده یانویست سووکایه تی به مسولمانان بکن و خویان له دانی باجی لادینانه بپاریزن. سولتان سهرتا قه لای سه جاو (سه چاو = سووجیوا) ی سهر به بوغدانی گرت. قه رالی به دگوزی لاری خوی بۆ رانه گیرا و هه ریمه که ی چۆل کرد و ره وی. خه لکی ولاته که خویان هاتن و پیمل بوون و حوکمرانیکی تازه یان دانا و لادینانه و باج و خه راجیان وه ستو گرت و ده سته بهر بوون که هه موو سالی بپری هه شتاهزار غرووش (قرووش) بنیزنه خه زینه ی دارمالی میری. دوی ئه م سهرکه وتنه سولتانی جیهانگیر به خوشی و کامه رانی گه رایه وه ئیستانبول. هه ر له م ساله دا شاته هه ماسب، ئه لقاس میرزای به ئامانجی شکاندنی شاپوخی کوپی فه پووخیه ساری حاکمی شیروان گال دا و ئه ویش له قه لای سهختی بیغهرد (بیگهرد) په نای گرت. شاته هه ماسب دوابه دوی ئه لقاس میرزا پژی بۆ شیروان و به ناشتی و ریککه وتن قه لای بیگهردی گرت. شه شسه د که سیک له قه لانشینان وه بهر تیغی تیژی قزلباشان که وتن و کوژران. ته نانهت خودی پادشاش به تۆله ی خویتی سولتان هه دیده ری باپیری چهند پیاوماقوولیکی شیروانی قه لت و بر کردن. ناوچه ی شیروانی دا به ئه لقاس میرزا و گه رایه وه ته وریز و له وی بنه ی خست. هه مه ساله ی نه تیژه ی خواجه موزه ففهری ته به کچی له ئه سته راباد که وته که له وه کیشی له گه ل سهره ددین خانی حوکمران و له جیی خوی هه لیکه ند و ده ریکرد. سهره ددین خان له ناکاو ته پی دایه سهری و گرتی و قۆلبه سته ناردی بۆ

۱- حوکمرانی بوغدان پیترۆ رارش بووه. و.

ثاستانه‌ی پادشا. به پیی فه‌رمانی فه‌رمانه‌وا له مناره‌یه‌کی نه‌سرییه‌ی ته‌وریزه‌وه هه‌لیانداشت و توره‌مه‌ی ته‌به‌کچی له‌وی‌را برایه‌وه.

سالی ۹۴۶ / ۱۵۳۹-۴۰

له‌م ساله‌دا سولتان سوله‌یمان‌خان، سوله‌یمان‌پاشای وه‌زیری به‌پینگای ده‌ریای «عومان» دا بۆ گرتنی هیندو‌و‌ستان به‌پیکرد. خیره‌ددین‌پاشا له‌گه‌ل ده‌ریاسالار «ئاندری دووری» ی فه‌ره‌نگی له‌ده‌ریادا تی‌کگیران و شه‌ریکی قورسیان له‌ما‌به‌ینی‌دا قه‌وما. ئاندری دووری (ئاندری ئادووریا) قه‌لای «نۆوه» ی داگیر کرد و کافری دانان بۆ پاراستنی. سه‌رله‌نوئ خیره‌ددین‌پاشا په‌لاماری قه‌لاکه‌ی دایه‌وه و به‌هه‌لمه‌تیکی سه‌رکه‌وتوانه‌ئەستاندیییه‌وه و هه‌موو لادینانی له‌قه‌لاچۆ کرد و مسولمانانی دانان بۆ راگیرکردنی.

هه‌ر له‌م ساله‌دا عوبه‌یدخانی ئوزبه‌ک له‌بوخارا مرد و عه‌بدو‌للاخانی کوپی کو‌چونجی خان کوپی ئە‌بول‌خیرخان جیی گرت‌ه‌وه و بوو به‌پادشای سه‌ره‌خۆی ئە‌وبه‌رپووبار و تورکستان. شاته‌ه‌ماسب وه‌ختایه‌ک هه‌والی مه‌رگی عوبه‌یدیللاخانی بیست گه‌لیکی خیر و خیرات له‌نیو هه‌ژاران و به‌له‌نگازان‌دا به‌خشییه‌وه و ئۆخزنی له‌ده‌روونی گه‌را و کردی به‌خۆشی و شادی. رۆژیک غازی‌خانی حاکمی شیراز له‌هۆردو‌دا کۆچی‌دوایی کرد و جینگاکه‌ی باربووی برایم‌خانی کوپی کوجه‌له‌به‌کی زولقه‌در کرا. هه‌روه‌ها نه‌خۆشیی چاو‌قوله‌ ته‌وریزی ته‌نییه‌وه و خه‌لکیکی زۆری پی تیدا‌چوون.

سالی ۹۴۷ / ۱۵۴۰-۴۱

سولتان سوله‌یمانی خه‌زاکه‌ر به‌هه‌وای شکاندنی «فه‌ره‌ندووش» ی خونکاری نه‌مچه (نه‌مسا = ئۆتریش) و گرتنی ولاتی ئە‌نکرووس [مه‌جارستان] ده‌رکه‌وت و

قه‌لای بوودینی ده‌وره دا. پیشتر باسی کرا وه‌ختایه‌ک بوودین گیرا، حکومه‌ته‌که‌ی
بسه‌خشسرا بسه بان ئه‌رده‌ل. دوا‌ی مردنی ئه‌رده‌ل، ده‌سه‌لاتی وی باربووی
بان ئیستیفان کرا. فه‌رندووش په‌لاماری ئیستیفانی دا و محهمه‌دپاشای وه‌زیر
به‌رله‌ گه‌یشتنی کاروانی شکۆداری سوله‌یمانی، به‌ قۆشهنی رۆملیه‌وه‌ چووه
یاریده‌ی بان ئیستیفان.

غازی‌خانی ته‌که‌للوو له‌م ساله‌دا بووی له‌ ده‌رگانه‌ی سولتانی خه‌زاکه‌ر
وه‌رگیرا و به‌ خۆی و شه‌ش‌ه‌زار سواری‌که‌وه‌ له‌ هاوینه‌هه‌ واری سوورلغ
(سوورلغ) سه‌ری وه‌به‌ر ئاستانه‌ی پادشایه‌تی هیتا و چه‌ند ناوچه‌ی شیروانی
وه‌ک سالیان و مه‌حموداوا و باکۆی خه‌لات کرا. خودی شاته‌هماسب ه‌رووژمی
برده‌ سه‌ر گورجستان و مه‌لبه‌ندی تفلیسی ژێرده‌سه‌لاتی لۆراسی گورجی تالان
کرد و گه‌لێک په‌خسیر و خه‌نیمه‌تی وه‌ده‌ست هیتا و له‌ ته‌وریز خیل‌به‌زی کرد.

سالی ۹۴۸ / ۱۵۴۱-۴۲ **بنکه‌ی ژین**

له‌م ساله‌دا محهمه‌دپاشای وه‌زیر که‌ به‌رله‌ کاروانی شکۆداری سولتانی
گه‌یبوویه‌ بوودین، فه‌رندووش [فیژناندۆ کۆرتیژ] ویپای ده‌ست هه‌لگرتن له‌ گه‌مارۆ
به‌ ده‌وره‌ی هیژه‌کانی دا هات و شه‌پگه‌ی دیاری کرد. هه‌موو ده‌راندهری شویتی
تیکه‌هه‌ لچوونی خه‌نده‌ک لێدا و به‌ عاره‌بانه‌ و داروبار گه‌رانگه‌ری ته‌نی و تۆپ و
زه‌برزه‌نه‌ی تیخه‌ستن و هه‌ساری قاسیم و پته‌وی دابه‌ست و له‌م هه‌وشه‌یه‌دا
حارز و ئاماده‌ بوۆ به‌ره‌نگاری چه‌قی که‌ خۆیان پێی ده‌لێن قایمه‌. محهمه‌دپاشا
له‌گه‌ل کافرانی مال کاول شه‌ری هه‌لگیرساند و فه‌رندووشی قه‌رال شکستی به
ئه‌ستۆی دا بپا و له‌و هه‌ساره‌ ده‌رپه‌ری و کۆمه‌لێکی زۆر له‌ هیژه‌کانی کافران به
له‌په‌شیری خه‌زاکه‌رانی بالاده‌ست تیداچوون. قه‌لای «پوشته»ش هه‌ر له‌م ساله‌دا
گیرا و سولتانی خه‌زاکه‌ر گه‌پایه‌وه‌ قوسته‌نته‌نییه‌.

رؤژئیکی محه‌مه‌دخانی حاکمی شه‌ککی وی‌رای ئه‌لقاس‌میرزا له‌ کویتانی سه‌ه‌ه‌ند چوونه‌ خزمه‌ت ر‌کیفی پادشا و چون چاکه‌ ئاوا لایندرانه‌وه‌ و ئیزی گه‌رانه‌وه‌یان درا. پادشا زستانه‌ه‌ه‌واری برده‌ ته‌وریز. عه‌بدوللاخانی کوپی کوچونجی‌خان که‌ دوا‌ی نه‌مانی عوبه‌یدیللاخان حکوومه‌تی ئه‌وبه‌رپووباری به‌ده‌سته‌وه‌ گرتبوو، مرد و عه‌بدولعه‌زیزخانی کوپی عوبه‌یدخان له‌وئ‌ئالای فرمان‌په‌وایه‌تیی هه‌لدا.

سالی ۹۴۹ / ۱۵۴۲-۴۳

سولتان سوله‌یمان‌خانی خه‌زاکه‌ر وه‌رزی به‌هار و زستانی له‌وپه‌پی خۆشی و شادی و کامه‌رانی‌دا ر‌ابوارد و کات و ساتی موباره‌کی ته‌مه‌نی له‌ پایته‌خت تئپه‌راند.

هه‌ر له‌م ساله‌دا میری ئوزبه‌ک واته‌ کۆسته‌ن قه‌راسولتانی کـوپی جانی‌به‌گ‌خانی حاکمی به‌لخ، جان‌چیره‌ی به‌هادوری وه‌ک بالوئیز‌نارده‌ ده‌رگای شاهی و عه‌بدولعه‌زیزخانی کوپی عوبه‌یدخانی حاکمی بوخاراش خودای‌بیردی به‌هادوری به‌رئیکرد. شاته‌ه‌ماسب حاجی‌ئاغای میهمان‌داری ره‌گه‌ل‌خستن و به‌ خۆشی و کامه‌رانی مه‌ره‌خه‌س کران. پادشا له‌ هه‌رپه‌تی پایزدا پرووی کرده‌ خووزستان؛ دزفول و شووشته‌ر و هه‌موو ناوچه‌کانی هه‌رئیمه‌که‌ی گرت و حکوومه‌تی دزفول و شووشته‌ری به‌خشی به‌ ئه‌بولفه‌تج‌به‌گی ئه‌فشار و گه‌رپیه‌وه‌ عیراق و له‌ قوم خیل‌به‌زی کرد.

سالی ۹۵۰ / ۱۵۴۳-۴۴

له‌م ساله‌دا سولتان سوله‌یمانی خه‌زاکه‌ر به‌ مه‌به‌ستی گرتنی ولاتی به‌چ و شکاندنی قه‌رالی وینده‌رئ قۆلی هه‌لمالی و پشتینده‌ی به‌ره‌نگاریی په‌یت کرد و

خپوهتی چهشن گهردوونی له ئیستاندبولهوه هه‌ل‌درا و سه‌ری گه‌یشته عه‌ویقی
ئاسمان و وه‌کوو بورجی قایم و بلیند تیکتهدرا.

خاچ و کلیسا نه‌مان له سایه‌ی شیریی تیژی
هه‌ر جییه شوینی کوفره به میحراب و مینه‌ره
ب‌راوه زه‌نازه‌نا و هاواری پ‌ئ ون‌ب‌ووان
ئیسته خرۆش و گوپه و نه‌په‌ی ئه‌لاوئه‌کبه‌ره

هه‌ر له‌م ساله‌دا شاته‌هماسب له زستانه‌ه‌واری قوم‌ه‌وه پ‌ووی کرده
هاوینه‌ه‌ه‌اره‌کانی سه‌ریه‌ندی هه‌مه‌دان. له ده‌وروبه‌ری نه‌هاوهند حالی موباره‌کی
شیوا و خۆی بۆ پ‌انه‌گیرا و نه‌خۆشی شانی گرت. پ‌زیشکانی چازان و حه‌کیمانی
ورد و وریا خواردن و خواردنه‌وه‌ی چاک و پ‌نویستیان بۆ ر‌یکخست و دوا‌ی چه‌ند
پ‌ژژان ورده‌ورده نه‌خۆشییه‌که‌ی په‌پ‌ی و شوینه‌واری خۆش بوونه‌وه‌ی
وه‌ده‌رکه‌وت. سه‌رۆکان و سه‌رداران قزلباش که تووشی گ‌یژی گ‌یژاوی دل‌پ‌راوکه
ب‌بوون، شوکری خودایان به‌ج‌ئ هینا و به‌نه‌زر و خ‌یزان نه‌داران و هه‌ژارانیان
به‌سه‌ر کرده‌وه. عه‌ولاخانی ئوستاجلووی حاکی هه‌مه‌دان و شاعه‌لی سولتان کرانه
پ‌اسپارده‌ی په‌لاماردانی خ‌ی‌ل و بار و مه‌ر و مالاتی که‌له‌وران. دوو سه‌رکرده‌که
ئه‌رکی خ‌ویان پ‌اپه‌پ‌اند و خاکی که‌له‌ورانیان تالان و پ‌نخوست کرد و به‌سه‌لامه‌تی و
به‌ده‌ستی پ‌ره‌وه گه‌پ‌انه‌وه. غازی‌خانی ته‌که‌للوو که چه‌ند جاریک شوینه‌واری
دوو پ‌وویی و دوو به‌ره‌کی ل‌ئ وه‌ده‌رکه‌وتبوو، به‌گو‌پ‌ره‌ی فه‌رمانی پادشا له
شیروان و پ‌رای براکانی کوژرا و خ‌ی‌ل‌به‌زی میری له قه‌زوین له‌نگه‌ری خست.

سالی ۹۵۱ / ۱۵۴۴-۴۵

پادشای روم و سوله‌یمانی‌ئو خاک و نیشتمانہ رژژگاری به دلی خوی و به دهسه‌لاتداری له ئیستانبول تیپه‌ر کرد.

شای عه‌جه‌مان به مه‌به‌ستی چوونه کوستانه‌کانی نازهربایجان له قه‌زوینه‌وه ده‌رکه‌وت. له م سهره‌وبه‌نده‌دا میرزا هوما‌یوون کوپی میرزا بابور کوپی میرزا عومه‌رش‌یخ کوپی میرزا سولتان‌ئو بو‌وسه‌عید کوپی میرزا سولتان محهمه‌د ک-وپی میرزا میران‌شا ک-وپی ئه‌میر ته‌یمووری گوورکان له‌به‌ر دژایه‌تی سهرۆکان و سهرکرده‌کان به‌تایبه‌ت گنجه‌لی میرزا کامرانی برای و شیرخانی حاکمی هیندو‌وستان، خوی بۆ رانه‌گیرا و ده‌ستی له خاک و ههریمه‌کانی هیندو‌وستان هه‌لگرت و بۆ دیداری شاته‌هماسب به‌ره‌و عیراق و نازهربایجان بزووت. له میژگ و چیمه‌نی ئه‌به‌هر چاوی به پادشا‌که‌وت و کۆمه‌ل‌یک دیاریبه‌ه‌ قیمه‌ت گرانی پادشاهانه‌ی برده‌خزمه‌تی. بۆ نمونه‌کوته‌ئه‌لماسیکی چوار مسقالی گه‌وره‌ی خسته‌به‌رچاوی فه‌رمانه‌وا که له‌وه‌تی دنیا به‌دنیایه‌شتی ئا‌وای نه‌به‌خۆیه‌وه‌دی‌بوو، نه‌بیستبووی. شاته‌هماسبیش چۆن چاکه‌ئا‌وا ده‌ستی ریزی لیتا و چه‌ند رژژیک له کوستانی سوورلغ‌جیژن و میوانداری شاهانه‌ی پیکه‌تینان و راوی به‌کۆمه‌لی دابه‌شی و سهر‌راو و به‌ر‌راو باسک و ته‌لان و لاپال و دۆل و پیچ و گه‌وه‌یان ته‌نین. له جه‌نگه‌ی راودا رووداویکی سه‌یر و ده‌گمه‌ن قه‌وما و تیریک سه‌ری کرد و ئه‌بولقاسمی خوله‌فای قاجاری پیکا و مه‌قی لی بری؛ به‌لام ده‌بی بزانی‌ن که شاته‌هماسب هیندیک جاران خوی له کوشتنی میرزا هوما‌یوون خۆش کرد، که چی سهره‌نجام به‌که‌یخودایه‌تی سولتانم‌خانمی خوشکی ده‌ستی له کۆل کرده‌وه و له رووی چاکه و پشتیوانی شه‌ش‌ه‌زار سواریکی قزلباشی به‌سهرکرده‌یه‌تی بوداق‌خانی قاجار ره‌گه‌ل خست و به‌ره‌و هیندو‌وستان گالی‌دا. میرزا هوما‌یوون، شیرخانی به‌زاند و جاریکی تر ده‌سه‌لاتی ئه‌و ههریمه‌ی

به دهسته وه گرتته وه. له چاکه ی شاته هماسب مه لبه ندی قهنده هاری خسته سهر
قه له مره وی میری و له وده می را هه تا ئیستا ناوچه ی قهنده هار که داهاتی سالانه ی
چله هزار تمه نه به چنگ پادشای قزلباشه وهیه.

سالی ۹۵۲ / ۱۵۴۵-۴۶

له م ساله دا خونکاری جیهانگیری رۆم سولتان سوله یمان خان به خه یالی
ئاسووده وه له ئه درنه و ئیستانبول خهریکی راو و شکار بوو. له هیچ
دهروویه که وه شتی ناخۆش که بتوانی بییری موباره کی بشه مزیتی ئاسوگی نه دا.
شاته هماسب له بهر بلاوبونه وه ی تاعوون له ته وریز به ره و عیراق کۆچ وباری
لینا و هه تا عه لی بولاغیی سهر سنووری خوراسان رۆیی و گه رایه وه قه زوین و
له وی هۆردووبه زی کرد. له م کاته دا راپه رین و سهره لدانی ئه لقاس میرزا به فیتی
تاقمیک ئاژاوه گیریی قزلباش و خه لکی شیروان به گوینی پادشا ئاشنا کرا.

بنکه ی زین

www.zheen.org

سالی ۹۵۳ / ۱۵۴۶-۴۷

سه... ره تایی ئه م ساله شازاده سولتان محه ممه دخانی کورپی سولتان
سوله یمان خان له مه غنیسا (مانیسا) دهستی له دنیا به ردا و مه یته که یان هیتایه وه
ئیستانبول و مزگه وتیکی هه ره باشیان له سهر گۆره که ی ساز کرد و دایانپۆشی.
مه زنی سهر کرده کانی به غدا، به سره و جه وازه ر و واستی گرت و وه سهر
قه له مره وی سولتانی خستن. له ئاستانه ی به رزه وه به گله ربه گ و سه رۆک به
مه به سستی پاراستن و راکرتنیان دیاری کران.

شاته هماسب له زستانه هه واری قه زوینه وه پرووی کرده کوستانه کانی ئووجان.
خان به گه یخاتوونی دایکی ئه لقاس میرزا له گه ل سولتان ئه حمه دمیرزای کورپی به
مه به سستی تکا و لسی خۆشبوونی هه لالی ئه لقاس میرزا چوونه رایه خ پاموسانی

پادشا و نه ویش قه‌له‌می به‌خشینی بسه سهر تاوانه‌کانی‌دا کیشا. پاشان چهند سهرکرده و پیاوماقوولئیکی قزلباشی وه‌ک سه‌یدبه‌گی که موونه، به‌درخانی ئوستاجلوو، شاقولئ خه‌لیفه‌ی مؤرداری زولقه‌در، سؤندووکبه‌گی قۆرچی‌باشیی نه‌فشار، مه‌عسووم‌به‌گی سه‌فه‌وی و میرزا برایمی قازی‌ئه‌سکه‌ری وئیرای دایکی به‌پیکردنه شیروان تا بچن و دلئ ئه‌لقاس میرزا بده‌نه‌وه و سویندی داهن که له‌وه‌ی به‌ولاهه به‌پنجه‌وانه‌ی ویستی پادشانه‌جولئته‌وه و له‌رئگی راس‌ت و پیمل بوون لانه‌دا.

ئه‌م جار خودی شا پرووی کرده خه‌زای گورجستان و ئه‌لقاس میرزای به‌پئی دهر‌به‌ندی شیروان‌دا نارده خه‌زای چرکه‌سان. شاته‌هماسب به‌ناوچه‌ی شۆرکه‌ل و په‌نیک‌دا رابرد و پئی نایه گورجستان. به‌شی زۆری ئه‌و زستانه سهرقالی گرتنی ئه‌و خاکه و په‌تاندنی کافرانی سهر به‌گنجه‌ل بوو. له‌ویوه‌گه‌رایه‌وه قهره‌باغی ئه‌رران و رۆژی یازده‌ی مانگی قوربان به‌په‌وگه‌ی «قۆیون‌ئۆلمی» ی پروباری کوپ‌دا تیپه‌پی و گه‌یشته مه‌له‌بندی شیروان و له‌ویشه‌وه چوو بۆ‌عه‌لی چوپان.

www.zheen.org

سالی ۹۵۴ / ۱۵۴۷-۴۸

له‌م ساله‌دا ئه‌لقاس میرزا پرووی له‌شاته‌هماسب وه‌رگیا و به‌دهر‌به‌ندی شیروان و چرکه‌س‌دا تیپه‌پی و پاشان به‌سواری که‌شتی رۆیی بۆ خزمه‌ت سولتان سوله‌یمان‌خان. شاته‌هماسب شکانی ئه‌لقاس میرزا و کوژرانی چهند مه‌زن و ماقوولئیکی له‌شه‌پی چرکه‌سان‌دا بیسته‌وه، که بریتی بوون له‌شانه‌زهره‌گی برای دهر‌ویش محه‌مه‌دخانی حوکمرانی شه‌ککی و ئه‌حمه‌دبه‌گی قۆرچی‌باشیی تۆستاجلوو. ههر بۆیه شاقولئ خه‌لیفه‌ی مؤردار و شاویردی سولتانی زیاد ئۆغلی و محه‌مه‌دی‌به‌گی مووسلووی کردنه پئیشه‌نگی قۆشه‌ن و ناردنئ بۆ سهر ئه‌لقاس میرزا. ئه‌م سهرکردانه له‌مه‌له‌بندی «خه‌نالق» ی سهر به‌شیروان گه‌یشتنه

سهری و پاش تۆزیک تیکهه لچون و هاژوهووی تیران و ههژانی نيزان، رایکرد و ههروهک پیشتر باسی کرا به سواری که شتی خۆی که یانده خزمهت سولتان سوله یمان خان له ئیستانبول. ههروهها چاوه دیری و پاراستنی قه لای «گولستان»، که له دیوانی ئه لقاس میرزاوه خرابوویه سهر شانی...^۱ غولام و کوری خواجه میریجانی ته مفاجیی ته وریزی، که وته چنگ هیزه کانی پادشا و ههردک گچجه لبازه که کوژران.^۲

سالی ۹۵۵ / ۱۵۴۸-۴۹

ئه لقاس میرزا هه میسه ده چوو ده بن سولتان سوله یمانی خه زاکه ره وه و به گوئی هه لده خویند ئه گهر بیتوو خونکاری به رزه جی سهری رکیزی به ره و ئیران وه رسوورپینی ته واوی مه زنه پیاوانی قزلباش له ته هماسیی برام هه لده گه پیتته وه و سهر وه بهر رکیزی موباره کی سولتانی دینن. هه ر بۆیه سولتانی خه زاکه ره له قوسسته نته نییه ی پایته خته وه به ره و ئازمه ریاچان بزووت و هه تا ته وریزی ناوه ندی ده سه لات رانه وه ستا، به لام هیچ کهس له پیاوانی قزلباش نه چوونه پیشوازی کاروانی به شه که وتی سولتانی. ته نانه ت ها ورکێفانی ئه لقاس که له شیروانه وه له گه لی چوو بوونه پۆم، پروویان لیوه رگێپا و دایانه پال شا. به م چه شنه سولتان سوله یمان خان ماوه ی چوار پۆژ له ته وریز بنه ی دانا و که وته حه سانه وه، به لام هیزه کانی نه یانتوانی له جیی خۆیان په ل ببزیون و به زۆره ملی په ره کایه ک له خه لک و دانیشتووانی ته وریز و ده ور به ری بستینن. جه ماوه ری فرۆشه ری بازار هه موو پۆژی له سهر پی وشوینی جارن ده رگای دوو کانه کانی خۆیان ده کرد وه و

۱- ئه م ناوه م به وردی بۆ نه خویند رایه وه و وهک ده وله تیار ده چی. و.

۲- بابته تی سه بارهت به سالی ۹۵۴ می کۆچی له ده قسی زیرنۆقدا نییه و له لاپه ره ۴۴۰ ی ده قی بودلیان وه رگراوه و ئه م که م کوو بییه ی پی پر کراوه ته وه. و.

سهرقالی کاری خویان ده‌یون. له‌م بارودوخ‌ده‌دا له‌شکری همه‌میشه سهرکه‌وته‌ی سولتانی خه‌زاکه‌ر به‌ره‌و وان گه‌رایه‌وه و ئه و قه‌لا به‌رزه‌ی سهری گه‌یوه‌ته ئاسمان ده‌وره‌ درا و به‌زه‌بری تۆپ و به‌رداویژ و مه‌نجه‌نیق تی‌ککو‌ترا. شاعه‌لی سولتانی حوسینی که له ژووری قه‌لادا په‌نای گرتبوو، ئامانی خواست و دژه‌که‌ی به‌ده‌سته‌وه‌ دا. وان، وستان، ئه‌رجیش و عادلجه‌واز که‌وته‌ چنگ کاربه‌ده‌ستانی حکوومه‌تی بالاده‌ست. وه‌ختایه‌ک سولتان سهاره‌ت به‌ چۆنیه‌تی قه‌لاداری خاترجه‌م بوو، پرووی کرده‌ زستانه‌ه‌واری حه‌له‌ب و له‌به‌ندی ماهی تیپه‌پی و به‌ره‌و ئه‌رجیش و خه‌نس بزووت. شاته‌هماسب له‌ پاسین و ئاونیک بنه‌ی دانابوو که سیخوران خه‌به‌ریان بۆ هی‌نا ئه‌وه سولتانی خه‌زاکه‌ر به‌ ته‌مای په‌لاماردانی ئیوه‌یه و به‌ سهر‌ره‌و دئ و ئه‌ویش خیرایه‌کی به‌ره‌و ئه‌رزهنجان رایکرد. به‌ خزمه‌ت سولتانیان راگه‌یاند که شاته‌هماسب سهر‌ره‌پی گرتوو و ده‌یه‌ه‌وی قۆشه‌نی ئیسلام تووشی نه‌هامه‌تی و خه‌سارباری بکا. سولتانی خه‌زاکه‌ر پی کلا کرد و له‌ ئه‌رجیشه‌وه‌ چووه‌ مووش و له‌ویوه‌ به‌ره‌و بدلیس جمی و له‌ ده‌ربه‌ند تیپه‌پی و هه‌تا دیاربه‌کرانه‌ وه‌ستا و پۆی بۆ حه‌له‌ب. شاته‌هماسب دوابه‌دوای وی پی‌ی نایه‌ بدلیس و مووش و خارپووتی ئاور تیپه‌ردا و له‌شکری قزلباش هه‌تا گۆک‌مه‌یدانی بدلیس ولاتیکی زۆریان خاپوور کرد و له‌ویوه‌ چوونه سویی قه‌لای وان و ئابدۆقه‌یان دا.

سولتانی خه‌زاکه‌ر ئه‌لقاس میرزای به‌ مه‌به‌ستی پێخوست و تالانی هه‌ریمی عیراق به‌ره‌و به‌غدا و شاره‌زوور نارد و له‌وی خیل‌به‌زی کرد. له‌ وه‌رزنی به‌هاردا سولتان سوله‌یمان خان زستانه‌ه‌واری حه‌له‌بی به‌جیه‌یشته‌ و به‌ نیازی شه‌ر و لیکدان له‌گه‌ل شاته‌هماسب پرووی کرده‌ دیاربه‌کر و له‌ کوێستانی ئالمالوو [سی‌واوی] چه‌نده‌ند پۆی‌یک و چانی دا. پادشا له‌م وه‌خته‌دا هه‌والی چوونی ئه‌لقاس میرزای له‌ به‌غداوه‌ بۆ عیراق و تالان کردنی خیل و باری بارام میرزای

برای و چراغ سولتانی ئوستاجلووی له همه دان و به دلیل گرتنی ژن و مندالی
ئه وانی پینگهیی. خه به ره که ده یگوت کاتیک ئه لقاس میرزا گه یشتوته هه ریمه که
که یخودا و گه وره پیاوانی قوم و کاشان و ئیسفه هان تیکرا چوونه خزمهتی و
سهریان وه به رهیناوه. بویه شاته هماسب له رپویه دهسته یه که له میران و سه رۆکانی
ویژای بارام میرزا وه که پیشهنگ به ره و عیراق گال دا و خزی دهستی له کۆل قه لای
وان کرده وه و به ره و قه ره باغ رپویی. شا به لیاواری رپووباری کوردا گه راپیه وه و
به رینگ...ای ئه رده ویل و خه لخال دا به ره و قه زوین داوهری. به ره له وهی کاروانی
به ته نته نه و سه نسه نهی پادشایانهی بگاته جی تا قمیک له سه رۆکان و
سه ر کرده کانی به مه بهستی پاراستنی قۆشه ن و ژن و زارۆکی قزلباشان به رپیکردن
که له هه ریمی عیراق به پرش و بلاوی که وتبوونه وه.

کاتیک دهنگ و ئاوازه ی داوهرینه وهی قۆشه نی فرمانبره و له ئیسفه هان گه یشته
گوپی ئه لقاس میرزا، به ره و خاکی خو و زستان بزووت و دهستی به سه ر قه لای
«ئیزه دخواست» دا گرت و قه لیت و بپی تیختیت. له ویوه چو و بز لای شووشته ر و
دزفول و ده وره ی قه لای شووشته ری دا و هه رچی کردی و کراندی هیچی بۆ
نه کرا. به هه ول و تیکۆشانی کورانی میر شه مسه ددین ئه سه دوللای میر زهینه ددین
سه یه عه لی و وه جیهه ددین عه بدولوه هاب که پیر و پیشه وای خه لکی ئه و
مه لبه نده ن، پیاوانی رۆم هرووژمیان ده کرده سه ر هه ر قه لا و شویتیک، جه ماوه ر
لییان راده په رین و به ره نگاریان ده بوون و هه سیان ده دانه وه. ئه وه نده ی هاتن و
چوون جیهاده که یان بپی نه کرد و سه رشکسته و خه ساریار گه رانه وه دزفول و
له ویش چیان بۆ نه کرا و به رپی قه لای به یات دا به ره و به غدا کشان.

سالی ۹۵۶ / ۱۵۴۹-۵۰

له سه ره تای ئه م ساله دا سوله یمانی خه زا که ر، ئه حمه دپاشای مه زنه وه زیری
کرده سه ر کرده ی سپا و له هه وارگهی «ئالمالوو» را به ئامانجی لیدانی شاته هماسب

ناردی به‌ره و گورجستان. ئەگەرچی هیشتا مزلیکیان مابوو هیزه‌کانیان بگه‌نه به‌کتر، ئەحمه‌دپاشا ترسا و خۆی له شه‌ر پاراست و چهند قه‌لایه‌کی هه‌ریمی شووشادی گرت و گه‌رایه‌وه هۆردووی جیهانگیری سولتان. له‌و ماوه‌یه‌دا سولتانی خه‌زاکه‌ر گه‌رایه‌وه کۆشکی شکۆداری فه‌رمانه‌وه‌ایه‌تی.

شاتا هه‌ماسب خه‌یل به‌زی برده قه‌زوین و له‌و یوه‌ه‌وه‌ی کردی کوێستانی خه‌ره‌قان. له‌و شوینه‌به‌ خه‌زمه‌تیان راگه‌یاند که ئەلقاس میرزا له‌به‌ر هه‌تدیگ بارودۆخی ناله‌بار که باسیکی دوور و درێژه له‌به‌رچاوی سولتان که‌وتوو و پۆسته‌م‌پاشای وه‌زیر ده‌بیو‌غزینی و دوژمنایه‌تی ده‌کا؛ هه‌ر بۆیه ئەلقاس میرزا داپه‌ریوه‌ته شه‌ره‌زوور و ده‌یه‌وه‌ی له‌گه‌ل برای ئاشت بێته‌وه. شاتا هه‌ماسب به‌م هه‌واله‌که‌یفی بزووت و شادی له‌ده‌روونی گه‌را و کۆچا‌کۆچ به‌ره‌و کوردستان جمی و میرعه‌بدولعه‌زیمی په‌رده‌داری بارگای ئیمام په‌زای خودالی‌خۆشبووی نارده‌ دلدانه‌وه‌ی ئەلقاس میرزا. میرزا هیشتا بۆ ولام‌دانه‌وه‌ی پاسپارده‌که‌ی پادشا تێمابوو که له‌ناکا و له‌شکری پۆم په‌لاماریان دا و هۆردوویان لی تالان کرد. میرزا له‌گه‌ل پۆله‌سواریک هه‌لات و خۆی گه‌یاند ده‌که‌ژ و کۆی قه‌له‌مه‌وه‌ی سوورخابه‌گی حاکی ئه‌رده‌لان. شاتا هه‌ماسب سۆندووکه‌به‌کی سه‌رتفه‌نگداری له‌گه‌ل ده‌سته‌چه‌کداریک نارد و ده‌وه‌ی قه‌لایان دا و چۆنیه‌تی بارودۆخه‌که‌یان به‌ پیچکی ته‌ختی به‌رزی میری راگه‌یاند. پادشا میر نیعمه‌توللای دووه‌می به‌ مه‌به‌ستی ئامۆژگاری کردنی ئەلقاس میرزا به‌پیکرد و ئەویش گه‌لیکی وه‌به‌ره‌له‌خویند و دلخۆشیی داوه و له‌گه‌ل بیست که‌س له‌هاورکێفانی هه‌تایه‌ ده‌رگای پادشا. دوا‌ی دوو پۆژگیرا و نێردرایه‌ قه‌لای قه‌هقه‌هه‌ و ته‌مه‌نی له‌به‌نددا کۆتایی پێهات. بۆ ئەوه‌ی په‌یمان و به‌لینه‌که‌ نه‌شکی به‌شینه‌یه‌ک له‌قه‌لاوه‌ هه‌لیانداشت و مه‌تیان لی بری.

پوژی پازدهی مانگی ره مه زان بارام میرزای برا بچو و که ی شا به مردنی خوی
مرد و سولتان حوسین میرزا و برایم میرزا و به دیعوززه مانی به هه تیوی له پاش
به جیمان.

له ئاخروئو خری ئه م ساله دا که سیک به ناوی بورهان له توره مه ی میرانی
شیروان سهری هه لدا که زوربه ی هه ریمی شیروانی خسته ژیر ده سه لاتی.
شات هه ماسب حکومته ی شیروانی دا به عه و لآخانی ئوستاجلو و تا بروا و
بورهانیش ده رپه پینی. کاتیک عه و لآخان له پو و باری کوپ په رپیه وه وه ک
پو و داویکی سه مه ره بورهان هه ر ئه وه نده بلئی یه ک و دوو سهری نایه وه. خه لکی
شیروان که سیکی دیکه یان به ناوی میحراب له جیی دانا و عه و لآخان هه لیکرده
سهری و ئه ویش باشاری نه کرد و هه لات و سهرله نوئ هه ریمی شیروان که وته وه
بن دهستی هیزه کانی قزلباش.

سالی ۹۵۷ / ۱۵۵۰-۵۱ **بنکه ی ژین**

سولتان سوله یمان خان بناغه ی مزگه و تیکی گه وره ی دانا و له ماوه ی هه شت
سالان دا ته واوی کرد، که به سوله یمانیه ناودیره. بژ ناوبانگ و گه وره یی که وتوته
دوای مزگه وتی ئه یاسؤ فییه و بنی ئومه ییه.

هه ر له م ساله دا شاته هه ماسب له قه زوینه وه پرووی کرده کوستان سولتانییه و
له ویشه وه به ره و ئازه ربا یجان بزووت و خیل و خیزانی ناره عیراق و
هاوینه هه واری برده قه ره باغی ئه رران.

سالی ۹۵۸ / ۱۵۵۱

له م ساله دا سولتان سوله یمانی خه زا که ر، ئه حمه دپاشای مه زنه وه زیری کرده
سه ر کرده ی هیژیکی بی ژمار و یه نیچه ری و قه پوو و خولقی و له گه ل مه زنی

سەرکرده‌کانی رۆملی ناردی بۆ گرتنی قه‌لای تۆمشوار. ئه‌و دژه‌حه‌وشه‌یه‌ک بوو له‌ په‌نا مه‌حمیه‌ی ئیسلامیه‌ که‌ فه‌رمانده‌یه‌کی کافر به‌ناوی «لوسانجه» حکومه‌تی به‌ سه‌ردا ده‌کرد. ئه‌م قه‌لایه‌ بۆ به‌رزی و سه‌ختی تای قه‌لای ئاسمان ده‌هاته‌وه‌ و پۆپه‌ی له‌ په‌رپه‌رۆچکه‌ی خێوه‌ته‌شینه‌ی جیهان ده‌دا. لوسانجه‌ هه‌میشه‌ خراپه‌ی ده‌کرد له‌ گه‌ڵ دانیشتووانی سه‌ر خاک و ئاوی مسوڵمانان. ئه‌حمه‌دپاشا به‌په‌رتاو هه‌لیکوتایه‌ سه‌ری و ده‌وره‌ی دا و له‌ به‌ر شه‌پۆلی هێزه‌کانی وه‌ک ده‌ریا خرۆشاوی و گرمه‌ و پمبه‌ و ته‌قه‌ی تۆپ و تفه‌نگی چه‌شنی هه‌وره‌برووسکه‌ ده‌تگوت قیامه‌ت رابوو. ته‌وژمی زرم‌وکوت و زبروه‌شاندن و کوشتار هه‌وری قه‌زا و به‌لای سه‌سه‌ری کاسفرانه‌وه‌ سوورپانده‌وه‌. قه‌لای تۆمشوار و سۆلنق‌حه‌سار و نۆ دژی تری قه‌له‌مه‌رۆی ئه‌م حاکمه‌ که‌وتنه‌ چنگ وه‌زیری ئازا و خرانه‌ سه‌ر هه‌ریمی ده‌سه‌لاتی سوڵتان. سه‌ره‌یز و حوکمدار و قازی بۆ راکرتن و پیا‌گه‌یشتن و پاراستنی دیاری کردن و گه‌رایه‌وه‌ مه‌حمیه‌ی ناوه‌ندی ده‌سه‌لات. له‌ به‌روه‌ی شاته‌هه‌ماسب زۆرجاری سه‌ربادان و ملانه‌ی ده‌رویش مه‌مه‌دخانی حاکی شه‌ککی له‌ ئاست خۆی به‌دی کردبوو، له‌شکری نارده‌ سه‌ری و به‌ده‌ستی زۆر قه‌لای «شه‌ککی» ی به‌رده‌ست کرد. مه‌مه‌دخان به‌ جل‌گۆرکه‌ هه‌لات، به‌لام که‌وته‌ چنگ کۆسه‌ پیرقو‌لی پیاوی چه‌ره‌نداب سوڵتانی شاملوو و ئه‌ویش نه‌یزانی و کوشتی.

هه‌ر له‌م سا‌له‌دا شا، قو‌لی سوڵتانی ئوستاجلووی له‌سه‌ر حکومه‌تی مه‌شه‌دی پیرۆز وه‌لابرد و حوکماتی «چخورسه‌عد» ی پێ ئه‌سپارد. جله‌وی حکومه‌تی مه‌شه‌د باربووی عه‌لی سوڵتانی زولقه‌دری تاتی ئۆغلی کرا. له‌ بنه‌بانی سا‌لدا راسپارده‌یه‌ک له‌ لایه‌ن قه‌رالی ئیسپانیاوه‌ به‌ رینگای هۆرمزدا گه‌یشته‌ خزمه‌ت پالشا. دواتر «قو‌لی مه‌مه‌د به‌هادور» ناویکی هاو‌رکینی دین مه‌مه‌دخانی ئۆزبه‌کی حاکی خاره‌زم رۆوی کرده‌ ئاستانه‌ی شاته‌هه‌ماسب. له‌ کاتی گه‌رانه‌وه‌ی دا کاتیک

گه‌یشته سه‌بزه‌وار هه‌والی مهرگی دین‌مهمه‌دی بیست. ئه‌ویش قازی عه‌تائوللای برای قازی محه‌ممه‌دی رازی که له‌گه‌لی نیردرابوو، به‌جینه‌یشت و شه‌و رایکرد و به‌ره‌و مه‌رو پژیی. سال نه‌برابۆوه که چاوقولکه که‌وته نیو هۆردووی قزلباشه‌وه و شاته‌ه‌ماسب له‌شکری خۆی لیک‌بلاو کرد و زستانه‌ه‌واری برده‌قه‌ره‌باغی ئه‌رران.

سالی ۹۵۹ / ۱۵۵۱-۵۲

سولتان سوله‌یمانی خه‌زاکه‌ر له‌ قودسی پیروزه‌وه به‌ لای قیبه‌دا له‌سه‌ر گرهبه‌ردیک گومبه‌زیکی به‌رزی هه‌لخست و ده‌ر و ژووری به‌ کاشی رازنده‌وه. مزگه‌وتی چاک و دلفه‌ریح و خانه‌قای خۆش و بلند و به‌ره‌ره‌وانی له‌ گۆک‌مه‌یدانی خاکی شام ساز کردن که ناسراوه به «قه‌سری ئه‌بله‌ق». به‌رچایی و شیوی شه‌وانه‌ی ریک‌وپیک و ته‌واوی دانا بۆ هام‌وشۆکه‌ران و ریبواران.

له‌ مانگی ره‌مه‌زان‌دا شاته‌ه‌ماسب به‌ ئامانجی گرتنی قه‌لای وان بزووت و ده‌وره‌ی دژی ئه‌خلاتی دا. له‌به‌روه‌ی قه‌لاکه‌ له‌سه‌ر به‌ردیکی نهرم داندراوو، که‌ریزکه‌ن له‌ ده‌وره‌به‌ری هالان و که‌وتنه‌ لیدانی ره‌هۆلان. قه‌لانشین هاواریان لی هه‌ستا و که‌وتنه‌ پارانه‌وه که ده‌ستیان نه‌که‌نی و قه‌لاکه‌ به‌رده‌ست ده‌بی و شا لئی قبول کردن. جه‌ماوه‌ر له‌ قه‌لا وه‌ده‌ره‌که‌وتن و که‌سی ره‌گه‌ل خستن و به‌ سلامه‌تی ناردنی بۆ لای بدلیس و دژه‌که‌ی رو‌وخاند و داری له‌سه‌ر به‌ردی نه‌هیشت. له‌ویوه‌ پژیی بۆ لای ئه‌رجیش و فه‌رمانی گه‌مارۆدانی قه‌لای ده‌رکرد. سه‌رسوور (قزلباش) به‌ ده‌وری قه‌لاوه‌ وه‌ربوون و خۆیان دایه‌ قه‌لاگیری. کاتیک مه‌ودای گه‌مارۆ بۆ ماوه‌ی چوار مانگ دریژ بۆوه، زستانی سه‌خت په‌ری هه‌لدا و چه‌ند نوایه‌ک به‌فری قورس باری، به‌لام دیسانیش شاته‌ه‌ماسب کرپۆه و باکوت نه‌یته‌زاند و خیوه‌ت و باره‌گای کۆنه‌کرده‌وه و شیلگیر و پته‌و راوه‌ستا و رۆژبه‌رۆژ ئالقه‌ی ئابلۆقه‌ی پتر ریک‌دینا. له‌ ژووری قه‌لادا چه‌ند تیره و تایفه‌یه‌کی بۆتانی

پشتیان به پشتی یه کتره وه دابوو، بۆ وینه میر برایم گ-ورکیلی به جلّه‌دار داده‌ندرا. کۆمه‌لی رۆمی رازی بوون له‌سه‌ر به‌دهسته‌وه‌دانی قه‌لا، به‌لام بۆتانی قنیاتیان نه‌هینا و بوونه له‌مپهر. سه‌ره‌نجام تۆره‌مه‌ی رۆمی به‌دزی سه‌ریان وه‌به‌ر پادشا هینا و چه‌ند قزلباشیان به‌که‌ندر و گوریسان له‌شوروه‌وه‌هه‌لکیشا و چی بۆتانییه‌که‌وتنه‌به‌ر په‌هیلّه‌ی تیر و فیشه‌کان و له‌دژ‌ته‌ره‌کران و قه‌لا درایه‌ده‌ست میران و به‌گله‌رانی پادشا. هه‌زاره‌زیله‌ و پاشماوه‌ی چه‌کداره‌کانی بۆتانی که‌وتنه‌به‌ر چنگی شاته‌هماسب و ئه‌ویش پیستی سه‌ری دامالین و قووله‌ی پیکردن. له‌م شه‌ره‌دا کوپه‌ خالی ئه‌لقاس میرزا، واته‌به‌دیعووزه‌مانی کوپری عه‌لی‌به‌گی تورکمانی مووسلووی میرئالای ئه‌رجیش کوژرا.

سالی ۹۶۰ / ۱۵۵۲-۵۳

سه‌ره‌تای ئه‌م سا‌له‌ سولتان سوله‌یمانی خه‌زاکه‌ر به‌ ئامانجی گرتنی ئیران له‌ ئیستانبولی پایته‌خته‌وه‌ وه‌ده‌رکه‌وت. کاتیک شارۆکه‌ی ئه‌رگیلی خیه‌وت و تاو‌ل و په‌شمال و بارگای شکۆداری میری سه‌ریان لئ‌ به‌رز کرده‌وه‌، شازاده‌ سولتان مسته‌فای کوپه‌ گه‌وره‌ی له‌ ئاماسییه‌وه‌ به‌ له‌شکرکی گه‌وره‌ و گرانه‌وه‌ هاته‌ ئیکلام‌کیشان و رایه‌خ‌رامووسانی باوکی. رۆسته‌م‌پاشای مه‌زنه‌وه‌زیر چونکه‌ له‌ سام و هه‌یه‌تی ده‌ترسا، سه‌رویه‌ری کاغه‌زیکی به‌درۆی له‌ زمانی شاته‌هماسبه‌وه‌ له‌ پئی سه‌ید محه‌مه‌دی حاکی هه‌کاریه‌وه‌ ویکخسته‌وه‌ و نیشانی میری مه‌زنی دا و ئه‌ویش به‌ نیوه‌رۆکی نـووسـراوه‌که‌ که‌وته‌ دلّه‌پاوکه‌ و هه‌ر ئه‌و پۆژه‌ شازاده‌یان گرت و خذکاندیان. یه‌کێک له‌ زانایان رپکه‌وتی ئه‌م رووداوه‌ی به‌

«مه کری پړسته م»^۱ بردو ته وه سهریه ک. مه یته که یان برده وه بوورسا و له وئ
ناشتیان و سولتان هژدوو به زی برده حه له ب.

هر له م ساله دا شازاده جانگیر له وئ ئه مری خودای به چی هینا و تۆماری
ته مه نی پینچرایه وه و تهرمه که یان گواسته وه ئیستانبول و مزگه و تیکی گه وره یان له
گردیکی قیت له سهر گۆپه که ی ساز کرد. سولتان سهره تای به هاری خزشفه پ له
زستانه هه واری حه له به وه به ره و نه خجه وان بزووت. کاتیک پروکاری نه خجه وان
بوو به خپوه تگه ی هژدوو ی سهره نجام سهرکه و تووی، شاته هماسب به رگه ی
هیرشی نه گرت و به ره و کوستانه کانی نه خجه وان بارگه و بنه ی پینچایه وه.
وه ختایه ک سهره دای زستان ورده ورده خوی نواند و په نگبوو شاته هماسب
ده رفعت بینئ و پرو بکاته هه ریمی پړوم و بکه و یته تیکدان و پیشیلی ئه و خاک و
سهرزه مینه، سولتان له نه خجه وانه وه گه رایه وه ئاماسییه و له وئ خیل به زی کرد.

سالی ۹۶۱ / ۱۵۵۳-۵۴

سولتانی خه زاکه ر ئه حمه دپاشای مه زنه وه زیری کوشت و پړسته مپاشای زاوای
له جیی دانا که کاتی چوونه نه خجه وان له سهر پروداوه که ی سولتان مسته فا
لیی خستبوو.

شاته هماسب له وهرزی پایزدا پیی نایه ته ورپز و کچی شانیمه توللای تۆرمه ی
میر نیعمه توللای قه هیستانی خوشکه زای خوی بڑ سمایل میرزای کوری خواست و
داوه تیکی گه وره ی بڑ کرد.

سالی ۹۶۲ / ۱۵۵۴-۵۵

له م ساله دا میرزا هوما یوونی حوکمرانی هیند که زورجاران له کاتی
پړژاوا بوون دا پالی ده داوه و له زهرده ی تاوپه پی ده پروانی، له سهربانی کۆشکی

۱- «مکر رستم» به حیسابی ئه بجه د ده بیته ۹۶۰ ی کۆچی و.

خوی که له دیلهلی سازی کردبوو، بهربزوه و گیانی دایه دست گیان پهروه ریتی. سولتان جه لاله ددین محه ممه دئه کبهری کوره گه وره له ته مهنی...^۱ جی باوکی گرتیه وه و بوو به فرمانرپهوا و ورده ورده هه موو هه ریمه کانی هیندو وستانی خسته ژیر دهسه لاتی. هه ر ئیستا که من خه ریکی نووسینم ماوهی چل و پینج ساله که نه و پادشا داده وان و زانایه به تیر و ته سه لی و ده سرپویشتووی دهسه لاتی به سه ر هه موو هه ریمه کانی هیندو وستان دا شکاوه ته وه. ناوبانگی دادپهروه ری و دهستی بده و به خشینی گه یوه ته نه و په رپه وپه ری ولاتانی دنیا. به بیرری کولم دا ده هات که چۆنیه تیی به سه ر هات و پو و داوه کانی پرژگاری دهسه لاتی نه و پادشا دادپهروه ره له م ده قه دوا بر او هدا بنووسمه وه و بیدر کینم، به لام له بهروهی ولاتی هیند له دهره وهی جه غزی مه وته نی ئیران و تووران، خۆم له درپژ کردنه وهی قسان و تیوه دانی خه لک پاراست و تیژ تیپه ریم. مه ولانا قاسمی کاهی سه بارهت به ریکه وتی کۆچی دواویی میرزا هوما یوون ناوای فهرمووه:

بنکه ی ژین

هوما یوون پادشای ملکی هه بوون بوو
وه بیرری نایه هیچ کهس پادشای وا
له بانی کۆشکی هه لادیرا له ناکاوا
هه موو عومری عه زیزی که وته به ربا
له بو ریکه وتی مه رگی کاهی نووسی
هوما یوون شا له بان به ربزوه^۲ ئیستا

۱- ل ۴۴۵، بودلیان، باسی ته مهنی شازادهی تیدا نه نووسراوه. و.

۲- همایون پادشاه از بام افتاد، ده بیته ۹۶۲. و.

سالی ۹۶۳ / ۱۰۵۵-۵۶

له م ساله دا سولتان سوله یمان خان له کۆشک و سهرسه رای قوسته تته نییه زه مانى به خوڤشى و کامه پانى و عه يش و نوش و دیدار رابوارد. شاته هماسب دهسه لاتی هسه راتی دایه دهست سمایل میرزای کوپری دووه می خوڤی و وپرای عه لی سولتانی ته که لولو ناردی بۆ وئ. محهمه دخانی کوپری شه ره فه ددینی بۆ کرده له له یه کی لیوه شاهه. شازاده سمایل میرزا ئه سپاردبوی که سولتان محهمه دمیرزای له کوپستانى ده ریاوکی قه زوین گه یانده ده رانه ی فرمانه واه. ئه و کاته ی که عه لی سولتان وئ... رای سمایل میرزا پئی نایه هرات، تاتار سولتان و عه لی به گی کوپری محهمه دخان و چهند که سیک له ئه میرزاده کانی ته که لولو به تایبته شه ره فه ددین به گی کوپری وهیسه سولتانی برازای محهمه دخان زوریان سووکایه تی به محهمه دخانی له له کرد و ته نانه ت ویستیان بیکوژن. محهمه دخان دوابه دوای عه لی سولتان چۆنیه تی هه لو یستی ناله باری ئه و تا قمه ی به دریژی گه یانده پیچکه ی ته ختسی پادشایه تی. وه ختایه ک عه لی سولتان شه ره فی رایه خ پامووسانی پادشای پئ برا، دوای چهند رۆژیک له بهر بوغزاندنی محهمه دخان له میترگ و چیمه نی ساوخ بولاغ که وته بهر شه پۆلی تووره یه تی فرمانه واه و له بهر ده رانه ی دیوان کورانی گولبادی گورجی پیخوستیان کرد و پلیشان دیا نه وه و فزه یان لی بری.

هه ر له م ساله دا شاته هماسب، گه وه رسولتان خانمی کچی خوڤی دا به سولتان برایم میرزای کوپری بارام میرزای برای و حکوومه تی مه شه دی تووسی باربوو کرد و ناردی بۆ خوراسان. له کلکه ی سال دا ته واوی میران و به گلهران و چه کدارانی حکوومه ت به پئی فرمانی پادشا تۆبه یان کرد له هه رچی گونا هه یان

به‌رگیزه‌وهی له‌سه‌ر داندراوه. یه‌کێک له‌ زانایان سه‌باره‌ت به‌ میژووی ئه‌م تۆبه‌ پته‌وه‌ ئاوا ده‌لی:

ته‌هماسب‌شای داده‌وان، سولتانی مه‌وته‌نی دین
هه‌مه‌ووینانی تۆبه‌ دا خێل و له‌شکری دینی
پێکه‌وتی سویند و په‌یمان بوته‌ «تۆبه‌ی نه‌سووحا»^۱
په‌مزی کاری خودایه‌، به‌ چاوی خۆت ده‌بینی

سالی ۹۶۴ / ۱۵۵۶-۵۷

فرمان‌په‌وه‌ی جیهان، قاره‌مانی زه‌مان، ئه‌سکه‌نده‌ری جووت‌قۆچی ده‌وران، واته‌ سولتانی خه‌زاکه‌ر سوله‌یمان‌خان له‌ ئه‌درنه‌ی مه‌حمیه‌ بی‌ هه‌دادان و وچان، وه‌رزی هاوین و زستان که‌وته‌ که‌وزاندنی نیچیر و دابه‌شینی پاو و به‌دلی خۆی پۆژگاری ژبانی هه‌لبوارد. **بنکه‌ی ژین**

هه‌ر له‌م ساله‌دا شاته‌هماسب له‌به‌ر هیتدیک ئاکار و کرداری ناله‌بار و قیزه‌ونی سمایل‌میرزا له‌ باژیری هه‌رات، لێی خست و دووباره‌ سولتان محهمه‌دمیرزای کرده‌وه‌ حاکم و نارده‌یه‌وه‌. محهمه‌دمیرزا وێرایی سۆندووکه‌به‌گی قۆرچی‌باشیی ئه‌فشار بزووت و وه‌ختایه‌ک که‌یشتنه‌ هه‌رات سۆندووکه‌به‌گ سمایل‌میرزای له‌گه‌ل خۆی هینایه‌وه‌ بۆ لای شا و کاتیک هه‌والی که‌پانه‌وه‌یان له‌ ساوه‌ به‌ گوئی پادشا ئاشنا کرا، مه‌عسووبه‌گی میر دیوانی سه‌فه‌ویی به‌ پیره‌وه‌ ناردن. سمایل‌میرزا گیرا و زنجیرپێچ کرا و نێردرایه‌ قه‌لای قه‌هقه‌هه‌ و خرایه‌ سیاچاله‌وه‌ و دوبابه‌دوای ئه‌م کاره‌ شاته‌هماسب پووی کرده‌ هاوینه‌هه‌واری سه‌هه‌ند. قازی محهمه‌دی

۱- توبه‌ نصوحا، ده‌بیته‌ سالی ۹۶۳. و.

کوپری قازی موسافیر که چند سالیک بوو زور به ریک و پیک و لهباری جلهوی راکرتن و پاراستنی نازهربایجان و شاری تهوریزی بهدهستهوه بوو، هاوشانهکانی چاوی دوو سهریان پیی هه لندههات و ناخریبهکهی به فیل و دههژ و ناجسنی پیوانی قین له زگ و بهرچاوتهنگ، ویرای حهیدره بهگی نه نیس کوپری وهستا شیخی توچی، که وتنه بهر ته وژی توورهبیی پادشا و هاردران و گیران. دوی شهکهنج و نازار و غه دریکی بیسنوور، زیپ و زیویکی زوریان لی نهستاندن و ههردوکیان ناردن بژ زیندانی قه لای نه له مووت و له وی پشوویان لی برا. له بنه بانی سال دا محهمه دخانی کوپری شه ره فهدین، حاکی هرات کچی دوی کرد. نه م سال زستانه هه واری شا که وته قه زوین. میر ته قیبه دین محهمه د کوپری میر موعیزه دین محهمه دی ئیسفه هانی کرایه گه وره وزیر.

سالی ۹۶۵ / ۱۰۵۷-۵۸

سولتان سوله یمان خان به پیی داب و دهستوری سالانی پیشوو کاتی موباره کی له ئیستانبول به خویشی و شادی و کامه رانی و دیدار تیپه کرد. شاته هماسبیش، شاقولی خه لیفه ی مؤردار و به درخانی ئوستاجلوی کردنه سه رکرده ی له شکر و ویرای برایم خانی زولقه دری حاکی نهسته راباد و روسته م خانی نه فشاری حو کمرداری کوهگیلویه و سه رۆک و سه ردارانی عیراق له گه ل پازده هزار سواریک گالی دان بژ سه ر خیلاتی تورکمانی یه قه و حه شاماتی گه رای لوو و تیره ی ئۆقلوو. نه م عیلاته هه موو سالی گه لیکیان زهره د و زیان به هه ری می نهسته راباد و خوراسان ده گه یاند و له ترسی رامالی هیزه کان په نایان برده بهر عه لی سولتانی ئوزبه کی برای دین محهمه دخان که له بری براکه ی حو کمرداری ئوورگه نچ بوو. پادشا له دوی میران و به گله ران به ره و کوئیستانی خه ره قان که وته ری تا نه گه ر وا هات و پیویست به یارمه تی بوو، دوابه دویان روو بکاته

خوراسان. ھەر كە ميران و ھىزەكان گەيشتنە دەوروپەرى ئەستەراباد، ھۆبە و رەشمالى توركمانان و خىلى ئۇقلوو لە ترسان پىچايانەوہ و رەوين و چوونە قەراخ پووبارى ئەترەك. سەرۇكانى قزلباش كەوتتە پەيكەردەيان و لە دەشتى ئەترەك شاقوولى مۇدار نەخ. خۇش كەوت و ژانەزگ حەجمىنى لى ھەگرت و لەبەر كەمىي ئاو و قرچە قرچى گەرما مىلى بە لارەوہ نا و مرد. ھىتدىك مەپ و مالاتى توركمانان نەبى كە بە تالان چوون، كەسيان وەبەر گوردى سەرسووران نەكەوت. پاست لەو دەمەدا عەلى سولتانى ئوزبەك بە خۇى و بە سى ھەزار سوارەوہ لە ئورگەنجەوہ پاش بىرىنى چىل رۇژەپى بە چۆل و دەشتان دا، لە لىوارى پووبارى ئەترەك گەيشتە لاي توركمانان. ھەردك سپا دواى بىرىنى رۇژەپىيەك لىكتر نىزىك بوونەوہ. كاتىك عەلى سولتان بە زۆرى و زەوہندىي لەشكرى قزلباشى زانى، لە پەنا پووبار شوپىنىكى چاكى بۇ دامەزرانى قۇشەنى ھەلبۇارد و لە دەوروپەرى ھۆردووبەزى خەندەكى ھەلكەند و پىشتى بە چۆمەوہ دا، رەوہى و شترانى لەسەر لىوى كەندالان كرده حەوشە و بۇ شەپ و لىكدان و بەرەنگارى سەنگەرى گرت. مىراني قزلباش بە لووت بەرزى و غللوورى ھىرشىيان كرد و شەپەريان ھەلگىرساند. عەلى سولتانىش پىي نايە ركىف و وىپراي كەواندارانى چالاكى تەردەست ھاتە پەنا خەندەك و خىلى توركمانانى بە ھەزار سوارەوہ بەپىكرە پىشتەسەرى لەشكرى سەرسووران و خۇى كەوتە بەرەرەكانى. دواى كىشمەكىشىكى پىساوانە قۇشەنى قزلباش شكستىان تىكەوت و بەدرخانى ئوستاجلووى سەركردەى ھىزەكە گىرا. برايم خانى حاكمى ئەستەراباد و رۇستەم خانى ئەفشارى حوكمدارى كۆھگىلۇيە كوژران و يادگار مەمەدبەگى مووسلووى حاكمى ساوہ، حەسەن سولتانى فيج ئۇغلىي حوكمىراني دىنەوہر، عەبباس عەلى سولتانى كوپى چەرەندابى شاملوو و شاقوولى سولتانى كوپى كوچەلى

شاویردی ئوستاجلوو گیران و کوژران و پاشماوهی هیزه کانی له چۆمی ئه تره کدا چ... و ونه وه بهر باری فه نایه و هه ناسه یان لی برا. کاتیگ ئه م هه واله سامناک و زراوبه ره له کویتانه کانی خه ره قان به خزمه ت پادشا راگه یه ندرا، که وته په شوکاوی و په ریشانی و سه رکرده ی تری له جیگای دانان و گه رایه وه قه زوین و زستان له وئ بنه ی دانا. وه رزی به هار لافاویکی به ته وژم له قه زوین هه ستا و نیزی که ی دووسی هه زار مالی ویران کرد و کۆمه لیک خنکاند و کهل و پهل و خورد و خوژاک و رسقیکی زۆر وه ژیر لیته و قور و چلپاو که وتن، که پاش ماوه یه ک ده ریاندینانه وه.

سالی ۹۶۶ / ۱۵۵۸-۵۹

له م ساله دا سولتان سوله یمانی خه زا که ره فرمووی که جی و شویتی شازاده پایه به رزه کان ئال و گۆریان پی بکری و سولتان سه لیم خان راگوینزه ئاماسیبه و سولتان بایه زید به رنه جیگای وی له قوونیه. جا له بهروه ی سولتان بایه زید پیاویکی ئازای نه فامۆکه بوو، ئه م حوکمه ی برده وه سه ر ته گبیرو پای رۆسته م پاشای مه زنه وه زیر و گو تی چونکه میردی خوشکی به روپشتی خودی سولتان سه لیم خانه ^۱ ده یه وه ی برا که م له پایته خت نیزیگ بی و من که کور ه که وره م ده منیریته جییه کی دووره ده ست، هه تاکوو ئه گه ر هاتوو بام مرد، سولتان سه لیم زووتر بگاتی و له سه ر ته ختی فه رمانه روه ایه تی دابنیشی، به لام له کاکل و پوخته ی ئه م مه به سه ته بی خه بهر بوو که ده لی:

۱- سه لیم و بایه زید و میهری ماهی کچی سولتان سوله یمان و ژنی رۆسته م پاشا، هه رسیکیان له داوینی خو رره م سولتان به ربیوونه و پیکه وه زر نه بوون و هه روه ها سه لیم به ته مه تتر بووه له بایه زید، نه ک وه ک نووسراوه. به پیی ده قی ل ۱۴۴۸ی بودلیان بایه زید نه یگوتوه من برا که وره م. و.

چۆنت پیخۆشسه خۆ ئاوا ناب...

شنتی دیتته دی که خاوا دایناب...

ئاقلی نساته واو و دیوی خۆبه زل زانی وای لئ کرد که کۆمه لیکه بهرچاوا
لاته و پاته و قه له وقوته له دهوری ئالای خۆی کۆ بکاته وه و به ره و قوونیه
ببزوئ و په لاماری برای بدا و گه لیک پیاوانه هه لسوورئ، به لام چی بۆ نه کرئ و
بگه رپته وه ئه نکوورییه. کاتیک سولتانی خزا که به م پروداوه دهزانی قۆشه نیکی
یه کجار زۆری قه پوو خولقی، یه نیچه ری، سه روک هیزانی ئاناتۆلی، قه رمان،
مه رعه ش، سیواس و دیار به کر ده نیرپته یاریده ی سولتان سه لیم خان. سولتان
بایه زید که به توورپه بوونی باوکی و هیرشی سه روک و سه رداران دهزانی، به ره و
ئه رزه پۆم ده پوا و هه ر چه ندی ده که ویتته پارانه وه و پیاو ده نیرئ و داوای
لیبووردن ده کا هیچی بۆ ناکرئ و باوکی نایه خشی و به زه بیی پی دانایه؛ بۆیه به
ناو میدی له ماوه ی دووسه پۆزان دا فیژ ئیده په پئ و خۆی ده گه یه نیتته ئه رزه پۆم.
ئه یازپاشا [هه یاس پاشا] ی مه زنی سه رکرده گانی عه رزه پۆم زۆری پیز ده گری و
ده لئ ده بی ته شریفه ت چه ند پۆژیک لی ره داسه کنی و منیش چۆنه تی هه لو یستی
به پیزتان به خزمه ت پیچکی ته ختی جئ له نگه ری گه ردوونی میری راده گه یه نم و
داوای به خشینت بۆ ده که م. به په ند و ئامۆژگاری ورد و باریک گه لیکه دلخۆشی
داوه و گوئی به م شیعه ره نه بزووت که ده لئ:

هه ر که س داخ... وازیکی هه ب...

نه بیینی... یه وه باشت... ر ده ب...

له م کاته دا سولتان سه لیم خان به له شکرکی به قه درایه خیزی دهستان گه یشته سهری و سولتان بایه زید دهر فته تی راوهستانی نه ما و به ره و سنووری قزلباشان تیی ته قاند. پیاوی نارده لای شاقولی سولتانی حاکمی چخورسه عد و باسی نیاز پاکیی خوی بو کرد. وه ختایه ک نه م هه والانه له قه زوین گه یشته گویی م... و بباره کسی پادشا، حه سه ن به گی یووزباشیی ئوستاجلوی نارده پیشوازی و به ریژ و حورمه ته وه هیئایه خزمهت فرمانره وا.

سالی ۹۶۷ / ۱۵۵۹-۶۰

بوژی دوشه ممۆ سیزدهی مانگی ره بیعی دووه می نه م ساله سولتان بایه زیدخان به تهنه و سه سه نه و دوازه هزار سواره وه پرووی کرده قه زوین و زوربهی میران و پیاوماقوولانی قزلباش به پیرییه وه چون و له کوشکی پیشووی پادشا دابه زی. دوی سی بوژ له مهیدانی تازهی قه زوین که پادشا سازی کردبو، کردیانه به زم و په زم و شادی و میوانیی کی گه وره و خوانیکی په نگین پازایه وه و چون چاکه خانه خوی ئاوی حورمه تی میوانه کانی گرت. بری ده هزار تمه نی وهک خه لات و دیاری به خشی به خوی و کوران و سه رکده کانی و زوربهی میران و به گله رانی دام و ده زگای ده سه لاتی نیردرانه لای حاکمان و میرانی هه ریم و مه لیه نده کانی قه له مره وی پادشایه تی هه تا وهرزی زستان له و شویتانه بحاویتنه وه و سهره تای به هار داوه ریته وه ژیر ئالای سولتان بایه زید.

پیاوه کان و هاورپیانی سولتان بایه زید له داهاتووی کاروباری خویان خورد بوونه وه و دلیان له شاته هه ماسب ده ترسا و ده یانزانی به و شیوهی که شیاوه به سولتان راناگا و پرووی تیناکا و سه ره انجام به دلی سولتانی گه وره ده جوولیتنه وه. بویه ده لوو قوددووز، سنان چه له بیی سه ره حیساب، میرئاخورباشی، له له پاشا، فه پر وخ به گ و عیسا چاشنیگیرباشی که کوله کهی

ربه‌شمالی ده‌سه‌لاتی بوون، پیکه‌وه راویژیان کرد و لیبران له ده‌رفه‌تیکه له‌باردا شاته‌هماسب بک‌ووژن و به‌ره‌و به‌غدا یان بۆ لای شیروان و گورجستان بره‌ون. چهند کهس له پیاوه‌کانی سولتان بایه‌زید به‌تایه‌ت عه‌رب محهمه‌د، چرکه‌س مه‌حموود، مسته‌فا چه‌له‌بیی نیشانه‌چی و قه‌رائۆغ‌رلوو به‌هاوکاری حه‌سه‌ن‌به‌گی یوو‌زباشی که‌ته‌نه‌که‌یان ئاشکرا کرد و به‌پادشایان راگه‌یاند. کاتیک سولتان بایه‌زید زانی که رپسه‌که بۆته‌وه خوری و نه‌خسه‌سه‌که له قاو دراوه، خیرایه‌کی داوی عه‌رب محهمه‌د و هاوپیانی کرد و هر چواری کوشتن. بۆ به‌یانی که پادشا به‌م پرووداوه‌ی زانی دلی ته‌واو گه‌ردی گرت و ئاوینه‌ی بیری لیل داگیرا و که‌وته سووکایه‌تی پیکردنی. جه‌ماوه‌ری ره‌مه‌کی و به‌دغه‌ر و گپچه‌ل‌بازی قه‌زوین تین دران و هرووژمیان برده‌سهر مالی سولتان بایه‌زید و به‌رده‌بارانیان کرد و هه‌زار جنیو و قسه‌ی سارد و سووکیان له پارسه‌نگی نا. کاربه‌ده‌ستانی حکومه‌ت پینان زانی و چه‌کداریان ناردن و بلاوه‌یان به‌حشیمه‌ته‌که کرد. بۆ سبه‌ینخ وایان دانا که سولتان بایه‌زید له‌سهر پی‌وشوینی جاران بانگه‌یشتنی دیوه‌خان بکه‌ن و خوانی بی‌بازیننه‌وه و له دلی ده‌ره‌ین و تۆله‌ی سووکایه‌تی جه‌ماوه‌ری بی‌سه‌ره‌وبه‌ره‌ی بۆ بکه‌نه‌وه. کاتیک وی‌رای کورانی هیژا و گه‌وره‌پیاوانی به‌رپیزی بردیانن بۆ دیوه‌خان، له‌رپۆه بی‌ده‌سه‌لات کرا و خودی پادشای پایه‌رز هاته‌سهر هه‌یوانی ژوو‌ری و فه‌رمانی دا که قزلباش بیانگرن و تیکیانه‌وه‌پینچن. له چاو‌ترووکانیک‌دا ده‌هه‌زار که‌سیک ده‌ست و پینان خرایه‌کۆت و زنجیر و له‌گه‌رک و کۆلانه‌وه راپیچی به‌ر ده‌رگای کۆشکی پادشا کران. له‌م کۆمه‌له‌خه‌لکه، پینچ‌هه‌زار پیاوی هۆز و خیلان وی‌رای پیرحوسین‌به‌گی توورغوود ئۆغلی، نه‌حمه‌دبه‌گی زولقه‌دری میربازه‌وان، عه‌بدولغه‌نیی چاووشی سیواسی، ده‌لوو سه‌یفه‌ددینی قه‌رامانی و عه‌لی‌ئاغای سه‌گبان‌باشی (سه‌رسه‌گه‌وان) خرا‌نه‌ژیر پکیفی شا و شازاده‌مه‌زنه‌کان و نه‌میرانی به‌رزه‌جی. پاشماوه‌ی قۆشه‌ن که

خزمت پادشاه و ئه‌ویش به سۆزی میرانه و گۆشه‌نیگای فه‌رمانه‌وایانه به‌سه‌ری کردنه‌وه. دواى پى‌وېرهمى میوانداری و به‌دهوره‌داهاتن و به‌خیره‌یتان، پادشاهه‌غه‌ربه‌گی که‌نگرلووی ئوستاجلووی په‌گه‌ل خستن و ئیزنی گه‌رانه‌وه‌ی دان. لسه‌ کاتی گه‌رانه‌وه‌دا نیردراوه‌کان بۆ مال‌اوایی چوونه‌ خزمت پادشاه و ئه‌ویش فه‌رمووی له‌ به‌رامبه‌ر ئه‌م خزمته‌ده‌دا که‌ ته‌نیا نارده‌نه‌وه‌ی سولتان بایه‌زید و منداله‌کانییه‌تی، ده‌بی بزاندن زۆرم مه‌به‌ستی دل‌ی خونکاره‌ و هیوادارم لوتف و چاکه‌ی به‌ سه‌رمانه‌وه‌ که‌م نه‌بی و داواکارم که‌ ده‌سه‌لاتی هه‌ریمی به‌غدا بیه‌خشیته‌ سولتان هه‌یده‌رمیرزای کو‌رم.

هه‌ر له‌م ساله‌دا پۆسته‌م‌پاشای مه‌زنده‌و‌ه‌زیر ئه‌جه‌لی هات و مرد^۱ و له‌ پاده‌به‌ده‌ر زی‌ر و زی‌و و گه‌وه‌ر و که‌ل‌وپه‌لی گرانبایی و سی‌هه‌زار که‌وله‌ سمۆره‌ی له‌ پاش به‌جی‌ما و محه‌مه‌د‌پاشای بۆسنه‌وی له‌ جی‌ی داندرا.

سالی ۹۶۹ / ۱۵۶۱-۶۲ **بنکه‌ی ژین**

پۆژیکی شاته‌ه‌ماسب به‌ مه‌به‌ستی چوونه‌ سه‌یران و پ‌او له‌ قه‌زوینه‌وه‌ پووی کرده‌ بالی تاروم و له‌ ناوچه‌ی خه‌رزه‌ویل که‌ دووئوای سفیدپوود و شارپوود تیکه‌ل ده‌بنه‌وه، چسه‌ند پۆژیک‌بنه‌ی داکوتا و خۆی سه‌رقال کرد به‌ ماسی گرته‌نه‌وه‌ و پاشان گه‌رایه‌وه‌ قه‌زوین. میه‌ه‌ن‌بانووی خوشکی به‌روپشتی مه‌شه‌وور به‌ سولتانم که‌ به‌راستی یه‌کیک بوو له‌ گه‌وره‌ خاتونانی پۆژگار و گه‌لیک خیر و چاکه‌ی لئ هه‌لوه‌ریبوو کۆچی‌دوایی کرد. ئه‌م که‌له‌شازاده‌یه‌ زۆر خانه‌قا و کاروانسه‌را و پردی ساز کرد بوون و خوانی خیر و خیراتی هه‌موو چین و توپۆژیکی ئیر و می‌ی گرته‌بۆوه. قه‌تی می‌رد نه‌کرد و له‌گه‌ل براکه‌ی ده‌ژیا و گه‌لیک

۱- به‌ده‌ست لایه‌نگرانی شازاده‌ مسته‌فای کوری سولتان سوله‌یمان و به‌ تۆله‌ی دارشنتی بیلانی به‌ کوشته‌دانی شازاده‌ مسته‌فا کوژرا. و.

شویننه واری باشی بۆ پته و کردنی بناغهی دهسه لاتی فرمانره وایه تی له دوا به جیما. ئەم شازاده خاتوونه چوو به ره و بانگوازی هه ق و له مالی تهنگه بهری خۆ به زل زانی پرا پووی کرده دنیا و سه سه رای شادمانی. شاته هه ماسب له گه ل ته ره مه که ی هه تا مه رقه دی نوورانی ئیمام زاده حوسین پووی و له ویشه وه پراینگواست بۆ پنه نا گ. ومبه زی مه شه دی ئیمام پهزا، خودای لی پازی بی. کۆمه لیک له پیاوانی قزلباش وه ک سۆندوو ک ئاغای سپاسالار که ته مه نی له سه د سالی تیپه ریپوو، و پرای یادگار محه مه دی تورکمانی تورخان و میر فه زلوللای قازی عه سه که ر و قازی عیمادی سه سه ره پنه رستی کۆشک و خانووبه ره و سه سه رایان و میرزا کافیی ئۆردوو بادیی قه له مدار که هه رکامه یان له کاری خۆیان دا که س تای نه ده کردن، مردن.

له ئاخری ئەم ساله دا وه لی به گی ئوستا جلوی یه ساو ل باشی که وه ک نۆرداو چوو بووه پۆم، له گه ل خوسره و پاشای سپاسالاری وان و سنان پاشای چاشنیگیر باشی و عه لی ئاغای چاوش باشی که به مه به سستی وه رگرتته وه ی سولتان بایه زید و منداله کانی هاتته قه زوین، گه راپه وه. ئەم پۆله که یخودایه له باغی سه عاده ت ئاباد سیپه ری به خت به سه سه سه ریانه وه سووراپه وه و به خزمه ت پادشا گه یشتن و خوندکار بری چوار سه ده هزار سه کی سوور فلۆری و شازاده ی کامره وا سولتان سه لیم خان سه ده هزار فلۆری نار دبوو که سه ره جم ده بوو به سی هه زار تمه ن دراوی بره و داری عیراق. هه روه ها کۆمه لیک دیاری و خه لاتی هه ره باش و گرانبایی پۆم و فه سه په نگیان و پرای چل سه سه یه کسمی عه ره بی، به په خت و زینی زیتر و گه وه ره به نده وه هیتابوو. ئەوه نده یان دیاریی جه و اهیتانیشان و ملوانکه و مت و موو رووی چاک له لایه ن شازادانه وه هیتابوو بۆ کوران و کچانی فرمانه وه وا که ئەوانه ی ترخی کالا ده برن و باشی لی ده زانن، بۆیان له نرخاندن نه ده هاتن. چی نه غدینه و وشکه پووله که یه له ئه زه پۆم راگیرابوو هه تا ئەگه ر

پادشا، سولتان بایه‌زید و کوره‌کانی به‌دهسته‌وه دا، بدریته دهست نویته‌رانی پادشا. هه‌روابیتته‌وه سولتانی خه‌زاکه‌ر و شازاده سولتان سه‌لیم‌خان به‌خه‌تی موباره‌کی خۆیان کاخه‌زیان نووسیوو و به‌لئیتیان دابوو بیتوو بایه‌زید و منداله‌کانی رادهستی پیاوه‌کانی ئیمه بکرینه‌وه، هه‌رگیز له‌لایه‌ن خۆمان و کورانی به‌خه‌ته‌وه‌رمانه‌وه هیچ خه‌ساریک تووشی پادشایانی سه‌فه‌وی ناییتته‌وه و دوژمنایه‌تییان ناکه‌ین. هه‌میشه له‌سه‌ر پئ‌وشوینی ناشتی و پاراستنی به‌رژه‌وه‌ندی سوورین و نابج هیچ زه‌رده‌دیک که پیچه‌وانه‌ی یه‌کیته‌ی و دوستانه‌تی بی له‌لایه‌ن ئیوه و کوره‌کانتانه‌وه خۆی بن‌وینئ‌ی و ئیمه و هه‌ولاده‌کانیشمان هه‌روا ده‌که‌ین... .

کاتیک شاته‌هماسب له‌خویندنه‌وه‌ی کاغه‌زه‌که بۆوه و به‌کاکل و نیوه‌رۆکی پوخت و پاراوی زانی و پئی گه‌شایه‌وه، له‌پۆه سولتان بایه‌زید و کورانی رادهستی خوسره‌وپاشا و هاوریانی کردن و ئه‌مانه سولتان بایه‌زید و کوره‌کانیان به‌دزی له‌مه‌یدانه‌ئه‌سه‌پی قه‌زوین تیدا‌بردن. با تۆله‌ی رۆژگارمان له‌بیر نه‌چیتته‌وه و بزانیان راست له‌وشوینه‌ی که سولتان بایه‌زید و کورانی کوژران، کورانی شاته‌هماسبیش خیرایه‌کی له‌وی به‌دهست شاسمایلی (دوه‌م) قزه‌یان لی‌برا. دوا‌ی ئه‌م کوشتاره‌ تهرمه‌کانیان به‌داره‌ته‌رمان هه‌لگرتن و له‌عاره‌بانیان قایم کردن و رایانگواستن بۆ وان. ویستیان له‌ویوه بیانبه‌وه ئیستانبوول که له‌په‌ر فه‌رمانی سولتانی خه‌زاکه‌ر هات مه‌یانه‌یننه‌وه و له‌سیواس بیاننیزن و به‌پئی حوکمی خونکار جوولانه‌وه و له‌ده‌ره‌وه‌ی شاری سیواس به‌شانی چه‌پدا له‌قه‌راخ رییه‌ته‌سلیم به‌خاکیان کردن.

سالی ۹۷۰ / ۱۵۶۲-۶۳

له‌سه‌ره‌تای ئه‌م ساله‌دا جه‌عفه‌ربه‌گی که‌نگرلووی ئوستاجلوو که وه‌ک نیردرای پادشا چه‌وو. وویه رۆم، له‌گه‌ل ئه‌لیاس‌به‌گ هه‌موو ئه‌وه‌نه‌غدینه و کالایه‌ی که وه‌ک خه‌لاتی راده‌ست‌کردنه‌وه‌ی سولتان بایه‌زید، خوسره‌وپاشا

هیناب-وویه ئه رزه پۆم، وهریانگرت و بردیانه قهزویین و نیشانی پادشایان دا و ئه سپاردهی خهزینه یان کرد.

ههر له م ساڵه دا عیساخانی کوپی لۆندی گورجی که گهیبوویه پلهی ههره بهرز و له کۆر و کۆبوونه وان دا وه لای سهرووی میران و گه وره گه و رانی قزلباش ده که وت و فرمانه و با به کوپم بانگی ده کرد، که وتبوویه نیو ریزی شانزده مه زنه کانه وه. ئه م عیساخانه که هه موو سالی بپی حوت هه زار تمن له داهاتی ناوچهی شه ککی و چه ند مه لبه ندیکی دیکه ی له سه ر حیسابی تایه تی پادشا بۆ برابزه و به زینده مال و مرده مال وه ریده گرت؛ له بهر غللووری و فیز و دهمار و که لکه له ی شه ی تانی، هه و هه لیگرت و که وته دنه دانی ئه زنا وهران [میرخاسان] ی گورجی بۆ کاری ناله بار و پاکردن له قهزویین و چونه وه گورجستان. چه ند که س له باوه رپیکراوانی چرکه سی ئاله تاقی (ئاله داغی) ئه م پیلانه یان به پیچکی ته ختی به رزی شاه ی راگه یانده. پادشا له ریوه فه رمانی گیرانی ده رکرد و به قۆلبه ست کراوی بردیانه قه لای ئه له مووت و خستیا نه به نده وه.

ههر له م ساڵه دا میر ته قیبه ددین محهمه دی وه زیر له سه ر کاری خۆی لا برا و پله ی وه زاره ت بوونه دوو؛ عیراق و فارس و کرمان میر شه مسه ددین محهمه دی کوپی میر یوسفی ئه سه ته رابادیی بۆ داندره و خوراسان و ئازهریایجان و شیروان میر زهینه ددین سه یه عه لی کوپی میر ئه سه دووللای مه رعه شیی قهزویینی کۆنه وه زیری بۆ دیاری کرا. له درێژه ی رۆژگارد هه کیم نووره ددینی کوپی مه ولانا که ماله ددین حوسیتی کاشی و مه ولانا قوتبه ددین محهمه دی به غدایی مه شهوور به کوپی قازی چونه وه به ر دلۆفانیی خودا.

سالی ۹۷۱ / ۱۰۶۳-۶۴

له م ساڵه دا شاته هه ماسب، مه عسووبه گی سه فه ویی میردیوانی کرده سپاسالاری عیراق و ناریدییه سه ر سولتان مرادی حاکمی مازنده ران. سولتان مراد

سه‌ری وه‌به‌ر پادشا هیئا و گوتی هه‌رچی له رابردوودا له سه‌رمه ده‌یده‌م و بۆ داها‌تووش که‌تره‌خه‌می ناکه‌م.

پیرمه‌مه‌دخانی کو‌ری جانی‌به‌گ‌سو‌لتان کو‌ری مه‌مه‌د ئو‌غلان کو‌ری ئه‌بو‌لخیرخانی ئوزه‌ک که‌ دوا‌ی مه‌رگی عه‌بدو‌لعه‌زیزخانی کو‌ری عوبه‌یدخان له ته‌ختی ده‌سه‌لاتی به‌لخ پالی دابۆوه له مه‌ودای سال‌دا به‌ فیتی ده‌سته‌یه‌ک پیاو‌خرایی خوراسان بۆ گرتنی تووس پووی کرده مه‌شه‌دی پیرۆزی ئیمام ره‌زا. چهند رۆژیک شاره‌که‌ی ئالقه‌ دا و ئاخیرییه‌که‌ی کۆمه‌لیک دیاری و خه‌لاتی دلدانه‌وه‌ی ناردن بۆ سه‌یدان و خزمه‌تکارانی ئاستانه‌ی بارگای ئیمام و به‌ په‌شیمانی گه‌راپه‌وه. یه‌کیک له‌ رکیفدارانی که‌ «تۆله‌ک به‌هادور»ی پهن ده‌گوترا به‌ دیاری و پیشکه‌شییبه‌وه ناره‌ خزمه‌ت شاته‌ه‌ماسب و داوا‌ی لیبو‌ردنی لئ کرد. میری مه‌زن کابرای راسپارده‌ی به‌ لاواندنه‌وه‌ی میرانه‌ به‌سه‌رکرده‌وه و حوسین‌به‌گی یه‌ساو‌لباشیی شاملووی قالقانجی ئو‌غلی و پیرای تۆله‌ک به‌هادور به‌رپیکرد و گه‌لیک دیاریی شیای ناره‌ به‌لخ. بناغه‌ی ئاشتی و دو‌ستایه‌تی پته‌وترگرا و دوا‌ی به‌خیرهیئان و میوانداری، حوسین‌به‌گ ئیزنی گه‌رانه‌وه‌ی دارا، دواتر پیاو‌ماقو‌ولان و مه‌زنان و پیشه‌وایانی ئایینی ئه‌وه‌به‌رپووبار به‌ مه‌به‌ستی چوونه‌ مالی خودا و حج‌کردن داوهرین و رۆیشتن.

هه‌ر له‌م ساله‌دا خیزانی شانیمه‌تو‌للا‌ی دو‌وه‌م که‌ خوشکی شاته‌ه‌ماسب بوو کۆچی کرد. شانیمه‌تو‌للا‌ ویستی بچیته‌ زیاره‌تی به‌یتو‌للا‌ و له‌ پیری به‌غداوه بزووت و کاتی‌ک و پیرای پۆلی‌ک له‌ مه‌زنانی عیراق گه‌یشته‌ به‌غدا، خوسره‌وپاشای مه‌زنی سه‌رکرده‌کان ده‌ستی وه‌به‌ر هیئا و نه‌یهیشت بچی. ئه‌ویش چووه‌ زیاره‌تی مه‌رقه‌دی پیاو‌چاکان و بایدایه‌وه و وه‌ختایه‌ک گه‌یشته‌ هه‌مه‌دان، به‌ره‌به‌یانی رۆژی هه‌ینی، یازده‌ی مانگی قوربان بارگه‌ی به‌ره‌و دنیای هه‌رمان تیکنا.

سالی ۹۷۲ / ۱۵۶۴-۶۵

له م ساله دا شاته هماسب مه عسووم به گی سه فه ویی میردیوانی کرده سپاسالاری عیراق و کرمان و به رهو خوراسانی نارد. عهلی سولتانی ئوزبهک که ناوچه ی خه بووشانی به زوره ملی داگیر کردبوو، میر شاریری و هزیری خوی بۆ راکرتن و پاراستنی راسپاردبوو. له م کاته دا میر شاریری بۆ دیداری عهلی سولتان چووبووئه ئورگنج و پاله وان «قه مری» یه کی بالادهستی دهسه لاتی خوی له قه لای خه بووشان دانا بوو. ئه ویش له بهر خۆشه ویستی دهسه لات و دهوله تخواهی وه خۆ که وت و تا قمیک له پیاهه کانی میر شاریری کوشتن و کۆمه لیکیشی ده رپه راندن. وهختیه ک عهلی سولتان به م پروداوه ی زانی به مه بهستی گوی بادانی پاله وان قه مری پروی کرده خه بووشان، به لام هیچی بۆ نه کرا و نائومید و خه ساربار گه راپیه وه. شاته هماسب زور چاکی قه مری وه بهر دلی که وت و به سه ری کرده وه و ناوچه ی «کلیدر» ی باربوو کرد. خولاسه ی که لام مه عسووم به گ و یپرای میران و به گله ران به ئامانجی گرتنی نیسا و ئه بیوه ردی ژیر ده سه لاتی کاربه ده ستانی عهلی سولتان و ئه بولمه مه دخانی کوپی دین محه ممه دخانی برای بزووتن و قه لاکانیان ده وره دان. له بهر دریژ بوونه وه ی پروژانی گه مارۆ و چوونی عهلی سولتان بۆ یاریده ی ئه بولمه مه دخانی برزای له قه لاتی ئه بیوه رد، هیزه کانی قزلباش کیچیان که وته که ولی و مه عسووم به گ دهستی له ئابلۆقه هه لگرت و به ره وه مه شه دی پیروژ رژی. له وه مه دا هه والی سه ره لدانی قه زاق خانی کوپی محه ممه دخانی ته که للووی کوپی شه ره فه دینی حوکمرانی هه رات که ده سه ریان کردبوو بچیتته هروژمی ئه بیوه رد، بلاو بۆ وه. قه زاق خان سه ره پای نه چوون، گه ردنی له ژیر نیری فه رمانبه رداری ده رکیشا و پروی له ئاستانه ی میری وه رگیژا و خه یالی خاوی به تال که وتنه میشکی و ئه م خه به رانه دوای لی وردبوونه وه وه رپاست گه ران. به لام دیسانیش خاوه ن شکۆ قازی

قوتبه‌ددینی به مه‌به‌ستی ئامۆژگاریی ئه و چه‌واشه‌یه‌ی بیابانی گومر‌ابوونه‌ی به‌پیکرد و کۆمه‌لیک حوکم و فه‌رمانی په‌نامه‌کی بۆ بریایان و ئامۆزاکانی نارد و رایسپارد هر که‌س قه‌زاق تیدابه‌ری، ده‌یکه‌مه‌ حوکمدار و ده‌سه‌لاتی ناوچه‌که‌ی خه‌لات ده‌که‌م. وه‌ختایه‌ک براکانی به‌گفت و به‌ئینیی پادشایان زانی، مسته‌فابه‌گ، ئه‌حمه‌به‌گ، موسه‌یب‌به‌گ، شه‌ره‌فه‌ددین‌به‌گی کورپی وه‌یسه‌سولتان و چه‌ند که‌سیکی ئاوا پیکه‌وه‌ پیکه‌وتن که‌ به‌دل و به‌گیان بۆ سه‌ره‌ونخوون کردنی قه‌زاق هه‌ول بده‌ن و پشتی یه‌کتر بگرن. ویستیان تا‌قمیک پیاوماقوولی دیکه‌ی ته‌که‌ل‌لووش بکه‌نه‌ هاوده‌نگی خۆیان که‌ رازه‌که‌یان درکا و ته‌قییه‌وه. قه‌زاق ویستی بیانگری و کۆمه‌لیکی بۆ ئه‌م ئه‌رکه‌ راسپارد، که‌چی ئه‌وانیش پینان زانی و له‌ سیاری شه‌ودا ده‌روازه‌ی قه‌لایان شکاند و به‌ره‌و غووریان بالیان گرت. له‌ مه‌ودای پینیه‌دا پیاوانی قه‌زاق گه‌یشتنه‌ سه‌ریان و ئه‌حمه‌به‌گ و موسه‌یب‌به‌گ گیران. مسته‌فابه‌گ و شه‌ره‌فه‌ددین‌به‌گ له‌ گه‌ل پۆلیکی هاو‌پیکانیان قوتار بوون و خۆیان هاو‌یشته‌ قه‌لای کووسوویه و په‌نایان برده‌ به‌ر سۆفی وه‌لی خه‌لیفه‌ی رۆملوی حوکمرانی وینده‌ری. قه‌زاق براکانی دیکه‌ی وه‌ک حوسین‌قوولی‌به‌گ و حوسین‌خان‌به‌گی مه‌نته‌شالووی ناردنه‌ سه‌ر سۆفی وه‌لی خه‌لیفه‌ تا به‌ زۆری و زۆرداری داوای براکان بکه‌نه‌وه و ده‌وره‌ی قه‌لایه‌ی لی بگرن. سۆفی وه‌لی خه‌لیفه‌ چۆنیه‌تی رهوداوه‌که‌ی له‌ کاخه‌زیک‌دا نووسی و ناردی بۆ لای مه‌سووم‌به‌گی سپاسالار و شازاده‌ چاوناسه‌کانی وه‌ک سولتان برام‌میرزا و به‌دیعووززه‌مان‌میرزا، کورانی بارام‌میرزا که‌ه‌ وی‌رای سه‌رکرده‌کان له‌ مه‌شه‌دی پیروژ بوون. کاتی‌ک مه‌سووم‌به‌گ و شازادان به‌م رهوداوه‌یان زانی و له‌ میژ بوو چاوه‌روانی هه‌لیکی له‌بار بوون، له‌ جی‌بۆسه‌یان ده‌ره‌پین و به‌تیکرا هه‌لمه‌تیان برد و وه‌لی خه‌لیفه‌ی شاملوو و خه‌لیل‌خانی سیامه‌نسووریان وه‌ک پیشقه‌ره‌ول به‌پرتاو به‌پیکرد. هیژه‌کانی میری دوا‌به‌دوایان ئه‌سپیان لینگ دا و پینشه‌نگان له‌ ناخافل به‌ سه‌ر

له شكري ته كه للويان دا دا و كۆمه لی چواره زار كه سه یان كرده تۆوی هه رزن و ئه ستیره ی حه و تـهـ وانه. زۆریان به تیران و له په شیران ئه نگه سوران و مه قیان لی برا و هه زاره زیله ی ته كه للوو بوونه ریجوارای ریی راكردن و به ره و هه رات په وین. وهختایه ك قه زاق به م دهست وبرد و زه به ری زانی برایان و كورانی ئیزن دا تا ئه وهنده ی كه ل و په ل و مال و سامان و یه كسمیگی بۆیان ده چی له خه زینه و یه خته رمه خان ده ريكیشن و بۆ هه ر شوینیکی بییان خۆشه برۆن. خۆشی كه له بهر قۆر بوونی تابشی ئه سپ سوارای و هات و چۆی نه دینا، له گه ل شازاده سولتان مه ممه دمیرزا پرووی كـرده قه لای ئیختیاره ددین و مساته ی هه لگرت. مه عسووم بهگ و شازاده كان و سه رداران دوا به دوا ی راكرد و وان گه یشتنه ده ر وازه ی شاری هه رات و بی هیچ گری و كۆسپیک لیی وه ژوور كه وتن. مه عسووم بهگ خۆی پرووی كرده ده ر وازه ی حه وشه ی ئیختیاره ددین و له ویش كه س دهستی وه بهر نه هیئا و بی سی و دوو تته پیه ری. منی نووسه ر خۆم له چه ند مه زنه پیاویك م بیست و وهختایه ك مه عسووم بهگ چاوی به قه زاق خان كه وت و وه دیویه تی له سه ر دۆشه گه له یه ك رۆنیش ت و وه و كرنۆشی نه كرده وه، به گالته گوت و دیه تی كه ئه سپیک بینن بۆ جه نابی خان هه تا بچیته پینشوازی شازاده كان و میران و گه و ره پیاوان. قه زاق له و لام دا گوت و دیه تی ئه گه ر قه زاق خان تا قه تی هات و چۆ و سوار بوونی بووبا، ئیوه نه تانده توانی ئه وهنده ی شوو لی هه لگیشن؛ تازه با وا بی و ئه وه ی پادشا له بابته منه وه پنی ئه سپارد و ون بیكه ن و پامه وه ستن. دوا ی ئه م قسانه كه ژاوه ی بۆ هیئا وه و به ریی كرده تته خزمه ت شازاده كان. مه عسووم بهگ ماوه ی سی شه و و رۆژی یه كین له ژووری حه وشه مایه وه و كه وته دهست به سه ردا گرتنی مال و سامان و خه زینه و زیپ و جه و اهیزاتی حه شـ...اردراوی نیو كووپه ی چال كراو كه قه زاق خان ماوه یه کی دوور دیریژ به زولم و زۆره ملی كۆی كرده بوونه وه. مه عسووم بهگ به م كارهی كه وته بهر لۆمه و

له‌قه‌می میران و زۆریک له قزلباشان و شاته‌هماسییش لێی که‌وته گومان و تۆماتی خه‌یانه‌تیان پێوه‌به‌ست. قه‌زاق دوا‌ی چه‌ند رۆژیک له زیندانی مه‌عسووم‌به‌گ‌دا مرد. به‌ گوتی هیندیگان خنکاندیان و دیاره‌ خودا هه‌ر بۆ خۆی ده‌زان. زانیه‌ک سه‌باره‌ت به‌ ریکه‌وتی کوژرانی گوتوو‌یه‌تی:

له‌به‌ر تۆفانی زو‌لمی خانی سه‌جاسی سانی
خۆی نه‌ده‌گرت هیچ‌که‌سی، ده‌رچوونی نه‌ده‌توانی
خه‌لکی هه‌راتی هه‌موو هینده‌ته‌فره‌ درابوون
مه‌رگ و نه‌مانی خۆیان به‌ ژینی نو‌ی ده‌زانی
له‌ شه‌تره‌نجی شه‌ه‌نشا چه‌شنی قه‌لایه‌ سوورا
به‌ لاساری ده‌رژیی، به‌ ماتیی خۆی نه‌زانی
چونکه‌ به‌ کوژرانی وی هه‌رات بۆوه‌ ئاوه‌دان
ئاوه‌دانیی هه‌راتی بوو به‌ سالی نه‌مانی

www.zheen.org

ئه‌وسا له‌ ده‌رک و دیوانی پادشاهه‌ جله‌وی حکومه‌تی هه‌رات درایه‌ ده‌ست
میر غه‌یب‌سو‌لتانی ئوستاجلووی کو‌پی هه‌له‌ه‌ل به‌ هادور. وه‌رزی زستان
مه‌عسووم‌به‌گی سه‌فه‌وی و تی‌کرای میران له‌ هه‌رات خێل‌به‌زیان کرد.
شه‌وی دوا‌زده‌ی مانگی شابان شاته‌هماسب، ئیمام محه‌مه‌دی مه‌هدیی له
خه‌ونی دا چاوپێکه‌وت؛ بۆیه‌ داها‌تی پیتاکی قه‌له‌مه‌روی ژیر فه‌رمانی که‌ سالی به
بری سی‌هه‌زار تمه‌نی بره‌وداری عی‌راق داده‌ندرا و له‌ په‌راوی موپاره‌کی‌دا

ده نووسرا و تو مار ده کرا، سهرله بهری رهش کردنه وه و خیره که ی پیشکه شی
پووحی دوا زده ئیمامان کرد، که یارهبی خودای مه زن له هه موویان خوش یی.

سالی ۹۷۳ / ۱۵۶۵-۶۶

له م ساله دا فرمانه وه ای جیهان و خونکاری سهردهم سولتان سوله یمان خان،
به هار و جستانی رۆژگاری موباره کی به خوشی و کامه پانی له قوسته نته نییه ی
پایته خت رابوارد.

شاته هه ماسب وهرزی هاوین و زستان له قه زوین بنه ی دانا و به وردی که وته
رپه پاندنی کاروباری هه ریمه کان و هاودینان. مه عسووم به گ ئه رکه گرینگه کانی
خوراسانی جی به جی کردن و گه راپیه وه.

سالی ۹۷۴ / ۱۵۶۶-۶۷

میری تاج به خش و خاقانی جیهانگیر سولتان سوله یمان خان به مه بهستی گرتنی
قه لای سیگتووار و کوشتاری کافزانی لاساری ئه و خاکه، سهره پای پیری و
نه خوشی بادی به سواری که ژاوه له کوشکی شان و شه و که تی دهرکه وت و
قوبه ی خیه وت و سه راپه رده ی سه ریان گه یشته په رپه رچکه ی ئاسمان و له
خۆر و مانگیان تیپه راند. هه ر چه ندی پزیشکانی شاره زا و هه کیمانی وردین و
وه زیران و ئه میران و ریش سپی و ئاغایان به دهوره ی دا هاتن و تکایان لی کرد
کویره وه ریی ئه م سه فه ره وه بهر خۆی نه نی، به لام ئه و سولتانه به جه رگ و
خونکاره به شه ره فه جوابی نه دانه وه و له و لام دا فه رموی ئه گه ر ئه جه لم هاتنی با
له خه زای کافران دا ببریته وه هه تا بۆ سه به ی رۆژی رابوونه وه له پیزی شه هیدان دا
هه شرم بکری. کاتی که سولتانی خه زاکه ر رۆیی و دهوره ی قه لای سیگتواری دا و
هیزه سه رکه وتو وه کانی ماوه ی چل رۆژان له وی مانه وه، له پیر خه بهر هات که

له شکرچی وه کوو گه لای داران له توره مهی کافرانی قه لای گو له و ناگری دینه هانای لادینانی سینگتوزار. وه ختایه ک تیشکهی نه م هه والانانه ئاویتتهی بیگه ردی بیری سولتانی هه میشه بالادهستی ئهنگاوت، په رته وپاشای وه زیری و پرای چله ه زار یه نیچه ری و سواره نارده شه ری کافران و قه لای گو لهی دهوره دا. له ماوه یه کی که م دا ئه و دژه قایم و به رزه گیرا و نیزی که ی چواره زار سواره و پیاده ی لادینان که په یمانی ئامان و پاراستنیان پیدرابوو، قه لایان به دهسته وه دا و وه دهر که وتن؛ به لام هیزه کانی یه نیچه ری و قه پوو خولقی گوئیان به واده و به لئینی وه زیر نه بزوت و هه لیا نکرده کافرانی به خت وهر گه پراو و شیر ی تیژیان تیتان و ده ماریان دهر هینان و هه موویان له توپه ت کردن. مال و دارایی و شت و مه کیان تالان کرا و قه لا درایه دهست مه ردانی به ئه زمونی کار دیده و به سلامه تی و به دهستی پر گه پانه وه.

له مه ودای گه مار د ا ئه و پادشا خه زاکه ره سه ری له سه ر سه رینی بی هیژی و که له که و ته نیستی له پرووی رایه خی نامرادی جوئی نه کرده وه. وه ختایه ک نه خۆشی لئی توند کرد نزگه ره یه کی یه گبین دایگرت و حالی موباره کی شیوا و که و ته شاده و ئیمان هینان و زمانی کرده ئاویتتهی بالانویتی دل و گیانی و چهند جار یک به زاری دا هات که خودا یه که و نابی به دوو. پاشان پرووی به هه شتیانه ی که و ته شوین گازیکه ریکی که هه رای ده کرد: «توش ئه ی گیانی له خه م په خسیوا به دلخۆشی بچۆوه لای په وه رندهت؛ چون ئه وت له خۆ پازی کرد.»^۱

دهستی شکاوم بۆ خاوه ن شکۆی به ته گبیر و ژیر
جیگره وه ی جه م، تاج به خشی وریا و میری جیهانگیر

۱ - «یایتها النفس المظمئنة ارجعی الی ربک راضیة مرضیة»، قورئانی پیرۆز، سووره ی فحجر، ئایه تی ۲۷-۲۸ و.

حه یف که دنیا تازه پیاوی و ناخاته پرووی ژین
تا سه د سه دهی دیش میریکی ئاوا عادل و به دین
حه یف یه کی و نادۆزیتته وه هه رگیز ئاسمان
له نیو ئاوینهی مانگ و هه تاو و پۆلی ئه ستیران

دوای قسه ومانی ئه م پرووداوه تال و ناخۆش و جه رگبره مه زنه پیاوانی
حکوومهت و گه وره گه وره کانی بهر فه رمانی چه ند پۆژیک تهرمی ئه و پادشا
خوابه خشیوه یان شارده وه و به په له و بی پراوه ستان که سیکیان نارد به شوین
شازادهی جیهانگیر سولتان سه لیم خان دا و خیرایه کی هیتایانه هۆردووی
بی له مپه ر و به رگری و دایاننایه سه ر ته ختی فه رمانه وایه تی. وه زیران و
پیاوماقوولانی ده سه لات ده سه ته ده سه ته چوونه خزمه تی و به خیریان هیتا و
پیرۆزبایی یان لی کرد. له مه ودای نه مانی سولتانی خه زاکه ر و هاتنی شازادهی
به رزه جی دا قه لای سیگنۆواریش به زه بزی زۆری گیرا و به رده ست کرا.
میری خودالی خۆشبوو سولتان سوله یمانی غازی هه فتا و چوار سال ژیا و
چل وه هشت سالی فه رمانه وایه تی کرد. به راستی پادشایه کی به غیرهت و به ته گیر
بوو. ولاتی ئه نکرووس، دوپگه ی پروودس، قه لای بیلگراد، شاری به غدا، هه ریمی
بوغدان و یاغی بووانی فه رهنگ و ئالمان هه موویان که وتنه ژیر بی و پلی هیزه کانی و
هیچی نه یان توانی سه ر بکه نه وه. له وه تی دنیا به دنیا به کس پیاوی ئاوی نه دیوه.

له م زه مانه دا که س ته ای ته نا کتا

هه ر که س ده لی هه س با نیشانم دا

له مه و دای ژیانی دا چارده سه‌فه‌ری سه‌ره‌وخیری په‌لاماری کردوون و هه‌موو جارئ دوژمنانی به‌زاندوون و به سه‌رکه‌وتوویی گه‌راوته‌وه که بریتین له:

۱- هروژم بـۆ سه‌ر ئه‌نکرووسی شوم. ۲- په‌لاماردانی فه‌رهنگستان و گرتنی قه‌لای پروودس. ۳- هه‌لمه‌ت بردنه سه‌ر ئه‌نکرووس. ۴- چوونه سه‌ر ئالمان و نه‌مسا و داگیرکردنی دژی بدوون (بوودین). ۵- هیرش کردنه سه‌ر خاکی عه‌جه‌مان. ۶- ته‌پدانه سه‌رخاکی فه‌رهنگ. ۷- ده‌وره‌دانی قه‌ره‌بوغدان. ۸- داوه‌رینه ولاتی عه‌جه‌مان به‌دنه‌ی ئه‌لقاس میرزا. ۹- چـ.....وون بۆ سه‌ر ئه‌نکرووس و گرتنی ۱۰- گـ.ورم به‌ستن بۆ سه‌ر به‌چ. ۱۱- له‌شکرکیشان بۆ سه‌رزه‌مینی عه‌جه‌مان و چوونه نه‌خجه‌وان. ۱۲- گال دانی قۆشه‌ن بۆ سه‌ر سوالتان بایه‌زید له‌ ئیسکودار. ۱۳- چوونه‌وه سه‌ر ئه‌نکرووس و پیوه‌به‌ستنی باجی لادینانه به‌ قه‌رالی به‌دئاکاره‌وه. ۱۴- ئاژاوتنی سپا بۆ سه‌ر سیگتۆوار.

خونکاری به‌رزه‌شان زۆربه‌ی جاران هیزه‌کانی له‌ کار و کرداری دزیو و ناله‌بار ده‌گیرایه‌وه و جه‌ماوه‌ری دنه‌ده‌دا بۆ کرده‌ی باش و خۆ پاراستن له‌ ئاکاری له‌مپه‌ر بۆ داندراو؛ به‌لام چ که‌رده‌ن، پۆژگار به‌مه‌یلی خۆی ده‌سوورئ و گه‌ردوونی چه‌پکه‌رد پیاله‌ی شه‌رابی خه‌ستی وه‌ک گولاله‌ی تیراوی له‌ به‌ردی دا و شکاندی.

ده‌نگ و چریکه‌ی خۆشی گۆرانیبیژان و چاوه‌شان چه‌شنی چه‌نگی لار و کۆم له‌ گۆشه‌یه‌ک به‌کبی و بیده‌نگی سه‌ری کردبوویه سه‌ر ئه‌ژنۆی سه‌ر سوورمان و به‌ نینۆکی داخ و که‌سه‌ر سینگی خۆی ده‌رنی. میری زه‌مانه‌ ئه‌ستۆی سوراحی شکاند و سه‌ری کووپه‌ی په‌راند و گوپی تار و ته‌مبووری کردن و پشویی شمشالانی بری و سینه‌ی درین. سازنه‌نان که‌وانی شکاویان فری‌دایه‌ سه‌حرایه و ئاهه‌نگی زیل و به‌می چه‌نگ و چه‌غانه‌یان به‌پوولیکی سووتاو نه‌ده‌کری. حالی کۆمه‌لی مه‌یخانه‌نشینان په‌شیو و زاریان به‌ قفل و قه‌پازه بوو.

تۆ کارسازی خه لکی، کهست وه دوا نه داوه جیهان به تۆوه خۆشه و شۆق و شه بهنگی داوه

له سهردهمی ئەم خونکاره مهزن و پادشا دادهوان و میره وریا و بهختیار و سولتانه مسکین لاوینه وه و زالم تاوینته وه دا، ئاپۆره و لهشکری دووچاوهکیان له مابهینی دا نه کراوه. ههر دادخوازیک له گهشت و راو و سهیران دا سهره پتی له و خاقانه کامره وایه گرتبی، ههتا گوئی بۆ سکالا کهی شل نه کردبی و به ولامی شیاو جوابی نه دابیتته وه، تینه په ریوه و خۆی نه بواردوو. له پۆژگاری فه رمانه وایه تپی موبارهک و خهلافهتی دادپهروه رانهی دا، کاروباری خه لک یه کجار به پیک و پیتی هه لده سوو را، به سه تایی بهت خودی شاری قوسته تهنیه به جوړیک خۆش و ئاوه دان ببۆوه که به پتی فه رمانی سولتان، زه که ریا ئە فهندی که وته گه ران و پشکین و توژی نه وه و ئه وانه ی توانیویه تی بیانژمیری بریتی بوون له: ۱- ۳۹۸۳ گه ره کی مسولمانان. ۲- ۲۰۸۵ گه ره کی ئه رمه نیان و جووله کان. ۳- ۴۸۵ مزگه وتی گه وری جوومه. ۴- ۴۴۸۳ مزگه وتی گه ره کان. ۵- ۱۶۵۰ قوتابخانه. ۶- ۵۱۵ خویندنه. ۷- ۱۰۰ باله خانه ی بهرز. ۸- ۵۰ خانه قا. ۹- ۲۸۵ ته کیه و ده رویش دان. ۱۰- ۸۷۲ گه رماوی گه ره کان و تاییه تی مهزن و ماقولان. ۱۱- ۴۱۷ کاروانسه را. ۱۲- ۹۴۷ کانیاو. ۱۳- ۴۹۸۵ ئاوخانه که هه شامه تی لی تیراو ده کری. ۱۴- ۳۸۰ نانه واخانه. ۱۵- ۵۸۶ ئاشی ئاوئ. ۱۶- ۵۳۹ شه رابخانه. ۱۷- ۱۳ قه پان. ۱۸- ۸۴۳ کلیسای کافران. دیاره ئە گه ر بیتوو باشتر تیگه رابان بی گومان دوو هینده ده بوون. شوینه واری خیر و چاکه ی سولتان سوله یمان خان بریتین له: ۱- سازکردنی کۆمه لیک مزگه وتی گه وره، ته کیه، نه خۆشخانه، جوگره ی فه قتیان له شاری ئیستانبول. ۲- هینانی ئاوی کانیاویکی گه وره به ئاوباره و قه متران له ریگای دووره وه بۆ نیو شار که چه ند ئاشگێریکی ئاوه بهر ده روا و گه لیک ی پاره تیچوو.

۳- دانانی مزگه‌وتیکی گه‌وره له‌سه‌ر گلکۆی سولتان سه‌لیم‌خانی باوکی که ته‌کیه و حوجره‌ی فه‌قیانیشی پژه ساز کراوه. ۴- دانسانی قوتابخانه‌ی له‌تیفی له «یه‌نگی‌باغ». ۵- سازکردنی مزگه‌وتی چاک و ته‌کیه و خویندنگی هه‌ره‌باش بۆ منالان، له‌به‌ر شادیی روحانه‌تی شازاده‌ی خودالی‌خۆشبوو سولتان محهممه‌له‌ نیزیکی خانه‌کانی یه‌نیچه‌ری. ۶- نوێ‌کردنه‌وه‌ی وارش و گومبزی مه‌رقه‌دی ئیمامی مه‌زن ئه‌بووخه‌نیفه‌ خودای لێی پازی بی، که مزگه‌وت و خانه‌قاشی له‌په‌نای دانساوه و ده‌وره‌ی چاک‌ته‌نیوه و زیه‌روانیشی بۆ دیاری کردووه. ۷- نوێ‌کردنی مه‌زاری ترووسک...ه‌داری شیخ‌عه‌بدولقادی گه‌یلانی، گۆره‌که‌ی پڕ بی له‌نوور. ۸- سازکردنی مزگه‌وتی جومه‌له‌سه‌ر مه‌رقه‌دی شازاده‌جانگیر له‌غه‌له‌ته. ۹- دانانی مزگه‌وتیکی به‌رز له‌په‌نا گلکۆی گولاوپیژینی مه‌ولانای رۆمی له‌قوونیه. ۱۰- چاک‌کردنه‌وه‌ی کلیسایه‌کی گه‌وره‌ی تیکروخواو له‌که‌فه و کردنی به‌مزگه‌وت و دووده‌ست‌حه‌مامی خۆشیشی له‌وێ سازاندووه. ۱۱- گۆرپنی کلیسای کۆنی ئیزنیک به‌مزگه‌وتی نوێژی هه‌ینی. ۱۲- له‌قودسی پیرۆز له‌سه‌ر تاته‌به‌ردی موباره‌ک قه‌وبه‌یه‌کی بلیندی هه‌لخست و مزگه‌وتی گه‌وره و خانه‌قای هه‌ره‌چاکی به‌په‌نایه‌وه‌ دانا. ۱۳- میوانخانه و خویندنکه و مزگه‌وت و ته‌کیه‌ی له‌تاخی قه‌سری ئه‌بله‌قی شام ساز کرد. ۱۴- سازکردنی مزگه‌وتی گه‌وره و قوتابخانه‌ی باش و کۆمه‌لێک باله‌خانه‌ی پڕخیرات و نه‌خۆشخانه بۆ روحی دایکی شازاده‌کانی پایه‌به‌رز له‌ده‌لکووتاشیی ئیستانبول. ۱۵- بۆ خیزی تایبه‌تی خۆی له‌کابه‌ی مه‌زن پشووگه و هه‌زارخانه‌ی پڕ خورده‌وخوراکی دانا و له‌مه‌دینه‌ی نوورانیه‌ی گه‌له‌لێک بینای به‌قازانجی هه‌لخستن و وه‌قفی ته‌واوی ته‌رخان دا بۆ تیر و ته‌سه‌ل‌کردنی هه‌زاران. ۱۶- کانیاویکی زۆری راکیشاون و مزگه‌وتی جامع و باله‌خانه و جێ‌سانه‌وه و میوانخانه‌ی له‌سه‌ر پرده‌ی مسته‌فاپاشا له‌مه‌حمیه‌ی ئه‌درنه‌دروست کردوون.

سولتان سوله یمان خانی خه زاکهر هه شت کورپی له پشتی که وتونوه وه:
۱- سولتان سه لیم ۲- سولتان مسته فا ۳- سولتان محهمه د ۴- سولتان بایه زید
۵- سولتان جانگیر ۶- سولتان مراد ۷- سولتان مه حمود ۸- سولتان عه بدوللا.
سولتان مسته فا و سولتان بایه زید له سهردهمی باوکیان دا [به فرمانی خوی]
کوژران. سولتان محهمه د، سولتان مراد، سولتان مه حمود، سولتان
عه بدوللا [له گهل سولتان جانگیر] له ده ورانی ژیانی بایان دا کۆچیان کرد.
سولتان نۆ مه زنه وه زیری هه لیزاردون: ۱- پیرمه مه دپاشای قهرامانی
۲- برایم پاشا ۳- ئه یاز پاشا ۴- لوتفی پاشا ۵- سوله یمان پاشا ۶- پۆسته م پاشا
۷- ئه حمه دپاشا ۸- عه لی پاشا ۹- محهمه دپاشای بۆسنه وی.

سولتان جاروباره شیعر و په خسانی ناسک و ریک و رهوانی به قه له می دا
هاتوون و زمانی گه وه رهباریتی به پاراوی لی بزاتوون. به نازناوی «موحیبی»
شیعری داناوه و دیوانه تورکییه ی ته واوه و ئه م چوار لینگه هۆنراوه فارسی و
تورکییه له سهرچاوه ی خه یالی ناسکی ته و پادشا مه زنه وه جاخه هه لقولویون:

باز از آتش دل، دیده پر آب است مرا
کار این چشمه ز سرچشمه خراب است مرا^۱

***

های و هودن فارغ اول عالمده سلطانلق بودر
پذنی گوش ایکل مورک سلیمانلق بودر^۱

۱- سهرله نوی ئاگری دل دایبسی، چه م پر ئاوه
که چسی چاوم، له سهرینچاوه که وه لیلاره

قازیه‌کانی سهرده‌می پیشه‌وايه‌تی سولتانی خه‌زاکه‌ر ئه‌مانه بوون: ۱- مه‌لا
عه‌بدو لواسیع چه‌له‌بی ۲- مه‌لا قه‌دری ئه‌فه‌ندی ۳- مه‌لا مه‌علوول ۴- سنان چه‌له‌بی
۵- بوستان چه‌له‌بی ۶- ئاو‌په‌حمان ئه‌فه‌ندی ۷- مه‌لا حامید ئه‌فه‌ندی ۸- په‌رویز
چه‌له‌بی.

کۆمه‌لی زانایان و شیخانی هاوچه‌رخ‌ی سولتان سوله‌یمان‌خان له‌خاکی رۆم
بریتی بوون له: ۱- مه‌ولانای مه‌زن و سه‌رتۆپی پیاوانی نموونه و ئاکارچاک،
مامۆستا خیره‌ددین ئه‌فه‌ندی که له‌شارۆکه‌ی قه‌سته‌موونی پپی ناو‌ه‌ته‌جه‌غزی
ژیان و که‌سایه‌تییه‌کی گه‌لیک خوینده‌وار و بلیمه‌تیکی وردیینی هه‌لکه‌وته‌بووه.
سه‌ره‌تا بۆته مامۆستای پادشا و ته‌واوی ته‌مه‌نی پر خیر و به‌ره‌که‌تی له‌ته‌نیش‌ت
شادا تپیه‌ر کردووه. ۲- مه‌ولانا که‌مال پاشا‌زاده‌ی به‌قورساغ و په‌نده‌پیاو که
مه‌زنی زانایانی زه‌مان و سه‌رت‌ترینی شاره‌زایانی رۆژگار. تیکرای گه‌وره‌مه‌لایانی
رۆم له‌سه‌ر ئه‌م باوه‌په‌ن که هه‌یچ که‌سی ئاوا پر و ته‌واو و چازان له‌رۆم ده‌ست
ناکه‌وی. گه‌لیک نووسراوه و شیعرێ ته‌پ و ناسکی تورکی و فارسیی هه‌یه. بۆته
موفتی سهرده‌م و پپی ده‌لین موفتی جنۆکه و ئاده‌می. ۳- مه‌ولانا سو‌فی عه‌لی
چه‌له‌بی که‌سه‌ بۆته موفتی و گه‌لیک شه‌ریعه‌ت‌زان و دیندار بووه. ۴- سه‌عه‌دی
چه‌له‌بی که له‌پله‌ی قازیه‌تی ئیستانبول‌ه‌وه گه‌یوه‌ته‌پایه‌ی به‌رزی فتوادان.
۵- مه‌ولانا محیدینی چه‌له‌بی‌زاده که سه‌ره‌تا بۆته قازی قۆشه‌نی ئاناتۆلی و
رۆم‌ئیلی و پاشان بۆته موفتی. ۶- قه‌دری چه‌له‌بی که پیشه‌نگی زانایان و پوخته و
هه‌وینی خوینده‌وارانی له‌زه‌بری سه‌رده‌می خۆی بووه. ۷- مه‌ولانا چۆوی‌زاده
کوپی مه‌ولانا محه‌مه‌د که له‌پیش‌دا بۆته قازی ئه‌سکه‌ری ئاناتۆلی و دوايه‌ بۆته
رێکخه‌ری پئ‌وشوین و ریسای فتواکان و گه‌لیک پرس‌ی گرینگی دیکه‌ی نیو

۱- له‌هه‌را دوور بی له‌دنيا خودی سولتانه‌تییه
په‌ندی موور گوی بده‌یه. نه‌ق‌لی سوله‌یمان‌ه‌تییه

کۆمه‌ل. ۸- به‌ریژ شیخ عه‌بدولکه‌ریم ئه‌فه‌ندی که پیاویکی دلگر و خوین شیرین و وردبین بووه و جارجاره له مزگه‌وتی بچووکى ئه‌ياسۆفیه خوتبه‌ی داوه و سهره‌نجام بۆته موفتیی زه‌مانه. ۹- سه‌رگولی پیتۆلان و زانایانی زه‌مان مه‌ولانا ئه‌بووسعوودی ناسراو به‌خواجه‌چه‌له‌بی. ئه‌م مه‌زنه‌ی که وه‌ک بالی به‌خت بووه به‌سه‌ر دین و کۆمه‌لانی خه‌لکه‌وه و بی‌گومان له‌خۆرا تاریفی ناکرئ و هه‌لناکیشرئ و پئی هه‌لناگوترئ و جیی خۆیه‌تی، چونکه به‌راستی گۆی زانایی و زانستی وه‌به‌ر خۆی داوه و هیچ‌کس نه‌گه‌یوه‌ته سه‌ری. لیکنانه‌وه و شی‌کردنه‌وه‌ی له‌سه‌ر قورئانی مه‌زن و له‌میژین نووسیوه و به‌لگه‌ی پوون و پته‌وی خستۆته به‌رچاوان و پێشه‌کییه‌که‌ی به‌ناوی به‌رزه‌ناوی سولتانه‌وه تۆمار کردووه. دياره‌ خیر و چاکه‌ی ئه‌و پادشا پشت و په‌نایه زیاتره له‌وه‌ی که قه‌له‌می دووزمان بتوانئ له‌م ده‌قه کرچ و کاله‌دا بیانئه‌ژمیرئ.

هه‌ر له‌م ساله‌دا شاته‌ه‌ماسب حکومه‌ت و ده‌سه‌لاتی هه‌راتی دووباره‌ دایه‌وه ده‌ست سولتان محه‌مه‌دمیرزا و شاقولی سولتانی ئوستاجلوی بۆ کرده‌ له‌ه‌ و کچی میر عه‌بدوللای مازنده‌رانیی بۆ خواست و ناردی بۆ خوراسان. له‌ درێژه‌ی سال‌دا عه‌ولاخانی کورپی ئه‌سکه‌نده‌رخان کورپی جانی‌به‌گ سولتان کورپی خواجه‌ محه‌مه‌دخان کورپی ئه‌بولخیرخانی ئوزبه‌ک له‌ هیندیک ناوچه و مه‌له‌بندی ئه‌وبه‌رپووبار سه‌ربه‌ستی وه‌ده‌ست هینا و ویرای ده‌سته‌یه‌ک له‌ میرانی ئوزبه‌ک به‌مه‌به‌ستی گرتنی هه‌ریمی خوراسان بزووت. هه‌ر به‌رپکه‌وت شازاده سولتان محه‌مه‌د و شاقولی ئوستاجلوو به‌مال و کۆچ و خیل و باره‌وه له‌ توربه‌تی [حه‌یده‌رییه] و زاوه‌تییانه‌له‌نگوتن و به‌سه‌رلی شیواوی و په‌ریشانی و دل‌ه‌راوه‌که په‌...ه‌نایان بـ...رده‌ به‌ر قه‌لای زاوه. عه‌ولاخان دوا‌ی گرتنی قه‌لاکه و قه‌لت‌وبه‌ری جه‌ماوه‌ر، پووی کرده‌ دژی توربه‌ت و ده‌وره‌ی دا و که‌وته سازکردنی قه‌لاچه‌کی گه‌رۆک و که‌ره‌سه و ئامرازی قه‌لاگیری. دوا‌ی تپه‌پینی بیست رۆژ به

سهر ماوه‌ی گه مارۆدا، سولتانه‌کانی ئوزبه‌ک دووبه‌ره‌کیان تیکه‌وت و ئه‌گه‌رچی گه مارۆدراوان ته‌نگیان پئ هه‌لچندراپوو، ده‌وریان به‌ردان و گه‌پانه‌وه ئه‌وبه‌رپوو‌بار. شازاده و له‌له و یپرای دووسه‌هزار که‌س له‌و گیزه‌نی مه‌رگه‌ ده‌ریاز بوون و به‌ره‌و هه‌رات رویشتن.^۱

سالی ۹۷۵ / ۱۵۶۷-۶۸

له‌به‌ر چه‌ند هۆیه‌ک که لیزه‌وه به‌ره‌ودوا باسیان ده‌کرئ، شاته‌هماسب رقی له خان‌ئه‌حمه‌دی حاکی گیلانی بیه‌پیش هه‌لگرتبوو. سه‌ره‌تا ئه‌وه‌ی که دوا‌ی کوشتنی سولتان موزه‌فقه‌ری حوکمداری گیلانی بیه‌په‌س که پیشتر باسی کرا، ناوچه‌ی ژیر ده‌سه‌لاتی به‌خشیبوو به‌ خان‌ئه‌حمه‌د، به‌لام پئی نه‌زانیوو. پاشان که‌سیک به‌ناوی «جه‌مشیدخان» له‌تۆرمه‌ و نه‌وه‌کانی سولتان موزه‌فقه‌ر که خوشکه‌زای شاپوو، خه‌تی سمیلی دا و شه‌یتانی پیکه‌نی و شاته‌هماسب له‌سه‌ر تکا و داوی چه‌ند که‌س له‌ پیاوماقوولان به‌سه‌ری کرده‌وه و خویندیه‌وه و کیزیکی خۆی دایه‌ و مه‌لبه‌ندی به‌میرانگه‌راوی باب‌وباپیرانی که بۆ ماوه‌ی سی‌سالان به‌ده‌ست خان‌ئه‌حمه‌ده‌وه بوو، دایه‌وه. یۆلقولی به‌گی زولقه‌در، که پیشتر میرده‌رکه‌وانی پادشا و هه‌مه‌کاره‌ی قزلباشان بوو، په‌گه‌ل جه‌مشیدخانی خست و ناردی بۆ وه‌رگرتنه‌وه‌ی گیلانی بیه‌په‌س. هه‌ر که‌گه‌یشتن، خان‌ئه‌حمه‌د ولاته‌که‌ی دایه‌وه چنگ کارگیرانی جه‌مشیدخان، به‌لام له‌سه‌ر ناوچه‌ی کۆچیسفان (کۆچیسفه‌هان) تۆزیکه‌ی گیره‌ کرد و به‌ساوه‌ساو خۆی گنخاند و گوته‌ی هه‌ر له‌کۆنه‌وه کۆچیسفه‌هان له‌سه‌ر گیلانی بیه‌پیش بووه و زۆر پته‌و پئی له‌سه‌ر داگرت. یۆلقولی به‌گ ویستی که بـه‌ده‌ستی زۆر ناوچه‌که‌ بگرئ. کاکۆ شامه‌نسووری لاهیجی که سپاسالاری

۱- ئه‌م دوو پسا‌راگرافه‌ هه‌ر سه‌به‌بارته‌ن به‌م سه‌اله‌، به‌لام چونکه‌ له‌ شوینی خۆیان‌دا نه‌هاتبوون. رامگواستنه‌ ئیره‌. و.

لاهیجان و حوکمرانی کۆچیتسههان بوو، خۆی له بهدهستهوه‌دانی بوارد و شه‌ریان له مابه‌ینی دا قه‌وما و کار گه‌یشته‌نیزه و تیران و یۆلقولی به‌دهستی گه‌له‌کان کۆژرا. هه‌روابیته‌وه مساوه‌ی بیست ساڵ بوو که شاته‌هماسب قه‌زوینی کردبوو به پایته‌خت و له قه‌زوینه‌وه هه‌تا لاهیجان و ده‌یله‌مان که شوینی گه‌رمین و کویتانی خان‌ئه‌حمه‌د بوو، سێ مزل پتر مه‌ودا نه‌بوو؛ به‌لام له‌و ماوه‌ درێخایه‌نه‌دا قه‌ت جاریکی نه‌هاته دیداری پادشا و سه‌ردانی نه‌کرد. ته‌نانه‌ت له‌ کاتی چوونی سولتان بایه‌زید و کوپانی‌دا، به‌ئانقه‌ست پیاوی به‌ دووی‌دا نارد، که‌چی برۆیانووی هینایه‌وه و نه‌چوو. دیاره‌ چه‌ند جاریکی دیکه‌ش له‌ ئاست کاربه‌دهستانی میری که‌تره‌خه‌میی نواندبوو؛ هه‌ر بۆیه شاته‌هماسب لێرا که زه‌بریکی لێ بوه‌شینی و بیته‌زینی. له‌ لایه‌که‌وه مه‌عسووم به‌گی سه‌فه‌ویی و پیرای له‌شکری قه‌ره‌باغ، نازه‌ربایجان، قه‌راچه‌داغ، ته‌والش، بیه‌په‌س و گه‌سکه‌ر به‌ ریگای خه‌رزه‌ویل و خه‌لخال‌دا به‌ریکرد. له‌ بالیکی تره‌وه قۆشه‌نی رۆسته‌مدار و عیراقی و پیرای نه‌زه‌ربه‌گی ئوستاجلووی له‌ له‌ و میرانی ماله‌وه‌ی به‌ سه‌رکردایه‌تی سولتان مسته‌فامیرزای شازاده و بیست‌هه‌زار سواره و پیاوه‌ی ره‌شته‌وه به‌ لای تاله‌قان و که‌لاره‌شت‌دا گال‌ دا. هه‌روه‌ها ئه‌للاقولی سولتانی ئیجه‌ک ئۆغلی ئوستاجلووی به‌ سێ‌هه‌زار و پینسه‌د چه‌کداری «تاش» ه‌وه به‌ ریگای «رۆبار»‌دا نارد هه‌تا هه‌موویان پیکه‌وه په‌لاماری خان‌ئه‌حمه‌د بدن و بیکرن. وه‌ختایه‌ک ده‌نگ و هه‌رای بزوتنی مه‌عسووم به‌گ و سپای قزلباشی به‌ گوپی گه‌یشته، ده‌نگی هه‌زه‌کانی خۆی دا و نیزیکه‌ی سێ‌هه‌زار سواره و پیاوه‌ی له‌ لاهیجان له‌ ده‌وری به‌یداخی کۆکرده‌وه و ساز و په‌رداخ بۆ به‌ربه‌ره‌کانی و به‌ره‌نگاریوونه‌وه راوه‌ستا. له‌وه‌ینه‌دا مه‌عسووم به‌گ تۆقی و زراوی چوو، بۆیه کاغه‌زیکه‌ی ده‌وله‌تخوازانه‌ی به‌ یه‌کیک له‌ پیاوه‌کانی‌دا بۆ نارد و تێ‌دا نووسی ئه‌گه‌ر هه‌والی کۆکرده‌وه‌ی هه‌ی و چه‌کداره‌کانت بگاته‌وه گوپی پسادشا، له‌په‌وه‌ دلی دیشی و به‌ برۆای من وا

چاکسه بلاوه یان پی بکهی و کاخه زیکی نیازپاکانه بنیری بۆ ژیر پیچکهی تهختی بهرزی فه رمانره وایه تی و یه کره نگی خۆت بنوینی و بلئی منیش یه کیکم له غولامانی بهرده رانهی کۆشکی میری و هر له سه ر پیچکهی باوک و باپیرانه وه خۆم به ئه مه گداری ئیوهی پایه بهرز ده زانم و نه گزراوم و هریمی گیلان قه له مروهی شایه و دهیدا به هر کهس سی و دووی لی ناکه م و سه ری وه به ردیتم. خان ئه حمه دی که مژه له ریوه به قسه ی ئه و پیره دال و ریوییه فیله بازه هه لئه له تا و له شکر ی بلاوه پیکرد.

ئاده می زانا، هر به زمانی کاران پیکدینئ
که سه د له شکریش بۆ رانا په ری و تیندا ده میتئ

به هیوای ئه وه ی که مه عسووم به گ چۆنیه تی بارودوخ و هه لویستی به بارگای پادشا راده گه یه نی و ده گه ریته وه، ویرای کۆمه له چه کداریک به خه یالی ئاسوده له لاهيجان رۆنیشته و چاوه روانی و لام مایه وه. وه ختایه ک مه عسووم به گ ده به نگی ئه حمه دخانی لی روه بۆ وه، له «کۆکه» و «حه رکام» وه هیرشی هینایه سه ری و پێشه نگی له شکر ئه و ده مه ی گه یشته جئ که بۆ ژه می چیشته ئانی هه موو چین و تووژیک له زانایانی فره زان و بلیمه ته وه بگره هه تا زۆرانباز و شه رکه ری میوان کردبوون و خوانی رازابۆ وه. به چه شنیک که مه ولانا یه حیاخانی لاهیجی فه رموویه تی:

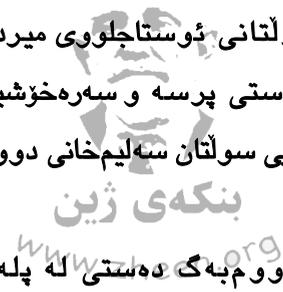
ئه گه ر بتوانی بۆ به زمی میری بچی و بیدۆزی
کیت لی ون بووبئ ده کرى تیی گه ری له وئ وه دیدۆزی

له م کۆرپه ره نگینه دا هیشتا پاروویان نه کردبوون که خه بهری په لامار بلاو بۆوه. گیله کی دهر فه تیان نه ما و ئه وهندهشیان پچ نه کرا که خان ئه حمده سوار که ن و به خۆی و بیست که سی سواره و پیاده له لاهيجان دهر په پین و به ره و رانکۆ و ئیشکه وهر ره وین. مه عسووم بهگ و پیرای چهند سهر کرده یه ک پینی نایه لاهيجان و میر جانگیری کورپی خواجه عه لی بهگی سپاسالاری خان ئه حمده له گه ل شاسوار بهگی له شتی نیشایی بۆ سهر و به رهیتان ههنگاویان هاویشته و زۆر به باشی لاویندرانه وه. سهرۆک و سهر داران دواي چوار مانگ گه ران به شویتنی دا، هیچیان بۆ نه کرا و قۆشه ن له بهر هات و چۆ و هه وای پیس و ناخۆشی گیلان به وهره زی و بی هیزی که وته وه و که ل و پهل و چهک و چۆل و تفاقای لی برا. یه کسم ئه وهنده له چه ل تووک له وه رابوون که هه ر لاکه ی سهریان ده هات و نه یاننده توانی ره و به رن. فه رمانده رانی له شکر به ته ما بوون بگه ر پینه وه که زستان داها ت و کـ. ویستـانـه کانی گیلان به فریان لی نیشته و دار و ده وهن دارووتان و گه لایان پیوه نه ما. له م جه نگی یه دا پادشا حوکمی کرد که سپای سهر سووران ده بی جار یکی تر هیرش به ریته لای ئیشکه وهر و به شویتن خان ئه حمده دا بگه ری. به پینی فه رمان قزلباش له لای لاهيجانه وه و ئه للاقولی خان و قۆرچییه کانی تاش له چیاکانی پووباره وه داوهرین و خان ئه حمده دیان له سهر پووباری «سیاکه ل» ی سهر به ئیشکه وهر دۆزییه وه، که له نیو پشتیری مه ر و مالات و پیرای چهند خزمه تکارینک سهر قالی بیستنی دهنگ و نه وای عوود بوو؛ له رپوه خان گیرا و بردیانه لای مه عسووم بهگ.

پینچ که س له سهر داران له گه ل ئه للاقولی سولتانی له له و شازاده سولتان مه حمود میرزای کورپی پیتجه می پادشا بۆ پاراستنی گیلان دیاری کران که یه کیان خودی خۆم بووم.

مه‌عسووم‌به‌گ، خان‌ئه‌حمه‌دی هه‌لگرت و شان‌به‌شانی میران و به‌گلهران له کیلان دهرکه‌وت. کاتیک له قه‌زوین چوونه لاشیپانه‌پاموسانی فه‌رمانپه‌وا، دووسئ مانگیک خان‌ئه‌حمه‌دیان راگرت و پاشان ناردیانه قه‌لای قه‌هقه‌هه و ماوه‌ی سالیک له‌وی گیرا. پاشان له‌به‌ر تیگه‌لاوبوونی له‌گه‌ل سمایل میرزا، شاته‌هماسب لیی که‌وته گومان و توقی نه‌کا پیکه‌وه له قه‌لا که‌تنیک بگپن، بۆیه له‌ویوه رایگوئیست بۆ قه‌لای ئیسته‌خری شیراز و ده سالان له‌وی مایه‌وه. چۆنیته‌ی به‌سه‌رهات و چاره‌نوسی له ساله‌کانی داهاتوودا ئه‌وه‌نده‌ی ریی تیده‌چی ده‌خریته به‌رباس.

سالی ۹۷۶ / ۱۵۶۸-۶۹

له‌م ساله‌دا شاقولی سولتانی ئوستاجلوی میردیوانی حاکمی چخورسه‌عد (چخورسه‌عد) که به مه‌به‌ستی پرسه و سه‌ره‌خۆشیی سولتان سوله‌یمان خان و مباره‌کبادیی فه‌رمانپه‌وايه‌تی سولتان سه‌لیم‌خانی دووه‌م چووبوه‌ه بۆم ته‌شریفی به کامپه‌وایی گه‌پایه‌وه. هه‌ر له‌م ساله‌دا مه‌عسووم‌به‌گ ده‌ستی له‌پله‌ی وه‌زاره‌ت و میردیوانی کیش‌سایه‌وه و ویپای کۆمه‌لیک له قزلباشانی وه‌ک میر محهمه‌دی میر یوسفی سه‌در و خان میرزای ئاغازاده‌ی خۆی و به‌شاره‌ت‌به‌گی سه‌رده‌فته‌ر چوونه‌ه‌ج. پله‌ی وه‌زاره‌ت به‌خسرا به‌میر سه‌ید شه‌ریفی دووه‌م و هه‌ر له‌م ساله‌ش‌دا کۆچی‌دوایی کرد و چۆوه به‌ر دلۆفانی خودی.

مه‌عسووم‌به‌گ خوراسان و گیلانی گرت و ئه‌وه‌ی چاوه‌پروانی بوو، پادشا لیی له‌چاو بوو. کاتیک گه‌یشته‌ه‌له‌ب و شام به‌خزمه‌ت پادشای زه‌مانه‌ سولتان سه‌لیم‌خانیاں راگه‌یاند که مه‌عسووم‌به‌گ به‌بیانوی زیاره‌تی مالی خودا هاتۆته ولاتی بۆم و کۆمه‌لیک سۆفیی بۆمیی له‌خۆی هالاندوون و په‌نگه‌ ئازاوه‌یک بنیته‌وه و ده‌ست به‌سه‌ر هه‌ریمه‌که‌دا بگری. فه‌رمانیک له‌ ئاستانه‌ی بلیندی

سولتانی را دەرچوو بۆ دەر ویش پاشای هیژای سپاسالاری شام که خیرایه کی بکه ویتته ده مکوتی مه عسووم به گ و یارانی. دەر ویش پاشاش به گویره ی ئامازه ی میر، دووسه د که س شوپره سواری نیژه به دهستی ویزای کاروانی حه ج به پیکرد و رایسپاردن که له هه لیکی له باردا مه عسووم به گ و هاورپییانی قه لت و بر بکه ن. له مابه ینی مه ککه و مه دینه دا به جل و بهرگی عه ره بانه وه و به ناوی چه ته و پیکر له و جه نگیه دا که بۆ نویژی به یانی له که ژاوان دهرکه و تبوون، ته پیان دایه سهر مه عسووم به گ و یارانی و جهرگ و ریخۆله یان به گوپری وهرکردن و فزه یان لی برین.

هه ره له م ساله دا جه ماوه ری گیلان که سیکیان به ناوی سولتان هاشم له توخم و تۆره مه ی میرانی مه لبه نده که دیتته وه و به کۆدهنگی کردیانه حوکمران. پاشان به سهر سهرداران و سهرۆکانی قزلباشیان دا و تا قمیکیان کوشتن و ژماره یه کیان ره پالنان. دواتر نیزیکه ی هه ژده هزار سواره و پیاده یان کۆ کرده وه و چوونه زگ حاکی تۆنیکابۆن. حوکمران به خۆی و پیتسه د که س له سهرکرده و غولامان و چه کدارانی کورد و دهسته یه ک له به گله رانی قزلباش له قه زوینه وه چووبوونه یاریده ی و له سهر رووباری مهرز به ره نگاریان بوونه وه و سپای سولتان هاشم شکا و کوشته و برینداریکی زۆر که وته سهر دهستی ههر دک لایان. نیزیکه ی ۱۸۰۰ گیله کی کوژران و ته رمه کی که لاکان له مهیدانی تۆنیکابۆن به سهریه کدا که وتن و سی مناره له قاپیلکی سهریان هه لچندرا.

سالی ۹۷۷ / ۱۵۶۹-۷۰

له م ساله دا شاته هه ماسب گیلانی بیه پهس و بیه پیشی به خشی به سولتان محه ممه دمیرزا و نه للاقولی سولتانی ئیجه ک ئۆغلی بۆ کرده له له و باقی هه ریمه که ی دابه شی به سهر سهرۆکان و سهردارانی قزلباش دا. نه للاقولی سولتان و به گله رانی

دیگه‌ی قزلباش لسه‌بسه‌ر هیژده‌دیک تاوانی جسه‌ماوهری گیلان و دل‌شکانی شاته‌هماسب له کار و کرده‌وه‌یان، که‌وتنه زولم و دسدیژی بۆ سه‌ر خه‌لک، که‌سیک به‌ناوی «ئه‌میره‌دیباچ» له‌بنه‌چه‌که‌ی قه‌رامحه‌ممه‌د و هه‌ژدیها‌سولتان له‌چینی حه‌بکه‌به‌ندیی له‌شتی نیشایی پیکه‌وه‌راپه‌رین و شاسواربه‌گی له‌شتی نیشایی سپاسالار که‌وه‌ک بریکاری پادشا حکومه‌تی وینده‌ری هه‌لده‌سووراند، کوژرا، حه‌شامه‌تی گیلان پشتی ئه‌میره‌دیباچیان گرت و ویکرا به‌دل و به‌گیان له‌سه‌رسووران وه‌خۆ که‌وتن و نه‌یانپاراستن.

هه‌ر له‌م ساله‌دا که‌یخوسره‌وی کوپی غورغوره‌ی گورجی گه‌لیک دیاری و پیشکه‌شیی له‌گه‌ل خۆی هینایه‌ ده‌رگانه‌ی شاته‌هماسب و ئه‌ویش به‌سۆزی می‌رانه‌ به‌سه‌ری کرده‌وه و ده‌ستی ریژی لینا .

سالی ۹۷۸ / ۱۵۷۰-۷۱

سولتان سه‌لیم خان، قه‌رامسته‌فاپاشای له‌له‌که‌ وه‌زیری سیه‌م بوو کردی به‌سه‌ر کرده‌ی هیژه‌ بالاده‌سته‌کانی و گالی‌دا بۆ گرتنی دو‌رگه‌ی قوبرۆس. مسته‌فاپاشا به‌له‌شکری به‌ژاوه‌ژاوی وه‌ک ده‌ریا‌رووی کرده‌ ئه‌و شوینه‌ و له‌ماوه‌ی چل و پینچ رۆژدا به‌تین و ته‌وژمی دوژمن به‌زین قه‌لای «لووکوشه‌» ی گرت که‌سه‌کیک بوو له‌ قایمترین دژه‌کانی ئه‌و هه‌ریمه‌ زستانی له‌وی هۆردووبه‌زی کرد و سه‌ره‌به‌هاری به‌سواری که‌شتی و به‌له‌م بزووت و چوووه‌ سه‌ر قه‌لای «مه‌نقوسه‌»، یه‌کی دیکه‌ له‌ شوینه‌ سه‌خته‌کانی وینده‌ری و قه‌یاسه‌ی له‌ کافران کیشا و جه‌ره‌بابه‌ی دان و هاواری لئ هه‌ستاندن و وه‌ئامان‌ئامانی خستن که‌ دژه‌که‌ به‌ده‌سته‌وه‌ ده‌دن و لینیان گه‌رین با به‌سواری لۆتکان و پیرای خاوخیزانیان بگه‌رینه‌وه‌ مه‌وته‌نی خۆیان و خاکی فه‌رهنگستان. هیژه‌کانی یه‌نیچه‌ری و قه‌پوو‌خولقی بریاری سولج و په‌نادانی مسته‌فاپاشایان پیشیل کرد و به‌شیری

تیژی پروته وه هه موو پیاوه کانیان له خویتی خویان گه وزاندن و ژن و کوپ و که نیشکیان به دیل گرتن و مال و سامانیان پووړ دان. پاشان تیکرایی دژه کانی دیکه ش گیران.

هه ر له هه م ساله دا نه میره دیباجی له هه شتی نیشایی کومه لیک لات ولووت و چه په لکار و چه قوکیشی گیلانی له دهوری به پیدای خوی کز کردنه وه و هیژشی برده سهر لاهیجان و نه و دژه ی گرت که به فه رمانی پادشا له وی ساز کرابوو و چوارسه د تفه نگی ده یانپاراست. نه و کومه له چه کداری تیکرایی له وت کوت کردن و له خاکی نه مانی و هردان. چه ندین داروغه و دژداری قزلباشی له هه موو ناوچه و مه لبه نده کان کوشتن و گه لیکي ده رپه راندن. هه موو هه ریمه که که وته به رچنگی و هه زاره زیله ی سهر سووران ره وین و چوونه ده یله مان بژ لای شازاده سولتان مه محمود و نه للاقولی سولتان. کاتیک نه م هه والانه له قه زوین به گوئی موباره کی پادشا ئاشنا کران، تیکرایی مه زنه پیاوان و سه روکان و چه کداری ئوستاجلووی ویژایی میرانی ماله وه ی ناره هانا و یاریده ی شازاده له ده یله مان. نه گه رچی نیزیکی ده هه زار شه رکه ریکی قزلباش له ده یله مان کوه بوون، به لام نه یانویژا هه لکه نه سهر نه میره دیباج و ناوچه ی لاهیجان. سه رنه جام چوارسه چه کداری ئوستاجلوو و غه رییلوو و سایی توخمه کانی قزلباش غیره تیان بزووت و بی ئیزنی شازاده و سه رکرده کان به ره و گیلان تیزاچوون. له گیلانی بیه په س شه ش هه زار چه کداری سواره و پیاده یان له جه مشیدخانی حوکمران و هرگرت و به مه بهستی چوونه شه ری نه میره دیباج به ره و لاهیجان تیکشان. کاتیک به رووکاری نه وه وئ دا که و تن نه میره دیباجیش به ره و پروویان هات و ئاگری شه ر هه لگیرسا. جاری یه که م له شکری سهر سووران شکان و بیست که س له میرزاده کانی ئوستاجلوو کوژران. پاشان سپای بیه په س له پشته و هرا په لاماری نه میره دیباجی دا و کردیانه نیشانه ی تیر و تفه نگان. خودا ورستان فیشه کیک له نیوان هه ردک

شانی درا و له سینه‌ی سه‌ری کرد. به‌م پروداوه گیله‌کی به‌زین و قزلباش هروژمیان برد و سواره و پیاده‌یان پینخوست کردن و سه‌رله‌نوی هه‌ریمی گیلان که‌وته‌وه ده‌ست کاربه‌ده‌ستانی شاهی.

سالی ۹۷۹ / ۱۵۷۱-۷۲

له‌م ساله‌دا شاته‌هماسب پیره‌محه‌مه‌دی چاووشلووی ئوستاجلووی کرده حاکمی گیلان و ئه‌میر غه‌یب‌سولتانی نه‌ارده لای ده‌یله‌مان و چیاکانی گیلان بۆ لیدان و سه‌رکوتی تاوانباران و به‌دغه‌پان، به‌لام له ده‌یله‌مان چرای ته‌مه‌نی ک-وژایه‌وه. ده‌سه‌لاتی گیلانی به‌خشی به‌ ئیمام‌قولی میرزا و پیره‌محه‌مه‌دی بۆ کرده له‌له.

هه‌ر له‌م ساله‌دا ده‌نکیک خشتی زیڤ و یه‌کی زیڤ، له‌بری شه‌شسه‌د خشتان که هه‌ر کامه‌ی ۳۰۰۰ مسقالی شه‌ری قورس بوون و له‌قه‌لای قه‌هقه‌هه‌ خرابونه زیڤ خاک، شرت و گوم بوون. هه‌بیب‌به‌گی ئوستاجلووی دژدار تاوانه‌که‌ی خسته ئه‌ستۆی سمایل میرزا و ئه‌ویش تو‌لماتی ئه‌م پروداوه‌ی هاویشته‌گه‌ردنی کچه‌که‌ی وی. شاته‌هماسب چه‌ند میر و سه‌رکرده‌یه‌کی بۆ تو‌ژیینه‌وه و لیکۆلینه‌وه ناره‌ده قه‌لایه‌. حوسین‌قولی خوله‌فای پۆملوو و وه‌لی خه‌لیفه‌ی شاملووی حاکمی قوم قسه‌که‌ی میرزایان به‌راست دانا و پیره‌محه‌مه‌د و خه‌لیفه‌ی ئه‌نساری قه‌راچه‌داغ، هه‌بیب‌به‌گیان به‌هه‌ق زانی. هه‌ر بۆیه هه‌ردک ده‌سته‌که‌ به‌دردۆنگی له‌یه‌کتر گه‌رانه‌وه قه‌زوین و له‌کۆری پادشادا قسه‌ی سارد و سووکی تو‌یکلاریان به‌زاری دا هات که فه‌رمانه‌رواشی ده‌گرته‌وه. له‌و پۆژه‌وه شوینه‌واری دووبه‌ره‌کی له‌پیزه‌کانی سه‌رسووران دا سه‌ری هه‌لدا و تاقمیک له‌سه‌رسووران لایه‌نی ئوستاجلوو و ده‌سته‌یه‌کش لانی سمایل میرزا و خوله‌فایان گرت.

سالی ۹۸۰ / ۱۵۷۲-۷۳

سهره تاي ئه م ساله مه ليك سولتان محه ممه دي كوڤي مه ليك جانگيري
حوكمداري «كه جوو» ي سهر به روسته مدار كه خوشكه زاي خان ئه حمه دي گيلاني
بوو ته ماي گرت وه خو كه وي و گيلان بكرئ. پوخته ي ئه م رووداوه به لك و پوپه
ئاوايه: بهرله گيراني گيلان و گيروده بووني خان ئه حمه د، ئه سكه ندهر به گي ئه فشار
كه به مه به ستي و هرگرتي باج و پيتاكي كه جوو سهرداني مه ليك جانگيري كردبوو،
مه ليك خوي بوارد و هينديكي هيناو برد و وه پاش گويي دا. ئه سكه ندهر به گ
عوينكي گيرا و مير جانگيري گرت و برديبه ده رگانه ي پادشا. له ويشه وه بهر بيان
كرده قه لاي ئه له مووت و له بهنديان په ستاوت هه تا تاوي ته مه ني په پي. مه ليك
محه ممه د ئه و دهمه ي كه هه واي به ده سته وه گرتي جله وي حكوومه تي گيلان له
كه لله ي دا و ديوي باديهه وايي و خه يالاي پوچ له سهرسه راي ميشكي دا بنه ي
داكوتا، كاري ئه وه نده سه ير و نابه جني كردن كه شاته هماسب به مه ليك ديوانه
ناوي زړاند. ئيمام قولئ سولتاني كوڤي به درخاني ئوستاجلوي كرده سه ري هه تا
دژي كه جووي لي بستيني و ده مكوتي بكا، ئه ويش فه رمانئ شاي نابه سه رچاوي و
به پينچ هه زار سواره وه په لاماري مه ليكي دا و مه چه كه ي له ده وره ي قه لاي كه جوو
ئه نگاوت. له م كاته دا مه ليك پياويكي نارده لاي ئيمام قولئ و ليئ راسپارد ئه گه ر
زه حمه ت بكيشئ و به ته نيا بيته ده ركي قه لا، چه ند قسه يه كم پييه تي كه ناكري به
كه سيان بليم و بياندر كينم و ده بي بي و پيكه وه برپاري لي بده ين و پاشان به
پيچكي به رزي فه رمانر ه واي رابگه يه نين. دياره كژمه ليكم دياريش بو داناوه، بو ويته
جووتيك بازي باڤي ده كه مه قه ده م خوشانه كه له بارگاي ميراني گه وره ش وه گير
ناكه ون. زور تامه زرؤم كه به ده نگ داواكه مه وه بي و مه رحه مه تي ئاواش هه ر له
خوي ده وه شيته وه. كاتيگ ئه م قسانه ي پيگه يشتن خوي بو چون ده ده سك
نا و هه ر چه ندي ميران و گه وره گه و ران ده به ري گه ران كه نابئ شتي وا بكا،

له به روهی پیاویکی به جهرگی مهل خۆشه ویست و ئاشقه راو بوو، تاسه ی باز بالنده ی دلی به نیچیر گرت و خۆی بۆ رانه گیرا و گوئی به گوته ی ئامۆژگاران نه بزووت. پیتی له جه غزی پاریز تیپه راند و بی بیر لی کردنه وه و بی حه جمین و هه دا ویپای پۆله سواریک له شوینی دیاری کرا و خۆی نواند . مه لیک سولتان محه ممه د چهند پیاویکی چوست و چالاک و به ده ست و بردی چه کداری له که لیتک دانابوون و هر که ئیمام قولی گه یشتی له ناکا و لینی وه خۆکه وتن و مه قیان لی بری. قه دیمی گو توویانه یه کیک ئه گه ر ئه جه لی هات مل پیوه ده نی و ناگه پیتته وه. دوا ی ئه م پووداوه هیـزه کانی ره وین و په ره م په ره م بوون و له ده وره ی که جوو را به ره و قه زوین تییا نته قاند.

سالی ۹۸۱ / ۱۰۷۳-۷۴

پۆژیکیان له م ساله دا حالی موباره کی شاته هه ماسب شیوا و تیکه لگلا و نه خۆشی سواری سه ری شانی بوو. سولتان سوله یمان میرزای خواری شه مخالی چرکس و کورپی دووه می پادشا که له وه تی وه بییری ده هات غولام و خزمه تکاری مه رقه دی ئیمام ره زا بوو .. په حمه تی خودای لی بی - له و جه نگه یه دا هاتبووه خزمه ت باوکی له قه زوین. هیزی قزلباش له کاتی نه خۆشی شادا بوونه دوو دهسته و هینده ی نه مابوو لیکه دن و پیکه له پرتین و هه لالیه کی گه وه بقه ومیتن که له ناکا و یه زدانی مه زن، پادشای پایه به رزی خۆش کرده وه و گپی ئاگری ئاژاوه پۆمرکا. پادشا له م هه لویسته ی قزلباشان دلی گه ردی گرت که هه ویته که ی له لایه ک حوسین قولی خوله فای پۆملوو، ئه میر ئه سلان به گ و شه مخالی چرکس و له لایه که ی تره وه حوسین به گی یوو زباشی ئوستاجلوو، په ری به گی قۆجلووی قۆرچی تورکمان و زالی گورجی بوو. میر دلی له و تاقمه ره ش هه لگه را، به لام بۆ

چ... و خساندن و تۆله لی کردنه و هیان ههنگاوی به پاریزی دهنه. له بهروهی پادشا نهرمی دهکیشا، که تن و پیلانی ئه وان رۆژ به رۆژ زیاتری پهره دهگرت.

ئه وهی ناجسن و بی فه پبی، مه هیله تا له سه ره په ربی
ئه وهی دالاش به خیو کاتن، ده بی ئاقیبه تی شه ربی
له گه ل ژیرده سه ته کانی خۆت به نهرمی قهت مه جوو لئوه
ئه گه ر ئه لماس درشتیش بی، ده بی بشکیت و په ره په ربی

سالی ۹۸۲ / ۱۵۷۴-۷۵

له هه ساڵه دا پادشای تاج به خشی جیهانگیر سولتان سه لیم خان له م دنیا رپوو خهک و خۆنه گره وه رپووی کرده دنیا ی هه رمان. په نجاوسی سال ژیا و هه شت سال و هیندیکی فه رمان په وایه تی کرد. شه ش کورپی له پاش به جیما، بۆ نمونه سولتان مراد که به هه ول و هه لسو و پان و ته گبیر و پای بی سی و دووی محه ممه دپاشای مه زنه وه زیر له مه غنیساوه گه یشته ئیستانبول و ته شریفی موباره کی دانیشه سه ر ته ختی ده سه لاتی خونکارانی رۆم. پاشان به پی سی رپی وشوین و یاسای عوسمانی و به گویره ی فتوای عوله ماکانی مه زه بی ئه بو و حه نیفه .. نوعمانی کورپی ساییت - که ده لئین: تیدا بردنی مایه فیتنه ی که م به قازانچ و به رژه وه ندیی زۆربه، کاریکی شیاوه، هه ر پیتج برا که ی له رۆژیک دا خنکاندن و له په نا گۆری باوکی به رزه جییان ناشتی.

وه ختایه ک شاته هه ماسب له قه زوین هه والی مردنی سولتان سه لیم خانی بیست، محه ممه دی سولتانی ناسراو به تۆقماقی به کۆمه لیک پیتشکه شی و دیارییه وه بۆ

سهره‌خۆشی و پیرۆزبایی له پادشای پهره‌ده‌ری قه‌له‌مره‌وی فه‌رمان‌ره‌وایه‌تی نارده ئیستانبول.

سالی ۹۸۳ / ۱۵۷۵-۷۶

شاته‌ه‌ماسب به‌شیک له ناوچه‌کانی گیلانی بیه‌پیشی به‌خشی به‌سه‌رۆکانی ته‌که‌للو و ئه‌و خیله‌ په‌ریشان و پۆژگار تاله‌ی نارده‌ ئه‌و مه‌لبه‌نده به‌خیروبیره. پاشان مرادخانی کورپی ته‌یموورخانی ئوستاجلووی به‌مه‌به‌ستی تۆله‌ کردنه‌وی ئیمام‌قولی و گرتنی ناوچه‌ی که‌ جوو نارده‌ پۆسته‌مدار. له‌ درێژه‌ی سال‌دا کارکیا ته‌حمه‌د، له‌له‌ی جه‌مشیدخانی حاکی بیه‌په‌س کۆچی دوایی کرد.

سالی ۹۸۴ / ۱۵۷۶-۷۷

له‌ نیوقه‌دی مانگی سه‌فه‌ردا شاته‌ه‌ماسب بۆ به‌ده‌نگه‌وه‌چوونی بانگاوز و بانگه‌یشتنی په‌روه‌ردگار به‌ره‌و خانه‌په‌نای حه‌سانه‌وه، بارگه و بنه‌ی تیکه‌وه‌پێچا و مه‌لی رووحی پاکی قاپۆری قه‌فه‌زی له‌شی شکاند و رووه‌و باخی به‌هه‌شت له‌ شه‌قه‌ی بالی دا. تیشکه‌ی خۆره‌تاوی سۆز و لاواندنه‌وه و به‌سه‌رکردنه‌وی که‌ دنیا‌یه‌ک له‌ ژیر شابالی دا به‌هیمنی و خاترجه‌می ده‌ژیا و ئه‌وه‌نده‌ی دلخوازه‌ چه‌تری هه‌ل‌دابوو، به‌ره‌و کوژانه‌وه‌ ته‌شک و داویتی کۆ کرده‌وه. شای کامه‌روا که‌ له‌ سایه‌سه‌ری ده‌سه‌لاتی ئه‌ورا جیهانیک له‌ لانک‌ولۆرکی داده‌وانی و حه‌سانه‌وه‌دا پشووی دابوو، روخساری چه‌شن‌ه‌تاوی له‌ ئاسۆی زه‌رده‌په‌پی ئاوابوونه‌وه‌ تلی دا. خێوه‌تی سه‌راپه‌رده‌ی که‌ سه‌ری له‌ میچی ئاسمان ده‌ساوی و جیتی دلخۆشی و خۆپێوه‌رانی چه‌رخ‌ی گه‌ردوون بوو، په‌شه‌بای نه‌مان لولی دا و ئه‌ستۆنده‌کی په‌راند و به‌ سه‌ریه‌کی دا ته‌پاند. ئالای وه‌کوو پیرۆزه‌ی که‌ بالنده‌ له‌ ژیر نیستی

که پرۆکه ی بالانی دا دهسه کنی، هه لۆی چاره نووس له حه ویقی ئاسمانه وه به ره و
سینه ی خاکی داگیرا.

دهستی شکاوم بۆ مه زنه میری گه وری تاجدار
خه راجی ده ستاند له پادشاهان به کاروان و بار
حه یف یه کی وا نادۆزیتته وه هه رگیز ئاسمان
له نیو ئاوینه ی مانگ و هه تاو و پۆلی ئه ستیران

ئه م کاره سات و پروداوه تال و ناخۆشه گه وریه له شه وی سی شه ممۆی
شازده ی سه فه ردا قه وما. دیوی په شیوی و ئازاوه ی نیو ریزه کانی قزلباش که
ماوه ی چل سال بوو پرخوهۆر له خه ویکی قورسه دا نووستبوو، وه خه به ر هات و
که...ردی به گه رده لول و ته پوتۆز و ته ندووره زنه. حوسین به گی یوو زباشی که
کۆله که ی به رز و پته وی ئه و زنجیره یه بوو، و پرای زۆربه ی پیاوماقوولان و
تایفه کانی هۆز، شان به شانی عه لی خانی گورجی و زالی گورجی که خالوانی سولتان
حه یده رمیرزا و ئیمام قولی میرزا بوون، به پیشنیاری سولتان برایم میرزای کورپی
بارام میرزا هه ر ئه و شه وه که...ساوی پروناکیده ری ئاسمانی فه رمانه وایه تی
گه شه و تیشکه ی گۆشه نیگای له پروومه ت و هه نیه ی پرۆگار وه رده گرتته وه، سولتان
حه یده رمیرزایان برده کۆشک و سه رسه رای ئاوه دانی میری هه تا دوا ی ته واو
بوونی پادشای بی وینه، دانیشیتته سه ر ته ختی ده سه لات.

به تلکی له شه و چووبوو که شای هاوشانی جه مشید و ئه سکه نده رسپا رۆی بۆ
دنیا ی دیکه. سولتان حه یده رمیرزا تاجی پادشایه تی نایه سه ری و شیر ی
گه وه ره بندی له قه دی شه ته ک دا و له نیو ژنان و خاتوونان دا به سه ربه ستی
دانیشه سه رته ختی فه رمانه وایه تی؛ به لام وه ختایه ک یای په ریخانی خوشکی

پادشای خوابه خشیو بارود ژخه که ی ئاوا دی، خیرایه کی قاسیدیکی به بهینه ت و به قای نارده لای شه مخالی چرکه سی خالی و حال و برژه که ی لی پوون کرده وه. شه ویش له ریوه ویپرای حوسین قولی خوله قای رۆملوو، ئەمیر ئەسلان به گی ئە فشار، تایفه ی ته که لوو و تورکمانی ئە فشار و کوردانی پرچه کی سواره و پیاده له جهرگه ی شه ودا دارژانه دهر وازه ی مهیدانه ئەسپ و به چه ک وچۆله وه خۆیان به حه وشه ی حهره م دا کرد. کاتیکی حوسین به گی یووزباشی و توخم و تۆرمه ی ئوستاجلوو و گورجی به هاتنی ئەوانیان زانی، ویپرای سولتان برایم میرزا به لای دهر وازه ی دی... وان دا که پیی ده لاین ئاله قاپۆ هیرشیان هیتا و کردیانه پاله په ستۆ، به لام پاسدییران دهرگ... ایسان لی نه کردنه وه و به ریانگرتن. له م کاته دا سولتان حوسین به قسه و ته گیری هیندیک ژن و ژالی ناته و او جل و به رگی ژنانی پۆشی هه تا بتوانی ئاوا ویپرای ئەوان دهر باز بی و خۆی بگه یه نیتته نیو پیزی لایه نگرانی و له شه پ و گه پی شه مخال قوتار بی و زهره دی پی نه گا و بیته میری سه ره به خۆ. کاتیکی له سه سه راهه خۆی هاویشته دهر، خیرایه کی پۆلیک خزمه تکاری چرکه س شه مخالیان خه به ردار کرد و ئەویش که وتسه ساری و هه ره که چارشوی لی دامالی، سولتان حه یده ره دهسته و خه نجه ر لینگی دایه، به لام غولامیکی چرکه س وه پیشی گه را و به زه بری شیریک ئە و داره سه وله ی جۆباری فه رمانه وایه تی و ئە و گو له ناسکه ی باخچۆله ی پادشایه تی داهیتا که له نیو بنه ماله ی سه فه وی و خانه دانی عه لی دا که س شانی له شانی نه ده دا. له م به ینه دا حوسین به گی یووزباشی ویپرای هاوړپییانی ئاله قاپۆیان به زه بری ته ور و ته ورزینیان شکاند و خۆیان به دیوانی شاه ی دا کرد. زالی گورجی ویپرای دهسته یه ک لاپۆره هیرشیان برده سه ره ده وله تخانه. شه مخال سه ری سولتان حه یده ری بری و فرپی دایه به ر پشیان. گورجی که وتنه شه پ و کوشتار له حه وشه ی حهره م که وچکی تیتته ده گه را. زالی گورجی که سه ره کرده ی ئە و خیله گومرایه بوو به فیشه ک ئەنگوا و کوژرا. ئە و

زیارەتی گۆکۆی پاکی ئەژدادی پایەبەرزى کرد و داواى هیممەت و بەرەکەتى لى کردن. لەویوه پووی کرده قەزوینی پایتەخت و سەرەتا تەشریفى برده مأل و سەرای خولەفا تا وەختیکى باش و بەودم بۆ رۆنیشتنە سەر تەختى فەرمانرەوايەتى دیاری بکەن.

حوسین بەگى یووزباشى و سولتان مستەفا که بیستیان هەموو لق و پۆپەکانى قزلباشان (سەرسووران) لە دەورەى دەسەلاتى سەمایل میرزا لە قەزوین کۆبوونەوه، سەریان لى شیوا. حوسین بەگ ویستی بە جل و بەرگی قەلەندەرانیوه بەرەو بەغدا بپروا، بەلام خەلکێک ناسیانەوه و گرتیان و بردیانە بارگای پادشا. سولتان مستەفاش عەشیرەتى بەیات که سەردەمى شای خرابەشیو لە ژێر دەسەلاتى ئەودا بوون، کاتیک گەیشتە نیویان قزلبەستیان کرد و فراندیانە خزمەت شاسمایل. حوسین بەگ هەشت مانگ لە قەزوین گیرا و ئاخیریەکەى بە حوکمی فەرمانرەوا کوژرا.

پاش داودامەزران و سەقامگیربوونی شاسمایل لەسەر تەختى دەسەلات، سەرەتا حوسین قولى خولەفاى گرت و بە شیشى ئاورین سۆمایى لە چاوى جیهان بینى برى. هەرۆهە زۆربەى ئاژاوه‌گیرانى قزلباشانى گرتن و تاقمیکى کوشتن و ئەوانى تری چۆوه‌چزە دان و تۆقاندنى. دەستەیه‌کى زۆر بالا بردن و لە نیو هاوشانەکانیان دا وای بەرز کردنەوه که لە پۆپەى هەمووانیان تێپەرانند. چۆنیەتى پووداوه‌کانى سەردەمى شاسمایل لە نیوبەندى باس و خواسەکانى داها توودا بەتەواوى دەخرینەپوو.

ئێستا لێرەدا بادەدەمەوه سەر شاتەهەماسب و نابى لە بیرمان بچى که فەرمانرەوايەکى دادەوانى لایەنگرى ژێردەستان و شاهەنشایەکى فامیدە بوو. زۆرى دل بە مالى دنیايەوه بوو. ئەوەندەى زیڤ و زیو و جەواهیرات کۆکردبوو که تەواوى پادشاهانى ئێران و تووران دواى پۆژگارى چەنگیزخان، ناوە‌للا لەوەتى

ئیسلام بناغهی داناوه، هیچ کامیان قهت ئه وه نده یان نه خستۆته سهر یه ک. وهختایه ک شاسمایل منی رهش که ره وهی ئه م لاپه پانه ی پاسپارد هتا به سهر پابگه م و بزاندم حیسابات چۆنه و چی به سهر چیه وه، پیندا هاتم و ئاوام بژاردن: ۱- سیسه دو هه شتا هزار تمه نه غدینه ی زیپر و زیوی سکه و خشل. ۲- شه شسه د خستی ئالتوون و زیو که هه رکامیان سیه هزار مسقال قورس بوون. ۳- هه شسه د سهر پۆشی زیپر و زیو. ۴- دووسه د خالوار پارچه ی هه ریر. ۵- سیه هزار دهست ج... ل و بهرگ و بالاپۆشی دورواو له کووتالی هه ره باش. ۶- چهک و چۆل و رهخت و زینی سیه هزار سواران که بریتی بوون له جبه و زریی گ... و چنسی ئاوریشمی خاو و سه رجلی زریدار. ۷- سیه هزار وشتری می. ۸- سیه هزار سهر ماینی عه ره بیی جوان و چالاک. ۹- دووسه د سهر ئه سپی چاک و تایبهت. ج... له و پی ودانه پیندا برۆ و حیسابی خۆتی بو بکه و بزانه کۆشک و سهر سه را و کارگه و چیشخانه و فهراشخانه و یه خته رمه خانه ی چه نده بوون.

ماوه ی هه وت سال و له هیندیک شویتان ئۆ سال بوو که باج و پیتاکی هه ری می نازه ربا یجان، شیروان، ئه رران و چه ند مه لبه ندیکی دیکه ی وه رنه گرتبوو و خه لک پیی قه رزدار بوون.

ک... و پانی پایه به رزی بریتی بوون له: ۱- سولتان محه مه دمیرزا ۲- سمایل میرزا، که هه ردووکیان له دایکه وه نه وه ی عیسه بگی تورکمان بوون. ۳- سولتان سوله یمان میرزا ۴- سولتان ئه حمه دمیرزا ۵- سولتان جونه یدمیرزا، که هه رسیک له داوینی خوشکی شه مخال و جاریه کانی چرکس به ری بوونه وه.

۶- سولتان حه‌یده‌رمیرزا ۷- سولتان مسته‌فامیرزا ۸- ئیمام‌قولی‌میرزا ۹- سولتان مه‌حموودمیرزا، که هه‌ر چواریان له‌که‌نیزانی گورجی که‌وتبوونه‌وه.^۱ وه‌ک له‌ په‌وتی باسه‌که‌پا ده‌رکه‌ه‌وی، سولتان حه‌یده‌رمیرزا له‌ په‌وژی کۆچی دواویی باوکی‌دا کوژرا. پینچ کورپی تری له‌گه‌ل سولتان برام‌میرزای کورپی بارام‌میرزا که‌به‌پاستی ئاده‌میزادیکی ورد و وریا و شاره‌زای هه‌موو بواران بوو، و پراپی حه‌سه‌ن‌میرزای کورپی سولتان مه‌مه‌دمیرزا، مه‌مه‌ده‌حوسین‌میرزای کورپی بارام‌میرزا و به‌دیعووززه‌مان‌میرزای کورپی بارام‌میرزا به‌پینی فه‌رمانی شاسمایل له‌ قه‌زوین کوژران. سولتان جوئه‌ید زه‌ردایی له‌ چاوان بپا و سولتان مه‌مه‌دمیرزا ناسراو به‌ خودابه‌نده‌ و گه‌وره‌ترین کورپی پادشا دوا‌ی نه‌مانی شاسمایل به‌گویره‌ی ته‌گبیروپای میران و مه‌زنان و ماقوولانی قزلباش بوو به‌ شای ئیران. دیسه‌اره‌ چه‌ئونه‌تیی ژیان و به‌سه‌ره‌اتی هه‌رکامه‌یان له‌ جیی خزی‌دا ده‌خریته‌ گۆپ.

ته‌رمی ئه‌ و پادشا خوابه‌ خشیوه‌یان دوا‌ی شۆردن و کفن کردن له‌ قه‌زوینه‌وه پراگوئیسته‌ مه‌شه‌دی پیدیه‌رۆژ و له‌ په‌نا مه‌رقه‌دی پروناکیدهر و بۆنخۆشی ئیمام په‌زا .. وه‌به‌ر په‌حمه‌تی خودا بکه‌ه‌وی .. ناشتیان.

سالی ۹۸۵ / ۷۸-۱۵۷۷

شه‌وی شازده‌ی مانگی په‌مه‌زانی ئه‌م ساله‌ شاسمایل [ی دووه‌م] له‌م دنیا پووچه‌وه پووی کرده‌ هه‌ریمی هه‌رمان. شاسمایل پادشایه‌ک بوو زیره‌ک و

۱- میژووی عوسمانی له‌ لاپه‌ره‌ ۶۵ی به‌رگی سید‌دا ده‌لی: شاته‌ه‌ماسب دوازه‌ کورپی له‌ پشتی که‌وتسه‌ته‌وه و به‌پینی ته‌مه‌ن بریتین له‌: مه‌مه‌ده‌ی خودابه‌نده، سسمایل، مراد، سوله‌یمان، حه‌یده‌ر، بارام، مسته‌فا، مه‌حموود، عه‌لی، ئیمام‌قولی، ئه‌حمه‌د، زه‌ینولعابیدین و مووسا. مراد و زه‌ینولعابیدین به‌رله‌ نه‌مانی باوکیان مردوون. گۆیا دوو کورپی دیکه‌شی به‌ناوی برام و حه‌سه‌ن هه‌بوون. و.

ناسک خه یال و به سهر نهوسی خوی دا زال و به رزه ئاکار. له مهیدانی شهردا شیرمهردی بوو خه نجهروه شین و له کۆری شادی دا هه وریک بوو گه وهه پزین. شه وهنده به دل و دهروون بوو که زیپی ته و او عیار و بهردی بخر و چرووکی به لاهه و هک یهک و بوو. له بهر ده هندهیی و نیوچاوان به رزی دهریا و کانگا بهرگه ی به خشینیان نه ده گرت.

دهریا که دیتی ته خشان په خشان و به خشینی میری
له خه جاله تیان به سهر خوی کیشا که فی وهک شیري
به و که فهی بلین تیی هه لئه پیچی و وازی لی بیئی
چون بلقی ئاوه و پۆرگی هه لداوه و با دهیده میئی

سهره پای ئه مانه که سیکی توورپه و ئوسن و تونده ته بیات و قسه رهق بوو. بۆ تاوانیکی بچووک سزایه کی که وره داده نا و بۆ نوکته یه کی خوش زیپیکی زۆری ده کرده باربوو. وهک باسیان کردووه و ده گنر نه وه، شاسمایل سهره تا له ژیر سیبه ری دایکی به رزه وه جاهی دا په روه رده کراوه، هه تا له سالی ۹۶۳ تا جی شانازی حوکمرانی خوراسانی کراوه ته سهری. دواي ماوه یهک به حه ول و ده ولی رقه وه نان و قین له زگان لیخراوه و له سیاچالی قه لای قه هقه هه دا زیندانی کراوه و ماوه ی بیست سه سالان له وئ دا ماوه ته وه. دواي نه مانی باوکی له زیندان ده رکیشراوه و کراوه ته پادشای ئیران. له بهر به ته گیری هیشتا ته و او بناغی ده سه لاتی دانه کوتابوو و یستی که جنیودان به شیخه یین [حه زره تی ئه بوو به کر و عومه ر] له گه ل عوسمانی زونووره یین و ئایشینی داوین پاک و ده که سه ی مـ زگینه ی پی دراو -- په زای خودایان لی بی - قه ده غه بکا و به پیچه وانهی باوک و باپیری بجـ و ولیتـه وه و ریازیک بگریته بهر که له ولاتی ئیران سوننی و شیعه

هه رکام به پچکه ی خـۆیان دا برۆن و نه بنه له مپهر و بهرگر له سهر پئی یه کتر؛^۱ به لام چونکه قزلباش له سهر رهوتی رافزی بوونی خۆیان سوور بوون، لئی بیزران و ته مایان گرت هه ره وختایه کی بۆیان هه لگه وی لئی رانه وهستن و نه و سولتانه زانا و دادپهروه ره مسولمانه تیدا بهرن. سهر سوور له کاری خۆیان خافل نه بوون هه تا له گه ل یای په ریخانی خوشکی پیلانیان دارشت و شه ویک له شه وان که نه و پادشا پایه بلینده له گه ل هه سه ن به گی هه لواچی ئوغلی خۆشه ویستی چوو بوونه سهرایه ک و ژووریک تاییه تی و له نوین و بان دا خه و تپوون، بۆ سه یه ئی لای ئیواره شا به مردووی و هه سه ن به گ به نیوه زیندووی ده رکیشران. میران و سهر داران هه رچی خورد بوونه وه نه یانزانی به راستی چ قه و ماوه. نه میرخانی تورکمان و سایری سه ره زکانی قزلباشی بنه گری قه زوین که و تنه شو ردن و له خه لات پینچانه وه و ناشتنی نه و خونکاره به هه شته لانه.

وهختی مه رگ بی له بهر ده رد و ژان
بیانو و بـه پیاو ده گریتن زه مان
هه ره و میوه یه ی ده ردی پـیـوهـبی
به جوولانی خۆی ده شتی لیوه بی
به کاری چ دی بـۆ له شی زیـوین
کفنی بۆنخۆش و تاپووتی زیـپین

۱- شاسمایلی دوهم هه ره که بوو به فرمانه روا رایگه یاند سوننیه. (میژووی عوسمانی، ب ۳، ل ۱۶۶. و.)

دوای دوو پوژان پیاویان نارده شیراز به دوای سولتان محهمه دمیرزادا. ئه ویش چونکه له خۆی رانه ده دی زۆر لسه سه ره خۆ و به ساوه ساو هاته قه زوین و کردیانه پادشا.

هر له م ساله دا پادشای هه مووی دنیا و خونکاری زه مان و جانگیری ده وران سولتان مرادخان له بهروه ی شاسمایل گه لیک کاروباری پیچه وانه ی یاسا و پریسا و پئوشوینی ئاشتی و پیکه اتنی پیشووی ئه نجام دابوو،^۱ ته مای گرت خاکی عه جه مان به تووره کان بکیشی؛ بۆیه کاتیگ له پهره والی مردنی شاسمایل پیکه یشت سوورتر بوو له سه ر بریاری خۆی.

سالی ۹۸۶ / ۱۵۷۸-۷۹

له سه ره تای ئه م ساله دا هه ره گه وره کانی قزلباش: ئه میرخانی تورکمان، شارپوخ خانی زولقه در، موسه ییب خانی ته که للوو، پیره محهمه دی ئوستاجلوو، قولی به گی قۆرچی باشی ئه فشار، قورقه میزخانی شاملوو و حوسین قولی خوله فای پۆملوو پیکه وه ریککه وتن و په یمانیان به ست تا کاروباری ولاتی ئیران به دهسته وه بگرن و هه ریمه کان دابه ش بکه ن و پادشای کویره مووشه هه ر ناوی شایه تی به دووی خۆی دا بکیشی و هه یچ کاره نه بی. جله وی و هزاره تیان ئه سپارده دهستی لێوه شاوه ی میرزا سه لمانی جابری ئیسفه هانی که ئه ویش چاوی چاکی هه تر نه ده کرد. ئه م کۆمه له سه رداره ویستیان که به فه رمانه وایه تیی پادشای کۆر و

۱- شاسمایل دووهم په یمانی سولجی باوکی له گه ل عوسمانیه کان وه به رچاو نه گرت و کۆمه لیک له خان و میرانی ژیر ده سه لاتی عوسمانیه کانی بۆ لای خۆی راکیشان. هه ر که سه له عوسمانیان هه لبرابسا چاکه ی له گه ل ده کرد و پله ی ده دایه... له م سه ره وه نه ده دا حوکمرانی لورستانی ئیران په نای برده به ر حکومه تی عوسمانی و ئه وانیش له رپوه ئالای تایبه ت و شیر و خه لاتیان بۆ نارد. ئاوا بوو که نیوان گرژی مابه ینی ئیران و عوسمانی رهنگی دایه وه. (میژووی عوسمانی، ب ۳، ل ۶۷). و.

وهزیرایه‌تیی وه‌زیری پرووش کاروباری ولاتی عه‌جه‌مان ری‌ک‌بخن و
هه‌لیسوورپینن.

هه‌ی له‌م بۆ‌چوونه‌ بۆشه، وه‌ی له‌و خه‌یاله‌ خاوه

له‌ ماوه‌ی سالی‌ک‌دا ته‌واوی مال و سامان و نه‌غدینه و خه‌زینته‌یه‌کی که
شات‌ه‌ماسب وه‌سه‌ریه‌کی نابوو، هه‌موو به‌ بادا چوو. بارودۆخیکی ناله‌باری به‌ره‌و
تیک‌جمین بالی به‌ سه‌ر ولاتی ئیران کیشا.

هه‌ر له‌م ساله‌دا سولتان مرادخان پیی له‌سه‌ر برپاری پاری داگرت و ده‌شیزانی
هه‌ل‌ومه‌رجه‌که‌ چۆنه. خۆی هه‌ل‌کرد و به‌ هه‌موو هیژ و توانایه‌وه‌ تیداچوونی
نیشتمانی ئیران و برانه‌وه‌ی بنه‌ماله‌ی به‌دمه‌زه‌بانی ره‌چاو کرد. مسته‌فاپاشای
وه‌زیری دووه‌می کرده‌ سه‌رکرده‌ی قۆشه‌نی چه‌شنی ده‌ریا به‌ژاوه‌ژاوی و
سه‌دوپه‌نجاه‌زار سواره‌ی دپ و خوینتریژی وه‌پیش دا و فه‌رمان ده‌رچوو که
سپاسالاران و حاکمانی کوردستان بکه‌ونه‌ تالان‌وبه‌پۆی ئازهر‌بایجان. هه‌ر بۆیه
خوسره‌وپاشای به‌گله‌ربه‌گی وان شان‌به‌شانی میرانی کوردستان هی‌رشیان برده
سه‌ر مه‌حموودبه‌گی پۆملووی حاکمی خۆی و کوشتیان. مه‌له‌ندی خۆی و
سه‌لماس گیران و له‌ویوه‌ قۆشه‌نی به‌ره‌و ورمی داگه‌را و حوسین‌خان‌به‌گی
حه‌سه‌نلووی حاکمی وینده‌ری گیرا و ئی‌درایه‌ وان و خوسره‌وپاشا مه‌ته‌قی لی‌بری.
هه‌ر ئه‌مه‌ ساله‌ له‌ دیوانی قزلباشه‌وه‌ حکومه‌تی ته‌وریز بۆ ئه‌میرخانی
تورک‌مستان و ده‌سه‌لاتی چخورسه‌عد بۆ مه‌مه‌دی‌خانی تۆقماق [تۆخماخ‌خان]
دیاری کران.

سالی ۹۸۷ / ۱۵۷۹-۸۰

له‌م ساله‌دا مسته‌فاپاشای سه‌ردار به‌ خۆی و به‌ له‌شکریکی بی‌ئه‌ژماره‌وه‌ به
مه‌به‌ستی گرتنی شیروان و گورجستان بزووت. مه‌نو و چیه‌ری کورپی

«غورغوره»ی^۱ گورجی حاکمی ئاخسیخه [ئاخسیخا = تاخسیسه] سه‌ری دانه‌واند و وپرای کۆمه‌لیک له پاشازاده‌کانی گورجی ئیمانی هیتا و مسولمان بوو؛ بۆیه حکوومه‌تی به‌میرانگه‌راوی بنه‌ماله‌ی وه‌کوو پاوانه‌میری هه‌میشه‌یی باربووی کرا. تۆقماق‌خانی حوکمرانی چخورسه‌عد و پیرای ئیمام‌قولی‌خانی قاجاری حاکمی گه‌نجه و به‌رده‌ع له‌سه‌ر پینگای چه‌لدر به‌ره‌گه‌یان له قۆشه‌نی بالاده‌ست گرت و شکان. داودخانی کوپی لۆراسبی گورجی که به‌فه‌رمانی قزلباشان به‌سه‌ر قه‌لای تفلیس راده‌گه‌یشت قه‌له‌مره‌وی ژیر ده‌سه‌لاتی خۆپایی کرد و هه‌لات. مسته‌فاپاشا قه‌لا و هه‌ریمه‌که‌ی خسته‌ ژیر ده‌سه‌لاتی و کۆمه‌لیکی زۆری دانان بۆ پاراستنی و به‌ره‌و شیروان بزووت. کاتیک ده‌شتی زه‌که‌م بوو به‌خیوه‌تگه و هۆردوو به‌زی هیزه‌کانی سه‌ره‌نجام سه‌رکه‌وته‌ی عوسمانی، لۆندی گورجیی حاکمی ئه‌و مه‌لبه‌نده هاته‌ ده‌ست ماچ کردنی سه‌رداری بالاده‌ست و باج و پیتاکی وه‌ئسته‌ۆ گرت. له‌به‌ر سۆز و دلنه‌وایی میرانه و سینگ‌فره‌وانیی پادشاهانه ناوچه‌ی زه‌که‌م و حکوومه‌تی باپیرانی له‌سه‌ر تۆمار کرا. **بنکه‌ی ژین**

سپاسالار له‌ویوه‌ کۆچی لینا و کاتیک له‌نیوان چۆمانی قه‌نع و قه‌بری پکیفی به‌تال فه‌رموو، ئه‌میرخانی حاکمی ته‌وریز له‌گه‌ل سپای ئازهربايجان و نه‌خجه‌وان و شان‌به‌شانی ئیمام‌قولی‌خانی قاجاری حاکمی گه‌نجه و به‌رده‌ع و قه‌ره‌باغی ئه‌رران به‌سه‌ر هیزه‌کانی ئیسلامیان دا. سه‌ره‌تا که قۆشه‌نی له‌شکان نه‌هاتوو به‌مه‌به‌ستی کۆکردنه‌وه‌ی پاشه‌که‌وتی خورده‌و خۆراک بلّاو ببوونه‌وه، قزلباش به‌سه‌ریان دا که وتن و تاقمیکیان لێ کوشتن و نیزیکه‌ی شه‌ش‌ه‌زار سه‌ر و شتر و دووسه‌ه‌زار سه‌ر ئه‌سپ و ماین و بارگین و یه‌ستری په‌وه‌ی خونکاریان رادا و بردیان. وه‌ختایه‌ک سپاسالاری نه‌به‌ز هه‌واله‌که‌ی بیسته‌وه، خیزایه‌کی بارام‌پاشای

۱- رهنه‌گه‌ گریگوار دروست بێ و ئه‌ویش برای مه‌نووجیهر بووه. و.

مه‌زنی سه‌رکرده‌کانی ئه‌رزه‌پۆم و عوسمان‌پاشای مه‌زنی سه‌رکرده‌کانی دیاربه‌کری به‌کۆمه‌لێک چه‌کداری ئازاوه‌نارده‌لیدانی سه‌رسووران. زۆریک له‌میران و سه‌رۆکانی قزلباشان له‌وه‌لایه‌دا له‌خاک و خۆلی نه‌مان گه‌وزیندران و تاقمیکیان له‌پووباری کوپدا خنکان و چونه‌وه‌به‌ر باری فه‌نایه. هیزه‌زاله‌کان پۆزیک له‌به‌ر هه‌ستانی پووباری قه‌نع له‌وشوێته‌له‌نگه‌ریان گرت و بۆ به‌یانی به‌ره‌و شیروان په‌رینه‌وه‌ و قه‌لایه‌کیان به‌دار و دیواری مۆره‌له‌«ئهرش» ساز کرد. پاشان عوسمان‌پاشای چرکەس، کوپی «ئووزده‌میر»ی وه‌کوو وه‌زیر نارده‌شه‌مماخی و قه‌یتاس‌پاشای وه‌کوو به‌گله‌ربه‌گ له‌ئهرش‌دانا و به‌پێگای گورجستان‌دا گه‌رایه‌وه‌ ئه‌رزه‌پۆم.

سولتان محهمه‌د [ی خودابه‌نده]، سه‌ماعوونی گورجیی له‌زیندانی قه‌لای ئه‌له‌مووت ئازاد کرد که له‌سه‌رده‌می شاته‌هماسبه‌وه‌گیرابوو. شا به‌سه‌ری کرده‌وه‌ و حکوومه‌ت و دارایی هه‌ریمی تفلیس و ناوچه‌کانی ده‌ورانپشتی باربوو کرد و ناریدییه‌وه‌ گورجستان. کاتیکی سه‌ماعوون گه‌یشته‌وه‌خاک و مه‌له‌ندی تفلیس، کافران و می‌رخاسانی هه‌ریمه‌که‌تیی هالان و پێگایان به‌سپای ئیسلام گرت و خه‌ساراتیکی زۆریان گه‌یاند هه‌سته‌فاپاشای سه‌ردار. دوابه‌دوای ئه‌و سولتان هه‌مزه‌میرزای کوپی شامحه‌ممه‌د و میرزا سه‌لمانی وه‌زیر و گه‌وره‌سه‌رکرده‌کان به‌سی هه‌زار سواره‌وه‌ له‌قه‌زوینه‌وه‌گه‌یشتنه‌گه‌نجه‌ و به‌رده‌ع. راست له‌م جه‌نگه‌یه‌دا عادل گرای خان (گیرای خان) ی کوپی خانی تاتار به‌خۆی و پازده‌هه‌زار سواره‌وه‌ له‌ده‌ربه‌ندی شیروان تپه‌پی و چه‌شنی شییری بویر چووه‌فریای عوسمان‌پاشا و مسته‌فاپاشای سه‌ردار. عادل گرای خان وه‌ختایه‌ک پێی نایه‌شه‌مماخی، ئه‌ره‌س‌خانی پۆملووی حاکی شیروان، له‌ژووری شاری شه‌مماخی‌دا عوسمان‌پاشای وا گه‌مارۆ دابوو که هیتده‌ی نه‌مابوو به‌زۆرداری له‌لان ده‌ریپه‌پینتی و بیگری؛ بیه‌لام ده‌رفه‌تی نه‌دان و هه‌لیکرده‌سه‌ریان و

ئهره س خانى گرت و چه كداره كانى دانه بهر مه وداى شيران و تيران و به مه به ستي تالانى خيئل و بارى كه له و به رى موغان بوون له ئاوى روبرارى كور په پييه وه. پاش تالانى هوردو وگاي و به ديل گرتنى خاوخيزانيان گه رايه وه شيروان. له به روهى له شكرى تاتار بيروبه وئ دا بلاو بيوونه وه، عادل گراى وئ راي كومه له چه كداريكي تايبه تى له گۆشه يه ك مابوونه وه كه له ناكاو ميرزا سهلمانى وه زير به خۆى و بيست هه زار سواري قزلباشه وه به سهريان دا كه وت و له «ئاق سوو» ي سهر به شه مامخى شهريان له نيوانى دا هه لگيرسا و بوو به كوشت و كوشتار و دواى مرخيش مرخيش و كيشمه كيشميكي زور عادل گراى و ميرزاده كانى تاتار گيردهى سه رپه نجهى چاره نووس بوون.

كاتيك عوسمان پاشا به م كاره ساتهى زانى به په له پرپوزه و سه رلى شيواوى له شه مامخى را به ره و ده ربه نه ندى شيروان رايكرد و په ناي برده بهر دى ده موور قه پوو. له شكرى قزلباش له شه مامخيه وه چوونه ئرش و قه يتاس پاشا و ئاوپه حمان به گى و ستانى كه پاراستنى ئه و بيان پى ئه سپيرد رابوو، كوشتيانن و قه لاتى ئه رشيان ئاور تيبه ر دا و كرديانه كۆمايه ك خۆله ميش و له ويوه به خاترجه مى گه رانه وه قه ره باغ.

به هائه ددين به گى كورپى ئۆلمه كه بۆ دژداريى قه لاي قه باله و ئاق داش داندرابوو، شويى خۆى به جيپه نشت و له زه كه مه وه رۆيى بۆ لاي تفليس. دايكى سولتان هه مزه ميرزا [مه هدى عوليا] به وهندووكه سه ركه وتته باى ربه ن بالى نيشت و به بۆچوونى نه قوستانى ژنانه ي كاروبارى گرينگى شيروانى هه روا به ربه ربه لالا هيشته وه و عوسمان پاشاى له ده موور قه پوو ده رنه په راند و عادل گراى خانى هه لگرت و له هه ره تى زستان دا گه رايه وه قه زوين.

سالی ۹۸۸ / ۱۵۸۰-۸۱

وهرزی به هاری ئه م ساله مسته فاپاشای سهردار له زستانه هه واری ئه رزه پژه وه هه ستا و هاته سوینی قه لای قارس و دهستی کرد به دابه ستنه وه و سازدانه وهی. کاتیک هه والی سهرکه وتنی قزلباش له ههریمی شیروان و رهوینی عوسمان پاشا بۆ ده موور قه پوو و گیرانی عادل گرای خانی تاتار به گوینی موباره کی سولتان مرادخان گه یشته وه، مسته فاپاشای له سهرکر دایه تی خست و ئه و پله به رزه ی دایه سنان پاشای وه زیری سیهه م.

ههر له م ساله دا محهمه دپاشای بۆسنه ویی مه زنه وه زیر که له وه تی خانه دانی عوسمانی له سهر کارن هیچ گه وره وه زیریک تای نه کردوو و نیزیکه ی پازده سال به سهر به ستی وه زیری سولتان سوله یمان خان بووه و ئه وهنده ی سولتان سه لیم ژیاوه له پله ی خۆی دا ماوه ته وه، به دهست کابرایه کی قهره پشی وه بهر کێردان درا و شه هید کرا. ئه وهنده پایه بهرز بوو که شاته هه ماسب به باوکه و له جینی بساوکم ناوی دینا و پووی قسانی تیده کرد.

سهره تای مانگی ره بیعی یه که م عه لی قولی خانی کوپی سولتان حوسین به گی کوپی توورمیش خانی شاملووی حاکی ههرات و پزای مورشید قولی خانی کوپی یه کان شاقولی ئوستاجلووی حوکمرانی خه واف و باخه رز له گه ل سولتان محهمه د که وتنه ململانی و دووبه ره کایه تی و له وه ختیکی به ودم و له باردا عه بیاس میرزای کوپی شامحه ممه دیان له ته مه نی ده سالی دا کرده پادشا و ویستیان که به زۆره ملی سهر به ته واوی میران و سهردارانی خوراسان نه وی بکه ن و بیانخه نه ژیر رکیزی خۆیان. سهره تا هیرشیان برده سه ر مورته زاقولی خانی پورناکی حاکی مه شه د و له شوینیک که پنی ده لین تۆرۆق و که وتۆته دوو فرسه خبی شار، شه ریکی یه کجار قورسیان له نیوانی دا قه وما. مورته زاقولی خان هه لات و له ودیو

شوروی شاری مه شهه خوی گرتته وه. عهلی قولی خان چوار مانگ له پروکاری مه شهه بنه ی داکوتا و سهره نجام هیچی بۆ نه کرا و گه رایه وه ههرات. له ئاخری ئه م ساله دا دایکی سولتان همزه میرزا به شیک له هیزه کانی قزلباشی به سهر کردایه تیی شاروخ خانی مؤردار به مه بهستی وهرگرتته وهی تۆله ی خویتی میر عه بدوللای باوکی نارینه سهر میر مرادی (۴) حاکمی مازنده ران. په لامارده ران میر مرادیان گرت و بـــردیانه قه زوین و ئه ویش به تۆله ی خویتی باوکی کوشتییه وه و ده سه لاتی مازنده رانی به خشی به میر عه بدی (۴) ^۱ برای خوی. میرانی قزلباش له حوکمی توند و تیژی ئه و خاتوونه تۆقین و بۆ پینچانه وهی که وتته باس و راویژان. سهره نجام وایان دانا که بلین عادل گرای خان که له گایه تی و حه زی لی ده کا و به م بیانوه ههر دو وکیان بکووژن. پۆلیک سهر سووری دلرپه قی په نجه به خوین به فیت و دنه ی مه زنه میران په لاماری سهر سه رای پاشایان دا و ئه و ئافره ته بی ده ست و مست و وه جاخ زانه و داوین پاکه یان، که له تاوان دهستی له قه دی میرده بی غیره ته که ی هالاندبو و به راکیش راکیش برده دهره وه و کوشتیان. شه و و پۆژیک [مه هدی عولیا] به پرووت و قووتی له نیو خه لکدا فری درا و کهس نه چوو به لایه وه هه تا کفنی بکا و بینیی. عادل گرای خانیش ویرای سه د کهس له میرزاده کانی تاتار له ت و په ت کرا و تیداچوو.

سالی ۹۸۹ / ۱۵۸۱-۸۲

سهره تای ئه م ساله سنان پاشای سهر کرده گه یشته ئه رزه پۆم و شامحه ممه دیش به مه بهستی به ره نگاری و ونه وهی له قه زوینه وه به ره و کویستانی ئه رران بزووت. شاقولی سولتانی زولقه دری کوپی ته به ت ئاغا و مه قسوودئاغای ته مغاچی به

نامانجی پیکهاتن و ناشتی ناردنه ئه‌رزه‌رۆم بۆ لای سنان‌پاشا. دواى ئه‌وه‌ی که یخوداگان گه‌یشتنه خزمه‌ت سپاسالار، وایان قه‌رار دانا که سهردار بگه‌رپته‌وه ئیستانبول و سولتان محهمه‌دیش داوه‌ریتته‌وه قه‌زوین. له‌ویوه که یخودا و پیاوماقوولان بنیریتته بارگای سولتان بۆ مباره‌کبابی خه‌ته‌نه‌سوورانی شازاده‌ی به‌خته‌وه‌ر و به‌م شیوه‌یه ده‌رگای سولح و حاوانه‌وه بخریتته سهرپشت. به‌پیتی پیکهاتن سنان‌پاشا گه‌رایه‌وه پایته‌خت و پادشای ئیرانیش سولتان محهمه‌د، برایم‌خانی تورکمانی به‌کۆمه‌لیک دیاری و خه‌لاته‌وه ناره‌ باره‌گای سولتان مرادخان. خونکار ملی نه‌دا بۆ پیکهاتن و سنان‌پاشای له‌ وه‌زاره‌ت و سهرکردایه‌تی وه‌لانا و برایم‌خانی له‌ به‌ند توند کرد.

له‌ مه‌ودای مانگی ره‌بیعی دووه‌م‌دا عه‌لی‌قولی‌خانی شاملوو سهرله‌نوئ که‌وته‌وه له‌شکرکیشان و ویرای هیژیکی به‌رچاو په‌لاماری ده‌رویش محهمه‌دسولتانی رۆملووی حاکمی نه‌یشابووری دا و دواى خراپه‌کاری و به‌دی‌هیتانی ویرانییه‌کی به‌رفره‌وان له‌ هه‌ریمه‌که‌ی بی هیچ ده‌سکه‌وتیک گه‌رایه‌وه هه‌رات. له‌ کلکه‌ی ئه‌م ساله‌دا سولتان مرادخان ده‌ستووری فه‌رموو که شازاده‌ی کامره‌وا سولتان محهمه‌دخان خه‌ته‌نه‌بکری و پڕوشوینی خونکارانی خانه‌دانی عوسمانی کویر نه‌بیته‌وه. به‌مه‌به‌ستی کۆکردنه‌وه‌ی پیداو‌یستییه‌کانی میوانداری و بانگه‌یشتنی میران و پیاوماقوولان، جارچی و ته‌ته‌ر و ده‌رکه‌وانانی ده‌رگای به‌رزی ناردنه هه‌موو لایه‌کی قه‌له‌مه‌رووی ژیر فه‌رمانی.

سالی ۹۹۰ / ۱۵۸۲-۸۳

له‌ سه‌ره‌تای ئه‌م ساله‌دا سولتانی بی‌هاوتا دواى داوه‌رین و کۆبوونه‌وه‌ی سپاسالاران و خان و به‌گله‌ر و ده‌سه‌لاتداران، ده‌ستووری پته‌وی دا تا جیگای میوانداری له‌ سه‌رای برایم‌پاشا که که‌وتۆته‌شانی رۆژاواى مه‌یدانه‌سه‌پ ئاماده

بکری. وه ستاکارانی په نجه نه خشین و کار جوان، بازار و کولانی شاریان به کووتالی ئال ووالای هه ره باشی فه رنگ و قوماشی هه وره نگیله ی جیی ئیره ییی نیگارخانه ی چین و به هه شتی به رین، رازانده وه. وه زیرانی پایه بهرز و به گل به گانی خاوه ن پیز چوونه ئه و شوینه و سولتانی جیهان و شایانی تاجی زیرینی خانه دانی عوسمانی ته شریفی برده ئه و جیگایه ی ده تگوت به هه شته. ماوه ی دوو مانگ هه موو پوژی له گه ل ده سته یه ک له پیاوانی تایه تی باره گای چه شنی به هه شتی له هۆده یه کی سه یروسه مه ره و جوان نه خشین دراو، کۆبووه.

هه ره کام له وه زیران و گه وره گه وران و میران له ده وره به ری مه یدانه که ژوور و سه یوانیان له دار و ته خته هه لبه ست و که وتته سه ییرانی ده سکر دی سه رسو په یینی سنعاتکاران. ئه نه از یارانی هونه رمه ند و ماموستایانی ورده کار چی دلگر و جوان و په نگینه و زمان و قه له م ده روه سستی تاریفاتیان ناپه ن، خستیانته به رچاوان. بۆ وینه وه ستاکارانی سازنده ی داره خورما، پیته ج داریان که هه ره یه که ی به دوو سال دروست کرابوون و شانیان له شاننی سه ول و چنار تیده په پی نیشانی جه ماوه دا. ئه م دارانه هه رکام به کۆمه لیک میوه ی په نگا وره نگ و گو ل و گیا و گۆی بۆنخۆش و سومبول وه ها رازا بوونه وه که ئاسمان هه ر چاویک و هه زار چاو، چاوی له نه ده ترووکاند. له سه ر زار و زمانان باوه و له نیو ده فته ری سه رحیسا بان دا و نووسراوه که هه ر داره ی سی هه زار فلزیری تیچووه و داره خورمای بچووک و ئاساییش زیاتر له پیته سد تا شه شسه د قه د بوون. بپی هه زار ئالتوون له شه کر و شیرینی خۆش و په نگا وره نگ خه رج کرابوو. په یکه ری چی گیانله به ری چرنده و فرنده یه له مه له وه بگره هه تا ماسیی سه ر گو ی زه وی و جیژیانی ئاده می، هه ره چ...ه شنه ی ده دوا زده یه کی له ساز کرابوو. ئاژه لی وه ک مه ر و نیری و به ران و بالنده ی به رزه فر و درنده ی وه کوو شیر و پلینگ، که عه قل له دیمه نی ده سکر دیان تیده میتی، چاوی هه موو بینه ریکیان و به مۆلق ده وه ستاند

دهتگ...وت ههه نـابـزـوون و پرووحیان له بهردا نییه. سه‌ریاکی ئەم دیمه‌نه سه‌رنج‌پراکیشه چاوی سولتانی به‌رزه‌ناوی لاوانده‌وه.

له م دوو مانگه‌دا بپ‌ی شییست‌هزار ئالتوون خه‌رجی سازکردنی فیشه‌که‌شیتته و ئاگر‌بازی کرابوو که له تاوپه‌ره‌وه هه‌تا نیوه‌شه‌و گ‌ری ئاگر‌بازان سه‌ری له سینه‌ی ئاسمان ده‌ساوی و ده‌بوو به‌کۆسپ و له‌مپه‌ری سه‌ر پ‌یی ره‌وگه‌ی ئه‌ستیران. جا له‌و پ‌ییه‌ ده‌ک‌ری بۆ خه‌رج‌وبه‌رجه‌کانی دیکه‌ ب‌روانی و حیسابی خۆتی بۆ بکه‌ی. هه‌روه‌ها هه‌ر ده‌سته و چینی‌ک به‌گویره‌ی پیشه‌ی خۆی شتی سه‌مه‌ره‌ی ده‌خسته‌ به‌رچاوان. به‌زم‌گیڤ و چاوه‌ش و گ‌زانیی‌ژانی ده‌نگ‌خۆش هه‌موو پ‌وژ و هه‌موو شه‌وی له‌ کۆپ‌ی به‌زم و ره‌زم و شادمانی سه‌رخۆشان و پرووگه‌شان‌دا کۆزیلکه‌یان ده‌به‌ست و به‌ ئاهه‌نگ و چریکه‌ی دلب‌زویتی شادی هین، پ‌یر و لاو که‌یفیان ده‌بزووت و خوار و ژوور و گه‌وره‌ و گچکه‌ تینیان له‌ ده‌روونی ده‌گه‌را.

ده‌نگی‌ژانی بالاپه‌ریی شیوخ و شه‌نگ
جاریک به‌ ده‌نگ، هه‌لیک به‌ ترپه‌ی ئاهه‌نگ
ده‌یانچ‌ری هه‌ه‌وای شاد و بـنـبـزیـو
باده‌نۆشان پ‌ییان ته‌ر ده‌کردن لیوو

له‌و ماوه‌ خۆش و به‌ئۆخ‌ژنه‌دا، بی‌وچان کابانانی بارگای به‌رزه‌ده‌رانه‌ی فه‌رمانه‌ه‌وا چی خواردنی به‌تام و خوئی و خۆشی شاهانه‌یه، به‌ قه‌درایه‌ ئه‌ستیره‌کانی گومبه‌زی ئاسمان، لینیان ده‌نان و سازیان ده‌کردن. یه‌کیک له‌ پرووداوه سه‌یره‌کانی ئەم جیژنه‌ ئال‌کرانی پازده‌هه‌زار قاز بوو به‌ دابی یه‌کسمان که‌ بۆ ب‌رژاندن له‌ مه‌ودای دوازه‌ پ‌وژه‌پ‌یوه له‌ ئیستانبووله‌وه به‌ پ‌نیان هیتابوویانن. خۆراک و خوارده‌مه‌نی ئه‌وه‌نده‌ زۆر و به‌پ‌یی فیلان بوو که‌ پرووبه‌ری دنیا برسیتی

تیدا نه ما. دوی کۆتایی هاتنی میوانی، سولتانی شادمان شازادهی جیهان پهنای هه لێژارد بۆ حکوومهتی مه غنیسا که شوینی دانیشتنی گه ورهترین شازاده کانی بنه ماله ی عوسمانی و ناوهندی دهسه لاتی ئه و خانه دانه نان بده و خیرۆمه ندهیه و تاجی سهر به رزیی نایه سهری و به پێی کرد.

دوی برانه وهی کۆپی جیژن و شادمانی، سولتانی مهزن که ناخی چه شنی ئاوینه ی بیگه رد ده دره وشا و په ره ده ری داده وانی بوو، تیشکه ی بیرى که وته سهر راپه پاندنی کاروباری ولات. چه یده رپاشای چرکه سی مه زنی سهر کرده کانی سیواسی و پێرای پازده هه زار سواره و پیاده ی یه نیچه ری و لک و په لی چه کدار و قۆشه نی رۆملی له پێگای ده ریای «قولزوم» وه به سواری لۆتکه و به له مان به ره و که فه به پێکرد بۆ یارمه تیدانی عوسمان پاشا له شیروان. پاشان محهمه دپاشای بۆسنه ویی مه زنی سهر کرده کانی دیار به کری به مه به سنی گه یاندنی خه زینه و پاشه که وت و پیداو یستییه کانی قه لای تفلیس رانه سپارد. سه ماعوونی گورجیوی پێرای میرانی قزلباش به تاییه ت تۆخماخ خانى ئوبستاجلوو و ئیمام قولی سولتانی قاجار سه سه ره پێیان لئ گه رتن و چل خالوار زێر و بار و بارخانه ی پێته ویستی قه لایان، که دوو هه زار خالواریک ده بوو، لئ ئه ستاندن. ئه م شه ر و هه لّایه پیاویکی زۆری تیدا کوژرا. پیاوه کانی به گله ربه گ خۆیان پێیان وابوو که مسته فاپاشای کوپی غورغوره ی سپاسالاری چه لدری پاشهنگی له شکر که تره خه می نواندوه و ته نانه ت قزلباش به ده سکیزی و فیتسی ئه و که تنه که یان گێراوه، بۆیه ویستان بیگرن و بینێرنه بارگای سولتان هه تا تۆله ی لئ بکریته وه و سزا بدری؛ که تێی هالان به فیله که یانی زانی و به پالپه ستی کۆمه لیک له مه ردا زایانی گورجی خیرایه کی لێیان وه خۆکه وت و ده سته و خه نجه ر هه لیکرده سهر محهمه دپاشای سهر دار و محهمه دپاشای خادمی مه زنی سهر کرده کانی دیار به کر و برینداری کردن. کوپخای محهمه دپاشای سپاسالاری ئه رزه رۆم که ئامیزی تیه وریتابوو تا بیگری، و پێرای

چشمه‌نند کوهس له یارانی و به یاریده‌ی میرخاسانی گورجی شه‌لالی خویتی کرد و تۆماری ته‌مه‌نی پیچایه‌وه. مسته‌فاپاشا خیرایه‌کی خۆی هاویشته سهر خوانی زین و له‌و گهرداوه بۆی دهرباز بوو.

ههر له‌م ساڵه‌دا عه‌لی قولی خان به هیزیکی تیز و ته‌یاره‌وه عه‌بباس میرزای هه‌لگرت و له شانشینى هه‌راته‌وه به مه‌به‌ستی گرتی چه‌ند ناوچه‌یه‌کی خوراسان وه‌ده‌رکه‌وت. کاتیک گه‌یشته سهره‌دی سه‌بزه‌وار شامحه‌ممه‌د و یه‌رای هه‌مزه‌میرزای کوپه‌ گه‌وره‌ی له قه‌زوینه‌وه هه‌لیکرده‌ سهری و سی مزلیان نیوان بوو که عه‌لی قولی خان پپی زانی و په‌وی. مورشیدقولی‌خانی له قه‌لای توربه‌تی زاوه‌ دانا و بۆخۆی هه‌تا ده‌روازه‌ی هه‌رات له هه‌چ جیه‌ک پانه‌وه‌ستا و سهری جله‌وی هه‌لنه‌نگاوت. نیوه‌پاسته‌کانی مانگی شه‌شه‌کان شامحه‌ممه‌د گه‌یشته پووکاری قه‌لای توربه‌ت و له‌په‌وه‌ گه‌مارۆی دا. چونکه‌ ساڵ دره‌نگ و هه‌ژده‌ پۆژی له سه‌رماوه‌ز تپه‌په‌یبوو، هه‌ر له‌وی خیل‌به‌زی کرد و که‌وته هه‌ول و هه‌لسوو پانیکی زۆر بۆ گرتی قه‌لا، به‌لام له‌به‌روه‌ی هه‌زه‌کانی قزلباش له‌بابه‌ت گرتی قه‌لا و وه‌چنگ هه‌تانی مورشیدقولی‌خانه‌وه شله‌یان دابوو یه‌ و به‌م کاره‌ پازی نه‌بوون، شامحه‌ممه‌د هه‌چی بۆ نه‌کرا و با به‌ ده‌ست مایه‌وه.

سالی ۹۹۱ / ۱۵۸۳-۸۴

له نیوه‌پاسته‌کانی په‌یعی دووه‌می ئەم ساڵدا وه‌ختایه‌ک هه‌تاو له‌سه‌ر ده‌رانه‌ی که‌لووی گاوه‌ خۆی نواند، شامحه‌ممه‌د به‌ ته‌گه‌یر و پاوێژی میرزا سه‌لمانی وه‌زیر ده‌وره‌ی قه‌لای توربه‌تی به‌ردا و به‌ بلاوکرده‌وه ده‌نگۆی گه‌رانه‌وه عه‌راق و چوونه‌ زیاره‌تی مه‌شه‌دی ئیمام په‌زا، کردی به‌ هه‌را؛ به‌لام دوا‌ی برینی مزلیک سهری جله‌وی به‌ره‌و هه‌رات وه‌رسوو پاندا و هرووژمی برده‌ سه‌ر عه‌بباس میرزا و عه‌لی قولی خان که‌ ئەو کاتی له‌ مابه‌ینی کاروانسه‌رای شامه‌لیک و شارۆکه‌ی

کو و سوویه بنه یان داگرتبوو. له شکر به شه ویک هه ژده فرسه خی ریگا بری و له گه ل ئه نگووتنی گزینگی به یانه ی پوژی دوو شه ممۆ هه ژده ی مانگی بانه مه ر له زارکی سه ریپیل پیشه نکانی له شکری پادشا خوت و خافل به سه ر قهره ولانی هۆردوی خه نیمیان دا. سه رکرده ی ئه و پۆله چه کداره که حاجی کوتووال (دژدار) بوو دوای شه ر و لیکدانی که م و پرای چه ند که س له هاوریانی گیرا و پاشماوه ی له شکری شکسته به په له پرووزی خویان گه یانده هۆردووگای عه لی قولی خان و ئه وانیش به بزپرکای و سه رشیواوی ده ریپین و کۆلیان دا و رایانکرد. له شکری سولتان محهممه د سه ری ده دووی عه لی قولی خان و خپلی شاملوونا و پتر له سی هه زار که سیان له سی کوشتن و گسه لیکیان گرتن. عه لی قولی خان و عه بباس میرزا نیوه گیانکیان له و گه رده لووله به ته وژمه خوینمژه قوتار کرد و خویان هاویشته شسار و په نا شووره و هه سار.

بۆ سبه نی که میری پوژه لات به سام و شان و شه و که ته وه به شوین سپای ئاسمانی سیاچاره دا شیریی خوینخوره وه ی له کالان هه لکیشا و به تیشکه و تروسکه ی تیخی بریقه داری خوینی به سه ر دنیا دا پژاند، له شکری بویری عیراق گه یشته پروکاری هه رات و له باغ و بیستانه کانی ده وروبه ری له نگه ری گرت. شامحه مممه د دوابه دوايان کشا و ته شریفی رکیزی له قوتابخانه ی سولتان حوسین میرزا به تال کرد. له سه ر پی وشوینی قه لای توربه ت، فه رمانی گه مارۆی شاری دا. قزلباش ئه وه نده ی خویان به قه لای توربه ته وه ماندوو کرد، هینده یان گوئی نه دایه ئابلۆقه ی هه رات و که و تنه سه یر و سوچه ت و گه مه و شادی و رابواردن و به پیی که ش و هه وای ناوچه که جوولانه وه که وای هه لده گرت و قسه ی فه رمانه ره وایسان به لاوه وه کوو با واپوو.

میرزا سه لمانی وه زیر که زورجاران که تره خه می و گوینته بیستی سه رسوورانی دیتبوو، ویستی چه ند که سیک له مه زن و ماقولانیان بکوژی هه تا حوکی حاکم

برشته ه...ه بی و خه لکی پی چاوترسین بی. قزلباش بهم بریار و بزچوونه‌یان زانی و تیکرا بۆ کوشتنی کلکیان لیکه‌الاند و رۆژیکی که میرزا سه‌لمان به شه‌قامه‌رپی دا ده‌رۆیی بۆ چه‌مامی گازرگا، یوسف‌به‌گی نه‌فشار کورپی قولی‌به‌گی قورچی‌باشی له سووچیکی لیی خه‌فتا و ویستی بیکوژی. دۆستیکی وه‌خۆی هینایه‌وه و وه‌زیر ریگاکه‌ی کلا کرد و به‌ دل‌ه‌راوکه‌ و رهنه‌په‌ریوی خۆی هاویشته سه‌رسه‌رای شاهی. سه‌رۆکان و سه‌ردارانی قزلباش که‌وتنه‌ شوینی و سه‌واره و پیاده‌ی پرچه‌ک ده‌وره‌ی ده‌وله‌تخانه‌یان دا و داوای میرزا سه‌لمانیان کرد و هر چه‌ندی شا و شازاده‌هه‌مه‌میرزا که تازه‌خوایینی کچی لی کردبوو، پارانه‌وه‌ ده‌ست هه‌لگرن و بکشینه‌وه، هه‌دایان نه‌دا. قولی‌به‌گی قورچی که کلک...نه‌وتینه‌ی ئەم که‌تنه‌ بوو، له پادشا و کورپه‌که‌ی وه‌ژوور که‌وت و گوتی ئەگه‌ر نه‌هیلن ده‌ستمان ویی‌پاگا‌بنه‌ما و کۆله‌که‌ی ده‌سه‌لاتی ئیوه‌تووشی خه‌سار ده‌بی. ئیستا وا چاکه‌ بیده‌نه‌ ده‌ست من تا به‌ندی بکه‌م و هه‌را و ئاژاوه‌که‌ رۆمرکی. میرزا سه‌لمانیان هینا و دایانه‌ چه‌نگی. داوای دوو‌رۆژان له باغی زاغان پۆله‌ قشقه‌له‌ و سه‌گانی چاونه‌زیری قزلباش دووباره‌ هیزشیان کرده‌ سه‌ری و کوشتیان. له چه‌نگه‌ی ئاژاوه‌که‌دا ئەم شیعه‌ره‌ی به‌ زاری دا هات:

نایه‌وی کوشتنی من چه‌شر و چه‌لاییکی که‌ ده‌وره‌ی داوم
چون له‌ رۆژی بنه‌وانیوه‌ به‌ په‌یکانی ئەوین کوژراوم

کۆمه‌لیک له‌ هۆنراوه‌ ناسک و خۆشه‌گانی ئەم وه‌زیره‌ شویته‌وار جوانه‌ له‌ سه‌ر زار و زمانان زۆرن و به‌راستی له‌ هه‌موو بواران‌دا پیاویکی زیره‌ک و پیتۆل و شاره‌زا بوو. ئەم چوارخشتینه‌یه‌ش هه‌ر ئی و ییه‌ و ده‌ینوو سه‌مه‌وه:

دیسان یارم موژدهی دیداری داوه
کوا دهگاتی دلم ئوقرهی نهماوه!
سهلمان نابی له چنگ دهردی بنالی
گهر ئاشقی بهلات زور بؤ نووسراوه!

بهکورتی دواى كوژرانى ميرزا سهلمان، شاسولتان محهمهد و همزمه ميرزا بؤ
ماوهی چل پوژان له ههرات مانه وه و ته واوى باغ و بيستان و مال و سهراى
ئه وييان كرده هيلانهی قهله پشه و له شهوى پازدهی مانگی شابانى مهن دا له گهل
على قولی خان و عه بباس ميرزا به پوالهت و سه رييست پيگهاتن و گورگاشتی كرا و
دهورهی ههراتيان بهردا و ئالای پوژيشتيان هه لدا يان به پراستی ته پلى ره وييان
به ره و عيراق كوتا. كاتيك پادشا گه يشته ن... او چ...هی سه بزه وار بيستی كه
حوسين به گى كورپى سوندووکی قورچى باشی ئه فشاری حاكمی ئه وشويته
چه له مهی نیری پادشای شكاندو وه و له قهلاى سه بزه وار مه ته ريژی داکوتاوه.
شاسولتان محهمهد، همزمه ميرزاى راسپارد بچی و بيگرى. ئه ويش له پيوه
قه لاکه ی گه مارژدا و دواى پوژيک قزلباش گرتيان. حوسين به گ و يارانی كوژران و
ده سه لاتی مه لبه ندى مه شه دی بار بووی سه لمان ميرزاى نه دیده ی عه ولاخانی
ئوستاجلو و كرد كه كچه زای شاته هماسب بوو. شاقولى به گى كورپى قارنجه ی بؤ
كرده گزير و ده مپراست و ته شريفیان گه پايه وه قه زوين.

دواى ون بوونی قوشه ن و چوونه وهی شا، مورشيد قولی خان هيرشى برده
سه ر سه لمان ميرزا و كورپى قارنجه و ئه وانيش باشريان نه كرد و مه شه ديان به
چۆلى به جيھيشت و ره وين و مورشيد قولی خان به بى شه پ و كوشتار
شاره كه ی گرت.

هر له م ساله‌دا سولتان مرادخان، پله‌ی مه‌زنه‌وه‌زیرایه‌تیی به‌خشی به
 سیاوه‌ش‌پاشا و تاجی شانازی کرده‌سهری. سهرکرده‌ایه‌تیی هیزه‌کانی‌خاکی
 عه‌جه‌مانی‌دا به‌فهرهادپاشای‌دووه‌م‌وه‌زیر. فهرهادپاشا به‌له‌شکری‌زور و
 زه‌وه‌ندی که‌چه‌شنی‌ده‌ریا‌شه‌پولیان‌ده‌دا له‌ئیس‌تانبووله‌وه‌پووی‌کرده‌ئیران.
 تزقماقی‌له‌چخورسه‌عد‌وه‌ده‌رنا و‌قه‌لایه‌کی‌له‌ئیره‌وان‌بنیات‌نا و‌شویت‌ه‌واری
 فهرهاد^۱‌ده‌بیت‌ه‌وتی‌ساز‌کردنی. سنان‌پاشای‌جیغال‌ئوغللی‌له‌وئ‌دانا
 به‌وه‌زیر و‌خدرپاشای‌کرده‌مه‌زنی‌سهرکرده‌کانی‌ئیره‌وان و‌گه‌رایه‌وه
 زستانه‌ه‌واری‌عه‌رزه‌پروم. حه‌سه‌ن‌پاشای‌سپاسالاری‌سهردارانی‌شامی‌له‌گه‌ل
 حاکمان و‌میرانی‌کوردستان و‌پروملی‌به‌مه‌به‌ستی‌گه‌یان‌دنی‌خه‌زین‌ه‌و
 خوردوخوژراک و‌پیداو‌یستی‌بو‌قه‌لای‌تفلیس، که‌کاریکی‌گه‌لیک‌ئه‌ستم و‌دژوار
 بوو، به‌پیکردن و‌منی‌نووسه‌ره‌وه‌ی‌ئه‌م‌وشه و‌پیتانه‌ش‌له‌گه‌لیان‌بووم. له
 ده‌ربه‌ندی‌توومانس‌کافرانی‌گورجی‌شان‌به‌شانی‌تاقمیک‌له‌میرانی‌قزلباش‌رئیان
 به‌سپای‌ئیس‌لام‌گرت. ئه‌گه‌رچی‌هیزه‌بالاده‌سته‌کان‌پتر‌له‌پازده‌ه‌زار‌سوار
 بوون و‌کافر‌نه‌ده‌گه‌ینه‌پیتسه‌ده‌که‌سی، به‌لام‌دیسانیش‌له‌پیش‌دا‌له‌شکری‌ئیس‌لام
 شکا، که‌چه‌سی‌دواتر‌له‌سایه‌ی‌خوژراگری‌به‌ره‌نگاری‌حسه‌ن‌پاشا‌که‌به
 خیزی و‌پوله‌سواریکه‌وه‌له‌جه‌رگه‌ی‌لادینان‌دا‌ده‌ستی‌ده‌کرده‌وه، قوشه‌نی‌ئیس‌لام
 له‌و‌گیژه‌نی‌به‌لایه‌به‌سلامه‌ت‌قوتار‌بوو. بو‌به‌یانی‌عیلاتی‌دیکه‌ی‌قزلباشی
 قه‌زاق‌له‌ر و‌ئیس‌په‌رلوو‌له‌سه‌ر‌لیواری‌پووباری‌سه‌مخوود‌له‌نیو‌لیژه‌واردا
 بو‌سه‌یان‌دانایه‌وه‌و‌ماته‌یان‌ه‌لگرت. حه‌سه‌ن‌پاشا‌به‌فیله‌که‌یانی‌زانی‌و‌منی
 هه‌ژاری‌له‌گه‌ل‌تاقمیک‌ی‌سهرۆکانی‌پروملی‌نارده‌سهریان. عه‌لی‌قولی‌به‌گی
 ئیس‌په‌رلوو‌که‌سهرکرده‌ی‌ئه‌و‌تاقمه‌بوو‌گیرا و‌چه‌کداره‌کانی‌هه‌لاتن.

سالی ۹۹۲ / ۸۵-۱۵۸۴

به هاری ئەم ساله فهراهادپاشای سپاسالار پووی کرده گورجستان و قه لای لووری دابهسته وه و له ویوه به رهو دهر بهندی توومانس ههنگاوی نا و که گهیشتی به چل پوژان قه لاتینکی له بهرد و قور لئ ساز کرد. حهسن پاشای مهزنی سهر کرده کانی ئه رزه پوومی بۆ پاراستنی راسپارد و عهلی بهگی بۆسنه ویی سهرهیزی لووری وه کوو به گله ربهگ له لووری دانا و له وی پرا به رهو ئاخسیخه که وته پئی. ویستی له ویس دژیک بنیات بنی، به لام هیزه بالادهسته کان به گوینیان نه کرد و دژی پراوهستان، ههر بۆیه سپاسالار له ویوه که پرایه وه. کافرانی گورجی سهر به مه نوو چیهر پینگایان لئ گرت و زهره د و زیانینکی زوریان به کهل و پهل و پسق و پوژیی مسولمانان گه یاند. بۆ وینسه هه پرایان کرده سهر عاره بانه ی تاییه تی فهراهادپاشا و به جارییه ی خو شه ویستییه وه دایان پروتاند و ههرچی شیر ی که وه ره بند و تیردان و قه لغان و پیسته سموره و ده لک بوو به تالانیان برد. ههر له م ساله دا محهمه د گرای خانی تاتار به له شکرینکی پتر له دهنکی بارانی به هار هه لیکرده سهر شیروان و محهمه دخانی زولقه دری حاکمی وینده رینی له گه ل چه کداره کانی له خاکی نه مان گه وزاند. و پرای عوسمان پاشای وه زیر له پوو باری کوپ په رپیه وه و ههریم و ناوچه کانی گهنجه و قه ره باغ و به رده ع و ده ورانپشته کانی دانه بهر گوردی تالانی تاتاری و کاوی کردن و نیزیکه ی سه ده زار کوپ و کچی مسولمانی به دیل گرتن و به ره و که فه ی بردن. شاسولتان محهمه د به دوا ی له شکر ی تاتاردا پووی کرده قه ره ناغاج و ئه میرخانی مووسلووی حاکمی ته وریزی کرده سهرهیزی قزلباش و به ره و شیروانی نارد. کاتیک سهر کرده کان چوونه ده وره ی قه لای باکو و باوه شیان تیوه راند، له به ره ی ههر کام له سهر دارانی وه ک موسه ییب خانی ته که للوو، شاپوخ خانی زولقه در و پیره محهمه دی ئوستاجلوو به مه یلی خو ییان

دهج... وولانه‌وه و سه‌ریان بۆ‌یه‌کتر نه‌وی نه‌ده‌کرد، قه‌لشتیان که‌وته نیوانی و قاتی وقرییه‌کی به‌رچاو بالی به‌سه‌ر هۆردووی سه‌رسووران‌دا کیشا و بی‌ئه‌وه‌ی هیچیان بۆ بکرئ گ...ه‌پانه‌وه. دواي ئه‌وه ده‌سه‌لاتی حکومته‌تی شیروان درای... ده‌ست ئیمام‌قولی‌سولتانی قاجار و بۆ یارمه‌تیدانی عوسمان‌پاشا به‌قۆشه‌نی قه‌ره‌باغه‌وه له‌ده‌شتی عه‌لی چووپان به‌ره‌و‌رووی سپای قزلباش سینگى داکوتا. له‌ناکاو شه‌رپکی قورس و کوشتاریکی سامناک له‌نیوانیان‌دا هه‌لگیرسا و هۆردووی قزلباش شکان. په‌وه‌یه‌کی زۆر و زه‌وه‌ندی یه‌کسم و وشتر و کۆمه‌لیکی بی‌ژمار تاوڵ و په‌شمال و شمه‌ک و ئامرازی گه‌وه‌رنیشان و نه‌خشین و قاپ و قاچاخى زیو و فه‌پش و لاکیش و مافووره‌ی ئاوریشم و زی‌رچن که‌وتنه‌ ده‌ست له‌شکری عوسمانی. له‌م جه‌نگه‌یه‌دا سولتان مرادخان پیاری نارد به‌ دواي عوسمان‌پاشادا و مزگینیی بۆ نارد که‌ پله‌ی مه‌زنه‌وه‌زیرایه‌تی و سه‌رکردایه‌تی خاکی عه‌جه‌مانم باربوو کرده‌وه و ده‌بی خیرا بگه‌رپه‌ته‌وه. عوسمان‌پاشا، هه‌یده‌رپاشای وه‌کوو وه‌زیر دانا بۆ پ‌اگرتن و ئاگاداری شیروان و به‌هاوکاریی تایفه‌ی چرکه‌س به‌ده‌موور قه‌پوودا به‌ره‌و که‌قه‌رۆیی. له‌به‌ر دۆژمنایه‌تی و نیوان‌ناخۆشیی له‌گه‌ڵ محهمه‌د گرای‌خانی تاتار له‌سه‌ر تالانی ناوچه‌ی شیروان، له‌براکه‌ی پ‌اسپارد و پشتگه‌رمی کرد به‌یاریده‌ی خۆی. دوو سه‌رکرده‌په‌نگه‌وه‌چوونه‌سه‌ری و خانی تاتار باشاری نه‌ک‌کردن و په‌وی. شیروان گرای‌خانی (۴) ^۱ ب‌رای به‌ئه‌سکه‌ری پۆم و تاتاره‌وه که‌وته شوپتی و گه‌یشته‌سه‌ری و کوشتی و به‌یارمه‌تی هیزه‌کانی عوسمان‌پاشا بوو به‌حوکه‌رانی تاتاران.

دواي قه‌ومانی ئه‌م کیشانه‌ سولتان سه‌د ئه‌وه‌نده‌ی دیکه‌ی عوسمان‌پاشای که‌وته به‌ردلی و وه‌ختایه‌ک گه‌یشته‌وه لاشیپانه‌پاموسانی خونکاری مه‌زن، له‌په‌یوه

۱- میژووی عوسمانی، ب ۳، ل ۷۱، ئیسلام گیرای‌خانی نووسیوه. و.

به سۆزی مه زنانه لاویند رایه وه و تاجی سه ربیلندی پلهی گه وره وه زیرایه تیی کرایه سهری و که ولی سهر کردایه تیی ته وای هیزه کانی شی خرایه سهر شانی. وایان دانا هۆردوو به زی ل... قهسته موونی بی و نه گهر گیزه و کیشه و ئازاوهیه ک له لای که فه و تاتاره وه سهری هه لدا به ده ریادا باژوی و بگاتی و دایکووژیتی، دهنای بۆ گرتنی ئازهر بایجان مامزه ی له که له که ی نه سپی بنگیوی.

له در یژه ی سال دا شامحه ممه د و هه مزه میرزای کوری له قهره ئاغاچه وه چوونه ته ور یز. نه میرخانی حاکمی ته ور یز یان گرت و نار دیا نه قه لای قه هقه هه و دوی چه ند پوژان فه رمانی کوژرانی ده رکرا و عه لی قولی خانی فیج ئوغلی ئوستاجلوو له جیگای داندرا و هه ر له وییان هۆردوو به ز کرد.

سالی ٩٩٣ / ١٥٨٥

له سهره تای نه م ساله دا عوسمان پاشا سه باره ت به که فه و تاتار سه نیری خاترجه میی وه ژیر سهری دا و به ئامانجی گرتنی ته ور یز و تیگرای ناوچه و مه لبه نده کانی ئازهر بایجان چه شنی شیژی به نه پره و فیلی به فیشقه له خیل به زی قهسته موونی را له شکری تاو دا. شاسولتان محهمه د و هه مزه میرزای کوری، که نه و ده می شه ریکه ده سه لاتی باوکی بوو، هه ر که نه م هه واله یان پیگه بی به مال و کوچه وه ل... ته ور یزه وه هه ستان و داپه رینه سه ر چۆمی ئوو زم تیل. عوسمان پاشا به شان و شکۆی زیاتره وه به ره و ته ور یز بزووت و پوژی هه ینی، ٢٤ ی مانگی ره مه زانی پیروژ له لیواری پووباری نه جی که که وتوته نیوفر سه خیی شاری ته ور یز، رکیزی به تال فه رموو. خیوه ت و سه راپه رده ی به رزی که سه ریان ده گه یشته په ر په پوچه کی ئاسمان قولیان تیگ کیشا. بۆ به یانی به بی شه ر و به ره گیزه وه «نه خی خوونی» تاو ل و ره شمالی هیزه نه به زه کانی لی هه لدرای. برای عه لی قولی خان که شان به شانی کۆمه لیک قزلباش له کووچه و کولان و شه قامی

شار سه‌نگه‌ریان دابه‌ستبون و به‌خه‌یالی خۆیان ناماده‌ی به‌ریه‌ره‌کانی بوون، هر ئه‌وی ده‌می له‌به‌ر گورزی هیزه‌کانی سولتانی شانیان نه‌وی کرد و ده‌ستیان له پاراستن به‌ردا و پیش تاو‌په‌رین له‌گه‌ل گه‌وره‌پیاوانی ته‌وریز چه‌شنی ژیه بیروبه‌وی دا شو‌ر بو‌ونه‌وه و خۆیان په‌نا دا. تا‌قمیک گه‌نده‌پیاوی ده‌م‌ه‌راش به‌پیی ری و شوینی خۆیان با‌فیشیان کردبوویه بن‌بالیان و به‌ئازیه‌تی و بویری ده‌نازین و ژن و زارۆکیان نارده‌بوونه گه‌رماوان و ده‌رگای دووکان و بازارانیان کردبوونه‌وه و خه‌ریکی ئیشی خۆیان بوون که هیزه سه‌رکه‌وتووه‌کان پنیان نایه‌ شاره‌وه و به‌گه‌ره‌کان دا گه‌ران. تاخی سورخاب که نیوه‌ی شار ده‌بی و نابیی ئه‌و شه‌وه‌تالان کرا. کازیوه‌ی به‌یانی قازی کامران و مه‌ولانا محه‌مه‌دعه‌لی شیخولئیسلام و تی‌کرای پیاوماقوولان چوونه ده‌ست ماچ کردنی وه‌زیری پایه‌به‌رزی زه‌مان و هاواری ئامان‌ئامانیان گه‌یشه‌ه‌ویقی ئاسمان. له‌چاکه و به‌زه‌ییی ئه‌و وه‌زیره لیوه‌شاوه‌یه چه‌ند که‌س له هیزه‌کانی یه‌نیچه‌ری به‌مه‌به‌ستی پاراستن و چاوه‌دی‌ری گه‌ره‌که‌کانی شار دی‌ساری ک‌ران و رایانه‌سپاردن که به‌ره‌لست و به‌رگیره‌وه‌ی له‌شکرداران بن و نه‌هیلن هیچ زه‌وره‌ریک بگاته‌خه‌لک. به‌یانه‌ی رۆژی جی‌ژنی په‌مه‌زان و ی‌رای سهرداران و سپاسالاران سه‌باره‌ت به‌راگرتن و پاراستنی ته‌وریز که‌وته‌راویژ. هه‌موویان له‌سه‌ر ئه‌و پینشیاره‌سور بوون کۆشکی ده‌سه‌لاتی ته‌وریز که ناسراوه به‌هه‌شت به‌هه‌شت بکریته‌قه‌لا و شووره‌ی باش و پته‌وی ده‌وروبه‌ری که‌لته‌بکریته‌وه و ئه‌وه‌نده‌ی پیوسته‌کلاوقوچه‌ی به‌رز و به‌قه‌لافه‌تی لی‌ساز بکری. ده‌ورانپشتیان پیدوا و به‌سه‌ر قۆشه‌ن و یه‌نیچه‌ری دا دابه‌شیان کرد و له‌ماوه‌ی دوو مانگان دا قه‌لاتیکی یه‌کجار سه‌خت و قایم کۆتایی پیه‌ت. سه‌ره‌تا پاراستنی ئه‌و شاره‌یان هاویشه‌ئسته‌زی سنان‌پاشا و سه‌ره‌نجام دایانه ده‌ست جه‌عه‌رپاشای خادمی مه‌زنی سه‌رکرده‌کانی شام و حه‌وت‌ه‌زار سواره و پیاده‌یان خسته‌به‌رده‌ستی و پاشه‌که‌وت و خورده‌خوراک و زمه‌ری سالیکیان بۆ

دانا و ئه سپی گه رانه وه بیان تاو دا. هیزه کانی عوسمانی له بهر چه ند هویه ک جییان پی له ق ببوو: ۱- که م بوونی تفاق بۆ یه کسمان که نیزیکی مانگیک هه موو پوژی ته نیا یه کی مستیکیان ت... ویک له دار و له وه پی فریزوو ده دانئ و به هه زار زه حمه ت هه لیانده قه ند و چاره وایان نه مرنه ژی پی ده ژیاندن. ۲- نه خۆش که وتی عوسمان پاشا که مانگیک دوا ی مانه وه ی له ته وریز به سه ر شان دا هات و پوژ به پوژ زیاتری په ل و پوژ هاویشت. ۳- خه لکی ته وریز به پیی سرشتی خۆیان چه ند که سیک له هیزه کانی یه نیچه رییان کوشتن که بۆ پاراستن و راپه راندنی کاروباری گه ره کان داندرا بوون. تاقمه کانی قه پوو خولقی و یه نیچه ری به قه ومانی ئه م کاره ساته ده ره له بوون و بی ئه وه ی به خزمه ت عوسمان پاشای رابگه یه نن، هیزشیان کرده سه ر شار و بازار و له کات و ساتیک دا نیزیکی پاز ده زار پی سه ره پی ساوی په ککه وته و لاوی توانایان به له په شیران قه لت و بر کردن و مال و سامان و پاشه که وتی ژیانیان به تالان بردن و ژن و مندالیان به یه خسیر گرتن و راپانکی شانه هۆردوو به ز. ماوه ی مانگیک تا چل پوژان بی نیو بر که ل و په ل و خوارده مه نه سی و ده غ... ل و دانه ویله ی خه شار دراوی ژیرخانان و نیو چالان دۆزرانه وه و ده رکیشران و کیشه وه یان کردن بۆ هۆردووگا. هه ر بۆیه خه لکی ته وریز لینیان بی زران و جه ماوه ری په ره وازه راپانکرده خزمه ت هه مزه میرزا لاوازیی له شکر و بارودۆخی ناله باری عوسمان پاشایان پی زا گه یاند. هه مزه میرزا ده سته یه ک له میران و سه ردارانی نارده سه ر سنان پاشای جیغال ئوغلی که له سه عیداوا پی شه نگ بوو. قۆشه نی هیزش به ر له شکر ی ئیسلامیان شکاند و وه ختایه ک هه مزه میرزا ئه م هه واله ی پی گه یی گه شاوه و پیی نایه رکیف و خیرایه کی به خۆی و پینج هه زار سواره وه گه یشته ده ور و به ری هۆردوو ی نه به زی چاونه ترس. بۆ لای ئیواره ته واوی به گله ران و چه کداران داوه رین و هاتنه به ندی میران شا و له بهر ده می شازاده سه فیان به ست. دوا ی پوژاوا بوون و بگره هه تا نوژی

خه و تنان شه پ و لیكدان و تهق و هوږی تفه‌نگان و شه‌قه‌شع و جرینگه‌ی شیران و هاژه‌ی تیران و فرکه‌فرکی قوله‌نیزان ولاتی هه‌ژانده‌بوو. ومختایه‌ک به‌گلهران و سه‌رگه‌وران و سه‌رکردان ویستیان بگه‌پیتته‌وه لان و مزلی خوږیان، په‌لاماری ده‌سته‌یه‌کی له‌شکری بالاده‌ستیان دا و محه‌مه‌دپاشای مه‌زنی سه‌رکرده‌کانی دیاربه‌کریان کوشته. مرادپاشای سه‌رۆکی سه‌ردارانی قهرامان که به‌ئه‌سپه‌وه به‌ قوله‌که‌یه‌ک‌دا پوچووبوو، وی‌پای چهند که‌س له‌میران و پیاوماقوولان گیرا. هرووژمی قزلباشان هیئده‌به‌تین و تاو بوو که ده‌سته‌یه‌کی قزلباشان له‌به‌ر شه‌وی ئه‌نگوسته‌چاو خوږیان به‌ زنجیر و عاره‌بانان‌دا دا و له‌یه‌کسمه‌وه هه‌لدیزان و عاره‌بانه‌چی گه‌یشتنه سه‌ریان و گۆشاوگۆش سه‌ریان ب‌پین.

چهند پوژۆیک دوا‌ی ته‌واو بوونی کاروباری قه‌لا، هیزه له‌شکان نه‌هاتوو‌ه‌کان له‌ میژگ و جی‌خیلی چه‌ره‌نداب کوچیان لینا هه‌تا له‌نیزیک و ده‌وروبه‌ری شه‌نبی‌غازان بارگه و بنه‌یان به‌عرزدا ده‌ن، به‌لام هه‌مزه‌میرزا بی‌گری و کۆسپ له‌ پشته‌سه‌ری هۆردووی موباره‌ک هه‌لقولی. وا‌هات که له‌راست و چه‌په‌وه قۆشه‌نی بالاده‌ست هرووژمیان کرده‌سه‌ر جیغال ئوغلی و هه‌شتا سه‌ر و شتریان به‌باره‌وه ب‌ردن و زیسان و زهره‌ریکی زۆریان گه‌یاند هه‌شمه‌ک و پاشه‌که‌وت و تویشی‌ه‌ی له‌شکر و هه‌تا حاندی خێوه‌ته‌کانی هۆردوو تی‌راچوون و که‌یخودا خوسره‌ویان کوشته که تازه‌بیوو به‌مه‌زنی سه‌رکرده‌کانی ئه‌رزه‌پۆم و سه‌ری براویان ده‌ست دایه و گه‌رانه‌وه و بۆ شه‌وه‌به‌ره‌و‌پووی هۆردوو له‌شانی «سه‌رده‌رۆ» پ‌کی‌فیان به‌تال کرد. بۆ به‌یانی که عوسمان‌پاشا له‌گیانه‌للادا بوو، نایانه‌تای که‌ژاوه و باریان لینا و رویشتن. سنان‌پاشا بۆ پاراستن و پاشه‌نگی له‌شکر دیاری کرابوو، که گه‌یشتنه‌گوندی نه‌زه‌رلوو و بۆ شه‌وه‌ر خستیان. له‌جسه‌نگه‌ی شه‌ودا نزگه‌ریه‌کی یه‌کسه‌ره عوسمان‌پاشای داگرت و بۆ سبه‌ی که به‌ره‌وه‌تسه‌وو ده‌چوون له‌به‌ینی ریگادا گیانی دایه ده‌ست په‌روه‌رنده‌ی جیهان. شازاده

هه مزه میرزا که و ته شوین له شکر و عیلى شاملوو و پیرای سمایل قولی خان له قولی راست و تۆقماق خانى ئوستاجلوو له بالی چهپ و خۆی له جهرگه و تهنیشتانه وه بزووتن. پاش برینی دوو فرسه خ پینگا به م شیویه، شاملوو له شانى راسته وه چه شنى پسه پسه و و لسه خه زیان به له شکرى ئیسلام دا و ئاگرى شهر و لیكدان هه لگیرسا و گپی کوشت و کوشتار خۆش بوو. لای بالی راستی هیزه بالاده سته کانی عوسمانی که به گله ربه گان و لسه شکرى دیار به کر و قهرامان و ئاناتولی ده یان پاراست، سه ریان و یکه پینا و پالیان پیکه وه دا. هه مزه میرزا و تۆقماقیس جوولانه وه و لییان نیزیک بوونه وه هه تا هیزه نه به زه کان زراویان بچی، به لام قه پوو و خولقی و چه کداران و سایی هیزه کان به جاریک له جهرگه و بالانه وه و به سواری ئه سپانی ئازای پته و که دووسه هه زاریک ده بوون، و یکر مامزه یان له یه کسمان کوتا و هه لیان کرده سهر پیاوانی شاملوو و دووسه که سینکیان له خوین و خویر که وزاندن و شمشیر و نیزه یان لی هه ژاندن. سولتان هه مزه میرزا که ئه م دیمه نه ی بینی تۆقی و به سه رلی شیواوی و خه سارباری گه رایه وه. دواى ئه وه ی شه و بالی به سه ر ولات کیشا، له شکرى ئیسلام گه لیک دلنیگه ران و پرش و بلاو له ده ورانپشتی ته سوو شه وه ری کرد. به ری به یانی هه والی نه مانى عوسمان پاشا بلاو بۆوه و به گله ران و میران و پیاو ماقوولان و مه زنه به رپرسانى حکوو مه تی خانه دانی عوسمانی له نیو خوین دا سنان پاشایان به سه رۆک هه لبژارد و له ویوه بزووتن و دواى دوو پۆژ گه یشتنه ئه لباق و له وی که وتنه کفن و دفنى عوسمان پاشا. له ته واوی ئه م ماوه یه دا منی هه ژار یه کته کان به شوین له شکرى سه رکه وته دا به پاشهنگی ده مکوتا و له هر جی و چانیک نیه زیکه ی پازده هه زار و بگره زیاتریش ئه سپ و ماین و یه ستر و وشتر ده وه ستان و له سه ر پی و بانان خۆپایی ده کران و ئه وانه ی سه که ت ده بوون زگیان ده دپین و هه رکامه ی نیزیکه ی دوو مه ن خیز و ته نانه ت پتریشی له ورگی دا

کۆببۆوه. لانی که م سه دهه زار سه ر چاره‌وا له ههریمی ته‌وریز به‌جیماپون و نه‌گه‌رچی خه‌لکی ولاته‌که ده‌یانپاراستن، به‌لام تاقه سه‌ریکیش به‌زیندووی نه‌گه‌یشته گیای به‌هاری. کاتیگ سنان‌پاشا گه‌یشته «وان» له ئاستانه‌ی به‌رزی کۆشکی میری‌را حوکمیکی پوخت و پاراوی شایانی سه‌رکردایه‌تی بۆ ده‌رچوو. سنان‌پاشا بـۆ ماوه‌ی دوو مانگ جلّه‌وی سه‌رۆکایه‌تی هیزه‌کانی له‌ئسته‌بوو. هه‌ر سه‌م ساله‌دا عه‌ولاخانی خاقانی خاوه‌ن‌برشتی ئوزبه‌ک به‌له‌شکریکی بی‌ئامان و بی‌ژمار که ئاقل نه‌یده‌بپی چهنده‌یه، له‌پروباری جه‌یحون په‌رپییه‌وه و ته‌شریفی له‌به‌لخی قوبه‌ی ئیسلام دابه‌زی. دوا‌ی چهن‌د پرۆژان که‌حیلی خۆشاژۆی به‌ره‌و ههریمی به‌ده‌خشان ئاژاوت و ته‌واوی ئه‌و ولاته‌ی له‌ژیر ده‌ستی کورانی شاسوله‌یمانی کورپی یادگار محهمه‌دمیرزا کورپی ناسر کورپی میرزا عومه‌رشینخ کورپی میرزا سولتان ئه‌بو‌وسه‌عید کورپی میرزا سولتان محهمه‌د کورپی میرزا میران‌شا کورپی ئه‌میر ته‌یمووری گورکان ده‌رکیشا. عه‌ولاخان به‌هیرشیک ئه‌و ههریمی گرت، که زیاتر له‌دووسه‌دوسی سال بوو له‌بن ده‌سه‌لاتی به‌برستی تۆرهمه‌ی ته‌یمووری و تیره و تایفه‌کانی جوختای‌دا بوو. دوا‌ی سه‌رکه‌وتن کردی به‌ دارۆغه‌نشین و گه‌رایه‌وه قه‌سری شکۆداری خۆی له‌بوخارای ده‌روازه‌ی شکۆداری به‌خیروبیتر.

سالی ۹۹۴ / ۱۵۸۵-۸۶

له‌م ساله‌دا سولتان مرادخان به‌مه‌به‌ستی برینه‌وه‌ی کیشه و ئاژاوه‌ی قزلباشان که ماوه‌ی پینچ مانگ جه‌عفه‌رپاشایان له‌ته‌وریز گه‌مارۆ دابوو، فه‌ره‌ادپاشای کرده سه‌رکرده‌ی قۆشه‌نی بالاده‌ستی خۆی و ناردیبه‌هانا و یاریده‌ی. فه‌ره‌ادپاشا له‌قوسته‌نته‌نییه‌وه ئالای سه‌رکه‌وتنی هه‌لدا و به‌پینی فه‌رمانی فه‌رمانه‌وا به‌ره‌و خاکی عه‌جه‌مان بزووت، به‌لام به‌رله‌وه‌ی هیزه‌کانی سولتان بگه‌نه ئازهر‌بایجان،

محهمه دخانی تورکمانی حاکمی کاشان، وه لی خانی ته که للووی حوکمرانی هه مه دان، موسه ییب خانی کورپی شه ره فه ددین حاکمی ره ی و ئه مه ت سولتانی زولقه دری ح... و کمداری شیراز پیکه وه له سهره تای مانگی به فرانباردا له شکر عیراق و فارسیان به ره و نازه ربایجان دنگ دا. وهختایه ک گه یشتنه ده وره به ری ته وریز پیواویان ناره ده لای شاسولتان محهمه د و شازاده هه مزه میرزا و لینیان پاسپاردن که ئه و که سانه ی بوونه هژی کوژرانی ئه میرخان، به تایبه ت عه لی قولی خانی فیج ئوغلی، محهمه دی ساروو سولاخ و ئیسمی خانی شاملوو بده نه ده ست ئیمه هه تا تۆله یان لی بکه ینه وه. پاشان به پشتیوانی خودای گه وره له مساوه ی ه... ه... ه... کدا شووره ی ته وریز ده گرین و ههره سی پی دیتین و تهختی ده که ین.

هه مزه میرزا به م پاسپارده یه ده ماری نازایه تی بزوت و چراخ پی راوه ستا و قسه ی تال و توندی ناره وه بژ سه روکان و ته نانه ت چند که سیکی قزلباش که له م بواره دا هه لده سووران و پی... ان له به ره ی خویان زیاتر راده کیشا یه که وجی کوشتنی و ویستی نیردراوه کانیش ئیدابه ری، به لام هر چۆنیک بوو به خه سارباری گه رانه وه. شا دهسته یه که له پیواوه کانی خوی دانا بژ گه ماروی قه لا و هه موو پۆژی له گه ل تا قمیک له میرخاسانی په نجه به خوین له شه قامی ته وریز هه لده قولین و ده که وتنه شه ری میرانی لاساری سه ربزیو. دوا ی تپه رینی چند پۆژیکی ئاوا، میرانی بله وه ز په نامه کی کاغه زیکیان نارد بژ جه عفه رپاشا و نووسییان که سه ر وه بهر فه رمانی حکومه تی عوسمانی دیتن. ئه گه رچی ئه م کار و هه نگاوه شتیکی ته واو پووچ و درۆ و بی خیر بوو، به لام جه عفه رپاشا زوری پی گه شایه وه و دانیشتووانی قه لا که یفیان گو لی کرد و وره یان به رز بژه. هه موو پۆژی ده روزه ی قه لایان ده کرده وه و هروژمیان دیتایه ده ر و گه لیک نازایه تی و ده ست و بردیان ده نواند. ته نانه ت جاریکیان پۆله میریکی پۆم له حه وشه ده رکه وتن و شاروخ خانی

زولقه‌دري مژداريان گرت كه ئه‌ركي پاراستني خه‌ندهك و سه‌نگه‌راني له ئه‌ستۆ بوو و سه‌وودوويان لئ نه‌کرد و سي كه‌س له ئه‌ولادان و ده‌ست‌وپيژهند و خواجه‌كانيان كوشت. تۆپي كه‌له‌كوشي به‌ناوبانگي شاهي كه له سه‌رده‌مي شاته‌هماسبي خو. وابه‌خشيورا له قه‌لای گۆكره‌چينليق مابزوه و هيتابوويان و له مه‌يداني «وه‌رجوو» بۆ ليداني قه‌لا ئاگر ده‌درا و خه‌ساراتيكي زۆري لئ ده‌كه‌وته‌وه و ده‌جووت گا بۆيان نه‌ده‌كيشرا، كۆمه‌ليك له مه‌رداناياني عوسماني لينگيان دايه‌سه‌ري و له چاو‌ترووكانيك‌دا پشتيتند و مي‌زه‌ري خزيان لئ قلفه‌کرد و چه‌شني زنجير ده‌ستيان تيگرت و به‌راكيش‌راكيش برديانه‌هه‌وشه‌ي قه‌لا.

له‌جه‌غزي به‌خت و بچ‌به‌ختي چه‌رخي گه‌ردووني چه‌په‌گه‌رد
ده‌ماری گياني ته‌گبیرورپايان هه‌لده‌پسن داو داو
ئه‌گه‌ر هاتت بئ به‌تاله‌موويه‌ك ده‌كړئ بيكيشي
كه هاتت نه‌هات لؤلؤي زنجيران ده‌پچرین ته‌ه‌واو

www.zheen.org

قولی‌به‌گی قۆرچی‌باشیی ئه‌فشار كه مایه‌فیتنه‌ی دوورووی و دووبه‌ره‌كیی قزلباشان بوو، هه‌مزه‌میرزا خۆی لئ خۆش‌کرد كه بیه‌زیتنی و هه‌قی خۆی بنیته‌مستی. قولی‌به‌گ پیی زانی و له‌گه‌ل‌جه‌بارقولی‌برازای هه‌لات و په‌نای برده‌به‌ر جه‌عه‌ره‌پاشا له نیو قه‌لای ته‌وریز. جه‌عه‌ره‌پاشای له فیل‌وفرت و کیشه‌ی سه‌رسووران وه‌ئاگا هیتایه‌وه و لیدرانی ئه‌و بوودرپی له قاو دا كه چه‌ند رۆژیک بوو كه‌نكه‌نه‌چی به‌هه‌زار كویره‌وه‌ری له نیو چاله‌به‌فری هه‌سه‌نه‌به‌گه‌وه‌گه‌یاندبوویانه‌په‌نا شووره‌ی قه‌لا و ده‌دوازده‌هه‌نگاویکیان پتر نه‌مابوو كه له ژووری دژ سه‌ر وه‌ده‌ربنێن. له لای قه‌لاوه‌سه‌ری ره‌هه‌نده‌كیان دیته‌وه و پیی‌دا

چوونه خوار و ته واوی که نکه نه چیه کانیان ک...وشتن و ئاویان به ردايه سهر بوودرکه و دایانپووخاند.

وهختایه ک میرانی تووږه ی سهر بزئو هیچ ئومیدیکیان به رهامه ندیی هه مزه میرزا نه ما، ته هه ماسب میرزای نو ساله ی برایان هه لفریواند که مراد به کی تورکمانی به هارلوو به له له ی داندرا بوو. به قسه ی خوښ له ژووری مالی شا ده ریانکیشا و له گه ل خوښان بر دیان و به ره و عیراق گه رانه وه و له قه زوین دایان تابه سهر ته ختی پادشایه تی. له ته واوی ناوچه و مه لبه نده کانی عیراق و فارس سکه یان به ناوییه وه لیذا و خ...وتپه یان به ناوییه وه خوینده وه. مه زن و میران پله و پایه و هه ریمه کانیان به چاکه و به رژه وه ندیی یه کتر له نیو خوښان دا دابه ش کرد و موسه ییب خان پله ی وه زارعت و پراویژکاری و به رکه وت. وهختایه ک هه مزه میرزا ئه و هه والانه ی بیسته وه له پږوه ئیسمی خانی شاملووی حوکمرانی قه زویتی به م...به سستی پاراستنی خاوخیزانی تیره ی شاملوو له قه زوین وه کوو پیشه نگ نارده وه و خوښی و پرای عه لی قولی خانی ئوستا جلوو و محه مده ی ساروو سولاغ به دووی دا کشا. کاتیک گه یشته ناوچه ی سولتانییه مه زنانی سهر بزئو پینان زانی و ته هه ماسب میرزایان هه لگرت و له سایین قه لا به ره و پووی راوه ستان و له شکریان له سان دا. ئه گه رچی پیاوه کانی ته هه ماسب میرزا زور و هاوړپینانی هه مزه میرزا ده سته یه کی که م بوون، یاریده و پشتیوانیی بی سنووری یه زندانی بالی گرتن و وه لی خانی ته که للوو و پرای عه لی پاکمالی کوری له گه رمه ی شه پدا کوژران و له شکری ته هه ماسب میرزا شکستی به سهر شانی دا هات. خودی هه مزه میرزا به راستی له و هه للیه دا زور پیاوانه و ئازایانه ده ستی کرده وه و به ره و پووی موسه ییب خانی وه زیـر و محه مده دخان و ته هه ماسب میرزای برای راوه ستا و هه رسیکی گرتن و به که مه ندی چاره نووس چۆله پیچی کردن. زور به ی گه وره گه وره ی ئه و ئاژاوه گنرانه کوژران و پاشماوه یان به شر و شپړپووی هه لاتن و

هزاره‌زیله‌ی تایفه‌ی ته‌که‌للو و تورکمان به‌رهو عیراق و همه‌دان تئیناته‌قاند. له‌ویش خۆیان بۆ نه‌گیرا و ترس وای هه‌لپ‌چان که هه‌تا به‌غدای بردن و تیکرا سهریان وه‌به‌ر ده‌رانه‌ی به‌ختیاریی خانه‌دانی عوسمانی هینا.

سولتان هه‌مزه زال و سه‌رکه‌وته گه‌رایه‌وه ته‌وریز. له‌م جه‌نگه‌یه‌دا ده‌نگ و ئاوازه‌ی هات‌هاتی پۆم و داوه‌رینی فه‌ره‌ادپاشای سپاسالار و له‌شکری وه‌ک پۆژی پابوونه‌وه‌ی له‌ته‌وریز بالی ئه‌نگاوت. شاسولتان محهمه‌د و هه‌مزه‌میرزا له‌ته‌وریز ده‌رکه‌وتن و به‌رهو ئه‌رده‌ویل و قه‌ره‌باغ بزووتن. فه‌ره‌ادپاشا ته‌واو به‌سه‌ربه‌ستی گه‌یشته‌ ناوچه‌کانی ته‌وریز و سه‌ره‌تا له‌ده‌وروبه‌ری دزه‌ی خواجه‌په‌شیده‌ددین محهمه‌د له «خامه‌نه» شووره‌یه‌کی هه‌لچنی و له‌ویوه‌پووی کرده‌شاری ته‌وریز. گه‌لیکی ئافه‌رین و ده‌سخۆشانه له‌جه‌عه‌ره‌پاشا کرد و به‌سۆزی شاهانه به‌سه‌ری کرده‌وه و ده‌ستی به‌سه‌ری دا هینا و پوول و پاشه‌که‌وتی پیویستی بۆ خه‌رج‌وبه‌رجی له‌شکر دیاری کرد و به‌وه‌زیری دانا و ته‌شریفی بایدایه‌وه زستانه‌ه‌واری عه‌رزه‌پۆم.

سولتان محهمه‌د و هه‌مزه‌میرزا به‌نیازی زستانه‌ه‌واری قه‌ره‌ئاغاج پۆیشتن و له‌وی بنه‌یان داگرت. «خوودی» ناویکی کوره‌ده‌لالاک که راهیته‌ری ئیسمی‌خان و خۆشه‌ویستی میرزا بوو، نیوه‌شه‌ویکی ئه‌و سه‌روه‌ی دارستانی فه‌رمانه‌ه‌وایه‌تی و گولی گولزاری سه‌یدایه‌تییه‌ی له‌نیو سه‌راپه‌رده‌ی خۆی دا دایه‌به‌ر گورمی خه‌نجه‌ری جه‌وه‌ه‌ردار و شه‌لالی ده‌ریای خویتی کرد و باریکه‌ی دایه‌ و تیژ په‌وی بۆ لای ئیسمی‌خان. ئه‌گه‌رچی پووداوه‌که‌یان به‌سه‌ر ئه‌ودا هینا، به‌لام ئیسمی‌خان «خوودی» ی‌گرت و هینایه‌وه لای پادشا و کوژرا. له‌لی‌قولی‌خان و ئیسمی‌خان ویپرای ته‌واوی خان و به‌گله‌رانی قزلباش، ئه‌بووتالب‌میرزایان به‌پادشا دانا و له‌میرگ و چیمه‌نی قه‌ره‌باغه‌وه به‌رهو عیراق بزووتن. کاتیک گه‌یشته‌ قه‌زوین میرانی عیراق و فارس به‌م کاره‌یان پازی نه‌بوون و دژیان پاره‌ه‌ستان. به‌ناچار

ئه بو و تالب میرزایان هه لگرت و بۆلای کاشان و ئیسفه هان چوون. له هیچ شویتیک کهس لووتی پیدانه هیتان و ههر میر و حاکمیک به مهیلی خۆی دهجوو لآوه و ئالای سه ره بهستی و زۆره ملیی هه لدا بوو.

له سه ره به هاری ئه م سال دا به فیتی شهیتان و شو فاران مورشید قو لی خان و عه لی قو لی خانی شاملوو نیوانیان شیوا و له دهسته وه بوونه دوژمن. عه لی قو لی خان به نیازی چزانندی خه نیم، عه بیاس میرزای به لهشکره وه له ههرات و خوراسانه وه هه لگرت و به ریگای «قاین» دا به ره وه مه شه د پئی نایه رکیف. کاتیک گه یشته دهشتی «جه ناباد»، مورشید قو لی خان به مه بهستی به ره نگار بوونه وه ی له مه شه ده وه ده رکه وت و له بیابانیکی نیوان جه ناباد و موحه وه لات هیزه کانیان تیکه هه له نگو وتن. مورشید قو لی خان له پیش دا له گه ل عیالی ئوستا جلو و که مسته فاسولتانی کوپی کوجه لی شارو ودی سه رکرده یان بوو، ته گیری لی کرد تا له گه رمه ی شه ردا عه بیاس میرزا برفینن و بیهینته لای ئه وه. چاره نووس وای هیتا که ئه م نیازه ی هاته دی و له جه نگه یه کدا که عه لی قو لی خان به راستی ده سه لاتی به سه ر مورشید قو لی خان دا شکا بووه، له پشته سه ری را خه به ر هات ئه وه خیلی ئوستا جلو و میرزایان رفاندوو وه بر دوویانه ته لای مورشید قو لی خان. به بیستی ئه م هه واله بۆسۆی له ده روونی هه ستا و هه ناسه ی ساردی هه لکیشا.

که پیاو پۆژگاری لی تاریک دابی

ههر کاریک بیکه به مهیلی نابی

عه لی قو لی خان بووی له سه مهیدانی شه ره وه رگێرا و پکیفکوت به ره وه ههرات پۆیی و زۆربه ی سه ره ژکان و سه ردارانی ئه سیر کران. مورشید قو لی خان شاد و به که یف و کامه ران و به زرم و کوتی ده هۆل و زورپاوه کاروانی به شه و که تی به ره وه

مه‌شده کوتای و له‌وی عه‌بباس میرزای دانایه سهر ته‌ختی ده‌سه‌لات و بۆخۆشی بوو به هه‌مه‌کاره‌ی حکوومه‌ت.

سالی ۹۹۵ / ۱۵۸۶-۸۷

له سه‌ره‌تای ئه‌م سه‌له‌دا فه‌رهادپاشای سپاسالار به مه‌به‌ستی گرتنی قه‌له‌مه‌روی سه‌ماعوون پووی کرده گورجستان و قه‌لای گۆرپ‌خانه‌ی دابه‌سته‌وه و هیده‌رپاشای وه‌ک به‌گله‌ریه‌گ له‌ی دانا و به‌سلامه‌تی و به‌ده‌سکه‌وته‌وه گه‌رایه‌وه. هه‌ر که وه‌رزی به‌هاری ئه‌م سال داگیرسا و خاقانی پۆژه‌لات به مه‌به‌ستی گرتنی هه‌ریمی چواره‌م پپی به‌ختیارانه‌ی نایه رکیفه‌وه و جه‌مشیدی خۆر سه‌راپه‌رده‌ی پادشایه‌تی به شوپن ره‌شه‌مه‌دا هه‌لبوارد و گه‌یشته خاکه‌لیوه و که‌لووی ماسی و کاور به‌دوای یه‌کترا سووران، خونکاری جیهانگیر عه‌ولاخانی ئوزبه‌ک به نیازی گرتنی ناوچه و مه‌لبه‌نده‌کانی خوراسان قۆلی هه‌لمالی و مه‌ردانه وه‌ده‌رکه‌وت. وپرای سه‌ده‌زار سواری په‌نجه‌به‌خوین له پووباری ئاموویه په‌رییه‌وه. کاتیکی ئالاکانی سه‌رکه‌وتن نیشانی سینه‌ری موباره‌کیان هاویشته سه‌ر لیواری مورغاب، عه‌لی‌قۆلی‌خانی حاکمی هه‌رات پپی زانی و حوکمی له جه‌ماوه‌ری ده‌وروپشتی کرد تاکوو تی‌کرا بخزینته نیو قه‌لای شاره‌وه و ماته‌ی هه‌لگرت. پۆژی پینچ‌شه‌ممۆ ۲۷مانگی جه‌مادی دووهم ده‌شتی سه‌هسه‌لمان (سه‌قسین) و که‌لاته‌ی کاشی بوونه خپوه‌تگه‌ی هیژه هه‌میشه بالاده‌سته‌کانی خاقان. بۆ بوولیله‌ی ئیواری کۆمه‌لیک له پاله‌وانانی چاونه‌ترس و پۆلیک له ئوزبه‌کانی به‌جه‌رگ و ئازا هه‌تا ده‌روازه‌ی مه‌لیک ئه‌سپیان تاو دا و گه‌لیک سه‌رسووریان له خوینی خۆیان وه‌ردان. ب....ۆ به‌یانی له‌شکری دنیا‌داگری له‌م سه‌ه‌حرایه‌وه بنه‌ی گواسته‌وه بۆ چیمه‌نی کساروبار و پووک....اری مه‌رقه‌دی ترووسکه‌داری خواجه محهمه‌دی بۆران و زه‌وی‌وزاری گوندی عه‌لوار و له‌وی له‌نگه‌ریان گرت. دوو پۆژان له‌و شوینته

زه نویر و شادی هینه مانه وه. چیشتانی رۆژی یه که شه ممۆی سهره تای مانگی ره جهب که هه تاوی رۆوناکیده ری جیهان پیتهج رۆژی له جۆزه ردان هه لبریبوو، خویندنگه ی میرزا بوو ب...ه سهره پهرده ی پیرۆزی خان. هه ر ئه و کاته دارۆغه و س...ه رک...ار و پاکار و گزیری ناردن بۆ کۆکردنه وه و دهست به سهردا گرتنی ده غل و دان و به ره م و حاسلاتی گوندان. فه رمانی مسۆگهر و به برشتی ده رچوو که هیچه کهس هه قی نییه دهست به ری بۆ هه ژار و مسکین و به له نگازانه ی که له بهر ده سکورتی و بی هیزی له شوین و مالی خویان چورته یان نه کردوو. بۆ به یانی له شکری به ره و سهرکه وتنی به ده وره ی شار و هر بون و ئالقه یان دا و رینگای هات و چۆیان له سهر که مارۆ دراوان ته نی. میر قول بابای کۆکلتاش بوو به به رپرسی دانانی قه لاقووچه ی که رۆک و سه نگه ر لیدان و له به رامبه ر هه قۆنگره یه کی شاردا سیپه یان داکوتا و مه ته ری زیان لیدا و تیکرایان دانه دهست سهر کرده پایه به رزه کان. عه لی قولی خان که بارودۆخه که ی ئاوا بینی، کاخه زی نووسین بۆ شاعه بباس و مورشید قولی خان و به ته ته ری ئازای خۆشاژۆدا ناردنی بۆ مه شه د و داوای یارمه تی لێ کردن. له به ره وه ی ئه و کاته شاعه بباس پتر له شه ش هه زار سواری به دهسته وه نه بوو، نه یویزا بچی و ته مای گرت به ره و عیراق برۆا و تیگ...ه پئی و میران و سهرداران و له شکرچیانی پرش و بلاوی ئه و هه ری مه کۆ بکاته وه که پاشا گه ردانی و خان خانی بالی به سهرکی شابوون و رایانکی شیتته شه پی عه و لاخان و به ره نگار بوونه وه ی. نوورعه لی چگنی به مه به سته ی راگه یان دنی ئه م هه واله نارد هه رات و خۆشی خیرا و به پرتا و و پرای مورشید قولی خان و زۆربه ی سهرۆکان و سالارانی خوراسان به ره و عیراق تپه ری. ئه مه هه و الیکه ناخۆش بوو که له لایه ن شاعه بباسه وه ئاسۆیه کی لیل و هیوا بپراوانه ی ده خسته به رچا و؛ چونکه ئه گه ر جله وی حکومه تی عیراقی به دهسته وه گرتبا، خۆ جارێ هه تا ماوه ی سێ سالان کهس نه یده توانی به دهنگ و هانایه وه بچی. کاتیک شاعه بباس

گه‌یشته شانشینى قه‌زویڤن و له‌سه‌ر ته‌ختى خانه‌دانى پالى دایه‌وه، هه‌موو رۆژى ده‌سته‌یه‌ک له‌ میرانى مه‌زن و پۆلیک له‌ خانانى به‌رزه‌جى ده‌چوونه خزمه‌تى بۆ پیرۆزبایى و خۆیان به‌ چ...ووکه‌ی داده‌نا و نیوچاوانیان وه‌لاشیپانى حوکماتى ده‌کرد و له‌ ژیر سیپه‌رى ئالای سه‌رکه‌وتن نیشانى دا‌کۆده‌بوونه‌وه و سه‌ریان وه‌پ...هر فه‌رمانى دینا و ده‌ستیان بۆ ده‌نایه سه‌رچاوان. پاش ماوه‌یه‌کى که‌م ئیسمى خان و عه‌لى‌قولی‌خان، ئه‌بو‌وتالب‌میرزایان له‌گه‌ل خۆیان هه‌لگرت و له‌ قه‌زویڤن گه‌یشتنه رایه‌خ‌راموسانى و شاعه‌بباس به‌ دنه و فیتی مورشیدقولی‌خان، ئیسمى خان و عه‌لى‌قولی‌خان و محه‌مه‌دى سارووسولاغی کوشتن. شا‌ته‌واو خۆی دابوو‌یه سه‌ر بـسارى گه‌شه و نه‌شه و بره‌وى ولات، به‌لام چونکه ریککه‌وتن له‌سه‌ر کوشتنى که‌سیک دابى سه‌رکرده‌کانى قزلباشه و ئه‌وانیش بۆ نه‌هیشتنى مورشیدقولی‌خان لایر‌ابوون، شاعه‌بباس به‌ مه‌به‌سته‌که‌ی زانى و هه‌موو قزلباشانى خپ‌کردنه‌وه و ده‌ستوورى دا که هه‌رچى سه‌رۆکى غه‌یانه‌تکاره بیگرن. قزلباش (سه‌رسوور) به‌ کۆمه‌ل هیرشیان برده سه‌ر میرانى سه‌ربزیو که له‌ مالى قورقه‌میزبه‌گى شاملوو لیکه‌ه‌لابوون و له‌ پێوه مه‌هدى‌قولی‌خان، عه‌لى‌قولی‌خانى زولقه‌در، پیرغه‌یب‌خانى ئوستاجلوو و ئه‌میر ئه‌سلان‌سولتانى ئوستاجلووى خـ...وله‌فسای رۆملوو گیران و به‌پێى حوکمى پادشا سزا‌دران. پۆلیکی تر هه‌لاتن بـ...ولای خان‌ئه‌حمه‌دى حـ...وکمـ...دارى گیلان و خۆیان هاو‌یشته په‌ناى.

سالى ۹۹۶ / ۱۵۸۷-۸۸

وه‌ک پيشتر قه‌له‌مى ره‌وانیژانه ئاماژه‌ی پیکردوو، له‌و رۆژى‌را که عه‌ولاخانى ئوزبه‌ک گه‌مارۆى شارى هه‌راتى دابوو، ده‌مه‌به‌ده‌م ته‌نگى زیاتر به‌ دهوره‌دراوان هه‌لده‌چنى و ته‌نگى پتر لى توند ده‌کردن. هه‌تا وای لى هات که زۆربه‌ی دانیشتووان له‌به‌ر ته‌نینه‌وه‌ی چلک‌وچلیک و گه‌نیاوى و دهرد و په‌تا به‌ره‌و هه‌ریمی

نه مان جه لله بوون و لاقیان جووت کرد و دوایین هه ناسه یان دا. هه ربزیه پۆل پۆل دانیشتووانی چهند گه رهک و کۆلانتیک و جه ماوه ری بازاری به هه زار کویزه وه ری و چاره ره شی شاریان چۆل کرد و له ژیر سیبهری سه سه یوانی پسا ریزران و هیمنایه تی خاقانی بی وینه و داده وان دا حه سانه وه. دوا ی تپیه پینی نۆ مانگ و بیست و یهک پۆژ به سه ر ماوه ی گه مارۆدا، به یانه ی هه ژده ی مانگی په بیعی دو وه م، واته سه ره تای مانگی په شه مه، په لیک له پیا وه کانی سولتان زاده ی گه وره عه بد و لموئمین خان به مابه یینی ده ر وازه ی خو ش و پردی ئاب چه کان لیردی دلۆپان] دا سه رکه و تنه سه ر کلا و قو و چه یه کی که چه کدارانی میرزا جان سولتان ده یان پاراست. له و شویتته دو وسه سهر سووریان کوشتن و ئه وه نده را وه ستان هه تا نیزیکه ی دو وسه هه زار ئوزبه کی بری خوینخۆره وه پیه لاجوون و خۆیان گه یانده سه ر شووره ی قه لا و کردیانه قلی و بلی و چه پله پیزان و کوتان و ژهنینی ده هۆل و زوپنا و لیدانی ئه للا هووئه کبه ر و له که له شاخ تووراندن. عه لی قولی خان که هه میسه بۆ یارمه تیدانی پاریزه رانی بورج و قۆنگران به خو ی و هیژیکی ژیر فه رمانه وه ئاماده بوو، چوو به هانایانه وه، به لام له پیر له لای کلا و قو و چه ی بابامه حمو و دیشه وه شیره ی که له شاخ و قریوه قریو و نه رهنه ر و ئه للا هووئه کبه ری ئوزبه کان به رز بۆ وه. وه ختایه ک دیتیان تازه کار له کار ترازا وه و ته گبیر بار و بواری نه ماوه، عه لی قولی خان و چه ند که س له هاو رپییانی به سه رلی شیواوی خۆیان هاویشته نیو حه ساری ئیختیاره ددین. سپای ئوزبه ک له هه موو بالانه وه پژانه شاره وه و ده ستیان کرد به تالان و برۆ و شیرری خوینخۆره وه یان له کالان هه لگیشا و جووقه واریان له تورک و تاجیک و کزیله و ئازاد و لاوه کی و شاره کی و پیر و لاو بری.

بۆ به یانی که هه تاوی رپیتوین و پوونا کیده ری سه رکه وتن ئالای به رزی گۆرانی له عاسمانی حه وته مین تپیه راند، سولتانی جیهانگیری په ره ده ری دین

عه‌بدو لموئمین خان له د‌روازه‌ی خ‌ش‌ه‌وه به‌وپه‌ری شان و شه‌وکه‌ته‌وه پ‌نی نایه شار. سه‌ره‌تا پ‌ووی کرده مزگه‌وتی جامع و ماوه‌یه‌ک له‌وی له‌نگه‌ری گرت. پاشان به‌ره‌و باغی شار بزوت و ت‌وز‌یک‌ی پ‌یداگه‌پا و له‌وی‌وه پ‌ووی کرده خانه‌میری عه‌لی‌قولی‌خان و ته‌شریفی دابه‌زی. د‌وای سی پ‌ژژان هاوارهاواری ئامان ئامانی عه‌لی‌قولی‌خان و هاوپ‌شانی گه‌یشته‌په‌په‌پ‌ر‌چکه‌ی ئاسمان. پ‌ل‌یک له مه‌زنه‌مه‌یرانی دیاری وه‌ک میر قول‌بابای ک‌زکلتاش، میر محه‌مه‌دباقی‌به‌گ، میر جولتی و میر شامحه‌مه‌دی هه‌ل‌و‌چ‌ییان و‌یرای مه‌ولانای گه‌وره و سه‌رت‌پی بلیمه‌تانی گه‌لان و جله‌وک‌یشی فره‌زانان مام‌وستا ئه‌بوله‌قا چ‌وونه د‌ه‌رگای حه‌وشه و عه‌لی‌قولی‌خان و هه‌شتا که‌س له‌میران و میرزادانی شاملوو هاتته‌لایان. ئه‌م پ‌وله پ‌یکه‌وه پ‌وویان کرده خ‌زمه‌ت بارگای عه‌بدو لموئمین خان. له‌مابه‌ینی پ‌یگادا چه‌کداریکی پ‌ه‌ش‌وکی ته‌ماحی کرده م‌یزه‌ری برای قازی سولتانی شاملوو و غاری دایه‌ ل‌یی ب‌رف‌ین‌ی. قازی سولتان له‌به‌ر چ‌اونه‌ترسی و ئازایه‌تی خه‌نجه‌ریکی له‌گورچ‌ووی کابرای ئوزه‌بک دا و پ‌ش‌وو‌پ‌ری کرد. بوو به‌ه‌راه‌ه‌را و گورپه‌گورپ و میر شامحه‌مه‌دی هه‌ل‌و‌چ‌ییان د‌ه‌ماری بزوت و چ‌اوی له‌ئوزه‌بکان هه‌ل‌ته‌کاند که ئانگ‌زای شاملووان بن و بیانگرن و بیانکووژن. له‌چ‌اوترووکانیک‌دا تیک‌پ‌رای یاران و هاوپ‌شانی عه‌لی‌قولی‌خان کوژران. پ‌ژژی هه‌ینی که‌چ‌وار پ‌ژژ به‌سه‌رگیرانی هه‌رات و ک‌وش‌تار و تالانی‌دا ت‌په‌ری‌بوو، عه‌ولاخان ته‌شریفی برده‌شار و د‌ه‌ست‌ووری فه‌رموو که‌ئوزه‌بکان و کارگیران و ق‌وشه‌نچی ده‌ست له‌خویت‌پ‌ژژی و د‌ار‌ووتاندنی خه‌لک هه‌لگرن و کاریان به‌جه‌ماوه‌ری شار و ق‌زلباشان نه‌بی. مزگ‌ین‌یی دادپه‌روه‌ری و ل‌ی‌خ‌وش‌بوون بلاو ب‌ووه و هه‌موو ناوچه‌کانی خوراسانی گرت‌ه‌وه.

ب‌و‌ه‌ر لایه‌ک ب‌روانی سه‌رکه‌وتن خ‌وی د‌ه‌نویتی

گوئ هه‌ل‌خه‌ی ب‌و‌ه‌ر بال‌ی د‌ه‌گات‌ئ موژده‌ی ئه‌مان

سینه‌ی ده‌ساویته خاک ته‌ختی میر له م به‌زمه‌دا
په‌هه‌لاچوو پۆپه‌ی تاج، تپه‌په‌ی له ئاسمان
که‌مه‌ندی به‌ردایه‌وه گه‌ردوون له ده‌وری شیر
زه‌مانه ژیی کرده‌وه له پستی کوه‌وری که‌مان

به‌گوتی هیندیکیان فتوایان دا که په‌وايه ژن و مندالی قزلباشان وه‌کوو
یه‌خسیری کافران بفرۆشرین و به‌گوتی ده‌سته‌یه‌کی دیکه مه‌زنه‌مامۆستایان به
کاریکی ناساره‌وايسان دانا. خانی په‌رده‌ری دانه‌وانی فتوای دووه‌می وه‌به‌ر دلی
که‌وت و قه‌ده‌غه و قۆرغی له‌سه‌ر کرپن و فرۆشتنی دیلانی قزلباش دانا. خواجه
محهمه‌دموئمین که ناسراوه به‌ میرزا ئه‌رباب، بۆ بژاردنی کوژراوانی هه‌رات
دیاری کرا و ده‌رکه‌وت که له‌م نۆ مانگه‌ی گه‌مارۆدا چواره‌زار که‌س تپداچوون.
دوای دووسه‌ی پۆژان خانی بووناکیده‌ری جیهان له هه‌راته‌وه هه‌ستا و سه‌ری
جله‌وی به‌ره‌و مه‌شه‌دی پیرۆز وه‌رسووړاند و ماوه‌ی دوو مانگ له‌ پووکاری ئه‌و
شماره‌بندی داکوتا. میترگ و چیمه‌ن و چیتک و ده‌غل‌ودان و باغ و باغاتی لئ
خۆپایی کردن و به‌ری له‌شکری به‌ردا. به‌ پیگای پووژاباد و سه‌ره‌خس‌دا دیسان
چۆوه هه‌رات و جله‌وی کارسازی و کاروباری گرینگی حکومه‌تی دایه‌ ده‌ستی
لیوه‌شاوه‌ی سه‌رۆکی پایه‌به‌رز قول‌بابای کۆکلتاش و پله‌ی به‌رزه‌شانی
شیخوولئیسلامه‌تی به‌خشی به‌ مامۆستای پیزدار ئه‌بوله‌قا. راپه‌راندنی کاروباری
شه‌ریعه‌تی خسته‌ به‌ر ده‌نگی قازی محهمه‌دپه‌زا. له‌ خویندنگه‌ی میرزایی نوپۆی
جیژنی په‌مه‌زانی کرد و وپه‌رای تیکرای سپای سه‌رکه‌وته‌ی ته‌شریفی گه‌رايه‌وه
ئه‌وه‌رپوو‌بار و بوخارا.

له‌ ئاخیری سال‌دا شاعه‌بباس له‌شکریکی وه‌ک مار و میرووی له‌ عیراق
کۆ کرده‌وه و به‌ مه‌به‌ستی لیدانی ئوزبه‌کان پپی نایه‌ رکیقی به‌خته‌وه و پووی کرده

خوراسان. کاتیک له‌شکری زور و زه‌وه‌ند و بی‌ثامانی گه‌یشته چیمه‌نی به‌ستام، له‌گه‌ل تـساقمیک پیلانی داریشت و له‌نیوه‌شه‌ودا هه‌لیکوتایه‌ سه‌ر مورشیدقولی‌خانی هه‌مه‌کاره و سه‌رۆکی ته‌واوی مه‌زنانی و کوشتی. پاشان به‌ره‌و مه‌شه‌د ئه‌سپی لینگ دا و که‌گه‌یشتی له‌به‌ر که‌م‌بوونی خوردوخزراک و تفاق هیزه‌کانی گیرۆده‌ی ته‌نگه‌ژه و پۆژه‌په‌شی بوونه‌وه و هه‌موویان به‌م‌لا و به‌ولادا پ‌ژیشتن. له‌گه‌ل ئه‌مه‌شه‌دا ده‌سه‌لاتی مه‌شه‌دی باربووی ئه‌مه‌ت‌خانی ئوستاجلووی کۆشک ئو‌غلی کرد و خیرایه‌کی به‌ثامانجی گه‌رانه‌وه له‌شار ده‌رکه‌وت. پاش برینی پۆژه‌په‌نیک میرزا محه‌مه‌دی وه‌زیری کوشت و میرزا لوتقیی له‌جینی دانا. له‌م باروه‌ه‌وایه‌دا محه‌مه‌دخانی تورکمان کاره‌ناله‌باره‌کانی خۆی له‌بیر برده‌وه و ویستی که‌شویتی مورشیدقولی‌خان بگریته‌وه و ببیته‌پیشه‌وا و ریش‌سپی قزلباشان. له‌م باره‌دا هینده‌ی شوو لی هه‌لکیشا و دایه‌ده‌ری بی‌چاو و پرووی که‌گری ئاگری ده‌ره‌لبوونی شاهانه‌سه‌ری کیشا و به‌زه‌بریکی شیریی جه‌ه‌ردار ئه‌و کابرا خائین و زالمه‌ی له‌خاکی نه‌مان گه‌وزاند. ده‌سه‌لاتی ئه‌سته‌رابادی به‌خشی به‌مورته‌زاقولی‌خانی پورناک و حکومه‌تی قووچانی خه‌لاتی بوداق‌خانی چگنی کرد و کۆچاوکۆچ گه‌رایه‌وه قه‌زوینی پایته‌خت.

هه‌ر له‌م ساله‌دا فه‌ره‌ادپاشای سه‌ردار به‌نیازی گرتنی گه‌نجه و به‌رده‌ع له‌شکری ده‌نگ دا. پاش داگیرکردنی هه‌ریمه‌که عیـل و عاشیره‌تی قاجار و «ئیکرمی‌دورت» ی په‌پال نان و قه‌لایه‌کی له‌گه‌نجه‌دروست کرد و حه‌یده‌رپاشای بۆ پاراستنی دانا و خۆی به‌ته‌واوی له‌شکری بالاده‌سته‌وه هه‌لمه‌تی برده‌سه‌ر خیلێ قاجار له‌«ئه‌ره‌س‌بار». بارگه و بنه و مال و سامانی قاجار و تیکرای هۆبه و هه‌...ه‌وار و وه‌لساتی قه‌ره‌باغی رادان و ساف له‌ساف تالانی کردن. پاشان حه‌سه‌ن‌پاشای خادمی وه‌ک خاوه‌ن‌ده‌سه‌لات له‌شیروان دانا و گه‌رایه‌وه زستانه‌ه‌واری عه‌رزه‌پۆم.

سالی ۹۹۷ / ۱۵۸۸-۸۹

له م ساله دا فهادپاشای سهردار خدرپاشای مه زنی سهرکرده کانی ئیره وانی له سهر داوا و تکای خه لکی ناوچه که نارد بۆ گرتتی مه لبه ندی نه خجه وان. کاتیک خدرپاشا به ره و ئه و بسالسه کشا تیگرای جه ماوهری خواروژوور سهریان وه به ره هینا و قه لایه کی پته وی له کۆشکی به لبان بنیات نا و ئه و سهرزه مینه ی خسته ژیر چۆکی.

له دریزه ی رۆژگاردا عه بدولموئمین خان شاری به لخی به مه بهستی گرتتی مه شه د به جیهیشت و سهره تای مانگی جه مادی دووهم له پووکاری ئه و شاره ی ده لئی به هه شته رکیزی موباره کی به تال کرد. هر له رپوه فه رمانی که مارزی دا و ئوزبه کانی توورپه و تۆسن و رقته ستور که مه ندیان هاویشته به ژنی قه لای و دوای چوارمانگان به که له زه ری و دهستی زۆر گرتیان. تورک و تاجیک به له په شیران قه لت و بر کران و ئه مه ت خانی حاکم و پزای دهسته یه که له سهدانی وه جاخ زاده و ماقوول په نیان برده بهر مه رقه دی پاکی ئیمام رهزا و له ویش دهستیان له یه خه ی نه کردنه وه و پوحمیان پی نه کردن و هموویان کوشتن. سه و اوای که له وپهل و شمه ک و چراچلووره و کتیب و نووسراوه کانی ئه و بارگا مه لائیک لانه یان تالان کرد و هرچی رایه خ و مافووره و قاپ و قاچاخه که سکیان لیدا و بردیان. که لیکیان خاوخیزانی مسولمانان به دیل گرتن و عه بدولموئمین خان راگرتن و پسا راستنی ئه و شوینه ی خسته سهر شانی یه کیک له میرانی سهر به خۆی و زال و سهرکه وته که رایه وه به لخی گوله جهرگه ی ئیسلامه تی.

سالی ۹۹۸ / ۱۵۸۹-۹۰

له م ساله دا شاعه بباس که یخودای نارد له لای فهادپاشای سپاسالار و تکای ناشتی و پیکهاتنی لئ کرد. کاتیک راسپارده که ی گه یشته خزمهت سهرداری چه شنی

گه‌ردوون به‌شان و شه‌وکه‌ت، وایان قه‌رار دانا که شاعه‌بیاس، حه‌یده‌رمیرزای
 برزای بنیریتته ئاستانه‌ی به‌هات و هلی سولتان مرادخان و تازه له‌وه‌ی به‌و لاهه
 سالمه‌خه‌ته‌ی نه‌کا و پین له‌جه‌غزی گوپرایه‌لی نه‌باته دهره‌وه، هه‌تا دهرگا و
 دهره‌وازه‌کانی ناشتی بکرینه‌وه. هه‌ردک لا به‌م قه‌رارو بپیه‌پازی بوون و له‌و
 پوژده‌وه له‌شکری عوسمانی که‌وشه‌نی قه‌له‌م‌ره‌وی عه‌بیاسی هه‌آنه‌بواردوه.
 شاعه‌بیاس به‌م لانه‌ه‌سایه‌وه و ئوخزنی به‌ دهروونی‌دا گه‌را و سه‌بارت به‌
 برانه‌وه‌ی دوژمنایه‌تی خونکاری ئه‌و ولاته‌سه‌نیری خاترجه‌می وه‌ژیر سه‌ری دا.
 پاشان شاعه‌بیاس خوی خوش کرد له‌سه‌رکوت و چزانندی یاقوب‌خانی
 زولقه‌دری حوکمرانی شیراز که‌ پیگای لاریی و سه‌بزیوی و به‌ردابوو. به‌غار و
 پکیفکوت به‌ره‌و شیراز ئه‌سپی تاو‌دا و کاتیک یاقوب‌خان به‌م هه‌واله‌ی زانی خوی
 هاویشته‌نیو شووره‌ی قه‌لاتی ئیسته‌خری شیراز و دهرگای گاله‌دان و ماته‌ی
 هه‌لگرت. پادشا له‌شیراز بنه‌ی دانا و هه‌ر خۆشی شلوی نه‌کرد. دوا‌ی دوو مانگان
 فه‌ره‌ادخانی مه‌زنی سه‌رکرده‌کانی خوی نارده‌سه‌ر یوسف‌به‌گی ئه‌فشاری حاکمی
 کرمان که‌ ئه‌ویش هه‌دای نه‌ده‌دا و گرتی. یاقوب‌خانیشی به‌ دل‌دانه‌وه و
 وه‌به‌ره‌له‌خویندن له‌قه‌لا دهرکیشا و هیتایه‌ شیراز و پوژیکی له‌ناکاو به‌خوی و
 سی‌که‌س له‌یاران و ده‌ست‌وپپوه‌ند و میرزاده‌کانی زولقه‌دره‌وه‌تاقی لی‌برین.
 لاشه‌کانی له‌مه‌یدانی شاری شیراز به‌داره‌وه‌ه‌لواسین و چی کاروباری گرینگی
 شیراز و کرمانه‌هه‌مووی ری‌کخستن و به‌ره‌و عی‌راق بزوت. کاتیک گه‌یشته
 ئیسفه‌هان ته‌هماسب‌میرزا و ئه‌بووتالب‌میرزای کوپ‌کردن و ئه‌م دوو برایی‌ی خوی
 نارده‌نه‌قه‌لای ئه‌له‌مووت. پاشان پیایوی نارده‌لای خان‌ئه‌حمه‌دی حاکمی گیلان و
 داوا‌ی ئه‌و سه‌رۆک و سه‌رداران‌ه‌ی کرده‌وه‌که‌ پیشتر له‌ترسانی په‌ویبوون.
 خان‌ئه‌حمه‌د به‌و مه‌رجه‌ی پادشای خاوه‌ن‌شکو‌لینان خۆش بی‌هه‌مووی نارده‌نه‌وه
 به‌ر دهرانه‌ی ده‌سه‌لاتی فه‌رمان‌ره‌وا. کاتیک کاروانی سه‌رداران له‌قه‌زوین نیزیک

بزو، پیاوی به ره و پیری ناردن و ئه وانیش محه ممه دشه ریفی ئوستاجلووی کچ... زای مه عسووم بهگ و مه هدی قولی بهگی کورپی تالش هه مزه یان کوشتن، که سه رجه للهی ئه م تا قمه بوون و هاو پینانیشیان تیدا بردن و که لاکی ئه م دووانه یان له سه ر پستی و شتریکه وه هه لواسین و هینایان بز نیو شار. خان ئه حمه د به م پووداوه خه م و دهر د دایگرت و دلی شکا و دهستی کرد به ملانه و که له وه کیشی له گه ل پادشا. له کلکه ی سال دا شاعه بیاس فه رها دخانی به مه بهستی پرم کاندنی ناژاوه ی ئوزبه کان به ره و خوراسان گال دا و ئه ویش بی ئه وه ی هیچی بز بکری هه تا که وشه نی نه یشابوور پویی و گه پرایه وه.

سالی ۹۹۹ / ۱۵۹۰-۹۱

سهره تایی ئه م سال عه ولاخان به خوئی و به له شکرکی وهک لیزمه بارانی هه وری مانگی نیسان، نه خیر چه شنی سیلاوی به لرفه و هووله ی به هاری له هه ری می ئه و به ره پو و باره وه به نیازی گرتنی خاکی خوراسان مامزه ی له یه کسمی ئه... نگاوت. له ماوه ی سن مانگان دا ناوچه و مه لبه نده کانی نه یشابوور، سه بزه وار، ئیسفه راین، موحه وه لات، توون، جه ناباد، قاین، ته به سی گیلکی، فه ره، سیستان و هه زاره ی گرتن و گه پرایه وه هه راتی شانشین. ماوه ی مانگیک له وئ به خوئی و شادی و کامه رانی پایدوار د و پاشان ئالای گه پرانه وه ی به ره و ئه و به ره پو و بار (ماوراءالنهر) هه لدا.

هه ر له م ساله دا فه رها دپاشای سپاسالاری پرم، حه یده ره میرزای کورپی سولتان هه مزه میرزای که شاعه بیاس و پزای مه هدی قولی خانی چاووشلی ئوستاجلوو نارد ب... وویه باره گای به رزی سولتان مرادخانی جیگره وه ی «جه م»، فه رها دپاشا به پیژنه ی به خشینی میرانه و سیله چاوی پادشایانه لایندرایه وه و پله ی به رزی وه زاره تی باربوو کرا. سولتان حه یده ره میرزاشی خوینده وه و به گۆشه نیگای میرانه

به‌سه‌ری کرده‌وه. گه‌لیکی ده‌ستی ریژ لینا و فه‌رمووی هه‌رچی پیوسته‌ بۆی دیاری بکری و مانگه‌ و مانگ بدری به‌ غولامانی و خۆشی بی‌پسانه‌وه هه‌ر له‌ ژیر پیچکه‌ی جی‌پشت و په‌نای پادشایه‌تی‌دا به‌سیته‌وه. زۆر چاکی باوه‌ش بۆ مه‌هدی‌قولی‌خان گرت‌ه‌وه و به‌ کاوی دلی خۆی ئیزنی گه‌رانه‌وه‌ی درا. دیاره‌ گه‌یشتنه‌وه‌ی مه‌هدی‌قولی‌خان بۆ خزمه‌ت پاشا و کوژرانی یه‌ک بوو.

شاعه‌بباس له‌ مه‌ودای سال‌دا به‌ره‌و یه‌زد و ئیسفه‌هان رۆی. دوا‌ی سی مانگان به‌ نیازی چوونه‌ زیاره‌تی مه‌رقه‌دی باپیره‌گه‌وره‌ی جی‌به‌رز و خانه‌دانی که‌ شیخ سه‌فیه‌ددینی ئه‌رده‌و یلییه‌ ته‌شرفی‌ بووی کرده‌ ئازهره‌بایجان. دوا‌ی ئه‌نجام دانی زیاره‌ت و به‌خشینه‌وه‌ی نه‌زر و خیر و خیرات چه‌ند رۆژیک له‌ قزل‌ئاغاجی تالش که‌وته‌ راو و سه‌یران و گه‌راپه‌وه‌ قه‌زوین. له‌وئ هه‌ستی به‌ دژایه‌تی و که‌له‌وه‌کیشیی خان‌ئه‌حمه‌دی گیلان کرد و به‌ ئامانجی هه‌لکیشانی ریشه‌ی خانه‌دانی پپی نایه‌ رکیف. خان‌ئه‌حمه‌د به‌ بیستنی ئه‌م هه‌واله‌ سامناکه‌ بووی کرده‌ بالی له‌نگه‌ بوود و شالاه‌که‌ وه‌ختایه‌ک گه‌یشته‌ سه‌ری که‌ به‌ یارمه‌تی حیسامه‌ددینی له‌نگه‌ بوودی و یزای چه‌ند که‌سیگ سواری لۆتکه‌یه‌ک کرا و به‌ره‌و شیروان رۆی و هیندیک مافووره‌ و کاسه‌ و که‌ویلی زیوینیشی له‌گه‌ل خۆی بردن. حه‌سه‌ن‌پاشای وه‌زیر که‌ بۆ پاراستنی ئه‌و مه‌له‌بنده‌ دیاری کرابوو، گه‌لیکی ریژ بۆ دانا و به‌ خیری هینا و بردی بۆ شه‌مماخی و چۆنیه‌تی بووداوه‌کانی به‌ پیچکه‌ی به‌رزی ته‌ختی پیروزی فه‌رمانه‌روایه‌تی راگه‌یاند و ولام هاته‌وه‌ که‌ هه‌رچی زووه‌ خان‌ئه‌حمه‌د بنیرنه‌ بارگای به‌هات و هه‌لی سولتان. خودی شاعه‌بباس چووه‌ گیلان و ئه‌و مه‌له‌بنده‌ی خسته‌ ژیر ده‌سه‌لاتی و جله‌وی پاراستنی دایه‌ ده‌ست پیاوانی باوه‌رپیکراوی و گه‌راپه‌وه‌ ناوه‌ندی شان و شکۆی.

سالی ۱۰۰۰ / ۹۲-۱۵۹۱

سولتان مرادخان ل...م س...الهدا فهرهادپاشای لی خست و پلهی
مهزنده وزیرایه تیی به خشی به سیاوه شپاشا.

له بؤسنه حه سه ن پاشای مه زنی سهرکرده کان به پیچه وانهی به لین و پهیمان
له گه ل کافران جوولایه وه و شه پیمان له مابهینی دا هه لگیرسا. سهرهتا کافر شکان،
به لام دواتر نه وه ستان و هیرشیان برده سهری و ویرای ده هزار که سی مسولمان
قه لچویان کرد، که پینج هزاریان سپای رۆملی بوون. ئیتر له و رۆژه وه ناشتی و
ئارامی له خاک و ههریمی رۆملی له شه قهی بالی دا و فپی و گیزه و کیشه و
ئاژاوه شاپه پی هه لدا.

شاعه بباس به مه بهستی لی دانی عه بدولموئمین خانی کورپی عه ولاخان که
گه بیبویه سنووری جاجهرم له قه زوین ده رکهوت و گه پشته چیمه نی به ستام.
عه بدولموئمین خان خۆی له بهر نه گرت و به ره و نه یشابوور رۆیی. شاعه بباس که وته
شوینی و هه تا سولتان مهیدانی دامغان کوتای، به لام دواتر له پووی پاریزه وه
گه رایه وه و ئیسفه رایین و سه بزه واری گرتن و کۆمه لیک له سهرکرده کانی بۆ
پاراستنی دانان و هاته وه قه زوین. له م جهنگه یه دا خاوهن شکۆ بیستی که کۆمه لیک
له گیچهل بازان و لاته و پاته ی گیلان که وتوونه سهر بزیوی. ههر بۆیه فهرهادخان و
حوسین به گی شاملووی سهرهیزی به ره و نه و مه لبهنده گال دان. فهرهادخان شیری
پووتی جه وه ردارای لی هه ژاندن و دهستی لی نه پاراستن و که تن و ئاژاوه ی
داکو و ژاند. میر هه مزه خانی کورپی بایوندورخانی تالش حوکمرانی ئاستارا بوو که
باوکی به زیندی سهری خۆی جله وی حکوومه تی بنه ماله ی دابوویه دهستی.
فهرهادخان له بهر کۆنه قین و دوژمنایه تیی سهرده می دراوسییه تی له گه ل
بایوندورخان، هه له که ی به له بار زانی و گه لیک تومات بۆ هه مزه خان هه لبه ست و
به پیی ئاماژه ی شاعه بباس په لاماری ئاستارای دا و باوک و کور خویان له بهر

رانه‌گرت و هه‌لاتن و ولاتیان به‌ره و به‌غدا به‌جیه‌بشت. فه‌ره‌ادخان، ئیره‌ج‌خانی کوپ‌ی هه‌مزه‌خانی له‌گه‌ل ته‌واوی براکانی وه‌چنگ هیتان و قه‌لاچوی کردن. باوک و کوپیش له تاوان له خاکی پۆم گوجیان هه‌لیتا و دلایان تۆقی و سه‌ریان نایه‌وه.

سالی ۱۰۰۱ / ۱۵۹۲-۹۳

عه‌ولاخانی ئوزبه‌ک له‌م ساله‌دا باسک و مه‌چه‌کی له‌خۆزپادینی هه‌لمالی و بریاری په‌لاماردانی خارهمی دا و پیی نایه‌ پکیفی به‌خته‌وه و ته‌واوی ئه‌و خاکی داگیر کرد. زۆربه‌ی شازاده‌کانی هه‌ریمه‌که‌ی گرتن و کوشتنی. حاجم‌خان و نوورهم‌خانی کوپ‌ی که حوکمرانی ویتده‌ری بوون به‌هزار ناری عه‌لی خۆیان له‌گیران و نه‌مان پزگار کرد و به‌پێگای ئه‌سته‌رابادا په‌وین و گه‌یشتنه‌خزمه‌ت شاعه‌بباس. عه‌ولاخان میرانی باوه‌پیکراوی خۆی له‌وی دانان و هه‌وساری ده‌سه‌لاتی خستنه‌دهستی و گه‌رایه‌وه.

هه‌ر له‌م ساله‌دا سولتان مرادخان، سیاوه‌ش‌پاشای له‌پله‌ی وه‌زاره‌تی بالاوه‌سه‌ره‌و‌خوار کرد و سنان‌پاشای له‌جیی دانا و فه‌ره‌ادپاشای به‌وه‌زیری دووهم دیاری کرد. سنان‌پاشای کرده‌سه‌رکرده‌ی هیزه‌نه‌به‌زه‌کانی و ناردی بۆ پۆملی و فه‌ره‌ادپاشای وه‌ک بریکار دانا تا له‌بارگای به‌هات و هه‌ل‌خه‌ریکی پیکه‌خستنی کاروباری جه‌ماوهر و دا‌بین کردنی نیاز و پیداو‌یستییه‌کانی گه‌وره‌ و گچه‌بی. سنان‌پاشا به‌پیی فه‌رمانی بی‌سه‌و‌دووی فه‌رمانه‌وا به‌له‌شکریکی زۆر و زه‌وه‌ندی زیاتر له‌گه‌لای داران و خیز و چه‌وی بیابانه‌وه‌به‌ره‌و سنووری بوودین بزووت و قه‌لای سه‌خت و ئه‌سته‌می «قومران»ی کافرانی به‌هیزی شان و باهۆی چه‌کدارانی گرت. پۆلیک له‌مسولمانانی دانا بۆ دژداری و پاراستنی ولاته‌که‌ و سه‌ربه‌رز و سه‌رکه‌وته‌ته‌شریفی گه‌رایه‌وه‌له‌شکرگا و زستانه‌هه‌واری بیلگراد.

سال چى وای به بهره و نه مابوو که شاعه بیاس هرووژمی برده سهر شاویردی خانى حاکمی لورستان له خوږه مئاباد. حاکم باشاری نه کرد و تابشتی بهر بهره کانی نه هینا و خاک و ولاتی به جیهیشت و بۆی ده چوو. شاعه بیاس، مه هدی قولی خانى شاملووی له شوینی دانا و دهسه لاتی لورستانی دایه و خۆی گه پرایه وه پایتهخت.

سالى ۱۰۰۲ / ۹۴-۱۰۹۳

له م ساله دا عه بدولموئمین خان به تووږه یی و ږق و قینه وه هه لیکوتایه سهر قه لای سه بزه وار که شاعه بیاس له کاتی هیرش بۆ سهر خوراسان لئی داگیر کردبوون. میر له ماوه یه کی که م دا به چیره چیر قه لاکه ی گرته وه و شیرى ږوتی بی بواری تینان و گسه و ره و بچوووک و ورد و درشتی قه لت و بږ کردن و نییره وه ز و مییه وه زى لئ بږین و پاشان سهری جله وی گه رانه وه ی به ره و به لڅ وه رسووږاند.

ههر له م ساله دا غازى گرای خانى تاتار و سنان پاشا لییان بوو به نیوان ناخۆشى. پوخته ی مه به سه که ش ئاوايه که گیرانی قه لای قومران و هه لبه سترانی ږرد له سهر ږووباری «تونه» و به زاندى کافران و شکاندى وره یان ده گسه پرایه وه سهر ئازایه تی و له خوږووردوویی سپای تاتار و گه لیک خزمه تی جیی په سند و بهر چاویان ئه نجام دا و ههر به دابی تاتاران هه لیانکوتایه سهر ولاتی ئه رده ل و تالانیان کرد و دهسکه وت و پاشکه وتیکی زۆریان هیتایه نیو قۆشه نی بی بهر گیره وه و له شکری سهرکه وته به سهر تیږی و تهسه لی و حه سانه وه دا که وت. غازى گرای خان له بهرامبه ر ئه م خزمه تانه دا ده یه وه یست سپاسالار بیخوینیته وه و به سهری بکاته وه، به لام به پیچه وانه سنان پاشا کار و چالاکی و پیاوه تییه کانی خانى تاتاری خسته پشتگوینی و هه موو خزمه ت و ئازایه تییه کانی

ئه‌وانی به‌ناوی محهمه‌دپاشای کوپی خۆی که مه‌زنی سه‌رکرده‌کانی پۆملی بوو به پیچکە‌ی ته‌ختی پیشه‌وای جی‌پشت و په‌نای راگه‌یاند. غازی گرای‌خان به‌م هه‌لوێسته‌ی زانی و ویژای ده‌سته‌یه‌ک له مه‌زن و ما‌قوولان چۆنیه‌تی که‌مه‌رخه‌می و سه‌رساردیی سه‌رداریان له کاروباری حکومه‌ت‌دا به‌خزمه‌ت خاوه‌ن‌شکۆ راگه‌یاند و ئه‌ویش له‌په‌روه‌ی له‌په‌ی وه‌زاره‌ت و سه‌رکرده‌یه‌تی وه‌لای نا و فه‌ره‌ادپاشای له‌شوینی دانا.

سه‌ره‌تای مانگی په‌بیه‌ی یه‌که‌م شاعه‌بباس به‌مه‌به‌ستی گه‌شت و گه‌ران و گه‌رمه‌پاو پووی کرده‌خاکی ئیسفه‌هان و ماوه‌ی دوو مانگان به‌که‌یفی خۆی رایبوارد و پاشان ته‌شریفی به‌ره‌و قه‌زوین گه‌رايه‌وه. له‌ویوه‌به‌ره‌و ناوچه‌ و مه‌له‌نده‌کانی گیلان بزوت و ته‌واوی سه‌ربزێوانی زۆر چاک ته‌می کردن و عه‌لی‌به‌گی حاکی په‌شتی گرت و ناردی بۆ قه‌لای ئه‌له‌مووت.

سالی ۱۰۰۳ / ۱۵۹۴ - ۹۵ **مکه‌ی ژین**

یه‌کێک له‌پووداوه‌گه‌وره‌ و کاره‌ساته‌ ناخۆشه‌کانی ئه‌م ساله، نه‌مانی که‌سه‌ربارینی سولتانی جیهان و خونکاری زه‌مان سولتان مرادخانه که‌پیتووسی شیکه‌ره‌وه‌ی نووسه‌ران و زمانی نووسین و گێڕانه‌وه‌ی باش‌قه‌له‌مانی ده‌م و پاوێژپاک له‌خستنه‌پووی چۆنیه‌تی بارستایی ژان و ئیش و نه‌هامه‌تییه‌کانی ئه‌م پووداوه، له‌نگ‌ولۆر و تاساو و چه‌واشه‌ن. به‌لێ یه‌زدانی توانای نه‌مری بانی‌سه‌ر وای له‌چاره‌ی نووسیبوو که‌دوای تێپه‌رینی بیست‌ویه‌ک سال به‌سه‌ر فه‌رمانه‌روایه‌تی بی‌گری و له‌م‌په‌ری‌دا، پۆژی سه‌شه‌مه‌می شازده‌ی مانگی جه‌مادی یه‌که‌م له‌قوسته‌نته‌نییه‌ی پایته‌خت شابازی پووحی به‌هه‌شته‌لانی ئه‌و پادشا جیهان‌په‌نایه‌ به‌ره‌وپیری ئه‌م بانگ‌اوزه‌وه‌ بفری که‌گازی ده‌کا: «تۆش ئه‌ی گیانی له‌خه‌م په‌خسیوا به‌دخۆشی بچۆه‌لای په‌روه‌رنده‌ت؛ چون ئه‌وت له‌خۆ

پازی کرد. «^۱ تیشکه ی تروسکه داری خوری به شان و شه و کته تی که دنیا یه که له ژیر گزینگی پروناکی به خشندهیی ئه ودا به خاترجه می و ئاسوودهیی پالیان دابؤوه، به ره و که لی ئاوابوون تلی و [ئه م چاره نووسه ی لی وه دیهات که ده لی]: «له هر کوئی بن، مردن ده تاندؤزیته وه.»^۲ جارنامه ی ژیانی خونکاریکی خاوه ن شکۆ که جیهانیک له سایه ی نیوه روژی دادپهروه رانه ی دا ژیانی به فهرانی تیه پ ده کرد به حوکمی ئه م فهرانه داکووژا که نووسی: «هر کئی ژینی له سهر زمینه، نامینئ.»^۳ قرمه قرمی ته پئی ده سولات و مه زنا یه تیی ئه و پادشایه یی که شانی له شانی جه مشید ده دا و هه موو بوولیله ی ئیواران و کازیوه ی به یانان مزگینیی سهرکه وتنی له ولات و ههریمان دا دهنگی ده دایه وه، به جارئ کپ بوو.

تهختی حوکماتی ئه گهرچی پۆیی هه تا ئاسمان
به لام سهره نجام به ره و گۆرپچه ی بردن نوین و بان
هیلانیه ی له شی ئه جه ل دامالی و پرووی برده وه
له بان ته خته وه بو ته خته ته رمئ شوپری کرده وه
یه که م جار نییه که وا پۆژگار کاری وا ده کا
چه رخی ده سوورئ و خه لک ده هاری و تۆز به با ده کا
نه که س ده توانی ده م بکاته وه و ورته ی لیوه بی
نه خۆی له داوی خه م پی ده رده چی، کاتی پیوه بی

۱- «يا ايها النفس المطمئنة ارجعي الى ربك راضية مرضية»، قورئانی پیرۆز، سووریه ی فاجر،

ئایه تی ۲۷-۲۸. و.

۲- «اینما تکنوا یدرکم الموت»، قورئانی پیرۆز، سووریه ی نیساء، ئایه تی ۷۸. و.

۳- «کل من علیها فان»، قورئانی پیرۆز، سووریه ی رحمان، ئایه ی ۲۶. و.

قه‌له‌مړه‌وی ده‌سه‌لاتی ته‌و سولتانه‌به‌ه‌شته‌لانه‌له‌هریمی‌حه‌به‌شه‌وه‌ده‌ست
پې‌ده‌کا و ده‌گاته‌وه‌یه‌مه‌ن، حیجاز، یه‌سریب، لیواری‌ده‌لیای‌عومان، به‌سره،
له‌حسا (ئه‌حسا)، به‌غدا، نه‌ها‌وه‌ندی‌عیراق، ته‌وریز و زوربه‌ی‌مه‌ل‌بنده‌کانی
نازه‌ربایجان، نه‌رمه‌نستان‌ه‌تا‌کلکه‌ی‌شیروان‌که‌سنوری‌ده‌ریه‌ندی‌ده‌موور
قه‌پوویه. هه‌روه‌ها‌ولاتی‌گورجستان، بالی‌باکووری‌قولزومی‌که‌فه، نه‌زاق،
ناق‌کرمان، نه‌نکرووس، به‌وودین، تومشوار‌که‌که‌وتوته‌سهری‌ئه‌وسهری
خاکی‌رژمسی، قه‌ره‌بوغدان، لیه، چیه، نه‌رده‌ل و مه‌جاری‌سهرپاک‌به‌ده‌سته‌وه
بوون؛ به‌لام‌دیسانیش‌چاوی‌به‌م‌ولاته‌به‌رفره‌وانه‌په‌نه‌ده‌بوو‌که‌زیاتر‌له‌هزار
فرسه‌خ‌دریژ و پتر‌له‌شه‌شسه‌د‌فرسه‌خ‌به‌رینی‌ده‌نواند. که‌چی‌له‌و‌جه‌نگه‌یه‌دا‌که
ده‌یه‌ویست‌خاکی‌مه‌جار [مه‌جارتان] و نه‌رده‌ل‌بگری و توند و تیژ
هه‌ل‌ده‌سوورا، دلی‌له‌م‌جیهانه‌بئ‌ده‌ره‌تانه‌نیشا و قنیاتی‌کرد‌به‌سی‌گزه‌خاک و
تاج و ته‌ختی‌که‌وه‌ره‌به‌ندی‌وه‌لانا. کومه‌لیک‌له‌شکری‌تیر و ته‌یار و گه‌لیک
خه‌زینه‌ی‌دارمالی‌زیپ و زیوی‌که‌له‌وه‌تی‌نیشا‌ده‌هاتوه‌هیچ‌فرمان‌په‌ویه‌کی
به‌شان و شکو‌به‌خو‌یه‌وه‌نه‌دیوه، هه‌مووی‌به‌جیه‌پشتن.

بئ‌بلی‌که‌فره‌یدوون‌له‌مال و پله‌ی‌دنیا‌چی‌برد؟
بئ‌بلی‌که‌ئه‌سکه‌نده‌ر‌له‌م‌جیهانه‌چی‌وه‌به‌رکه‌وت؟
ئه‌ویان‌بو‌که‌سینکی‌تر‌هه‌ولی‌ده‌دا و خه‌زینه‌ی‌پر‌کرد
ئه‌میان‌ولاتی‌بو‌یه‌کی‌دی‌گرتن و وه‌ده‌رکه‌وت

پاش‌کوچی‌پادشای‌خاوه‌ن‌به‌زیی و خاقانی‌به‌سام و شه‌وکت، فرمان‌په‌وای
هاوشانی‌ئه‌سکه‌نده‌ر، نه‌بولموزه‌فهر‌سولتان‌محهمه‌دخان‌که‌یاره‌بی‌خودای
مه‌زن‌له‌ده‌رد و به‌لای‌لابه‌لای‌رژکاری‌بپاریژی، له‌ته‌مه‌نی‌بیست‌وه‌هشت

سالی دا به پشتیوانی دایکی له مه غنيساوه پنی نایه که شتی و گه شته قوسته تهنیه. پوژی هینی بیستی مانگی جه مادی یه که م، به پریزیان به پی و قده می پیروزه وه له جیی باوکی پویشته سهر ته ختی خونکاری. تهرمی باوکی به رزه شانی، که چوار پوژ بوو له خه لک شاردرابووه، له داره تهر م هه لپیچرا و ویرای تهرمی نوزده برای،^۱ که ههر ئه و پوژه کوژرابوون، له گه ل تیکرای ماموستایان و زانایان و وه زیران و پیوا ماقوولان نوپزیان له سهر کردن و هه موویان له په نا مزگه وتی ئه یاسو فییه، له ته نیشته گوری سولتان سه لیم خان، باوکی هیژی سولتان مرادخان -- بارانی په حمه تی خودای به سهر دا بیاری - ناشتن. سولتان مرادخانی به هه شتی چل و دوو سال ژیا و بیست و یه ک سالی حکومته کرد.

به ره به ری برانه وهی سال سولتان محه ممدخان ههر به ناب و ده ستوری سهرده می بابی، فهرهادپاشای له پله ی به رزی وه زارته هیشته وه و کردی به سهر کرده ی هیزه بالاده سته کانی عوسمانی و ناردی به ره و پو ملی، به لام چونکه له وئ زوری خو به کاروباری سهر کردایه تی له شکره وه ماندوو نه کرد، کافر په لاماری خاکی ئیسلامیان دا و قه لای ئیسته رغوون^۲ و چند شوروه و حه سار و ناوچه و مه لبه ند و شاروچکه ی دیکه یان دایه بهر گورمی تالان و برزیان و هه تا شاره دیی ئوورسچوک تیراچوون و زوریان سووکایه تی به سهر شانی مسولمانان هیئا. سولتان محه ممدخان له مه زنه وه زیر غه زری و پیای نارد تا بیکوژن و له ریوه سنان پاشای له جیی دانا. دۆستان و یسارانی فهرهادپاشا هه والی دهره لبوون و فهرمانی سولتانان به گوئی گه یاند و ئه ویش بهرله وهی سزاده ران بگه نه سهری، رایکرد و هاته وه ئیستانبول. چند پوژیکی خو شارده وه، به لام

۱- سولتان مرادی سیهه م بیست کوری له پاش به جیما که محه ممدی سیهه م له هه موویان گه وره تر بوو. به پینی یاسا براکانی خنکیندران. (میژوی عوسمانی، ب ۳، ل ۱۸۶). و.

۲- اصغرغون - اسطغیرا، ئیسته رغوون، «ئیستاوړس» ی ئیستا. و.

سهره‌نجام سولتان گرتی و له به‌ندیخانه‌ی په‌ستاوت و دوا‌ی چه‌ند پرژان کوشتی. سنان‌پاشاش به‌رگه‌ی کافرانی نه‌گرت و شکا و هه‌لات و سولتان ئه‌ویشی لی خست.

سالی ۱۰۰۴ / ۹۶-۱۵۹۵

سولتان محهمه‌دخان له‌م ساله‌دا به‌ه‌موو هیز و توانا و ویست و ئاواتی به‌رزه‌فرانه‌یه‌وه شانی دایه به‌ر ئاوه‌دان کـردنـه‌وه‌ی ولات و گه‌شه‌ی ژیانی جه‌ماوهر. گه‌لیکی نامه‌ی داده‌وانی بۆ ئه‌وسه‌ره‌وسه‌ری دنیا به‌پرکرد و ناوبانگی دادپه‌روه‌رانه‌ی جیهانی پر کرد. جله‌وی ئهرک و کاروباری قورس و گرانی وه‌زاره‌تی دایه ده‌ستی لیوه‌شاوه‌ی برایم‌پاشای وه‌زیر. ئه‌گه‌رچی تازه‌سهره‌تای داگیرسانی ده‌سه‌لاتی به‌ختیارانه و حکوومه‌تی ده‌له‌مه و نه‌به‌گه‌ی بوو، به‌لام سولتانی خۆشفه‌ر له‌به‌ر پاله‌په‌ستۆی ئازایه‌تی و مه‌ردایه‌تی خۆرپسکانه‌ی سرشتی، به‌مه‌به‌ستی چـوونـه‌ خه‌زا و شه‌ری پیرۆن هه‌نگاوی به‌خیرویی گه‌یانه‌ ئاوه‌زنگی ده‌سه‌لاتی به‌هاتی. شان و پیتی به‌ دوعای چاووزار رازانده‌وه و ئه‌گرچه‌ی ئالای سه‌رکه‌وتن‌نیشانی به‌په‌نجه‌ی شانه‌ی «خودا له‌ئازاری ئه‌وان ده‌تپاریزی»^۱ داهینا. له‌کاتیکی باش و موباره‌کدا که هه‌رته‌ی شیننه‌وه‌ی شنه‌ی بۆنخۆشی سه‌رکه‌وتن و یاریده‌ی یه‌زدانی بوو، له‌کۆشکی فه‌رمانه‌وايه‌تی ئیستانبوول ده‌رکه‌وت و وه‌ها فه‌ری که‌بای شه‌مالی ته‌ته‌ری تیژبه‌ز تۆزی ئه‌سپی خۆشاژۆی نه‌ده‌شکاند و مه‌لی تیژبال له‌گه‌ل که‌حلائی شه‌مال‌پای دنیا ته‌قیته‌وه‌ی جیهانگیری ده‌رنه‌ده‌چوو.

۱- «فسیکفیکهم الله»، قورئانی پیرۆن، سووره‌ی به‌قه‌ره، ئایه‌تی ۱۳۷. و.

چه شنی سوله یمان زینی کرد شه مال
گهیش... ته ته خت... تی... ژ به گاله گ... ال
وه کوو کیوی قاف وه کووی کرد سپا
که بهرد و ئاسن له به بهر پیسی شک...

سالی ۱۰۰۵ / ۹۷-۱۵۹۶

له م ساله دا سولتانی بی هاوتا به شان و شه و که ته وه له پروکاری قه لای ئاگری
[ئاگری ئورلاو] که یه کیکه له قه لا قایمه کانی ولاتی قه پالی به دئاکاری «به چ»
له شکری خست و بنه ی داکوتا. ئه و قه لاته ئه وه نده به رزه که سه ری ده گاته
ئه ستیران و هینده سهخت و پته وه که له گه ل شووره ی گومبه زی پیرزه رهنگی
ئاسمان خزی داده نی و پاده نی.

که بهرداویژی وی بهردیکی هاویشته و په پانندی
له دوا ی سه د سال سه ری کاروانکوژه ی گرت و شکانندی

هیزه کانی ئیسلام به سه رۆ و هرگرتن له حکومه تی خوداداد و پی سه لمان له
لایه ن سولتانی مه زنه وه جاخه وه، له ده وری ئاگری کۆ بوونه وه و قلفه ی که مه ندی
که مارۆیان هاویشته دامینی. تا قمی تۆپچی و که نکه نه چی که هر کام له کاری
خۆیان دا بۆ ده ست و برد و چالاکی سه رتۆپ و تا قانه ی رۆژگار بوون، سه نگه ر و
سیپه یان داکوتان و مه نجه نیق و بهرداویژیان دابه ستن و به زه بری کوچک و تۆپه له
ئاگری چه شنی هه و ره بر و وسکه ی په یتا په یتا بووله رزه یان خسته کلا و قووچان و
شووره و دیواری ئه و قه لا تۆکمه و پته وه یان وه کوو شان زه رگه ته و هیلانه
میرو و دابیژدابیژ کرد. کافرانی به دکاری ژووری حه وشه به ناچار ده ستیان له

پرووی خویان شۆرد و به‌وپه‌په‌ری تواناوه که‌وتنه به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌ی له‌شکری به‌ره‌و سه‌رکه‌وتن؛ به‌لام دوا‌ی تێپه‌رینی بیست پۆژ به‌ سه‌ر گه‌مارۆدا، سه‌ربزیوانی که‌لله‌په‌قی لاساری نه‌حاواوه‌ی بیژراو، له‌ پێ‌ی وه‌زیرانی پایه‌به‌رز و فه‌رمانده‌ هیژه‌کانه‌وه‌ که‌وتنه‌ لالانه‌وه‌ و پارانه‌وه‌ و په‌نایان خواست. شنه‌ی سه‌رکه‌وتن و بالاده‌ستی له‌ کونه‌بای خێروبیزی په‌روه‌ردگاره‌وه‌ هه‌لیکرد و له‌ باخچه‌وله‌ی دلی خه‌زاکه‌رانی زالی سه‌رکه‌وته‌دا به‌ تاسکه‌تاسک خۆی نواند. «دیاره‌ خودا به‌ مه‌یلی خۆی هه‌ر که‌سیکی خۆی چه‌ز بکا، سه‌ری ده‌خا.»^۱ پۆژگار به‌ ئاره‌زووی دلی خه‌زاکه‌ران سووپا و به‌ره‌به‌یانه‌ی بردنه‌وه‌ی گه‌وه‌ی شه‌ر و دوژمن‌به‌زیتی له‌ ئاسۆی مراده‌وه‌ سه‌ری هه‌لدا و نه‌مامی ئاواتی سولتانی دلآوا به‌ری هیتا و زانی: «هه‌ر کاتی یارمه‌تی خودا گه‌یشته‌ وان سه‌رده‌که‌ون.»^۲

له‌ ئاسۆه‌ به‌یانه‌ی پروونی سه‌رکه‌وتن دره‌وشاوه‌ شه‌وی ره‌ش بو‌خه‌نیمان تێپه‌ری و بالی ترووسکاوه

www.zheen.org

نیزیکه‌ی پینچ‌ه‌زار سواره‌ و پیاده‌ی کافرانی سه‌ر به‌هه‌ش به‌کزی و لاره‌ملی له‌ قه‌لاتی وه‌ده‌رکه‌وتن و ویستیان به‌ره‌و مال و باوانی خویان باژوین، به‌لام له‌به‌روه‌ی له‌شکری هه‌میشه‌ بالاده‌ست چه‌ند دیمه‌ن و کسار و کرداریکی پیچ‌ه‌وانه‌ و دژی په‌وت و پینازی ئایینی ئیسلامیان لی به‌دی کردن، غیره‌تی دینی پرووناکیده‌ر و شه‌ری سه‌رکاروانی پیغه‌مبه‌ران خویتی له‌ ده‌ماران‌دا وه‌کۆل هیتان. خه‌ویان به‌... پانه‌گیرا و له‌ ته‌للاه‌ووئه‌که‌به‌ریان‌دا و شیریی ده‌م‌نه‌پاریزیان

۱- «الله یوید بنصره من یشاء»، قورئانی پیرۆز، سووره‌ی ئالی عیمران، ئایه‌ی ۱۳. و.

۲- «اذا جاء نصر الله والفتح»، قورئانی پیرۆز، سووره‌ی نه‌سر، ئایه‌تی یه‌که‌م. «هه‌ر کاتیک یارمه‌تی خودا گه‌یشته‌ ئیوه‌ و سه‌رکه‌وتن ...». و.

ل...ی هه‌ژاندن و جگه له چه‌ند سه‌رکرده و مه‌زنه‌پیاویک نه‌بێ که خۆیان وه‌په‌نا په‌ساری سۆز و سیله‌چاوی برابیم‌پاشای مه‌زنه‌وه‌زیر دابوو، هیچ‌کس له و گێژاوی مه‌رگه‌ پرزگاری نه‌بوو. قه‌لای ئاگری به‌ته‌واوه‌تی ل...ه ئاگری چه‌په‌ل و بییری چه‌واشه و برۆی به‌راوه‌ژووی چه‌ماوه‌ری پاک کرایه‌وه. ئه‌م جار ئایه‌تی «هر که ویستمان شارێک قه‌ر که‌ین، ده‌وله‌مه‌نده‌ خو‌ش‌گوزهرانه‌کانی وان دنه‌ ده‌ده‌ین بۆ به‌دغه‌پی و خراپکاری و له‌ ئاکام‌دا ئازاریان بۆ ده‌ب‌پ‌یتته‌وه؛ ئه‌وساکه‌ تیکیده‌هارین»،^۱ خۆی ده‌رخست و ره‌ذگی دایه‌وه. پاشان سولتانی کامه‌روا فه‌رمانی که‌لته‌ و دابه‌سترانه‌وه‌ی ده‌رکرد. سنان‌پاشای بۆسنه‌وه‌یی سپاسالاری تۆمشواریی و یپرای دوا‌ده‌هه‌زار سوواره و پیاده‌ دانا بۆ پاراستنی و هه‌رچی پێویسته‌ له‌ پاشه‌که‌وت و پێ‌بژیو و خۆراک و چه‌ک‌وچۆل و ئامرازی قه‌لاداری بۆی دابین کرد و خه‌زینه‌ی بۆ ئاخنی. پاشان سه‌ری جله‌وی به‌ره‌و ناوه‌ندی ده‌سه‌لات و کۆشکی شان و شه‌وه‌که‌تی وه‌رسوو‌زانده‌.

کاتیکی هه‌والی هی‌رشی سولتانی دو‌ژمن‌به‌زین بۆ سه‌ر قه‌لای ئاگری ده‌گاته‌وه‌ گویی میران و پادشاهانی به‌چ و ئیسپانیا و قه‌رالی ریم بابا و ئه‌رده‌ل و دووکی فه‌ره‌نگ، له‌رپۆه‌ سی‌سه‌ده‌هه‌زار سوواره و پیاده‌ ساز ده‌که‌ن و ده‌یان‌نێرنه‌ یاریده‌ و هانای گه‌مارۆ‌دراوانی قه‌لای ئاگری. وه‌ختی‌یه‌ک کۆمه‌لی چه‌په‌لان ته‌نیا دوو رۆژه‌رپیان ده‌مینێ بگه‌نه‌ شوینی ئامانج، بۆیان ده‌رده‌که‌وی که‌ قه‌لا‌که‌وتۆته‌ ژێر ده‌سه‌لات و رکیفی خونکاری ولات‌ئه‌ستین و هۆردووی جیهان‌پێوی به‌ره‌و پایته‌خت ده‌رپوا. ئه‌و به‌ده‌وار و چاره‌ره‌شانه‌ داده‌په‌رن و به‌ره‌گه‌ له‌ قۆشه‌نی خاوه‌ن‌شکۆ ده‌گرن و لێی داده‌مه‌زین. رۆژی هه‌ینی، کلکه‌ و بنه‌بانی مانگی ره‌بیعی یه‌که‌م، سولتانی پایه‌به‌رز و سپاسالاری کامه‌روا هه‌لده‌گاته‌ سه‌ر کافرا‌نی خاکه‌سار و

۱ - «واذا اردنا ان نهلك قرية امرنا متر فيها ففسقوا فيها فحق عليها القول فدمرناها تدميرا» قورئانی

پیرۆز، سوو‌ره‌ی ئیسراء، ئایه‌تی ۱۶. و.

قاره‌مانان و دلاوه‌رانی شه‌پکه‌ر و شیرانی دپی په‌نجه‌وه‌شینی هه‌ردوولا ده‌کۆ
یه‌کتر راده‌چن. کۆمه‌له‌ی تۆپان که ده‌تگوت هه‌ژدیهان و ئاوریان له زار دهرده‌په‌پۆ
له هه‌ردک سه‌رانه‌وه له‌گوین هه‌وره‌تریشقه گرماندیان. هه‌ساره‌ی بارامی
شیره‌شین له سامی دیمه‌ن و پروکاری ئه‌و شه‌پکه‌یه شمشیری فری دا. له‌به‌ر
ده‌سپۆژ و ته‌متومانی تفه‌نگان، هه‌تاو سی‌له‌شینیه‌ی ئاسمانی چه‌شنی مه‌تال به
به‌روه‌گرت. هینده‌ی نه‌مابوو که خه‌زاکه‌رانی مسولمان و دلیرانی تاقانه‌په‌رست
شکستیان به سه‌ر شانی‌دا بی و چاووزار و پشووی بی‌فه‌پی کافران بیانگریته‌وه.
هیزی خه‌نیم نیوه‌ی خێوه‌ته‌کانی هۆردوو‌به‌زیان وه‌به‌ر خۆیان دا و لافاوی پیاده‌ی
کافران ده‌ورانپشتی تاو و بارگای ئه‌و پادشا به دیمه‌ن خۆره‌تاوه‌یان وه‌کی
پۆله‌هه‌ساره‌ی بی‌فه‌پ ده‌وره‌ دا، به‌لام له‌ناکاو پارێزه‌ری شه‌ره‌فی ته‌ختی به‌رزی
فه‌رمانه‌وايه‌تی، ریکه‌...ه‌ری کاروباری په‌له‌ی پێشه‌وايه‌تی، به‌وری پێشه‌ی
مه‌یدانداری و شیریه‌ی چپای به‌ره‌نگاری، خه‌باتکاری دین سنان‌پاشای جیغاله‌زاده
وی‌پرای فاتح گرای‌خانی برای غازی گرای‌خانی تاتار له‌بالی راستی سپای سولتانی
نه‌به‌زه‌وه‌ گورپیمان به‌ست و هه‌لمه‌تیا‌ن برد. ئه‌سه‌پی چه‌شنی برووسکه‌یان تاو دا و
شیه‌...ری ج...ه‌وه‌...ه‌رداریان به‌خویتی کافران خسته‌سه‌ره‌نگی یاقووتی
ده‌نکه‌هه‌ناری و زم‌پووتی شمشیریان به‌تریفه‌ی سیوه‌یلی به‌خته‌وه‌ری چه‌شنی
یاقیقی یه‌مانی سوور هه‌لگیرا. سولتانی به‌رزه‌شانیش خه‌یالی پرینگانه‌وه‌ی به
ناخی‌دا تینه‌په‌پۆ و رکیفی سه‌رکه‌وتتی هیتایه‌ جۆلانه و به‌هه‌لمه‌تیکی پۆسته‌مانه
ئه‌و تاقمه‌ گلاوه‌ی وه‌به‌ر خۆی دا. به‌مه‌زنده‌ی که‌سانی وریای چاووتی، له
قه‌ننه‌یه‌ک‌دا نیزیکه‌ی سه‌دو‌بیست‌ه‌زار کافری لاپه‌ره‌سه‌ن بوونه‌ چێشته‌ی شیریه‌ی
برنده‌ی وا که هه‌وریان دادینا و به‌ده‌ست ئیم...انداریان خه‌زاکه‌ر تینداچوون.

پاشماوه و هزاره زیله‌ی له شکرى شکسته‌یان «ده‌تگوت که ره‌کئوی سرک و پاکردوون، که له ترسی شیخ هه‌لاتوون». ^۱ سولتانی بالاده‌ست به شوکرانه‌ی ئەم سهرکه‌وتنه‌ گه‌وره، که‌وته سپاس و پسه‌سن و پیژانینی په‌روه‌دگار. میران و وه‌زیران و مه‌زن و ماقوولان له ژیر پیچکه‌ی ته‌ختی فه‌رمانه‌وایه‌تی وی‌دا، که جیی هاوار و بانگی هه‌مووانه، کۆبوونه‌وه. سنان‌پاشا کرایه وه‌زیری هه‌ره‌گه‌وره و چه‌ند که‌س له خزمه‌تکاران و جار‌ده‌ران و پاسه‌وانانی ده‌رانه‌ی میری که ناپیوانه په‌ویبوون، گیران و کوژران. ئەوانه‌ی ئازایانه جوولابوونه و مه‌ردانه ده‌ستیان کردبووه میر هه‌مووی خه‌لات کردن و که‌ولی شانازی به‌شانی‌دا دان و بوونه جیی ئیره‌یی هاوشان و ئامپاکانیان. نووسه‌رانی بیروندی ناسک خه‌یال و بوژانی په‌نجه‌نه‌خشینی شیرینکار، به‌په‌وتیکی پوخت و پاراو و له‌بار که‌وته هۆنینه‌وه‌ی لیزگه‌ی دوپ و گه‌وه‌ه‌ری دانسته‌ی سهرکه‌وتنه‌کانی و به‌شیر و په‌خشان په‌نگاندیان. کۆمه‌لی ته‌ته‌ری تیژبالی چه‌شنی مانگ و ئەسته‌یه‌ی گه‌رۆک مزگانی ئەم هه‌واله‌یان به‌گوپی گه‌وره و کچکه‌ی دوور و نیزیکی هه‌موو ولات و هه‌ریم و ناوچه و مه‌لبه‌ندان راگه‌یاند و ده‌نگ و ئاوازه‌ی خه‌زاکانی و پله و پایه‌ی شان و شه‌وه‌کتی سولتانی خاوه‌ن‌برشت که ده‌سه‌لاتی بارته‌قاي هیزی چه‌رخي گه‌ردوونه، ئەو سهره‌وسه‌ری دنیا‌ی ته‌نییه‌وه.

دنیا به ده‌نگ و ئاوازه‌ی فه‌رمانه‌وه‌ا رازایه‌وه
سهرکه‌وتنی ساله‌پیه‌ک رۆیشت و ده‌نگی دایه‌وه
شادی شابالی ئەنگاوت له نیو کۆری مسولمانان
داته‌پی دلی کافران، سام و ترس خۆیان رانان

۱- «كانهم حمر مستنفة، فرت من قسورة»، قورئانی پیروژ، سوورپی موده‌سسیر، ئایه‌تی

شوکرانه‌ی خودا ده‌بژیرم که پینووسم له گیزانه‌وه‌ی سهربورده‌ی میران و مه‌زنانی کوردستان بۆوه و توانی پووداوه‌کانی مه‌ودای سیسه‌دوشازده‌سال فه‌رمان‌په‌وایه‌تیی خونکارانی خاوه‌ن‌شکزی خانه‌دانی عوسمانیشی به‌کورتی بخاته سه‌ر. قه‌له‌م ویستی له‌م کاته‌دا پشو و بدا که هه‌والی داگیرسانی ده‌سه‌لاتی خۆشفه‌ری پادشای سهرتاسه‌ری جیهانی ئاوه‌دان و یه‌که‌م گه‌شت و گه‌رانی بوو به تاجی شانازی و به‌سه‌ریه‌وه‌ دره‌وشایه‌وه. بنووس وای به‌باش زانی هه‌تا به‌پیتی گفت و په‌یمانی سه‌ره‌تسای به‌شی دووهم، زۆری له‌سه‌ر نه‌پروا و له‌کورتی ببپیتته‌وه و وسکوت به‌خۆی بیتتی و مۆری بیده‌نگی له‌ده‌م بدا. ویستی به‌پارانه‌وه بۆ مانه‌وه و گه‌شه و نه‌شه‌ی ده‌سه‌لاتی پادشای جیهان‌په‌نا که مه‌به‌ست له‌نووسینی ئه‌م کتیبه‌خستنه‌پرووی باس و خواسی بنه و بنه‌چه‌که‌ی په‌سه‌نی به‌رزه‌وه‌جاخیانه، کر و نه‌خشی داکووژینتی.

په‌بی خودایه هه‌ر به‌خته‌وه‌ر بی ئه‌م پادشایه
له‌تاج و ته‌ختی قه‌ت که‌م نه‌هینتی هه‌تا هه‌تایه
به‌کامه‌رانی و به‌شادمانی ته‌مه‌ن با‌ته‌سه‌ر
به‌تینی تاوی، داری هومیدی خه‌لک بیتته‌به‌ر
به‌تیشکه‌ی خودا سه‌ر سه‌رای دلی ده‌دره‌وشیتته‌وه
تسه‌واوی جیهان له‌ژیر نه‌قیممی ده‌حاویتته‌وه

سپاسیکی دوور له‌چاونه‌زیری و چنۆکی بۆ پادشایه‌کی که‌منی خاکه‌پرای هه‌ژاری یاریده‌دا و سه‌ره‌پرای ده‌سکورتی و بر نه‌کردنی بیرنی ئالۆز و میتشکی هارووژاو و دلی زامار ده‌ستی به‌بن‌بالی گرتم و به‌ره‌و سه‌رکه‌وتنی بردم. چۆن شیاوه‌ئاوا هاریکارم بوو هه‌تا توانیم له‌ماوه‌یه‌کی کورت و سه‌رده‌میکی زی‌ترین‌دا

چۆنیه تیی پروداوه کانی کوردستان و به سه راهاتی پادشایان و خونکارانی ئیران و توورانی هاوچه رخی بنه ماله ی عوسمانی به هه و دای نووسین به رمه وه سه ر یه کتر و به وردی تیکه وم و به رمووریکتی تهرز و له باری پی جه لله که م و هه رچی پوزه و پزه لۆکه ده ریه اویم. ئه وهنده ی زانیومه و له خزم رادیوه هه له و په له ی نه قه ل و نه زیله و هه ل و هه لکه وته کانم هه لگرتوونه وه و له م په شنووسه نارپیکه دا چۆن پیویسته هه ولم داوه و به کرژی تیراچووم و هه ر ئاواشم داکووژاندووه.

شوکر بۆ خودا که لیب... وومه وه
هه تاوی ته مه ن هه ر به دوومه وه
که دوا لاپه ره ی ترووسه..... کایه وه
مۆرنه قیمی خۆم رهنگی دایه وه

[ئهم ده قه به پیتووسی منی نووسه ری هه ژاری بچووکی چاو له دهستی به سه ره رک... ر دنه وه ی پ...ه روه ر دگ...اری مه زن، وات...ه شه ره فی کوپی شه مه ددینی ئه کاسیژی^۱ نووسراوه ته وه و لیک و لووس کراوه و هه له و په له ی لی هه لگیراوه ته وه. هیوادارم یه زدانی که وه به مپاریژی له خلیسکانی قه له م و خاشه برانی نووسین. ئیستا دوایین پۆژی مانگی قوربانی سالی ۱۰۰۵ ی کۆچانی پیغه...به ره، دروود و پ...ز بۆ...وی و ب...ۆ خ...انه دانی. کۆت...ایی]^۲

۱- ئه کاسیژ یان ئه کاسیژه کوژی «کیسرا»یه، که ده بیته سه رناوی پادشاکانی ساسانی، به تایبته نۆشیروان. وه کوو دیاره شه ره فخان پشتاوپشت خۆی بردۆته وه سه ر په گه زی شایه کانی ساسانی. و.

۲- ل ۹۳ ی بودلیان. دوایین پۆژی مانگی قوربانی سالی ۱۰۰۵ ی کۆچی، ده بیته ۱۳/۶/۱۵۹۷ ی زاینی. مامۆستا عه بدور په قیب یوسف لای وایه جگه له ۳۶ لاپه ره تیکرای شه ره فنامه به خه تی خودی شه ره فخان نووسراوه ته وه. بۆ زانیاری زیاتر بر: تابلۆکانی شه ره فنامه، ل ۳۴، عه بدور په قیب یوسف، چاپی سییه م، بنکه ی ژین، سالی ۲۰۰۵، سلیمانی، چاپخانه ی شقان. و.

نووسهران:
مستهفا ديهقان
ثورال گه نچ*
وهرگير: سهلمان عهلی

وردبوونه وهیهک له ژياننامه ی شهره فخان**

پوخته:

ئه م باسه تایبته به کۆمه لیک بابه تی نوئ سه بارهت به ژياننامه ی میر و سیاسه تمه داری کورد، شهره فخان (۱۹۴۹-۲۰۱۰ی ک/ ۱۵۴۳-۱۶۰۲-۱۶۰۲ی ز)، که کراوته به چوار به ش: به شی یه که م، زۆر پوخت باسی بواری تووژینه وه که دهکا. به شی دو وه م، ته رخان کراوه بۆ ژيانی شهره فخان، به و جوړه ی که له ژياننامه خو نووسه که ی دا هاتووه؛ هاوکات په خنه و تیکو شانیگیشه بۆ کامل کردنی ئه و نیوئاخن و که ره سانه ی که له شهره فنا مه دا هاتوون. به شی سیهه م، بریتیه له چند زانیاریه کی تازه سه بارهت به چیرۆکی باوی ژياننامه که. دواین به شیش ته رخانی به لگه نامه یه کی بلاو نه کراوه یه له سهر شهره فخان، که ده بیته که ره سه یه ک تا تیگه یشتنیکی تازه بۆ ژيان و کاری شهره فخان لای خوینهر دروست بکا.

---

* تیبینی: نووسهران ئه م وتاره یان پیشکesh کردووه به باوکی شوانکاره یان، محهمه د و غه ریب. و.

** سه رچاوه ی وتار: Manuscripta Orientalia, Vol: 21, No: 1, June 2015.

ده‌سیک

ژیاننامه‌ی شهره‌فخان به‌لکه‌نامه‌یه‌کی یه‌کجار سه‌رنج‌پراکتیسی میژوویی‌یه. به‌شداریی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تیی به‌رده‌وام و تو‌ماری پرو‌داو‌گه‌لی جۆراو‌جۆر له‌خۆ ده‌گرئ. جا له‌م باسه‌دا شهره‌فنامه و ئه‌و پرو‌داوانه له‌گه‌ل یه‌ک به‌راورد ده‌که‌ین تا بتوانین باشت‌ر ئاشنای ژیان‌ی نووس‌ر و هه‌لکه‌وته میژوویی‌یه‌که‌ بیین. شهره‌فنامه خۆی بنه‌مای سه‌رجه‌می ئه‌و باس و لیکۆلینه‌وانه‌یه‌که‌ تا ئیستا سه‌باره‌ت به‌ شهره‌فنامه نووس‌راون و کاری په‌خنه‌گرانه‌ش له‌م میژووه‌ گرینگی کوردان، یه‌کجار که‌مه. تو‌یژینه‌وه‌کان تا ئیستا زۆر که‌م تیشکیان خستۆته‌ سه‌ر ژیان و کاری شهره‌فخان و زانیارییه‌کی ئه‌و تو‌یان له‌ ده‌ره‌وه‌ی ژیان‌نامه‌که‌ نه‌دا‌وته خوین‌ه‌ر. باب‌ه‌ته بیۆگرافییه‌کانی ئه‌م دوایی‌یانه‌ش گه‌لێک زانیاری و هه‌ا له‌سه‌ر ژیان‌ی شهره‌فخان ده‌خه‌نه‌پروو، که‌ بئ‌گرفت‌ نین.^۱ چه‌ند تو‌یژینه‌وه‌یه‌کی گرینگی «باکئ‌ گرامۆن»^۲ و به‌تایبه‌تیش «سینکله‌یر»^۳ له‌م بواره‌دا شایانی ئاماژه‌ پئ‌ کردن.

ئیمه‌ کار له‌سه‌ر ژیان‌ی شهره‌فخان ده‌که‌ین به‌و شیوه‌یه‌ی که‌ له‌ دوایی‌ن به‌شی شهره‌فنامه‌وه پیمان‌گه‌یش‌تووه: «در بیان احوال فقیر حقیر شکسته‌بال از زمان تولد تا حال...» واته: «باسی ژیان و سه‌ر‌بورده‌ی منی کلۆلی شکسته‌بالی به‌له‌نگان، هه‌ر له‌ پۆژی له‌ دایک بو‌ونه‌وه هه‌تا ئیستا...»^۴ بۆ ئه‌مه‌ش بایه‌خ ده‌ده‌ینه به‌لکه‌ سه‌ره‌تایی‌یه‌کانی شهره‌فنامه؛ له‌مانه: ئه‌رشیفی عوسمانی، زنجیره‌ی پرو‌داوه‌کانی

1. Neficy, 1986: 1208-1209; Glassen, 1990: 76-77; Kütükoğlu, 1970: 427-429; Munfarid, 1997: 532-534; Pizishk, 2003: 574-575; and Özgüdenli, 2010: 548-550.

2. Bacqué-Grammont, 1986: 35-41; 1992: 703-725; and 2011: 557-567.

3. Sinclair, 2002: 117-133; 2003: 119-143.

4. Scheref, 1860, 1: 447-459.

سه‌فہوی و چہ‌ندین زانیاری بنہ‌تای دہ‌ستندوسہ‌کانی ئہ‌رمہ‌نی. ھہ‌لہ‌ت زور توئیژینہ‌وہ پیشتہ‌ر بایہ‌خی باشیان بہ شہرہ‌فنامہ داوہ، بژیہ رہنگہ لیژہ‌دا پیویست نہ‌بی ئہ و توئیژینہ‌وانہ بخہینہ‌وہ‌رو، بہ‌تایبہ‌تی کہ ئیمہ دہ‌مانہ‌وی باسہ‌کہ‌مان تہ‌رخان بکہین بژیان و کاری نووسہ‌رہ‌کہی، بژیئہ مہ‌بہ‌ستہ‌ش، گشت ژیاننامہ تازہ‌کانی نووسہ‌رانمان، بہ دوایین توئیژینہ‌وہ گرینگہ‌کہی «باجہ‌لان» یشہ‌وہ، وہ‌بہ‌رچاو گرتوہ.^۱

بی‌گومان ئہ م باسہ راپورتیکی تہ‌واو و بی‌کہ م و کووپی نییہ، چونکہ ژیاننامہ‌ی تہ‌واوی شہرہ‌فخان لہ بہ‌رہ‌ست‌دا نییہ؛ بہ‌لام ئیمہ لیژہ‌دا دہ‌مانہ‌وی دوو ئامانج بیپیکین: یہ کہ م، مہ‌بہ‌ستمانہ رہ‌خنہ لہ م ویتہ باوہی ژیانی شہرہ‌فخان بگرین کہ تا ئیستا پیمان گہ‌یشتوہ. دوو ہ م، چہ‌ند بہ‌رہ‌بازیک بژی ہنگاو و توئیژینہ‌وہ‌کانی لہ‌مہ‌ودوا دابننین. ہیوامانہ بریک کہ‌رہ‌سہ و زانیاری نوی بخہینہ بہ‌رہ‌ست و ہیندیگ راستی تازہ‌ش بخہینہ جیی راستییہ قبول کراوہ‌کانی پیشوو. ئہ م سہ‌رچاوہ سہ‌رہ‌کیانہ‌ی بہ‌کارمان ہتوان، ئہ‌گہ‌رچی ہیندیکیان لہ کاری لاوہ‌کی‌دا لییان کولڈراوہ‌تہ‌وہ، بہ بلاو نہ‌کراوہ‌بی دہ‌میتنہ‌وہ. بہ‌لگہ‌نامہ بلاو نہ‌کراوہ‌کانیش -- بہ کولڈراوہ‌ی ئہ‌رشیفی ئیستانبوولیشہ‌وہ - لیستیان بہ‌پی جیگہ‌ی تیندا پاراستن راکیراوہ.^۲

1. Bajalan, 2012: 795-818, especially 800-801.

۲- لہ م و تارہ‌دا چہ‌ند کورتہ‌نیشانہ‌یہ‌ک دہ‌کار کراون. ئیستا ئہ م کورتہ‌نیشانانہ لہ ئہ‌رشیف و سہ‌ردیوان‌دا بہ شیوہ‌یہ‌کی گشتی وہ‌بہ‌رچاو دین و بریتین لہ:

A.DVN→Bâb-i Asafî, Divân-i Hümayn Mühimme kalemi;

A.NST→Bâb-i Asafî Nişân (Tahvl) kalemi;

BOA→Başbakanlık Osmanlı Arşivi;

hkm.→hokum;

MD→Mühimme Defterlei.

ژياننامه: وینه قالب گرتووه که

ژيانی شهرفخان، به و جورهی که خوی نووسیویه تیبه وه، زور جیاوازه له وهی که خه لک له باره وه نووسیویه. ناسایی به چیرۆکه تاییه ته کانی که سه کان له کوردستان، هاوشیوهی هر جیگه یه کی دیکه، بینه که ره سه ی بنیات نانی پاشخانی یاده وه ریبه میژوویی و سیاسیه کان. هر بویه ژياننامه ی شهرفخان یا دوايين به شی شهرفنامه، ده توانی ده وری کاریگر له تیگه یشتنی ئیستامان دا بژ ژيان و کار و پیشه ی سیاسیه ئه م که سایه تیبه بگپړی. سه رچاوه کانی دیکه له سه ر شهرفخان، ویناچی هینده پر بایه خ بن؛ بویه گرینگه سه رنجیک بدهینه ژياننامه ی سه ره کی به و جورهی که وا له شهرفنامه دا هاتووه.

وینه باوه که

ژياننامه ی شهرفخان به چامه یه کی دریژی فارسی ده ست پې ده کا، که نو سه ر خوی تیدا وه ک شاره زایه کی «شهرف، نه حو، فیدقه و حه دیس» ناساندووه. دوايين به شی شهرفنامه شی، بریتیبه له باسکی یه کجار گرینگه ژيان و کاری سیاسیه نو سه ره که ی.

شهرفخان نووسیویه: عوسمانییه کان میر «شه مسه ددین به گ» ی باوکیان لی خستووه. دایکیشی کچی «ئه میرخانی مووسلوو» ی حوکمرانی ئه وسای دیار به کر (ئامه د) بووه. به گویره ی ژياننامه که، «شهرفخانی پوژه کی» یا «شهرفخانی کورد» پوژی ۲۰ ی مانگی نیوجیژنانی ۱۹۴۹ ی ک/ ۲۵ ی فیورییه ی ۱۵۴۳ ی ز، له «که ره روود» ی سه ر به شاری «قوم» له دایک بووه. باوکی، کاتیک شهرفخان هاتوته دنیاوه، له که ره روود په نابهر بووه؛ بویه شهرفخانیش له وئ که وره بووه و پې گه یشتووه. له ته منی نو سالیشه وه له گه ل کورانی شاته هماسبی

یه‌که‌م (۹۱۹-۹۸۴ ی ک/۱۵۱۴-۱۵۷۶ ی ز) گه‌وره بووه و ویرای چهن‌دین شازاده‌ی دیکه دهر‌فته‌ی خویندنیک‌ی باشی له کۆشکی سه‌فه‌وی دا بۆ ره‌خساوه. سالی ۹۶۱ ی ک/۱۵۵۴ ی ز، وه‌ک جیتشین‌ی باوکی ده‌ست‌نیشان کراوه و کچی حوکمرانی هه‌مه‌دانی خواستووه. سالی ۹۷۵ ی ک/۱۵۶۷ ی ز، کاتیک «خان‌ئه‌حمه‌دخان» له شایخی بووه،^۱ شاته‌هماسی یه‌که‌م، شهره‌فخانی ویرای ژماره‌یه‌ک فه‌رمانبه‌ری دیکه‌ی سه‌فه‌وی، ره‌وانه‌ی گیلان* کردووه. به‌م شیوه‌یه به‌شدار بووه له گرتنی گیلان‌دا و هه‌وت سال له باکووری ولاتی ئیران ماوه‌ته‌وه. وه‌ک شهره‌فخان نووسیه‌یه‌تی گۆیا شاته‌هماسی یه‌که‌م کردویه‌ته حوکمداری گیلان.

شهره‌فخان کاتیک له قه‌زوین گه‌راوه‌ته‌وه، شاته‌هماسی یه‌که‌م چهند ده‌قه‌ریکی شیروان و قه‌فقا‌زیشی پێ به‌خشیوه، به‌لام مه‌رگی ته‌هماسب دواتر دهر‌فته‌که‌ی له ده‌ست دهره‌یناوه. شاسمایلی دووه‌م (م. ۹۸۵ ی ک/۱۵۷۷ ی ز) سه‌ره‌تا کردویه‌ته «ئهمیرولتوم‌ه‌را»ی کوردانی ولاتی ئیران و فه‌رمان‌ره‌وای «نه‌خجه‌وان»؛ که‌چی شای سه‌فه‌وی به‌ هۆی پیلانگیزی قزلباشه‌کانه‌وه، به‌ شیوه‌یه‌کی چاوه‌پوان‌نه‌کراو، له بریاره‌که‌ی پاشگه‌ز بۆته‌وه.

۱- خان‌ئه‌حمه‌دخان گیلانی، زاوای شاته‌هماسی یه‌که‌م و فه‌رمان‌ره‌وای گیلان بووه. هه‌میشه‌مایه‌ی گرفت بووه بۆ سه‌فه‌وییه‌کان. سالی ۱۰۰۰ ی ک/۱۵۹۲ ی ز، له سه‌فه‌وییه‌کان یاخی بووه، به‌لام فه‌ره‌ادخانی قاره‌مانلوو هه‌ر زوو به‌ سه‌ری‌دا زال بووه. سه‌ره‌نجام خان‌ئه‌حمه‌د به‌ره‌و کۆشکی عوسمانی هه‌لاتووه و هه‌ر له‌وێ سالی ۱۰۰۵ ی ک/۱۵۹۷ ی ز، کۆچی‌دوایی کردووه.

تورکمن، ۲۰۰۸، ۱: ۱۱۰-۱۱۶؛ Selânikî, 1999, 1: 252, 255, 298-300, 309-311
* گیلان: ده‌که‌ویته‌ سه‌ر دهریای قه‌زوین. سه‌ده‌ی ۱۶ ناوچه‌یه‌کی نیمچه‌سه‌ره‌خۆ بووه، به‌لام دوا‌ی شکستی خان‌ئه‌حمه‌دخان له به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی له‌شکری ئیران‌دا، راسته‌وخۆ که‌وتۆته‌ سه‌ر ئیمپراتۆری ئیران و لێره‌ به‌دواوه‌ شای فه‌رمان‌ره‌واکانه‌ی ئه‌و ناوچه‌یه‌ی ده‌ست‌نیشان کردووه. و.

به گویره ی ژياننامه که ، هه نگاوه کانی دواتری شهرفخان سهره نجامی گۆرانی سیاستی سه فه و ییه کان بوون. شهرفخان، دوا ی گه پانه وهی له نه خجه وان، له گه ل خوسره و پاشای^۱ سپاسالاری عوسمانی کۆبۆته وه. ئه مجا فه رمانده ی له شکری تورک و سولتان مرادی سیپه م (م. ۱۰۰۳ ی ک/ ۱۵۹۵ ی ز) پایهی فه رمانپه وای «بدلیس» یان بۆ گنپراوته وه.

شهرفنامه، به تاییه ت تیشک ناخاته سهر چاره نووسی نووسهر، پاش ئه وهی ده وله تی ئیران به جئ دیلئ، به لام ئاشکرایه بۆ ماوه ی ۱۰ سال به شداریی هه لمه ته کانی عوسمانی بووه.^۲ دوا یی له هه لمه تی جۆرجیا (گورجستان) یش دا* خه لات کراوه و پله ی به رپرسی بالای خه زینه کانی ده وله تی عوسمانی پی به خشراوه. سالی ۹۹۱ ی ک/ ۱۵۸۳ ی زاییش ناوچه کانی موش و بدلیس خراونه ته بهر فه رمانی ئه و؛ به لام سالی ۱۰۰۵ ی ک/ ۱۵۹۶-۱۵۹۷ ی ز، شهرفخان پایه و ده سه لاته کانی خۆی بۆ «شه مسه ددین» ی کورپه گه وره ی به جئ هیشتوووه و لپنپراوه بۆ نووسینه وه ی شهرفنامه. ژياننامه که به پارچه شیعرییکی ئه خلاقی، بۆ

www.zheen.org

۱- له هه ر جیگایه کی ئه م وتساره دا ئماژه مسان به ده قئکیسی تسورکی کردبسی، ده قه تورکییه که شمان داناوته وه.

۲- به تاییه ت که ده لئ: «ده سال علی التوالی در اکثر معارک و یورش همراه عسکر نصرت اثر چون ظفر و اقبال همعنان بود...» واته: ده سال وهک هه وئینی سه رکه وتن و ده رفه ت، له زۆر جهنگ و په لاماردا به رده وام له گه ل له شکری سه رکه وتوودا بووم... .

(Scheref, 1860: 454-455)

* هه لمه تی جۆرجیا به شنیک بووه له زنجیره هه لمه ته کانی سالی ۱۵۷۸ به دواوه ی لالا مسته فاپاشای «سه دری ئه عزم» بۆ ناوچه ی قه ققاز. له شکری عوسمانی، له م هه لمه تانه دا سنووهره کانی جۆرجیای برپوه و سپای ئیران و جۆرجیه کانی تیک شکاندوووه. دواتریش هیزه هاوپه یمانه کانی ئیران و جۆرجیا خۆیان له بهر هیزشه کانی له شکری عوسمانی دا نه گرتوووه و چه ندین ناوچه ی تری وهک «تبلیس» ی پایته خت و شیروان و داغستانیان له ده ست داوه. و.

نامۆژگاری کردنی کورپه گه وره‌که‌ی، دوابی دی. شیعره‌که بریتیه له قه‌سیده‌یه‌کی دریسژ به‌ناوای «خیره‌دنامه»، که یه‌که‌یکه له قه‌سیده‌کانی جامی (م. ۸۹۷ ی ک/ ۱۴۹۲ ی ز).^۱

خاله ناکۆکه‌کانی وینه باوه‌که

له ژياننامه یا دوابین به‌شی شهره‌فنامه‌دا، گه‌لیک زانیاری گرینگ به‌رچاو ده‌که‌ون. خوینهر سهرنجی ده‌چپته سهر کۆمه‌لیک پروداوی جی‌متمانه که نووسهر تیبینی خۆی له‌سهر نووسیون. ئیمه‌ش ده‌مانه‌وی لیره‌دا پرده له‌سهر چه‌ندین زانیاری و ناماژه لابده‌ین که له توپژینه‌وه پیوه‌ندیاره‌کان‌دا هه‌ستیان پی نه‌کراوه. هه‌روه‌ها هه‌ولیش ده‌ده‌ین پیشینه‌ی خودی شهره‌ف‌خان له دوابین به‌شی شهره‌فنامه‌دا بخه‌ینه‌پوو. به‌م جۆره، ئاشنای چه‌ندین خالی ناکۆکی ئیو ژياننامه‌که ده‌بین.

۱- سهره‌تای ژياننامه‌که قه‌سیده‌یه‌کی بریژه له دیوانی جامی،^۲ به‌لام هه‌چ ناماژه‌یه‌کی به‌ ناوی جامی نه‌کردوه. شهره‌ف‌خان، وه‌ک ناماژه‌یه‌ک به‌ خوینده‌واری خۆی، ۲۳ به‌یت شیعرای جامی به‌ ناویشانی «شرح‌حال» له شهره‌فنامه‌که‌ی‌دا داناوه. لیره‌دا شهره‌ف‌خان، له باره‌ی خوینده‌واری خۆیه‌وه، زیاده‌پۆیی کردوه، چونکه راست نییه‌ بلێن شهره‌ف‌خان له ئیعراب و ئیعلال و فیه‌ دا زۆر شاره‌زا بووه.

۲- له باره‌ی پیوه‌ندیی ئیوان دایکی شهره‌ف‌خان و خیله‌کانی «بایوندور»‌هوه،* ده‌توانین نه‌ ته‌نیا ناماژه به‌ پرسسی پیوه‌ندیی سولتانی ئاق‌قۆینلو،

1. Jami, n. d.:922-923.

2. Jami, 2001:76-79.

* خیله‌کانی بایوندور که‌وتونه‌ته‌ ناوچه‌کانی ئیوان ئیزمیر، بالیکه‌سیر و مانيسا. و.

ټووزون حهسه ن (۸۲۸-۸۸۲م ک/ ۱۴۲۵-۱۴۷۸م ز) له گه ل شاسمايلي يه که می سه فه وی بکه یین، به لکو و ټه مه هر خوی ره سه نایه تی نووسر ده سه لمی تی. وه ک ئیزه دی^۱ نووسیویه: شهرفخان ره چه له ک ناسی پیش ئیسلامی ساسانییه کانی لا په سندر تر بووه. هر چه ند ټه گهر شه مسه ددین ټه کاسی ری کوری شهرفخان له وه دستنووسه دا ناوی هاتبی که ئیزه دی به کاری هیتاوه، نووسر له شویتی دیکه دا جه ختی کردو ټه وه که فرمانره واکانی ساسون و روزه کی، ریک به ټه کاسی ری یان هه مان ساسانییه کانه وه به ستر اونه ته وه.^۲ جا سه رباری زور و زه ونندی به لگه کان سه باره ت به ره چه له کی به ره ی باوکی، وا دیاره هیندی ک پنیان وایه دایکی تورکمان بووه.

۳- گرینگه سه رنجی ټه م رسته یه بده یین: «می گفت گاه به صنعت نقاشی مقید باشید که سلیقه را سراسر است می کند.» واته: «[شا] پنی ده گوتین پیوسته هیندی ک جار بایه خ به هونری وینه کیشانه وه بدن، چونکه سه لیه راست و ریک ده کا.»^۳ جا شهرفخان، به پنی ټه م ټاموزگارییه ی شاته هماسبی یه که م و ټه تابلو بچووک و پر و اتایانه ی وا له دستنووسه کونه که ی شهرفنامه «MS.Or.Elliott 331» دا پیشان دراوه، دیاره هونه رمندیش بووه. به گویره ی ده قی شهرفنامه ی کتبخانه که ش، هر تابلویه ک سه باره ته به نیوره وکی لاپه ره ی به رامبه ری، بویه ده بی نووسر خوی کیشابنییه وه و پیشانی دابن. هاوکات هیندی ک تویره وه ی نیوخو، شهرفخان یان به وینه کیشیکی توانا له قه له م داوه و بړ پیداه لدانی مینیا توره کانی که وتوونه زیاده پړوی.^۴

1. Izady, 2005: xvii.

2. Scheref, 1860, 1: 359, 362.

3. Scheref, 1860, 1: 450.

۴- سولتانی، ۱۹۹۷: ۵۹-۶۱؛ یوسف، ۱۹۹۱.

۴- هه‌روه‌ها پڤویسته تڤینی ئه‌وه بکه‌ین که شه‌ره‌ف‌خان له باسی ده‌وری خۆی‌دا، وه‌ک که‌سی سه‌ره‌کی له شکست پڤ هیتانی خانی گیلان‌دا، زۆری پڤ لئ هه‌لئناوه، چونکه ئه‌وه هه‌رگیز حاکی گیلان نه‌بووه؛ به‌لکوو باشتره‌ بگوترئ فه‌رمانه‌وایه‌کی سه‌فه‌وی بووه له «تۆنیکابۆن» که به‌شیک بووه له گیلان. کاتی‌کیش له هه‌لمه‌ته‌کانی گیلان‌دا ده‌وری زۆر به‌رچاوی گێراوه، ئه‌مجا کراوه‌ته شه‌ریکه‌ده‌سه‌لاتی ئه‌للاقولی سولتان، ئیچاق ئوغلی ئوستاجلوو، ئه‌سکه‌نده‌ربه‌گی ئه‌فشار، هه‌مزه‌به‌گی تالیش و زه‌ینه‌ل‌به‌گی زولقه‌در.^۱

۵- ژياننامه‌که وه‌ها نووسراوه که جه‌خت له پڤگه‌ی بڤ‌ویته‌ی شه‌ره‌ف‌خان بکاته‌وه. نا‌کۆکیه‌ نیوخۆیی‌یه‌کانی سه‌رده‌می شاسمایلی دووه‌م و شامحه‌مه‌دی خودابه‌نده (۹۳۷-۱۰۰۴ ی ک/ ۱۵۳۱-۱۵۹۶ ی ز)، سه‌فه‌وییه‌کانیان بڤ‌هیز کردوه. عوسمانییه‌کان ئه‌م دۆخه‌یان به‌هه‌ل زانیوه، تا هه‌ول‌بدن سه‌رۆک‌خه‌له‌کانی پۆژه‌کی بۆ لای خۆیان رابکیشن؛ هه‌ن بۆیه‌ ده‌سه‌لاتداری عوسمانی پاساوی خۆیان هه‌بووه بۆ هیتانه‌وه‌ی شه‌ره‌ف‌خان، سالی ۹۸۵ ی ک/ ۱۵۷۷ ی ز، فه‌رمانیکیان ده‌رکردوه تا پڤگه‌ له پڤوه‌ندی کورده‌کان به‌شه‌ره‌ف‌خانه‌وه‌ بگرن. ده‌وله‌تی عوسمانی ترساوه سه‌ره‌هۆز و تیره و خه‌لات و جه‌ماوه‌ری کورد چاریکی دیکه‌ کۆچ بکه‌ن، چونکه کۆچی کوردان ده‌سه‌لاتی قانونی و بڤ‌یاردانی ئه‌وانی له ناوچه‌ بارناسکه‌کانی سه‌رسنور که‌م کردۆته‌وه.^۲

چه‌ندین کوردی دیکه‌ش، جگه‌ له شه‌ره‌ف‌خان، بوونه‌ته‌مه‌ترسی بۆ سه‌ر عوسمانییه‌کان. له‌به‌ر ئه‌وه سه‌.....ولتانی عوسمانی، به‌گ.....ویژه‌ی «MD 48, 84; Dated 990/1582»، به‌لئنی پڤگه‌یه‌کی شایانی به‌و میره‌ کوردانه‌ داوه که به‌یعه‌تی...ان پڤ کردوه. به‌هۆی ئه‌م سیاسه‌ته‌ی عوسمانییه‌کانه‌وه،

1. Qummi, 1980, 1: 473.

2. MD 32, hkms, 168, 514.

به تاييه تي کاتي هه لمه ته کاني رږژه لات، تهيموورخاني ئه رده لان، محهمه دخاني لورستان، قوبادبه گي ئاميدى و زورى دیکه ولاى ئه ريتيى داخوازيى سولتانيان داوه ته وه.^۱ عه بدولوه هابي فه رمانه وای خووزستان و سولاق حوسيني فه رمانه وای هه مه دانيش^۲ داواکيه ان قبول کر دووه. پيگه ي ئه م هه موو کاربه ده ستانه ش له شهرفنامه دا به دريژى باسى کراوه.^۳

۶- دوابه دواى سه رکه وتنى له شکرکيشيه که ي سالى ۹۹۱ى ک/ ۱۵۸۳ى ز، بۆ سه ر جوړجيا، مووش خراوه ته ژير ده سلاتى شهرفخان. تۆماره کاني ده وله تي عوسمانى ده ريده خه ن که پاش ته واو بوونى ره وتى به يعه ته که ي شهرفخان، سولتان دووباره خه لاتی کر دووه. به لگه ي ئه رشيفه کانيش ئوبال بۆ زانباريه کاني ژياننامه که ده کيشن.^۴ ژياننامه که ئاماژه ي نه کر دووه به و مولک و ناوچانه ي وا بۆ شهرفخان گيږدراونه ته وه، به لام بدليس خۆي «نفس بتليس» و پيچ گوندى گرینگ، ئووربان، خوړۆس، پيسيل، حاجى که ند و ئه کوچکى گويزراونه ته وه بۆ

1. MD 39, hkm. 16; MD 40, hkm. 351; MD 47, hkm. 1; MD 60, hkm. 438.

2. MD 60, hkm. 355 & MD 49, hkms. 507-509, respectively

ئهمه ي دووه هم له شهرفنامه دا به سولاق حوسين ته ککه لوو ناوى هاتووه.

(بروانه: (Scheref, 1860, 1: 318-319.

3. Scheref, 1860, 1: 49, 88, 110.

۴- بروانه: ئه م رسته يه سه باره ته به خه لاتىكى ريزلينان. که برىتييه له شمشيرىكى گه وه ره بند و که وايه ک بۆ شهرفخان و له شهرفنامه ش دا باسى کراوه.

(Scheref, 1860, 1: 455).

«بتليس سنجاغى سنه ايدوپ بوبابده حکم شريفم ارسال المشردر. بويوردم که وصول بولدوقده عنایت اولونان شمشير ظفرده تأثيرک کشانوب خلعت مرصع البهجه مز انواع اعزازيله دخى گوندريلن.» واته: سنجه قى بتليس پى به خشين. فه رمانى ئيمپراتوريم له م باره يه وه ره وانه کر دووه. فه رمانتان پى ده دم، له کاتي گه يشتنى دا، ئه و شمشيرى سه رکه وتنه به ستن که پيمان به خشيون، که واکه شمان پيژشن تا ئاسوده بن.

سنووری دهسه‌لاتی ئه‌و. جیی باسه هیچ‌کام له‌م گوندانه له‌شهره‌فنامه‌دا ئاماژه‌یان پئی نه‌کراوه.

ئهمه‌ش جیی بایه‌خه که شه‌ره‌فخان، دوا‌ی ئه‌وه‌ی سالی ۱۰۰۵ ی ک/ ۱۰۹۶- ۱۵۹۷ ی ز، وازی له‌دهسه‌لات هی‌ناوه، «خاص» یکی * تاییه‌تی پئی دراوه که سئ به‌ش بووه: «خاص» ی تاییه‌ت به‌شه‌ره‌فخان؛ «خاص» ی سنجه‌ق‌به‌گی مووش و «خاص» ی سنجه‌ق‌به‌گی بدلیس که وه‌ک پی‌گه‌یه‌کی میراتگری «یورتلیق -- ئوجاقلیق»، ** ده‌بوو له‌باوانه‌وه بۆ نه‌وه‌کانی بمی‌تته‌وه. ئهم «خاص» ی سنجه‌ق‌به‌گی بدلیس ده‌که‌وته به‌رزایی‌یه‌کانی میرنشینه‌که، به‌لام «خاص» ه‌که‌ی خودی شه‌ره‌فخان له‌نشیوه‌کانی خوارووی دۆلی ئاوه‌دانی بدلیس بوو. ئهم پرسانه ئه‌وسا، جیا له‌هه‌ر کاتیکی دیکه، زۆر جیی بایه‌خ بوون بۆ شه‌ره‌فخان. ئه‌و، دهسه‌لات‌دارترین میری ناوچه‌یه‌ک بووه که ده‌وله‌تی عوسمانی به‌رده‌وام هه‌ولی داوه ئارام بیه‌یلته‌وه. جا ئهم قسه‌یه پیوسته به‌وریایی لیک بدریته‌وه. شایانی باسه، سالی ۹۸۷ ی ک/ ۱۵۷۹ ی ز، «قازی» یه‌ک وه‌ک دادوهری

www.zheen.org

* «خاص» ئه‌و زه‌ویانه‌ بوون که داها‌تی تۆمارکراویان له‌سه‌ده‌زار ئاچه زیاتر بووه و دراونه‌ته سولتان و وه‌زیر و به‌گله‌ر به‌گ و میرانی سنجه‌قه‌کان. خاوه‌نی «خاص» ده‌بوو «جبه‌لوو»، واته یه‌ک سه‌ربازی سواره، بۆ هه‌ر پینج‌هه‌زار ئاچه له‌داها‌تی «خاص» ه‌که‌ی بۆ هه‌لمه‌ته‌ه‌سه‌که‌ریه‌کان ئاماده‌بکا. داها‌تی «خاص» گه‌راوه‌ته‌وه خه‌زینه‌ی ناوه‌ندی. ئاچه‌ش دراویکی ده‌وله‌تی عوسمانی بووه. یه‌ک پاره‌ سئ ئاچه، یه‌ک قرۆشیش ۱۲۰ ئاچه بووه. ئهم دراوه تا سالی ۱۶۸۷ کاری پئی کراوه (الدکتور فاضل بیات، الدولة العثمانیة فی المجال العربی، بیروت، ۲۰۰۷، ص ۷۷). و.

** واته: «یورتلیق -- ئوجاقلیق» شیوه‌یه‌ک م‌ل‌ک‌داری بوو له‌دانانی میرانی ناوچه‌یی‌دا بۆ به‌ریوه‌بردنی ئه‌و شوینانه که داگیر ده‌کران. ئه‌مانه له‌وه‌خه‌لک و بنه‌ماله و پيشه‌وایانه‌ی ناوچه‌کان بوون که چ زه‌وی و قه‌لا و گوند و شارۆچکه‌یه‌کیان هه‌بوو، ده‌ستیان لی به‌رده‌دان، تا به‌ناوی ده‌وله‌ته‌وه به‌ریوه‌بیرین. به‌و پییه، لیواکان له‌ژیر ده‌ستی میره‌کان‌دا ده‌مانه‌وه به‌دریایی ته‌مه‌نیان، تا گوێزایه‌لی ده‌وله‌ت بووبان (الدکتور فاضل بیات، هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۸۱). و.

سولتان له سهربازگه ی بدلیس دهست نیشان کراوه بۆ ئه وه ی چاوه دیری
جم و جووله کانی شهرفخان بکا.^۱

ژیاننامه: ریگه یهک که که مترین ریوار گرتوویانه ته بهر

هیشتا زۆر لایه نی ژیانی شهرفخان پوون نه بۆ ته وه. ریگه یهک بۆ زانی نی ئه و
بوارانه، نووسینه وه ی ژیاننامه یه که. هیتده ی ئیمه بزانی ن، که لیک لایه نی گرینگی
ژیانی شهرفخان له هیچ سه رچاوه یه کی نووسراودا باس نه کراوه؛ سه رنه جام
که لیک پرسیار بی ولام ماونه ته وه. جا بۆ ئه وه ی بتوانین ئه م گرفتانه ش چاره سه ر
بکه ی ن، دوو پیشنیار بۆ توویینه وه ی زیاتر ده که ی ن: یه که م، ژیانی خیزی نی؛ دووه م،
مه رگی شهرفخان. ئه مانه ش په یوه سنن به ژیاننامه که و پروداوه کانی به شه کانی
دیکه ی شهرفنامه.

برا و کورانی شهرفخان

په گه زی نیر لای شهرفخان پیگه یه کی به زری هه بووه، که چی له به شه کانی
دیکه ی شهرفنامه دا هیچ ئاماژه یه کی به کوپه کانی تری نه کردووه، به لام
په چه له کناسی و بنه چه که ی حوکمدارانی کوردی بهرله ئاوابوونی خۆری
میرنشین و ته نانه ت کاتی تیداچوونی هه ر میرنشینیکیشی زۆر به بایه خه وه باس
کردووه، به جۆریک که ژماره ی ته واوی برا و کورانی هه ر حوکمداریکی
هیتاوه ته وه.

شهمسه‌ددین یان ئەحمەد

ئەبولمەعالی شهمسه‌ددین بەگ، تاقە کورپی شەرفخانە کە لە شەرفنامەدا ناوی هاتوو. وا دەردەکەوئ نووسەر زیاتر ئەمی لەچاو کورپەکانی دیکە، لا پەسند بووین. ئەو، کورپیکی رەوشت بەرز و وێشده چی زۆر گوێرایەلی باوکی بووین. نازاندیری کە ی و لە کوئ لەدایک بوو، بەلام لە سالی ۱۰۰۵ ی ک/ ۱۵۹۶ ی ز، بە دواوە کە شەرفخان - وەک لە شەرفنامەدا نووسراوە - تەختی حوکمداری بۆ بەجئ هیشتوو، لە نیو فرمانرەواکانی بدلیس دا ناوی هاتوو.

هەر وەها دەزانین کە شەرفخان کورپیکی بوو بەناوی ئەحمەد، بەلام ناوی لە شەرفنامەدا نەهاتوو. پئی تێدەچی ئەحمەد و شهمسه‌ددین هەر یەک کەس بووین. نووسەرەکانی عوسمانی کورپە گەرە شەرفخانیان بە شهمسه‌ددین ئەحمەد ناو بردوو. ئیمە نەمانتوانی ناوی شهمسه‌ددین لە ئەرشیفەکانی دەولەتی عوسمانی دا ساغ بکەینەو. لەبەر ئەوە لەوانە یە ئەو کەسانە ی کە شەرفخان ناوی هیناون، کە م یا زۆر، ناویان جیاواز بووین لەو ناوانە ی وا لە بەلگەنامەکان دا هاتون. بۆ نمونە، سوبحان بەگی حاکمی سویدی لە بەلگەنامەکانی عوسمانی دا بە ئیسفەهان بەگ ناوی هاتوو.^۱

دووریش نییە، ئەحمەد کورپی دووھمی شەرفخان بووین و لە مووش جئی گرتبیتەو، بەلام هۆی ناو نەهینانی لە شەرفنامەدا ڕون نییە. بەپئی ئەو بەلگەنامانە ی دەولەتی عوسمانی کە ئیمە پشتمان پێ بەستون، هیچ بەلگە یەک نییە لەگەڵ ناوی لیکدراوی شهمسه‌ددین ئەحمەددا ناکۆک بێ. هەر چۆنیک بێ، نەبوونی هیچ ئاماژە یەک بە ناوی ئەحمەد لە شەرفنامەدا و ئەم پێناسە یە ی و ئیمە بۆمان

1. Scheref, 1860, 1: 257; and Topkapi Sarayı Müzesi Arşivi Defter 9772.

پیشنیار کردووه،^۱ ره‌نگدانه وهی ئه و ناروونیه‌ن. پیتاسه‌که بی‌گومان ده‌کری به هیئد وه‌ربگیری؛ به‌لام ده‌بی هیندیک راستی له باره‌ی ئه‌حمده‌وه بخاته به‌رده‌ست، جا ئیتر شه‌مسه‌ددین بی‌یان کورپکی دیکه‌ی شهره‌فخان.

ئه‌حمده‌ی کورپی شهره‌فخان، له میژووی مووش‌دا، که سایه‌تییه‌کی ناسراو بووه. بدلیس وه‌ک «ئو‌جاق‌لیق» یک و پیگه‌ی میراتگرانه‌ی میرنشینیک، دراوته‌کوپه‌گه‌وره‌ی، واته شه‌مسه‌ددین. بۆیه ئه‌حمده‌د، پاش و پیش‌خانه‌نشین بوونی شهره‌فخان، حوکمی ده‌قه‌ریکی سهر به بدلیسی کردووه.

ئه‌حمده‌ی که‌م جار، ۱۸ی مانگی قوربانی ۹۸۶ی ک/ ۲۴ی فیورییه‌ی ۱۵۷۹ی ز، ناوی وه‌ک سنجه‌ق‌به‌گی مووش‌هاتووه،^۲ به‌لام وا دیاره، له سالی ۹۹۳ی ۱۵۸۵ی ز، به‌دواوه، سنجه‌قی مووش به بدلیسه‌وه به‌ستراوه. له‌و سالی‌دا به ئه‌حمده‌گوتراوه میرلیوای شهره‌فخان یا وه‌له‌دی شهره‌فخان؛ به‌لام سالی ۹۹۶ی ک/ ۱۵۸۸ی ز، پینان گوتووه سنجه‌ق‌به‌گی مووش. مووش سالی ۹۷۲ی ک/ ۱۵۴۶ی ز، که له بدلیس جوئ کراوته‌وه، تا ئه‌و کاته‌ی وا ئه‌حمده‌ حوکمی گرتۆته ده‌ست، دوو سنجه‌ق‌به‌گی تریشی هه‌بوون. ئه‌وانیش به‌هائه‌ددین و قلیچ بوون و ناویان له لیسته‌که‌ی شهره‌فنامه‌دا نییه. ده‌شی ئه‌حمده‌ ناودارترین میری کوردی ئه‌و ناوچه‌یه بووبی و پیش سالی ۹۸۶ی ک/ ۱۵۷۹ی زایینیش، به‌تاییه‌تی سالی ۹۷۷ی ک/ ۱۵۶۹- ۱۵۷۰ی ز، فه‌رمان‌ره‌وای هه‌مان سنجه‌ق‌بووبی؛^۳ سالی ۹۹۲ی ک/ ۱۵۸۴ی زایینیش به‌ره‌سمی سنجه‌ق‌به‌گی مووش بووه.^۴

1. Especially Kâmil Kepeci Tasnifi 262, 186; BOA MD, 32 hkms. 168, 514, 543; MD 60, 229, 380; MD 63, 52; MD 64, 573; MD 71, hkm. 257.

2. Kâmil Kepeci Tasnifi 262, 186.

3. Maliyeden Müdevver Defterler 563, 96; MD 6, 237; MD 26, 267.

4. MD 53, hkm. 19.

وهک له سهره‌وه ئاماژه‌مان پێ کرد، مووش سالی ۱۹۹۱ی ک/ ۱۵۸۳ی ز، دراوه‌ته شهره‌ف‌خان. وا ویده‌چی ئه‌حمه‌د به جیا کردنه‌وه‌ی مووش‌پازی نه‌بووبی. ئه‌و، به‌چهند مه‌رچیک ناوچه‌ی نه‌خجه‌وانی له هه‌لمه‌ته‌کانی سالی دواتردا به‌ده‌ست هیناوه. به‌گوێره‌ی «MD»،^۱ ئاشکرایه یه‌کێک له نیگه‌رانییه‌کانی شهره‌ف‌خان پرسى «تیمار»ی* ئه‌وانه بووه که له هه‌لمه‌ته‌که‌دا به‌شدار بوون. ته‌نانه‌ت داواى «تیمار»ی ئه‌و کوردانه‌شى کردووه که هه‌لاتوون بۆ کۆشکی سه‌فه‌وى؛^۲ بۆیه ره‌نگه ده‌وله‌تى عوسمانی، له ولامی ئه‌م داخوازاییه‌ی شهره‌ف‌خان‌دا، پۆسته نوێیه‌که‌ی ئه‌حمه‌دی له نه‌خجه‌وان په‌سند کردبێ.

زیائه‌دین

لیژه‌دا پێویسته هیندیک زانیاری له‌سه‌ر کورپیکى تری شهره‌ف‌خان به‌ناوى «زیائه‌دین» هه‌وه بخه‌ینه‌پوو. زیائه‌دین، جگه له‌وه به‌لگه‌نامه‌یه‌ی نیو پاشکۆکه که هه‌ی سالی ۱۰۰۱ی ک/ ۱۵۹۲-۱۵۹۳ی زایینییه، له تۆماره‌کانی سالی ۱۰۱۱ی ک/ ۱۶۰۳-۱۰۶۲ی زایینییه سه‌فه‌ویش‌دا ناوی هاتووه و ناراسته‌وخۆ ئاماژه به‌وه ده‌که‌ن که باوکی کۆچی‌دواى کردووه یا ده‌سبه‌ردارى پۆسته‌که‌ی بووه. ئه‌م، ناوی له شهره‌ف‌نامه‌دا نه‌هاتووه، که ئاماژه‌یه‌که بۆ پێوه‌ندى له‌گه‌ڵ سه‌فه‌وییه‌کان. له ده‌ره‌وه‌ی نیگه‌رانییه سیاسیه‌کانی شهره‌ف‌خان‌دا، که کتێبه‌که‌ی بۆ عوسمانیه‌کان ته‌رخان کردووه، به‌گوێره‌ی تۆماریکی گرینگی سه‌فه‌وییه‌کانیش، زیائه‌دین ده‌ورى

1. MD 46, 294; and 53, 19.

* تیمار ئه‌و زه‌وییه‌کانه‌ بوون که داها‌تیا‌ن له نیوان ۳۰۰۰ تا ۱۹۹۹۹ ئا‌قچه‌دا بووه. خاوه‌نه‌که‌ی، که جبه‌لوو بوو، بۆ هه‌ر سه‌ه‌زار ئا‌قچه شه‌رکه‌ریکی له‌گه‌ڵ خۆی بردووه بۆ شه‌ر. ده‌بوو له تیماری خۆشى‌دا نیشه‌جێ بووبا (الدکتور فاضل بیات، هه‌مان سه‌رچاوه، ل(۷۷).و.

2. MD 43, hkm. 514.

له پیکدادانه‌کانی نه‌خجه‌وان‌دا هه‌بووه. هه‌روه‌ها سالی ۱۰۱۵ ی/ک/ ۱۶۰۶-۱۶۰۷ ی/ز، به‌یعه‌تی به‌شاعه‌بباسی یه‌که‌م (۹۷۸-۱۰۳۸ ی/ک/ ۱۵۷۱-۱۶۲۹ ی/ز) کردووه.^۱ به‌لگه‌نامه‌ی «MD 77, hkm. 1227» ده‌قنکی تئدایه‌که سالی ۱۰۱۸ ی/ک/ ۱۶۰۹-۱۶۱۰ ی/ز، نووسراوه و تیشک ده‌خاته‌سه‌ر‌ئو به‌لگانه‌ی وا له‌سه‌روه‌ه‌باسمان کردن. ئه‌مجا زیائه‌ددین له‌لایه‌ن عوسمانیه‌کانه‌وه‌کراوته‌فه‌رمان‌ه‌وای بدلیس. هه‌روه‌ها ریشی تئده‌چی له‌نیوه‌راستی ئه‌و ماوه‌یه‌ی نیوان شهره‌فخان و زیائه‌ددین‌دا، که ئیمه‌ده‌یزانین، شه‌مه‌سه‌ددین کرابیته‌فه‌رمان‌ه‌وای بدلیس. زیائه‌ددین، به‌گویره‌ی به‌لگه‌نامه‌که، ئه‌و که‌سه‌یه‌که وه‌ک فه‌رمان‌ه‌وای بدلیس ناوی هاتووه و چه‌ندین سال حوکمرانی میرنشینه‌که‌ی کردووه. خو ئه‌گه‌ر شه‌مه‌سه‌ددین حوکمرانی کردب، کاتیک کردوویه‌تی که شهره‌فخان هیشتا ماوه. سنجه‌قه‌کانی ده‌وروبه‌ری بدلیس هیچ به‌لگه‌یه‌کیان لئ چنگ‌ناکه‌وئ تا له‌په‌ر کردنه‌وه‌ی ئه‌م که‌لینه‌دا یارمه‌تیمان بده‌ن. ته‌نانه‌ت ناشزانین سالی ۱۰۰۲ ی/ک/ ۱۵۹۴ ی/ز، کئ فه‌رمان‌ه‌وای مووش بووه.^۲ هه‌ر به‌پیی به‌لگه‌نامه‌ی نیو‌پاشکۆکه، دوور نییه زیائه‌ددین ئه‌و که‌سه‌بووبئ که ده‌وروبه‌ری سالانی ۱۰۰۰ ی/ک/ ۱۵۹۱-۱۵۹۲ ی/زایینیش حوکمرانی «مووش» ی کردب.

به‌ه‌رام (بارام)

بارامیش یه‌کیکی تر بووه له‌کورپانی شهره‌فخان. نازاندري داخوا بارام ئه‌و کورپه‌ناو نه‌هیندراوه‌ی خشته‌که‌ی خواره‌وه‌یه‌یان نا؛ به‌لام زاندراره‌که بریک ده‌سه‌لات و ناوبانگی له‌ناوچه‌که‌ی‌دا هه‌بووه. ته‌نیا له‌وه‌دلنایین که شهره‌فخان

1. Turkamtn, 2008, 2: 721.

2. MD 71, hkm. 257.

داوای «موته‌فهرریقه‌لیق»ی بۆ کردووه. واش دهرده‌که‌وی هه‌ولی موته‌فهرریقه‌لیقی «وان»ی بۆ دابی.^۱

تاتار

هینده‌ی ئیمه‌ ئاگادار بین، ئه‌رشیفه‌کانی ده‌وله‌تی عوسمانی ناوی تاتاری کوپی شهره‌ف‌خانیان تیدا هاتووه. ره‌نگه‌ بچووکتیرین کوپی شهره‌ف‌خان بووین، چونکه‌ سالی ۱۰۱۰ی ک/۱۶۰۱-۱۶۰۲ی ز، ته‌مه‌نی هه‌شت سال بووه. ئه‌م، به‌ جیا ناوی نه‌هاتووه، به‌ لکوو خه‌له‌فی مامی ئیشاره‌ی پی کردووه؛ ئیتر ئیمه‌ له‌ و ریگه‌یه‌وه‌ پی ئاشنا بووین. زانیاری ئه‌ وتۆش سه‌باره‌ت به‌ پیشه‌ و ژیانی به‌ ده‌سته‌وه‌ نییه‌، ته‌نیا ئه‌وه‌ نه‌بی که‌ سالی کاربه‌ده‌ستیکی سولتان محهمه‌دی سیه‌م (م. ۱۰۱۲ی ک/۱۶۰۳ی ز) به‌ ناوی ئه‌حمه‌دپاشا ده‌سگری کردووه و به‌ بارمه‌ گرتوویه‌تی. خه‌له‌ف سالی ۱۰۱۰ی ک/۱۶۰۱-۱۶۰۲ی ز، نامه‌یه‌کی بۆ سولتان نووسیوه‌^۲ و به‌ره‌سمی داوای ئازاد کردنی کردووه. جینی باسه‌ تاتار وه‌ک خه‌زیتهداری ئه‌حمه‌دپاشا ناوی هیندراوه؛ به‌لام له‌ و تامه‌یه‌دا زانیاری سه‌یر له‌ باره‌ی مه‌رگی شهره‌ف‌خانه‌وه‌ نووسراوه‌ که‌ پیشتر نه‌مانزانیوه‌ (بروانه‌ خواره‌وه‌).

خه‌له‌ف

«خه‌له‌ف‌به‌گ»یش که‌ کوپی دووه‌می میر شه‌مه‌ددین بووه، لیژهدا ناوی هاتووه؛ به‌لام شهره‌ف‌نامه‌ ته‌نیا زانیارییه‌کی سنوورداری له‌ باره‌ی ژیان و کار و پیشه‌یه‌وه‌ باس کردووه.^۳ وه‌کوو دیاره‌، قۆرچی و دواتریش یووزباشیی

1. Kâmil Kepeci Tasnifi Defter, 241, 32; dated 24 Rajab 990/23 August 1582.

2. A. DVN. 12/54.

3. Scheref, 1860, 1: 205, 446.

شات‌ه‌م‌اسبی یه‌که‌م بووه. هه‌روه‌ها کاربه‌ده‌ستیکی نیزیک بووه له هه‌مزه‌میرزا (م. ۹۹۴ ی ک/ ۱۵۸۶ ی ز).^۱ دوا‌ی کوژرانی هه‌مزه‌میرزا، ئیتر خه‌له‌ف پیوه‌ندی سولتان مرادی سیه‌مه‌وه کردووه و بوته‌میری عوسمانی و کراوته‌سنجه‌قه‌به‌گی ئه‌له‌ش‌کورد و مه‌لاز‌گردد. خه‌له‌ف، هه‌رچه‌نده ناویانگی به‌ده‌سکه‌وته‌کانی خوی ده‌رکردووه، به‌رده‌وام له هه‌ردوو ئیمپراتوری سه‌فه‌وی و عوسمانی‌دا، له ژیر کاریگه‌ری شهره‌ف‌خان‌دا بووه.

به‌لگه‌کانی ده‌وله‌تی عوسمانی ئاشکرای ده‌که‌ن که خه‌له‌ف به‌پرسیکی ده‌سه‌لاتداری بدلیس و لئپرسراوی باجی گوندیبه‌کان بووه. به‌گویره‌ی به‌لگه‌نامه تازه‌که‌ی نیو پاشکۆکه (به‌لگه‌نامه‌ی ژماره ۱-۲)ش، دوو کورپی هه‌بوون به‌ناوی عه‌لی‌خان و مسته‌فا. خاوه‌ن «زه‌عامه‌ت» ه‌کانیش* هه‌موو ئه‌مه‌گداری شهره‌ف‌خان بوون. خه‌له‌ف سالی ۱۰۱۰ ی ک/ ۱۶۰۱-۲۰ ی ز، هیشتا‌ماوه،^۲ که شهره‌ف‌خانی براشی کۆچی دوا‌یی کردووه، بۆیه کاروباری بدلیسی گرتۆته‌ده‌ست. (بروانه: به‌لگه‌نامه‌ی ژماره ۷-۸).

بنکه‌ی ژین
www.zheen.org

۱- کوریکی سولتان محه‌مه‌دی خودابه‌نده له هه‌وسه‌ری دووه‌می، خه‌یرونیسا، که هه‌ولی ده‌دا هه‌مزه‌میرزای نۆبه‌ره‌ی بیته‌جینشین، سالی ۹۸۹ ی ک/ ۱۵۸۱ ی ز، له‌به‌ر برا بچووکه‌که‌ی یاخی بوونیکی دامرکانده‌وه. دوا‌یی ده‌وریکی زۆرتری له کاروباری ده‌وله‌ت‌دا گتیا. هه‌مزه‌میرزا، به‌هۆی پیلانگیریه‌کی تا‌میک له تیره‌کانی شاملوو. ئوستاجلوو، ۲۴ ی مانگی قوربانی ۹۹۴ ی ک/ ۱ دیسامبری ۱۵۸۶ ی ز، کوژرا. بروانه: Scheref, 1860, 2: 283.

* زه‌عامه‌ت ئه‌و زه‌ویبانه‌بوون که داها‌تیان ۲۰۰۰ تا ۹۰۹۹۹ ئاقچه‌بووه. خاوه‌نه‌که‌ی، ده‌بوو به‌رامبه‌ر به‌هه‌ر په‌نجاهه‌زار ئاقچه‌یه‌ک، شه‌رکه‌ریکی پرچه‌ک بنی‌ری بۆ شه‌ر. ئه‌م زه‌ویبانه‌دراونه‌ته‌ده‌فته‌رداری خه‌زی‌نه و تیمسار له ناوه‌ندی ئه‌یاله‌ته‌کان و که‌یخودای زه‌عامه‌ت و میرلیوا له سنجه‌ق و پاریزگارانی قه‌لاکانی سولتان (الدکتور فاضل بیات، هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۱۷۷).

2. BOA MD 63, hkm. 26; A.Nüt 1138, 5—7; Maliyeden Müdevver Defterler 07439; A.DVN. 12/54.

شهره‌فخان چي به‌سەر هاتوووه؟

شهره‌فخان، سالی ۱۰۰۵ ی ک/ ۱۵۹۶-۱۵۹۷ ی ز، ده‌سه‌لاته‌کانی خۆی بۆ شه‌مه‌دینی کورپی به‌جی هیشتوووه، بۆیه به‌بۆچوونی توێژه‌رانی نیوخۆ و ده‌روه که پشتیان به‌زانستنامه‌کانی تورکان به‌ستوووه،^۱ شهره‌فخان خانه‌نشین بووه و ته‌مه‌نی خۆی بۆ نووسینی شهره‌فنامه‌ته‌رخان کردوووه و سالی ۱۰۱۲ ی ک/ ۱۶۰۳- ۱۶۰۴ ی ز، کۆچی دوایی کردوووه، به‌لام ئیمه‌ ئه‌م سالی مردنه‌ی ر‌هت ده‌که‌ینه‌وه. ئاراکیلی میژووونوسی ئه‌رمه‌نی له‌ته‌وریز سه‌باره‌ت به‌سه‌ردار جیغاله‌زاده* نووسیویه‌تی: له‌جه‌نگه‌ی دووه‌م په‌لاماری‌دا، له‌ئه‌زه‌رپۆم ماوه‌ته‌وه و شازاده‌ی هه‌موو ناوچه‌ کوردن‌نشینه‌کان و گورجستان و له‌نیویان‌دا میر شهره‌فی شازاده‌ی مه‌زنی کوردی بانگ کردوووه. به‌پێی ئه‌م سه‌رچاوه‌ ئه‌رمه‌نیه‌، میر شهره‌فی کورد له‌پشتیوانانی ده‌وله‌تی عوسمانی بووه، به‌لام کاتیک هه‌ستی کردوووه به‌ره‌ی سه‌ردار له‌شه‌ره‌که‌دا شکستی هیناوه، ده‌سه‌رداری به‌ره‌که‌بووه و سالی ۱۰۱۵ ی ک/ ۱۶۰۶ ی ز، گه‌راوه‌ته‌وه شوینی خۆی.^۲ بۆیه‌ ناگرێ سالی ۱۰۱۲ ی ک/ ۱۶۰۳-

www.zheen.org

1. Bursali, 1916, 3: 72.

* جیغاله‌زاده یوسف سنان‌پاشا به‌ره‌چه‌له‌ک ئیتالیایی بووه و له‌سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتی سولتان محه‌مه‌دی سێهه‌م‌دا بۆ ماوه‌ی ۴۰ رۆژ بۆته‌سه‌دری ئه‌عه‌زم. پینشتیش له‌وه‌له‌ته‌دا سپاسالاری هینزی ده‌ریایی و سه‌رکرده‌ی سپا بووه. وێرای باوکی له‌جه‌نگی ده‌ریایی مایسی ۱۵۶۰ ی دورگه‌ی جه‌ریه‌ی توونس‌دا، که‌له‌نیوان که‌شتی‌گه‌لی عوسمانی و که‌شتی‌گه‌لی ئوروپایی‌دا هه‌لایساوه، له‌لایه‌ن عوسمانیه‌که‌انه‌وه به‌دیل گیراوه. باوکی ئواتر به‌که‌فاله‌ت ئازاد کراوه، به‌لام کورپه‌که‌ی خراوه‌ته‌ریزی له‌شکری گه‌نجانی عوسمانی و بۆ خزمه‌تی ئیمپراتۆری مه‌شقی پێ کراوه. جیغاله‌زاده موسلمان بووه و دوو جار له‌گه‌ل نه‌وه‌کانی سولتان سوله‌یمانی گه‌وره‌دا زه‌ماوه‌ندی کردوووه. کراوه‌ته‌ ئاغای یه‌نیچه‌ری و له‌جه‌نگه‌کانی نیوان عوسمانی و ئێران‌دا ده‌وری به‌رچاوی گیراوه. چه‌ندین په‌له‌ی سه‌ربازی و ئیداری و هه‌رگرتوووه و پاشان بۆته‌سه‌دری ئه‌عه‌زم. و.

2. Arak'el of Tabriz, 2005, 1: 62-63.

۱۶۰۴ ی ز، بژ مردنی شه‌ره‌فخان سالیکی دروست بی. کیشه‌که لی‌زه‌دا، نه‌بوونی هیچ ئاماژه‌یه‌که به ناوی بدلیسه‌وه. خۆ ری تیده‌چی ئاراکیل مه‌به‌ستی له مه‌زنه‌میری کوردان، میر شه‌ره‌فی جزیره‌ی هاوزه‌مانی شه‌ره‌فخان بوو، به‌لام هیچ جو‌ره‌ پی‌وه‌ندییه‌کیش له‌گه‌ل جزیره و گورگیل و ناوه‌کانی دیکه‌ی جزیره‌دا به‌دی نا‌کری. ئه‌مه سه‌رباری ئه‌و راستییه‌یه که میر شه‌ره‌فی جزیره‌ه‌رگیز هینده‌ی شه‌ره‌فخان به‌ناوبانگ نه‌بووه.

هۆی دووه‌م که وامان لی ده‌کا ئه‌و ساله به دروست نه‌زانین، ئه‌وه‌یه که ده‌فته‌ره‌کانی ده‌وله‌تی عوسمانی^۱ ئاماژه به‌وه ده‌کن که شه‌ره‌فخان سالانی ۱۰۱۳ ی ک/ ۱۶۰۴-۱۶۰۵ ی ز، یان ۱۰۱۴ ی ک/ ۱۶۰۵-۱۶۰۶ ی ز، له سنجه‌ق بووه. «ده‌فته‌ری ته‌حریر» [ده‌فته‌ری خاقانی] ی ۷۳۰، که میژووی سالانی سه‌ره‌تای سولتان ئه‌حمه‌دی یه‌که‌م و «توغرا» ی ئه‌وی پی‌وه‌یه، دوو جار ئاماژه‌ی به «حاکمی بدلیس» کردووه. نووسه‌ر، له ژماردنی «خاص» ه‌کانی شه‌ره‌فخان‌دا، سه‌ره‌تا شه‌ره‌فخانی به‌ فرمان‌به‌وای بدلیس ناو بردووه و که‌میکیش دواتر نووسیویه: به‌شیک له مولکه‌کانی شه‌ره‌فخان له ده‌ستی کوره‌گه‌وره‌که‌ی، حاکمی بدلیس‌دا بووه. گرینگه لی‌زه‌دا ئاماژه به‌وه بکه‌ین که شه‌ره‌فخان له و کاته‌دا به‌ حاکمی بدلیس ناوی نه‌بردراوه. نووسه‌ری عوسمانی له ده‌فته‌ری «ته‌حریر ئه‌مین» دا پیناسه‌یه‌کی ساده‌ی فرمان‌به‌وای به‌ناوبانگی بدلیسی کردووه. وا ده‌رده‌که‌وی ئاماژه‌ی بژ که‌سیکی زیندوو کردووه که بپاری داوه ده‌سه‌برداری ده‌وری خۆی بی له حکومه‌ت‌دا.

ژیده‌ری «MD 78, hkm. 1227»، که تاکه به‌لگه‌ی پروونه له به‌رده‌ستمان‌دا، وای پیشان ده‌دا که ئه‌و کوره ئاماژه پیکراوه، زیاته‌دینه. پاشان شه‌ره‌فخان بژ

1. Kiliç, 1989: 165-167, 169; 1999: xxvi.

دوچار سالی ۱۰۰۲ ای ک/۵۹۳ هی ز، له دهفته‌ره‌کانی عوسمانی‌دا ناوی هاتووه.^۱ هیئده‌ی ئیمه ئاگادار بین، هیچ ئاماژه‌یه‌ک به فه‌رمان‌ره‌وایانی بدلیس له تۆماره‌کانی سالانی ۱۰۰۲ ای ک/۵۹۳ ای زایینییه‌وه تا ۱۰۱۸ ای ک/۱۶۰۹-۱۶۱۰ ای زایینی‌دا نه‌کراوه. ئه‌مه‌ش وامان لی ده‌کا دوو خالّ پیشنیار بکه‌ین: یه‌که‌م، میره‌ جینشینه‌کانی بدلیس ئاژاوه و نا‌ئارامییه‌کیان له سه‌رتاسه‌ری میرنشینه‌که‌دا خولقاندووه. دووه‌م، عوسمانییه‌کان که به برپاری کاربه‌ده‌ستانی بدلیس رازی نه‌بوون، نوینه‌ری متمانه‌ پی کراوی خۆیان له و ناوچه‌یه دامه‌زاندووه. به‌گویره‌ی هیئدی‌ک له زانیاری به‌تای ده‌سنووسه‌کانی ئه‌رمه‌نی،^۲ ره‌نگه‌ بتوانین بلّیین: شه‌ره‌ف‌خان چند سالی‌ک به‌ره‌له ۱۰۱۲ ای ک/۱۶۰۳-۱۶۰۴ ای ز، یان وردتر له نیوان سالانی ۱۰۰۷ ای ک/۱۵۹۸-۱۵۹۹ ای ز، یان ۱۰۰۹ ای ک/۱۶۰۰-۱۶۰۱ ای ز، کۆچی دوایی کردووه. بی‌گومانین که حوکمداری بدلیس، رپی تیده‌چی شه‌ره‌ف‌خان بووی که سالی ۱۰۰۷ ای ک/۱۵۹۸ ای ز، دژی ده‌وله‌ت راپه‌ریوه. خزی له ژیاننامه‌که‌دا نووسیویه: سالی ۱۰۰۵ ای ک/۱۵۹۶-۱۵۹۷ ای ز، ده‌ستی له حوکمرانی هه‌لگرتووه، به‌لام ده‌شی دووباره ده‌سه‌لاتی گرتییته‌وه ده‌ست. جیی سه‌رنجه، نوینه‌ری عوسمانی له ناوچه‌که‌دا، له دووه‌م هی‌رش‌دا بۆ سه‌ر بدلیس، ده‌وروبه‌ری سالی ۱۰۰۹ ای ک/۱۶۰۰-۱۶۰۱ ای ز، حوکمداری بدلیسی کوشتووه. هه‌رچه‌نده هیچ به‌لگه‌یه‌ک نییه، به‌لام ده‌شی شه‌ره‌ف‌خان، ئه‌گه‌ر مه‌سه‌له‌که‌ به‌م شیویه‌ بووی، ئه‌وسا پشتیوانیی راپه‌رینه‌که‌ی «جه‌لالی» یه‌کانی کردبی، چونکه ئه‌وزنجیره سه‌ره‌ل‌دانانه دوری ئه‌و سالانه‌ پرویان داوه.^۳

1. MD 71, hkm. 256.

2. Matenadaran (Yerevan) 126, 181, and 336, from Tom Sinclair of Cyprus University, 2002, 2003.

3. Mat'evosyan, 1984, 1: 104, 184—185, 272; Zulalyan, 1980: 55; and Sinclair, 2003: passim.

دواچار پښو‌سته بلښین: تۆ‌ماره ئه‌رمه‌نیه‌کان و دوا ئاماژه‌ی عوسمانیه‌کان به زیائهددین، له‌گه‌ل یه‌ک کۆکن؛ که واته زیائهددین سالی ۱۶۰۹ی ک/۱۰۱۷-۱۰۱۸ی ز، فه‌رمان‌په‌وای بدلیس بووه و هه‌ر ئه‌و‌یش میری مووش و دوو کورپه‌که‌ی کوشتووه.^۱ زانیاریی بنه‌تای ده‌سنووسه‌کانی ئه‌رمه‌نی، یه‌که‌م جار سالی ۱۶۰۳ی ک/۱۰۱۱-۱۰۱۲ی ز، ته‌نیا یه‌ک سال دوا‌ی ۱۰۰۹ی ک /۱۶۰۰-۱۶۰۱ی ز، که پیمان وایه سالی کوژران یا مردنی شه‌ره‌ف‌خان بی، ئاماژه‌یان به زیائهددین کردووه. تیبینییه‌کی سه‌ر نامه‌که‌ی خه‌له‌ف بۆ سولتان محهمه‌دی سیه‌م، یارمه‌تیمان ده‌دا ئه‌و میژووانه‌ی پیشوو ساغ بکه‌ینه‌وه. نامه‌که هه‌ر چه‌ند به‌لگه‌نامه‌یه‌کی دیپلۆماتانه‌ی خه‌له‌فه بۆ ئازاد کردنی تاتار له چنگی عوسمانیه‌کان، به‌لام سه‌رنجی‌کی زۆر روون و پرپایه‌خیشی تیدا‌یه. جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی شه‌ره‌ف‌خان پیشتر کۆچی دوا‌یی کردووه، خه‌له‌ف له نامه‌که‌ی دا‌نوسیویه: «مرحوم شرف‌خان»، واته خودالی‌خۆشبوو شه‌ره‌ف‌خان (بروانه: به‌لگه‌نامه‌ی ژماره ۴). نامه‌که که سالی ۱۰۱۰ی ک/۱۶۰۱-۱۶۰۲ی ز، نووسراوه، یه‌داخه‌وه مانگ و رۆژه‌که‌ی دیار نین، به‌لام ئیتر دلنیا‌ین که شه‌ره‌ف‌خان سه‌ره‌تای سالی ۱۰۱۰ی ک/۱۶۰۱-۱۶۰۲ی ز، یان پیشتر نه‌ماوه. ئه‌مه‌ش تا راده‌یه‌ک له‌گه‌ل سالی ۱۰۰۹ی ک/۱۶۰۰-۱۶۰۱ی زایینی دا یه‌ک ده‌گریتته‌وه که پشت به به‌لگه‌نامه‌کانی ئه‌رمه‌نی ده‌به‌ستی. خالیکی گرینگی دیکه که له نامه‌که‌ی خه‌له‌ف دا بۆ سولتان محهمه‌دی سیه‌م^۲ به‌دی ده‌کری، ئه‌وه‌یه که زۆر رپی تیده‌چی شه‌ره‌ف‌خان له لایه‌ن عوسمانیه‌کانه‌وه کوژرابی. له نامه‌که‌دا هاتووه: «مرحوم شرف‌خان تاتار نام سکیز یاشینه‌بیر اوغلو ظالم احمد پاشان خزینه‌سنده بیله‌سنجه گتروب.» واته: «تاتاری کورپه هه‌شت سالانه‌که‌ی خودالی‌خۆشبوو شه‌ره‌ف‌خان، له‌گه‌ل گه‌نجینه‌که‌ی ئه‌حمه‌دپاشای

1. Mat'evosyan, 1984, 1: 184—185.

2. A.DVN 12/54.

ههیه، ده توانن زۆر ئاسان ئۆبال بکیشن، که شهرفخان سالی ۹۸۶ی ک، ماوه. ئەمه له چه ندين به شی شهرفنامه و پاشکۆکه ی ئیره ش دا دهرده که وی و له خودی به لگه نامه که ش دا ئاشکرا دیاره. مامۆستا ئه بووبه کری موده رریس له ئیخلاسییه، که یه کیکه له و زانا ئیسلامیانه ی و ا نامه که یان ئیمزا کردووه، زۆر به پرونی سالی ۹۸۶ی ک، ر هت ده کاته وه، چونکه شهرفخان، نهک ته نیا سالی ۹۹۹ی ک/ ۱۵۹۰ی ز، فه رمانی کردووه مه دره سه ی ئیخلاسییه دروست بکری له بدلیس،^۱ به لکوو هر خوی ئه وسا شه مسه ددین مه ولانا محه ممه د شه رانشیی کردۆته مامۆستای وانه بیژی ئەم مه دره سه یه.^۲

بۆ دوایین سه رنجیش، ئاماژه به نامه یه کی بلاو نه کراوه ی شهرفخان ده که یین. شهرفخان له تیبینیه ره سمیه که ی نامه که ی دا «A.DVN 12/85»، پیشناری به سولتان محه ممه دی سیهه م کردووه تا عه لی به گ بکاته سه رۆکی هه ردوو خیلی کوردی بیلان و خنده قی (بروانه: به لگه نامه ی ژماره ۵). ئەم نامه یه سالی ۱۰۱۰ی ک/ ۱۶۰۱-۱۶۰۲ی زایینی له سه ره، به بی ئه وه ی هیچ ئاماژه یه ک به مانگ و پۆژه که ی کرابی. جا که خه له ف سالی ۱۰۱۰ی ک/ ۱۶۰۱-۱۶۰۲ی ز، براهی به «مرحوم شرفخان» ناوبردی و هر ئه و ساله ش شهرفخان مای، زۆر

1. See Scheref, 1860, 1: 347.

2. Scheref, 1860, 1: 348. cf. also: A.AMD.1/4 1010/1601-1602.

به تاییه تی ئەم رسته شیواوه ی خواره وه: «شرفخان توابعنک اوچ بیک... ایله دفتر گوسترلدی و خزینه دارلری گوندرلدی... اغالرینک امانت اولان اموالی یغما اترولوب... اقچه دن غیر عائد المدی.» واته: سنی هه زار... له ده ست و پیوه ندانی شهرفخان تومارکراون، خه زینه داره کانشی نیردراون... هه موو ئه و که ل و په لانه ی که له سه ره وه بۆی نیردراون، به تالان سراون. هیچ شستیک، جسگه له ئساقچه، نه گیسردراوه ته وه. (بروانه: به لگه نامه ی ژماره ۶).

ویدده چئ براکه‌ی سهره‌تاکانی ئه و ساله، واته ۱۰۱۰ ی ک/۱۶۰۱-۱۶۰۲ ی ز، کوژرابی یا کۆچی دواپی کردبئ. به‌گویره‌ی «A. NST 9/26» کۆتایی ره‌بیعی یه‌که‌می ۱۰۱۰ ی ک/ سیپتامبری ۱۶۰۱ ی ز، خه‌له‌ف‌به‌گ پاش براکه‌ی بۆته حاکم. به‌لگه‌نامه‌که ده‌ریده‌خا که ئه و ساله هه‌مان بنه‌ماله حوکمرانی بدلیسیان کردوه، چونکه له به‌لگه‌نامه‌که‌دا هاتوه: «بتلیس حاکمی خلف‌خان قوللرینک عرضدر.» واته: «داخوازی به‌نده‌ی نۆکرتان، خه‌له‌ف‌خان، فه‌رمان‌ره‌وای بتلیس.» (بروانه: به‌لگه‌نامه‌ی ژماره ۷-۸).

پاشکۆ

ئه م به‌لگه‌نامه‌یه‌ی وا لی‌ره ده‌یین، له زووی «BOA.A.NST 1138, fols 5-6» ی سالی ۱۰۰۱ ی ک/۱۵۹۲-۱۵۹۳ ی ز، ویتته‌ی گیراوه‌ته‌وه. وه‌ک به‌لگه‌نامه‌یه‌ک که له «باب آصفی» هه‌لگیراوه، وا ده‌رده‌که‌وی له کۆشکی تۆپقایی پارێزایی و دواتر گواسترا بیته‌وه بۆ ئه‌رشیفی تازه بنیات‌نراوی یایی عالی (پاشا قاپیسی). به‌لگه‌نامه‌که بریتیه له دوو په‌ری دووقه‌دکراو. هه‌ر په‌ریکی دووقه‌دکراو ۶-۱۳ دیری به‌خه‌تی دیوانی و سیاق تیدا نووسراوه. دوایین لاپه‌ره‌ش مۆریکی شه‌ره‌ف‌خانی به‌سه‌ره‌وه‌یه که نووسراوه «به‌نده شه‌ره‌ف».

پۆیسته بلین، ئیمه لی‌ره‌دا ده‌قه‌که به‌ شیوه‌یه‌کی سه‌ره‌تایی لیک ده‌ده‌ینه‌وه، چونکه بۆ توێژینه‌وه‌کانی دواتر به‌که‌لکمان دئ.

پوخته‌ی بۆچوون: کارمه‌ندیکی لایه‌نگری ده‌وله‌تی عوسمانی

دیاری کردنی ژماره‌ی ده‌ست و پۆیه‌نده‌کانی شه‌ره‌ف‌خان لایه‌نیکی پرونی به‌لگه‌نامه‌که‌یه. شه‌ره‌ف‌خان لی‌ره‌دا، سه‌رباری نیگه‌رانییه‌کانی له‌باره‌ی گوزهرانی ده‌ست و پۆیه‌نده‌کانیه‌وه، که ژماره‌یان ۵۱ که‌س بووه، ئاماژه به‌ چه‌ند ته‌وه‌ریکی

تری گرینگ ده‌کا، که بې‌گومان به‌که‌لک ده‌بن و زانیاریی زۆرتر ده‌خه‌نه سهر لایه‌نه فه‌رامۆش کراوه‌کانی ژياننامه‌که (بې‌روانه: به‌لگه‌نامه‌ی ژماره ۱-۲).

۱- سهره‌تای به‌لگه‌نامه‌که ئه‌وه پېشان ده‌دا که شهره‌فخان ويستويه‌تی به‌رده‌وام خزمه‌تی ده‌وله‌تی عوسمانی بکا، بۆيه هيچ هۆيه‌ک بۆ رته‌ت کردنه‌وه‌ی داواکانی له‌ ئارادا نېيه. شهره‌فخان دواي هه‌لمه‌ته‌کانی پوژه‌لات، داواي کردووه هينديک پله و پايه بدرېته بنه‌ماله‌که‌ی و ته‌واوي ئه‌و که‌سانه‌ش که له‌و هه‌لمه‌تانه‌دا به‌شداربوون، خه‌لات بکړين. له‌ ولامی ئه‌م داوايه‌دا، «ته‌ره‌قی»، سې‌يه‌کی «تېمار» و «ئېيتيدا» به‌ خه‌لات دراونه ئه‌و سواره و ده‌ست‌ويپوه‌ندانه‌ که له‌ هه‌لمه‌ته‌که‌دا له‌گه‌لی بوون. ناوه‌کان نېشانه‌ی «ح» يان له‌سهر دانراوه، وه‌ک ئاماژه‌يه‌ک بۆ «بلووک». «بلووک» ييش ناويکی زۆر کۆنی تورکيه، بۆ‌يه‌که‌ی سه‌ربازيی ۱۰۰ که‌سی به‌کار هاتووه‌ که يووزباشی (نه‌قيب) سه‌رکرده‌يان بووه.

۲- ژماره‌يه‌کی به‌رچاوي ده‌ست‌ويپوه‌نده‌کانی شهره‌فخان، به‌پېی به‌لگه‌نامه‌ی هاوپېچي، خه‌لکی ده‌ره‌وه‌ی بدليس بوون. ئه‌م سه‌رنجانه ده‌مانگه‌بيتنه ئه‌و ئه‌نجامه‌ی که شهره‌فخان ده‌سه‌لاتی هه‌بووه، نه‌ک هه‌ر له‌ بدليس، به‌لکو له‌ مووش و وانيش، کورد کۆ بکاته‌وه و بيانجوولتي. ئه‌مه‌ش زۆر جيی بايه‌خه‌ که به‌لگه‌نامه‌که باسی پېگه‌يه‌کی گرینگ ده‌کا بۆ محه‌مه‌دی مووش. بۆيه ئه‌م به‌لگه‌نامه‌يه ئاماژه‌يه‌کېشه که شهره‌فخان به‌رده‌وام بايه‌خی به‌ ناوچه‌که‌ی خۆی داوه.

۳- ئاشکرايه زه‌وييه ده‌ره‌به‌گيه‌کانی عوسمانی دراون به‌و که‌سانه، که خزمه‌تی باشيان له‌ هه‌لمه‌ته سه‌ربازيه‌کان‌دا کردووه. به‌گوڤره‌ی به‌لگه‌نامه‌که، زياته‌ددین به‌رز کرانه‌وه‌ی پله‌که‌ی بۆ «موته‌فه‌رريقه‌ليق» رته‌ت کراوته‌وه. هه‌ر ئه‌مه‌ش واماڻ لی ده‌کا به‌لگه‌نامه‌که به‌ دروست بزانيڻ. داخوازييه‌کانی ديکه‌ی شهره‌فخان ده‌ريده‌خه‌ن که عوسمانيه‌کان هه‌ميشه «بويرولدی» يان پېشان داوه، واته

داواکانیان سه‌بارت به دست و پیوه‌نده‌کان قبول کردون. به رای وه‌زیر، زیائهددین خزمه‌تی سه‌بازی نه‌کردوو و هیچ ئه‌رکیکی حکومه‌تیشی نه‌بووه، بۆیه داوای پله به‌رز کردنه‌وه‌که‌ی دراوته داوه.

پله‌ی موته‌فه‌ریقه‌لیق، به‌پیی نه‌ریتی ئیداری عوسمانی، به‌خسراوته‌کوران کاربه‌ده‌ستانی ده‌وله‌ت. کوپی ده‌ره‌به‌گه‌کانیش، بۆ نمونه: خانی نیمچه‌دورگه‌ی کریمه «قرم»، به‌گه‌ کورده‌کان، به‌گه‌کانی ئه‌فلاق، بوغدان و ئه‌ردهل،^۱ زۆرینه‌ی ئه‌و پله‌دارانه‌یان پیک هیناوه. به‌ عوسمانی کردنی ئه‌م جینشینه‌ میراتگرانه‌ی وا له ئیستامبولی پایته‌ختی ئیمپراتۆریه‌که‌دا گه‌یبوونه‌ پله‌ی به‌رزی خوینده‌واری، ئامانجی سه‌ره‌کیی ئیداره‌ی ناوه‌ندی ئیمپراتۆری عوسمانی بووه. کۆمه‌لیک پله و پایه‌ی سه‌ره‌تایی ره‌سمیشی هه‌ر له‌ چوارچۆیه‌ی ئه‌و ئامانجه‌ی دا پی به‌خشیون. به‌ واتایه‌کی دیکه، ئه‌مه‌ ده‌رفه‌تیکی گرینگ بووه بۆ کوپه‌ میره‌کان تا ئاشنای که‌ش‌وه‌ه‌وا و کاروباری کۆشک ببین.^۲

ئه‌م سیستمه‌ ئیداریه‌ وه‌ک هه‌ره‌شه‌یه‌ک له‌ نژی سه‌رانی میرنشینه‌کانیش کاری پی کراوه، تا کێ به‌رکی له‌ سه‌ر پینشه‌نگایه‌تی ئیو کۆشک بکه‌ن. به‌پیی نه‌ریت، کوپه‌ گه‌وره‌ بارمه‌تی قانونی و جینشینی پله و پایه‌ خۆجینی به‌کانیش بووه؛ به‌لام دۆخه‌که‌ له‌ بدلیس، وه‌ک میرنشینیکی «یورتلیق - ئوجاقلیق» گه‌لیک جیاواز بووه. وا ویده‌چی میرنشینه‌که‌ خۆی هۆکار بووبی تا شه‌ره‌ف‌خان داوای پله‌ی

1. Kunt, 1983: 39.

ئه‌فلاق که ئیستا پی ده‌گوتری واللاجیا به‌شیک بووه له ئیمپراتۆری عوسمانی و ئیستا له سنووری ولاتی رۆمانیا. بوغدان به‌شیک میرنشینی مالدۆفیا بووه، که سه‌رده‌می سولتان محهمه‌دی دووه‌م بۆته به‌شیک له ئیمپراتۆری عوسمانی. ئیستا ئه‌م ناوچه‌یه به سه‌ر ئۆکرانیا و مالدۆفیا و رۆمانیادا دابه‌ش بووه. ئه‌رده‌لیش به‌شیک بووه له ئیمپراتۆری عوسمانی. ئیستا پیی ده‌گوتری ترانسیلیفانیا، که ده‌که‌ویته‌ جه‌رگه‌ی ولاتی رۆمانیا.

2. Kunt, 1983: 33, 39.

«موته فهرریقه لیق» بۆ زیائهددین، نهک شه مسهددینی کورپه گوره ی، بکا. به گویره ی ژياننامه که، که شهرفخان به خواستی خۆی دهسلاتی بۆ شه مسهددین به جی هیشتووه، ده رده که وی زۆر مه بهستی بووه که سیکی دیکه بنیرئ بۆ کۆشک. ههروه ها له دیرپی عی برگه یه کی به لگه نامه که ی خواره وه دا، به ئامازه یه ک نووسراوه: کورپی خانیکی پیشوو «خان اوغلو خان». ^۱ ئه م برگه یه پرسى جینشینى بدلیس ده رده خا؛ بۆیه شهرفخان مافی هه بووه کورپه گوره ی خۆی یان جینشینى داهاتووی له ناوچه که دا بهیلتیه وه.

هاوکات پیویسته باسی هیندیک حاله تی دیکه بکه ین. چه مشگه زهک، وهک میرنشینیکی «یورتلیق - ئوجاقلیق»، دۆخیکی که مویته ی هه بووه. ئاشکرایه سولتان سوله یمانی یه که م (م. ۹۷۴ی ک/ ۱۵۶۶) هه موو هه ولئیکی خۆی خستۆته گه ر تا مافی جینشینى میرنشینه کان سنووردار بکا. دواچار ده وروبهری سالی ۹۵۰ی ک/ ۱۵۴۳ی ز، توانیویه تی جینشینى کورد له سه ر کار لابه ری و زولقه در ئوغلوو عه لی به گ له جی ئه و بکاته فه رمانه وای ^۲ هه ر ئه م هه ولانه ی ده وله تی عوسمانیش، یه کیک بوون له و هۆیانه ی که تیره ی پۆزه کییان ناچار کردووه بدلیس به جی بهیلتی و پوو بکاته ولاتی ئیران، له کاتیک دا «مه لاتییه» و «مه رعه ش» یش دراونه ته میر شه مسهددین. سوله یمان به گ، که له خزمانی «ساسۆن» یی دایکی بووه، ئامۆژگاریی کردووه نه ریتی جینشینى میرنشینه که بپاریزی. سه ره نجام میر شه مسهددین ناچار کراوه په نا بۆ ولاتی ئیران به ری. ^۳

۱- کتیبی چواره می شهرفنامه به ناویشانی «باوانی نووسه ر که میر و حوکمداری بتلیس بوون». Scheref, 1860, 1: 334.

2. Ünal, 1999: 37.

3. Scheref, 1860, 1: 196; Bacqué-Grammont, 1991: 137-186.

۴- هه‌لبه‌ت دژایه‌تیی زیائهددین به هۆی سیاسه‌تییکی عوسمانییییه‌کانه‌وه سه‌ری هه‌لداوه. ئه‌وان ویستوو یانه‌گرفت بۆ شه‌ره‌ف‌خان بخولقیتن. وه‌زیری عوسمانی داوای له‌سولتان کردووه‌گومانه‌که‌بره‌وییتته‌وه، به‌لام ولامه‌که‌ی، که‌ره‌نگه‌له‌خولی دواتری کۆشکی پاشادا‌گفت‌و‌گۆی له‌سه‌ر کرابی، دیار نییه. زۆر ویده‌چی عوسمانیییه‌کان داخو‌ازییه‌که‌یان نه‌دایته‌داوه، چونکه‌داوایه‌کی یاسایی میریکی یه‌کجار ئه‌مه‌گداری کورد بووه.

خۆ دووریش نییه، زیائهددین خۆی، نه‌ک باوکی، هۆی گرفته‌که‌بووبی. دۆسییه‌ی سیاسی پالیئوراوه‌کورد‌ه‌کان له‌هی‌نه‌یار و ئامۆزا و ته‌نانه‌ت برا و باوکیشیان جیا بووه؛ بۆیه‌ویده‌چی وه‌زیر، وه‌ک که‌سی ده‌ست‌نیشان‌که‌ر، مه‌به‌ستی بووبی هیندی‌ک لایه‌نی رابردوی کاری سیاسی زیائهددین وه‌بیر بییتته‌وه. ره‌نگه‌زیائهددین هیندی‌ک پیوه‌ندیی ژیربه‌ژیری له‌گه‌ل ئێرانییه‌کان هه‌بووبی، وه‌ک پیشتر ئاماژه‌مان پێ کرد سالی ۱۰۱۵ی ک/ ۱۶۰۶-۱۶۰۷ی ز، به‌یعه‌تی به‌شای سه‌فه‌وی کردووه. گومانی تیدا نییه، سه‌رچاوه‌ی زۆرینه‌ی ئالۆزییه‌کانی دوا‌ی‌مردنی زیائهددین، له‌و ئیمپراتۆرییه‌ده‌ره‌کییه‌وه‌بووه‌که‌زیائهددین پیشتر جوړیک پیوه‌ندی له‌گه‌لیان بووه. جا‌له‌به‌ر ئه‌وه‌ی شه‌ره‌ف‌نامه وه‌ک به‌شیک له‌سیاسه‌تییکی ریک له‌گه‌ل عوسمانی نووسراوه، نووسه‌ر ژیرانه‌هه‌نگاوی هاویشتوو و زۆر خۆی له‌باسی زیائهددین نه‌داوه. دیاره‌شه‌ره‌ف‌خان ته‌واو هه‌ستی به‌نیگه‌رانی عوسمانیییه‌کان کردووه.

۵- پیویسته سه‌رنج بده‌ینه‌دوو کوپی دیکه‌ی شه‌ره‌ف‌خان، که‌ناویان له‌به‌لگه‌نامه‌که‌دا هاتووه. سیه‌مه‌یان، به‌داخ‌وه‌ناوی نه‌هیتراوه. جگه‌له‌«زه‌عامه‌ت»، هیه‌چ شتیکی دیکه‌له‌باره‌یه‌وه‌نازانین. بایه‌خی ئه‌م به‌لگه‌نامه‌یه‌له‌ئاماژه‌کردنی‌دایه‌به‌کوپی چواره‌می شه‌ره‌ف‌خان که‌له‌هیه‌چ شوپییکی تر‌دا‌ناوی نه‌هاتووه. ئیمه‌ته‌نیا ده‌زانین ناوی «سه‌یدی» بووه و چ ده‌وریکی له‌که‌رتی سه‌ربازی

عوسمانی و رېځخستنی ملکداری دا بیندوه، بویه گه لیک پرسپار هیشتا بی ولام ماونه ته وه.

۶- گرینگه که میک باسی پله و پیگه ی «چاوشلیق» یش بکهین. ئەم ناسناوه بۆ فه رمانبهرانی به شه جیا جیاکانی کۆشک و پیاوانی پله نزمی سهربازیش به کار هاتووه؛ به لام وهک له نووسراوه کانی شهرفخان دا دهرده که وی، ئەو کاته واتایه کی ته کنیکیشی هه بووه و بۆ ئەو کوردانه به کار هیتراره که له کۆنه وه له کۆشک ماونه ته وه. هه ر له چوارچیوه ی ئەم نه ریته ش دا شه هاب چاوش، که یه کیک بووه له پیاوانی شهرفخان، وهک چاوشی دهرگا نیردراوه ته کۆشکی ئیمپراتۆری. دوا ی مردنیشی شهرفخان پله که ی ئەوی بۆ که سیکی دی داوا کردوه.

دلنیا نین کام میرنشینی کورد توانیوه تی «چاوشلیق» بنیریته کۆشک. هیندیک گومان هه ن له وه ی وا هه موو میرنشینه «یورتلیق - ئوجاقلیق» ه کوردیه کان، له و سیستمه دا بووبن. له بهر ئەوه چه مکه که نیوه نیوه بۆ ئەم مه بهسته ده کار کراوه.

www.zheen.org

نآکامی وتار

جگه له ورده کاری، زۆر لایه نی تری ژیا نی شهرفخان هیشتا نادیارن. هه له ش ده کهین ئەگه ر بمانه وه ی پشت به چیرۆکه باوه که ی ژیا نی بیه ستین، چونکه کاتی پووداوه کانی ئەم چیرۆکه سنوورداره و به سالی ۱۰۰۵ ی ک/ ۱۵۹۶-۱۵۹۷ ی ز، دوا یی دی. سهرباری ئەوه ی که ههستی خزی له گیزانه وه ی ئەم چیرۆکه دا پهنگی داوه ته وه، ده کری بلین سهرجه می میژووه کان نه یانتوانیوه ئەو بهرگه ی له بهر دابمالن و ته واو بابه تییانه بینوسنه وه. میژوویه کی دووردریژی پر له بۆچوونی تایبه تی که سیمان بۆ به جی ماوه، که هینده راستی له باره ی شهرفخانه وه تیدا نییه.

ناکری ئه مه وه بهرچاو نه گرین که ئیمه لیره‌دا بهر وه پرووی نمونه‌یه‌کی هالۆزی کوردی و گرووی جیا جیا و ئامانجی جۆراوجۆر و پروانگهی جیاواز ده‌بینه‌وه. ده‌سه‌لاتی عوسمانی و ئیرانی و ئهرمەنی شهره‌ف‌خانیان باش ناسیوه و سه‌رنجیان خستۆته سهر پرووداوه‌کانی میرنشینه‌که‌ی. سه‌ره‌نجام هیندیک جار گۆشه‌ی جیاواز له‌مه‌ی خۆمان، له نووسین و باسه‌کانیان‌دا ده‌بیندرئ؛ هه‌ر بۆیه گرینگه ئه‌و باس و لیکۆلینه‌وانه‌ی ئه‌وان وه‌به‌رچاو بگرین هه‌تا باشتر له‌گه‌ل ژیان و کاری شهره‌ف‌خان ئاشنا ببین. ئه‌مه سه‌ره‌تایه‌که و ده‌کرئ تیگه‌یشتنیکی دیکه‌مان بۆ پرووداوه گرینگه‌کان لا دروست بکا؛ به‌لام زانیارییه‌کان هیشتا که‌من و به‌شی پڕ کردنه‌وه‌ی که‌لینه‌کانی ئه‌م بواره ناکه‌ن.

بتلیس حاکمی شرف خان قوللرینک رجاسی دفتردر

(به‌لگه‌نامه‌ی ژماره ۱)

و بر آدمنه: چاوشلق آخر تلخیص الیه بویرلدی	و ایکی اوغلنه: زعامت	بر نفر اوغلنه: متفرقه‌لق متفرقه: خدمت سبقت اتمدی و یررلق اتمدی، شمدی نه ایجاب ایدر؟
و یکریمی درت نفر ابتدا بویرلدی	اون اوچ نفر بتلیس قوللرینه: ثلثان اوزره تیمار بویرلدی	و اون نفر سپاهییه: ترقی بویرلدی
<p>سعادتلو پادشاهم مشارالیه قوللری قدیمدن یوقارو جانبه تابع خان اوغلی خان ایکن بو جانبه خلوص فواد ایله اطاعت ایدوب واقع اولان شرقی سفرلرین کلی عشیرتیه سفرلیوب خدمت ایتمش قوللری اولوب رجالری دخی کلی دگلدر ایچنده همان بر اوغلنه متفرقه‌لق و بر جاوشلق رجایدر رعایتی واجب قوللریدر رجاسی رضای همایونلرته موافق اولوب بالفعل عنایت بیورلماز ایسه دوشندن بیورلماق بابنده فرمان سعادتلو پادشاهمکدر</p> <p>بنده فرمان پادشاهمدر</p> <p>سنه ۱۰۰۱</p>		

تۆماری داخوآزییه‌کانی شهره‌ف‌خان، فه‌رمانره‌وای بدلیس (به‌لگه‌نامه‌ی ژماره ۱)

<p>بۆ یه‌کیک له پیاوه‌کانی: پله‌ی چاووشلیق به‌خشررا، به‌پیی «ته‌لخیس» یکی ئەم دواییه</p>	<p>بۆ دوو له کوره‌کانی: زه‌وییه‌کی زه‌عامه‌ت به‌خشررا</p>	<p>بۆ یه‌کیک له کوره‌کانی: موته‌فه‌رریقه‌لیق موته‌فه‌رریقه: هـیچ خزمه‌تیکی نه‌کردوو و که‌لکی نه‌بووه. ئیستا ده‌توانری چی بکری؟</p>
<p>بۆ ۲۴ له پیاوه‌کانی: ئیبیتیدا به‌خشررا</p>	<p>بۆ ۱۳ سه‌ربازی بدلیس: سێ یه‌کی زه‌وییه‌کی تیمار به‌خشررا</p>	<p>بۆ ۱۰ سوار: ته‌ره‌قی به‌خشررا</p>

به‌ریز سولتانی به‌خته‌وهر، به‌نده‌ی نۆکه‌رتان، خان، له‌میژه‌ ملکه‌چی لایه‌نی پایه‌به‌رتانه،^۱
 ئیستاش ئەمه‌گدار و گوێرایه‌لی به‌ره‌ی عوسمانییه؛ له‌گه‌ل خه‌له‌که‌ی دا به‌شداریی هه‌لمه‌ته‌کانی
 رۆژه‌لاتی کردوو و جه‌نگاوهریکی دلسۆز بووه. داخوآزییه‌کانی زۆر نین، بریتین له‌ پله‌یه‌کی
 «موته‌فه‌رریقه‌لیق» بۆ یه‌کیک له‌ کوره‌کانی و پله‌ی «چاووشلیق» بۆ ئەوانی دیکه. ئەگه‌ر
 داخوآزیی خزمه‌تکاره‌کان پێ به‌پینی ره‌زامه‌ندی ئیمپراتۆری به‌ریزتان بێ، له‌به‌ر خزمه‌تکاران،
 گرینگه‌ رازی بن. ئەگه‌ر ئیستا ناکری پله‌کان به‌خشرین، ده‌کری دوا بخریین.^۲ سالی ۱۰۰۱

۱- «یوقاری جانب» که هیندیک جار به «جانب علیا»ی فارسی هاتوو و «قزلباش طرفی» له ئییران باو بووه. ئەوه‌ی یه‌که‌م سه‌ده‌ی ۱۰ی ک/۱۶ی ز، به‌کار هاتوو، به‌لام ئەوه‌ی دووه‌م تا رووخانی ئیمپراتۆری عوسمانی هه‌ر کاری پێ کراوه.

Emecen, 2009: 321-344.

۲- ئەمه له‌سه‌ر بئه‌م‌ای چه‌مکی ره‌سمیی عوسمانی «دوشه‌ندن بویرولماق» وه‌رگێردراوه که زه‌عامه‌ت و تیماری ئەوانه‌ی وا مردوون یا له‌ جه‌نگدا کوژراون، دراون به‌ خه‌لکی دیکه.

دفتر مدعیات بنده کی (به لگه نامه ی ژماره ۲)

بو بنده لرینک اوغلرندن بالفعل زعامته متصرف اولان ضیاءالدین: مزبور قوللر گلوب درسعادته خدمت ایتمک ایچون قپو متفرقه لغی رجا اولنور. ینه بو قوللرینه بنده زاده لرندن سیدی: مزبور قوللرینک قانون اوزره زعامت ایچون امر شریف رجا الذور.

بو بنده لرینک برادری خلف بگ قوللرینک اوغلرندن اولان علی خان و مصطفی: مزبوران قوللرینه قانون اوزره زعامت و تیمار ایچون امر شریف رجا النور. محمد عن سپاهیان موش: هر زمان درسعادته اوجاق بگلرینک بر آدمنه درگاه چاوشلغی و برله گلوب آدملمرزدن چاوش اولان شهاب چاوش فوت المک یری مزبور محمد قوللرینه رجا النور

محمد	برهان	حسین	مظفرالدین
سپاهی	زعیم	زعیم	زعیم
علی دیگر	علی	مهدی	کیوان
سپاهی	سپاهی	سپاهی	سپاهی
		سفر	الغ خان
		سپاهی	سپاهی
مذکوردن زعما و سپاهی قوللرینه قانون اوزره ترقی ایچون امر شریف رجا اولنور			

عن جماعت غلامان* بتلیس

بلوک ۹	بلوک ۱۱	بلوک ۱۴	بلوک ۹	بلوک ۷	بلوک ۴
حق رنجبر	نسیمی	رستم	محمد	علی	حسین
نام	نام	نام	نام	نام	نام
۱۹	۱۱	۱۳	۱۱	۱۲	۱۲

بلوک ۴	بلوک ۳	بلوک ۵	بلوک ۴	بلوک ۶	بلوک ۴
حسین	احمد	پولاد	درویش	یوسف	حسین
نام	نام	احمد	بشارت	قول	نام
۱۳	۱۶	۱۵	۱۲	۱۶	۱۳
قایا ابراہیم	عن غلامان				عن غلامان
۲۲	وان				وان

عن متفرقه‌یه تبریز

مذکوردهن قوللرینه ئلثاندن تیمار ایچون امر شریف رجا اولنور

عثمان نام	ولی خان نام	احمد نام	مراد نام	حسین ابدال	عبدالغنی نام
حسین نام	محمد ابراهیم	محمد عبدالله	یوسف لطفی	علی درویش	محمد قلندر
خضر نام	عماد محمد و بوداق محمد	خوش گلدی	عمر بکر	علی نام	فرهاد نام
علی جهانگیر	حاجی نام	محمد نام	موسی ابراهیم	محمود عبدالله	
<p>مذکوردهن قوللرینه قانون اوزره ابدادن تیمار ایچون امر شریف رجا اولنور</p> <p>بنده</p> <p>شرف</p> <p>بنکه‌ی ژین www.zheen.org</p>					

تۆماری داخوایی به‌نده‌گی (به‌لگه‌نامه‌ی ژماره ۲)

داواکارم پله‌ی «قاپوو موته‌فه‌ریقه‌لغی» ببه‌خشن به‌زیائه‌ددین، کوپری خزمه‌تکاری خۆتان، که ئیستا زه‌ویی «زه‌عامه‌ت» ی هیه و له پایته‌ختی ئیمپراتۆرییه بۆ خزمه‌تی ولات.

داواکارم، به‌پپی یاسای ئیمپراتۆری، زه‌ویی «زه‌عامه‌ت» ببه‌خشن به‌کوپی تری به‌نده‌سه‌یدی، که به‌همان شیوه‌ خزمه‌ت ده‌کا.

داواکارم، به‌پپی یاسای ئیمپراتۆری «زه‌عامه‌ت» و «تیمار» به‌کوپانی برایی به‌نده‌خه‌له‌ف‌به‌گ، عه‌لی‌خان و مسته‌فا ببه‌خشن.

دەربارەى محەممەد، كە يەككە لە سوارەكانى مووش، ھەر «ئوچاق بەگ» نىك بەردەوام يەككە لە پياوھەكانى، وەك «دەرگا چاوشلغوو»، دەننریتە پايتەخت. جا لەبەر ئەوەى پياوھەكەى ئىمە، شەھاب چاوش، كۆچى دواىى كردووه، داواكارم بفرموون پلەكەى بەم محەممەدە بىخشن.

موزەفەرەددىن	حوسەين	بورھان	محەممەد
زەعیم	زەعیم	زەعیم	سپاھى ^۱
كەيوان	مەھدى	عەلى	عەلپپەكى دىكە
سپاھى	سپاھى	سپاھى	سپاھى
ئولوغخان	سەفەر		
سپاھى	سپاھى		

پشتبەستوو بە قانونى ئىمپراتورى، داواكارم فرمان بەدەن بە بەخشینی زەویى تەرەقى بەم زەعیم و سوارانەى سەرەوھ

۱- رەنگە بتوانین بلیین محەممەد ھەمان میر محەممەد ناسرەددین بووه كە ئەمەگدارى باوك و باپیری شەرەفخان بووه. میر محەممەد، دەمى یاخى بوونى عولەماسولتان، فرماندەى قەلاى بئلیس بووه و بەرامبەر بە فیل یاقووبى بەگلەبەگى دیاربەكر سالى (۱۵۳۱/۹۳۸-۱۵۳۲) بەرگریى لە شارەكە كردووه. دواىى كە میر شەمسەددین لە ولاتى ئییران بۆتە قسورچى شاتەھماسبى یەكەم. رۆژیکسى میر محەممەد پئوھندى بە شەمسەددینەوھ كردووه. شەرەفخان پئى وا بووه مەھالە میر محەممەد سالى ۱۰۰۱ (۱۵۹۲-۱۵۹۳) مابى. (Scheref, 1860, 1: 382, 417, 424, 443.)

یه‌که‌ی ۹	یه‌که‌ی ۱۱	یه‌که‌ی ۱۴	یه‌که‌ی ۹	یه‌که‌ی ۷	یه‌که‌ی ۴
حەق‌رەنجبەر	نەسیمی	رۆستەم	محەممەد	عەلی	حوسین
۱۹	۱۱	۱۳	۱۱	۱۲	۱۲
یه‌که‌ی ۴۱	یه‌که‌ی ۳	یه‌که‌ی ۵	یه‌که‌ی ۴	یه‌که‌ی ۶	یه‌که‌ی ۴
بوداق چاوش	ئەحمەد	پۆلاد ئەحمەد	دەرویش	یوسف قول	حوسین
۱۹	۱۶	۱۵	بەشارەت	۱۶	۱۳
له‌سەربازانی وان	له‌سەربازانی وان		۱۲		
					قایا ئیبراهیم
					۲۲

بنکه‌ی ژین

www.zhen.org

له‌موتەفەرریقه‌ی تەوریز داواکارم فەرمان بەدن سێیه‌کی زه‌ویی ببه‌خشرئ

بەم سەربازانە‌ی سەرەوه.

عەبدولغەنى	حوسەين عەبدال	مراد مەحمود	ئەحمەد	يوسف وەلى خان	عوسمان
مەممەد قەلەندەر	عەلى دەرويش	يوسف لوتقى	مەممەد عەبدوللا	مەممەد ئىبراھىم	حوسەين
عەلى	مستەفا	عومەر بەكر ^۱	خۆشگەلى	عىماد مەممەد و بوداق مەممەد	خدر
مەممەد عەبدوللا	موسا ئىبراھىم	مەممەد	حاجى	عەلى جىهانگىر	فەرھاد
<p>داواكارم فەرمان بەن زەوىى «ئىبتىيا» بىخەشىرى بەم سەربازانەى سەرەوہ بەندە شەرف</p> 					

۱- سەختە بتوانىن بلىين عومەر بەكر ھەمان عومەر ئاغای ئەفسەرى عەسكەرىي بەرفەرمانى شاسسولتان مەممەد بسووه كە نىسردراوہ بسۆ شىيروان تسا بزانسى كسويى داگىركراوہ و كوئشى بەدەست سەفەوييەكانەوہ ماوہ. توركمەن، ۲۰۰۸، ۱: ۲۶۲.

سه‌رچاوه‌کلن

منفرد، افسانه. (۱۹۹۷)، بتلیسی، شرف‌الدین دانشنامه جهان اسلام. جلد ۲،
ص ۵۳۲-۵۳۴.

پزشک، م. (۲۰۰۳)، بتلیسی، شرف‌خان دائره‌المعارف بزرگ اسلامی، جلد ۱۱،
ص ۵۷۴-۵۷۵.

ترکمن، تهران، امیر کبیر.

اسکندر بیگ، تاریخ عالم‌آرای عباسی، ایرج افشار، ۲۰۰۸.

جامی، نورالدین عبدالرحمن، دیوان، محمد روشن، تهران، نگاه، ۲۰۰۱.

جامی، نورالدین عبدالرحمن، هفت اورنگ، مرتضی مدرس گیلانی، تهران،

کتابفروشی سعدی.

قمی، قاضی احمد بن شرف‌الدین الحسین الحسینی (۱۹۸۰-۱۹۸۴)، خلاصة
التواریخ، أ. اشراقی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

سولتانی، ئه‌نوه‌ر، ۳۵ ده‌ست‌نووسی شه‌ره‌ف‌نامه‌ی بتلیسی له کتیب‌خانه‌کانی
جیهان، سوید، ۱۹۹۷، چاپ و بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی کتیبی هه‌رزان.

یوسف، عه‌بدو‌رپه‌قیب، هونه‌ری تابلویین شه‌ره‌ف‌نامه‌یی، ستۆکه‌ۆلم، ۱۹۹۱.

وه‌شان‌خانه‌یا ژینا نوو.

Arak'el of Tabriz (2005-2006), The History of Vardapet Arak'el of Tabriz
(Patmut'iwn Arak'el Vardapeti Dawrizhets'woy) Bournoutian, G. A. (transl.),
Costa Mesa: Mazda Publishers .

Bacqué-Grammont, J.-L. (1986), "Un rapport de Fîl Ya'kûb Paşa, beylerbey du Diyâr Bekir en 1532", Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, vol. 76, pp. 35-41 .

Bacqué-Grammont, J.-L. (1991), Quinze lettres d'Uzun Süleymân Paşa, beylerbey du Diyâr Bekir (1533-1534), Paris: Librairie d'Amérique et d'Orient .

Bacqué-Grammont, J.-L. (1992), "Quatre lettres de Bıyıklı Mehmed Paşa", Belleten, vol. 56, no. 217, pp. 703-725 .

Bacqué-Grammont, J.-L. (2011), "Visions du festin au palais dans la chronique de Şarafoddîn prince de Bitlîs", Journal Asiatique, vol. 299, no. 2, pp. 557-567 .

Bajalan, Dj. R. (2012), "Şeref Xan's Sharaf nama: Kurdish ethno-politics in the early modern world, its meaning and its legacy", Iranian Studies, vol. 45, iss. 6, pp. 795-818

Bursalı, M. T. (1915-1916), 'Osmanlı Müellifleri [The Ottoman Authors], Istanbul: Âmire .

Emecen, F. M. (2009), Osmanlı Klasik Çağında Siyaset [Policy in the Ottoman Classical Age], Istanbul: Timaş .

Glassen, E. (1990), "Bedlîsî, Şaraf-al-Dîn", Encyclopaedia Iranica, vol. 4, London: Routledge & Kegan Paul, pp. 76-77 .

Izady, M. R. (2005), The Sharafnâma: or the History of the Kurdish Nation, 1597. Book One, Costa Mesa: Mazda Publishers .

- Kılıç, O. (1989), 730 Numaralı Van, 'Âdilcevâz, Muş ve Bitlis Livalârı Tımar İcmal Defteri [The Tımar İcmal Defter No. 730 of the Districts of Van, 'Adiljawaz, Mush, and Bitlîs], MA thesis, Elazığ: Fırat Üniversitesi .
- Kılıç, O. (1999), XVI. Yüzyılda Adilcevaz ve Ahlat (1534-1605) ['Adiljawazand Akhlat (1534-1605) in the 16th Century], Ankara: Tamga Yayıncılık .
- Kunt, M. (1983), The Sultan's Servants: The Transformation of Ottoman Provincial Government 1550-1650, New York: Columbia University Press .
- Kütükoğlu, B. (1970), "Şeref Han", İslâm Ansiklopedisi, vol. 11, pp.427-429.
- Mat'evosyan, A. (1984), Hayerën Jeragreri ŽG Dari Hişatakaraner [Colophons of Armenian Manuscripts of the 17th Century], Yerevan: Haykakan SSH GA Hratarakch'ut'yun .
- Naficy, S. (1986), "Bidlîsî, Sharaf al-Dîn Khan", The Encyclopaedia of Islam, vol. 1, pp. 1208-1209 .
- Özgüdenli, O. G. (2010), "Şeref Han", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, vol. 38, pp. 548-550 .
- Scheref, Prince de Bidlis (1860-1862), Scheref-nameh ou Histoire des Kourdes, Véliaminof-Zernof, V. (ed.), St.-Pétersbourg: Commissionaires de l'Académie Impériale des Science .
- Selânikî, M. E. (1999), Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595) [The Chronicle of Selânikî (971-1003/1563-1595)], İpşirli, M. (ed.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi .
- Sinclair, T. (2002), "The coinage of the Kurdish principalities of the Lake Van region", Lêkolîn, vol. 8, pp. 117-133 .

Sinclair, T. (2003), "The Ottoman arrangements for the tribal principalities of the Lake Van region of the 16th century", *International Journal of Turkish Studies*, vol. 9, nos. 1-2, pp. 119-143 .

Ünal, M. A. (1999), *XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı* [The Sanjaq of Chamishgazak in the 16th Century], Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi .

Zulalyan, M. (1980), *Arevmtyan Hayastanë XVI-XVIII DD.* [Western Armenia in the 16th to 18th Centuries], Yerevan: Haykakan SSH GA Hratarakch'ut'yun.

به‌نگه‌نامه کان

Fig. 1. A.NŞT 1138, fols. 4—5. 1001/1592–93. Courtesy of the BOA.

Fig. 2. The same document, fols. 6—7. Courtesy of the BOA.

Fig. 3. A.DVN. 3/95. 986/1578. Courtesy of the BOA.

Fig. 4. A.DVN. 12/54. 1010/1601–02. Courtesy of the BOA.

Fig. 5. A.DVN. 12/85. 1010/1601–02. Courtesy of the BOA.

Fig. 6. A.AMD. 1/4. 1010/1601–02. Courtesy of the BOA.

Fig. 7. A.NŞT. 9/26. Late Rabî ' I 1010 / September 1601. Courtesy of the BOA.

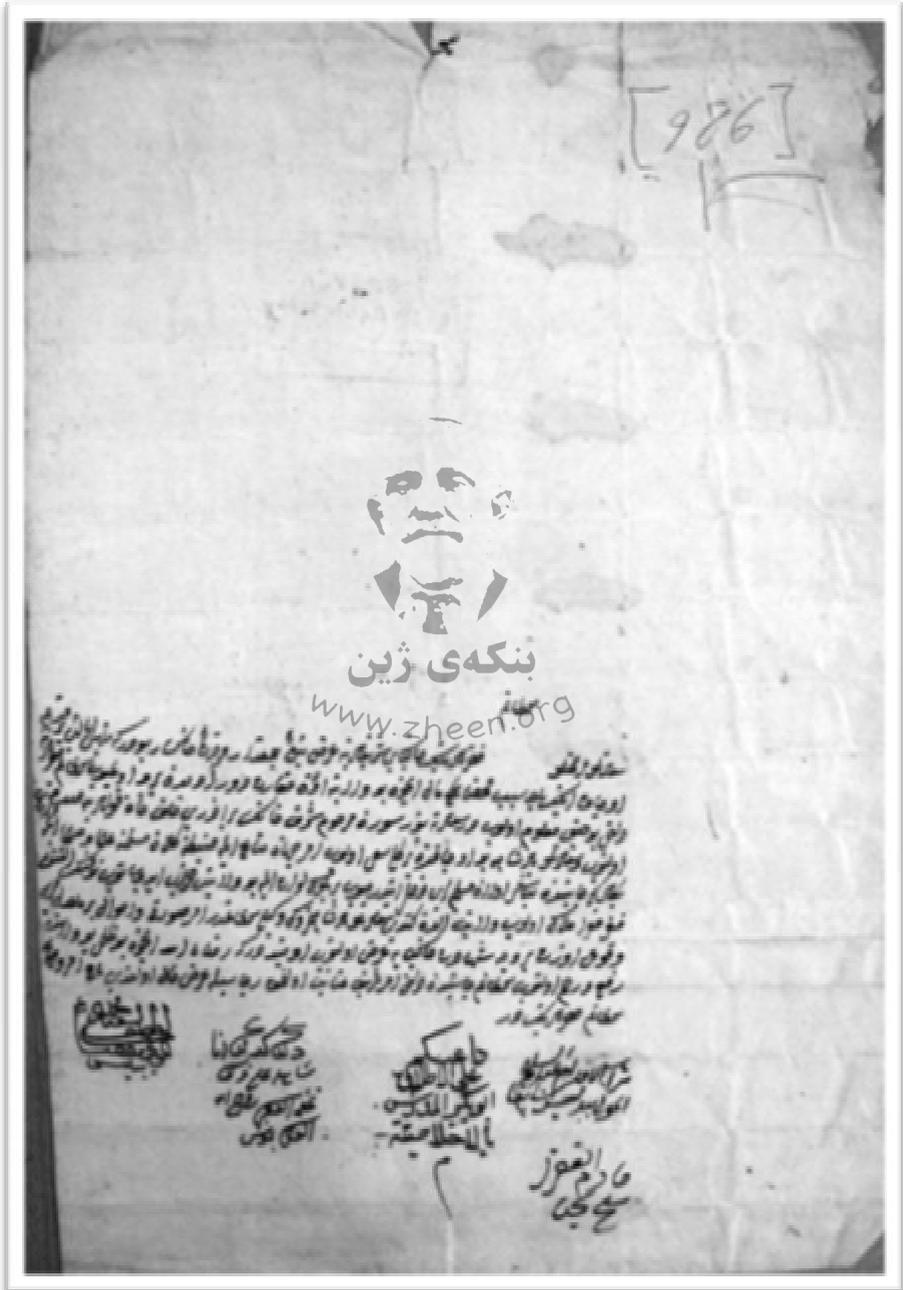
Fig. 8. The same document. Courtesy of the BOA.

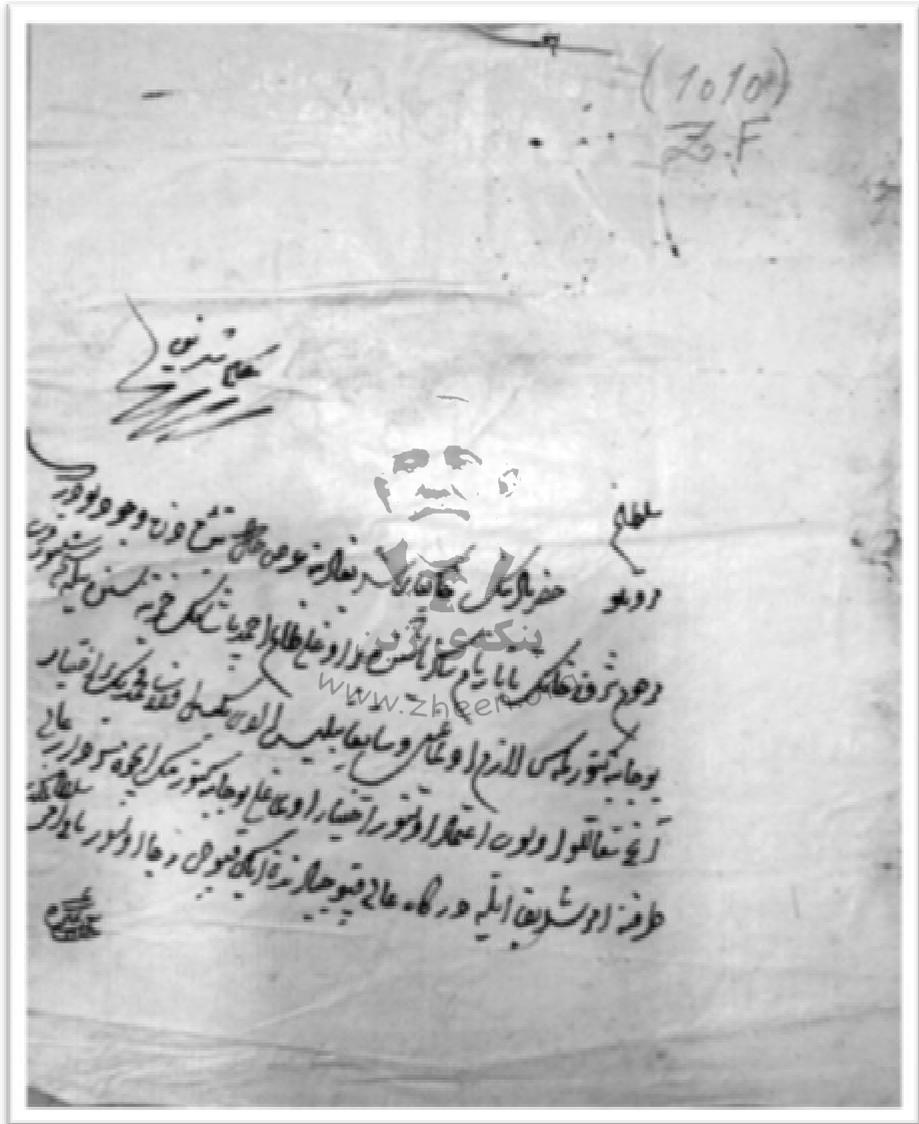
به‌لگه‌نامه‌ی ژماره ۱:

به لگه نامه ی ژماره ۳:

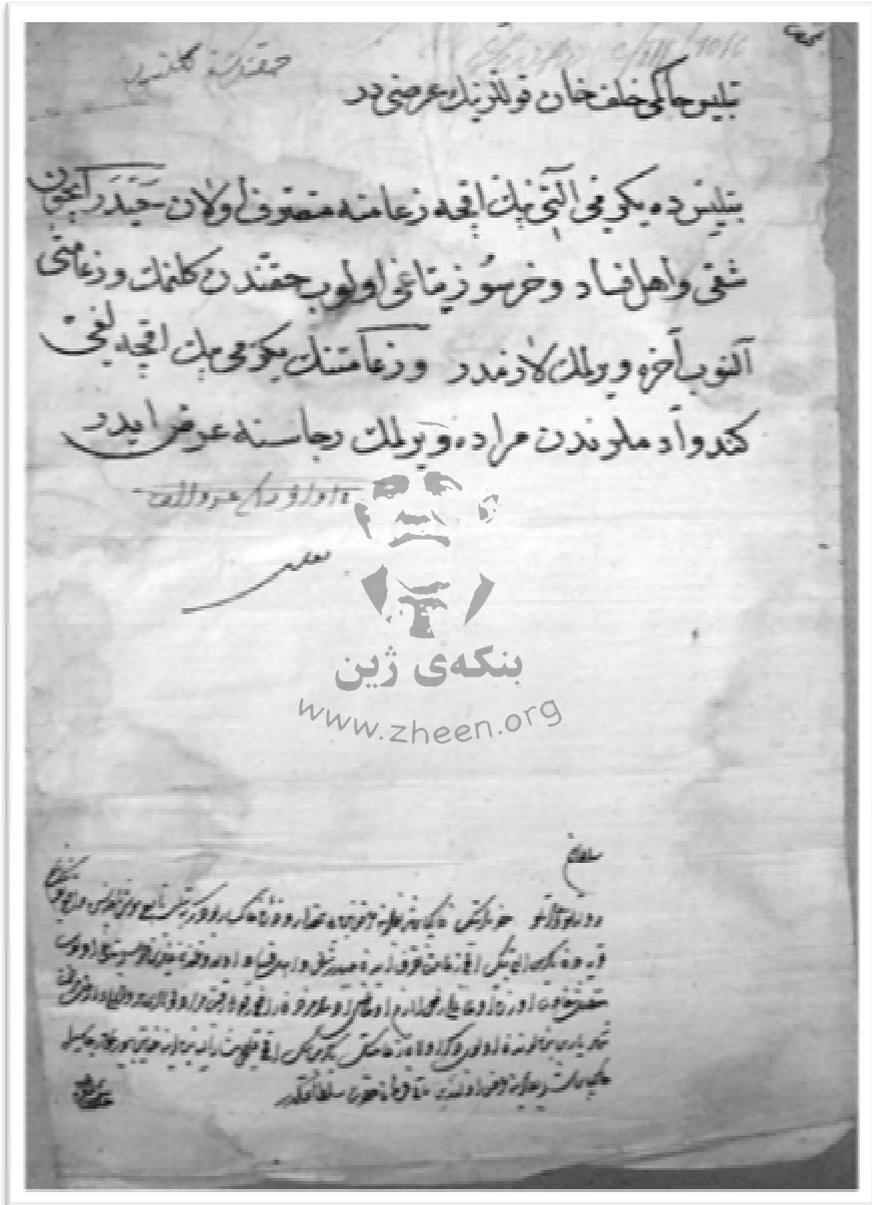

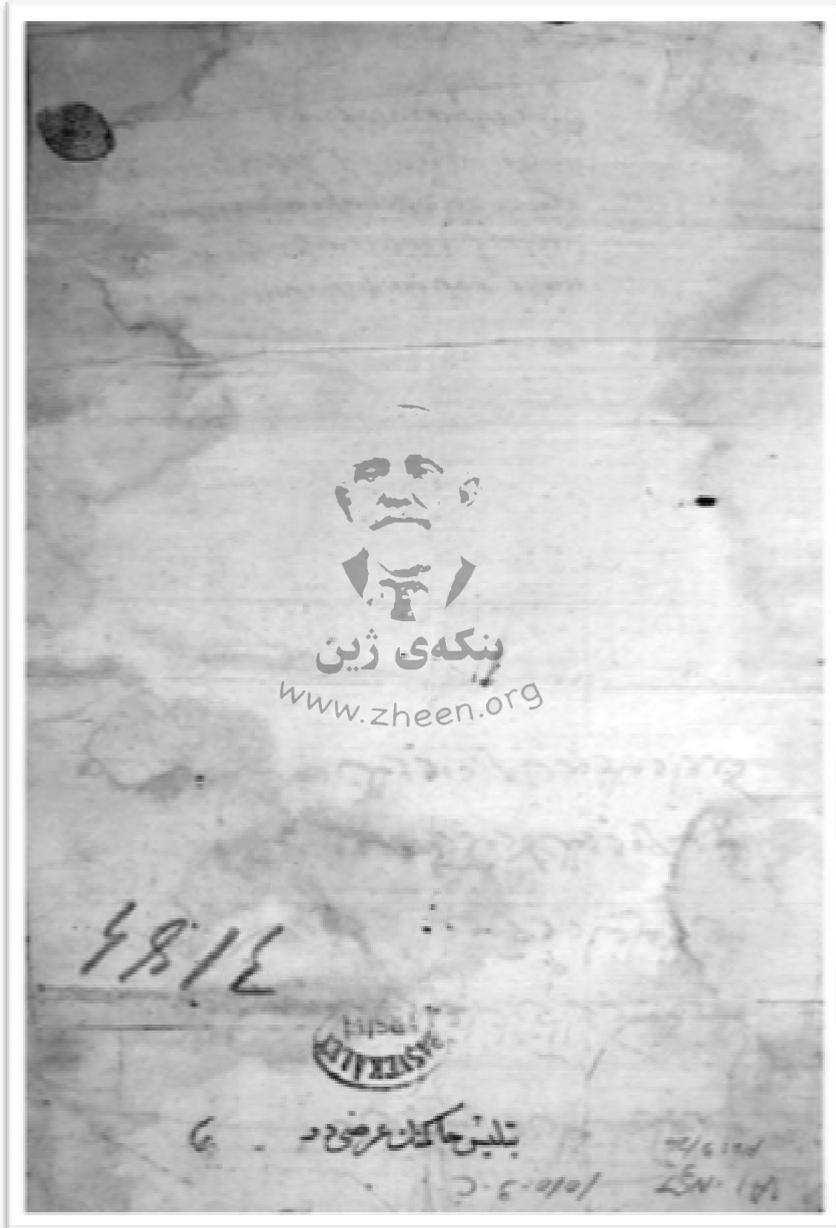

به‌لگه‌نامه‌ی ژماره ۷:

بنکھی ژین

www.zheen.org

نووسهران:
مستهفا ديهقان
ثورال گهنچ
وهرگير: عهبدوپررهمان پهناهنده

شهرهفخان بوچي كوژراوه؟

بوختهى وتار:

له وتارهكهى پيشوودا بهناوى «وردبوونهوهيك له ژياننامهى شهرهفخان»،
ئيمه ههولمان داوه ههتا بروا به كهسانى ئاكاديميك بيتين كه سالى
۱۰۱۲ى ك/ ۱۶۰۳-۱۶۰۴ى ز، ريگهوتى مهرگى شهرهفخان نيبه و پيوهين ئهم
بوچوونه بهرينه وه پاش. ^۱ ئيمه بو سهلماندى قسهى خومان دهستان پره و چهند
بهلگهيهكى عوسمانى و ئهرمهنى چاپ نهكراو له ئارا دان كه واى مهزنده دهكن
ريگهوتى مردنى شهرهفخان دهكهويته مهوداى سالانى ۱۰۰۷-۱۰۱۰ى ك/ ۱۵۹۸-۹
تا ۱۶۰۱-۲ى ز، بهم پييه وا ويدهچى شهرهفخان به مردنى خوى نه مردبى و
كوژرابى. كاتيک ئهم وتاره كه وتبوويه بوارى چاپ، ئيمه چهند بهلگهيهكى
جى متمانه مان كه وته بهردهست كه پيشتر جيا نهكرابوونه وه و بايهخيكي ئه وتويان
پى نه درابوو. وهك بابته دهربارهى مردنى شهرهفخان بهلگهى پتر هه ن كه پيش

۱- بروانه ديهقان و گهنچ، ۲۰۱۵، رهنهگه ئهم وتاره بتسوانى يارمه تيدهر بسى بو
رى خوش كردن و دوژينه وهى سهراچاوه كان.

پ‌وون بوونه‌وه‌ی ئاکامه‌ دروسته‌کان، مرؤف‌ ده‌بی به‌ پارێزه‌وه‌ هه‌نگاو هه‌لیتته‌وه‌. له‌ لایه‌کی دیکه‌وه‌ ئیمه‌ له‌ م وتاره‌دا هه‌لی که‌م بوونی سه‌رچاوه‌مان سه‌باره‌ت به‌ مردنی شه‌ره‌ف‌خ‌ان خواسته‌ته‌وه‌ و دلخۆشین که‌ ده‌توانین هه‌تدیک ورده‌کاری نوئ به‌ده‌سته‌وه‌ بده‌ین. ئه‌م وتاره‌ بریتیه‌ له‌ دوو به‌ش؛ یه‌که‌م: خسته‌پ‌رووی هه‌تدیک زانیاری سه‌باره‌ت به‌ نه‌مانی شه‌ره‌ف‌خ‌ان؛ دووه‌م: وینه‌ له‌ به‌رگرتنه‌وه‌ و وه‌رگیرانی چه‌ند به‌ لگه‌نامه‌یه‌کی نوئ سه‌باره‌ت به‌ نه‌مانی، که‌ ده‌بیته‌ پاشکۆیه‌ک بۆ وتاره‌که‌ی پێشوومان.

واژه‌ سه‌ره‌کیه‌کان: شه‌ره‌ف‌خ‌ان، شه‌ره‌ف‌نامه، کوردستان، مردن، دیرۆکی

کوردستان و کورد

ده‌سپیک

سه‌باره‌ت به‌ ژبانی شه‌ره‌ف‌خ‌ان، به‌تایبه‌ت دوایین سالانی ژبانی، ئاگادارییه‌کی که‌م به‌ده‌سته‌وه‌یه‌. باشه‌ تۆبیلی شه‌ره‌ف‌خ‌ان که‌نگی مردبی؟ به‌گشتی ده‌لێن شه‌ره‌ف‌خ‌ان سالی ۱۰۱۲ ی ک / ۱۶۰۳-۱۶۰۴ ی ز، مردووه‌؛ به‌لام هه‌چ به‌لگه‌یه‌ک له‌سه‌ر ئه‌م تاریخه‌ به‌ده‌سته‌وه‌ نییه‌.^۱ به‌پێی ئه‌و به‌لگانه‌ی له‌ نووسینه‌که‌ی پێشوومان دا ده‌رباره‌ی شه‌ره‌ف‌خ‌ان به‌ده‌ستمانه‌وه‌ دابوون و ئه‌وانه‌ش که‌ له‌ درێژده‌دا ده‌یـانـخه‌ینه‌پ‌روو، ده‌مـانـه‌وه‌ی رێکه‌وتـسی سـه‌هـلمـندراوی

۱- ئه‌م میژووه‌ قبوول کراوه‌ یه‌که‌م جار له‌ لایه‌ن «بورسالی» یه‌وه‌ هاتۆته‌ ئارا؛ ۷۲: ۱۹۱۹. ئه‌و ئینسکلۆپیدیایه‌کی خۆی زۆر پاش نه‌مانی شه‌ره‌ف‌خ‌ان نووسیوه‌ و زۆربه‌ی میژووزانان وای بسۆ ده‌چسن که‌ سه‌ربروده‌کانی بی‌بنه‌مان. به‌داخوه‌ ئه‌م تارێخه‌ له‌ زۆر نووسینی ئاکادیمیکدا چه‌سپوه‌. بۆ نمونه‌ پروانه‌:

kütükgölu, 1970; Naficy 1986; Glassen, 1990; Munfard, 1997; Pizishk, 2003; and Özgüdenli, 2010.

۱۰۱۲ ی ک / ۱۶۰۳-۱۶۰۴ ی ز، به‌رینه‌وه پاش. ئەم وتاره هه‌ول دانئیکی پوخت و پاراوه سه‌بارهت به میژووی مسۆگه‌ری نه‌مانی شهره‌فخان.

شهره‌فخان رۆژی ۲۰ ی مانگی نیوجیژنانی سالی ۹۴۹ ی کۆچی / ۲۵ ی فیورییه‌ی ۱۵۴۳ ی ز، له «که‌ره‌رود» ی سه‌ر به مه‌لبه‌ندی «قوم»، له ئیزان له دایک بووه. بنه‌ماله‌ی شهره‌فخان له بواری زانیی چۆنیه‌تی به‌په‌یه‌به‌رایه‌تی‌دا، تیکه‌لاوی خانه‌دانی ده‌سه‌لاتداری سه‌فه‌وی بوون. شهره‌فخان وه‌ک شه‌مه‌سه‌دین‌به‌گی باوکی و خه‌له‌فبه‌گی برای، که دوو که‌سی ده‌وله‌تمه‌دار بوون، ئەرکی گرینگی حکومه‌تی گرتبوویه ئەستۆی و له قه‌له‌مه‌روی ده‌سه‌لاتی سه‌فه‌وی‌دا کاروباری راده‌په‌راندن.

پاش چوونی شهره‌فخان بۆ نه‌خه‌وان له سالی ۹۸۶ ی ک / ۱۵۷۸ ی زاینی‌دا و دیداری له‌گه‌ل خوسره‌وپاشای سه‌رکرده‌ی عوسمانی گه‌راپه‌وه «بدلیسی» شارۆکه‌ی باب و باپیرانی. ئەم جار وه‌کوو حاکمیکی خاوه‌ن‌بهرشتی عوسمانی ملی نا له هاویشتنی هه‌نگاوی سیاسی. شهره‌فخان له بدلیس باشتین رۆژانی ژیانی تیپه‌ر کرد، جا با زۆرتین مه‌ودای ته‌مه‌نیشی نه‌بووی. سولتانی عوسمانی به‌باری دارایی‌دا بوو به‌پشتیوانی و دنه‌ی ده‌دا هه‌تا هیز به‌ریته‌سه‌ر گورجستان و چه‌ند ده‌قه‌ریکی دیکه له سنووری نیوان ئیزان و عوسمانی.^۱ ئەم تیکه‌لاو بوونه گه‌رم و گوپه‌ی شهره‌فخان له‌گه‌ل سولتانی عوسمانی، کاریکی وای کرد تا کوو سولتان باشتی هیز و به‌رشتی به‌په‌یه‌به‌ردنی میری بۆ وه‌ده‌رکه‌وی.^۲

ئه‌گه‌ر له شهره‌فنامه‌دا سه‌بارهت به دواسالانی ژیانی شهره‌فخان زانیارییه‌کی ته‌وتۆش نه‌یه‌ته به‌رچاو، خۆ له ئه‌رشیقی میژووی عوسمانی‌دا کز مه‌لیک نووسین و لێدوانی فره‌چه‌شن هه‌ن. ئەوه‌نده‌ی که ده‌گه‌ریته‌وه سه‌ر نه‌مانی شهره‌فخان، ئەم

1- See Scheref, 1860: 456.

2- See, for example, BOA A.NŞT.D.1138.

ئەرشىقە لە بە‌رايى دا چۆن‌يه‌تتى به‌ه‌يز بوونى ح‌كومه‌تى كوڤ و برا چ‌كۆله‌ى وى دە‌رده‌خا. ئەرشىقى عوسمانى پيمان دە‌له‌ى كه شه‌ره‌ف‌خان له‌گه‌ل ح‌كومه‌تى ناوه‌ندى كه وتۆته دژايه‌تى و ئاشكرايه نىوانى تىكچووه. چونكه شه‌ره‌ف‌خان به‌رله دە‌سپىكى سالى ۱۰۰۹ى ك / ۱۶۰۰-۱۶۰۲ى ز، مردووه و زىائه‌ددىنى كورى جىي گرتۆته‌وه و بۆ ماوه‌يه‌ك بۆته ميري بدليس. سالى ۱۰۱۰ى ك / ۱۶۰۱-۱۶۰۲ى ز، خه‌له‌ف‌به‌گى براى شه‌ره‌ف‌خان بۆته ميري بدليس. پاش ماوه‌يه‌كى كورت سه‌رله‌نوئى ح‌كومه‌ت دراوه‌ته‌وه دەست زىائه‌ددىن. وه‌كوو دياره زىائه‌ددىن سالى ۱۰۱۱-۱۰۱۹ى ك / ۱۶۰۲-۳ تا ۱۶۱۰-۱۱ى ز، ميرايه‌تتى بدلىسى كردووه.^۱ ليزره‌دا پيوسته سه‌رنج به‌دينه‌ ئه‌و به‌لگه‌نامانه‌ى عوسمانى كه سالى ۱۰۱۰ى ك / ۱۶۰۱-۱۶۰۲ى ز، نووسراون و سه‌باره‌تن به نىوان ناخۆشى شه‌ره‌ف‌خان و ئە‌حمه‌دپاشاى به‌گله‌ربه‌گى وان.^۲ به‌داخه‌وه بابته‌ى هۆكارى ئە‌م نىوان ناخۆشيه به‌ناڤوونى ماوه‌ته‌وه. ئە‌وه‌ى ئاشكرايه سه‌ركردايه‌تى هيزه‌كانى عوسمانى بۆ سه‌ر بدليس له سالى ۱۰۰۷-۱۰۱۰ى ك / ۱۵۹۸-۹ تا ۱۶۰۱-۲ى ز، كه وتۆته ئە‌ستۆى ئە‌حمه‌دپاشا. ئە‌م سه‌ركرده‌يه‌ى عوسمانى بدلىسى تالان كردووه و سووتاندوويه‌تى و كۆمه‌لئىكى به ديل گرتوون و كردوونى به كۆيله‌ى خۆى و شه‌ره‌ف‌خانىشى كوشتووه.^۳ چه‌ندىن به‌لگه به‌دهسته‌وه‌ن كه نيشاندهرى ترس و تۆقىنى خه‌لكى ناوچه‌ى بدليس له هاتنى ليشاوى هيزه‌كانى عوسمانى.^۴ پيوسته بلئىن كه خه‌له‌ف‌به‌گ وه‌ك ميري بدليس له سالى ۱۰۱۰ى ك / ۱۶۰۱-۱۶۰۲ى

1- See MAD 7439, 20-21; MD 78, hkm. 1227.

۲- ئيمه‌ له‌م نووسينه‌دا كه‌لك وه‌رده‌گرين له ده‌قه وه‌رگيژراوه توركييه‌كان وه‌كوو سه‌رچاوه.

بړ: BOA A.DVN, 3/95.

۳- سه‌باره‌ت به‌ رووخانى ح‌كومه‌تى بدليس، بړ:

BOA A-AMD, 1/4, dated 1010/1601-02

4- See, for example, BOA A.DVN, 12/54; A.DVN, 12/85; and A.NŞT, 9/26.

زایینی‌دا، هیرشی له‌شکری عوسمانی به‌سهرکردایه‌تی «ئه‌حمه‌دپاشای زالم»ی
تۆمار کردوووه.

وه‌کوو دیاره‌خه‌له‌فبه‌گ ئه‌م هیرشانه‌ی به‌داگیرکردنیکی کاتی داناوه و
ته‌نانه‌ت ئاشکراشه‌که‌سالی ۱۰۱۰ی ک/ ۱۶۰۱-۱۶۰۲ی ز، په‌یوه‌ندیی به‌سولتانی
عوسمانییه‌وه‌کردوووه و پاراوه‌ته‌وه‌هه‌تا بدلیس له‌زه‌بری چه‌کدارانی ژیر پکیفی
ئه‌حمه‌دپاشا پاریزراو بی. خه‌له‌فبه‌گ به‌خه‌لکی بدلیسی راگه‌یاندوووه‌که‌ناچاره
سه‌ری دانه‌وینی و ده‌بی کاریکی وا بکا ئه‌م باهۆزه‌تیپه‌ری. خه‌له‌فبه‌گ له
دریژه‌ی نووسینه‌که‌ی‌دا هه‌ر سه‌باره‌ت به‌م‌ساله‌سه‌ره‌له‌نووی وه‌ک «مه‌رحووم
شهره‌ف‌خان» باسی برای خزی کردوووه؛ به‌لام خه‌له‌فبه‌گ به‌هیچ‌ئاوایه‌ک چ
شتیکی سه‌باره‌ت به‌کوژرانی شهره‌ف‌خان نه‌درکاندوووه. مرۆف پیویسته‌بزانی که
خه‌له‌فبه‌گ هه‌م له‌گه‌ل حکومه‌تی عوسمانی تیکه‌لاو بووه و هه‌میش له‌گه‌ل خه‌لکی
بدلیسی خاکی باب و کالی خزی و به‌لگه‌نامه‌کانی عوسمانی ئه‌م مه‌به‌سته‌به‌روونی
ده‌خه‌نه‌به‌رچاو. خه‌له‌فبه‌گ په‌لاماری له‌شکری عوسمانی بۆ سه‌ر بدلیس و
کوژرانی برای به‌کاره‌سات ده‌زانی و وای لی ده‌روانی؛ به‌لام ئه‌مه‌ش پروون نییه
که‌جه‌نگه‌ی نیوان‌ناخۆشیی شهره‌ف‌خان و سولتانی عوسمانی، خه‌له‌فبه‌گ چ
ده‌وریکی گێراوه.

دوای کوژرانی شهره‌ف‌خان، هه‌له‌به‌ت سه‌ره‌تای سالی ۱۰۰۹ی ک/ ۱۶۰۰-
۱۶۰۱ی ز، خه‌له‌فبه‌گ هه‌میشه‌له‌گه‌ل شهره‌ف‌خانی برای بووه و پاش‌نه‌مانی
ویش ماوه‌یه‌کی که‌م بۆته‌میری بدلیس. له‌مانگی ژانوییه‌وه‌هه‌تا‌سپتامبر
حکومه‌ت که‌وتۆته‌ده‌ست میر زیائه‌ددین^۱ و پاش ئه‌م هه‌شت مانگه، بی‌گومان

1- See MAD 7439, 20, dated Rajab/ January 1601.

که‌سیک به‌ناوی فه‌ره‌ادبه‌گ جیی گرتۆته‌وه، نه‌ک شه‌ره‌فخانی باوکی. فه‌ره‌ادبه‌گ راس‌ته‌وخۆ له‌ لایه‌ن سولتانی عوسمانییه‌وه کراوه‌ته به‌گله‌ربه‌گی بدلیس. وه‌کوو باس‌مان کرد، سالی ۱۰۱۰ی ک/ ۱۶۰۱-۱۶۰۲ی ز، کاتیک خه‌له‌فبه‌گ هاتۆته سهر باسی شه‌ره‌فخان به‌ خودالی‌خۆشبوو ناوی هیتاوه. له‌ به‌لگه‌نامه‌یه‌کی عوسمانی‌دا پاراگرافیکی گرینگ خۆی ده‌نوینیی، که ده‌شی کاتی مه‌رگی شه‌ره‌فخانی له‌ رووی روون بیته‌وه. به‌پیی ده‌قی ئه‌م به‌لگه‌نامه‌یه‌: «A. NŞT. D. 1171,71»، که رۆژی ۷ی شابی ۱۰۰۹ی ک/ ۱۱ی فیورییه‌ی ۱۶۰۱ی ز، نووسراوه، ده‌رده‌که‌وئ که شه‌ره‌فخان پێش ده‌سپینکی سالی ۱۰۰۹ی ک/ ۱۶۰۰-۱۶۰۱ی ز، کوژراوه. له‌م به‌لگه‌نامه‌یه‌دا وه‌کوو «موت‌ه‌وه‌ففا شه‌ره‌فخان» باسی کراوه. ئیمه‌ پێشتر باسی ئه‌وه‌مان کرد که ده‌بی شه‌ره‌فخان له‌ مه‌ودای سالانی ۱۰۰۷-۱۰۱۰ی کۆچی مردی؛ به‌لام میژووی راست و دروستی ده‌که‌ویته‌ نیوان سالی ۱۰۰۸-۱۰۰۹ی ک/ ۱۵۹۹-۱۶۰۰ تا ۱۶۰۰-۱۶۰۱ی ز. به‌لگه‌یه‌کی گرینگی دیکه‌ش ده‌رباره‌ی سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتی شه‌ره‌فخان له‌م به‌لگه‌نامه‌یه‌دا هه‌یه‌: «DEF.RZ.D.,206-257». ئه‌م به‌لگه‌ تایبه‌ته‌ ده‌ریده‌خا که

۱- له‌م وتاره‌دا چه‌ند کورته‌نیشانه‌یه‌ک ده‌کار کراون. ئیستا ئه‌م کورته‌نیشانانه‌ له‌ ئه‌رشیف و سه‌ردی‌ران‌دا به‌ شیوه‌یه‌کی گشتی وه‌به‌رچاو دین و بریتین له‌:

- A.AMD→ Âmedi kalemi Defterleri;
- A.DVN→ Bâb-i Asafî, Divân-i Hümayn Mühimme kalemi;
- A.NST→ Bâb-i Asafî Nişân (Tahvl) kalemi;
- A.RSK.D.→ Bâb-i Asafî Ruûs Kalemi;
- BOA→ Başbakanlık Osmanli Arşivi;
- DFE.RZ.D.→ Defterhañe-i Amire, Ruznamçe;
- hkm.→ hokum;
- MAD→ Maliyeden Müdevver Defterler;
- MAD→ Mühimme Defterlei.

شهره‌فخان سالى ۱۰۰۸ى ك / ۱۵۹۹-۱۶۰۰ى ز، ماوه و ديسان بۆته‌وه
ميرى بدليس.

هۆگارى كوژرانى شهره‌فخان: نه‌گه‌رى سه‌ره‌كى

ناروونى سه‌بارهت به چاره‌نووسى شهره‌فخان ده‌گه‌رپته‌وه سه‌ر نارپك‌وپيكي
ئەرشيفى عوسمانى و نيوه‌رۆكى به‌لگه‌نامه‌كانى گەلىك پيشووترى. هەر ئەمەش
دەبیتە هۆى تىپروانینی جیاواز سه‌بارهت به نەمانى شهره‌فخان. رەنگە لە میثكى
وى دا مه‌یلى سه‌ربه‌خۆیى گورابى. رەنگە پادشای سه‌فه‌وى بالاپۆشكى به‌خەلات
بۆ ناردبى. رەنگە هەتا ئەو دەمەش پادشای ئیزان هەر پشتیوانى شهره‌فخان
بووبى و له‌به‌ر حورمه‌تى خۆى سه‌رى پادشای دابى. كاتیک دەسه‌لاتى
شهره‌فخان چاكى په‌ره‌گرتووه و هیز و شكۆى گه‌شه‌ى كردووه، چه‌ند
ناوچه‌یه‌كى دیکه‌ى گرتووه. رەنگە عوسمانى سه‌بارهت به دەسه‌لاتى شهره‌فخان و
هەریمه‌كه‌ى رەش‌بین بووبن و نه‌یانویستبى چكومه‌تى بدلیسى به‌دهسته‌وه بمیتى.
وه‌كوو نه‌گه‌ریكى زۆر گرینگ ده‌بىن ئاماژه‌ى پى بکری كه شهره‌فخان له‌چه‌نگه‌ى
سه‌ره‌لدانى جه‌لالیه‌كان دا دژی حكومه‌تى عوسمانى مردووه و دوايين سالانى
ده‌سه‌لاتى هاوكاته له‌گه‌ل راپه‌رىنى جه‌لالیه‌كان له‌وه‌ریمه‌هه‌روه‌ك ئاشكرایه
شهره‌فخان و ئەحمه‌دپاشا چه‌ند جارێكىان شه‌ر له‌نیوانى دا قه‌وماوه و ئەمەش
پوونه‌كه‌ ئەحمه‌دپاشا سپاسالارى هه‌ره‌گه‌وره‌ى عوسمانى بووه دژی جه‌لالیه‌كان
له‌وه‌ریمه‌هه‌ كه‌ وایه رەنگه شهره‌فخان پالپشتى جه‌لالیه‌كان بووبى.^۱

۱- به‌پێى ئەم توێژینه‌وه تازانه‌ى كه‌ ده‌رباره‌ى ده‌قى ده‌سنووسى شهره‌فنامه‌ كراون، وا
دیاره‌ كه‌ شهره‌فخان سالى ۱۰۰۷ى ك / ۱۵۹۸-۹۹ى ز، لانسى كه‌م ده‌سخه‌تیک یا دوو
ده‌سخه‌تى شهره‌فنامه‌ى ناردبى بۆ حوسین جان‌پۆلادی میرى کلیس و به‌لگه‌ریه‌گى هه‌له‌ب.
هه‌روه‌ها ده‌زانین كه‌ له‌م ساله‌دا حوسین جان‌پۆلاد چاوى كه‌وتووه به‌قه‌ره‌یازچى، ←

شهرفخان و سولتانی عوسمانی زۆر توند نئونان شیاوه و وا که وتونته قینه بهرایه تی که سالی ۱۰۰۴ی ک/ ۱۵۹۵-۱۵۹۶ی ز، سولتان نهیویستوه جلهوی دهسه لاتی بدلیسی به چنگه وه بمینئ؛ ئه گهرچی مافی «یورتلیق - ئوجاقلیق» بۆ هه تا هه تایه به خشرابوویه میرانی بدلیس.^۱ برپاری وی سه بارهت به کشانه وهی له دهسه لاتی بدلیس له سالی ۱۰۰۵ی ک/ ۱۵۹۶-۱۵۹۷ی زاینی دا، به پئی نووسینی خۆی، گۆرپینی دیمه نه که یه به باریکی گه وره دا.^۲ به پئی به لگه نامه ی «A.RKS. D., 1474»، پۆژی ۲۲ی رهمه زانی ۱۰۰۴ی ک/ ۲۰ی مهیی ۱۵۹۶ی ز، سولتان تینی بۆ شهرفخان هیناوه که «حه زۆ» بکاته ناوهندی تازه ی دهسه لاتی و لئی بسه لمینئ، به لام زۆر سهیره که شهرفخان له به شی به سه رهاتی خۆی دا، که سالی ۱۰۰۵ی ک/ ۱۵۹۶ی ز، نووسیویه تی هه ر باسی شی ناکا.

لیزه دا ده کرئ مرؤف بلئ نئون ناخۆشی شهرفخان و عوسمانیه کان له سالی ۱۰۰۴ی ک/ ۱۵۹۶ی زاینیه وه دهستی بی کردووه و به ره به ره گه وره تر بۆته وه. له لایه کی دیکه وه به پئی ئه م به لگه نامه ی عوسمانی: «ADVN., 8/15»، که مانگی نیوجیژنانی سالی ۱۰۰۹ی ک/ مهیی ۱۶۰۱ی ز، نووسراوه، له م ساله دا فه رها ده بگ میری بدلیس بووه. ئاشکرایه که فه رها ده بگ به ده ست جه لالییه کان کوژراوه و

سه رۆکی جه لالییه کان، که وایه ره نگه تیکه لای و په یوه ندیه ک پهیدا بووبی. سپاس بۆ «ساشا ئالسان چاکلی» که ئه م بابه ته ی وه بیر هینایه وه.

۱- له راستی دا ئه مه هه تا شهرفخانیش ماوه هه ر پئی به خشراره. بۆ زانیاری زیاتر بر: A. DVN. MHM. D., 32/168, dated 8 Muharem 986/17 March 1578.

له م به لگه نامه یه دا ئاوا نووسراوه:

«Zikr olunan bitlis sansagi müşa-runileyhe yurtluk ve ocaklik tarikiley neslan ba'de neslin olunub.»

[وه رگینان:] «بدلیسی سنجاقی ناوبراو، بۆ که سانی باس کراو و نه وه کانی داها تووشیان

وه ک یورتلیک - ئوجاقلیک دیاری کراوه و پئیان به خشراره.»

2- See Scheref, 1860: 456.

ویده‌چی ئەم ڕووداوه تایبەتە بووبیتە لەقاو درانی هاوپەیمانی نیوان
شهره‌فخان و جەلالییەکان لەو هەریمە. گشتی ئەمانە دەبێ بووبنە هۆی لابردنی
شهره‌فخان لەسەر کار و مەزنایەتی بدلیسی بەدەستەوه نەمابن. ڕۆژی ۲۳ی
ڕەجەبی ۱۰۰۹ی ک / ۲۸ی ژوونی ۱۶۰۱ی زایینی و ۸ی شەعبانی ۱۰۰۹ی ک /
۱۲ی فێورییە ۱۶۰۱ی زایینی، ئەرک و دەسلەتەکانی شهره‌فخان دراون بە
بەگلەربەگی وان.^۱

ئاشکرایە کە لە و چاخەدا خاکی کوردان و ناوچە و هەریمەکانی ئارام نەبوون.
بەپێی بەلگەنامەکانی عوسمانی، هەوایی ناپەزنامەندی کوردستان گەشتبوونە
ئێستانبول. نوینەرانی عوسمانی لە هەریمەکە دەترسان کە ئێرانی میرانی کورد
دژی حکوومەتی ناوەندی تین بدن و ئاوا دەسلەلاتی هەریمەکە بەدەستەوه بگرن و
گوشار بخەنە سەر سولتان هەتا دەسلەلاتی زیاتری خۆی بداتە میرانی کورد. کاتیک
مرۆف بە شیوێهەکی گشتی دەروانیتە ڕووداوه‌کان و دەبینی کە شاعەبباسی یەکەم
خۆی بۆ گرتنەوهی تەوڕیز ئامادە دەکرد،^۲ دەزانن کە شاهانی سەفەوی دەیانویست

www.zheen.org

1- See A.NŞT. D., 1168, 24, and 34.

۲- بەتایبەت ڕوانە بۆ: BOAA.DVN., 12/24, dated 1010/1601-02

و هەکوو لە دەقەکاندا باسی کرا شاعەبباسی یەکەم هێرشێی بردۆتە سەر سەلماس بەو
هیواپە کە بتوانن لە کوردستان سەرکەوتن و دەست بێنن و بۆ ئەم مەبەستە تاقمیک لە
پیاوه‌کانی خۆی ناردوونە میرنشینه کوردەکان. هەرۆک دیارە شاعەبباسی یەکەم لەم
بوارەدا سەرکەوتوو بوو و بەم پەيوەندییە چاکەیی لەگەڵ کوردان دلی حەساوێتەوه.

(... haliya Van Ve Diyarbekir'e müteallik bazi Ekrad umerasi bu Canibe
tabidür, dönmemişdur. Bazilari dahi iki canibe müracaat üzeređer... Van
giderse umumen Ekrad, şaha tabi olmaları muhakkakdur...)

[وەرگیران: تاقمیک لە مەزن و ماقوولانی کوردی سەر بە وان و دیارەبەر، ببوونە
هاوپشتی ئەم بەرەیه و هەلوێستی خۆیان نەدەگۆری. هیندیکیان سەر بە هەردوو بەرە
بوون. ئەگەر وان تێداچی، بێگومان هەموو مەزن و ماقوولانی کورد دەچنە ژێر بالی
پادشاه.

باندۆریان له‌سه‌ر کوردستان هه‌بێ. وێده‌چێ ده‌وری شه‌ره‌فخان له‌ قایل کردنی میرانی کورد دژی سولتانی عوسمانی زۆر به‌رچاو بووبێ.

به‌پێی ئەم به‌لگه‌ تازانه‌ی له‌ خواره‌وه ده‌خرینه‌ به‌رچاو، به‌ته‌واوی پوون ده‌بیته‌وه که عوسمانییه‌کان شه‌ره‌فخانیان کوشتووه. هه‌روه‌ها وێده‌چێ که شه‌ره‌فخان هیزه‌کانی خۆی ته‌یار کردبێ و داوای یارمه‌تیشی له‌ هاوپه‌یمانانی کردبێ. په‌نگه‌ شه‌ری نیوان شه‌ره‌فخان و عوسمانی زۆر سه‌خت بووبێ، به‌لام سه‌ره‌نجام کورد پاشه‌کشه‌یان کردووه و شه‌ره‌فخان به‌زیوه.

به‌داخه‌وه هۆکاری کوژرانی شه‌ره‌فخان له‌ ته‌مه‌نی نزیك شینست سالی‌دا هه‌روه‌ک نه‌هینییه‌ک ماوه‌ته‌وه. ئیمه‌ باش ده‌زانین که شه‌ره‌فخان هه‌تا راده‌یه‌ک ژیان و ته‌مه‌نیکی چاکی تێپه‌ر کردبوو؛ ئه‌ویش له‌ دنیایه‌ک‌دا که تاعوون، میکوته و ئازاره‌باریکه‌ ته‌مه‌نی بدلیسییه‌کانی به‌ره‌و سی‌و‌پینج سال‌ داگیرابوو. په‌نگه‌ هۆیه‌کی دیکه‌ش ئه‌و مال‌ و سامانه‌ بێ که توانیبوو ی پاشه‌که‌وتی بکا، له‌م به‌لگه‌نامه‌ی دواتر‌دا ده‌رده‌که‌وێ که شه‌ره‌فخان میره‌ کوردیکی ده‌وله‌مه‌ند بووه. ئه‌و کاته ده‌ستوو‌ر دراوه به‌ نوینه‌رانی عوسمانی‌هه‌تاچی پاره‌ و خه‌زینه‌ و مال‌ و سامانی دیکه‌ی شه‌ره‌فخان هه‌یه‌ تالانی بکه‌ن.

به‌مه‌به‌ستی سه‌قامگیر بوونی حکومه‌تیکی شکۆدار، سپایه‌کی کارامه‌ و دادگایه‌کی گونجاو، عوسمانییه‌کان ده‌بوو خۆیان ده‌ستیان به‌ سه‌ر باج و پیتاک و دام‌وده‌زگای ئابووری‌دا گرتبا. له‌ به‌لگه‌نامه‌کانی دواتر‌دا زه‌ق بوونه‌وه‌ی ده‌وله‌مه‌ند بوونی شه‌ره‌فخان ده‌رده‌که‌وێ و په‌نگه‌ به‌ لای عوسمانییه‌کانه‌وه‌ وه‌رگیرانی باج و پیتاک گرینگتر بووبێ له‌ تالان کردن و ئاوا پتریان بۆ کۆ کرابیته‌وه. له‌وانه‌یه شه‌ره‌فخان خۆی له‌ دانی باج و پیتاک بواردبێ و ئەم که‌مه‌ترخه‌مییه‌ تووشی سزایه‌کی ئاوا قورس و گرانی کردبێ. له‌وانه‌شه‌ شه‌ره‌فخان سه‌فه‌وییه‌کانی کردبیته‌ پردی ده‌رباز بوون بۆ نه‌دانی باج و پیتاک.

چەند بەلگە بەک لەسەر نەمانی شەرەف خان

لە ژێرەوێ چوار بەلگە نامە ی نۆ ئەرشیفی

«bâb-I Asafî, Divan-I Hümâun Mühimme Kalemi» لە ئیستانبول دەخەینە پوو؛ ئەگەرچی لە گەل نەبوونی بەلگە ی پۆیست ناتوانین ریکەوتی نەمانی شەرەف خان بە دنیایی یەوێ دیاری بکەین. ئەم بەلگە نامانە ی ژێرەوێ لەسەر ئەو بابەتە پێ دادەگرن کە شەرەف خان بە دەستی عوسمانییەکان کوژراوێ. ئەم بەلگە نامانە ی لێرەدا بڵاویان دەکەینەوێ ناتوانن راپۆرتیکی دادپەرەوانە بن لەسەر بەسەرھاتی راست و پوونی شەرەف خان، چونکە سەرچاوەیەکی توێژەرانی و نۆی لەسەر ژیانی شەرەف خان لە ئارادانییە. ئێمە مەبەستمان دارشتنی بناغە یەکە بۆ توێژینەوێکانی داھاتوو لە گەل وەبیر هینانەوێ چەند پووداویکی گرینگ. بەلگە ی یەکەم نامە ی سولتانە کە نووسراوێ بۆ بەگلەربەگی وان و عەبدوڵلا ئاغا. بەپێی «Başbakanlik Osmani Arşivi» بەلگە نامە ی ژمارە یەک ئاوا تۆمار کراوێ:

www.zheen.org

«A.DVN. MHM. D., 935, 8/1.»؛ ریکەوتی نووسرانی ۲۷ ی رەبیعی یەکەمی ۱۰۱۱ ی ک / ۱۴ ی سێپتامبری ۱۶۰۲ ی زایینییە.

بەلگە ی دووھەمیش ھەر کاغەزی سولتانە بۆ بەگلەربەگی وان عەبدوڵلا ئاغا. لە ئەرشیفی ناوھەندی ئیستانبول دا بەم ژمارە یە تۆمار کراوێ: «A. DVN. MHM. D., 935, 8/2.»، ئەم بەلگە نامە یە پۆزی ۲۷ ی رەبیعی یەکەمی ۱۰۱۱ ی ک / ۱۴ ی سێپتامبری ۱۶۰۲ ی ز، نووسراوێ.

بەلگە ی سێھەم فەرمانیکە کە پۆزی ۲۷ ی رەبیعی یەکەمی ۱۰۱۱ ی ک / ۱۴ ی سێپتامبری ۱۶۰۲ ی ز، نووسراوێ و بەم ژمارە یە تۆمار کراوێ: «A. DVN. MHM. D., 935, 8/3.»

به لگه ی چواره م، نامه ی سولتانه بۆ مسته فاپاشای به گله ربه گی وان و ریکه وتی
۱۱ ی رهبیعی دووه می ۱۰۱۱ ی ک / ۲۸ ی سئیتامبری ۱۶۰۲ ی زاینی
به سهره وهیه و به م ژماره یه تۆمار کراوه: «A. DVN. MHM. D., 935.17.»

به لگه نامه ی به که م

بۆ حاکمی وان و سهردهرکه وانی کۆشکی سولتانی عه بدوللائاغا، که دهستوری
پن دراوه سامانی تالان کراوی شهرفخانی کوژراو بستیتته وه. حه سه نی کورپی
وه سیل، که قولله رئاغاسییه و له قه لای وان دا زیندانی کراوه، به لئینی داوه پتر له
هه زار بار^۱ ئاقچه ی شهرفخانی میری بدلیس که له جهنگه ی کوژرانی دا ون بووه،
تیداچووه یان خوراوه، بئینتته وه.

ئه گهر که سیک له وئرا خه بهری راستی هیتا که مالی شهرفخانی گئراوه ته وه،
ناوبراو ئازاد ده کړئ و به پنی فه رمانی من پله ی ئاغایه تیه که ی بۆ ده گه رپته وه. من
فه رمانم داوه به دارایی کاتیک ئه و فه رمانه ی سهره وه ی منیان گه یشته دهستی ده بی
زیندانی کراوه که ئازاد بکړئ و ئه ویش به مهرچیکه که مال و سامانی بزربووی،
تیداچووی، خوراوی شهرفخان بگئیریتته وه به پنی به لئینی خوی. به گویزه ی
فه رمانی پیروزی من ده بی دارایی پله ی ئاغایه تیه که ی بۆ به ریتته وه سهر دۆخی
پیشووی. ئه گهر ئه و نه ی توانی به لئینه که ی به ریتته سهر و درۆ بکا، ده بی هه تاهه تابه
له زیندان دا بی.

به لگه نامه ی دووه م

بۆ به گله ربه گی وان و سهردهرکه وانی کۆشکی سولتانی عه بدوللائاغا!

۱- به پنی بۆچوونی مامۆستا عه بدورپه قیب یووسف هر باریک دراو بریتیه له
سه ده زار و ئاوا ده بیته سه د میلیۆن ئاقچه. و.

والیی پیشووی وان ئەحمەد، هەر بەختە وەر بێ، لە کاتی کوژرانی شەرەف‌خانی میری بدلیس‌دا، دەستی بە سەر تەواوی مآل و سامان و کەل‌وپەلی‌دا گرتبوو. هەموو سامانی خرابوونە نیو سندووقی دار و لە ژووری پیاوێکانی والیی ناوبراودا، یانی کەسانیکێ وەک کوێخا محەممەد و سولەیمان و کێ و کێی دیکە داندرابوون و دەرگاگان میوومۆر کرابوون. پیش ئەوەی سەردەرکەوانەکە ی من کە هەلگری پەيامی پیرۆزم بوو بگاتە جێ، ئەوان بە شەو نەردیوانیان بە پەنجەرەوانە و ناو و پێیان دا چوونە ژوورە و هەرچی لەوێ بوو بردووینە و داویانەتە دەست خەلکی وان هەتا بیشارنەو. وەک زانیومانە، کاتیک سەردەرکەوانی ئێمە گەپووتە وئ و میوومۆری سەر دەرگاگان لابر دوون، تەماشای کردوو ژوورەکان چۆلن و دووسەد سندووقە دارەکانیش بەتالان. فەرمانم نووسیوە بۆ دیوانی داریی هەتا ئەو کەسانە ی مآل و سامانە کە یان بردوو و دەستیان بە سەردا گرتوو، چۆنی پێویستە بدۆزینەو. رایدەگەینم کە لەگەڵ گەیشتنی ئەم فەرمانە پیرۆزم، دەبێ بە بێ کەمتەرخەمی، ئەو جۆرە ی کە فەرمانم داو بە داریی، مآل و سامانی بزربووی، تێداچووی، تالان کراوی شەرەف‌خان بدۆزییەو و بیدەیه‌و دەست سەردەرکەوانی ناوبراوم.

بەلگە‌نامه‌ی سیپه‌م

بۆ بەگەربەگی وان و سەردەرکەوانی کۆشکی سولتانی عەبدوڵلائاغا! بەپێی نیوهرۆکی ئەو دەفته‌ره‌ی خەلەف‌خان، هەر بەختە وەر بێ، کە برای شەرەف‌خانی میری کوژراوی بدلیسە و نێردراووتە دەرگای بەختەلانی من لە ئیستانبۆل، پتر لە سئ‌ه‌زار بار مآل و سامانی شەرەف‌خان و پیاوێکانی داگیرکراو. ئەو بەگەربەگی وان! تۆ راتگەیاندا پێویستە کۆمە‌لێک پیاو بنێردرێن بۆ دەست بە سەرداگرتنی ئەو مآل و سامانە و لەسەر داوای تۆ، من سەردەرکەوانی

خۆم نارد. ده‌رگا‌کانی مائی ئه‌حمه‌د، مه‌زنی میرانی پيشووی و حا‌کمی ئیستای رۆم، فه‌رمانده‌ی به‌خشدده‌ی فه‌رمانده‌ران، هه‌ر به‌خته‌وه‌ر بی، که له لایه‌ن ده‌رگا‌وانه‌کانه‌وه‌ می‌وو‌مۆر کرابوو، به‌ فه‌رمانی تۆ و به‌ده‌ست پیاوه‌کانی تۆ کراونه‌ته‌وه‌. پێیان را‌گه‌یاندوو‌م که سه‌که‌کان و شته‌باشه‌کان به‌ تالان چوون و شتیکی که‌متر له‌وه‌ی که سه‌رده‌رکه‌وانه‌که‌م چاوه‌روانی بوو، نیشان دراوه و ئه‌وه‌نده‌شی که ماوه‌ته‌وه‌، ون بوون، تیدا‌چوون، خورا‌ون یان هه‌شار درا‌ون. ئه‌تۆ ده‌بی زۆر چاک سزا بدری. فه‌رمانی من له‌ دیوانی دارایی‌یه‌وه‌ ده‌رچوو؛ هه‌ر که فه‌رمانی پیرۆزی منت گه‌یشه‌ته‌ده‌ستی، ده‌بی بی‌سه‌ی‌ودوو مال و سامانی خوراوی هه‌شاردرا‌و بدۆزییه‌وه‌ و بیئه‌ستینییه‌وه‌.

به‌لگه‌نامه‌ی چواره‌م

بۆ مسته‌فا‌پاشای به‌گله‌ربه‌گی وان. پیاوه‌کانی به‌گله‌ربه‌گی پيشووی وان که ئیستا به‌گله‌ربه‌گی «سی‌واس» و هیوادارم هه‌میشه‌به‌خته‌وه‌ر بی، مال و سامانی شه‌ره‌ف‌خانی میری کوژراوی بدالیسیان تالان کردوو‌ه و بریتین له‌ کوێخا محه‌مه‌د، سوله‌یمان ئا‌غا و چه‌ند که‌سیکی دیکه‌. له‌سه‌ر دا‌وای ئیوه، که چه‌ند جارێک بۆت نووسیوو‌م، عه‌بدو‌للا‌ئا‌غای سه‌رده‌رکه‌وانم نارد بۆ ده‌ست به‌ سه‌ردا‌گرتنی ئه‌و گه‌نجینه‌یه‌، به‌لام پیم گه‌یشه‌ته‌وه‌ که به‌رله‌هاتنی عه‌بدو‌للا‌ئا‌غا، نه‌ک ته‌نیا ئه‌و ناوبرا‌وانه‌هه‌موویان ئازاد کرا‌ون، به‌لکو‌و ته‌وا‌وی سه‌که‌کان و شته‌باشه‌کانیش به‌ تالان چوون. کاتیکی سه‌رده‌رکه‌وانه‌که‌م می‌وو‌مۆری سه‌رده‌رگا‌کان ده‌شکینن به‌ سه‌ر هه‌واری خالی‌دا ده‌که‌وئ و ده‌بینی که هه‌موو سندوقه‌ داره‌کان به‌تال‌وحه‌تال. ئیستا تۆ به‌ به‌رپرسیار و تا‌وانبار داده‌ندری. فه‌رمانی پیرۆزی من له‌ دیوانی دارایی‌یه‌وه‌ له‌سه‌ر ئه‌م ر‌و‌ودا‌وه‌ بۆ ئیوه‌ ناردا‌وه‌ و دو‌وپات کرا‌وه‌ته‌وه‌. فه‌رمانی پیرۆزی من تیدا‌ ر‌و‌ون کرا‌وه‌ته‌وه‌ و نو‌وسرا‌وه‌ کاتیکی گه‌یشه‌ته‌ده‌ست،

دهبی خیرا رایپه ریئی و به‌ری‌وجی بجوولئییه‌وه و نابئ هیج شتیک به‌پیچه‌وانه‌ی ئەم
فەرمانه بی.

ئاکامی و ناز

به برپای ئیمه ئەوه‌ی که شهره‌ف‌خان سه‌بارت به ژیانی شکۆمندی خۆی
نووسیویه‌تی، هه‌تا ئیستاش به به‌شیکی هه‌ره‌گرینگ داده‌نری. به‌داخه‌وه‌هیج
رێگایه‌کمان نییه‌ هه‌تا بزانیان ئەم ژیاننامه‌ خۆنوسه‌ی شهره‌ف‌خان، داخوا
سه‌رله‌به‌ری جیی متمانه‌یه‌ یان نا. به‌گشتی شهره‌ف‌خان خویته‌ره‌وه‌کانی خۆی به
گه‌لاله‌ی دیمه‌نیکه‌وه‌ به‌جی دیلی، که سالی ۱۰۰۵ی ک/ ۱۹۵۶ی ز، ده‌برپیته‌وه.
تویژه‌رانی هاوچه‌رخ به‌بی هیج به‌لگه‌یه‌ک ده‌لین شهره‌ف‌خان سالی ۱۰۱۲ی ک/
۱۶۰۳-۱۶۰۴ی ز، کۆچی دوایی کردوه. لیکدانه‌وه‌کانیشیان له‌سه‌ر سالانی دوای
۱۰۰۵ی کۆچی، به‌جاریکی مرؤف تووشی ناھومییدی ده‌که‌ن. باشترین
به‌لگه‌نامه‌کانی سه‌بارت به ژیانی شهره‌ف‌خان، ئەمانه‌ن که له‌ ئه‌رشیقی
عوسمانی دا هه‌ن و ده‌مانگه‌یه‌نته‌ خالی کۆتایی. به‌ دلنایایی یه‌وه‌ مەرگی شهره‌ف‌خان
ده‌که‌وێته‌ نیوان سالانی ۱۰۰۸-۱۰۰۹ی ک/ ۱۵۹۹-۱۶۰۰ هه‌تا ۱۶۰۱-۱۶۰۰ی ز.
دیسانیش سه‌ره‌پای ئەم کۆمه‌له‌ به‌لگانه‌ی عوسمانی تیشکیکی وه‌ها نه‌خراوته‌ سه‌ر
هۆکاره‌کانی کوژرانی شهره‌ف‌خان. ده‌کری وای بۆ بچین که هۆکاری تیداچوونی
شهره‌ف‌خان، ده‌گه‌رپیته‌وه‌ سه‌ر پیوه‌ندی و سات و سه‌ودای له‌گه‌ل جه‌لالیه‌کان و
به‌تایبه‌تی سه‌فه‌وییه‌کان.

به‌سه‌رهاتی باب و باپیرانی شهره‌ف‌خان پیشتر له‌ لایه‌ن تویژه‌رانه‌وه‌ خراوته‌
به‌ر باس و لیدوان. ئەگه‌ر به‌کورتی ئاماژه‌ی پێ بکه‌ین بۆمان ده‌رده‌که‌وی که
بنه‌ماله‌ی شهره‌ف‌خان و خانه‌دانی سه‌فه‌وی، پیکه‌وه‌ که‌وتوونه‌ سه‌ر باری
یه‌کیه‌تییه‌کی کاتی. له‌ و سه‌رده‌می دا هیج دیوانسالاریکی کورد شانی له‌ شانی

شه‌ره‌ف‌خان نه‌داوه. ئه‌و له‌ بواری میژووی کورددا گه‌لیک لیوه‌شاوه و بیجگه‌ له‌مه‌ش دۆستی ته‌هماسبی یه‌که‌م بووه. شه‌ره‌ف‌خان پیاویکی خوینده‌وار بووه و چاکی له‌ پرسى سنوور و یاسا و ریشاکانی دین و بابه‌ت‌گه‌لی دیکه‌ زانیوه. ریزی ئیمامانی شیعه‌ی گرتووه و خه‌لکی نیشتمان‌که‌ی خۆی پاکی گوێرایه‌لی بوون. له‌ نیو پۆژه‌کییان‌دا که‌س هینده‌ی وی باش نه‌بۆته‌مه‌زنی میرنشینیکی کوردی. ئه‌و فه‌رمان‌په‌وای هه‌ریمیک بوو که‌ له‌ سنووره‌کانی ئێران‌وه‌ ده‌ستی پێ ده‌کرد و تا ناوچه‌کانی پۆژا‌وای بدلیس په‌لی داویشته‌. ناوچه‌ و مه‌لبه‌نده‌کانی ژێر فه‌رمانی بریتی بوون له‌: عادلجه‌واز، مووش، مه‌لازگرد، ئه‌خلات، ئه‌رجیش، تاتوان، گوێزه‌ل‌ده‌ری، ئۆکان و به‌شیک له‌ گواش.

تۆ بلیی جیگه‌ و پیگه‌ی به‌رز و بلیندی شه‌ره‌ف‌خان و ریه‌رایه‌تی بنه‌ماله‌که‌ی له‌گه‌ل چه‌ند بنه‌ماله‌ی دیکه‌ نه‌بووبه‌هۆی گۆرانی روانگه‌ی شاعه‌بباسی یه‌که‌م؟ رپی تیده‌چی شای سه‌فه‌وی پله‌ و پیگه‌ی شه‌ره‌ف‌خانی هه‌لسه‌نگاندی و پرس‌ورپی پێ کردی هه‌تا بزانی سه‌فه‌وی چۆن ده‌توانن ته‌وریز بگرنه‌وه‌ و په‌ره‌ بدن به‌ برشتی ده‌سه‌لاتیان له‌ ناوچه‌ گوردنشینه‌کانی سه‌ر سنوور. هه‌لبه‌ت مرۆف‌نایی چه‌ند ئه‌گه‌ریکی دیکه‌ش بخاته‌ پشت گوێ.

سه‌رچاوه‌کان

Bursali M. T. (1915-1916), Osmänli Müellifleri [The Ottoman Authors].

Istanbul: Âmire.

Dehqan, m. & Genç V. (2015), "Reflections on Sharaf Khan's autobiography", Manuscripta Orientalia, vol. 21, no. 1, pp. 46-61.

Glassen, E. (1990), "Bedlisi, Şaraf-al-Din", Encyclopaedia Iranica, vol. 4, pp. 76-77.

Kütükoglu, B (1970), "Şeref Han", Islâm Ansiklopedisi, vol. 11, pp. 427-429.

Munfarid, A.(1997), "Bidlisi, Şharaf al-Din" Danish-nama-yi Jihan-iIslam, vol. 2, pp. 532-534.

Naficy, S. (1986), "Bidlisi, Şharaf al-Din Khan", The Encyclopaedia of Islam, vol. 1, pp. 1208-1209.

Özgüdenli, O. G. (2010), "Şeref Han", Türkiye Diyanet V akfi Islam Ansiklopedisi, vol. 38, pp. 548-550.

Pizishk, M. (2003), "Bidlisi, Şharaf Khan", Da 'iratulma' arif-i Buzurg-i Islami, vol. 11, pp. 574-575.

Scheref, Prince de bidlis (1860-1862), Scheref-nameh ou Histoire des kourdes, Veliaminof-Zernof, V. (ed.), St.-Petersborg: commissionaires de l'Academie Iperiale des Science. www.zheen.org

به لنگه نامه کان

Fig. 1. A.DVN.MHM.D., 935, 8/1 - 3. 27 Rabi I 1011/ 14 September 1602.

Courtesy of the BOA.

Fig. 2. A.DVN.MHM.D., 935, 8/17. 11 Rabi II 1011/ 28 September 1602.

Courtesy of the BOA.

به‌لگه‌نامه‌ی ژماره ۴:

بنگه‌ی ژین
www.zheen.org

بنکھی ژین

www.zheen.org

فهره نگوک

١. **ئاھ و نزووله:** تووک و دوعا به
ئاھ و نالینه وه.
- ئاوباره:** ئاوبه ره؛ قه مته ره؛ داری
ئه ستوری کۆل دراو که وهک جوگه
ئاوی پیدا ده پهرینه وه. ئه و جیانه ی
له بهر بلیند و نه وی بوون یه کتر
ناگر نه وه، به ئاوباره یه کتریان پی
ده گرنه وه.
- ئاودهنگ:** هاودهنگ؛ هاوده م؛
هاونشین.
- ئاورینگ هیئا:** پریشکه ی لی بۆه؛
پریشکاندی وهک ئاگر؛ تووره بوو.
- ئاوزهنگی شکاو:** مه به ست له شر
بوون و به زینی سواره یه.
- ئاوی بیئه و دهستان بشو:** ته واوه و
برایه وه؛ هه ر ئه وه نده یه و کور و کوئا.
- ئاوی خدر:** ئاوی حیات؛ ئاوی ژیان.
ئاوه دانی: ئاوی؛ دی؛ گوند.
- ئیکلام کیشان:** ده ست بۆ به
سینگه وه نان و سه ر دانه واندن.
- ئه جهل هاتن:** دا هانتی کاتی مه رگ.
- ئاپوره:** کۆمه ل به تیکرایی، به تاییه ت
زۆرینه ی خه لک، خه لکی ئاسایی
(عامه).
- ئارام:** شوین؛ له و ئارامه نه ماوه؛
یانی له و شوین و ده و روبه ره
نه ماوه.
- ئاسۆگ دان:** وه ده رکه وتن؛ په ییدا
بوون؛ سه ر وه ده رنان له ئاسۆ.
- ئاسۆی رۆژداگه پان:** ئاسۆی رۆژئاوا
بوون (افق غروب).
- ئاقچه:** زیڕ و زیوی له سه که دراوی
پادشاکانی عوسمانی.
- ئاگا ناکه ی:** پی نازانی؛ هه ست پی
ناکه ی.
- ئالیک:** تفاق.
- ئالیکاری:** هاوکاری.
- ئالیکانه:** مووچه یه ک تاییه ت به تفاق
به خێو کرانی زینده مال، به تاییه ت
یه کسم.
- ئامپا:** هامپا؛ هاویایه؛ هاوشان.

ئەوپەرەوپەر: ئەوسەرەوسەر؛
ئەوبالەوبال.

ب

با رەبن بالی نیشتن: بادبەھەوابوون.
باتوو: گون؛ بەتایبەت ھەر گونی
ئادەمیزاد.

بسارام: مریخ، کە بە پارێزەری
رێیواران دانراوہ.

باربوو کردن: پێ بەخشین؛ خەلات
کردن و خۆتندنەوہ بە پلە و ماللی
دنیا.

باربەھا: تاوانانە؛ بەھای تاوانیک.

بازیکە دایە: بەپێدزکە فیزمالکی
دایە و خوشی.

بازرە: راکردووی تۆقیو.

بازرەقەبەستن: فیچقە کردن.

باشار کردن / نەکردن: بەرگە گۆتن/
نەگۆتن؛ دەرۆست ھاتن / نەھاتن.

بافیش کردنە بن بال: فەشەفەش کردن؛
با کردنە بن بال.

بال ئەنگاوتن: بال کیشان و چەتری
بال ھەلدان.

ئەرغەن-وون: سازیکە بریتیئە لە
کۆمەلێک لوولە و بە فوو تیکردن
دەژەندری.

ئەژداد: بەرەکانی رابردووی بنەمالە،
بەتایبەت باوکان و باپیران (اجداد).

ئەستیرە ی بەیان: ناھید؛ زوھرە؛
ئینووس کە بە سەمبولی
مووسیقی زانی و بەزمگیری دانراوہ.

ئەستیرە ی پۆژ: زوھل.

ئەسکوئ تێوھردان: دەستیوھردان و
نانەوہی ئاژاوہ؛ کە وچک تێوھردان.

ئەللابەرپان: دەشتی کاکێ بە کاکێ؛
پێدەشتی بەربلاو.

ئەنجین: ھەنجین؛ جنین؛ وردورد
کردن.

ئەنگرین: توورەبوون؛ دەرھەلبوون.

ئەوسەرە ی ھینابووی نەبیردەوہ:
سەری تێداچوو؛ نەمانی لە چارە ی
نووسرا.

ئەوبەرپوویار: ناوچەکانی ئەوبەری
رووباری جەیحوون کە بریتی بوون

لە: سوغد، خارەزم، چوغانیان،
فەرغانە و چاچ (ماوراءالنہر).

بن پىنە ماو: ئەو كچەي كرايىتە ژن؛
بن پىزاو؛ كچىنى پىنە ماو.
بنساوبىر: وەرەنگاز. كەسىكى كە
نەخوشىيى دريژخايەنى ھەيە و
ماوھەك دەكەويى و ھەلدەستىتەوہ و
بەكورتى قەت ساغ نييە. نەخوشى
بەرەو چاك بوونەوہش كە رۇژىك
دەكەويى و دوو رۇژان ھەلدەستى،
ھەر پىنى دەلەين بناوبىر؛ بنەوبىر.
بن بەند: دوابەيتى شىعر (مقطع).
بنىشت لى پووچەل بوون: قسەلى
شيان؛ دەم تىكھالان.
بنەخستن: دابەزىن يا دانىشتن لە
شويىنىك بە مەبەستى ھەسانەوہ.
بوودر: رەھۇلى ژيىر زەوى؛ رەھۇل؛
رەھەند.
بىوونە بەردى بىن گىوم:
بىسەروشويىن بوون.
بۇ تىچاندن: درۇ بۇ ھەلبەستن.
بۇ دە كاغەزى كردن: بۇ نووسين و
بەلگە دانە دەست.
بۇسۇ: بەدناوى.
بۇ كارىك نالين: بۇ كارىك شيان؛

بالچۇغە: دەسكى شمشىر.
بساوہەمرە: كورتهبالا؛ ساوہقوت؛
بستەبالا.
باي بال دان: ھيىز وەبەر بال ھاتن.
بچارى: پى رابگا؛ چارى بكا.
بچننەوہ: بكەونەوہ چىننەوہ؛ كۇ
بكەنەوہ.
بەلەمەرگەيىسى: ھەرزەئاكارى
مەرگەيى.
بىرژەبرژ: قرچەقرچى گەرما؛ بلىسەي
بەتيني خۇرەتاو يان ئاگر.
بىرۇ ھەلتەكاندن: بە برۇ ئىشارە
بىكردن.
بىزگور: پارچەي شىر و شىرۇل.
بىژاردە: جەماوہرى دەستەبىژىر و
ديارى نىو كۇمەل (خواص).
بىژارەوار: بىژار؛ رپوہكى
دانەچىندراوى لەخۇوہ شىن بووى
زىانگەيىن بە بەرھەي كشتوكالى.
بلا: با؛ دەبا.
بلىج: ھەرزەئاكار؛ سووكپەوشت.
بىلەوہن: گويتەبىست و لاسار؛
كەللەرەق.

شیایوی کاریک بوون. **به سهره وه نان:** خواردنه وه و فر
 بۆچرووک: بۆنی سووتانی چهوری و
 چه وراپی. **به سۆ:** بی هو؛ بی به لگه.
بینه کیش: مهله وانیک که خۆی دهکا
 به ژیر ئاودا و بینه ده کیشی؛ هر
 کهس که بتوانی بین خۆره وه بی.
به چاو ئه نگاوتن: دیتن.
به دار کردن: ژماردن و حساب
 کردن.
به دهستووری جاران: به دستووری
 پیشوو؛ وه کوو جاران.
به ربه ی خۆ بۆ پیوانه وه: وه کوو
 لایه نی به رامبه ر جوولانه وه؛ به گه زی
 خۆ بۆ پیوانه وه.
به سهردا رژان: دهوله مه ند بوون؛
 چاک بۆ هاتن و گه شه کردنی
 دهسه لاتی دارایی.
به سهر ره و هاتن/چوون/تیپه رین:
 به تیژی هاتن/چوون/تیپه رین. به
 هه رمه هاتن و چوون و تیپه رین،
 به تایبه ت بۆ دهسته ی سواران.

کردن؛ هه لقوراندن.
به قوون هه لپه ساردن: به قوون نا
 خستن؛ وه پشت گوی دان.
به قوون دا خستن: گوی پی نهان و
 په ک خستنی کار.
به کسای دِل: به ئیشتیای دِل؛ به
 مه یلی دِل.
به گوی هه لخویندن: به گوی ئلشنا
 کردن و چه ندپات کردنه وه.
به مه شکه ده ره یان: گروونی که ولی
 بوونه وهر هه تا گزشته که ی لی
 بیته وه، بی ئه وه ی زده دار بی، هه تا
 بکریته مه شکه یان هه مبانه. جاری
 وایه مالاته که فوو دراوه و که له کی
 سه ر ئاوی پی ساز کراوه. بریتیه له
 جریا و فریادانی که سیک.
به هیچ ئاوایه ک: به هیچ شیوه یه ک؛
 به هیچ جوړیک.
به هزار ناری عه لی: به هزار
 ده رده سه ر و چه رمه سه ری؛ به
 گیره و هه را.

ههرمئ و دهسكى كورته و ده ژيئى
ههيه و به دهن دووكهئ سهرئ قامكان
دهژهندرئ.

بهرداوئ...ژ: بهردهاوئژ: ئامرازئ
بهردهاوئيشتن.

بهردهست كران: گيران و خراانه ژير
دهست.

بهردراو: لائ بهروهئ مهيدانئ راو؛
ئو كهس يان كهسانهئ كه له

دابهبشيني راودا لائ بهروه دهگرن.
بهرزهك: قووجهقهلا؛ قهلاقووجهك.

بهرسينگه لئ برينهوه: بهرئ گرتن؛
پيشاوبركه دانهوه؛ سينه وهپيش

دان و رئ لئ برينهوه.
بهرگه گرتن / نهگرتن: باشار كردن /

نهكردن؛ نهبهزين / بهزين.
بهرگه زريئ: بهرگه پولا؛ جل وبه رگئ

سازكراو له زريئ؛ بهرگئ تاييه تي
مهيدانئ شهر و بهر بهر هكاني؛

گولله نه بر.
بهرمال نشين: پيرئ سهر بهرمال.

پيشهنگئ خوداپه رستي.
بهريوان: نيوبژيوان.

به بهينهت و به قسا: جي متمانه و
باوه پيكر او.

به پيچه وانهئ گز و ربهئ باو
تيكه وتن: به پيچه وانهئ پيوهرئ باو

جوولانه وه. تينه هيتانئ گز و ربهئ
پيوان.

به تل: به شيكئ شهو.
به تيل وبه ند: به گيرو به ند.

به ته قله كوت: به پرتاو؛ به غار.
به جه وهه ر: خاوه ن جه وهه ر؛ ليهتوو.

به خاو كه وتن: زوو شه كهت بوون و
داوهستان له بهر كار كردنئ زوري

يه كه وجئ؛ شان و پيل گيران و
وهستان له بهر كار و جوولهئ زور

له ناكاو.
به خ...ته لان: شوئيتئ به ختئيارئ؛

كونه به خت.
به دگ.....ووز: به دفر و ناجسنئ

خويتتال.
به دمه زه ب: به دمه زه ب؛ به دمه سه ب.

به ده وار: سياچاره؛ چاره رهش.
به ربينگ: په لپ؛ بيانوو.

به ربهت: سازي كه له سهر شكلي

به يانی به ريوون: تاوه لاتن؛ رُوژ
 بوونه وه؛ رزگار بوونی زه مان له
 چنگ تاریکی.
 به یداخ: ئالا.
 به یده ست کردن: به دسته وه دان؛
 ته سلیم کردن.

پ

پادارانہ: ئه و باجہی که بو دایینی
 خہرجی له شکرکیشی له خه لک
 ئه ستیندراوه.
 پاسدیږ: پاسه وان؛ ئیشگر.

پاشنه وار: ئه و خزم و کهسانه ی که له
 پاش مردوو به جی دمیتن.

پرزه و پسال: دارکی گژ و گیا و
 پاشماوه ی تفاقى مالآت؛ هر شتیکی
 ناریک و پیک و تیکه ل پیکه ل کراو.
 پرووش: ئه و کهسه ی چاوی چاک
 هه تهر ناکا و گیروده ی شیوه یه ک
 نه خوشی چاوه.

پشتا و کردن: خو لئ دزینه وه و
 تینه هیتان و گوی پی نه دان.
 پشتیر: ئاغه ل؛ ته ویله.

به ره که لئ گرتن: ری لئ گرتن؛ به ره
 لئ گرتن؛ ری لئ برینه وه.
 به سایه خویندن: به حینجه خویندن.
 خویندنی قورئان به سهر و ژیر و
 زه نه و بوړه وه. وه بهرچاو گرتی
 نیشانه و بزویته کانی زمانی عه ربه ی
 له خویندنه وه دا.

به سهرکشان: به سهردا تینه پین؛
 نه ئه نگاوتن؛ وه بهرچاو نه هاتن و لئ
 تینه پین.
 به فیش.....قه: ئه وه ی ده فیش قینی؛
 فیشقنده.

به قورساغ: خاوه ن که سایه تی.
 به لیوانه: هاسانه.

به ندوڪ: باقه یین؛ به ندهک.
 به نه پره: نه رنده؛ ئه وه ی دهنه پیتی.
 به هات و بات: به بهخت و ئیقبال؛
 به هه له داوان: به په له پرووزی؛
 به هه له هه ل و په له په ل.

به وری به ی.....ان: به وری که ته و
 به شان و باهو.

به وهج: به قورساغ؛ لیوه شاوه و
 خاوه ن که سایه تی.

دهستیان له یه کتر بـزوت؛
تیکه‌لچوون.

پیکوله: جۆریک درکی سی سووچ.

پئ ورسست: پئ وشوین و ره وتی
کاریک؛ پیوه.

پیوه رست: خۆ پیوه هه لاهه سیو.

پئی چوو: پئی مرد؛ به و دهرده مرد.

پهران پهران: پرشوبلاو؛ دهست
لیکبه رداو.

پهراو بـؤ گـرتنه وه: دهفتهر بـؤ
گرتنه وه؛ نووسینه وه له پهراوی
تایبه تدا.

پهردوو: ژووری تایبه تی بووک و
زاوا؛ پهرده (حجله).

پهرده له بهر نه ماو: کهسیک و

تـوایته وه که پهرده ی رازه کانی

جیهانی له پیش چاوی لادرابن. ئەو

دینداری که دهگاته پله ی هه ره

به رزی گه‌یشتن به خودا.

پهروانه چی: به‌رپرسی مۆر کردنی

فرمان و حوکمی میران، مۆردار.

په‌رۆشینه: په‌رۆی شین؛ په‌رۆی

پشته مال: پۆشاکى نه‌درواوی له خۆ
پچراو.

پلک: پوور؛ خوشکی باوک.

پـووجهـل بـیژ: ئەوهـی قسهـی پووچ
دهکا.

پوور کردن: تالان کردن؛ پوور دان.

پووش به سهر کران: بیدهنگه لی

کران و واز لی هیتانی کاتی.

پۆپه‌نشین: ئەوه‌ی گه‌یوه‌ته لووتکه.

پۆرگ: بلۆق؛ بلۆقی سهر له‌ش؛ هه‌ر

شتیک تایبه‌تمه‌ندی هه‌لدران و تیزانی

هه‌وا بی.

پۆئـالتـوون: هه‌ر پارچه یان

ته‌ندراویک که هه‌ودای پۆیه‌کانی زیر

بن. «پۆ» له «تان» وهرده‌دری.

پیرۆزه‌په‌نگ: په‌نگ پیرۆزه‌یی؛

فیرۆزه‌یی.

پیسیر: یه‌خه؛ به‌رۆک.

پیش مه‌یتانه: ئەو هه‌وایه‌ی که به

شمشال و ده‌فه له پیش تهرمی

مردودا لیدراوه. هه‌واى تازیه‌داری.

پیکداهاتن: ئانگرای یه‌کتر بوون؛

تاقە وەبۈۋ: ھەلپراۋ؛ تاق و تەنيا.	شىنى سەر شان؛ پەلەى بىن ئابۋوۋىي؛
تسان: رايەل؛ رەيال؛ رايەل؛ ئەو	ناوزران.
دەزوويانەى رايەل كراون و «پۇ» يان	پەرەوازە: ئاوارە؛ مشەختى.
تېۋەدەدرى.	پەل: قاچوقول.
تاو دان: ھەلینگ دان؛ لینگ دان؛	پەلەدېۋو: لقەدېۋو؛ پەلەكەدېك.
ئاۋوتن بەپىرتاۋ.	پەندى پساتى: پەندى نيو كۆمەل.
تاۋلەك.....انۋو: تاۋلەكانتسان؛	پەيكەرەدە: كەۋتنە شوين؛ شوين لە
رەشمالەكانتان.	دوۋ گىران (تعقيب).
تاي ناكەن: نابنە ھاوتاي؛ ناگەنە	
شانى.	ت
تاي: گۆرىن.	تا نەكردن: ھاوتا نەھاقتەۋە؛
ترينگ و ھۆر: دەنگ و زناى شادمانى؛	بارتەقاي يەكتر نەبوون.
ترينگەترينگ.	تابشت: تاقەت؛ وزەى خۇراگرى. بىنكەى
تقەدەستە لى كردن: خۇ لى خۇش	تاپۇ كردن: خاپوور كردن؛ كاۋلانن.
كردن؛ خىرا و بەگەرەمە ھەنگاۋ	تاتەش.ۋار: ئەو تەختە بەردەى كە
ھەلئانەۋە بۇ راپەراندنى كارىك.	مردوۋى لەسەر دەشۇرى.
تمتمان: بەردەلان؛ تەقتەقان.	تاخ: گەرەك.
توووران: خاك و قەلەمېرەۋى	تاسكلاۋ: كلاۋىك لەسەر ديمەنى
ئەۋبەرى ئاموودەريا (جەيحوون)؛	تاس.
ولاتى توركان.	تاسكەتاسك: شەنگەشەنگ و خۇ
توووپە: دەنگى ھەر ئامپىرىكى	لەنگاندن.
مووسىقا كە بە فوو دەژەندىرى و	تساق لى بىرپىن: بىنەبىر كردن؛
توپرەتوۋرى ليوە دى.	خاشەكيشان؛ كوشتن.

دهیته‌وه و چاک بر ناکا؛ به‌لام که تیری که م که‌وته بهر ژیی، کرژتره و تیری چاکتر پی ده‌روا. تیری که به که‌وانی گهرم دانه‌هاتوو هاویژرابی.

تیره لی توند کردن: توند لی کیشان؛ تین بؤ هینان.

تی‌سره‌واندن: تی‌کوتان؛ ته‌می کردن. تی‌فتی‌فه‌دهر: تاسدر و لووسکه‌ر.

تی‌قوو‌چاندن: خو کرژ کردن و ه‌لاتن.

تی‌کجماندن: به سهر یه‌ک‌دا ته‌پاندن و تیکرووخاندن.

تی‌که‌ولیکه: تیکهاویشن و ه‌لوزکان و پهریشانی؛ بی‌سه‌ره‌وه‌به‌ره‌یی؛

ه‌ره‌ج‌مه‌ره‌ج.

تیلاگ: لاسه‌ر.

تیمارکه‌ر: ده‌رمانکه‌ر؛ نه و که‌سه‌ی به ده‌وری نه‌خوش‌دا دی بؤ چاره‌سه‌ر و پیراگه‌یشتنی.

تی‌هینان: وه‌به‌رچاو گرتن.

تی‌ه‌لینانه‌وه: قهره‌بوو کردنه‌وه.

تی‌وه‌روکان: لی کؤ بوونه‌وه.

ته‌با‌وره‌با: ته‌با و پیکه‌وه حاواوه.

تووله‌ری: باریکه‌ری؛ ری‌باریکه.

توون: ناگرخانه‌ی گه‌رماو.

تۆر له‌سه‌ر نیشتوو: تۆر به‌سه‌ر کشاو؛ تانه به‌سه‌ر کشاو.

تۆر و داو هه‌لاویشن: سه‌رومشتی؛ هه‌لبه‌زدابه‌ز و تلاسابوون له‌فه‌رمان.

تۆز لی به‌با کردن: چزه لی هه‌ستاندن و وه‌ک تۆز به‌گۆر

وه‌رکردن.

تۆپر بوون: تۆبرانه‌وه؛ جووقه‌ول

لی بران؛ تۆرهمه‌نه‌مان؛ خاشه‌بر بوون.

تی‌ته‌قاندن: رۆیشن به‌په‌له و خیرا؛ تیژتی‌ه‌رین؛ تیژبه‌زین.

تی‌چین: قسه‌ تیچین؛ بوختانکه‌ر؛ شو‌فاری درۆتیچین.

تیرته‌مه‌ن: تیرعومر؛ زۆر ژیاو.

تیرسستن: به‌زۆری وا لی کردنی که‌سیک؛ چ نیر بی و چ می (تجاوز به‌عنف).

تیری سارده‌که‌وان: تیری تیژپه‌ر.

که‌وان که‌ژی گه‌رم‌دا هات و تیری زۆر پی هاویژرا، ژیه‌که‌ی شل

تہرہ کہ مہ بیوون: بازارہ بیوون؛
ہہ لاتن و نہ دیو بیوون.

تہ شقی ئاسمان: پہر پہر چوچکھی
ئاسمان؛ پہری ئہ و پہری ئاسمان.

تہ قتلہ و جلیت: کایہی تہ قتلہ لیندان و
جلیتین لہ سہر پشٹی ئہ سپ؛ بہ پرتا و

رؤیشستی سوار و ہہ لدانی داری
تہ قتلہ و جلیت و گرتنہ وہی و

سورانی سوار بہ بہر زگی
ئہ سپدا.

تہ ق و پہو ٹیکہ۔۔۔۔۔ و تن: بہ سہر
شکست و ہہ لاتن دا کہ و تن؛ پہوین.

تہ قولباب کردن: لہ دہرگا دان.
تہ قہ لہ سہر نہ ہاتن: گوی بی نہان.

تہ کینہ وہ: لی کشانہ وہ و لی تہ وہ لا
بیوون.

تہ نا: ئہ مین و ئاسوودہ.
تہ نہ دورہ زہنہ: بہ گیژ و خول

تیہ لچوون بہرہ و ئاسمان. دیویان بہ
تہ ندوورہ زہنہ بہرہ و ئاسمان ہہ لکیشا!

سوران لہ سہر شیوہی کو تہرہی
تہ ندوور، کہ دہی تہ باز نہ بی.

تہ پ دانہ سہر: ہہ لکردنہ سہر؛
بہ پرتا و ہہ لکو تانہ سہر.

تہ تہر: نامہ بہر؛ نامہ بہری بہ پی و
خیرا و ئازا.

تہ تہر پیچ کردن: گرتن و چولہ پیچ
کردن.

تہ خت کردن: خاپوور کردن؛
کاواندن.

تہ رازو: کوئہ ستیرہی میزان.
تہ رخان: ئہ و کہ سہی پادشایان و

میران بہ سہریان دہ کردہ وہ و دانی
گہ لیک باج و پیتاک و کاروباریان

لہ سہر ہہ لدہ گرت.
تہ رکہ وہ تہن: تہر کہ نیش تمان؛

پہرہ و ازہی ہہ ندران. بہ نابہ دلی لہ
مہ و تہنی خو نہ مان.

تہ رمہک: ہہر شینکہ یہ کی دروا
بی و خرابیتہ سہر یہ کتر و نہ کرابیتہ

باقہ یان مہ لؤ. گویتی و درک و دالی
ہہ لئہ کہ ندراو و دروا و کوکراوہی

لہ سہر یہک ہہ لچندر او؛ درواوی باقہ
نہ کراو.

تہ ریک: دابراو؛ دوورہ وہ کہ و توو.

جامین: خاتر؛ جامین گرتن، واته
خاتر گرتن. جامین ویستنیس هه‌یه.
جامه‌لووسکی: مه‌رای؛ رایایی.
جاساو: پارچه‌ی ساکاری داو
ئه‌ستووری زبری سازکراو له په‌مۆ.
جستان: زستان.

جلکی ره‌شی عه‌بباسییان: مه‌بست
له و جـل و به‌رگه ره‌شـه‌یه که
خه‌لیفه‌کانی عه‌بباسی کردبوویانه
دایی خۆیان و ده‌یانپۆشی.
جمین: رویشتن به‌پرتاو.
جواب کردن: وه‌ده‌رنان؛ ولام‌دانه‌وه
به‌نه‌خیر؛ ده‌رکردن.

جارتو لیک گه‌رانه‌وه: دراوسی
بوون؛ مه‌زرا به مه‌زراوه بوون.
جووت غیره‌ت: زۆر به غیره‌ت؛ یه‌کجلر
بویر.
جووت قـ...چ: جووت‌شاخ. ئه‌وه‌ی
جووتیک شاخی هه‌یه.
جی‌چادر: خیوه‌تگه؛ چادرگه.
جی‌چینه: شویتی چینه کردنی مه‌ل و
په‌له‌وه‌ر.

جیق و فیدق: جلق و فلق؛ جیق و فیق

باوه‌خوله‌ی به‌ره‌و ئاسمان یان
ته‌نانه‌ت هه‌ر به‌م شیوازه لوور بوون
له ئاسمانه‌وه. سـاز کردنی
گه‌رده‌لوول له شویتی خۆ.
ته‌وازی هینانه‌وه: عوزر هینانه‌وه؛
داوای لیبووردن کردن.

ج

جارییه: ژنان و کچانی به‌دیل
گیراوی کافران که وه‌ک ده‌سکه‌وتی
شه‌ر چاویان لی‌ کراوه و بی‌ ماره و
ته‌لاق مسولمان وه‌ک ژنی خۆیان
لییان نیشتون؛ که‌نیز.

چاره‌گول: گولچار؛ گولزار.
جاله بۆوه: سه‌ره‌خوار بۆوه؛ به‌ره‌و
خوار بالی گرت. جاله بوونه‌وه بۆ
غییری زینده‌وه‌ره، وه‌ک به‌رد و
تۆپه‌له‌به‌فر و هه‌ر شتیکی که خـلـلـۆر
بکریته‌وه یان خـلـلـۆر بیته‌وه. بۆ
زینده‌وه‌ریش که ده‌گـوتـری
شوبه‌اندنیتی به شتی بی‌گیان. جاله
بوونه‌وه پتر پرتاو و هیندیک
بی‌مه‌لیشی لی‌ ده‌فامریته‌وه.

چاو چوونہ پشتی سہر: چاو پی
 ہلنہاتن و ئیرہیی پی بردن؛
 پی ناخوش بوون؛ لہ حیہستان
 نارہحت بوون.

چاوچل: چاوپیس.

چاوس۔۔۔وور: خہمخوری ئازا و
 بہمشور.

چاوقایم: رووہ لمالاؤ؛ بی چاووپوو.
 چاوقولکہ: وہبا.

چاون۔۔۔۔۔اس: سہرناس؛ دیار و
 ناوبہ دہرہ وہ.

چاوی ژین: سہرچاوی ئاوی
 حیات.

چلپاندن: چلپہ لی ہینان و چلپچلپ
 خواردن؛ دارووتاندن و

داکرووساندن و حہپہ لووش کردن.
 چلووب پی کردن: چلہب پی کردن؛
 دہرکردن بہ چلہی زستان.

چلوورہ: لووستر.

چلووک: نووچکہی چل و پزی لکی
 دار.

چوخساندن: تاساندن و زہبری
 بہقہ و لی وہشاندن؛ کاساندن.

دہراتن، واتہ پلیشانہ وہ و جہرگ و
 ہناو بہ گوپی و ہربوون.

جہرہبابہ دان: جریاوفریا دان؛ توند
 لی کیشان؛ چولہ پیچ کردن.

جہلہ کردن: ریز کردن؛ ہونینہ وہ بہ
 ہہ وادیہ کہ وہ.

جہمام بوون: کوترانی ئازای
 ئہندام و گرژ بوونی دہمار و
 ماسوولکہ و لہ جوولہ کہ وتن.

جہنجہر: ئامیری گیرہ کردنی کلوش.
 جہنگرانی: شہرانی و دہسکہرہ وہ؛

شہرانی و پرکیش.
 جہنگہ: کات؛ وہخت؛ دہم.

چ

چہارہوا: چارہوی؛ ولاخہ بہرہی
 سواری و باری.

چاکہ دلال: دلالی چاک و کار لہ
 چنگ ہاتوو.

چامہ: قہ سیدہ.

چاو بہ کویری ہلینان: کویری بوون؛
 موقرایی داہاتن؛ زہردہ لہ چاو بران؛

ہتہر لی بران.

چه‌شهی شمشیر (طعمه).
چیدوه‌چزه: بریتیه له ته‌می کردن؛
هم لیدان به دار و هم چزانندن.
چیدوه‌خته: خته‌دان و دهرپه‌راندن و
لیدان به دار.
چه‌په‌ر به لاوه‌نان: دهرک‌هی چه‌په‌ر به
روودا داخستن؛ چه‌په‌ر دهرک‌هی له
شوول تهن‌دراوه. بریتیه له به هیچ
دانه‌نان و تینه‌هیتان.
چه‌په‌ره‌شره: دهرگای له شوول
ته‌ندراوی شل‌وشه‌ویق. لیرده‌دا
به‌واتای بی‌بایه‌خه. چه‌په‌ره‌شره
ه‌بئی و نه‌بئی وهک یهک وایه.
چه‌په‌ره‌شره چ پیوه بی و چ لیوه بی.
چه‌چه: په‌نجوله؛ ناوی ده‌ست به
زمانی مندالان.
چه‌غانه: ئامیریکی ژیداری موسیقی.
چه‌ق‌وته‌ف: گیره‌گیر و باری تال و
ناخوش؛ ناخوشی و هه‌را و هه‌لا و
کیشه‌ی لابه‌لا.
چه‌لان: جاران؛ جه‌لان.
چه‌نبره‌ی: گورین؛ چه‌مبه‌ری.

چورته لی برین: جووله لی برین.
چوونه‌وه به‌ر باری فه‌نایه: مودن؛
مه‌رگیان له چاره‌ی نووسرا.
چوونه‌وه قوون‌ته‌ندوور: گه‌رانه‌وه
شویتی پیشوو؛ گه‌رانه‌وه سه‌ر
حواله‌مه‌ره‌سی؛ بریتیه له لئقه‌ومان و
سه‌رکزی.
چۆره‌بې بوون: ویشکاو هاتن؛ تلپاتی
ته‌ر تیدا نه‌مان؛ برانه‌وه‌ی
یه‌کجاره‌کی.
چۆله‌پیچ کران: ته‌نگه‌تاو کران و
هه‌لپینچان.
چه‌مه‌ل: چه‌ماوی بچووک و
داوه‌ستاو.
چی لی شین نه‌بوو: هیچ ئاکمیک‌هی لی
وه‌رنه‌گیرا.
چی وا به به‌ره‌وه نه‌مان: چوون
به‌ره‌وه نه‌مان و برانه‌وه و لیبوونه‌وه.
چیر بوونه‌وه: خو ده‌چیره‌وه بردن.
چیژه‌بره‌ی ژیان: پین‌تالک‌ه‌ری ژیان؛
تامی ژیان‌به‌ر؛ ئیزرائیل (هادم‌الذات).
چیشته: چه‌شهی نیچیر؛ بوون به
چیشته‌ی شمشیر، واته‌ بوون به

ح

حہ ولاد: ئہ ولاد.

حدوود: ئہ سپی چاک و رہسہن.

حہ یات لی برین: کوشتن.

حینجہ کردنہ وہ: خونجہ کردنہ وہ؛

خ

وہ بہرچا و گرتنی نیشانہ و

خاقان: قاقان؛ پادشای گہ ورہ.

بزویتنہ کانی زمانی عہرہ بی له

خاک بہ توورہ کان کیشان: خلیور

خویندنہ وہ دا.

کردن.

حہ ژمہت: حہ بیہت؛ ترس و سام.

خاکہ پرا: بی فیز.

حہ شر بہ پیاکەر: قیامہت بہ پیاکەر؛

خاکہ سار: خاک بہ سەر؛ سیاچارہ.

ئہ وہی دہیکاتہ گرمہ و ہہرا و

خانہ میر: نیوہندی دہسہ لات.

حہ شر و حہ لا.

ختہ دان: ختہ لی کردن؛ دہرپہ راندن.

حہ شر و حہ لا: حہ شر و حہ لہ لا؛

خدری سہ وزہ پؤش: خدری زیندہ.

ہہرا و بگر و زہنازہ نا.

خیم لی شیوان: بنیشت لی پووجہ ل

حہ لال وزہ لال: بہ کجار پاک و گومان

خوون؛ بہ سەر ہہراسانی دا کہ وتن؛

لی نہ کراو؛ زور حہ لال.

سەر لی شیوان.

حہ واتیلکہ: بادہ وہ؛ لہستوکی بہرہ و

خوتپہ: خودبہ؛ خوتبہ. وتاردانی مہ لا

حہ وا تیہ لکہراو؛ حہ واویلکہ؛ ہہر

چ لہ سہر مینبہر و چ لہ میحرابی

شتیک کہ بو گہ مہ و یاری بہرہ و

مزگہ وت دا.

حہ وا ہلبدری و تہقلہ ی پی لی

خوت وخافل: لہ پیر و ناخافل.

بدری.

خولگہ: رہوگہ و بازنہ ی خولانہ وہی

حہ وب.....رالان: حہ وتئہ سستیران

ئہ سستیران.

(بنات النعش).

خولیرکہ: خوللیرکہ.

حہ وت رہ نگیلہ: حہ ورہ نگیلہ.

خویندنہ.....وہ: بہ سہر کردنہ وہ؛

حہ وتہ وانہ: کوئہ سستیرہ ی حہ وبرالان.

خیرخوڤلا: خیرخودا؛ ئه‌وه‌ی له ریئی
خودا چاکه ده‌کا.

خیره: فال؛ کتیب‌گرتنه‌وه.

خیل‌به‌ز: شوینی بنه‌گر بوونی خیل.

خه‌ت به سهردا هیئان: رلست‌وچپ
پی‌داهیئان؛ کووژان‌دنه‌وه؛
رپ‌ش‌کردنه‌وه.

خه‌ته‌نه‌سووران: ئه‌و میوانییه‌ی که به
بو‌نه‌ی خه‌ته‌نه‌ی کوران ساز ده‌کری.

خه‌فتان: جلیک که نیویان پر کردووه
له ئاوریشم، خوری یان په‌مبو هه‌تا
چه‌ک نه‌ییری و پاریزه‌ری له‌ش بی؛
به‌رگیک وه‌ک به‌رگه‌زری.

خه‌فتان: چوونه بو‌سه‌وه؛ خو داگرتن.
خه‌نیم: دوژمن؛ نه‌یار.

د

داپ‌ساجین: داکرووساندن؛ دارنین؛
خواردن به سه‌روبه‌ره‌وه؛ داپلوسین.

داپه‌رین: به‌ره‌و لای به‌ره‌وه کشان؛
سه‌ره‌وخوار بوون.

داترووسکان: داچله‌کین (یکه
خوردن).

خه‌لات کردن؛ ده‌ست به سه‌ردا
کیشان.

خوین‌وخوپ: خوروخوین؛ خویناو.

خو داگرتن: خو مه‌لاس دان؛ خه‌فتان.

خو ده خواره‌با گرتن: خو بزینه‌وه‌و
به پیندزکه ده‌رباز بوون؛ خو لادان و
کلا بوون.

خو ده ده‌سک‌نان: خو ئاماده کردن.

خو ده‌به‌ر گپان: چوونه پیش و لا

لی گرتن و له به‌ر پارانه‌وه.

خو هه‌لب‌رینه‌وه: خو ته‌یار کردن؛ به
خوداهاتن.

خو پایی کردن: به‌ره‌للا کردن؛
به‌جیه‌پشتن.

خو پنهان: خو رانان

خوش‌داکه‌نه: پیخوش؛ ئه‌وه‌ی بی‌دلی

خوی و ئاوال‌که‌لیتی ناکا بو

ده‌سته‌ملان بوون؛ ئه‌و که‌سه‌ی زوو

دایده‌مالی له نیر و له می؛ به‌تایبه‌ت

ژنی ئاشقه جووت بوون.

خوش‌ه‌ه‌ر: به‌و دم؛ موباره‌ک.

خو ویژ: ئه‌و گورانییژه‌ی که خوی

به‌ندان داده‌نی.

دادەوان: دادپەرۆەر.	داکوتان: مانەوہ لە شویتیک و بنەگر بوون.
دار لە پشتی دان: ھان دان؛ دنەدان؛ تین دان.	دال بە دال: بچ و چان؛ بچ نیو بچ؛ پەیتاپەیتا.
دار و تەختە ریک ھینان: کار مەیسەل کردن؛ ریکخستنی کاروبار.	داو دامەزران: داسەکنین و حاوانەوہ؛ تۆتەکە گرتن.
دارانیشان: کەسیک کاروبار و ھەلس و کەوتی نیشانەیی شادارای پیوہ بچ.	دایان بە شیوہ: دابەشیان کردوہ.
داروپەخش کردن: تەخشان پەخشان کردن؛ بەخشینەوہ.	دایقە لشت: بەرەوخوار تاوی دا و بەپرتا و شوپر بووہ. بەسەررەو داپەری و راپکرد.
دارولەلە بو دانان: سنووریک بو دیاری کردن؛ دیاری کردنی چوارچیوہیەک.	دان لە سپی بوونەوہ: بوو لە ھەلمالان؛ چاووورو لە کرانەوہ.
داری تەر و سەلای سەگ پچ کردن: گەف لە یەکتەر کردن.	دەرد پیدان و چیوہچزە دان و تیھەدان.
دەرد پیدان و چیوہچزە دان و تیھەدان.	دەرپیدان: شکاندنی سەفی نەیاران.
داسوولکەیی مانگ: مانگۆلە؛ مانگیلە؛ ھیلال.	دەرکەلان: شویتنی دەرکاوی؛ دەرۆلان.
دەرد پیدان و چیوہچزە دان و تیھەدان.	دەرۆی سەہەریسەک...و...کە: دەرۆی نەخشین و رەنگیتدراو؛ دەرۆی سەقەت؛ دەرۆی زۆر دەرۆ.
دەرد پیدان و چیوہچزە دان و تیھەدان.	دەرفەتان: دەرژین و داتولان.
دەرد پیدان و چیوہچزە دان و تیھەدان.	دەرکرووساندن: دەرپوتاندن و تالان کردن.

دو و فلیقانه.	دل سووتاندن؛ بۆسۆ له هه‌ناو هه‌ستاندن.
دوو قه‌د بوونه‌وه: داها‌تنه‌وه؛ کو‌نۆش بردن.	دله‌ف‌ریح: دل‌گوشا؛ خوش و دل‌گر.
دوولک لسه‌سه‌سه‌ر مل دانان؛ تین بۆ هیتان و گه‌روو‌گیر کردن.	دل‌گه‌پۆرکه: گۆرانی دل؛ گۆرانی هه‌لو‌یستی ده‌روون.
دووملانه: که‌لی کیو و چیا.	دلی خه‌ته‌ره‌ی کرد: دلی ته‌زووی ترسی تیزا؛ ترسی وه‌به‌رنیشت.
ده‌به‌ر یه‌کتر پ‌ا‌چوون: به‌ره‌و‌پرووی یه‌کتر بوونه‌وه.	دل‌یان کورکاندی: دل‌یان بزووت.
ده‌سه‌سه‌ره‌وه نه‌چه‌ووون: به‌هیچ چه‌شنیک لئ خوش نه‌بوون.	دل‌ه‌خه‌ورتی: دل‌ه‌کو‌تی؛ دل‌ه‌کو‌ته؛ نیگه‌رانی.
ده‌گویی سره‌واندن: به‌گویی دا‌دان.	دنیا‌ته‌قینه‌وه: گه‌ریده؛ زۆر گه‌ریده‌که به‌هه‌موو دنیا‌دا بخولیته‌وه.
ده‌مالی کوولی کردن: تین بۆ هیتان و تیزه‌لئ کردن. له‌جه‌رگه‌ و پ‌ه‌سیوی کوولی ن‌ا‌ژه‌لان په‌ستاوتن.	دو‌اب‌راو بوون: پ‌اشه‌واریان نه‌ما؛ تۆو‌پ‌کران.
ده‌به‌نگ: گیل؛ گیز.	دور‌گه‌واله‌.....: شی‌وه‌دور‌گه (شبه‌جزیره).
ده‌راندەر: ده‌راندەر؛ گه‌رانگه‌پ.	دوو باز کردن به‌بازیک: بلزی چاک هاویشتن، تیژ پ‌ویشتن و خیرا ئا‌ژوان.
ده‌رپی ده‌لینگان که‌وتن: بریتیه‌له‌ ترسان و تۆقین و شله‌ژان و پ‌وح پی هه‌مان و ده‌ست و پی تیکه‌الان.	دوو‌به‌.....رالان: جووت‌ئه‌سه‌تیره (دوبرادران؛ فرقدان).
ده‌ردپان: دران و لیکه‌وه‌بوون.	دوو‌چۆمان: بین‌النهرین.
ده‌رنه‌بردن: تا‌قه‌ت نه‌هیتان.	دوو‌قه‌پۆزاخه‌.....: جووت‌قۆزاخه؛
ده‌رهاتوو: له‌کل ده‌رچوو؛ خاراو.	
ده‌روو: شوینی پ‌یدا تیه‌پ بوون.	

دەفی دەدا: وەکوو دەفە دەدەفی و دەکەوتە لیدان و ھاژان؛ دەھاژا.
دەلووکار: شیتۆکە؛ سەر شیتۆکە.

دەلیا: دەریا.

دەلەک: بوونە وەرپکی کەول تووکنی لە کەرۆشک گەرەتر و لە ریوی بچووکتی کەول بەقیمەت.

دەم لەسەر پشت: ھەلبێرین و کەوتتە شوپین ئەم و ئەو، ھا دەست بیکاتی و ھا نەیکاتی.

دەمار دەرھینان: ریشە کیش کردن؛ کوشتن و برین.

دەمامک: ڕووبەند؛ نیقاب.

دەم ھەراش: دەمەوەر؛ دەمەوەر.

دەنگ داکەوتن: دەنگۆ داکەوتن.

دەھندە: دەھەندە؛ دلوا؛ ئەو کەسە ی بەخشەندەییە.

دەوھ ناشی: نێوان ناخۆشی و یەکتەر بوغزاندن.

دەیان دزاندن: ناخۆشیان دەویستن؛ دزاندن یانی ناخۆش ویستن.

دەیحوباندن: خۆشی دەویستن.

دەست بە ئالقە ی کابەتوللا گرتن: چوونە کابەتوللا؛ چوونە حەج؛ بوونە حاجی.

دەستی دا: بەردەست بوو؛ دەستی بەردایەو؛ تەسلیم بوو.

دەستیان نەکردی: دەستیان لی نەبزاوت؛ دەستیان ناکەینی یانی دەستیان بۆ نابەین

دەستە ژمیر: دەستە بژیر؛ بژاردە؛ ھەلبژاردە.

دەسک لە دوو نەکردن: تانەکۆن؛ شان لە شانی نەدان. دەبێ لە

درویتەوانی وەرگیرایی. درویتەوانی ئازا ئاوالەکانی ناگەنە سەری و دەسکی لە دوا ناکەن.

دەسکیس: ھاو دەست بۆ راپەراندنی کەتنیک و پیلانیک.

دەسکە لا: لەیستووک؛ ئامرازی گەمە و یاری؛ دەستکە لالا.

دەسکە و سار: دەسکە ھە و سار

دەغالەت پێ کردن: بەیعت پێ کردن.

دەغە زدار: بوغزاوی؛ قین لەزگ.

پ به‌ره و شکان و پریوان.
پستان و پست که وتن: تیکه‌زینی رستی
خیوه‌تان؛ ته‌نافه‌وته‌ناف که وتن.
رق پی رشتن: توله لی کردنه‌وه.
پکی‌فکوت: تاودانی یه‌کسم و توند
تیپه‌رین.
رکه: قه‌هن؛ قه‌فس.
رکه‌کردوو: هر شویتیک به‌ره و پیش
دهرپه‌ریبی و به سهر لای به‌ره‌وه‌ی‌دا
شکابیته‌وه. دهبی له رکه‌ی به‌فر
وهرگیرابی، که به گژهی باوه له
په‌ساران هه‌لده‌نیشی.
رپه: پیوانه‌یه‌ک که حه‌وت چنگ
ده‌غل‌ودان ده‌با. لام وایه رپه له
بوون.
رپوباب: ئامیریکی موسیقا که دوو
یان سی ژبی هه‌یه.
رپوزه: گروی.
رپوود: ئامیریکی ژیداری موسیقیه.
به‌رته یان هر چه‌شنه ئامیریکی له
موسیقی‌دا.
رپوزهررد: خه‌جاله‌تبار؛ به‌پینچه‌وانه‌ی
رپووسور.
رپوزگه‌رانه‌وه: یه‌که‌م رپوژی مانگی
پازان: خه‌وتن؛ راکشان بو خه‌وتن؛
راکشان.
پاش.....ه‌کاندن: شه‌کاندنه‌وه؛
راوه‌شاندن.
پانان: خستنه به‌رچاو؛ نیشان دان.
پاویچکه: هاتن و چوون؛ به‌تایه‌ت
پاوپاویتی توله و تاژی؛ که بو مرؤف
گوترا، نیشانه‌ی ناخوشه‌ویستی و
سووکایه‌تییه.
پایه‌خ‌پامووسان: رامووسانی‌راخر؛
ماچ کردنی رایه‌خ.
رپه: پیوانه‌یه‌ک که حه‌وت چنگ
ده‌غل‌ودان ده‌با. لام وایه رپه له
بوون.
رپوبه: ئامیریکی موسیقا که دوو
یان سی ژبی هه‌یه.
رپوزه: گروی.
رپوود: ئامیریکی ژیداری موسیقیه.
به‌رته یان هر چه‌شنه ئامیریکی له
موسیقی‌دا.
رپوزهررد: خه‌جاله‌تبار؛ به‌پینچه‌وانه‌ی
رپووسور.
رپوزگه‌رانه‌وه: یه‌که‌م رپوژی مانگی
پازان: خه‌وتن؛ راکشان بو خه‌وتن؛
راکشان.
پاش.....ه‌کاندن: شه‌کاندنه‌وه؛
راوه‌شاندن.
پانان: خستنه به‌رچاو؛ نیشان دان.
پاویچکه: هاتن و چوون؛ به‌تایه‌ت
پاوپاویتی توله و تاژی؛ که بو مرؤف
گوترا، نیشانه‌ی ناخوشه‌ویستی و
سووکایه‌تییه.
پایه‌خ‌پامووسان: رامووسانی‌راخر؛
ماچ کردنی رایه‌خ.
رپه: پیوانه‌یه‌ک که حه‌وت چنگ
ده‌غل‌ودان ده‌با. لام وایه رپه له
بوون.
رپوباب: ئامیریکی موسیقا که دوو
یان سی ژبی هه‌یه.
رپوزه: گروی.
رپوود: ئامیریکی ژیداری موسیقیه.
به‌رته یان هر چه‌شنه ئامیریکی له
موسیقی‌دا.
رپوزهررد: خه‌جاله‌تبار؛ به‌پینچه‌وانه‌ی
رپووسور.
رپوزگه‌رانه‌وه: یه‌که‌م رپوژی مانگی

په گه ل: له گه ل؛ ده گه ل؛ له ته ک.	خاکه ليوه؛ سه ره تاي به هار که
په مه ل: موړه ی فال هاوويشتن؛ کاری فال گرته وه.	شه و و روژ يه کسان ده بن (اعتدال بهاری/ ربیعی).
په ها کردن: کردنه وه؛ په واندنه وه.	پوژي بنساوان: روژي سه ره تاي دامه زراندي جيهان.
په هو ل: بوودې؛ په هه ند.	پو له: نازا؛ به کار و زيره ک.
په و بـردو و: راکردو و؛ به هه پرمه په ويو.	پيزال پيزال: وردورد؛ وردوپرد.
ز	پيش له بهر گرتن: تکالئ کردن.
زاوه: تير؛ سه مبولی نووسنده یی (عطارد).	پئ که وتن/ نه که وتن: شان هه لگرتن/ هه لنه گرتن.
زراو بهر: ترسینه ر و توقینه ر.	پيوينگ: پيوينگ؛ پيووار.
زرمه زليتان: زرمه زرمه و هه له شه یی؛ زرم وکوت.	په سه... يده: پيگه يشتوو؛ له خه م په خسيو.
زريزه: زنجيري باريکه له ی تاييه تی	په سه ر خستن: وه سه رخستن.
پازاندنه وه؛ چه شنيک سلسله و پلپله.	په شايی: تارمايي.
زگچوون: زگه شوړه.	په شايی: قهره؛ نه وه ی خه لکی لادی بي و خاوه نی زه وی نه يی.
زمان چه پره ک: زمان به د؛ به د زمان؛ نه و که سه ی زمانی به چاکه ناگه پري.	په شه دزی: دزيه کی خو پريپيانه و کو پريانه.
زمانه و زمان: ده ماو دم؛ زاره وزار؛ ده ماو دم.	په قی پشت: گازهرای پشت؛ ته خت له سه ر پشت که وتن. بریتييه له
زمه هه پ: گه نمی هار دراو؛ ئاردی ليکراو بو وهرزی زستان.	کرانه وه ی ده رگا و ده روازه به ته واوی.

زورهان: پیر و په‌ک‌که‌وته.	س
زۆله‌چهرم ئاوبردن / نه‌بردن: کلرله	سـسارده‌که‌وان: بریتیه له تیری
کار ترازان / نه‌ترازان.	تیژیه‌ر.
زیانیده‌ر: زیانیکه‌ر؛ به‌دییه‌تی خه‌سار.	سالمه‌خه‌ته‌کردن / نه‌کردن: خه‌تا
زێرپۆ: هه‌ر پارچه‌یه‌ک که پۆی زێری	کردن / نه‌کردن. تالسان / نه‌تالسان.
تیوه‌درابی.	سام رینیشتن: ترسان.
زێرخرید: به‌زیر کرداو.	سایر: ئه‌وانی دیکه
زیره‌وانی: دیدهبانی	سـسـروود: ئامیزیکی ژیداری
زیره‌وشان: زیره‌وشان. هه‌ر شتیک	موسیقیه؛ قیچه‌ک.
زیر بوه‌شینی؛ زیر بیاریتی.	سسـته‌نوێژ: ئه‌و که‌سه‌ی چاک
زیکه‌ پی‌کردن: زریکه‌ پی‌کردن؛	نوێژان ناکا و ته‌ک‌ولۆیان تیده‌خا و
ئازار دان.	نیوه‌نیوه‌ ده‌یانچویتی.
زیناح: زینا (زنا).	بنکه‌ی
زهمه‌ند: شوینی بژوینی پر گیاوگول.	www.zzheen.org
زهند: نیوان جومگه و ئانیشک.	سکه‌ لیدان
زه‌نویر: شوینی سه‌سه‌وزی پر	سـمـموره: داعبایه‌کی گۆشتخۆره
گول و گیا.	وه‌کوو پشیله‌ ده‌چی و که‌ولی
زه‌وووزی: زاوووزی (زادوولد).	به‌قیمه‌ته.
	سندم: سمد.
ژ	سوارهی سکورتی: هیزی سوارهی
ژن و ژال: ژن و مندال.	تاییه‌تی پاسه‌وانی مه‌زنان
ژووشک: ژیشک.	(سکورت).
ژیوه: جیوه.	سوڤ ون بـوون: بی‌سه‌روشوین

سەيقراتی: سەيقلاتوونی. چەشنیک
قوماشی ھاوریشمی زیر تیهه لکیشراو
که له به غدا تەندراوه. پارچەیه کی
هەرە چاکی سوور یان شین.

سە.....یوهیل: ئەستیرە ی سەیوهیل
(سەهیل).

سەتڵ و جەم: نەخۆشی چاکی کردنی
سەیه لاک، که له سەرماوه پەیدا دەبی
(ذات الجنب).

سەر بردنەو بەر قاپیلک: خۆمەلاس
دان؛ فس خواردن؛ له فر چوونەو.
سەر بە گۆم دا کردن: کوشتن و
شیرت و گوم کردن.

سەر بە هەش: سەر بە قور؛ لێقه و ماو.
سەر پێـو: ئێشـاندن؛ بەگەر مە
سەر قالی کاریک بوون.

سەر دە دوو نان: کەوتنە شوین و
دەست له کۆل نەکردنەو؛ هەلبێرین.
سەر دە سوئی نان: سەر له ئاسۆ
و دەدرنان

سەر بە گێچەل: سەر بە گۆبەند.
سەر پێکە وە نان: چیمکوت شین بوون.
سەر تۆپ: سەر گۆل.

بوون؛ له چاوان بزر بوون. رسته که
ناخۆشه ویستی تیدایه.

سەوورەبی: دارهیی رەنگ سوور؛
چەشنیک له دارهیی.

سە.....وورەدال: پیرۆزە؛ مەلی
بەختەوهری؛ مەلی خۆشفەر؛ هوما.

سوئیگە: سوئی؛ ئاسۆ.

سووسە کردن: هەست پیکردن.

سوگە: سوئیگە؛ ئاسۆ.

سەبباری شەو: تێپەڕینی دوو لەسەر
سەیی شەو؛ هەر پەتی دوا ی نیو شەو.

سە بەر دە بە سەر راپەل کردن:
ناشتن؛ بە خاک ئەسپاردن.

سە بەر دە نانه لاپانک: تەلاق دان؛

پێچانەو هە سە بەر دە بە واتای
سە تە لاقە له لالکی رەش مال.

دەگەر پیتەو سەر فەرھەنگی
میرمەزنی و دەوارنشین.

سە بەر دە نانه مست: تەلاق دان؛
سە تە لاقە دان.

سەپ.....ە: حەشارگە، بە تاییەت
حەشارگە و جی بۆسە ی راکەران.

سەخوڕ: فسۆس.

ده‌گه‌نه‌یه یه‌ک ئه‌ندازه، یه‌کتر
ده‌خویننه‌وه؛ یه‌کتر ده‌گرنه‌وه؛ ده‌بنه
هاوسه‌نگ.

سه‌ری کرد: له شوینی تیپه‌ری‌بوونی
ترازا و به‌ره‌و لای سه‌ره‌وه هه‌لکشا؛
تیر سه‌ر کردن.

سه‌ری گه‌وره‌ی پیوه‌نین: بیکه‌نه
گه‌وره؛ به‌گه‌وره‌ی دابنن که لیشی
ناوه‌شیتته‌وه. تاماوی ته‌وس و پیلاری
تیپایه.

سه‌ری لی بخویننه‌وه: سه‌ری خۆتی
لی بخویننه‌وه؛ هه‌لیسه‌نگینه .
سه‌ریان چه‌رم کرد: سه‌ریان گروو؛
سه‌ریان که‌ول کرد.

سه‌ره‌دا: سه‌ره‌تا.
سه‌کۆبه‌رزه: مینبه‌ر؛ مینبه‌ر.
سه‌که‌ت بوون: زمانباویکه بۆ نه‌مانی
یه‌کسم.

سه‌گ به‌حه‌وشه‌ پیکردن: رهناندن و
ده‌ردیپدان و هه‌لسوورانندن.
سه‌لا له‌و پۆژه: وه‌ی بۆ ئه‌و پۆژه.
سه‌یوان: سینی‌ر و سایه‌بان.

سه‌رجییی: پیکه‌وه‌خه‌وتنی نیر و می
بۆ جووت بوون (جماع).

سه‌رخه‌و: سووکه‌له‌خه‌و.

سه‌رده‌فته‌ر: ده‌فته‌ردار.

سه‌رپاو: ئه‌و که‌س یان که‌سانه‌ی که
له‌راو‌دابه‌ش‌سین‌دا لای سه‌ره‌وه
ده‌گرن.

سه‌رسوور: قزلباش؛ کلاوسوور.

سه‌ره‌کۆمال: سه‌ره‌کۆمار؛ سه‌رۆک
خیل؛ سه‌رگه‌وره.

سه‌رگولخۆر: ئه‌وه‌ی سه‌رگولی هه‌ر
شتیک بچنیتته‌وه و بیخوا.

سه‌رگه‌له: سه‌رگه‌وره؛ سه‌رجه‌له؛
سه‌رجه‌له؛ مه‌زن.

سه‌ره‌مه‌قولات: سه‌ره‌قولات؛ خۆ
ئاوه‌ژوو کردنه‌وه به‌سه‌ر سه‌ردا.

سه‌ره‌هه‌د: سنوور؛ سه‌رحه‌د؛
که‌وشه‌ن.

سه‌رۆ: ئیله‌هام؛ وینه‌هه‌لگرتنه‌وه له
خه‌یالاتی ده‌روون.

سه‌ری خوینده‌وه: له‌گه‌لی ریک
هاته‌وه، دوو تـای ته‌رازوو که
پیکه‌له‌ده‌کیش‌رین، وه‌خت‌سایه‌ک

ش...	ش
شیر تینسان: وەبەر شیر دان؛	شابه‌شانه: خەلاتی شاهانه؛ بەشیک
کۆشتاری بە زەبری شیر.	کە شا دەبیە خشی؛ بەشیکی ھەرە
شیرن خەو: شیرین خەو؛ غورابی	گەورە لە ماک و ماشدا؛ کەلەبەر
خەو.	(سیورغال).
شیری ژیان: شیری توورە و	شاتلۆرە بەستن: گلۆر بوونەو.
تۆسن و ھارووژاو.	شارە: شوین و نیوھندی دیاری کراو؛
شەپلە: نەخۆشی شەلەل.	جینگایەک کە دەبیە چەقی گەرانەو.
شەتەک دان: بەستی توندوتۆل.	شاکووپە: کووپەیی گەورە.
شەری پیرۆز: جیھاد.	شان شکاو: سووک بوون؛ بئابروو
شەرەگۆ: گۆیەن؛ کاشۆبازی؛ شەقین.	بوون.
شەش و بیەش پێدادان: دەست	شانەچرکە: شان شەکاندن و بە
پێوھنەگرتن و بی ھەلسەنگاندن	ھیزی شان خۆ لە شویتیک
خەرج کردن.	پەستاوتن.
شەق بردن: قەلشین؛ لیکەوہبوون؛	شەرورپ: شەر و شەرپو.
شەقار شەقار بوون.	شەلوئی نەبەوون: نەشەمزان؛
شەقار شەقار بوون: قەلش قەلش	تیکنەچوون.
بوون؛ بزبەز بوون.	شو و لی ھەلکیشان: زیدەپۆیی؛
شەقین: کاشۆبازی؛ گۆیەن.	پرکیشی.
شەلتە: مەرھەم؛ مەلھەم.	شۆرانەوہ: پاک بوونەوہ؛ خاشەیان
شەمال پا: خیرا لە رویشتن چەشنی	برا.
شەمال.	شیدو بیذ: شان و شکۆ؛ فەر و ھەنگ.
شەند: شەنگ؛ شوخ و شەنگ.	

شہ ودز: دزی شہوانہ؛ ئو کہسہی
 بہ شہ و دہچیتہ دزی.

شہ وگہر اناہوہ: یہ کہم رُوژی پلین، کہ
 شہ و رُوژ بارتہ قای یہ کتر دینہ وہ
 (اعتدال خریفی؛ اعتدال پاییزی).

شہ وەر: بنہ خستی کاروان و لہ شکر
 لہ جہنگہی شہ ودا بُو حہ سانہ وہ.

شہ یتان پیکہ نین: شہ یتان پی پیکہ نین؛
 دەرچوون لہ قوناخی میژمندالی و

شہ یتانی بوون؛ لہش پیس بوون لہ
 خہ ودا. تہ مہنی ہہ رہتی گہنجی.

عہ جہ م: ئیرانی.

عہ جہ مستان: ئیران.

عہ دال: ئہسپی رہسہن؛ کہ حیل.

عہ رابہ: عارہ بہ؛ ئہر رابہ.

عہ زمان: عاسمان؛ ئاسمان.

عہ نہ دؤل: ئاناتولی؛ ئانادؤل.

عہ یارچاک: سکہی کہ متر بی خہوش.

ئہ وہی عہ یاری باش بی.

غ

غرووش: قرووش؛ سکہی کومہ لہ
 ولاتیک.

غللوور: بہ فیز؛ بادبہہ وا.

غہ زریین: بہ رقداد چوون؛ توورہ
 بوونی بہ رازانہ.

غہ وارہ: بیگانہ.

ف

فر بہ سہرہ وہ نہ مان: ماف بہ
 سہرہ وہ نہ مان.

فر کردن: پیدا کردن و ہہ لقوراندن و
 لیکدالیکدا نۆشین؛ یہ کبین خوارد نہ وہ.

فرس---وار ب---وون: بہ فرسواری

تیکہ وتن؛ غللوور بوون؛ تووشی

ع

عاد: قہومی عاد؛ ئو عہرہ بانہی گہ
 لہ باشووری عہرہ بستان دہژیان و

لہ بہر لاسواری «ہوود»ی
 پیغہ مہریان نزای لی کردوون و

گژہ بابیک تیندا بردوون.

عوودی قوماری: ئو عوودی کہ لہ
 شاری قومارہی ہیندوستان ساز

دہکری و بہ ناوبانگہ.

ع.....ؤین گنیران: ئؤین گنیران؛

سینہ ماگیران.

بادیپه‌وایی بوون.
قازى عەس.....کەر: قازى ئەسکەر؛
قازى لەشکر؛ قازى قۆشەن.
قاسید: نامەبەر؛ تەتەر.
قاشۆبازى: گۆیەن؛ کاشۆبازى.
قانگ دان: بە دووکەل پەستاوتى
شویتیک؛ چرەدووکەل ساز کردن لە
زارکى جیگایەک بە مەبەستى
خنکاندن یا دەرپەراندنى بوونەوەر
لە شویتى حەشار و بنەگربوونى.
قانوون: سازىکى ژىدارە و بە
دەندوووکەى سەرى قامکان دەژندرى.
قەرۆل: کۆئەستىرەى خەرچەنگ.
قەرگە: شویتى قران تیکەوتن؛ جیى
تیدا قر بوون؛ وارى نەمان و
تیداچوون.
قسە هینەو: سیخورى بەکلايەنە.
قسەى سووک دە پارسەنگنان: جیى
پیدان و سووکایەتى پین کردن.
قسەى سەر بەتویىکل: قسەى
بەتانه و تەشەر؛ قسەى تالى پەردە
بەسەرکشاو.
فەزە کردن / نەکردن: وستە کردن /
نەکردن؛ وەجواب هاتن / نەهاتن.
فلۆرى: سکەيەکى زىر که بۆ يەکەم
جار لە فلۆرانسى ئىتالىا لىدرا و
پاشان لە زۆر ولاتان بـرەوى
ئەستاند.
فیزخانە: مالى بادیپه‌وایی؛ خانەى
غللوور بوون؛ جیگای فیز لىدان؛
بریتىيە لە دنیا (دارالغور).
فىف.....ى: وازى وازى؛ هەر دەمەى
لەسەر هەوايەک بوون.
فیل سوار: بادیپه‌وای؛ لووتبەرز.
فەراقى پەش لى برین: کوشتن؛ مەتق
لى برین.
فەرغانى: جەنگەى کەل و پەل زۆرى و
خۆش بژىوى و تەسەلى و دەرچوون
لە تەنگانە.
فەرەنجى: فەرەجى؛ کولەبالە؛
پەستەک.
فەلە: مەسیحى

بوو لہ جہنگہی غاردانی ٹہ سپہ کہی دا
بہ تیر کوولہ کہیہ کی داکراو لہ سہر
داریکی بہرز بنگیوی و بہری
بساتہ وہ۔ ٹہنگاوتن و بہردانہ وہی
کوولہ کہ، کایہی کوولہ کہ پیکان۔

قہد: یہ کہی ژماردنی دار۔

قہدہ رعہ یام: ماوہیہ کی دریژ و
رہ بہق۔

قہدہ غہ و قورغ دانان: ری لی گرتن؛

پاوان کردن۔

قہدہ م خوشسانہ: ٹہ و دیاریہی

پیشکہ شسی پی وقہ دہمی کہ سیک

دہ کری۔

قہدہ لال: پادشای فہرہنگ؛ پادشای

گہورہ۔

قہراو ب..... پی: قہرارداد؛ پہیمانی

پیکہاتن۔

قہرہ پشسی: لاپورہ و حیساب بؤ

نہ کراو؛ کہ س نہناس۔

قہرہ ول: نیگابان؛ پاسہ وان؛ پیشہنگی

لہ شکر۔

قہ سرؤک: قہ سرؤک؛ کؤشکہ ل۔

قہ..... لاش ک..... راو: موورہ لری

قش۔ وون قران: قرکرانی قشوون؛
کوشتاری سپا و سہر تیداچوونی
چہ کدارانی۔

قلفہ: قولفہ؛ ئالقفہ۔

قنیاٹ ہینان: قہناعہت کردن؛ پی
رازی بوون۔

قوبہ: قوبیہ؛ گومبہن۔

قوتار بوون: رزگار بوون؛ دہرباز
بوون۔

قولچی: قورچی؛ چہ کدار۔

قولغہ: قولخہ؛ باجگرخانہ۔

قوونہ کہ و کردن: دابیژنتی دہغلوان

بؤ پاک بوونہ وہ لہ چیوک وچال۔

قوشہن: لہ شکر؛ سپا؛ قشوون۔

قؤل تیککیشمان: بریتییہ لہ دہست

تیکگرتن۔

قؤنگرہ: کؤنگرہ؛ مشارہی سہر

لیواری دیوار، بہتاییہت دیواری

کؤشک و قہلا؛ لیواری برگہ برگہی

دیوار۔

قین لہ زگ: بوغزوی۔

قہ بہ قہ..... ین: قہ پہ قہ ین، گہمہ و

کی بہرکینیہ کہ و دہبی سواری بہ شدار

كوچكەوالەى زەردباو.	شكىندراو و كوتولەت كراو.
كارەسات گىران: شىن و شەپۆرولە	قەلپوز: قىتكەى پاش و پىشى زىن.
خۇدان؛ ھاوار و خۆرىنەوہ.	قەلەندەرخانە: جىيى حاوانەوہى
كاش.....ۆ: دارى گۆيەن؛ دارى	قەلەندەران و دەست لە دنيا
كاشۆبازى.	بەرداوان.
كاغەز: قاقەز؛ كاغەز؛ برىتتىيە لە	قەمستەرە: ئاوبارە، ئاوبەرە؛ دارى
نامە و بەلگەنامە.	ئەستوروى كۆلداو كە وەك جۆگە
كاكەوېرالە كىردن: لە ژىرەوہ	ئاوى پىدا دەپەرىتتەوہ. ئەو جىيانەى
ھاودەنگ و ھاوہەنگاۋ بوون بۆ	لەبەر بلىند و نەوى بوون يەكتەر
گىرانى كەتن و پىلان.	ناگرنەوہ، بە ئاوبارە يەكتريان پىئ
كاۋلاندىن: كاۋل كىردن.	دەگرنەوہ.
كردەپەشىمانى: كارىك كە پەشىمانى	قەننەيەك: قەننەكىشىك؛ ماۋدەيەكى
لە دوا بى.	كەم.
كرژى بوون: پىچەوانەى خاۋ بوون.	قەياسە لى كىشان: قەياسە لى توند
كرژى ھەلىنان: سىسى كىردن؛ قرژى	كردن؛ توند لى كىشان و بەستن.
كردن.	قەيسەر: سەرناۋى پادشايانى رۆم و
كشە لى كىردن: دەست لى بزاولتن و	چەند ولاتىكى ئوروپايى.
ھەلبرداپ وىخستن؛ دەرىپەراندىن.	
كفلەكوون: دەمىكى يەكجار كورت	ك
(كن فىكن).	كاروانكوژە: ئەستىرەى شووعەراى
كلاۋسوور: سەرسوور؛ سەرسۆر؛	يەمانى.
قرلباش.	كارەبا: جىۋەيەكى رەق ھەلاتوۋى
كلاۋقوۋچە: قوۋچەقەلا؛ بورج؛	زەمان بە سەردا تىپەرەيو؛

بورجہ ک۔
کوک مشک لی بوون به قہیسہری:

تہنگہ تاو بوون۔ تہنگ پی ہہ لچنڈران۔

کوورہ بان: بانى کوور و ہکوو کہوان؛
خہ ریشٹہ؛ پشتہ ماسی۔

کوکول: ئاغہ لیک کہ لہ سینہی زہوی نا
ہہ لکولڈرابی۔

کوویتہ: کویتی؛ یہ کسمی سووری
تاریک؛ سووری ئامال رہش۔

کویرہ مووشہ: چاو چکولہ یہ ک کہ
چاوی کہ م حوکم بی؛ کہ م ہہ تہر۔

کوین دہ مل کردن: تازیه دار بوون۔

قہدیم بؤ تازیه داری کوتی کویتی
رہ شمالیان کردوٹہ ئہستویان؛ مل

کو: پەروین؛ شەش ئەستیران (ثریا)؛
عقد ثریا)۔

کوشکەل: کوشکی بچووک۔

کولہ کہ بہ سستن: کولہ کہ دان؛ قیت
بوونہ وہ بہرہو حہوا؛ راست بہرہو
سہر تیپہ پین۔

کومہ گ بڑیو: بری یارمہ تیہک بؤ
بہرپچوون۔

کاکہ و برالہ کردن؛
کہ تنگی پان؛ بوون بہ یہک بؤ
پیلانگی پان۔

کاک و یال بہ ژہ نگار: کاک و یال
خہ نہ تیگی راو۔ خہ نہ و رہنگ تیدراو۔

کاکہ: ئاخری؛ لای ئاخری؛
دریژہ وہ بووی داویتی کہ ژ و چیا۔

کاکہ نہ وتینہ: کاکہ نہ فتینہ؛ مایہ فیتنہ؛
کہ تن گپ۔

کلوم: داریکی تاشراو کہ لہ پشتہ و ہرا
وہک پشتبہ ند دہرگایان پی گالہ دہدا
(کلون)۔

کلیشہ: کہ لیشہ؛ دہروون۔

کوانوو: ئاگردان؛ کوچکاور؛ بریتیہ
لہ چہق و ناوہند (کانوون)۔

کولہ ژہ مار: حہ فی؛ ئہ فعی۔

کولہ کول: قرچہ قرچی گہرما؛ تہوژمی
تین۔

کولہ مانگ: مانگی شابان۔

کولہ مہرگی: بہدبہختی و کہ سلسی و
ژیانی پر مہینہ تی۔

کہس خہتی کہس نہ خویند نہ وہ:

کہس بہ سہر کہسہ وہ نہ بوون؛
ہہر کہس ہہر کہس.

کہس لووتی پیدانہ ہیتان: کہس بدانی
پیدانہ ہیتان؛ کہس قبوولی نہ کردن.

کہس نہ کیل و بہردہ پرق: زہمینی
بہردہ برداوی و بی بہرہم.

کہس سیرہ بوون: رہق ہہ لاتن لہ بہر
سہرما.

کہس ہبارین: خہ مبارین.

کہ لاوکہل ہہ لپواردن: بہ کہ لاندا
تئیہ پین.

کہ لته کردنہ وہ: نژہن کردنہ وہ.

کہ لوو: بورجی ٹاسمان.

کہ لووی قرژال: بورجی عہ قرہب؛
بورجی سہرہتان.

کہ لووی کاوپ: بورجی حہمہل.

کہ لووی گسا: کوئہ ستیرہ یہک کہ
لہ سہر دیمہنی گا خوئی دہنویتی

(ثور).

کہ لووی ماسی: بورجی حووت.

کزیلہ غولام: غولامی بہ پارہ کردراو؛

غولامی زیخرید (مملوک).

کیچ کہ وتنہ کہول: حہ جمین لی

ہہ لگیران؛ ہہ راسان بوون و ہہ دا لی
ہہ لگیران.

کیمخوا: پارچہ یہ کی ئاوریشمی.

کیمیسا: ماددہ یہ کی خہیالی کہ

پیشینیان لایان وا بوو دہتوانی

کانزای وہ کوو مس و قہ لایی بکاتہ

زیو و زیو.

کہ پهنک: قاپووت؛ بالاپوشی لمہدی

شوانان.

کہ ترہ خہم: کہ متہ رخہم؛ کہ مہ رخہم.

کہ حلان: ٹہسپ و ماینی رہسہن. www.zheeh.org

کہ ریمسی کارسسا: خودا وہ نند.

ریکخہری کاران.

کہ ریمسی کارسسا: مہ بہست لہ

پہر وہ ردگارہ؛ خودایہک کہ کاران

راست دیتی.

کہ پہ سہرما: سہرما یہ کی یہ کجار

ناخوش.

که مه‌ره‌ی زه‌وی: خه‌تی ئوستوا.
که ندر: په‌تک.
که ندوله‌ند: که‌ندوکلو؛ کو‌سپ و
ته‌گه‌ره.

که‌نکه‌نه‌چی: وه‌ستای لیدانی بیر و
هه‌لکه‌ندنی که‌ریز و ره‌ه‌ند و
ره‌هول و بوودر.

که‌وته نیوان: که‌وته مابه‌ین؛ بوو به
نیو‌بژیوان.

که‌وچک تینه‌گه‌پان: بارودوخی
توند و گرژ و ناله‌بار.

که‌وله‌وه‌شه‌گ: که‌وله‌وه‌شه‌ک؛
وه‌شه‌ق. وه‌شه‌گ بوونه‌وه‌ریکه له
توره‌مه‌ی ده‌لک و ریوی و که‌ولی
تووکن و جوانه.

که‌وی کردن: ده‌سته‌مؤ کردن.
که‌ویل: کوخ.

که‌وه‌په‌نگ: شینی توند؛ شینه‌تاله؛
په‌نگی تیکه‌لاوی ره‌ش و شین.

که‌یف و نه‌ه‌نگ: که‌یف و خو‌شی و
پاباردن.

که‌زیکه‌ر: هه‌راکه‌ر؛ بانگ‌اواز‌که‌ر.
که‌گال دان: ناردن به‌پرتاو؛ به‌ریکردنی

که‌له‌پر: پارچه ملکی که پادشایان
به‌خشیویانه به‌خوارده‌ستانی خو‌یان
(تیول).

که‌له‌پردار: خاوه‌نی زه‌ویی پوان‌کراو
(تیولدار).

که‌له‌به‌ر: که‌لین و بو‌شایی.
که‌له‌پو: که‌ل؛ ئاسۆ.

که‌له‌زه‌پی: زوره‌ملی؛ که‌له‌گایه‌تی.
که‌له‌ش‌س‌اخ: زورنای سازکراو له

شاخی که‌ل.
که‌له‌ک: هه‌مبانه‌ی باکراوی

لیک‌به‌ستراوی تاییه‌تی ئاژوان و
په‌رینه‌وه به‌ئاوان‌دا؛ لۆکه‌ی باکراوه.

که‌له‌میرد: که‌له‌میر؛ ئازا.
که‌له‌وه: هه‌ر کام له‌و دارانه‌ی که له

کونی نیره‌وه شو‌ر ده‌کرینه‌وه بو
به‌ستنه‌وه‌ی ملی ئه‌و پاتالانه‌ی که

ده‌خرینه‌ ژیر نیر. هه‌ر لانیری که دوو
که‌له‌وه‌ی تیده‌کری و به‌بن‌که‌له‌وه

پیکه‌وه ده‌به‌سترینه‌وه. که‌له‌وه‌ی
ئاسنیش هه‌یه.

که‌له‌وه‌کیش: به‌به‌ره‌که‌انی؛
رق‌به‌رقه؛ ملانه.

به‌له‌ز و گالە‌گال.	به‌تاو په‌لامار بردن.
گالە‌گال: گرمه‌گرم و دهنگ و هه‌را؛ هووله‌هوول.	گول‌پاو: گولە‌کی؛ له‌ره‌نگی گول؛ مه‌یله‌وگول؛ جوان وه‌کوو گول.
گراو: ئاوی گه‌ر.	گولی به‌غیل: گولی به‌خیل؛ مرۆی یه‌کجار به‌رچاوته‌نگ.
گرفنچک: گری‌کویره؛ گری‌وگۆل.	گوج هه‌لیتانیان: دهرده‌هه‌لیتانیان؛ به داخ و دهردانه‌وه‌تالانه‌وه؛ مردن به دهم په‌ژارانه‌وه.
گرگاشه: لیقه‌ومان و نه‌هامه‌تی.	گوراسه‌تان: به‌یه‌کجاری وهستان و تیمان.
گرگاسه‌یه‌کجاری	گوراسه‌تان: خوۆل و ورده و پاشماوه‌ی پیکه‌وه‌نوساوی ته‌ندوور و کووره‌ی ئاسنگه‌ران.
گروون: که‌ول کردن و له‌پیست دامالین.	گویی ئازا: گویی پر کاکل، که زووش له‌تیکول دهردی.
گریمه‌تانه له‌دل: قین له‌زگ؛ بوغزایی.	گۆپال له‌خیزی هاتنه‌ده‌ر: له خه‌مه‌رخسین و تیپه‌پین له‌تافی منالی و میرمالی و گهنجی و بوونه پیاو.
گزمووله: خری وردیله؛ گزمووله‌فۆر. گفت و لفت: شیوه‌ی ئاخاوتن و راویژی ده‌م.	گۆده‌گۆد: پۆیشتن به‌شله‌په‌ته‌یی و خۆنه‌گرتوویی؛ داره‌داره‌کردن و نه‌کردن.
گورد: گورز؛ زه‌بر.	گۆزه‌مار: ماری ئه‌فعی.
گورگاشه‌تی: گورگ‌ناشته‌تی؛ ناشته‌بوونه‌وه‌یه‌کی سه‌رسه‌ره‌کی و رواله‌تی و درێژه‌ی دوژمنایه‌تی له ژیره‌وه.	گۆرپه‌ه‌وو: کوژران؛ سه‌ر تیپداچوون؛ گۆرپه‌گۆر بوون. دهرپینی وشه‌ی گۆرپه‌ه‌وو باری
گورگاشه‌یه‌کی سه‌رسه‌ره‌کی و رواله‌تی و درێژه‌ی دوژمنایه‌تی له ژیره‌وه.	گورپم به‌ستن: هه‌را کردنه‌سه‌ر؛

کیشه پي فرۆشتن.
گهرمه تا: نۆبته تى زور به ته و ژم.
گهرمه...ه پراو: راوى به گهرمه و
به كه يفسازى؛ ئەو راوهى ته ك و لوى
تيناكه وى و نىچير ههيه و راوچى
پي سهرخۆشه.
گهرمه لان: لاني سهره كى؛ ئەو لانهى
كه رويشك تينا ده كه وى و دهخه وى.
گه رووبا: ئەو گه روويهى باى پيدا
دى؛ دهرووى با.
گه زاره: زمان؛ زمانى دريژ.
گه شمهرگى: شه هيد بوون.
گه له جـسـار: جارى گه؛ كۆمه لى
جـهـنگـهـى گيان نه سپايى؛ كاتى گيان
به تاييهت بۆ شه و به ربه ركهانى؛
هيزيك كه پيكهاتى له ئاپورهى
خه لك.
گه له ژنخانه: حهره مخانه.
گه نه...دهل فيل: فيل و فرتى يه كجار
گه ندهل و چه پهل.
گه واله هه ور: هه ورى كۆكۆ؛ هه ورى
گه وال گه وال.
گه وه: پيچ؛ خواره كه و پيچه كهى رى.

ناخۆشه و يستى تىدايه بۆ كهسى
نه ماو و نيشانهى پيخۆش بوونى
بيژهرى قسه كهيه.
گۆزلك: چاويلكه.
گۆش...ته زوون هين...انه وه:
خۆش بوونه وهى برين و دامالدرانى
گۆشتى مردوو و پهيدا بوونه وهى
گۆشتى زيندوو.
گۆمه ل: وهشاني بى هه دا و مه وداى
خه نجهر؛ گورمى خه نجهر.
گياز: ئەو كه ل و پهل و شمه كانهى كه
بووك له گه ل خۆى ده بيا ته مالى زاوا.
گيانه لالا: گيان كه نشت؛ سهرمه رگ؛
جـهـنگـهـى گيان نه سپايى؛ كاتى گيان
سپاردن.
گيزان كردوو: گيزه لى گه پراو؛ چه ند
جاريك گيزه كردوو.
گيزه كراو: هه ر شتيك گيزه لى له سه ر
گه رابى؛ گيزان كردوو، واته گيزه
لى كراو.
گه جهه روگ و جهه ر: له ر و لاواز و
ئەياغ و پيسكه؛ دالگۆشت.
گه ر تيهالاندن: شه ر تيهالاندن؛

ل

لووت پیداهینان / نەھینان: بئىرلى

بوون / نەبوون.

لووت و بزووت: بەرەورپو بوونى

لەناكاو؛ تىكەلەنگووتنى رووبەرووى

يەكەوجى.

لـووزەو: شىرىتە كردن و بەتاو

تىپەرىن؛ لووزەئاو.

ليزگە: رىز؛ جەللە؛ ھەر شتىك كە

وھك بەرموور ھۆندراپىتتەوھ.

لىك دەركردن: رىق بە يەكتر رشتن؛

يەكلا بوونەوھ لەگەل نەيار.

لىنگ دان: تاو دان، ئاژاوتنى خىرا.

لە بنى كوولەكە دان: روون كۆرنەوھى

مەبەستىك و دەرختىنى ھەرچى

ھەيە و نىيە بەتەواوى.

لە بەرى: ئەوھى لە پشتى نەبى؛

خزمایەتى لە دايكەوھ نەك لە

باوكەوھ.

لە پاي: لەبەر؛ بۇ خاترى.

لە پرىسكەدا دركاندن: لە پەردەدا

دەربرىن؛ پىچانەوھى قسە.

لە پشتى رسكان: لە پشتى كەوتتەوھ؛

كەوتتەوھى مندال لە پشتى باوك.

لاپانك: گۆشەى رەشمال.

لاپۆرە: كەسى ئاسايى و ناسەرناس.

لاترەوھ بەستن: لاتراسكە بەستن؛

خۆ پى رانەگىران و تالوتل كردن؛

لەترە بەستن؛ بەلاداھاتن؛ رەت بردن.

لادىنسانە: تاوانانەى لادىنى؛ باجى

بابەتى مسولمان نەبوون (جزيە).

لاژوھرد: لاجوھرد.

لاشپانە: قۆلى راست و چەپى دەرگا؛

ھەركام لە قۆلەكانى دەرگا كە تاى

دەرگاى بە لاوواھ پىوھ

ھەلداوھسرى؛ لادەرانە.

لاكان: پىلاوى بن پانى لە شوول

تەندراوى سووكەلە بۇ رۇيشتن بە

سەر بەفردا، كە بەر بە تىچەقىن و

رۇچوون دەگرى. پىلاوى سەر پىلاو.

لاكەى سەر ھاتن: كەلەلا بوون؛

بى ھىز بوون.

لانگۆرکە: جىگۆرکە؛ شوينگۆرکە؛

گۆرىنى شوينى بنەگر بوون.

لانەواز: بى ناز و بى رىوجى.

كەساس و بى كەس و دەر.

له نووکه وه: له سه‌ره‌تاوه؛ له خالی
یه‌که‌مه‌وه.

له هیچی نه‌بوو: له‌خۆوه؛ له‌خۆرا.
له‌بیز: له‌فز؛ و‌ته.

له‌بنه‌وه‌بیر: ئه‌وه‌ی به‌نه‌هینی یرق
ده‌ریژئی و پی‌وه‌ده‌دا و ده‌چزی‌تی؛
پیلانگی‌ری ماته‌ه‌لگرتوو.

له‌چاو نه‌کردن: پی ره‌وا دیتن.

له‌سه‌ر بوون: لووت‌به‌رز بوون؛
فیل‌سواری.

له‌سه‌ر ته‌وه‌ره و بسته‌تزازان: له
جیی خو‌تزازان و کلا بوون.

له‌سه‌ر ته‌وره و بسته‌ی شوی‌تی
له‌سه‌ر ته‌وره و بسته‌ی شوی‌تی

هه‌لسوورانی تراز، ناسووری.

له‌سه‌ر ساجی‌عه‌لی دانسان:
دارووتاندن و هیچ به‌ده‌سته‌وه
نه‌هیشتن.

له‌سه‌ر شوپی وان ده‌مه‌شن: به
شوین‌پی وان‌دا ده‌رۆن؛ ری‌یازی
ئه‌وانیان ره‌چاو کردوو.

له‌سه‌ری چوو: گیانی له‌سه‌ر دانا؛
ژنی‌ک که له کاتی زانی‌دا گیانی

له‌پی‌دا بوون: له‌ئه‌ستۆ بوون؛
قه‌رزدار بوون.

له‌په‌روپ‌پۆ بوون: به‌سه‌ر
هه‌ژاری‌دا که‌وتن و دارووتان.

له‌چاو نه‌بوون: دریی‌نه‌کردن.

له‌چه‌ک‌دا ره‌ش هه‌لگێران: چاک
ته‌یار کردن به‌چه‌کوچۆل.

له‌حه‌وت کیوان ته‌قین: تۆقین و

زراو چوون و یراکردن؛ له‌حه‌وت
کیوان ئاوا بوون.

له‌خشته‌چووون: هه‌ل‌فریوان؛
خه‌له‌تان.

له‌خه‌م ره‌خسیو: له‌خه‌م تی‌یه‌ریو؛
خه‌م له‌به‌ر نه‌ماو.

له‌دل‌گران هاتن: پیناخۆش بوون.

له‌سوینیان: له‌تاوان؛ له‌حه‌یبه‌تان؛ له
خه‌مان.

له‌سینه‌ی سه‌ر ده‌کا: له‌سینه‌ی سه‌ر
وه‌ده‌رده‌ن.

له‌قه‌نه‌نه‌یه‌ک‌دا: له‌ماوه‌ی
قه‌نه‌کیشانیک‌دا؛ ماوه‌یه‌کی که‌م.

له‌کل‌ده‌رچووون: ده‌رچووون له
تاقی‌کردنه‌وه؛ پی‌گه‌یشتن.

تەرادى ئەسپ دەكوترى بۆ دەنگ
دان و ئاژاوتن؛ چەشنىك نەقىزە.
مانگۆلە: مانگیلە؛ هیلال.
مانكى بەفران: بەفرانبار.

م.....اھەوان: رازەوان؛ زەردەوان؛
ئەوھى كە دەتوانى بە شاخى رژد و
لووس و ھەلەمەوت ھەلبچى
(صخرەنورد).

مايەبەخت: ھۆى بەختەوھرى.
متهق لى برين: فزە لى برين؛ برىتيە
لە كوشتن.

متهق نەكردن: دەنگ نەكردن؛ وستە
نەكردن؛ قروقپ بوون.

متهق مردوو كردن: ھەستوخوست
لى برين؛ كوشتن.

مدبەق: مەتبەخ؛ ژوورى چىشتلىتان.
مزلومزل: مزل بە مزل؛ قۇناخ بە
قۇناخ. مزل شویتى ھەسانەوھى
مەودای رىگايە.

مژەكوپرە: مژى خەست كە چاۋ
ھەتەرى تىدا ناكە؛ تەم و تومان.

مشارە: كۆنگرە؛ قۇنگرە. لىۋارى

دەردەچى، يان لە چەند رۆژەى
زەيستانى دا دەمرى.

لەگەر: لەشەر؛ بەتیتال؛ تەشقەلەباز.
لەگەلكوو: رىۋرپ؛ لەرپۆھ.

لەلە: لالا، لالە، بە كەسىك دەگوترى
كە منالى پياوماقوولان و مىران
بحاويىتتەوھ و رايانىيتى. ئەم وشەيە
توركيىھ و لە راستى دا پلەھى
لەلەيەتتى مىرزادان دراوھ بە پياوى

گەرە. لەلە دەمراست و برىكارە و
لەگەل مانا كوردىيەكەى كە تەنيا

خزمەتكارى زارۋكانە و كارىكى
سووكە جياوازە؛ ويشكەدايەن.

لەمانەوھ: لە ئەمانەوھ
لەویندەرى: لەو شویتە؛ لەوئ.

م

ماپز: زالم؛ لاسارى گویتەبيست.

مارە و تەلاق بە سەرەوھ نەمان:
تەلاق دانى يەكجارەكى.

مامزە: ئاسنىكى نووك بارىك كە لە
پاشپانىيەى چەكمە قايم دەكرى و لە

دیوار کہ وہک ددانہی مشار دادہندری.	گوانی دایکی و دہلہ رزی. مینا: وہکوو؛ چہشنی.
مل پیوہنان: بی ہہلسہنگاندن ہہنگاو ہاویشتن بو کاریک؛ بی تیینی مل نانہ بہر ملی کاریک.	میناکی: مہعنہوی؛ مینہوی. میہیہوہز: میئہنہی ئادہمیزاد؛ می خولقاو.
ملکومـاش: زہویوزار؛ زہمینی ملکایہتی.	مہچہکہ لی ئہنگاوتن: باوہش پیدا کردن و مہچہک لی توند کردن.
من: مہن؛ یہکہی کیشان، کہ بہپی شوین و زہمان سہروخواری کردووہ؛ ہہر منیکی تہوریز ۶۰۰ مسقالہ و پترہ لہ دوو کیلو و نیو. مذالوکہ: زور مندال.	مہراش: بیبایہخ؛ لہ رمین کہوتوو. مہردازا: مہردئاازا؛ رہشید؛ نہترس. مہرشہ تیہالاندن: شہر پی فروشتن. مہری سپی: مہر بیجگہ لہ بہرخی. مہرہخہس کران: ئیزن دران.
موشـتہری: ژووپیتیر؛ بیرجیس؛ ہورمز. سہمبولی بہختہوہری. موفاجا: مردنی لہناکاو؛ سہکتہ.	مہزہد: پہند و گولمہن؛ دہرد پیدران. مہزنہوہزیر: وہزیرئہعزہم؛ وہزیری ہہرہ گہورہ.
موچہوبہرہ: زہویوزار؛ مہزرا. موورہدار: داری موورہموورہ کراو؛ کوتکوت کراو.	مہسینہ: ئافتاوہ؛ ئافتاویہک کہ لہ مس ساز کرابی؛ مسینہ. مہشرہفخوش: سہروپووخوش و گہرم وگورپ.
مووغہرہ: تیغہرہ؛ تیغہری پشت. مووکسار: یہکجار تیژ و برندہ؛ مووکہر.	مہللا: یہکہم کہس لہ نوزہی کایہدا؛ پیشہنگ.
میژوکہ: ساوای تازہزاو کہ ہینشتا میژوکی نہگرتووہ و دہمی نہگہیوہتہ	

ن	ناخہ لہ سین: دہرباز نابن؛ دہرناچن؛ دہکے ونہ گیر و گازہ وہ۔
نویژی بہ جہ لہ: نویژی قہ تارہ؛ نویژی بہ قہ تارہ؛ نویژی بہ جہ ماعت۔	نادیوہ: کہ س نہ دیوہ؛ ون و نابہ رچاو (نامرئی)۔
نویژی بہ قہ تارہ: نویژی بہ جہ لہ؛ نویژی بہ جہ ماعت۔	نادہر وہ سس.....ت: بی دہر بہ سست؛ نادہر بہ سست (نامتعد)۔
نؤژہن کردنہ وہ: کہ لته کردنہ وہ؛ سہرلہ نوی ژیانندنہ وہ۔	نان بدہ: نان خویش؛ بہ دل و دہروون؛ دلآوا؛ سایہ چہ ور۔
نیرینہ: نیرک و نیوہ پراست۔	نانخوری ناندین دپ: سپلہ و پی نہزان؛ بی تہ مہگ۔
نیوجیژنان: مانگی زیقہ عدہ (ذیقعدہ) نیو قہ د: نیوہ پراست۔	نہزگہرہ: ہک ہک؛ ہہ ناسہ دانی نائاسایی و خود بہ خود، کہ دہنگی ہہک لہ گہرودا بہ دی دیتی۔
نیومال: کہ لوپہ لی مال؛ مردہ مالی بیویستی مال۔	نژیاروان: میعمار؛ وہ ستای ہہرہ شازہزا۔
نیوہ پراستی داردہ سست گرتن: پارسہ نگ راگرتن و میانہ پڑوی۔	نوا: پہ سار و پہنا؛ لای بہرہ وہ۔
نہ بہ دی: نابہ رچاو؛ تہ وہی بہ دی ناکری؛ نادیوہ۔	نوا: ہہر جاریک بارینی بہ فر۔
نہردہک: نیردہک؛ قوتکہی پہنا و پہساری لیواری شوورہ و قہ لایان؛ سہنگہری بہ ہر د ہہ لچندر او قیت؛ کہ لہ کہ بہر دی نیشانہ۔	نوسندہ: نوسہر۔
نہزیلہ: بہ سہرہات؛ چیرؤک؛ داستانی خہیالی و ہہ لہ ستر او۔	نووک و بہ د: لہ نووکہ وہ ہہ تا ئاخری؛ سہرپاکی؛ ہہ مووی؛ سہرلہ بہری رپودا و لہ چاکہ و خراپہ وہ۔ رہنگہ لہ «نیک و بہ د» و ہر گیری۔
نہ فامؤکہ: نہ فامی ساویلکہ۔	
نہ گہ یشتنہ گیای بہ ہاری: چاویان بہ	

ویشکه به‌ند: سه‌رما و به‌سته‌له‌کی
ناخوُش؛ ئیشکه به‌ند؛ ئیشکه سه‌رما.
ویشکه دایه‌ن: له‌له؛ لالا؛ پیاویک که
ده‌بوو به به‌خیوکه‌ر و ئاگاداری
مندالی ده‌سرؤیشتوان.
وینواندن: ویچواندن.
وه‌به‌ر شوول دان: دانه به‌ر شوول؛
چیوه‌چزه دان؛ لیدان به شوول.
وه‌تراویلکه گپران: کردن به تراویلکه.
وه‌چه: به‌چه؛ توخم و تۆرهمه.
وه‌پوو نه‌هینانه‌وه/هینانه‌وه: به‌روونا
نه‌دانه‌وه/دانه‌وه.
وه‌زن‌نگاز: بناوییر؛ که‌سیکی نه‌خوُش
که به‌ره و خوُش بوونه‌وه ده‌پوا.
وه‌زاله هاتن: وه‌تنگ هاتن.
وه‌زگ دان: دیق کردن؛ فججه کردن؛
کوت‌وپر بوون؛ دلّ توُقین له‌به‌ر
لافاوی په‌ژاره یان له‌حه‌یفان.
وه‌ک جاوی جوو هه‌لپپان: توند
هه‌لپپان و تیره لی توند کردن.
وه‌ک کارگ هه‌لتوُقین: له‌ناکوگشه
کردن و تیّه‌لچوون.

گیای به‌هار نه‌که‌وت؛ هینده نه‌ژیان
که گیای به‌هار بخۆن.
نه‌مام: نه‌مام، دووزمان.
نه‌مرین: هه‌تاه‌تایی.
نه‌هره‌ته‌کیش.....ان: نه‌ران‌دن؛
نه‌هره‌ته‌کیشان.
نه‌وسانی: نه‌فسانی.
و
وارش: دیواری ده‌وره‌ی هه‌ر
شوینیک؛ دیواری ویشکه به‌ردی
ده‌وری باغ و کانی و قه‌برستان.
دیواری له‌گل هه‌لدراوه‌ی ده‌وره‌ی
زه‌وی‌وزار.
وزاق به‌سه‌ستن: ده‌خۆ نووسان
بو هه‌ویش‌تتی بازی گه‌وره
(خیز برداشتن).
وس.....کوت: بی‌ده‌نگی و
بی‌هه‌ست‌وخوستی.
وشتری می: سایه.
ویرغه: به‌غار و بی‌قۆرته‌رؤیشتتی
یه‌کسم (یورغه).

وھک گراک دەرھەلبوون: گۆگۆتن؛

ھەلچوون و توورە بوون.

وھندوووکە: ئەوھندوووکە؛ ئەوھندە

کەمە.

ھ

ھات: بەخت و بۆھاتن.

ھاتی نەپھانی: ھاتی نەبوو؛ کارھەکی

نەیگرت و نەپھینا.

ھاذا گۆ و ھاذا مەیدان: ئەمە گەزو

ئەمە باز؛ ئەمە گۆ و ئەمە مەیدان.

ھانادەر: یاریدەر؛ فریارەس.

ھانکە ھانک: ھەناسەبەرکە؛ ھاژان

لەبەر پشوووسواری.

ھوولاندن: ھوولەھوول کردن،

ھووھووی با یان ھوولەھوولی ھەر

بوونەوھریک.

ھۆردوو: ئۆردوو؛ لەشکر؛ سپا.

ھۆردووبەز: لەشکرگا؛ شوینی

دامەزران و داسەکنین و بنەگر

بوونی ھۆردوو.

ھۆری ھۆری: شلشل؛ یاری یاری.

ھیزار: کوتیک پارچە ی رەش کە بۆ

تازیه داری کراوھتە گەردن.

ھیل: نۆرە؛ جار؛ را؛ کەرەت.

ھیلکانە: ئەو ژمارە ھیلکەییە کە

ئاغاوھتان دەیانخستە ئەستۆی

رەعتان و دەبوو بیدەن؛ باجی ھیلکە.

ھیلکە ی پاک کراو: بریتیە لە تەم و

گومان لەسەر نەماو.

ھینانە بەر چرا: پوون کردنەوھ؛

لابردنی پەردە ی تاریکی.

ھینانە گۆر: ھینانە ئارا.

ھەتەر لی برین: سۆمای لی برین؛

کویر کردن.

ھەن کەس لە پپی خۆی: ھەر کەس

بە پپی پلە و پایە ی خۆی؛ بە ئەندازە ی

خۆی.

ھەزارەزیلە: شکستە ی پرش و بلاوی

لەشکر؛ جەماوھری پەران پەران ی

راکردوو.

ھەس دانەوھ: بەرپەرچ دانەوھ.

ھەقی کەسیک لە پپی دا بوون:

قەرزدارباری کەسیک بوون.

ھەلتەزینەوھ: ھەلبەزینەوھ.

ھەلتەکان: لەت و پەت بوون؛ نەست

چۆن گيا پاش دروونه وه هه له سوون
دينتيه وه.

هه مان ده سستوور: سه ره نوئ؛
دووباره.

هه ناسه برکه: پشووسواری.

هه نگ وونگ: كه وكه وه و ده وده وه؛
كه بكه به و ده بده به.

هه نيشكه شاخ: شاخى پكه كردوو.

جیگایه كه كه چه شنى قه پۆزهى ئاژهل
دهرپه ریبی.

هه نیه: نیوچاوان؛ ته ویل.

هه واگ... پركی: گۆزینی هه وا؛

جیگۆر كه به مه به سستی پشو و تازه
كردنه وه و دهرچوون له كهش و

هه وایه كى هه همیشه یی.

هه ورداهیتان: ئازا بوون له شیر

وه شاندن دا.

هه وسارپسس... او: مه به سست له

به ده سته وه نه مانى جله وى ئه سپ و

سه ر لئ شیوانه.

هه ویا: هیوا.

هه ویل: حوزوور.

هه ی...اران: ئاخو؛ داخو؛ داخو؛

لئكبهردان و قه لئش قه لئش بوونى
ته واو.

هه لخواو: وه رووخواو؛ ساز كراو؛
دان دراو.

هه لزن...ان: پیهه لرووسكان و
پیهه لاچوون.

هه له مه دووك: هه لم؛ هه لم و هالاو.

هه لئان: خۆى لئ خۆش كردن و به

نه هیتى چاو به سه ره وه بوون.

هه لئووتان: سه رسم دان و هه لکلان.

هه لوپزنین: هه لکردنه وهى هه ودا؛

قانگه یان گلۆله ساز كردن به

هه لکردنه وهى هه ر هه ودايه ك؛ كو
كردنه وه سه ريه كى هه ر رايه لكه يه ك.

هه له پۆش: خه تاپۆش؛ لیبوورده له

سوچ و تاوان.

هه له ت: هه لدير و هه له مووتى

به رده لان.

هه له ره وتى: ره وتى هه له؛ لابه لایى و

تلاسابوون له ریی راست.

هه له سوونى هینایه وه: به دابى

پیشووی جوولایه وه؛ بایدایه وه سه ر

ره وشتى جارانى. تیهه لچۆوه وه ك

ئەرى بلىى.

هەى دى لى كران: لى قوولاندن وبە
گورە و هەرا دەرپەراندن؛ لى
فيكاندن و چەپلە لى تەقاندن.
هەيكەم كەنگىسى دەكەم: خىرا و
زووبەزوو لە كارىك راپەرین؛ وەكوو
باپىچ و كرپۆه خۆ نواندن؛ بەتەوژم و
خىرا بزووتن.

ى

يالتەبەق: سىنى دار؛ يالتەبەك.

يەختەرمەخان: يەختەخان؛ گەور؛

گەور؛ تەويلەى يەكسمان.

يەكبىن: يەك وچان؛ بى پشوو.

يەكتر خويندەنەو: لەگەل يەكتر

هاتنەو؛ رىك هاتنەو.

يەكەندەردوو: يەكەوچى؛ لەرپۆه.

يەكەوچى: لەرپۆه؛ يەكەندەردوو.

بنكەى ژين

www.zheen.org

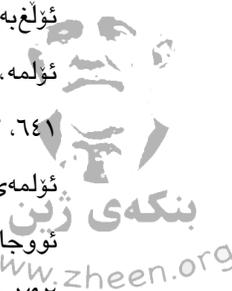
لیزگہی ناوہ کان

۵۶۱، ۵۶۰، ۵۴۴، ۵۲۹، ۵۲۴، ۵۲۲	(ا)
۶۲۳، ۶۲۱، ۵۹۱، ۵۷۴، ۵۶۹، ۵۶۳	ٹاجری، ۴۶۸
۶۶۷، ۶۶۵، ۶۵۱، ۶۴۹، ۶۴۷، ۶۳۸	ٹاخسینجہ، ۹۴۴، ۹۸۰
۷۱۳، ۷۰۶، ۷۰۲، ۶۹۸، ۶۹۲، ۶۷۴	ٹادین، ۷۹۱
۷۴۵، ۷۴۴، ۷۴۲، ۷۴۰، ۷۳۷، ۷۳۴	ٹادہم، ۷۳۰، ۶۷۳، ۶۴۶
۷۶۵، ۷۶۴، ۷۶۳، ۷۵۳، ۷۵۲، ۷۴۶	ٹاراز، ۷۸۸
۷۹۹، ۷۹۲، ۷۸۸، ۷۸۶، ۷۷۴، ۷۶۸	ٹاراس، ۷۸۸، ۷۵۰، ۴۸۹، ۷۰
۸۳۵، ۸۳۱، ۸۲۷، ۸۰۴، ۸۰۳، ۸۰۰	ٹاران، ۷۱۷، ۵۷۶، ۵۶۷، ۵۶۵
۸۹۳، ۸۸۶، ۸۶۱، ۸۵۰، ۸۴۱، ۸۳۸	ٹارپاخان، ۷۴۳، ۷۳۶، ۷۳۵
۹۲۰، ۹۱۷، ۹۰۶، ۹۰۴، ۹۰۳، ۹۰۲	ٹارپہچای، ۴۲۲
۹۷۹، ۹۷۴، ۹۵۸، ۹۴۲، ۹۳۲، ۹۲۴	ٹارغادی، ۷۸۹
۱۰۲۳، ۱۰۱۷، ۱۰۰۱، ۹۹۶، ۹۸۰	ٹاروخ، ۶۱۲، ۶۰۳، ۲۹۸، ۲۴۰، ۲۳۰
ٹاسوری، ۱۹۷، ۵۹۳	ٹارہحمان بہادور، ۷۲۷
ٹاسیای بچووک، ۶۳، ۶۴	ٹاز، ۳۶۹، ۲۳۳
ٹاسیای نیوہراست، ۶۱۴	ٹازہربایجان، ۱۶۶، ۱۲۰، ۱۱۹، ۸۸، ۶۰
ٹاسہفی بہرخیا، ۲۴۶، ۲۵۳، ۵۱۷	۲۰۴، ۲۱۰، ۲۴۳، ۲۴۵، ۲۹۵، ۳۰۳
ٹاشووت، ۴۷۷، ۴۷۴، ۵۶۲	۳۶۱، ۴۰۵، ۴۳۳، ۴۷۰، ۴۸۰، ۴۸۳
ٹاشووری، ۲۹۴	۴۸۴، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱

ئاگرى يوز، ۷۶۰	ئاڭشېب، ۵۶۲، ۲۹۵، ۵۱
ئاگرى ئۆرلار، ۱۰۲۶	ئاڭاكيس، ۳۷۳، ۳۹۴
ئالاكيس، ۴۹۱	ئاڭامحه ممه‌دى ئايتهمورى، ۷۴۵
ئالان، ۹۲، ۱۸۸، ۲۴۹، ۴۹۶	ئاڭامحه ممه‌دى رورئەفزون، ۸۶۸
ئالبانى، ۸۴۷	ئاڭجه‌له‌ر، ۷۷
ئالتون كۆپرى، ۶۴۹، ۹۰۶	ئاڭچه‌قه‌لا، ۴۲۱، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۷۷، ۴۷۸
ئالشكورد، ۱۹۶، ۲۸۱، ۵۱۰، ۵۱۳، ۵۱۴	۴۸۰
۵۱۶، ۶۴۰، ۶۵۶، ۷۹۲	ئاقبووغا، ۷۳۶
ئالمالو، ۹۲۱، ۹۲۲	ئاقچه‌ه‌سار، ۸۰۹
ئالمان، ۳۲، ۱۷۵، ۸۹۶، ۹۰۱، ۹۱۲	ئاقداش، ۶۶۴، ۹۸۲
۹۵۰، ۹۵۱	ئاقساق، ۴۳۷
ئالى عوسمان، ۶۸۴	ئاقسونقور، ۵۱، ۲۱۴، ۲۹۵، ۵۶۰، ۵۶۱
ئالى عيمران، ۱۹۸، ۳۰۴، ۳۴۸، ۵۹۸	۵۶۳، ۶۷۳، ۶۷۴
۱۰۲۷، ۸۱۹، ۷۰۹، ۶۴۶، ۶۲۶، ۶۰۸	ئاقسۆفى، ۷۶۶
ئالى موزه‌ففه‌ر، ۷۷۸	ئاقسه‌رى، ۹۲
ئالەتاق، ۴۲۹، ۵۶۹، ۶۴۰	ئاققۆيىلوو، ۱۸۰، ۱۹۷، ۲۱۹، ۲۴۱
ئالەداغ، ۴۲۹، ۳۳۷	۲۴۲، ۲۶۷، ۲۷۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴
ئاماسييه، ۳۰۵، ۷۷۷	۲۹۸، ۳۰۱، ۳۲۸، ۳۳۹، ۵۱۰، ۵۳۳
ئامول، ۷۷۳	۵۸۶، ۵۹۱
ئاموره‌ك، ۶۲۹، ۶۵۱، ۶۵۳	ئاقنجى، ۸۹۹
ئامويه، ۷۲۰، ۸۰۰	ئاكرى، ۳۵، ۲۱۶، ۲۱۹، ۲۶۳، ۲۹۱
ئاميد، ۷۱	۲۹۶، ۴۴۶، ۵۶۲
ئاميدا، ۷۱	ئاكورد، ۸۲
	ئاكۆ، ۴۶۹

ٹامپٹی، ۹، ۳۵، ۵۱، ۶۲، ۱۵۴، ۲۰۴	ٹاوی نیلوفہر، ۷۲۷
۲۱۱، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷	ٹاویل، ۳۸۷
۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴	ٹایدین، ۷۷۵، ۷۸۲
۲۲۵، ۲۴۶، ۲۶۷، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۵	ٹایدینجق، ۷۳۴
۲۹۶، ۲۹۷، ۳۷۴، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶	ٹایدین ٹاغای زولقہدر، ۵۰۰
۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۶۱، ۵۶۲	ٹایشی، ۹۷۶
۷۰، ۷۱، ۱۵۶، ۱۵۷، ۲۲۲، ۲۲۸	ٹاینلوو، ۵۰۲
۲۸۷، ۲۸۸، ۲۹۵، ۳۲۱، ۳۲۶، ۳۳۸	ٹوبتور، ۸۳۰
۳۴۲، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۱۴، ۴۲۴، ۴۳۷	ٹوتہری، ۹۲
۵۳۰، ۵۳۴، ۵۶۹، ۶۵۰، ۶۵۲، ۱۰۳۶	ٹورکھمز، ۳۷۳، ۴۷۵، ۴۷۶، ۶۴۵
۱۶۷، ۱۶۷، ۷۲۷، ۷۵۰، ۷۶۰، ۷۷۸	ٹورویا، ۸۱۵
۷۸۲، ۷۹۵، ۷۹۶، ۸۴۴، ۸۷۳، ۹۳۵	ٹوروج، ۳۱۴
۹۵۵، ۱۰۰۰	ٹورویک خاتون، ۸۸
۷۸۳	ٹوزار، ۶۹۴
۹۱۳	ٹوزبک، ۱۰۹، ۱۰۹، ۵۷۱، ۶۱۶، ۷۳۴، ۸۰۰
۷۸۳	۸۱۹، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷
۶۷۸، ۳۹، ۲	۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۵، ۸۸۶، ۸۹۰
۴۳۹، ۴۳۸	۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۹، ۹۰۱، ۹۰۲
۹۵۵	۹۱۱، ۹۱۳، ۹۱۵، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۵
۶۶۹، ۶۶۰، ۶۵۸	۹۴۳، ۹۴۴، ۹۵۶، ۱۰۰۱، ۱۰۰۷، ۱۰۰۹
۸۷۴، ۸۷۲	۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۶، ۱۰۱۹
۷۹۴	ٹوستا، ۸۵۵
۶۰۹، ۶۰۶، ۶۰۳، ۵۸۱	ٹوستاجلوو، ۱۱۳، ۱۹۰، ۲۴۳، ۴۳۱
۹۲۱، ۸۹۱	۶۱۰، ۸۵۳، ۸۵۶، ۸۶۲، ۸۶۴، ۸۷۶

ئۆسكار مان، ۴۵۲	، ۹۳۴ ، ۹۲۴ ، ۹۱۹ ، ۹۰۶ ، ۸۹۲ ، ۸۹۰
ئۆسكۈ، ۹۰۹	، ۹۶۷ ، ۹۶۵ ، ۹۶۴ ، ۹۶۱ ، ۹۵۶ ، ۹۴۱
ئۆسكۈب، ۷۷۶	، ۹۹۴ ، ۹۹۲ ، ۹۸۸ ، ۹۷۸ ، ۹۷۲ ، ۹۷۱
ئۇغرلوو محەممەد، ۸۳۴ ، ۸۳۶ ، ۸۳۸	، ۱۰۰۹ ، ۱۰۰۶ ، ۱۰۰۴ ، ۱۰۰۰ ، ۹۹۶
۸۴۶ ، ۸۴۹	۱۰۵۰ ، ۱۰۴۱ ، ۱۰۱۶
ئۇغور، ۷ ، ۱۰۸ ، ۱۰۹ ، ۱۱۲	ئۇستاد، ۹۱۰
ئۇغورلۇوبەگ، ۱۱۷ ، ۱۱۸	ئوسور، ۸۳۰
ئۇغوزخان، ۶۵ ، ۶۹۰	ئوشنى، ۵۴
ئۆكتاي قاتان، ۵۶۵	ئۇغزى وارخان، ۵۰۶
ئۇلغەبەگ، ۴۶۲ ، ۴۶۴ ، ۸۱۲ ، ۸۱۴	ئۇلاش بەگ، ۲۴۴ ، ۶۲۱
ئۆلمە، ۳۶۲ ، ۳۶۵ ، ۶۲۴ ، ۶۲۹ ، ۶۳۹	ئۇلجايتو، ۱۰۷ ، ۷۰۸ ، ۷۱۴
۶۴۱ ، ۶۴۷ ، ۶۵۰ ، ۶۵۱ ، ۹۸۲	ئۆلكى، ۲۱۰
ئۆلمەى تەكەللو، ۴۷۸ ، ۶۲۳ ، ۹۰۰	ئۆمىدى، ۸۶۴
ئووجان، ۴۷۸ ، ۷۳۶ ، ۷۴۲ ، ۷۵۲ ، ۷۶۵	ئۆمەببە، ۴۲۷
۷۹۲ ، ۸۰۳ ، ۹۰۳ ، ۹۰۹ ، ۹۱۸	ئۆنتور، ۸۳۰
ئوچكان، ۵۱۰ ، ۵۱۱ ، ۶۴۳	ئۆنىك، ۵۷۱ ، ۵۷۴
ئوربان، ۱۰۴۲	ئۆترار، ۷۸۴
ئورخان، ۶۳ ، ۶۹۰ ، ۷۲۴ ، ۷۲۷ ، ۷۳۲	ئۆترىش، ۸۹۶ ، ۹۱۳
۷۳۴ ، ۷۳۸ ، ۷۵۰ ، ۷۵۱ ، ۷۵۴ ، ۸۱۳ ، ۸۱۷	ئۆجە ياقوب، ۷۵۱
ئورسچوك، ۱۰۲۴	ئۆجە ئاواسى، ۷۵۱
ئورگەنج، ۷۵۳ ، ۹۳۲ ، ۹۳۳ ، ۹۴۴	ئۆرتۆق، ۳۲۱ ، ۴۰۸ ، ۴۰۹ ، ۴۱۱ ، ۷۴۴
ئوزدەمير، ۹۸۱	ئۆردوباد، ۴۸۳
	ئۆرفا، ۱۴۱
	ئۆروور، ۸۹۱

ئەبۇلفەتھ بەگى ئەفشار، ۹۱۵	ئۈزۈن حەسەن، ۲۳۴، ۲۷۲، ۲۹۸
ئەبۇلفەزل ئەفەندى، ۵۳۵، ۵۳۶	۴۰۹، ۴۱۰، ۴۲۰، ۵۸۶، ۸۲۹، ۸۳۷
ئەبۇلفەوارس، ۷۷، ۱۶۵، ۱۶۶	۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۸، ۱۰۴۰
ئەبۇلقاسم، ۷۰، ۱۵۵، ۱۵۷	ئۈوسك، ۸۹۱
ئەبۇلقاسم بابور، ۷۹۳، ۸۱۱، ۸۱۸	ئۈومەكى، ۸۲
۸۲۰، ۸۲۴، ۸۲۷، ۸۵۷	ئەباقاخان، ۸۵، ۷۰۲
ئەبۇلمەعالى، ۱۷۶، ۶۶۹، ۱۰۴۵	ئەباقائان، ۸۵
ئەبۇلمەنسور، ۶، ۷۷، ۱۶۵	ئەبدال بەگ، ۱۵، ۱۶، ۱۸، ۳۷۰، ۳۷۱
ئەبۇلوفا عورەزى (فەرەزى)، ۳۳۷	۳۸۷، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۳، ۴۲۰، ۴۲۱
ئەبۇ محەممەد عەبدوللا، ۱۲۱	ئەبقا، ۴۸۹
ئەبۇيكا، ۷۲۱	ئەبھەر، ۵۰۳، ۵۰۶، ۷۲۲، ۹۱۷
ئەبۇبەكر، ۷، ۹۳، ۹۵، ۱۳۷، ۱۴۴	ئەبۇششۆك، ۵، ۶، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۱۶۲
۱۷۶، ۵۳۲، ۵۷۴	۱۶۳، ۱۶۴
ئەبۇبەكر اغا، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳	ئەبۇبەقا، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲
ئەبۇبەكر تارانى، ۳۰۰، ۳۱۶، ۳۹۴	ئەبۇلحەسەنى فەزلەوى، ۶، ۷۹، ۸۱
۴۲۶	ئەبۇلخىرخانى ئۈزبەك، ۸۱۲، ۸۱۹
ئەبۇبەكرى كریت، ۷۳۱	۹۴۳، ۹۵۶
ئەبۇبەكرى ورمىيى، ۵۳۲	ئەبۇلعاس، ۴۲۷
ئەبۇتالىب مىرزا، ۱۰۰۶، ۱۰۰۹	ئەبۇلعەباس، ۹۲
ئەبۇتالىب، ۱۹۳، ۹۰۲	ئەبۇلعەبباسى سەققاح، ۲۹۴، ۴۱۶
ئەبۇتاھىر، ۶، ۸۰، ۸۱، ۱۵۶، ۱۶۶	۴۲۷، ۵۱۸
۱۶۸	ئەبۇلعەسكەر، ۷۶
ئەبۇتوراب، ۸۵۹	ئەبۇلفەتھ عوسمان، ۸، ۱۳۵
ئەبۇوتەمام، ۱۲۸	ئەبۇلفەتھ محەممەد، ۵، ۷۵، ۱۶۲، ۱۶۳

ئەبوونەسر، ۶۹، ۱۵۷	ئەبووتەمیمە، ۱۳۴
ئەبیوهرد، ۸۵۷، ۸۷۷، ۹۱۱، ۹۴۴	ئەبووجەعفەری دەوانیقی، ۴۱۶
ئەبەرقوو، ۷۱۸، ۸۵۶	ئەبووحەنیفە، ۵۳۱
ئەبەقاخان، ۸۵، ۱۰۲، ۱۶۸	ئەبووحەنیفەیی کووفی، ۹۰۵
ئەتابەک پەشەنگ، ۶، ۹۰	ئەبووریحانی بیرونی، ۵۹
ئەتابەک تۆکلە، ۶، ۸۲، ۸۷، ۱۶۷، ۱۶۸	ئەبووزەبی، ۴۴۲، ۴۹۴
ئەتابەک روکنەددین، ۶، ۸۹	ئەبووسۆفیان، ۱۹۲، ۴۲۷
ئەتابەک سونقور، ۸۰، ۸۱، ۱۶۶، ۱۶۸، ۶۷۴	ئەبووسەعید، ۶، ۶۹، ۹۱، ۱۵۵، ۶۷۳، ۶۷۴، ۷۳۱، ۷۳۷، ۷۲۲، ۷۲۳
ئەتابەک شاحوسین، ۶، ۹۱	۷۳۸، ۸۱۴، ۸۲۰، ۸۲۵، ۸۲۷، ۸۳۱، ۸۳۲
ئەتابەک شەمسەددین، ۶، ۸۵	ئەبووسەعیدخان، ۷۲۲، ۷۲۹
ئەتابەک عیمادەددین زەنگی، ۱۲۰	ئەبووسەعیدمیرزا، ۸۲۴، ۸۲۷، ۸۵۷
ئەتابەک نەسرەتەددین ئەحمەد، ۶، ۸۹	ئەبووسەعیدی گوورکان، ۸۶۷
ئەتابەک یوسف‌شا، ۶، ۸۵، ۸۶	ئەبووسەیفین، ۲۸۲
ئەتابەک ئیلدگز، ۵۶۱	ئەبووعەبدوللأ محەممەد، ۵۳۰
ئەتابەک ئەبووسەعید، ۶، ۹۰	ئەبووعەمر، ۱۴۲، ۱۴۸
ئەتابەک ئەحمەد، ۶، ۹۰	ئەبووعەون، ۴۲۷، ۵۱۸
ئەتابەک ئەفراسیاب، ۶، ۸۶، ۸۷، ۸۸	ئەبووعیسا شادی، ۱۶۱
ئەتابەک سەعدی، ۱۶۷	ئەبولغەنایم موسلیم، ۱۴۰
ئەتابەکی شەهید، ۵۲	ئەبووماجید، ۷۶، ۱۶۳
ئەترەک، ۹۳۳	ئەبووموسلیم، ۱۸۱، ۴۴۳، ۵۱۸، ۷۳۸
ئەجەل سولتانی قاجار، ۶۳۸	ئەبووموسلیمی گۆدەرزى، ۱۰۹
ئەحسا، ۳۷۳، ۱۰۲۳	ئەبووموسا ئەشعەری، ۲۲۸، ۲۲۹
	ئەبوومەسعود ئەفەندی، ۸۶۹

،۱۹۵ ،۱۵۴ ،۱۴۱ ،۱۴۰ ،۱۳۹ ، ،۵۴۵ ،۵۴۴ ،۵۳۷ ،۵۳۰ ،۳۸۸ ،۳۳۸ ،۵۶۶ ،۵۶۵ ،۵۵۸ ،۵۵۴ ،۵۵۰ ،۵۴۶ ،۵۸۰ ،۵۷۹ ،۵۷۷ ،۵۷۶ ،۵۷۵ ،۵۶۹ ،۶۳۴ ،۶۳۰ ،۶۲۹ ،۶۱۳ ،۶۰۶ ،۵۸۱ ۹۰۷ ،۹۰۶ ،۹۰۰ ،۷۷۴ ،۶۹۸ ،۶۵۱ ،۶۳۶ ،۸۱۳ ،۷۸۹ ،۷۸۴ ،۷۸۲ ،۷۵۵ ، ۹۵۳ ،۹۱۸ ،۸۶۹ ،۸۴۲ ،۸۴۰	،۸۹ ،۸۶ ،۷۰ ،۶۹ ،۳۲ ،۱۴ ،۶ ،۲۳۴ ،۲۱۴ ،۲۰۷ ،۱۷۰ ،۱۵۷ ،۹۱ ،۹۰ ،۳۰۰ ،۲۹۰ ،۲۷۰ ،۲۶۹ ،۲۶۷ ،۲۶۶ ،۳۶۵ ،۳۶۲ ،۳۴۲ ،۳۳۵ ،۳۳۳ ،۳۱۴ ،۵۷۳ ،۵۶۳ ،۵۲۰ ،۴۳۱ ،۳۷۲ ،۳۷۱ ،۸۱۳ ،۷۹۳ ،۷۸۱ ،۷۷۳ ،۵۸۵ ،۵۸۱ ،۱۰۷۰ ،۱۰۴۷ ،۱۰۴۶ ،۱۰۴۵ ،۹۶۹ ،۸۴۹ ۱۰۷۱
،۸۴۴ ،۶۹۴ ، ،۶۰ ، ،۷۳۵ ، ،۶۹۵ ،۶۹۴ ،۶۹۳ ،۶۹۰ ، ،۵۳۷ ،۵۱۰ ،۳۸۸ ،۳۶۸ ،۱۵۴ ، ،۶۴۴ ،۶۲۳ ،۶۱۹ ،۵۹۵ ،۵۷۹ ،۵۷۸ ،۹۲۶ ،۹۲۱ ،۹۰۸ ،۹۰۷ ،۹۰۶ ،۶۵۱ ،۸۵۳ ، ،۱۰۵۹ ،	،۲۱ ،۱۸ ،۱۷ ،۱۵ ،۱۴ ، ،۳۵۷ ،۳۵۵ ،۳۵۲ ،۳۵۱ ،۳۵۰ ،۳۴۲ ،۳۷۹ ،۳۷۷ ،۳۷۵ ،۳۷۰ ،۳۶۵ ،۳۵۸ ،۴۲۲ ،۴۲۱ ،۴۱۰ ،۴۰۵ ،۴۰۴ ،۴۰۲ ،۹۴۵ ،۵۲۱ ،۵۱۲ ،۴۸۷ ،۴۸۵ ،۵۰۲ ، ،۹۲۲ ،۹۰۱ ،۸۳۸ ،۲۹۵ ، ،۱۰۴۹ ،۹۵۴ ،۹۲۸ ،۹۲۵ ،۹۲۴ ،۹۲۳ ،۱۰۸۹ ،۱۰۸۸ ،۱۰۵۵ ،۱۰۵۴
،۱۸۲ ،۱۸۱ ،۱۸۰ ،۶۶ ،۵۱ ، ،۲۹۲ ،۱۹۲ ،۱۹۰ ،۱۸۹ ،۱۸۸ ،۱۸۳ ،۴۹۹ ،۴۶۳ ،۴۴۹ ،۴۴۳ ،۲۹۵ ،۲۹۳ ،۹۲۳ ،۵۰۰ ،۴۸۸ ، ،۸۷۸ ،۸۵۳ ،۸۵۱ ،۶۷۴ ،۵۱۶ ، ،۱۰۰۵ ،۹۲۲ ،۸۹۳ ،۸۱۹	،۸۵ ، ،۹۰۸ ،۸۷۵ ،۸۶۵ ، ،۱۵۴ ،۶۹ ، ،۱۸۲ ،۱۸۱ ،۱۸۰ ،۱۵۷ ،۸۱۶ ، ،۹۰۷ ،۶۳۸ ، ،۸۴۸ ،

ئەرنووود، ۸۴۷	ئەرران، ۷۳۴، ۷۴۰، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۶۴
ئەرنووود، ۹۰۹	۹۸۴، ۹۷۴
ئەرنیدوو، ۹۰۹	ئەرزەرۆم، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۵۷، ۲۶۱، ۲۹۹
ئەریق، ۷۳۵	۳۰۸، ۴۳۴، ۴۶۴، ۴۹۱، ۴۹۲، ۷۹۹
ئەرسخان، ۳۳۳	۸۹۳، ۹۳۵، ۹۴۰، ۹۴۲، ۹۸۱، ۹۸۳
ئەرش، ۶۶۴	۹۸۴، ۹۹۹، ۱۰۰۱
ئەزاق، ۱۰۲۳	ئەرزەن، ۲۷۹، ۲۸۷، ۳۳۹، ۳۴۱، ۳۴۲
ئەزورنیق، ۸۲۹	۳۴۴، ۸۶۲
ئەژدەهاک، ۵۷	ئەرزەنجان، ۵۷۶، ۶۵۹، ۷۷۷، ۷۸۰
ئەسیان، ۹۲	۸۴۹، ۸۶۸، ۸۷۶، ۹۲۱
ئەسپایرد، ۱۵، ۵۳، ۳۵۸، ۳۷۰، ۳۷۲	ئەرسەلانی سەلجوقی، ۵۱، ۳۰۰
۲۷۳، ۶۱۸، ۶۲۳	ئەرش، ۹۸۱، ۹۸۲
ئەستورکی، ۲۷۹، ۵۵۷	ئەرغون، ۸۸، ۱۶۸، ۷۰۲، ۸۱۴
ئەستۆنی، ۵۴	ئەرغونخان، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۱۰۷، ۱۶۹
ئەستەراباد، ۶۷، ۶۵۲، ۷۲۱، ۷۳۹، ۷۷۲	ئەرگیلی، ۸۳۵، ۹۲۷
۸۱۸، ۸۲۶، ۸۴۴، ۸۵۷، ۸۶۱، ۸۶۵	ئەرمائیل، ۵۹
۸۷۷، ۸۹۰، ۸۹۵، ۸۹۹، ۹۰۱، ۹۱۲	ئەرمەنستان، ۶۰، ۶۴، ۲۴۵، ۲۹۸، ۳۰۰
۹۳۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۹	۳۳۸، ۴۸۳، ۵۲۲، ۵۲۴، ۵۲۹، ۵۳۰
ئەستەرکی، ۸۲	۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۵، ۵۶۷، ۵۸۶، ۶۲۱
ئەسعد، ۲۷۹، ۲۸۳، ۲۸۵، ۲۹۷، ۳۵۰	۱۰۲۳، ۶۶۲
۳۵۳، ۳۵۸، ۶۱۰، ۶۴۴	ئەرمەنی (ئەرمەن)، ۲۳۰، ۲۳۳، ۴۲۸
ئەسەد یافعیی یەمەنی، ۱۲۳	۵۳۱، ۵۳۹، ۵۴۴، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹
ئەسکەندەربولاغی، ۶۱۹	۵۵۸، ۵۷۸، ۶۴۰، ۶۹۳، ۹۵۲، ۱۰۳۵
ئەسکەندەربەگی تورکمان، ۵۰۳	۱۰۵۱، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۶۳، ۱۰۸۵

ئەفلاق، ۷۷۶، ۷۷۸، ۷۸۴، ۷۹۱، ۷۹۶.	ئەسكەندەرپاشا، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۹۰.
۸۰۶، ۸۲۸، ۸۵۴، ۱۰۵۹	۴۲۳، ۴۳۵، ۴۸۱، ۴۸۷
ئەقبووقا، ۷۰۳	ئەسكەندەرى جوتقوچ، ۴۵، ۵۲۷.
ئەقجەقوچە، ۷۲۷	۸۱۲، ۹۳۱
ئەكسەب، ۴۰۸	ئەسكەندەرىيە، ۸۳۷
ئەگىل، ۱۳، ۵۳، ۶۷، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷.	ئەسكەندەرشىتە، ۵۸۰
۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۴.	ئەسلان سولتانى ئوستاجلو، ۱۰۰۹
۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷	ئەسلەمز، ۱۱۲، ۱۸۸
ئەلاشار، ۷۷۶	ئەسماخانى شاملو، ۵۱۶
ئەلب نەرغون، ۶، ۸۴، ۸۵، ۸۹، ۱۶۸	ئەسوود، ۴۱۴
ئەلباق، ۲۰۴، ۲۰۹، ۲۱۳، ۴۷۴، ۴۷۶.	ئەسىل، ۳۳۳
۱۰۰۰	ئەسەداباد، ۷۳، ۱۵۸
ئەلباوتى، ۴۹۱	ئەسەددىن، ۱۹۶، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۳۳
ئەلبوستان، ۶۰، ۶۹۳، ۸۷۹	ئەسەددىن شىركۆ، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۷۳
ئەلبەسان، ۸۲۹	ئەسەددىنى چىنگ زىرپىن، ۹، ۱۹۷، ۲۰۰
ئەلپ نەرسەلان، ۲۹۹، ۳۲۱، ۵۱۷، ۶۷۳.	ئەغناپاد، ۷۴۴
۶۷۴	ئەفراسىياب، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۷۷۹
ئەلقاس، ۳۱۳، ۴۹۸، ۹۲۰	ئەفرەنگ، ۷۴۰
ئەلقاس مىرزا، ۴۰۵، ۴۶۱	ئەفرەيدون، ۷۶۱
ئەلقائىموبىللا، ۶۹	ئەفشار، ۸۹۷، ۹۱۹، ۹۳۱، ۹۶۶، ۹۷۱.
ئەللاقولى سولتان، ۱۰۴۱	۹۷۸، ۹۹۱، ۱۰۰۳، ۱۰۴۱
ئەللاوئىردى، ۳۰۹، ۳۳۳	ئەفشارى مەنسور، ۹۰۸
ئەلووباد، ۷۳۴، ۷۹۵	ئەفشەرى، ۹۲
ئەلوھند، ۴۳۱، ۴۳۵	

ئەمىر چوپان، ۷۱۶، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴.	ئەلۋەندبەگ، ۳۱۴، ۵۱۲، ۸۵۰، ۸۵۴
۷۲۵، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۳، ۷۳۹، ۷۴۰.	ئەلۋەندئاغاي قەوالىسى، ۳۵۲
۷۴۲، ۷۴۴	ئەلۋخان، ۴۲۳
ئەمىر حاجى توغاي، ۷۳۶	ئەلىياس، ۹، ۱۰۵، ۱۸۴، ۱۸۵
ئەمىر حىسامەددىن، ۸۵۶	ئەلىياس بەگى زولقەدر، ۸۵۵
ئەمىرخان، ۱۱۲، ۱۱۴، ۲۲۳، ۶۱۲، ۶۱۶،	ئەلىياس بەگى ئىقووت ئوغلى، ۸۵۵
۶۵۹، ۸۶۲، ۸۶۶، ۸۷۸، ۸۸۳، ۸۸۶.	ئەلىكساندر ژابا، ۳۲
۸۸۷، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۹۴.	ئەلەتاق، ۷۳۷
۹۹۶، ۱۰۳۶	ئەلەشكور، ۱۰۵۰
ئەمىرخانى توركمان، ۹۷۷، ۹۷۸	ئەلەكىس، ۴۹۱
ئەمىرخانى مووسلو، ۱۱۲، ۶۱۲، ۶۱۶،	ئەلەگز، ۴۹۱
۶۵۹، ۸۶۲، ۸۶۶، ۸۸۳، ۸۸۶، ۸۸۷.	ئەلەنجەق، ۷۴۶، ۸۰۴، ۸۴۶
۹۹۴، ۱۰۳۶	ئەلمكان، ۷۲۱
ئەمىر دانيال، ۱۰۴	ئەمىر تەيمور، ۸۹، ۱۰۷، ۱۷۰، ۱۹۳،
ئەمىر زوننون، ۸۶۱	۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۲۱۹، ۲۳۸، ۲۳۹،
ئەمىر شاھى، ۸۰۲	۲۸۱، ۳۰۱، ۳۶۱، ۴۶۶، ۵۶۰، ۵۶۸،
ئەمىر عەبدولباقى، ۸۶۸	۵۶۹، ۵۷۱، ۵۷۳، ۵۷۴، ۶۷۵، ۷۶۴،
ئەمىر موسافىر، ۷۳۳	۷۶۶، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴،
ئەمىر مەحمود، ۷۲۸	۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰،
ئەمىر نەجم، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۸، ۸۷۰.	۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶،
۸۷۱	۷۸۷، ۷۹۴، ۷۹۶، ۸۱۴، ۸۲۳، ۸۳۴،
ئەمىر نەجمى دووھم، ۸۶۸، ۸۷۰، ۸۷۱	۸۴۲، ۸۵۹، ۹۱۷، ۱۰۰۱
ئەمىر يادگار، ۱۹۵	
ئەمىر ئۇرتۇق، ۳۲۱	

۷۲۰، ۶۹۱، ۶۹۰، ۶۸۹،	ئەوبەررېووبار،	۸۸۳، ۱۶۶،	ئەمىرە دىياچ،
۸۱۰، ۷۷۶، ۷۶۴، ۷۳۴، ۷۲۴، ۷۲۳		۸۷۸، ۸۷۶،	ئەمىرە سولتانى موسلى،
۸۶۷، ۸۵۹، ۸۵۷، ۸۵۱، ۸۴۲، ۸۲۳		۵۰۲،	ئەمىنلو،
۹۱۵، ۹۱۱، ۹۰۲، ۸۹۹، ۸۹۶، ۸۷۰		۷۳۸،	ئەمىنەددىن،
۱۰۱۶، ۱۰۱۲، ۹۵۶، ۹۴۳		۱۵۴، ۱۵۳، ۱۴۰،	ئەمەوى (ئومەوى)،
۴۷۲، ۴۷۱، ۲۰،	ئەوليا بەگ،	۵۱۸، ۵۱۷، ۴۲۶، ۲۹۴، ۲۲۸، ۲۲۷، ۲۲۶	
۹۳۵،	ئەياز پاشا،	۹۲،	ئەنارەكى،
۹۵۶، ۹۲۴، ۸۲۳،	ئەياسۇفيە،	۳۷۷، ۳۷۵، ۱۳۰،	ئەنتاكيە،
۳۱۴،	ئەبىيە سولتان،	۷۹۷،	ئەنتاليە،
۱۴۴،	ئەبىيوب،	۵۵۷،	ئەنداكى،
۳۷۳،	ئەبىيوب بەگ،	۸۶۸، ۸۳۶،	ئەندخوود،
۱۴۸، ۱۴۶، ۱۱۹، ۵۱، ۸،	ئەبىيوبى،	۱۹۵،	ئەندخوودى،
۳۷۴، ۲۷۷، ۲۷۴، ۲۷۱، ۱۵۲، ۱۵۱		۷۳۴،	ئەندىنچىق،
۸۴۰، ۸۲۳، ۷۰۷، ۵۶۳، ۲۸۵		۱۰۷،	ئەندەكان،
۸۴۰، ۸۲۳،	ئەبىيوبى ئەنسارى،	۸۰۴، ۸۰۳، ۷۷۸، ۷۵۰،	ئەنكرووس،
۱۵۲، ۶۶،	ئىبراھىم،	۸۹۶، ۸۹۲، ۸۹۱، ۸۸۶، ۸۲۴، ۸۱۱	
۸۷۹،	ئىبنوئىبراھىم،	۱۰۲۳، ۹۵۱، ۹۵۰، ۹۱۳	
۱۷۶، ۱۶۶، ۱۵۴، ۱۳۸،	ئىبنوئەسىر،	۷۸۱،	ئەنكورىيە،
۲۴۴،		۵۰۴،	ئەنگوزان،
۵۱۰، ۳۲۲،	ئىبنوئەغرى بەردى،	۹۰۲،	ئەنووك ئوغلى،
۷۱۹، ۱۵۴،	ئىبنوئىحاجب،	۳۲۷، ۱۹۲، ۱۸۱، ۳۸،	ئەنوەر سولتانى،
۸۵۹،	ئىبنوئىحوسىن،	۳۳۶،	
۸۷۹،	ئىبنوئىحەش،	۱۵۸، ۷۳،	ئەھواز،

ئیدریسی دووهم، ۵۵۶	ئیبووچه‌جهری عه‌سقه‌لانی، ۳۷۴، ۲۳۷
ئیدریسییه، ۵۴۰	۴۲۹، ۴۲۶، ۳۹۴
ئیدنیک، ۴۲۸	ئیبووچه‌رفووش، ۸۷۹
ئیدووس، ۷۲۷	ئیبووچه‌له‌کان، ۱۳۸، ۱۴۲، ۱۵۷، ۱۷۶
ئیزه‌دخواست، ۹۲۲	۲۲۹، ۱۹۳
ئیزه‌دی، ۶۲، ۱۵۳، ۱۰۴۰	ئیبوو‌سساعی ئەلخازن، ۱۸۳
ئیساقچی، ۷۹۰	ئیبوو‌سه‌عد، ۸۷۹
ئیسپانیا، ۹۰۹، ۱۰۲۸	ئیبوو‌سه‌لاحی شاره‌زووری، ۱۵۴
ئیسپه‌رلوو، ۹۹۳	ئیبوو‌سه‌والم، ۸۷۹
ئیبستانبول، ۲۰۸، ۲۱۱، ۲۱۳، ۲۲۲	ئیبوو‌شه‌داد، ۱۹۷، ۲۱۵، ۲۲۸، ۲۷۲
۲۵۲، ۲۹۳، ۳۱۴، ۳۳۶، ۳۴۵، ۳۶۶	ئیبوو‌عه‌تا، ۸۷۹
۳۷۶، ۴۰۷، ۴۲۳، ۴۳۴، ۴۴۳، ۴۵۵	ئیبوو‌عه‌ساگر، ۲۲۷
۵۱۱، ۵۳۵، ۷۷۸، ۷۸۹، ۸۱۶، ۸۲۰	ئیبینه، ۵۱۶
۸۲۳، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۶۹، ۸۷۳، ۸۸۳	ئیبه‌سولتان، ۸۴۶، ۸۵۰
۸۸۴، ۸۸۷، ۸۸۷، ۸۹۱، ۸۹۹، ۹۱۰، ۹۱۲	ئیتالیایی، ۱۰۵۱
۹۱۷، ۹۱۸، ۹۲۰، ۹۲۸، ۹۳۲، ۹۴۱	ئیجه‌ک ئوغلای، ۹۵۸، ۹۶۲
۹۵۲، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۸۵، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵	ئیختیاره‌ددین، ۴۹۹، ۷۳۲، ۷۶۳، ۹۴۶
۱۰۳۵	۱۰۱۰
ئیبسته‌خر، ۸۵۳	ئیختیاره‌ددین حه‌سه‌ن، ۷۶۳
ئیبسته‌رغوون، ۱۰۲۴	ئیدرمید، ۷۳۴
ئیبسته‌رگوون، ۱۰۲۴	ئیدریس، ۴۲، ۱۵۳، ۲۵۳، ۲۹۷، ۳۱۶
ئیسحاقی که‌دکه‌نی، ۶۹۲	۳۱۷، ۵۱۸، ۵۳۴، ۵۳۵
ئیسرائیل، ۶۸۹، ۶۹۳	ئیدریسی بدلیسی، ۲۵۳، ۲۹۵، ۲۹۷
ئیسفه‌راین، ۸۷۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۸	۵۳۳، ۸۷۳

ئیرانشار، ۶۸، ۵۲۴	ئیمامی شافعی، ۱۰۱، ۱۳۴، ۱۴۳، ۱۵۳،
ئیررون، ۱۶، ۵۳، ۳۹۴	۷۱۷، ۵۴۰
ئیرهج نهوبهخت، ۶۹۸	ئینگستان، ۱۷۵، ۱۷۶
ئیرهشوهند، ۸۸۶	ئینالوو، ۱۱۷
ئیرهوان، ۲۵۵، ۴۳۶، ۹۹۳	ئینوز، ۸۲۳
ئیزرائیل، ۵۸، ۳۹۹	ئینونۆ، ۶۹۸
ئیزمیر، ۱۰۳۹	ئینهخواجه، ۸۵۱
ئیزنیق، ۶۹۸، ۷۱۶، ۸۴۲	ئینهگۆل، ۷۰۱، ۷۲۰
ئیزنیک، ۹۵۳	ئیزان، ۲۲، ۲۶، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۷، ۵۵،
ئیزنیکمید، ۷۳۲	۵۶، ۵۷، ۶۲، ۶۳، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۸۳، ۸۸،
ئیسپه رلوی، ۹۹۳	۱۰۱، ۱۰۳، ۱۰۸، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۵۳،
ئیلخانان، ۷۱۲	۱۶۷، ۱۷۰، ۱۷۲، ۱۸۰، ۱۸۷، ۱۹۲،
	۱۹۴، ۱۹۷، ۲۰۳، ۲۰۸، ۲۸۵، ۲۹۱،
	۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۷، ۳۰۱، ۳۳۰،
بابائهرده لان (بابهئهرده لان)، ۹، ۱۸۲،	۳۳۱، ۳۷۸، ۴۱۰، ۴۵۴، ۴۷۰، ۴۸۰،
۱۸۳، ۱۸۵، ۲۹۱، ۲۹۲	۴۸۱، ۴۸۹، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۷،
بابائیلاهی، ۸۳۵، ۸۵۸	۵۰۸، ۵۰۹، ۵۲۴، ۵۲۷، ۵۲۹، ۵۴۵،
بابابه هادور، ۷۲۱	۵۶۴، ۵۶۵، ۶۲۰، ۶۷۱، ۶۷۹، ۶۸۱،
باباحوسین، ۸۱۲، ۸۱۳	۶۸۳، ۶۸۵، ۶۹۲، ۶۹۸، ۷۰۱، ۷۰۲،
باباخاکی، ۸۷۶	۷۲۱، ۷۲۲، ۷۳۷، ۷۶۵، ۷۶۷، ۷۸۰،
بابادهم، ۴۳	۸۵۱، ۸۵۶، ۸۷۶، ۸۷۸، ۹۰۵، ۹۲۰،
باباعومهر، ۴۶۰، ۴۶۱	۹۲۷، ۹۲۹، ۹۷۳، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۸،
بابایادگار، ۴۹۸	۹۷۹، ۹۹۳، ۱۰۳۲، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۶۰،
	۱۰۶۳، ۱۰۶۵، ۱۰۶۹، ۱۰۸۷

بازیران، ۲۱۶	، ۴۴۸ ، ۴۴۰ ، ۲۹۶ ، ۶۶ ، ۵۴ ، ۱۹
بازیک‌به‌گی پورناک، ۸۶۳	، ۴۵۱ ، ۴۵۲ ، ۴۵۳ ، ۴۵۴ ، ۴۵۵ ، ۴۵۶
باستی، ۷۴۴ ، ۷۴۲	، ۴۵۷ ، ۴۵۸ ، ۴۵۹ ، ۴۶۳ ، ۴۶۵ ، ۴۹۹ ، ۵۳۳
باسکه، ۴۹۶	، ۳۱۴
باغن، ۳۳۶	، ۵۲۵ ، ۴۹۳
باغی جیهان‌نارا، ۸۷۵	، ۱۸۵ ، ۱۸۴ ، ۱۸۲ ، ۹
باغی زاغان، ۸۲۷ ، ۸۳۵ ، ۸۵۸ ، ۹۹۱	، ۸۱۸ ، ۸۲۰ ، ۸۲۴ ، ۸۶۰
باغی سپی، ۷۹۰ ، ۸۰۲	، ۸۶۸ ، ۸۷۰ ، ۸۷۱ ، ۸۷۷
باغی شه‌داد، ۵۸	، ۳۳۹
باغی مراد، ۸۵۶	، ۱۸۱
باقر کوره‌سی، ۷۹۰	، ۴۳۷ ، ۴۳۲ ، ۴۳۱ ، ۵۴ ، ۱۸
باکو، ۹۱۴ ، ۸۶۵ ، ۶۶۴ ، ۹۹۴	، ۶۷۴ ، ۱۳۵ ، ۱۲۱
بالوول‌بهگ، ۲۱ ، ۱۸ ، ۳۰۷ ، ۳۱۴ ، ۴۳۱ ، ۴۳۵ ، ۴۳۶ ، ۴۳۷ ، ۴۸۷ ، ۴۸۸ ، ۴۹۰	، ۹۸۳ ، ۷۳۴ ، ۹۱۰
بالی، ۲۵۷ ، ۲۶۰ ، ۲۸۵ ، ۲۸۶ ، ۸۱۶	، ۶۹ ، ۲۳۰
بالی‌کیسرا، ۷۳۴ ، ۷۹۴	، ۸۶۱ ، ۸۶۰ ، ۸۵۸ ، ۷۲۱
باله‌کان، ۴۳۹ ، ۷۸۸	، ۲۱۴ ، ۲۱۳ ، ۵۲ ، ۵۱ ، ۳۵ ، ۹
باله‌کی، ۵۵۷	، ۳۷۴ ، ۲۹۴
بامیان، ۱۰۷	، ۹۸۰ ، ۲۹۶
بان ئیستیفان، ۹۱۴	، ۶۳۸
بانوکی، ۴۲۸	، ۵۵۸
بانه، ۲۲ ، ۵۵ ، ۴۴۹ ، ۴۹۹ ، ۵۰۰	، ۳۵۰
باوله‌لی، ۴۲۶	، ۴۸۸ ، ۴۷۹ ، ۳۸۸ ، ۳۴۶ ، ۲۶۸
بایبورت، ۶۵۹ ، ۸۳۶	، ۶۱۹ ، ۵۹۵ ، ۵۳۷ ، ۴۹۱

۶۰۳، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۹۲،	بنی عەبادە، ۲۳۳
۷۵۵، ۷۶۰، ۷۸۳، ۷۸۸، ۸۰۶، ۸۱۰،	بنی عەبباس، ۲۱۴
۸۲۵، ۸۲۶، ۸۵۷، ۸۷۳، ۹۷۵،	بنی کیلاب، ۳۱۷
برایم یەنأل، ۷۵، ۷۶، ۱۶۲، ۱۶۴،	بنە مألەئى عوسمان، ۹۸۸، ۱۰۳۲،
برایم بەگ، ۲۰۹، ۲۱۲، ۳۷۳، ۵۵۶، ۶۵۱،	بۆتانی، ۹۲۶
۶۵۲، ۶۵۳،	بوخارا، ۴۶، ۸۱۴، ۸۴۸، ۸۷۱، ۸۷۲،
برایم بەگى قەرامان ئۇغلى، ۸۲۹،	۸۷۵، ۹۱۳، ۱۰۱۲،
برایم بەگى كورى قەلەندەر ئاغا، ۵۵۶،	بوخاریی حەنەفى، ۷۱۷،
برایم بەگى ئەوقەحى ئۇغلى، ۵۱۶،	بوختوننەسر، ۴۹۳،
برایم ئاغاى بلباسى، ۶۲۸، ۶۳۹،	بوختى، ۱۰، ۳۵، ۵۲، ۶۱، ۲۰۴، ۲۲۷،
بركە، ۲۳۰،	۲۲۹، ۲۳۳،
برووچىرد، ۷۳، ۱۱۷، ۸۴۶،	بوختەرى، ۱۳۸،
بریشى، ۵۵۷،	بوداق، ۱۹، ۱۹۰، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۶۸،
بلاستورران، ۲۳۳،	۴۷۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱،
بلان، ۲۳۳،	بوداق بەگ، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۲، ۲۰۰،
بلانوخ، ۵۴۹،	۳۴۳، ۴۱۰، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۴۶، ۴۵۵،
بلباسى، ۵۳۷، ۵۵۳، ۵۵۵، ۵۵۷، ۶۰۳،	۴۵۶، ۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۲، ۵۰۰،
۶۰۸، ۶۱۵، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۳۹، ۶۵۱، ۶۶۱،	بوداق چاوش، ۱۰۷۰،
بلبیس، ۵۵۳،	بوداق خانى چگنى، ۱۰۱۳،
بلقینس، ۲۸۴،	بوداقیان، ۴۶۸،
بلوچ، ۵۵۶،	بودلیان، ۳۳، ۳۶، ۵۵، ۶۰، ۶۲، ۶۴، ۶۶،
بلیجان، ۳۷۰، ۳۵۸،	۶۷، ۷۵، ۸۰، ۸۲، ۸۴، ۹۲، ۱۱۲، ۱۱۴،
بنی ئیسرائیل، ۴۵۰،	۱۱۵، ۱۱۹، ۱۲۶، ۱۲۸، ۱۳۴، ۱۴۵،
بنی تەغەب، ۲۲۸، ۲۲۹،	۱۸۵، ۱۸۸، ۲۱۵، ۲۲۵، ۲۲۶،

بولدوقانی، ۱۳، ۵۳، ۳۱۸	۳۰۱، ۲۷۹، ۲۷۴، ۲۶۷، ۲۴۸، ۲۳۰
بوھلی، ۲۱۵	۳۷۴، ۳۵۸، ۳۳۲، ۳۱۷، ۳۰۸، ۳۰۲
بووھیان، ۴۲۸، ۴۳۵، ۴۳۶	۴۰۹، ۴۰۸، ۴۰۴، ۳۹۶، ۳۹۲، ۳۸۶
بوودین، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۹۲، ۸۹۶، ۸۹۸	۴۸۲، ۴۷۷، ۴۷۰، ۴۶۸، ۴۳۵، ۴۱۴
۹۱۴، ۹۵۱، ۱۰۱۹	۵۴۸، ۵۰۲، ۵۰۱، ۵۰۰، ۴۹۸، ۴۹۰
بوورسا، ۷۲۴، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۵۴، ۷۵۶	۵۶۷، ۵۶۲، ۵۵۷، ۵۵۶، ۵۵۲، ۵۵۱
۷۷۶، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۹	۶۱۷، ۶۱۰، ۵۸۸، ۵۸۴، ۵۸۳، ۵۷۷
۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۸۰۶، ۸۱۶، ۸۴۱	۶۶۸، ۶۶۱، ۶۴۴، ۶۳۹، ۶۲۹، ۶۲۵
۸۷۴، ۹۲۸	۷۱۷، ۷۱۰، ۷۰۶، ۶۹۷، ۶۹۲، ۶۶۹
بووسهعید، ۷۳۵، ۸۳۳	۷۴۲، ۷۴۰، ۷۳۴، ۷۳۲، ۷۲۵، ۷۲۰
بوولی، ۳۹۷، ۴۰۰، ۴۰۲، ۷۹۵	۸۰۵، ۷۷۳، ۷۵۶، ۷۵۵، ۷۵۱، ۷۵۰
بوولی بهگ، ۴۵۶	۸۲۰، ۸۱۷، ۸۱۶، ۸۱۵، ۸۰۷، ۸۰۶
بوویه، ۷۲، ۷۴، ۱۵۸، ۱۵۹	۹۰۱، ۸۸۶، ۸۷۸، ۸۷۳، ۸۳۰، ۸۲۹
بۇتان (بۇتانی)، ۳۵، ۵۲، ۶۱، ۱۵۴	۱۰۳۲، ۹۸۴، ۹۳۴، ۹۲۹، ۹۲۰
۱۵۸، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹	بوراق، ۴۳
۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۸، ۲۴۱	بورھان، ۷۴۲، ۹۲۴، ۱۰۶۹
۲۴۲، ۲۴۴، ۲۴۶، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۴	بورھانه ددین ئەحمەد، ۷۷۷
۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۸، ۲۶۰، ۲۶۲، ۲۶۹	بورھانه ددینی تهوریزی، ۷۲۷
۲۸۲، ۲۸۵، ۲۸۹، ۲۹۷، ۳۵۰، ۳۵۳	بوروسا، ۶۳
۳۵۵، ۳۵۶، ۴۸۵، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۹۵	بوستان چەلەبی، ۹۵۵
۶۰۳، ۶۱۲، ۶۱۵، ۶۴۳، ۶۴۴، ۹۲۶	بوسیر (بوسیری)، ۱۷۳، ۴۲۷
بۇدوون، ۸۹۲	بوغدووز، ۶۵
بۇزاقلوو، ۶۹۴	بوغزی کسن، ۸۲۰
بۆسنی (بۆسنه)، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۶۴، ۸۲۹	بوغوزی، ۵۳۰

بۇكان، ۷۳۶	بەدیعوززەمان، ۹۲۷، ۹۲۴
بۇكووردىلىق، ۸۸۶	بەدەخشان، ۷۶۴، ۷۹۹، ۱۰۰۱
بۇكووردىلین، ۸۸۶	بەرازى، ۴۲۸
بۇلس، ۵۳۰	بەردىنچ، ۳۳۶
بۇلغای، ۶۹۰	بەردەع، ۵۶۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۹۴، ۱۰۱۳
بەجن، ۲۸۶	بەرزىكانى (بەرزەكانى)، ۷۲، ۷۵، ۱۵۸
بەجنەوى، ۲۷۰، ۲۷۹، ۲۸۵، ۲۸۶	۱۶۰، ۱۶۳
بەچ، ۸۹۸، ۹۱۵، ۹۵۱، ۱۰۲۶، ۱۰۲۸	بەرزىبە، ۱۳۰، ۱۷۵
بەحرەین، ۳۷۳	بەرغوز، ۷۵۵
بەحسەفەوى، ۸۲	بەرقاز، ۷۵۵
بەختىيارى، ۸۲، ۱۱۲، ۱۱۸	بەرقاس، ۸۹۱
بەدر، ۵، ۶، ۷، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۷، ۷۸	بەرقووق، ۵۷۲
۹۴، ۹۵، ۹۷، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۲، ۱۰۳	بەركەل، ۷۶۴
۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۶، ۲۳۴، ۲۶۵، ۲۶۶	بەرلاس، ۷۶۴
۲۶۸، ۲۸۶، ۶۴۶	بەرمەك، ۴۱۶
بەدربەگ، ۱۱، ۱۶۵، ۲۰۵، ۲۰۸، ۲۴۵	بەرمەكى، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۵۱۷، ۵۱۹
۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴	۵۲۰، ۵۳۰
بەدرخاننى شەرەقلوو، ۸۹۲، ۸۹۹	بەرورارى، ۲۱۵
بەدرخاننى ئوستاجلوو، ۶۵۱، ۹۰۲	بەستام، ۸۳۴، ۸۹۴، ۱۰۱۳، ۱۰۱۸
۹۱۹، ۹۲۳، ۹۶۶	بەستامئاغا، ۵۵۶
بەدرەددىن مەسعود، ۷، ۹۵، ۱۰۰	بەسرە، ۳۷۳، ۴۴۵، ۹۱۸، ۱۰۲۳
۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۵	بەسىيان، ۶۱، ۴۲۸، ۴۳۲، ۴۳۴، ۴۳۵
بەدرەددىنى دەقىقى، ۷۹۴	۴۳۶
بەلكوو قەباى، ۷۷۱	

به‌کریه‌گی رۆژبه‌یانی، ۶۵۰	به‌شیری (بی‌شیر)، ۲۱۶، ۲۶۷، ۲۷۹،
به‌گه‌به‌گ، ۹، ۱۸۵، ۱۸۶، ۴۴۳	۵۸۷
به‌ل، ۴۶، ۳۵۸، ۸۶۰، ۸۷۸	به‌علبه‌ک، ۶۱، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۴۷
به‌لخ، ۴۶، ۴۱۵، ۴۱۶، ۶۹۱، ۸۲۶، ۸۲۷	به‌غدا، ۳۳، ۵۱، ۷۰، ۷۳، ۷۴، ۸۳، ۸۸
۸۶۸، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۹۱۵، ۹۴۳	۹۲، ۹۴، ۹۵، ۹۷، ۹۸، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۱۵
۱۰۲۰	۱۱۶، ۱۱۸، ۱۲۱، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷
به‌لیج، ۳۵۸	۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۷، ۱۷۰
به‌ندی ماهی، ۷۷۴، ۹۲۱	۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۶، ۱۸۳، ۱۸۴
به‌ندی میران‌شا، ۹۹۸	۱۸۸، ۲۲۶، ۲۳۸، ۲۴۵، ۲۶۷، ۲۸۱
به‌هادینان، ۹، ۳۵، ۵۱، ۲۱۳، ۲۱۴	۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷
به‌هارلوی، ۱۰۸، ۱۰۰۴	۳۲۱، ۳۴۳، ۳۶۰، ۳۶۲، ۴۲۴، ۴۴۲
به‌هائوده‌وله، ۷۴	۴۴۹، ۴۵۲، ۴۵۴، ۴۶۶، ۴۷۰، ۴۷۸
به‌هائه‌ددین عومه‌ر، ۷۸۳	۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۳
به‌هائه‌ددین وه‌له‌د، ۷۲۷	۶۴۹، ۶۷۴، ۷۱۷، ۷۱۹، ۷۴۰، ۷۴۵
به‌هائه‌ددین به‌گ، ۱۴، ۳۴۲، ۳۴۴، ۳۴۵	۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۴، ۷۵۶، ۷۶۶، ۷۷۸
۳۴۶، ۳۵۲، ۳۵۸، ۳۷۳	۸۲۸، ۸۳۰، ۸۳۴، ۸۴۰، ۸۵۵، ۸۶۳
به‌هائه‌ددینه‌شیتته، ۳۴۵	۸۹۵، ۸۹۷، ۸۹۸، ۹۰۴، ۹۰۶، ۹۱۸، ۹۲۱
به‌هدین، ۳۷۴	۹۲۲، ۹۳۷، ۹۵۰، ۹۴۳، ۹۷۳
به‌هرام، ۵۵۸، ۱۰۴۸	۱۰۱۹، ۱۰۲۳
به‌همهن، ۸۱، ۴۹۳	به‌غداختوون، ۷۲۸، ۷۳۲، ۷۳۷
به‌هوات، ۵۵۸	به‌غدان، ۳۷۷
به‌یات، ۹۵، ۱۰۲، ۱۱۷، ۹۷۳	به‌کتابش‌قولی‌به‌گ، ۴۶۳
به‌یتولموقه‌دده‌س، ۱۲۶، ۱۲۸، ۱۲۹	به‌کراغا، ۶۰۰
۱۳۲، ۱۳۳، ۴۹۳	به‌کراغای‌بایه‌کی، ۵۹۹

بین گول، ۵۴۹	بهیرام، ۱۹، ۴۵۱، ۴۶۱، ۷۵۹
بیوراسپ، ۵۷	بهیرام خواجهی تورکمان، ۷۵۹
بیه پیش، ۶۶۲، ۸۸۰، ۹۵۷	بهیرام بهگ، ۱۰، ۱۷۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳
بیدانیان، ۸۲	۲۲۵
بیرمچوک، ۸۷۹	بهیروت (بیروت)، ۷۰، ۲۲۹، ۲۳۴
بیسین، ۲۶۷	۱۱۶۷، ۱۰۴۳
بیستون، ۶۴، ۸۸۰	بهیهق، ۷۳۸
بیشر، ۱۰۲	بیووری، ۵۵۷
بیغادوس، ۸۲۳	بیووزی، ۵۵۷
بیغرد، ۸۶۵، ۹۱۲	بیدیان، ۴۲۸
بیغراد، ۸۰۶، ۸۱۱، ۸۲۴	بیره، ۱۴۵
بیغره، ۷۵۶	بیرهجوک، ۸۷۹
بیلگرا، ۳۷۷، ۸۰۶، ۸۲۴، ۹۵۰، ۱۰۱۹	بیزانس، ۶۴
بیهنه نی، ۷۷۹، ۷۸۱، ۸۷۹	بیژهن ئوغلی، ۲۶۷، ۵۸۷
(پ)	بیسات، ۱۸۸
پاخی، ۷۵۰	بیسات بهگ، ۹، ۱۸۹، ۱۹۰
پازوکی، ۲۲، ۵۵، ۵۰۲، ۵۰۹، ۵۱۱	بیغا، ۷۶۰
۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۶۰۴، ۶۰۵	بیکیسی خاتون، ۴۳۰
۶۱۹، ۶۲۸، ۶۴۳	بیلال، ۴۶۹
پاسور، ۴۳۲	بیلان، ۱۰۵۶
پاسین، ۵۷۱، ۵۷۴، ۸۹۳، ۹۲۱	بیلاوه، ۴۹۸
پاشا خاتون، ۸۸، ۱۶۹	بیله جهک، ۷۰۱
پاشتین، ۷۳۸	بیله غانی ئهران، ۷۸۴
	بیله وار، ۹۰۱

پالوو، ۱۳، ۵۳، ۳۲۴، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹	پەری‌بەگی قۆج‌لوو، ۹۶۷
۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶	پەری‌خاتوون، ۶۶۴
پالەنگان، ۲۱، ۵۵، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶	پەریخان، ۹۷۰، ۹۷۷
پانشین، ۶۱۵	پەسیان، ۶۱
پاوه، ۴۹۶	پەشەنگ، ۶، ۹۰، ۹۱
پرتافی، ۵۵۷، ۶۴۰	پەیکان، ۲۳۳، ۳۹۸
پردی خاتوون، ۳۵۷	پیران، ۳۱۵، ۳۷۹، ۸۱۷
پردی دلۆپان، ۱۰۱۰	پیربوداق، ۱۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۹
پروفسۆر مینۆرسکی، ۶۰	پیربوداقی، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۸
پلنگان، ۲۱، ۵۵، ۴۹۴	پیربوداقی بابان، ۴۴۱
پنیانشی، ۲۰۴، ۲۰۷، ۵۱۶	پیربوداقی بە‌بەیی، ۴۴۹
پوغناد، ۶۵۱	پیربەدر، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۲۱
پۆلا چەنگسانگ، ۷۰۵	پیرتافی، ۵۵۷
پۆلا ئوغلن، ۸۵۱	پیرحوسپین‌بەگ، ۱۲، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷
پۆلاخان، ۷۳۴	۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۳
پۆلادئەحمەد، ۱۰۷۰	پیرمووسا، ۳۱۶، ۳۱۷
پووشەنگ، ۷۷۱	پیرمەنسور، ۳۱۵، ۳۱۶
پەرتک، ۱۲، ۵۲، ۳۰۸، ۳۱۰	پیرنەزەر، ۱۹، ۴۵۱، ۴۵۲
پەروادی، ۷۸۷	پیرئەحمەدبەگ، ۸۲۹
پەرووز، ۲۳۰	پیرمەحمەممەد، ۹۶۵، ۹۷۸، ۹۹۴
پەرویز چەلەبی، ۹۵۵	پیری خەلیفە‌ی حەمیدئیلی، ۸۱۷
پەرویزخان، ۳۷	پیشدادی، ۵۷
پەروین پیرەبابی، ۲، ۳۹، ۶۷۸	پیلەتەن، ۳۰۹
پەروەری، ۲۱۵	پیلەتەن‌بەگ، ۳۰۷، ۳۰۹

تاروم، ۷۱۶، ۸۵۶، ۸۹۲، ۹۳۹	پیترو رارش، ۹۱۲
تارومی قه‌زوين، ۸۵۶	پیترو واردین، ۸۹۱
تاروون، ۲۱۴، ۵۳۰، ۵۳۱	پیسیل، ۱۰۴۲
تاسنی (طاسنی)، ۳۵، ۵۴، ۶۱	پیشداد، ۵۷
تاش، ۴۲۸، ۹۵۸، ۹۶۰	پینج نه‌نگوست، ۷۴۸
تالش، ۶۷، ۱۰۱۷	
تالش همزه، ۱۰۱۶	(ت)
تالون، ۲۷۹	تاب، ۵۵۳
تاله‌قان، ۹۵۸	تاتار، ۱۶۹، ۷۸۱، ۹۸۱، ۹۸۳، ۹۸۴
تانزی، ۲۳۰	۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۱۰۲۰، ۱۰۲۹، ۱۰۴۹
تانزه، ۲۳۰	۱۰۵۴
تاهیر، ۵، ۷۴، ۷۵، ۱۶۲، ۱۶۴، ۵۱۹	تاتارسولتان، ۹۳۰
تاهیراوا، ۸۶۶	تاتوان، ۶۰۷، ۶۰۰، ۵۴۲
تاویت، ۳۳۸، ۵۵۳	تاتی ئوغلی، ۹۲۵
تایباد، ۷۷۱	تاتیک، ۳۶۵، ۶۲۹، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۷
تایجوو، ۷۰۴	تاجمیری نه‌سته‌ره‌کی، ۱۱۱
تبه‌کچی، ۸۷۷، ۹۱۲	تاجولملوک بووری، ۱۲۶
ته‌کورو، ۶۹۴، ۶۹۷، ۷۱۷، ۷۵۵، ۷۷۸	تاجیک، ۵۴۲، ۸۰۱، ۱۰۱۰، ۱۰۱۴
۸۳۹	تاجه‌ددین ئیبراهیم، ۸۱۶
ترابزون، ۸۲۸	تاجه‌ددین‌شا، ۷، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴
ترابلؤس، ۱۲۶، ۳۸۳، ۳۸۴	تاخی سورخاب، ۹۹۷
ترمیت، ۵۷۸	تاران (تهران)، ۳۲، ۵۲، ۵۷، ۶۰، ۷۰
تقلیس، ۳۴۲، ۵۶۵، ۶۶۸، ۹۱۴، ۹۸۰	۷۵، ۱۸۱، ۱۹۳، ۵۰۳، ۶۵۴، ۶۸۵، ۶۹۸
۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۸، ۹۹۳	۱۰۷۲، ۹۱۰

تومانباى چركەس، ۸۷۹	تكرىت، ۱۲۰، ۱۵۵، ۲۸۱، ۵۶۹
تومانچ تاغى، ۶۹۴، ۶۹۷، ۶۹۸	توربەت، ۹۵۶، ۹۸۹، ۹۹۰
تومانس، ۳۴۲	تورجان، ۳۰۹
توى، ۱۸۶	تورك (توركان)، ۳۰، ۹۲، ۹۴، ۲۹۷
تۆتۆش، ۵۱	۳۰۰، ۳۴۸، ۳۶۰، ۴۳۶، ۵۳۷، ۵۴۲
تۇرقلو (تۇرقلى)، ۷۷۷	۵۴۷، ۵۵۱، ۵۶۹، ۶۰۷، ۶۹۲، ۷۱۱
تۇرۇق، ۹۸۳	۷۴۲، ۸۰۱، ۸۴۱، ۸۶۳، ۱۰۱۰، ۱۰۱۴
تۇغان، ۶۹۰	توركىستان، ۶۳، ۶۵، ۸۹، ۵۲۹، ۷۶۴
تۇقاتى بايوندىرى، ۶۵۹	۸۱۰، ۸۱۵، ۸۱۹، ۸۲۹، ۸۴۸
تۇقماق، ۲۴۹، ۵۱۴، ۹۶۸، ۹۹۳، ۱۰۰۰	توركمان، ۱۹۶، ۲۱۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳
تۇقمتور، ۶۹۰	۳۲۸، ۳۲۹، ۳۶۱، ۵۱۰، ۵۷۱، ۵۷۴
تۆلەك بەھادور، ۹۴۳	۵۷۶، ۵۷۹، ۵۹۵، ۶۱۷، ۷۰۱، ۷۵۹
تۆمشوار، ۹۲۵، ۱۰۲۳	۷۸۶، ۷۸۸، ۷۹۲، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱
تۆمەنخانە، ۷۶۴	۸۰۲، ۸۰۳، ۸۲۳، ۸۳۵، ۸۴۹، ۸۵۲
تۇنىكبۇن، ۹۶۲	۸۵۴، ۸۷۶، ۸۹۵، ۸۹۸، ۹۰۲، ۹۰۶
تورر، ۲۸، ۲۹، ۵۶، ۵۷، ۶۲، ۲۳۰، ۲۴۶	۹۰۷، ۹۲۷، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۸، ۹۴۰
۲۴۸، ۲۵۳، ۲۷۹، ۲۸۵، ۵۴۵، ۶۷۱	۹۶۷، ۹۷۱، ۹۷۴، ۹۷۷، ۹۷۹، ۹۸۵
۶۸۱، ۷۰۱، ۷۶۵، ۸۵۶، ۹۷۳	۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۱۳
تورران، ۲۸، ۲۹، ۵۶، ۵۷، ۶۲، ۵۴۵	توركمانات، ۶۶۴
۶۷۱، ۶۸۱، ۶۹۸، ۷۰۱، ۷۶۵، ۸۵۶، ۹۷۳	توركيا، ۳۷، ۱۵۳، ۲۱۶، ۵۱۷
توررېنىس، ۷۵۵	توغا تېمور، ۷۲۱
توررسون، ۷۰۱	توغراى، ۷۰۸، ۷۶۴
توررغود، ۸۴۳، ۹۳۷	توغرۇل بەگى سەلجوقى، ۷۰، ۷۶
توررېنىس، ۷۵۵	تولداى يەلداجى، ۸۷

تہ قیہ ددین، ۱۲۳، ۱۲۷، ۱۳۰، ۹۳۲،	تووسی، ۶۳، ۲۹۴
۹۴۲	توسییا، ۷۹۰
تہ کوور، ۶۹۴، ۷۱۷، ۷۵۵، ۷۷۸، ۸۳۹	توشانلوو، ۷۶۰
تہ کوور بیکاری، ۷۱۷	تووقات، ۷۷۷
تہ کوور چایری، ۸۳۹	توقیا، ۸۵۱
تہ کووری ئیستانبوول، ۷۸۹	تہ برسہران، ۸۵۲
تہ کهلوو، ۲۴۳، ۲۴۳، ۵۰۸، ۶۱۶، ۶۲۳،	تہ بریہ، ۱۲۸، ۱۷۴
۶۴۹، ۸۶۶، ۸۶۸، ۸۹۰، ۸۹۲، ۸۹۴،	تہ بس، ۸۵۶، ۸۷۵
۸۹۵، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۴، ۹۰۵،	تہ بسی گیلہ کی، ۱۰۱۶
۹۰۶، ۹۱۱، ۹۱۴، ۹۱۶، ۹۳۰، ۹۴۴،	تہ کچی، ۹۱۲
۹۴۶، ۹۶۹، ۹۷۱، ۹۷۸، ۹۹۴، ۱۰۰۲،	تہ ختی سولہ یمان، ۱۰۰، ۸۵۵
۱۰۰۴	تہ رازہک، ۹۴
تہ گوودار ئوغلان، ۷۰۲	تہ تووس، ۱۳۰
تہ لعه شتہرہ، ۱۷۳	تہ رجیل، ۱۷، ۵۴، ۴۰۷، ۴۰۹، ۴۱۰،
تہ لختان، ۸۶۶	۴۱۴، ۴۱۴
تہ مووقی، ۳۳۹	تہ رزا، ۵۵
تہ نزی، ۲۳۰، ۲۳۳، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۶۰،	تہ رساق، ۱۱۵
۲۶۱	تہ رسووس، ۶۹۴
تہ نورہ، ۱۸۶، ۲۹۲	تہ رگہوہر، ۲۰، ۵۴، ۴۶۹، ۴۷۲، ۴۷۳
تہ ہیری، ۲۳۳	تہ رمہز، ۷۲۷
تہ وایی، ۸۲	تہ رغه (تہ رقه)، ۴۶۸
تہ واشی، ۱۵۰	تہ رہک، ۴۴۷
تہ وائش، ۹۵۸	تہ سوو، ۹۹۹، ۱۰۰۰
تہ وایی، ۸۲	تہ سووک، ۶۲۹

ته‌موری له‌نگ، ۹۰، ۲۳۴، ۵۲۰، ۵۷۲،	ته‌وریز، ۸۴، ۲۱۰، ۲۲۳، ۲۴۴، ۲۴۵،
۶۷۵	۲۵۷، ۲۶۱، ۲۸۴، ۲۹۳، ۲۹۵، ۳۰۳،
ته‌مورییه‌کان (ته‌مورییان)، ۱۰۷،	۳۴۱، ۳۶۰، ۳۶۸، ۴۲۳، ۴۳۳، ۴۶۳،
۸۳۲	۴۶۵، ۴۶۶، ۴۷۰، ۴۷۸، ۴۸۲، ۵۰۴،
تیلاوهر، ۴۹۸	۵۱۱، ۵۱۵، ۵۱۹، ۵۲۱، ۵۴۵، ۵۶۷،
تیلی، ۲۱۵	۵۷۴، ۵۹۱، ۶۱۰، ۶۲۴، ۶۲۹، ۶۳۸،
تیرمید، ۸۷۰	۶۴۰، ۶۴۷، ۶۵۱، ۷۰۴، ۷۰۷، ۷۱۰،
	۷۱۳، ۷۱۵، ۷۱۹، ۷۲۵، ۷۴۰، ۷۴۴،
(ج)	۷۴۵، ۷۴۷، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۶۵، ۷۶۶،
جاستۆلان، ۲۳۰	۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴،
جاقش، ۳۰۰	۷۸۶، ۷۸۸، ۷۹۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۲۸،
جان مالکۆلم، ۱۸۰، ۱۸۱	۸۳۰، ۸۳۴، ۸۳۸، ۸۴۰، ۸۴۷، ۸۴۹،
جاماسب، ۵۵۸، ۵۴۴	۸۵۰، ۸۵۳، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۸۷، ۸۸۸،
جامی، ۵۳۶، ۶۶۰، ۶۶۹، ۱۰۳۹، ۱۰۷۲،	۸۸۹، ۸۹۰، ۹۰۰، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴،
جان بیردی، ۸۵	۹۰۶، ۹۰۸، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۴،
جان‌چنهره، ۹۱۵	۹۱۵، ۹۱۸، ۹۲۰، ۹۲۸، ۹۷۹، ۹۸۰،
جان‌به‌خش، ۱۶۸	۹۹۶، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۵،
جان‌به‌خشست، ۸۴	۱۰۲۳، ۱۰۵۱، ۱۰۷۰،
جان‌پۆلا (جان‌پۆلاد)، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸،	ته‌مورتاش، ۳۳۲، ۷۳۹،
۱۰۹۱، ۳۷۹	ته‌مورخان، ۹، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۴۷۳،
جان‌پۆلابه‌گ، ۱۵، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹،	ته‌مورخانی ئه‌رده‌لان، ۱۰۴۲،
۳۸۳، ۳۸۱، ۳۸۰	ته‌مورسولتان، ۸۶۱، ۸۷۵،
جانگیر، ۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۲، ۱۱۶، ۳۰۹،	ته‌مورش، ۷۷۰، ۷۷۲، ۷۷۴، ۷۸۱،
۹۵۴، ۹۵۳، ۹۲۸، ۴۳۱	

جورجان، ۷۲۱، ۷۷۲، ۸۱۱، ۸۲۶	جانگیربگ، ۴۳۱، ۴۳۳، ۴۳۷
جورماغون نۆیان، ۵۶۵، ۵۶۷	جانم چرکەس، ۸۸۸
جوغتای، ۸۲۶، ۸۵۱، ۸۶۱، ۸۷۷	جانئیک، ۷۷۷
جونه‌یدمیرزا، ۹۷۴	جزیر، ۵، ۱۰، ۵۱، ۵۲، ۶۹، ۲۲۶
جۆرجیا، ۱۰۳۸، ۱۰۴۲	جزیره، ۵، ۱۰، ۵۱، ۵۲، ۶۷، ۶۹، ۷۱
جۆرەس، ۴۷۶	۱۴۳، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۷، ۱۵۸، ۲۰۴
جۆله‌میڭ، ۲۱۰، ۲۱۳	۲۰۵، ۲۰۸، ۲۱۶، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸
جووجی، ۷۲۱، ۷۶۵، ۸۵۱	۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶
جووجی فشاری، ۷۶۵	۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲
جوودی، ۲۶۵	۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۹
جوورەقان، ۷۳	۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷
جوورەقان، ۷۳	۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳
جون، ۷۶۱	۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۸، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۸۶
جەبەل سەھیون، ۳۷۶	۲۸۹، ۲۹۵، ۲۹۷، ۳۴۲، ۳۵۰، ۳۵۳
جەبەل نابلس، ۸۷۹	۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۸، ۳۹۹، ۴۷۴، ۴۸۴
جەبەلە، ۱۳۰	۵۶۲، ۵۶۹، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۲۱، ۱۰۵۲
جەددە، ۵۲۹	جزیره‌ی عومەرییە، ۱۳۸، ۲۳۰، ۲۸۶
جەرمان، ۶۶۱	۴۷۴، ۴۸۴
جەزایر، ۴۳۵	جگەرمش، ۷۱
جەسسەن، ۱۱۵	جنگروی، ۹۲، ۹۴
جەسقە، ۴۰۴، ۴۲۸	جنگوردی، ۹۲، ۹۴
جەشنگیری، ۷۱۸	جوانەکی، ۸۲
جەعبەر، ۵۲	جوبرائیلی، ۴۳
	جوربادەقان، ۸۵، ۱۰۸، ۱۱۳

جه‌مشید، ۳۷، ۵۷، ۵۸، ۲۸۴، ۳۵۹.	جه‌عفر، ۳۱۴، ۴۰۸، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۸۷.
۱۰۲۲، ۹۷۰	۸۷۳، ۵۲۰، ۵۱۸
جه‌مشید ئه‌میر به‌ختیاری، ۳۷	جه‌عفر به‌گ، ۱۳، ۱۵، ۳۲۷، ۳۸۰، ۳۸۱.
جه‌مشید به‌گ، ۴۹۵	۴۸۸، ۴۸۵
جه‌مشید خان، ۹۵۷	جه‌عفر به‌گی که‌نگر لوو، ۹۳۹، ۹۴۱
جه‌مشید شا، ۴۱۴، ۴۵۰، ۷۲۲	جه‌عفر پاشا، ۲۱۰، ۲۱۱، ۳۶۸، ۴۶۵.
جه‌میل، ۳۱۷	۴۸۰، ۴۸۲، ۹۹۷، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳.
جه‌میل رۆژ به‌یانی، ۸، ۱۲، ۲۳، ۲۴، ۳۳.	۱۰۰۵
۱۸۲، ۱۵۳، ۹۲، ۸۴، ۷۶، ۷۵، ۷۰، ۳۶	جه‌عفر پاشای خادم، ۹۹۷
۱۸۷، ۱۸۸، ۱۹۰، ۲۲۷، ۲۹۱، ۲۹۲	جه‌عفری سادق، ۱۲۱، ۱۳۵
۶۷۳، ۵۷۲، ۵۲۴، ۵۱۷، ۵۰۲، ۳۷۹، ۲۹۹	جه‌غه‌توو، ۷۳۶
جه‌ناباد، ۱۰۰۶، ۱۰۱۶	جه‌قنده‌کان، ۷۷
جه‌نکوردی، ۹۲، ۹۴	جه‌لالوده‌وله، ۷۴
جه‌هروود، ۶۵۲	جه‌لالی، ۱۰۹۲، ۱۰۵۳، ۵۶۹
جه‌هیر، ۷۰، ۷۱، ۱۵۷	جه‌لال‌ئاغا، ۶۰۴
جه‌وازهر، ۴۳۵، ۹۱۸	جه‌لاله‌ددین سو‌یورغه‌تمیش، ۷۳۱
جه‌یحون، ۶۱۶، ۷۱۲، ۷۲۷، ۸۱۴	جه‌لاله‌ددینی ده‌وانی، ۸۳۳
۸۷۵، ۱۰۰۱	جه‌لاله‌ددینی رۆمی، ۵۲۱، ۷۲۶، ۸۸۴
جیغال ئوغلی، ۹۹۳، ۹۹۸، ۹۹۹	جه‌م، ۵۸، ۳۴۴، ۶۶۶، ۶۶۷، ۸۴۳، ۹۴۹.
جیغاله‌زاده، ۱۷۱، ۱۰۲۹، ۱۰۵۱	۱۰۱۶
جیله‌کی، ۲۷۹	جه‌ماله‌ددین به‌در، ۱۰۱
(چ)	جه‌ماله‌ددین خدر، ۷، ۱۰۳، ۱۰۵
چابوقلوو، ۴۵۹	جه‌ماله‌ددین ئه‌فرۆم، ۷۱۹
	جه‌م سولتان، ۸۴۳

چوہاسولتان، ۶۲۳، ۶۲۴، ۸۹۰، ۸۹۱،	چالڈیران، ۱۸۰، ۲۸۴، ۲۹۵، ۲۹۷، ۳۰۳،
۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۷، ۸۹۹، ۹۰۰	۳۱۴، ۳۲۶، ۴۰۳، ۴۲۱، ۴۳۱، ۴۹۱،
چہرمن، ۷۶۰	۵۱۱، ۶۲۱، ۸۷۶، ۸۸۱
چہرموگ (چہرمنک)، ۱۳، ۵۳، ۳۳۶،	چالی گولی، ۶۱۷
۳۳۸	چاودہی ٹہسکہ ندر، ۵۲۷
چہرہ نداب، ۸۹۱، ۹۹۹	چخورسہ عد (چغورسہ عد)، ۱۱۹، ۲۴۹،
چہقا، ۷۹۰	۴۹۱، ۵۱۵، ۵۷۴، ۸۹۳، ۹۲۵، ۹۳۶،
چہقورواوا، ۶۹۴	۹۶۱، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۹۳
چہکمہن، ۸۳۶	چرکس، ۱۹۶، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۷۵، ۳۷۶،
چہلدر، ۲۰۳، ۲۴۹، ۳۴۷، ۳۹۸، ۴۱۳،	۴۲۳، ۴۳۱، ۵۷۲، ۶۶۶، ۸۵۲، ۸۷۹،
۹۸۰، ۹۸۱	۸۸۰، ۸۸۵، ۹۱۹، ۹۳۷، ۹۴۲، ۹۶۷،
چہلہ بی، ۲۴۱، ۷۸۷، ۷۹۳، ۸۷۳، ۹۵۵	۹۷۱، ۹۸۱، ۹۹۵، ۹۸۸
چہلہ بی لوو، ۲۴۱	چرکس مہممود، ۹۳۷
چہمچہ مال، ۸۸۰	چگنی، ۲۲، ۵۵، ۵۰۱، ۵۰۷، ۵۰۸، ۹۱۱،
چہمشکہ زہک، ۱۲، ۵۲، ۲۹۹، ۳۰۱،	۱۰۰۸، ۱۰۱۳
۳۰۲، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۱۰، ۳۱۱، ۴۹۱،	چل دوختہ ران، ۸۶۰
۵۰۲، ۵۱۴	چناران، ۸۳۴
چہملیک، ۲۳۸	چوبقجور، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳،
چہمی خوشاب، ۴۷۵	۴۲۴، ۸۳۱
چہمی گہ دووس، ۸۷۲	چوروم، ۷۹۹
چہمی میر ٹہحمہد، ۴۷۵	چوغتای، ۵۷۴
چہمشیتہ، ۲۱۵	چۆمی ئارپہ، ۸۹۳
چہنبہری، ۴۰۱	چۆملی مہممودی، ۸۶۶
چہنگلہ، ۱۱۰	چوورلی، ۸۸۳، ۸۶۹،

حاجی به‌گی دونبولی، ۴۷۷، ۴۸۱، ۹۰۷	چه‌نگیزخان (چه‌نگیز، چه‌نگیزی)، ۸۳
حاجی به‌گییه، ۵۴۰	۸۸، ۱۶۹، ۱۸۲، ۱۹۶، ۲۸۰، ۳۰۱، ۵۲۱
حاجی حه‌سه‌ن‌زاده، ۸۴۲	۵۶۴، ۶۹۰، ۷۰۲، ۷۰۸، ۷۲۱، ۷۳۵
حاجی خه‌لیفه‌ی ئیستانبولی، ۵۳۷	۷۶۴، ۷۶۵، ۷۸۷، ۹۷۳
۸۴۳	چیای ئوحد، ۶۴۶
حاجی رۆسته‌م‌به‌گ، ۱۲، ۳۰۲، ۳۰۴	چیای جوودی، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۶۷
۳۰۵	چیای خه‌تلان، ۶۱۳
حاجی شیخ، ۱۹، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴	چیای رمانه، ۴۳۲
۴۵۷، ۴۵۶	چیای زه‌یتون، ۱۷۴
حاجی شهره‌ف، ۲۳، ۲۴، ۵۶، ۵۶۹	چیای کلارو، ۹۷، ۱۱۸
۵۷۰، ۵۷۱، ۶۴۷، ۶۷۵	چیای نمرود، ۵۴۷، ۵۵۱
حاجی عومر، ۲۰، ۴۶۱، ۴۶۲	چیچه‌کتوو، ۸۶۸
حاجی نه‌ورۆز، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰	چین، ۵۳۸، ۷۰۵، ۸۰۲، ۹۳۹، ۹۵۹، ۹۸۶
حاجی کوری عومر، ۲۱۳، ۲۱۴	چیکه‌ک، ۸۷۰
حافظ یوسف‌شا، ۷۶۹	چیگیل، ۶۱۴
حافظ ئه‌حمه‌دپاشا، ۲۲۶	چیه، ۱۰۲۳
حافظی ئه‌بروو، ۸۰۲	
حافظه‌ددین محهمه‌دی کوردی، ۷۸۳	(ح)
حاکم، ۳۱۸، ۷۰۲، ۷۸۴، ۸۵۴، ۹۹۰	حاته‌می ته‌ی، ۳۱۰، ۳۳۵
۱۰۱۴، ۱۰۲۰	حاجی ئاغای میهماندار، ۹۱۵
حله، ۱۸۶، ۹۰۵	حاجی به‌کتاش، ۷۷۷، ۸۹۳
حلی، ۷۱۷	حاجی به‌گ، ۲۱، ۲۰۳، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۱
حوسولی، ۴۲۸	۳۶۹، ۴۰۵، ۴۷۷، ۴۸۱، ۴۸۵، ۴۸۷
حوسین‌ئاغا، ۲۵۰، ۳۵۲، ۳۵۳	۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۳

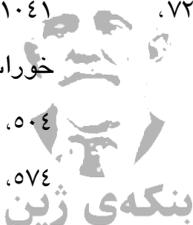
حوسین حوزنی موکریانی، ۱۵۹، ۱۶۰،	حوسینتی، ۲۳۰
۱۶۳، ۱۶۶، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴،	حولوان، ۷۳، ۷۵، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴،
۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۶۷۴	۴۰۸، ۴۹۶
حوسین کیای جه‌لاوی، ۸۵۵	حومس، ۵۱، ۱۲۱، ۱۴۷، ۷۱۱
حوسین به‌گ، ۱۳، ۱۵، ۱۷، ۱۱۳، ۱۱۴،	حه‌یب‌به‌گ، ۱۵، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۹، ۳۸۱،
۱۸۶، ۲۰۰، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۸۵، ۲۸۶،	۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵،
۳۰۸، ۳۱۴، ۳۲۸، ۳۴۲، ۳۷۹، ۳۸۰،	حه‌به‌شه، ۴۲۷،
۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۳۳،	حه‌ججایی کوری یووسف، ۴۴۵،
۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۵۵، ۴۵۶،	حه‌رامی بلاغی، ۵۱۶،
۴۶۸، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۶، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳،	حه‌رران، ۱۴۱، ۱۵۷،
حوسین به‌گی به‌جنه‌وی، ۲۸۵	حه‌رقان، ۶۶۱،
حوسین به‌گی داسنی، ۴۴۲، ۴۴۵،	حه‌رکام، ۹۵۹،
حوسین به‌گی لاله شاملوو، ۸۵۶، ۸۶۴،	حه‌ریر، ۲۹۱، ۴۴۰، ۴۴۵، ۵۱۹، ۹۷۴،
حوسین به‌گی ئوستاجلوو، ۹۳۸	حه‌زره‌تی سوله‌ییمان، ۲۴۶،
حوسین به‌گی یه‌ساوول‌باشی، ۹۴۳	حه‌زره‌تی عه‌بیاس، ۳۱۵، ۳۷۴،
حوسین پاشا، ۲۵۹، ۲۹۲، ۳۸۴، ۴۷۱،	حه‌زره‌تی عه‌لی، ۲۲۸، ۷۶۲، ۹۰۲،
حوسین جان به‌گ، ۱۳، ۳۳۲، ۳۳۳،	حه‌زره‌تی محهمه‌د، ۶۱، ۴۲۹، ۸۱۵،
حوسین خان به‌گی حه‌سه‌تلوو، ۹۷۹	حه‌زره‌تی نووح، ۲۳۰، ۲۶۵،
حوسین عه‌لی، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳،	حه‌زره‌تی ئه‌بووبه‌کر، ۹۷۶،
حوسین عه‌لی به‌گ، ۲۲، ۲۳، ۵۱۰، ۵۱۳،	حه‌زؤ، ۱۴، ۵۳، ۶۷، ۲۵۱، ۲۵۹، ۲۶۳،
حوسین قولی به‌گ، ۴۷۶، ۹۴۵،	۲۷۹، ۳۳۸، ۳۴۲، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶،
حوسین کوری مه‌سعود، ۷۳	۳۵۰، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶،
حوسین کوری مونسوور، ۷۲	۳۵۸، ۳۶۶، ۳۹۹، ۴۰۱، ۴۳۴، ۴۳۷،
حوسینتی سه‌عدلوو، ۸۵۷	۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۹، ۶۵۳،

هه‌سه‌ن به‌گی شاملوو، ۸۵۴	هه‌زۆبیان، ۴۵۰
هه‌سه‌ن به‌گی مه‌حموودی، ۲۰۷، ۳۶۹	هه‌سه‌ن شادمان، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۷۰
۳۷۱، ۶۶۶	۸۷۲
هه‌سه‌ن به‌گی ئاق‌قۆیلوو، ۱۹۷، ۲۴۱	هه‌سه‌ن‌کیف، ۱۱، ۵۲، ۲۷۱
۲۸۲	هه‌سه‌ن‌ه‌وییه، ۵، ۵۱، ۷۲، ۷۳، ۷۵، ۱۵۸
هه‌سه‌ن به‌گی یووزباشی، ۹۳۶، ۹۳۷	۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۳، ۴۶۹
هه‌سه‌ن پاشای خادم، ۱۰۱۳	هه‌سیری، ۵۰۲
هه‌سه‌ن رۆملوو، ۴۶۰	هه‌سه‌ن، ۹، ۱۰، ۷۴، ۱۵۶، ۱۸۴، ۱۸۵
هه‌سه‌ن سولتانی فیج ئۆغلی، ۹۳۳	۱۸۸، ۲۱۹، ۲۲۸، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹
هه‌سه‌ن‌ه‌لی، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳	۲۹۰، ۳۶۹، ۳۹۴، ۴۰۱، ۴۰۸، ۴۷۰
هه‌سه‌ن‌کیف، ۱۱، ۵۲، ۶۷، ۱۵۴، ۱۵۶	۴۷۶، ۵۸۳، ۵۹۷، ۷۰۴، ۷۱۷، ۷۳۷
۲۲۴، ۲۵۱، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۴، ۲۷۵	۷۶۷، ۸۱۳، ۹۷۵
۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲	هه‌سه‌ن‌ئاغا، ۳۸۴، ۹۳۸
۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸	هه‌سه‌ن‌ئاوا، ۱۹۰
۲۸۹، ۲۹۸، ۳۴۲، ۳۷۷، ۴۰۸، ۵۱۰	هه‌سه‌ن چه‌نبه‌ری، ۴۰۲
۶۱۵، ۶۴۴	هه‌سه‌ن به‌گ، ۱۳، ۱۵، ۱۷، ۲۰، ۲۱
هه‌سه‌نی سامسوونی، ۸۴۲	۱۷۰، ۲۰۷، ۲۹۱، ۳۲۲، ۳۳۴، ۳۴۳
هه‌سه‌ن‌شاشین، ۱۲۱، ۱۳۵	۳۶۲، ۳۶۷، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۴۰۵
هه‌سه‌ن‌ه‌نجبه‌ر، ۱۰۷۰	۴۰۶، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۶۴، ۴۶۷، ۴۷۱
هه‌سه‌ن‌وێردی تورکمان، ۹۰۲	۴۷۸، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴
هه‌سه‌ن‌شامحه‌مه‌د، ۸۷۴	۴۸۷، ۵۱۹، ۵۸۸، ۵۹۱، ۶۵۹، ۸۳۱
هه‌سه‌ن‌نووره‌دینی، ۹۴۲	هه‌سه‌ن به‌گی بایوندوری، ۸۳۱، ۸۳۶
هه‌سه‌ن‌ه‌دین ئیدریس، ۵۳۳	هه‌سه‌ن به‌گی پالووه‌ی، ۶۴۳
هه‌سه‌ن‌ه‌م، ۴۲۷، ۵۱۸	هه‌سه‌ن به‌گی هه‌لوچی ئۆغلی، ۹۷۷

حه‌لقو و بیکار، ۸۹۹	حه‌یدره‌پاشا، ۹۸۸، ۹۹۵، ۱۰۰۷، ۱۰۱۳
حه‌له‌ب، ۵۱، ۱۲۷، ۱۳۰، ۱۳۸، ۱۴۵	حه‌یدره‌محه‌ممه‌د، ۸۵۹
۱۷۶، ۱۷۷، ۲۹۳، ۳۱۷، ۳۲۱، ۳۳۱	حه‌یدهری، ۱۵۴
۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۸، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۴	حه‌یدره‌ئاغا، ۵۵۶
۵۶۱، ۶۲۸، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۹۳، ۷۱۴	حه‌یفا، ۱۲۸
۷۱۹، ۸۴۰، ۸۴۲، ۸۷۹، ۹۰۳، ۹۲۱	حه‌یتتین، ۱۷۳
۹۲۸، ۹۶۱، ۱۰۹۱	حه‌یجاز، ۱۴۳، ۳۳۴، ۳۴۸، ۸۰۸، ۱۰۲۳
حه‌ما، ۵۱، ۱۲۷، ۱۳۰، ۲۷۴، ۲۸۳، ۳۷۵	حه‌یساموده‌وله، ۷۵، ۱۶۳، ۱۶۴
۷۱۱، ۸۵	حه‌یسامه‌ددین به‌در، ۷۱۸
حه‌مدوللا مسته‌وفی، ۷۸، ۱۸۲، ۲۱۶	حه‌یسامه‌ددین خه‌لیل، ۷، ۹۵، ۹۷، ۹۸
۲۷۲، ۵۲۴، ۵۴۸، ۷۱۹، ۷۲۱	۹۹، ۱۰۰، ۱۰۲، ۱۰۳
حه‌مدوور، ۶۹۰	حه‌یسامه‌ددین شوه‌لی، ۹۲، ۹۳
حه‌میدئیلی، ۷۹۶	حه‌یسامه‌ددین عومه‌ریه‌گ، ۷، ۱۰۳، ۱۰۴
حه‌مدی عه‌بدولمه‌جید سه‌له‌فی، ۲۴۷	حه‌یسامه‌ددین عه‌زیز، ۲۲۹، ۲۳۳
۴۵۳	حه‌یسامه‌ددین عه‌لی، ۵۳۲
حه‌مه‌خورشید، ۷۹	حه‌یسامه‌ددین لاجین، ۷۱۰، ۷۱۱
حه‌مه‌داغای خالی‌دی ئابه‌کی، ۳۵۶	حه‌یسامه‌ددینی له‌نگه‌روودی، ۱۰۱۷
حه‌مه‌داغای ئابه‌کی، ۳۵۷	
حه‌وت‌قه‌لا، ۴۰۷	(خ)
حه‌وم، ۳۷۵	خادم‌به‌گی تالش، ۸۶۳
حه‌یدهر، ۹۴، ۴۳۳، ۵۳۵	خار، ۸۶۴، ۸۹۲
حه‌یدره‌به‌گ، ۱۷، ۳۰۹، ۳۱۴، ۳۷۹	خارپوت، ۶۱۳، ۸۶۲، ۹۲۱
۴۱۳، ۴۱۴، ۴۶۸	خاره‌زم، ۶۹۲، ۷۶۴، ۷۷۰، ۸۰۰، ۸۵۷
حه‌یدره‌به‌گی ئه‌نیس، ۹۳۲	۹۲۵

خواجه نه‌سیره‌ددینی تووسی، ۲۹۴، ۳۶۰، ۳۶۱، ۵۴۵	خدرپاشا، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۸۲، ۹۹۳، ۱۰۱۴
خوار، ۴۲۹، ۴۸۷، ۵۰۴، ۵۴۷، ۵۸۷، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۸، ۶۶۵، ۹۸۷، ۱۰۰۴	خرکوم، ۴۷۶، ۵۸۳، ۵۸۴، ۶۲۴، خواجه‌وی کرمانی، ۹۱
خوانده‌میر، ۷۱۱	خواجه نه‌دهم، ۸۹۰
خوتته‌لانی، ۷۱۰، ۷۱۹	خواجه تاجه‌ددین، ۷۶۳
خوته‌ن، ۵۲۹، ۵۳۸	خواجه جه‌لاله‌ددین محممه‌د، ۸۸۸
خوجه‌ند، ۷۴۹	۸۹۰
خودابه‌نده، ۴۶۵، ۷۱۵، ۷۲۱، ۹۸۱، ۱۰۴۱، ۱۰۵۰	خواجه حافظ، ۷۱۳
خوراسان، ۶۳، ۱۰۹، ۱۶۷، ۲۹۹، ۵۰۲، ۵۰۴، ۵۰۷، ۵۰۹، ۵۱۸، ۵۲۰، ۵۲۹، ۵۷۴، ۶۱۳، ۶۱۶، ۶۲۸، ۶۴۷، ۶۸۹، ۶۹۰، ۷۰۶، ۷۱۰، ۷۱۲، ۷۱۸، ۷۲۰، ۷۲۳، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۱، ۷۳۸، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۷۱، ۷۷۶، ۷۸۵، ۷۸۷، ۷۹۲، ۷۹۸، ۸۰۰، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۲۰، ۸۲۳، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۹، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۵، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۸۳، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۹۰، ۸۹۳، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۲، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۸، ۹۳۰، ۹۳۲	خواجه ره‌شید، ۷۱۲، ۷۱۵، ۷۱۹، ۷۲۲، ۷۵۲
	خواجه سه‌عه‌ددین ساوجی، ۷۱۲
	خواجه سه‌لمان، ۷۳۰
	خواجه عه‌بدولحه‌ی، ۷۴۵
	خواجه عه‌بدوللا نه‌نساری، ۷۹۷
	خواجه عه‌لی، ۷۱۹، ۷۲۲، ۷۲۵، ۷۴۴، ۷۴۵
	خواجه عه‌لی‌شا، ۷۱۹، ۷۲۲، ۷۲۵
	خواجه که‌لان، ۹۱۰
	خواجه محممه‌دی بۆران، ۱۰۰۷
	خواجه مه‌حمودی ساغه‌رچی، ۸۶۷، ۸۷۱
	خواجه مه‌رجان، ۷۵۶
	خواجه نه‌سیر، ۳۶۰

بنگه‌ی ژین
www.zheen.org

خۆی، ۱۹۵، ۲۰۷، ۲۱۲، ۴۶۰، ۴۷۶،	۹۸۹، ۹۸۳، ۹۶۱، ۹۵۶، ۹۴۳، ۹۴۲
۴۷۷، ۴۷۹، ۴۸۱، ۴۸۴، ۴۸۶، ۵۲۲،	۱۰۰۷، ۱۰۱۳، ۱۰۱۶، ۱۰۲۰
۶۱۵، ۶۶۶، ۷۵۲، ۸۳۸، ۸۶۱	خوڕپه‌م‌ئاباد، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۱۰، ۱۱۲،
خووخ، ۴۲۸	۱۱۸، ۱۱۹، ۱۷۰
خوودی، ۱۰۰۵	خورشید، ۷، ۹۲، ۹۳، ۹۵
خووده‌کی، ۹۲	خورشیدپاشا، ۴۹۸
خووزستان، ۷۳، ۸۵، ۹۲، ۹۴، ۹۸،	خورلی، ۷۵۵
۱۰۴، ۱۱۲، ۱۵۸، ۱۶۷، ۱۷۲، ۷۰۶،	خورماتوو، ۷۶۴
۹۱۵، ۹۲۲، ۱۰۴۲	خوسرهو، ۶۴، ۱۸۲، ۱۸۳، ۴۹۵، ۷۶۱،
خه‌بووشان، ۵۲۰، ۹۴۴	۸۴۱، ۸۱۷
خه‌بیسسی (الخبیسی)، ۵۳۲	خوسره‌وپاشا، ۲۸۷، ۲۸۸، ۴۷۱، ۴۷۹،
خه‌تا، ۵۲۹، ۷۸۴، ۷۸۷	۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۶۵۲، ۶۶۶،
خه‌تای، ۷۰۵، ۷۰۶	۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۳، ۹۷۹، ۱۰۳۸، ۱۰۸۷،
خه‌ربرت، ۶۱۳	خوسره‌وپه‌رویز، ۶۴
خه‌ریلی، ۵۵۷	خوقتیزگان، ۷۷، ۱۶۵، ۱۶۶،
خه‌ربه‌نده‌لوو، ۳۰۱	خومه‌ینه‌ی شه‌بسته‌ر، ۸۶۴
خه‌رپوت، ۳۳۳، ۴۰۸، ۶۱۳	خویت، ۵۵۳، ۶۵۱
خه‌ره‌قان، ۸۶۵، ۸۹۵، ۹۲۳، ۹۳۲، ۹۳۴	خۆروات، ۸۱۶، ۹۰۱
خه‌رزه‌ویل، ۸۹۳، ۹۳۹، ۹۵۸	خۆرۆس، ۱۰۴۲
خه‌زۆنگین، ۶۰۰	خۆشاب، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۸۰، ۴۸۲،
خه‌سر، ۱۹۱	۴۸۴
خه‌قتیده‌کان، ۷۷	خۆشین، ۷۳
خه‌لخال، ۸۹۲، ۹۰۴	
خه‌لیفه‌ی ئه‌نساری، ۹۶۵	

خیلی مه‌ممودی، ۲۰، ۵۴، ۲۸۴، ۳۶۹.	خه‌لیل خان، ۲۲، ۵۰۳، ۵۰۴
۳۷۱، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶.	خه‌لیل خانی سیامه‌نسور، ۹۴۵
۴۷۷، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۳، ۴۸۷، ۶۴۴	خه‌لیل عه‌لی مراد، ۵۳۰
خیووق، ۸۰۰	خه‌له‌ف، ۲۸۲، ۲۹۰، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰
خیره‌ددین ئه‌فه‌ندی، ۹۵۵	۱۰۵۴، ۱۰۵۶
(د)	خه‌له‌ف چاوسور، ۲۸۲
داراب، ۵۳۰	خه‌له‌ف به‌گ، ۳۵۴، ۶۵۶، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹
دارعین، ۴۰۷	۱۰۹۰
دارولمه‌رز، ۶۵۲	خه‌نده‌قی، ۲۷۹، ۱۰۵۶
داسنی، ۳۵، ۵۴، ۶۱، ۲۱۹، ۴۴۳، ۴۴۴.	خه‌نس، ۳۵۸، ۴۳۷، ۵۱۰، ۵۴۹، ۵۵۰
۴۴۵، ۵۲۱	۵۷۵، ۶۰۶، ۹۲۱
داغستان، ۱۰۳۸	خه‌نسلوویی، ۵۱۴
دافووق، ۷۶، ۱۶۴، ۱۶۵، ۹۰۵	خه‌نوس، ۴۳۷، ۵۷۵، ۵۷۶، ۶۰۶، ۶۳۶
دامغان، ۷۳۹، ۸۶۵، ۹۱۱، ۱۰۱۸	۶۴۳
دانا خه‌لیلی قاجار، ۸۴۶	خه‌واف، ۹۸۳
دانا مه‌مه‌دی ئه‌فشار، ۸۶۶	خه‌وافی، ۷۱۲، ۷۳۸، ۹۱۰
داود به‌گ، ۳۶۶	خه‌یارتی، ۵۵۷
داود عه‌یانی، ۹۲	خه‌یارته، ۵۵۷
داودیه، ۳۶۲	خه‌یری به‌گ، ۳۷۶
درنده، ۷۷۹، ۸۷۹	خه‌یره‌ددین پاشا، ۶۳
دریاز (دریاس)، ۴۵۹، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۴	خه‌ییام، ۶۹۱
دز، ۱۹۷، ۱۹۹	خیزان، ۱۴، ۵۳، ۲۶۰، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰
دزفول، ۱۱۲، ۶۴۹، ۷۷۲، ۹۱۵، ۹۲۲	۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷
	۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۲، ۳۸۹، ۴۸۱، ۶۳۹

دووتووران، ۲۳۳	دزوه، ۸۴
دوومان‌به‌گ، ۱۶، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۱	دزه، ۸۴، ۱۹۷
دوومان‌به‌گی زهرقی، ۲۵۱	دزهی خواجه، ۱۰۰۵
دووثاب، ۴۶۸	دژمان، ۴۹۴
ده‌په‌لن، ۸۴۷	دلخیران، ۴۲۸
ده‌ده‌زولقه‌در، ۸۶۴	دلشادختون، ۷۳۷
ده‌ده‌بالیی قه‌رامانی، ۷۲۴	دمیات، ۱۴۹، ۱۷۷
ده‌ده‌به‌گ، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۴، ۸۶۷، ۸۷۵	دهخوارقان، ۴۶۵
ده‌رامه‌د، ۷۷۳	دهۆک، ۳۲، ۲۱۴، ۲۱۶، ۲۱۹، ۲۲۲
ده‌ریه‌ند، ۱۸۳، ۹۲۱	دهۆک، ۲۹۱، ۴۵۳
ده‌ریه‌ندی توومانس، ۹۹۳، ۹۹۴	دودمان، ۴۹۶
ده‌ریه‌ندی شیروان، ۷۵۲	دوراج، ۸۲۹
ده‌ریه‌ندی که‌ره‌وود، ۸۷	دوره‌ک، ۶۳۰
ده‌رزی داود، ۵۱۱، ۵۱۲	دوزده، ۸۴
ده‌روازه‌ی ته‌لیسم، ۶۳۰	دونبول بوخت، ۴۸۵
ده‌روازه‌ی خو‌ش، ۱۰۱۱	دونبولی، ۲۱، ۵۴، ۶۱، ۱۹۷، ۱۹۸، ۲۳۳
ده‌رویش به‌شاره‌ت، ۱۰۷۰	دوڤه‌ک، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۹۰
ده‌رویش محهمه‌دخان، ۹۱۹، ۹۲۵	دوڤه‌ک، ۴۹۲، ۴۹۳، ۵۰۹، ۵۱۶، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۲
ده‌رویش محهمه‌دسولتان، ۹۸۵	دوندار، ۳۱۴، ۶۹۳
ده‌رویش مه‌حمودی که‌له‌چیری، ۲۵۲	دۆستک، ۶۹، ۱۵۴
۵۵۶، ۶۱۸، ۶۳۹	دۆستکی، ۷۰، ۱۵۴، ۲۷۹
ده‌رویش‌پاشا، ۲۴۹	دۆل‌باریک، ۴۵۹، ۴۶۱
ده‌ریاچه‌ی بولانق، ۵۴۹	دۆلی قوتوور، ۴۸۸، ۴۸۹
ده‌ریاچه‌ی نازک، ۵۵۰	دۆوین، ۱۱۹

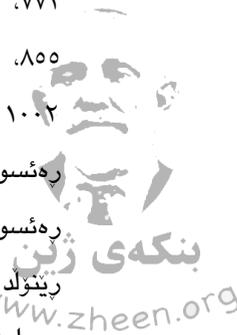
دەولەت‌شا، ۱۳، ۳۱۶، ۳۲۵، ۳۳۲، ۵۶۸	دەریاویکی قەزوین، ۹۳۰
دەولەتیار، ۲۲، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۹۲۰	دەریای رۆم، ۶۸۵، ۴۵
دەیرولغەوا ویوودە، ۷۹۶	دەریای رەش، ۶۸۵، ۴۵
دەیلەمان، ۹۱۱، ۹۵۸، ۹۶۴، ۹۶۵	دەریای مەرمەرە، ۶۳
دەیلەمی، ۷۰، ۷۲، ۱۵۵، ۱۶۱، ۱۶۸	دەریای ھۆرمز، ۶۰
دیاربەکر، ۵، ۳۷، ۵۱، ۵۲، ۶۰، ۶۹، ۷۱	دەریای ھیند، ۶۰
۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۸۲	دەرەتەنگ، ۲۱، ۵۵، ۴۹۶
۲۴۳، ۲۴۵، ۲۴۹، ۲۵۹، ۲۶۲، ۲۸۳	دەرەزینی، ۳۵۸
۲۸۴، ۲۸۸، ۲۹۵، ۲۹۶، ۳۲۶، ۳۲۸	دەرەکیسان، ۹۰۷
۳۳۳، ۳۳۸، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۵۰، ۳۶۵	دەرەگەزین، ۶۴۸، ۸۷۶، ۸۷۷، ۹۰۴
۳۸۰، ۴۰۲، ۴۰۴، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۱۰	دەشتی شاپوور، ۱۰۰
۴۱۳، ۴۱۴، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۳، ۴۲۴	دەشتی موغان، ۸۳۲
۴۲۸، ۴۳۰، ۴۳۲، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۷	دەشتی مووش، ۵۴۷، ۵۶۶، ۵۶۹، ۵۷۰
۴۷۰، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۸۱، ۵۲۹	۷۷۴، ۷۵۹
۵۳۰، ۵۶۲، ۵۷۴، ۵۸۶، ۶۱۲، ۶۱۳	دەل، ۳۵۸، ۷۱۷
۶۱۵، ۶۱۶، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۸، ۶۴۷	دەلوو بەھاڭەددین، ۳۴۵
۶۵۱، ۶۵۲، ۷۰۶، ۷۳۶، ۷۴۲، ۷۶۴	دەلوو سەیفەددینی قەرمانی، ۹۳۷
۷۶۵، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۹، ۸۴۰	دەلوو پیری، ۴۷۶
۸۴۶، ۸۶۲، ۹۰۰، ۹۰۷، ۹۲۱، ۹۳۵	دەلیل، ۳۵۸
۹۸۱، ۹۸۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۹۳	دەماوەند، ۴۵۰، ۶۵۲
دیانە، ۴۵۳	دەموور قەپو، ۳۳۲، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۹۵
دیجلە، ۵۲۵	۱۰۲۳
دیمتروڤجە، ۸۹۱	دەولەت ئۆغلن، ۸۵۱
	دەولەت‌خاتوون، ۷، ۹۱، ۱۰۶

دیمه‌شق، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۳۳،	دیهلی، ۹۲۹
۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۱،	دیهلیز، ۹۹
۱۴۲، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸،	دیوڈژ، ۴۹۴
۱۴۹، ۱۷۴، ۱۷۶، ۲۷۷، ۴۱۵، ۴۲۷،	دیوسولتانی رۆملوو، ۶۱۶، ۸۷۶، ۸۸۵،
۷۲۸، ۷۱۹، ۷۱۱، ۷۱۰،	۸۹۰، ۸۹۳
دین قلیچ، ۸۹۷	
دینه‌وهر، ۵، ۵۱، ۷۲، ۷۳، ۷۵، ۱۵۸،	(ر)
۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۵، ۱۹۰،	رابیه‌بولاق، ۴۵۵
۹۳۳، ۴۹۸، ۴۶۹، ۴۵۷،	راجر سییقری، ۱۰۸، ۸۵۱
دیووریگی، ۷۷۹	رادکان، ۸۷۵
دیخورگان، ۴۶۵	رادکانی، ۲۱۵، ۲۱۶
دیز، ۲۱۶	راز، ۶۱۷
دیزدز، ۳۹۶	رافعی، ۱۶۱
دیززینی، ۱۶، ۵۳، ۳۹۶، ۳۹۸، ۳۹۹،	راکی، ۸۲
۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۸،	رانکوژ، ۹۶۰
دیزموغاری، ۳۳۹	روبعی ره‌شیدی، ۷۵۲
دیزی، ۴۷۳	روحای، ۲۸۹
دیزی زیر، ۳۹۶، ۳۹۹	روکنوده‌وله، ۷۲، ۷۴، ۱۵۹
دیخودا، ۴۵، ۵۲، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۲،	روکنه‌ددین زیره‌ک‌زاده، ۸۸۴
۶۳، ۶۴، ۶۹، ۷۲، ۷۴، ۸۵، ۸۸، ۹۲،	روکنه‌ددین سایین، ۷۲۵
۱۱۵، ۱۱۷، ۱۳۵، ۱۴۲، ۴۱۶، ۴۵۰،	روکنه‌ددینی ته‌بیبی، ۹۰۹
۴۵۱، ۴۹۷، ۴۹۸، ۶۶۲، ۶۶۵، ۶۸۵،	روها، ۱۳۹، ۱۴۱، ۸۳۹
۷۰۲، ۷۰۵، ۷۱۳، ۷۱۶، ۷۱۸، ۷۲۷،	روهام، ۴۹۳
۷۳۹، ۷۴۷، ۸۳۲،	رؤحا، ۵۵۱

، ۶۸۶ ، ۶۸۵ ، ۶۷۴ ، ۶۶۲ ، ۶۵۳ ، ۶۵۱	رؤدوس ، ۳۷۷
، ۷۰۶ ، ۷۰۳ ، ۷۰۲ ، ۶۹۳ ، ۶۹۰ ، ۶۸۹	رؤژه‌کی ، ۲۳ ، ۵۵ ، ۲۰۳ ، ۳۳۹ ، ۳۵۰
، ۷۵۰ ، ۷۳۸ ، ۷۳۶ ، ۷۳۳ ، ۷۲۹ ، ۷۲۴	، ۳۵۲ ، ۵۵۴ ، ۵۱۱ ، ۴۵۸ ، ۵۵۳
، ۷۷۳ ، ۷۷۱ ، ۷۶۵ ، ۷۶۴ ، ۷۶۰ ، ۷۵۶	، ۵۶۲ ، ۵۵۹ ، ۵۵۶ ، ۵۵۵ ، ۵۵۴ ، ۵۵۳
، ۷۸۴ ، ۷۸۳ ، ۷۸۲ ، ۷۸۱ ، ۷۷۷ ، ۷۷۶	، ۵۹۵ ، ۵۹۱ ، ۵۸۴ ، ۵۸۳ ، ۵۸۱ ، ۵۷۱
، ۸۰۱ ، ۷۹۴ ، ۷۹۲ ، ۷۹۱ ، ۷۸۹ ، ۷۸۷	، ۵۹۶ ، ۵۹۷ ، ۶۰۳ ، ۶۰۴ ، ۶۰۵ ، ۶۰۷
، ۸۳۵ ، ۸۳۴ ، ۸۲۸ ، ۸۲۳ ، ۸۱۶ ، ۸۰۴	، ۶۰۹ ، ۶۱۲ ، ۶۱۵ ، ۶۱۷ ، ۶۱۹ ، ۶۲۲
، ۸۶۸ ، ۸۵۱ ، ۸۴۹ ، ۸۴۷ ، ۸۴۳ ، ۸۴۱	، ۶۴۰ ، ۶۴۲ ، ۶۴۳ ، ۶۴۷ ، ۶۴۹ ، ۶۵۰
، ۹۱۸ ، ۹۱۷ ، ۹۰۶ ، ۸۸۴ ، ۸۷۴ ، ۸۷۳	، ۶۵۴ ، ۶۵۵ ، ۶۶۱ ، ۶۶۶
، ۹۳۸ ، ۹۲۸ ، ۹۲۷ ، ۹۲۳ ، ۹۲۲ ، ۹۲۰	رؤسته‌م‌بەگ ، ۱۳ ، ۱۵ ، ۲۰۰ ، ۲۰۳ ، ۲۲۱
، ۹۶۸ ، ۹۶۱ ، ۹۵۵ ، ۹۵۳ ، ۹۴۱ ، ۹۴۰	، ۳۰۲ ، ۳۰۴ ، ۳۰۷ ، ۳۰۸ ، ۳۱۰ ، ۳۲۹
، ۱۰۱۹ ، ۱۰۱۶ ، ۱۰۰۲ ، ۹۹۵	، ۳۳۳ ، ۳۷۱ ، ۴۵۵ ، ۵۱۱ ، ۶۴۳ ، ۶۴۴
رؤمانیا (رؤمانی) ، ۲۷۹ ، ۱۰۵۹	، ۸۴۶ ، ۸۵۳
رؤملوویی ، ۴۹۱	رؤسته‌مدار ، ۶۷ ، ۵۵۸ ، ۷۷۳ ، ۸۲۸ ، ۸۸۰
رؤملى ، ۷۷۹ ، ۷۹۵ ، ۷۹۶ ، ۸۰۴ ، ۸۱۳	، ۹۵۸ ، ۹۶۶ ، ۹۶۹
، ۸۸۴ ، ۸۷۲ ، ۸۶۹ ، ۸۶۸ ، ۸۴۴ ، ۸۲۸	رؤسته‌مى زال ، ۶۳
، ۱۰۱۹ ، ۱۰۱۸ ، ۹۹۳ ، ۹۸۸ ، ۹۲۵ ، ۸۹۳	رؤسته‌مى كورد ، ۶۳
، ۱۰۲۴ ، ۱۰۲۱	رؤسته‌مى مازنده‌ران ، ۴۳۰
رؤم‌ئیلی ، ۲۰۸ ، ۲۵۸ ، ۴۵۷ ، ۵۳۵ ، ۶۵۳	رؤشه‌کی ، ۵۵۲
رووبارى ئه‌جی ، ۹۹۶	رؤم (رؤمی) ، ۳۰ ، ۶۲ ، ۶۸ ، ۱۶۷ ، ۱۹۱
رووبارى توونه ، ۸۹۱	، ۲۲۸ ، ۲۵۰ ، ۲۵۳ ، ۲۹۹ ، ۳۰۰ ، ۳۰۳
رووبارى خركوم ، ۵۸۴ ، ۵۸۳	، ۳۰۵ ، ۳۲۲ ، ۳۴۷ ، ۳۴۸ ، ۳۶۲ ، ۴۲۴
رووبارى ديجه ، ۲۳۹ ، ۱۲۱	، ۴۶۰ ، ۴۸۶ ، ۴۸۸ ، ۵۱۱ ، ۵۱۴ ، ۵۲۴
رووبارى ره‌بات ، ۵۸۶	، ۵۲۵ ، ۵۳۴ ، ۵۷۱ ، ۵۷۲ ، ۶۲۱ ، ۶۴۸

رهمه زان ئوغلی، ۶۹۴	پوویاری زهلم، ۵۸۳، ۵۸۴
رهمه زانلوو، ۳۷۶	پوویاری عاره بان، ۲۲۹
رهبوا، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۹۶	پوویاری قهنع، ۴۸۹، ۵۱۴، ۹۸۱
رهبوان، ۲۵۵، ۴۶۸، ۸۸۵	پوویاری کور، ۴۸۹، ۸۵۳، ۹۲۲، ۹۲۴
رهبوادی، ۷۰، ۶۷۴	۹۸۱، ۹۸۲، ۹۹۴
رهبواندن، ۲۹۱، ۲۹۷، ۴۳۸	پوویاری کورد، ۴۸۹
رهبوانسه ر، ۴۹۶	پوویاری مه رز، ۹۶۲
رهبی، ۱۵۹، ۷۲۹، ۷۳۱، ۷۶۵، ۷۶۶	پوودس، ۸۳۹، ۸۸۷، ۹۵۰، ۹۵۱
۷۷۲، ۷۸۸، ۸۰۳، ۸۰۷، ۸۰۹، ۸۲۰	پووزاباد، ۱۰۱۲
۸۵۵، ۸۶۴، ۸۶۸، ۸۷۵، ۸۹۴، ۹۰۱	پووزبه هان، ۵۰۲
۱۰۰۲	پووزبه هانی، ۹۲
رهنسولعهین، ۱۴۱	پووس، ۳۲، ۵۲۹
رهنسولغوول (رهنسولقول)، ۲۷۴	رهبیات، ۴۲۸، ۵۲۵، ۵۲۷
زیننولد ئه رنات، ۱۷۳	رهبیعه، ۴۰۶، ۵۲۹
ریچاردی شیردل، ۱۷۵، ۱۷۶	رهبهت، ۴۰۴
ریدانییه، ۸۷۹	رهبخواره کی، ۹۲
ریکانی، ۲۱۵	رهبشان، ۲۷۹، ۲۸۵
(ز)	رهبشت، ۸۹۲، ۹۰۸، ۹۵۸
زاخلو، ۲۱۶، ۲۲۲، ۲۲۴، ۲۹۶	رهبشیده دین فه زلوللا، ۷۴۷
زاقره، ۷۵۶	رهبشید یاسه می، ۱۹۳
زاک، ۴۲۱	رهبشه کی، ۲۳۳
زاللی گورجی، ۹۶۷، ۹۷۰، ۹۷۱	رهبفیق سالح، ۳۶
زامیدیان، ۸۲	رهبققه، ۶۰، ۱۴۱، ۱۵۹
	رهمله، ۱۲۷، ۱۳۳، ۸۷۹

زاهید، ۱۴۵، ۳۱۴	زغره، ۷۵۶، ۷۹۲
زاهیدبگ، ۹، ۲۰۰، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۹	زهکتی، ۵۰۲
۴۳۳، ۲۱۱	زهکزیان، ۴۲۸
زاهیدیان، ۸۲	زهکریا ئه فهندی، ۹۵۲
زرار سدیق، ۳۵، ۳۶	زهکریابهگ، ۹، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲
زنجیرسه‌رای، ۷۷۰	۲۱۳
زوبه‌ید، ۱۴۰ و ۱۴۳	زهکریای خه‌لوه‌تی، ۷۹۴
زولفه‌قار، ۲۲، ۱۸۸، ۳۹۰، ۵۱۲، ۵۱۳	زهکه‌م، ۵۱۲، ۷۸۸، ۹۳۸، ۹۸۰، ۹۸۲
۸۹۷، ۸۹۶	زه‌نجان، ۱۰۷، ۵۰۳، ۵۰۴، ۷۰۳
زولفه‌قارخانی قهرامانلو، ۵۱۶	زه‌ند، ۵۰۲، ۶۱۳
زولقه‌در، ۸۶۲، ۱۰۱۵	زه‌نگبار، ۵۲۹
زونوون ئوغلی زولقه‌در، ۸۹۳	زه‌نگه‌نه، ۲۲، ۵۵، ۵۰۱، ۵۰۹
زۆنووز، ۲۱۰	زه‌هه‌بی (زه‌بی)، ۳۷۴
زوقه‌یسی، ۵۵۳، ۵۵۷	زه‌هیره‌دین قازی، ۷۸۸
زه‌حاک (زوحاک، زه‌هاک)، ۵۷، ۵۸	زه‌هیره‌دین میرزا بابور، ۸۴۸
۴۵۰، ۵۹	زه‌یدانی، ۵۵۷
زه‌پدۆزی، ۵۵۷	زه‌ینوتتوجار، ۱۳۵
زه‌رده‌شتی، ۵۲، ۱۵۳، ۵۱۹	زه‌ینولعابدین، ۹۷۵
زه‌رزا، ۵۴، ۴۴۶، ۴۴۹، ۴۵۰	زه‌ینولعابدینی سه‌فه‌وی، ۸۷۲
زه‌رقی، ۱۶، ۵۳، ۳۵۰، ۳۵۳، ۳۵۷، ۳۵۸	زه‌ینه‌دین، ۱۰، ۲۱۹، ۷۱۱، ۷۱۷، ۷۷۱
۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۷، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳	۹۴۲، ۹۲۲
۴۰۵، ۴۰۸	زه‌ینه‌دین ئه‌بابه‌کر، ۷۷۱
زه‌رمانیکی، ۴۹۶	زه‌ینه‌دین‌بگ، ۴۷۳
زه‌رین‌که‌مه‌ر، ۱۹۱، ۵۰۳، ۵۰۴	زه‌ینه‌دین سه‌ید علی، ۹۲۲، ۹۴۲

۲۹۹، ۳۰۱، ۳۱۷، ۴۱۶، ۵۰۲، ۵۵۶	زەینەددین عەبدولباسیتی حەنەفی، ۲۳۴
۵۵۸، ۵۶۱، ۵۶۲، ۶۷۳	زەینەددینی خەوافی، ۷۸۳، ۷۹۴
زیمین، ۸۸۶، ۹۱۱	زەینەل، ۲۳، ۴۷۰، ۵۱۳
زیتدین، ۱۰، ۲۱۹	زەینەل بەگ، ۹، ۱۶، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵
(ژ)	۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۲۲
ژەنگار، ۲۴۶	۲۲۳، ۲۴۶، ۳۵۳، ۳۶۶، ۳۷۰، ۳۷۱
(س)	۳۷۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۴۰۱
سابلاغ، ۲۹۷	۴۳۳، ۴۳۴، ۴۶۱، ۴۶۶، ۴۷۱، ۴۷۳
ساتی خاتوون، ۷۲۴	۴۷۹، ۴۸۱، ۶۶۶
سارم، ۲۰، ۴۵۴، ۴۶۰، ۴۶۲	زەینەل خانی شاملوو، ۲۸۴، ۸۶۴، ۸۷۶
سارمی کوردی موکری، ۸۶۱	۸۸۰، ۸۹۵
ساروو، ۱۸۸، ۷۷۱، ۷۷۲، ۱۰۰۲، ۱۰۰۴	زیحنە، ۷۷۳
ساروو عادل، ۷۷۱	زیلان، ۴۲۸، ۴۳۵
ساروو باتی، ۶۹۷	زینەش بە هادور، ۸۹۵
ساروو جە پاشا، ۷۷۶	زیائەددین، ۲۳، ۵۶، ۱۳۸، ۳۳۸، ۵۵۴
ساروو خان، ۷۹۶، ۷۹۷، ۸۷۲	۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۹، ۵۷۸، ۵۸۵، ۵۹۱
ساروو خان بەگ، ۱۴، ۳۴۲، ۳۴۶، ۳۴۷	۶۲۱، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۵۴، ۱۰۵۸
۳۵۰	۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۸، ۱۰۸۸
ساروو عەلی مۆردار، ۴۶۰، ۸۶۱	زی، ۲۱۵، ۲۹۱، ۵۱۸
ساروو قامیش، ۸۷۵، ۸۹۷	زیباری، ۲۱۵، ۲۱۶
ساروو قۆرغان، ۴۶۶، ۴۶۸	زیدانی، ۳۵۲
ساروو قەپلان، ۴۳۰، ۸۶۲	زیرنۆف، ۲۹، ۳۲، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۶۴
	۸۰، ۸۱، ۸۴، ۹۲، ۱۲۹، ۱۵۰، ۲۲۸

سازسانی، ۶۴، ۱۸۲، ۳۳۸، ۵۱۷، ۵۵۸،	سرۆچک، ۱۸۶، ۱۸۸، ۲۹۲،
۱۰۳۲، ۷۶۱	سفیدرود، ۹۳۹
ساسۆن، ۱۴، ۵۳، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۱،	سفیدکۆ، ۸۹۷
۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۶،	سلدوز، ۴۴۹، ۴۵۹، ۴۶۱، ۴۸۰، ۷۲۲
۳۵۷، ۴۳۲، ۵۳۰، ۵۶۰، ۶۴۴، ۶۵۰،	سلیقانی، ۱۸، ۵۴، ۲۱۶، ۳۵۰، ۳۹۴،
۱۰۶۰، ۱۰۴۰	۴۲۶، ۴۲۹
ساشا ئالسان چاکلی، ۱۰۹۲	سلیق، ۲۹۹
ساکلی، ۹۲	سلیمان بهگ، ۲۲، ۵۰۰
سالار، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۳۲، ۷۶۱	سلیمانی، ۱۸، ۳۴، ۳۶، ۵۴، ۱۰۸، ۱۹۲،
سالانکامین، ۸۸۶	۲۱۶، ۳۱۶، ۳۲۷، ۳۳۶، ۳۵۰، ۳۹۴،
سالج بهگ، ۳۱۲، ۳۱۳	۴۲۶، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۲، ۴۳۶،
سالحی عه بیاسی، ۵۱۸، ۴۲۷،	۶۷۱، ۶۹۱، ۱۰۳۲
سالحی کوری مهرداس، ۳۱۸	سماق، ۷۹، ۸۲
سالیان، ۶۶۱	سماقلوو، ۷۸۹
سالی سه‌رای، ۷۷۳	سماییل بهگ، ۱۷، ۴۱۴، ۴۸۵، ۴۸۸،
سامسۆن، ۷۷۷، ۷۸۹، ۷۹۱	سماییلی هه‌کتاری، ۶۱
سامی، ۹۲، ۱۶۱، ۴۳۱، ۴۸۶، ۵۷۱،	سمنان، ۷۶۵، ۸۳۵، ۸۹۲
۶۰۵، ۶۲۴، ۶۳۶، ۱۰۲۹	سنان پاشا، ۱۷۱، ۲۱۲، ۳۰۸، ۳۶۸، ۳۷۱،
سامی نه‌ریمان، ۴۳۱، ۴۸۶	۳۸۳، ۳۹۲، ۴۹۱، ۵۱۶، ۸۴۲، ۱۰۲۴،
ساوه، ۷۶۶، ۸۹۵	۱۰۲۸
ساوهر، ۲۷۴	سنجار، ۱۳۹، ۲۱۴، ۲۴۶، ۵۲۰،
ستوه‌ند، ۹۲	سندووس، ۴۴۹، ۴۶۱، ۴۸۰،
سجاس، ۵۰۴	سندووقی سه‌که‌ن، ۸۲۶
سدیق سالح، ۲، ۳۶، ۶۷۸	سندی، ۲۱۶، ۲۱۹

سولتان حوسین، ۱۰، ۱۸، ۴۶، ۱۸۶،	سنه، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۹۰، ۲۹۲، ۱۰۶۴
۲۰۳، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۳، ۲۴۶،	سوبجان بهگ، ۱۸، ۴۲۱، ۴۲۲
۲۹۰، ۲۹۵، ۲۹۶، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۴۴،	سوبحی نازم توفیق، ۴۴۲
۴۴۵، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۶۱، ۴۹۶،	سورخاب، ۶، ۹، ۷۶، ۷۷، ۹۳، ۱۶۴،
۵۵۶، ۵۵۷، ۷۶۸، ۷۷۱، ۷۷۲، ۸۳۴،	۱۶۵، ۱۶۶، ۵۵۸
۸۳۵، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۹، ۸۶۵،	سورخاب بهگ، ۹، ۱۸۵، ۱۸۷، ۱۸۹،
۹۲۴، ۹۷۱، ۹۸۳، ۹۹۰،	۱۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴
سولتان حوسین میرزا، ۵۵۶، ۶۶۵، ۹۹۰،	سورلق، ۵۰۴
سولتان حهیدر، ۶۶۴، ۸۴۵، ۸۵۲، ۹۱۲،	سوقمان، ۱۲، ۵۳، ۳۱۱، ۳۱۲،
۹۳۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۵، ۱۰۱۶،	سوکتوار، ۳۸۰
سولتان حهیدر میرزا، ۶۶۴، ۹۳۹، ۹۷۰،	سوکتوچوک، ۶۹۷، ۶۹۸، ۷۲۶،
۹۷۲، ۹۷۵، ۱۰۱۶،	سولاغ حوسین، ۴۹۵
سولتان خلیل، ۷۶۰، ۸۳۴، ۸۳۸، ۸۸۳،	سولتان بایه زید، ۲۹۷، ۴۵۶، ۴۸۹، ۵۲۲،
۹۰۳،	۵۳۳، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۹۰، ۷۷۲، ۷۸۰،
سولتان سالحه ددین، ۵۶۲،	۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۶، ۷۹۴، ۸۴۰، ۸۴۳،
سولتان سوله یمان، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸،	۸۴۴، ۸۴۷، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۶۵،
۲۰۴، ۲۰۸، ۲۲۰، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۵۲،	۸۶۹، ۸۷۲، ۸۸۴، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶،
۲۵۶، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۸۱، ۲۸۸،	۹۳۸، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۵۴، ۹۵۸،
۲۸۹، ۲۹۲، ۲۹۵، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹،	سولتان برایم میرزا، ۹۳۰، ۹۴۵، ۹۷۱،
۳۱۰، ۳۱۱، ۳۲۶، ۳۳۰، ۳۳۲، ۳۳۳،	۹۷۵
۳۳۸، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۶۲، ۳۶۶، ۳۷۰،	سولتان جه لاله ددین، ۵۴۵، ۵۶۰، ۵۶۴،
۳۷۱، ۳۷۳، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۸۰، ۳۸۳،	۵۶۵، ۵۶۶، ۹۲۹،
۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۷، ۴۰۰، ۴۰۲، ۴۰۴،	سولتان چه قماق، ۸۰۸،
۴۰۵، ۴۱۳، ۴۲۲، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۵، ۴۵۴،	

، ۵۳۷ ، ۵۳۳ ، ۵۲۰ ، ۵۱۱ ، ۴۷۱ ، ۴۷۰	، ۴۶۹ ، ۴۶۲ ، ۴۶۱ ، ۴۵۷ ، ۴۵۶ ، ۴۵۵
، ۸۷۰ ، ۸۶۹ ، ۸۶۸ ، ۶۹۰ ، ۶۶۲ ، ۶۲۰	، ۴۸۰ ، ۴۷۹ ، ۴۷۸ ، ۴۷۷ ، ۴۷۶ ، ۴۷۰
، ۹۳۴ ، ۸۸۴ ، ۹۱۲ ، ۸۸۳ ، ۸۸۰ ، ۸۷۸ ، ۸۷۶	، ۵۳۷ ، ۵۳۵ ، ۵۱۱ ، ۴۹۷ ، ۴۸۸ ، ۴۸۱
، ۹۶۱ ، ۹۵۴ ، ۹۵۳ ، ۹۴۰ ، ۹۳۶ ، ۹۳۵	، ۶۴۷ ، ۶۲۴ ، ۶۲۳ ، ۵۵۶ ، ۵۴۸ ، ۵۴۶
۱۰۲۴ ، ۹۸۳ ، ۹۶۸ ، ۹۶۳	، ۸۸۶ ، ۸۸۵ ، ۸۸۳ ، ۷۸۲ ، ۶۹۰ ، ۶۶۲
، ۴۰۴ ، ۳۷۲ ، ۲۹۰ ، سولتان سه‌لیم‌خان ،	، ۸۹۶ ، ۸۹۴ ، ۸۹۳ ، ۸۹۱ ، ۸۹۰ ، ۸۸۷
، ۸۶۹ ، ۸۶۸ ، ۶۹۰ ، ۶۲۰ ، ۵۳۷ ، ۵۲۰	، ۹۰۴ ، ۹۰۳ ، ۹۰۱ ، ۹۰۰ ، ۸۹۹ ، ۸۹۸
، ۹۱۲ ، ۸۸۴ ، ۸۸۳ ، ۸۸۰ ، ۸۷۸ ، ۸۷۶	، ۹۱۸ ، ۹۱۵ ، ۹۱۳ ، ۹۱۰ ، ۹۰۹ ، ۹۰۶
، ۹۶۱ ، ۹۵۳ ، ۹۴۰ ، ۹۳۶ ، ۹۳۵ ، ۹۳۴	، ۹۲۷ ، ۹۲۶ ، ۹۲۴ ، ۹۲۱ ، ۹۲۰ ، ۹۱۹
۹۶۸ ، ۹۶۳	، ۹۵۰ ، ۹۴۸ ، ۹۳۹ ، ۹۳۴ ، ۹۳۲ ، ۹۳۰
۸۷۰ ، سولتان شاهه‌نشا ،	، ۹۷۴ ، ۹۶۷ ، ۹۶۱ ، ۹۵۵ ، ۹۵۴ ، ۹۵۲
، ۶۹۰ ، ۶۸۹ ، ۶۸۱ ، سولتان عوسمان ،	۱۰۶۰ ، ۱۰۵۱ ، ۹۸۳
، ۷۱۶ ، ۷۰۱ ، ۷۰۰ ، ۶۹۹ ، ۶۹۷ ، ۶۹۵	، ۸۸۵ ، ۶۹۰ ، سولتان سوله‌یمان‌خان ،
۷۳۲ ، ۷۲۷ ، ۷۲۶ ، ۷۲۴ ، ۷۲۰ ، ۷۱۷	، ۸۹۶ ، ۸۹۴ ، ۸۹۱ ، ۸۹۰ ، ۸۸۷ ، ۸۸۶
۲۳۸ ، سولتان عیسا ،	، ۹۰۴ ، ۹۰۳ ، ۹۰۱ ، ۹۰۰ ، ۸۹۹ ، ۸۹۸
۹۵۴ ، سولتان عه‌بدوللا ، ۲۳۴ ،	، ۹۱۸ ، ۹۱۵ ، ۹۱۳ ، ۹۱۰ ، ۹۰۹ ، ۹۰۶
۸۴۸ ، ۴۹۲ ، ۴۹۱ ، ۲۱ ، سولتان عه‌لی ،	، ۹۵۴ ، ۹۵۲ ، ۹۴۸ ، ۹۳۲ ، ۹۳۰ ، ۹۲۴
۵۰۰ ، ۴۹۱ ، ۴۹۰ ، ۲۱ ، سولتان عه‌لی‌به‌گ ،	۹۸۳ ، ۹۶۱ ، ۹۵۵
۷۵۵ ، سولتان قاسم ،	، ۲۶۶ ، ۲۵۳ ، ۲۴۵ ، ۲۲۱ ، سولتان سه‌لیم ،
۸۷۰ ، سولتان قورقود ،	، ۳۰۵ ، ۳۰۳ ، ۲۹۷ ، ۲۹۵ ، ۲۹۰ ، ۲۶۷
، ۱۶۷ ، ۱۰۵ ، ۴۵ ، ۱۱ ، سولتان محهمه ،	، ۳۴۶ ، ۳۴۱ ، ۳۳۸ ، ۳۲۹ ، ۳۲۷ ، ۳۲۶
، ۲۶۰ ، ۲۵۶ ، ۲۵۵ ، ۲۵۲ ، ۲۵۱ ، ۲۱۲	، ۳۷۷ ، ۳۷۶ ، ۳۷۲ ، ۳۷۱ ، ۳۶۷ ، ۳۶۶
، ۴۰۷ ، ۳۹۴ ، ۳۹۳ ، ۳۵۲ ، ۳۰۳ ، ۲۶۳	، ۴۱۳ ، ۴۰۵ ، ۴۰۴ ، ۳۹۶ ، ۳۹۱ ، ۳۹۰
، ۵۶۴ ، ۵۶۱ ، ۵۶۰ ، ۵۰۵ ، ۴۸۳ ، ۴۳۷	، ۴۶۹ ، ۴۶۰ ، ۴۵۶ ، ۴۳۵ ، ۴۳۳ ، ۴۲۱

، ۱۹۰ ، ۱۱۵ ، ۶۵ ، ۴۵ ، سولتان مراد ، ۷۰۹ ، ۶۹۲ ، ۶۹۰ ، ۶۸۵ ، ۶۷۴ ، ۶۵۹
، ۲۴۹ ، ۲۲۴ ، ۲۲۳ ، ۲۰۹ ، ۲۰۷ ، ۱۹۲ ، ۷۲۰ ، ۷۱۹ ، ۷۱۸ ، ۷۱۷ ، ۷۱۶ ، ۷۱۵
، ۳۳۵ ، ۳۳۴ ، ۳۱۳ ، ۳۰۹ ، ۲۷۰ ، ۲۵۲ ، ۷۶۰ ، ۷۳۹ ، ۷۲۵ ، ۷۲۴ ، ۷۲۲ ، ۷۲۱
، ۴۱۴ ، ۴۰۶ ، ۳۸۱ ، ۳۸۰ ، ۳۶۸ ، ۳۶۷ ، ۷۹۲ ، ۷۹۱ ، ۷۹۰ ، ۷۸۹ ، ۷۸۸ ، ۷۸۲
، ۴۶۸ ، ۴۶۶ ، ۴۶۳ ، ۴۵۸ ، ۴۴۷ ، ۴۳۳ ، ۸۱۰ ، ۸۰۹ ، ۸۰۸ ، ۸۰۱ ، ۷۹۷ ، ۷۹۳
، ۶۸۵ ، ۶۶۶ ، ۶۵۶ ، ۶۱۰ ، ۵۴۲ ، ۴۸۳ ، ۸۲۰ ، ۸۱۸ ، ۸۱۶ ، ۸۱۵ ، ۸۱۳ ، ۸۱۱
، ۷۶۰ ، ۷۵۶ ، ۷۵۵ ، ۷۵۴ ، ۷۴۱ ، ۶۹۰ ، ۸۳۴ ، ۸۲۹ ، ۸۲۸ ، ۸۲۴ ، ۸۲۳ ، ۸۲۱
، ۷۹۳ ، ۷۷۶ ، ۷۷۵ ، ۷۷۳ ، ۷۷۲ ، ۷۷۱ ، ۸۴۰ ، ۸۳۹ ، ۸۳۸ ، ۸۳۷ ، ۸۳۶ ، ۸۳۵
، ۸۰۲ ، ۸۰۱ ، ۷۹۹ ، ۷۹۷ ، ۷۹۶ ، ۷۹۵ ، ۹۴۶ ، ۹۳۰ ، ۹۱۸ ، ۹۱۱ ، ۸۷۰ ، ۸۴۱
، ۸۰۸ ، ۸۰۷ ، ۸۰۶ ، ۸۰۵ ، ۸۰۴ ، ۸۰۳ ، ۹۷۵ ، ۹۷۴ ، ۹۶۲ ، ۹۵۶ ، ۹۵۴ ، ۹۵۳
، ۸۵۰ ، ۸۱۶ ، ۸۱۵ ، ۸۱۳ ، ۸۱۱ ، ۸۰۹ ، ۱۰۰۵ ، ۹۹۰ ، ۹۸۵ ، ۹۸۳ ، ۹۸۱ ، ۹۷۸
، ۹۵۴ ، ۹۴۲ ، ۸۸۷ ، ۸۶۳ ، ۸۵۵ ، ۸۵۴ ، ۱۰۰۰ ، ۱۰۴۹ ، ۱۰۲۵ ، ۱۰۲۴ ، ۱۰۲۳
، ۹۹۳ ، ۹۸۵ ، ۹۸۳ ، ۹۷۹ ، ۹۷۸ ، ۹۶۸ ، ۱۰۵۹ ، ۱۰۵۶ ، ۱۰۵۴ ، ۱۰۵۱
، ۱۰۱۹ ، ۱۰۱۶ ، ۱۰۱۵ ، ۱۰۰۱ ، ۹۹۵ ، سولتان محهمه دخان ، ۴۵ ، ۲۱۲ ، ۲۱۳ ، ۱۰۵۹ ، ۱۰۵۶ ، ۱۰۵۴ ، ۱۰۵۱
، ۱۰۰۰ ، ۱۰۳۸ ، ۱۰۲۴ ، ۱۰۲۱ ، ۴۳۷ ، ۴۰۷ ، ۳۹۴ ، ۳۹۳ ، ۳۵۲ ، ۳۰۳
، ۱۹۲ ، ۱۹۰ ، ۱۱۵ ، ۶۵ ، سولتان مرادخان ، ۷۸۹ ، ۷۸۸ ، ۶۹۰ ، ۶۸۵ ، ۶۵۹ ، ۴۸۳
، ۲۵۲ ، ۲۴۹ ، ۲۲۴ ، ۲۲۳ ، ۲۰۹ ، ۲۰۷ ، ۸۰۸ ، ۷۹۷ ، ۷۹۳ ، ۷۹۲ ، ۷۹۱ ، ۷۹۰
، ۳۶۷ ، ۳۳۵ ، ۳۳۴ ، ۳۱۳ ، ۳۰۹ ، ۲۷۰ ، ۸۲۳ ، ۸۲۰ ، ۸۱۶ ، ۸۱۵ ، ۸۱۳ ، ۸۱۱
، ۴۳۳ ، ۴۱۴ ، ۴۰۶ ، ۳۸۱ ، ۳۸۰ ، ۳۶۸ ، ۸۳۶ ، ۸۳۵ ، ۸۳۴ ، ۸۲۹ ، ۸۲۸ ، ۸۲۴
، ۴۸۳ ، ۴۶۸ ، ۴۶۶ ، ۴۶۳ ، ۴۵۸ ، ۴۴۷ ، ۹۱۸ ، ۸۴۱ ، ۸۴۰ ، ۸۳۹ ، ۸۳۸ ، ۸۳۷
، ۷۵۴ ، ۷۴۱ ، ۶۹۰ ، ۶۶۶ ، ۶۵۶ ، ۵۴۲ ، ۱۰۲۵ ، ۱۰۲۴ ، ۱۰۲۳ ، ۹۸۵
، ۷۷۵ ، ۷۷۳ ، ۷۷۲ ، ۷۷۱ ، ۷۶۰ ، ۷۵۵ ، سولتان محهمه دی خارهمشا ، ۶۹۲
، ۷۹۹ ، ۷۹۷ ، ۷۹۶ ، ۷۹۵ ، ۷۹۳ ، ۷۷۶ ، ۷۲۱
، ۸۰۶ ، ۸۰۵ ، ۸۰۴ ، ۸۰۳ ، ۸۰۲ ، ۸۰۱ ، سولتان محهمه دی خودابه‌نده ، ۱۰۵

۷۳۱، ۷۲۹، ۷۲۸، ۷۲۵، ۷۲۴، ۷۲۳	۸۱۵، ۸۱۳، ۸۱۱، ۸۰۹، ۸۰۸، ۸۰۷
۸۱۴، ۷۳۸، ۷۳۶، ۷۳۵، ۷۳۳، ۷۳۲	۹۹۳، ۹۸۵، ۹۸۳، ۹۷۹، ۹۷۸، ۸۱۶
۸۳۰، ۸۲۹، ۸۲۷، ۸۲۶، ۸۲۳، ۸۱۹	۹۹۵، ۱۰۰۱، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۹
۸۴۷، ۸۴۵، ۸۳۶، ۸۳۴، ۸۳۳، ۸۳۱	۱۰۲۱، ۱۰۲۴
۹۱۷، ۹۰۰، ۸۵۹، ۸۵۷، ۸۵۱، ۸۴۸	سولتان مستہفا، ۲۰۸، ۳۶۶، ۷۹۴، ۸۳۴
۱۰۰۱	۹۲۷، ۹۲۸، ۹۵۴، ۹۵۸، ۹۷۲، ۹۷۳
سولتان ٹہمہد، ۱۵، ۱۸، ۱۶۹، ۱۷۰	سولتان موزہ ففہر، ۴۹۵، ۸۸۳، ۹۰۳
۴۲۱، ۳۶۸، ۳۶۷، ۳۶۶، ۳۶۵، ۳۶۲	۹۰۸، ۹۵۷
۵۸۵، ۵۷۳، ۴۷۲، ۴۶۹، ۴۲۳، ۴۲۲	سولتان مہممود، ۲۹۵، ۳۴۲، ۵۶۱
۸۴۸، ۸۱۳، ۷۸۱، ۷۷۳، ۷۷۲، ۶۳۹	۵۸۵، ۶۷۴، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۹۳
۱۰۵۲، ۹۷۴، ۹۱۸، ۸۷۰	۸۴۷، ۸۴۸، ۸۷۰، ۸۸۷، ۹۶۰، ۹۶۴، ۹۷۵
سولتان ٹہمہد بگ، ۱۸، ۳۶۵، ۴۲۱	سولتان مہممود میرزا، ۹۶۰، ۹۷۵
۴۲۳، ۴۲۲	سولتان مہسعود، ۱۲۰، ۶۷۴
سولتان ٹہمہدی جہ لایری، ۱۷۰، ۵۷۳	سولتان مہیدانی، ۸۹۵، ۱۰۱۸
سولغورشا، ۸۷	سولتان ہاشم، ۶۶۳
سولغوری، ۸۳، ۱۶۷	سولتان ولہد، ۷۲۶
سولہ کی، ۹۲	سولتان وہیسہ، ۷۴۷، ۷۵۰، ۷۵۳، ۷۵۶
سولہ یمان، ۱۰، ۱۹، ۱۰۰، ۲۲۰، ۲۳۳	۷۵۹، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۵، ۷۶۷، ۷۷۲، ۸۶۷
۲۸۳، ۲۸۲، ۲۸۰، ۲۷۰، ۲۴۶، ۲۳۴	سولتان یاقوب، ۲۸۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۵۲
۳۰۸، ۲۹۰، ۲۸۹، ۲۸۸، ۲۸۷، ۲۸۶	۸۵۴، ۸۵۵، ۸۶۳
۴۴۷، ۴۱۶، ۴۰۵، ۳۷۶، ۳۶۱، ۳۴۳	سولتان ٹیلدروم بایہ زید، ۷۷۶، ۷۴۱
۵۱۷، ۴۸۰، ۴۵۶، ۴۵۳، ۴۵۲، ۴۵۰	۷۷۷، ۷۷۸، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۴، ۷۸۸
۷۸۴، ۷۸۳، ۶۹۳، ۶۶۲، ۶۴۹، ۵۵۶	سولتان ٹہبوسہ عید، ۱۰۸، ۱۷۰، ۲۲۱
۱۰۲۶، ۹۷۵، ۹۰۶، ۸۸۸، ۷۸۷	۲۲۲، ۶۵۹، ۷۱۳، ۷۱۸، ۷۲۰، ۷۲۲

، ۴۵۰ ، ۴۴۹ ، ۴۴۸ ، ۴۴۷ ، ۴۴۶ ، ۴۴۵	سولەيمان كورې خاليد، ۲۷۰ ، ۲۳۴ ، ۱۰
۹۰۶ ، ۷۹۰ ، ۵۱۹	سولەيمان بەگ، ۲۱۹ ، ۱۹ ، ۱۸ ، ۱۴ ، ۱۳
سۆسەن، ۴۳۱	، ۳۳۶ ، ۳۳۵ ، ۳۳۴ ، ۲۶۷ ، ۲۲۵ ، ۲۲۲
سۆفى تورخان، ۷۸۵	، ۴۲۴ ، ۴۲۳ ، ۳۹۳ ، ۳۴۴ ، ۳۴۳ ، ۳۴۲
سۆفى چەلەبى، ۸۸۴	، ۴۴۸ ، ۴۴۷ ، ۴۴۶ ، ۴۴۴ ، ۴۲۶ ، ۴۲۵
سۆفى خەليل، ۱۹۷ ، ۸۳۹ ، ۸۴۶ ، ۸۹۸	، ۵۸۸ ، ۵۸۶ ، ۵۱۹
سۆفى عەلى چەلەبى، ۹۵۵	سولەيمان بەگى بىژەن ئۇغلى، ۲۱۹
سۆفى وەلى، ۹۴۵	، ۵۹۵ ، ۵۸۶
سۆلان، ۸۸۹	سولەيمان بەگى رۆملو، ۸۹۴
سۆما، ۲۰ ، ۴۴۰ ، ۴۶۹ ، ۴۷۰	سولەيمان پاتشا، ۷۵۵
سۆماقلىق، ۴۴۰ ، ۴۴۱	سولەيمان سەراى، ۴۹۰ ، ۴۹۱
سۆماى، ۲۰ ، ۵۴ ، ۴۴۰ ، ۴۷۰ ، ۴۷۲	سولەيمان شا، ۹۸ ، ۹۹ ، ۱۰۱
، ۴۷۳ ، ۵۸۲	سولەيمانىيە، ۲۹۱ ، ۲۹۲
سۆنكەن، ۷۳۵	سوتقور، ۸۰ ، ۱۶۸ ، ۶۹۳
سۆھراب بەگ، ۲۱ ، ۳۰۲ ، ۳۱۳ ، ۴۰۶	سوهامى، ۲۷۹
، ۴۹۶ ، ۴۹۷	سوهانى، ۲۷۹
سۆھران، ۱۹ ، ۳۵ ، ۵۴ ، ۴۳۸ ، ۹۰۶	سوئى، ۲۶۸ ، ۶۲۹
سۆھرەوى (سۆھرەوھدى)، ۵۵۷	سوئيد، ۱۰۷۲
سوتاي بەھادور، ۵۶۷ ، ۵۶۵	سوئيدى، ۱۸ ، ۵۴ ، ۴۱۴ ، ۴۱۸ ، ۵۰۹
سووتىن، ۸۹۱	، ۱۰۴۵ ، ۶۲۹
سووجىوا، ۹۱۲	سوئىرەك، ۴۱۴
سوروش، ۲۳۰	سۆران، ۳۵ ، ۵۴ ، ۶۶ ، ۲۲۵ ، ۲۹۵ ، ۲۹۶
سورلىغ، ۹۱۷ ، ۹۱۴	، ۴۳۸ ، ۴۳۹ ، ۴۴۱ ، ۴۴۲ ، ۴۴۳ ، ۴۴۴
سورلىق، ۸۵۵ ، ۸۸۰ ، ۹۱۴	

سہروردہ برد، ۵۳۲	سہرورد، ۵۷۴
سووسانی، ۳۳۹، ۳۵۰، ۳۵۵، ۳۵۷	سہرورد، ۵۳۱، ۵۳۰
سووشہ ہری، ۵۴۹	سہریگانی، ۱۴۱
سہبزووار، ۷۳۸، ۷۳۹، ۸۳۵، ۸۹۵، ۹۲۶	سہرئہ فراز سولتان، ۹۰۹
۹۸۹، ۹۹۲، ۱۰۱۶، ۱۰۱۸، ۱۰۲۰	سہرہ خسی، ۸۶۶
سہبعیہ، ۱۲۱	سہعد عیاز، ۲۲۸
سہجاو (سہجاو)، ۹۱۲	سہعباداد، ۳۶۸، ۴۸۲
سہجاو ہندی، ۷۱۲	سہعدلووی، ۴۹۱
سہحرای مووش، ۸۳۰	سہعدی، ۶، ۷۶، ۱۶۲، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۷
سہدرہ دین مووسا، ۸۵۱	۴۴۵، ۹۵۵
سہدرہ دین ٹہمہدی خالیدی، ۷۰۳	سہعدی چہلہ بی، ۹۵۵
سہدرہ دین ٹہمہدی زہنجانی، ۷۰۹	سہعدی شیرازی، ۶۱، ۹۵۳
سہدیدہ دین یوسف، ۷۱۷	سہعدی کوری زیاد، ۴۴۵
سہراب، ۶۵۲، ۷۵۲، ۸۸۹	سہعدہ دین ٹہفہندی، ۶۵
سہراجی، ۵۶۳	سہعید، ۵، ۷۱، ۱۳۴، ۱۵۵
سہرای سولہ یمانئیہ، ۵۲۰	سہعید (صعید)، ۱۴۳
سہربہ دار، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۲، ۷۴۵، ۷۷۵	سہعید دیرہ شی، ۳۲
سہربہندی ہمہدان، ۹۱۶	سہعید سوعدا، ۱۳۴
سہریپیل، ۹۹۰	سہعیداوا، ۹۹۸
سہرخہد، ۱۷۶	سہعیدئیلی، ۷۸۹
سہردرو، ۵۷۴، ۷۸۶، ۹۹۹	سہففان، ۲۳۳
سہرسوور (قزلباش)، ۳۰۷، ۸۷۶، ۸۹۷	سہففہ، ۸۷۹
۹۰۶، ۹۲۶، ۹۳۳، ۹۶۰، ۹۶۳، ۹۶۴	سہفی حوسینی قہزویئی، ۸۹۰
۹۶۵، ۹۷۳، ۹۷۷، ۹۸۱، ۱۰۰۳، ۱۰۰۹	سہفیل، ۴۰۸

۱۳۹، ۱۴۵، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۷۲، ۱۷۳،	سه‌فهد، ۱۳۰، ۸۷۹
۱۷۵، ۵۱۹، ۶۷۷، ۶۹۱، ۷۱۰، ۷۹۴، ۸۵۱،	سه‌فه‌وی، ۲۶، ۲۹، ۳۰، ۳۴، ۱۰۸، ۱۱۱،
سه‌لاحه‌ددین بووله‌وی، ۷۹۴	۱۱۷، ۱۷۲، ۱۸۶، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۹۲،
سه‌لاحه‌ددین ییوسف، ۸، ۱۲۲، ۱۲۶،	۲۹۷، ۳۰۲، ۳۸۷، ۳۸۸، ۴۴۵، ۴۵۳،
۱۳۵، ۱۳۶، ۱۴۵، ۱۵۰	۴۶۰، ۴۶۵، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۵، ۴۹۴،
سه‌لامه، ۱۷۳	۵۰۹، ۵۲۶، ۶۳۴، ۶۴۳، ۶۶۴، ۷۷۹،
سه‌لانیك، ۷۷۸، ۷۹۴، ۷۹۹	۸۴۵، ۸۵۵، ۹۱۹، ۹۴۱، ۹۴۷، ۹۷۱،
سه‌لجوقی (سه‌لجوق)، ۸۱، ۹۲، ۱۲۰،	۱۰۳۵، ۱۰۳۷، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۷،
۱۶۵، ۱۶۷، ۲۱۴، ۲۹۵، ۲۹۹، ۳۰۰،	۱۰۵۰، ۱۰۶۱، ۱۰۸۷،
۳۱۸، ۳۲۱، ۳۷۰، ۴۰۸، ۵۱۷، ۵۴۰،	سه‌قز، ۷۳۶
۵۴۵، ۵۶۰، ۵۶۲، ۵۶۳، ۶۷۴، ۶۸۹،	سه‌قسه‌لمان، ۱۰۰۷
۶۹۳، ۶۹۷	سه‌قلاب، ۶۸، ۵۲۹
سه‌لم، ۶۲۹	سه‌قناق، ۷۷۰
سه‌لماس، ۱۹۵، ۲۰۹، ۷۹۹، ۸۰۰، ۹۷۹،	سه‌کتور نویمان، ۷۰۳
۱۰۹۳	سه‌کریه‌گ، ۶۴۲
سه‌لمان، ۳۸، ۶۸۱، ۷۴۱، ۷۴۳، ۷۴۷،	سه‌کری، ۵۵۷
۷۵۰، ۷۵۹، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۷، ۷۶۸،	سه‌کسه‌نجوک، ۸۹۲
۷۶۹، ۹۹۱، ۹۹۲، ۱۰۲۶، ۱۰۳۳،	سه‌کمه‌ن‌ئاباد، ۴۷۹، ۴۸۴، ۴۸۶، ۴۸۹،
سه‌لمان عه‌لی، ۳۸، ۶۸۱، ۱۰۳۳،	۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳
سه‌لمانی ساوجی، ۷۳۵، ۷۵۹، ۷۶۲،	سه‌لاحی شاره‌زووری، ۱۴۲
سه‌لیک، ۴۲۸	سه‌لاحه‌ددین، ۱۰۸، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۵،
سه‌له‌مییه، ۳۸۲	۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱،
سه‌ماعوونی گورجی، ۳۴۲، ۹۸۱، ۹۸۸،	۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۸،
سه‌مانییه، ۸۴۱، ۸۷۳، ۸۸۵،	

سہ ماونہ، ۷۹۱	سہید ٹہمہدی لالہ، ۸۷۸
سہ ماوہ، ۴۴۵	سہیدا (صیدا)، ۲۳۴
سہ مخوود، ۹۹۳	سہیدبہگی کہ موونہ، ۹۱۹
سہ مسامہ ددین مہموود، ۷، ۱۰۴، ۱۰۵	سہید برایم، ۸۵۲
سہ مہا، ۹۴	سہید تاہیر، ۴۰۸
سہ میرہ، ۱۱۸	سہید جہ عفر، ۴۰۸
سہ مہرقہ ند، ۱۰۷، ۱۰۷، ۷۶۶، ۷۷۲، ۷۷۳	سہید جہ عفری قہ تیل، ۴۰۸
۷۷۴، ۷۷۷، ۷۸۰، ۷۸۷، ۸۰۲، ۸۱۲	سہید جہ مالہ ددینی شیرہنگی، ۸۹۰
۸۱۳، ۸۱۴، ۸۲۰، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۴۱	سہید حوسینی کوری شیخ حسہن،
۸۴۷، ۸۴۸، ۸۵۱، ۸۷۵	۴۰۹
سہ مہندہرہ، ۸۰۲، ۸۰۴	سہید حوسینی ٹہ خلاتی، ۵۴۵
سہن لووی، ۱۷۷	سہید سمایی گہورہ، ۴۰۸
سہناسہر، ۵۳۰	سہید شہ مسہ ددین مہمہد، ۸۰۷
سہنایی، ۳۶۵	سہید عزیزہ ددین، ۶۹۱
سہہی، ۹۲	سہید عہیدوللا، ۸۷۸
سہہہند، ۷۴۲، ۷۸۶، ۸۸۷، ۸۹۰، ۹۱۵	سہید عہلی، ۳۱۵، ۴۰۸
۹۳۱	سہید قاسم، ۴۰۸
سہوآب خادم، ۱۴۵	سہید مہمہد، ۹، ۲۰۰، ۲۰۳، ۲۰۴
سہوچنان، ۵۹۳	۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۴۷۸، ۶۴۳، ۹۲۷
سہید ٹاور رحمان، ۳۹۵، ۴۰۸	سہید مہمہد بہگ، ۲۰۰، ۲۰۳
سہید ٹہمہد، ۱۸، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸	سہید یہحیا ٹہقنہع، ۴۰۸
۴۰۸، ۴۳۳، ۴۳۴، ۷۸۸، ۸۱۶، ۸۷۸	سہیدی، ۴۷۱، ۱۰۶۱، ۱۰۶۸
سہید ٹہمہد بہگ، ۱۸، ۴۳۳، ۴۳۴	سہیدی ٹہمہد، ۷، ۱۰۷، ۱۰۸، ۵۸۱
سہید ٹہمہدی قریمی، ۸۱۶	۵۸۳، ۵۸۴

سیامه‌نسور (سیامه‌نسوری)، ۲۲.	سه‌یدی ئه‌رده‌وێلی، ۸۳۲
۵۵، ۱۹۱، ۵۰۱، ۵۰۳، ۵۰۴	سه‌یدی خه‌زینه‌دار، ۶۰۳
سیاوه‌ش‌پاشا، ۹۹۳	سه‌یدی عه‌لی‌ئاغا، ۶۰۴، ۶۴۰، ۶۴۲
سیرووز، ۷۷۲، ۷۷۶، ۷۹۲، ۷۹۵	سه‌یدی قاسم، ۲۱۹، ۲۲۰
سیس، ۲۵، ۶۹۴، ۸۱۹	سه‌یدی خان، ۲۰۹، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۹۵
سیستان، ۶۳، ۵۵۶، ۷۶۴، ۷۷۲، ۱۰۱۶	سه‌یدی خان‌به‌گ، ۱۰، ۲۱۲، ۲۲۲، ۲۲۳
سیما، ۷۶۰	۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶
سینوب، ۷۷۷، ۸۲۸	سه‌یدی قاسم، ۲۱۹، ۲۲۰
سیواس، ۵۶۹، ۹۳۵، ۹۴۱	سه‌یره‌فی (صیرفی)، ۲۱۶
سیورغان، ۷۳۴، ۷۴۴، ۷۶۴	سه‌یفولئیسلام توغته‌گین، ۱۲۶، ۱۲۸
سیوی، ۴۴۹	۱۴۰
سینرب (سیرف)، ۷۵۰، ۷۶۰، ۷۷۵	سه‌یفولئیسلام توغره‌ولته‌گین، ۱۲۶
سیرت، ۲۷۹، ۳۵۰، ۶۱۰	سه‌یفه‌ددین، ۷، ۱۰، ۲۰، ۹۴، ۹۵، ۹۶
سیکتورار، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۴۸	۹۹، ۱۲۶، ۱۶۶، ۱۷۶، ۲۱۲، ۲۱۹، ۲۳۴
سیلووری، ۸۲۳	۲۵۸، ۲۵۹، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۵۶
سیناوی، ۹۲۱	۴۵۹، ۴۶۱، ۴۶۲، ۵۶۲، ۶۷۳، ۶۷۴
سینوه‌دین، ۱۰، ۲۱۹	۷۰۸، ۷۱۰
سینوه‌ره‌ک، ۱۵۷، ۲۹۷، ۳۴۵، ۳۴۶	سه‌یفه‌ددین غازیی ئه‌تابه‌کی، ۵۶۲
(ش)	سه‌یفه‌ددین محهمه‌د، ۱۲۶
شائاباد، ۸۸۹	سه‌یفه‌ددینی موکری، ۲۰، ۶۶۰
شاپاز، ۱۵۴، ۴۹۸	سیابروویی، ۲۱۵
شاییزان، ۸۶۵	سیاکه‌ل، ۹۶۰
شابه‌گه‌یخاتون، ۶۴۵	سیامه‌ک، ۵۷

،۹۸۳ ،۹۸۱ ،۹۷۹ ،۹۷۵ ،۹۷۳ ،۹۶۹	شاپور، ۱۲۱، ۱۷۳
،۱۰۴۰ ،۱۰۳۷ ،۱۰۳۶ ،۱۰۰۳ ،۹۹۲	شاپہ روہر، ۱۱۲
۱۰۶۹ ،۱۰۵۰	شاترعلی، ۸۹۸
شاجیہان، ۷۳۱	شاتہہماسب، ۳۴ ، ۱۰۸ ، ۱۰۹ ، ۱۱۱
شاحوسین، ۷ ، ۹۱ ، ۱۰۸ ، ۱۶۹ ، ۸۷۷	، ۱۱۲ ، ۱۱۳ ، ۱۱۴ ، ۱۱۵ ، ۱۱۶ ، ۱۷۱
۸۸۰	، ۱۸۶ ، ۱۸۷ ، ۱۸۹ ، ۲۰۳ ، ۲۰۴ ، ۲۰۸
شادلوی، ۹۲	، ۲۶۸ ، ۲۶۹ ، ۳۸۸ ، ۳۸۹ ، ۴۴۵ ، ۴۵۳
شادی، ۱۱۹ ، ۱۲۰	، ۴۵۵ ، ۴۵۶ ، ۴۵۷ ، ۴۶۱ ، ۴۶۲ ، ۴۶۳
شارباژیر، ۱۸۸ ، ۱۹۰ ، ۲۹۲ ، ۴۴۹	، ۴۷۳ ، ۴۷۶ ، ۴۷۸ ، ۴۷۹ ، ۴۸۰ ، ۴۸۵
شاروود، ۹۳۹	، ۴۸۷ ، ۴۸۸ ، ۴۸۹ ، ۴۹۰ ، ۴۹۱ ، ۴۹۴
شاروخانی زولقہدر، ۹۷۸ ، ۹۹۴	، ۴۹۵ ، ۵۰۰ ، ۵۰۲ ، ۵۰۳ ، ۵۰۴ ، ۵۰۷
شارؤستہم، ۷ ، ۸ ، ۱۰۸ ، ۱۰۹ ، ۱۱۰	، ۵۰۸ ، ۵۱۱ ، ۵۱۲ ، ۵۱۳ ، ۵۱۴ ، ۵۱۵
۲۲۰ ، ۱۷۱ ، ۱۷۰ ، ۱۱۵ ، ۱۱۳ ، ۱۱۲ ، ۱۱۱	، ۵۶۶ ، ۶۲۳ ، ۶۲۴ ، ۶۲۹ ، ۶۳۰ ، ۶۳۴
شارؤستہمی لور، ۸۶۴	، ۶۳۵ ، ۶۳۸ ، ۶۴۰ ، ۶۴۷ ، ۶۴۸ ، ۶۵۱
شارؤکھی کیوہ، ۸۷۲	، ۶۵۳ ، ۶۵۶ ، ۶۶۰ ، ۶۶۱ ، ۶۶۲ ، ۶۶۴
شاری سہوز، ۷۶۴	، ۷۱۰ ، ۸۱۶ ، ۸۹۰ ، ۸۹۳ ، ۸۹۴ ، ۸۹۵
شاریار، ۷۸۸	، ۸۹۶ ، ۸۹۷ ، ۸۹۹ ، ۹۰۰ ، ۹۰۲ ، ۹۰۳
شارہبان، ۹۰۵	، ۹۰۵ ، ۹۰۶ ، ۹۰۷ ، ۹۰۸ ، ۹۰۹ ، ۹۱۰
شارہزور، ۵ ، ۳۵ ، ۵۱ ، ۷۲ ، ۷۴ ، ۷۵	، ۹۱۲ ، ۹۱۳ ، ۹۱۴ ، ۹۱۵ ، ۹۱۶ ، ۹۱۷
، ۱۶۲ ، ۱۶۱ ، ۱۵۹ ، ۱۵۸ ، ۱۰۸ ، ۷۷ ، ۷۶	، ۹۱۸ ، ۹۱۹ ، ۹۲۱ ، ۹۲۲ ، ۹۲۳ ، ۹۲۴
، ۱۸۲ ، ۱۸۰ ، ۱۷۱ ، ۱۶۶ ، ۱۶۵ ، ۱۶۴	، ۹۲۵ ، ۹۲۶ ، ۹۲۷ ، ۹۲۸ ، ۹۳۰ ، ۹۳۱
، ۲۲۵ ، ۱۹۰ ، ۱۸۹ ، ۱۸۷ ، ۱۸۶ ، ۱۸۳	، ۹۳۲ ، ۹۳۶ ، ۹۳۹ ، ۹۴۱ ، ۹۴۲ ، ۹۴۳
، ۴۵۸ ، ۴۴۸ ، ۲۹۵ ، ۲۹۳ ، ۲۹۲ ، ۲۹۱	، ۹۴۴ ، ۹۴۷ ، ۹۴۸ ، ۹۵۶ ، ۹۵۷ ، ۹۶۱
۹۲۳ ، ۹۲۱ ، ۵۸۳ ، ۴۹۶ ، ۴۶۹ ، ۴۵۹	، ۹۶۲ ، ۹۶۳ ، ۹۶۵ ، ۹۶۶ ، ۹۶۷ ، ۹۶۸

شاشوجاع، ۱۷۰، ۷۳۳، ۷۴۸، ۷۵۴	شاره‌زول، ۵، ۳۵، ۵۱، ۷۲
۷۵۶، ۷۵۹، ۷۶۱، ۷۶۳، ۷۶۶، ۷۶۸	شازاده جووکی، ۷۲۳
۷۶۹، ۷۷۱، ۷۷۲	شازاده غازان، ۷۲۳
شاعه‌بیاس، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۷۲	شاسمایلی، ۱۰۸، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۷۰، ۱۹۰
۴۶۵، ۴۶۸، ۵۰۳، ۵۰۶، ۵۰۸، ۵۱۶	۲۰۰، ۲۱۹، ۲۲۱، ۲۲۳، ۲۴۳، ۲۴۴
۷۷۹، ۱۰۰۸، ۱۰۱۲، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵	۲۸۳، ۲۸۴، ۲۹۷، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۲۶
۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰	۳۴۰، ۳۴۱، ۳۸۷، ۳۹۶، ۴۰۲
۱۰۲۱، ۱۰۴۸، ۱۰۹۳	۴۰۳، ۴۱۰، ۴۲۱، ۴۳۰، ۴۶۰، ۴۶۲
شاعه‌لی پورناک، ۸۴۶	۴۶۹، ۴۷۵، ۴۷۹، ۴۸۹، ۴۹۴، ۴۹۵
شاعه‌لی بهگ، ۱۱، ۱۴، ۱۹، ۲۴۱، ۲۴۲	۴۹۶، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۳۴، ۵۳۷، ۶۱۰
۲۴۴، ۲۴۵، ۲۵۲، ۲۷۱، ۳۳۷، ۴۴۰	۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۹، ۶۲۱
۴۴۱، ۴۷۶	۶۴۳، ۶۵۴، ۶۶۴، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳
شافعی، ۶۱، ۱۴۲، ۵۳۱	۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳
شاقور، ۶۹۰	۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۷۲، ۸۷۵
شاقوللی خلیفه، ۹۰۲، ۹۰۶، ۹۱۹، ۹۳۲	۸۷۶، ۸۷۸، ۸۸۰، ۸۸۳، ۸۸۵، ۸۸۷
شاقوللی سولتان، ۶۱۵	۸۸۸، ۸۹۰، ۹۴۱، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵
شاقوللی بهگ، ۱۶، ۱۱۸، ۲۰۷، ۲۱۲	۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۱۰۳۷، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱
۳۹۶، ۳۹۷، ۴۰۰، ۴۷۱، ۵۱۶	شاسوار، ۱۸۸، ۴۳۶
شاقوللی عه‌ه‌بگیرلو، ۸۸۸	شاسوار بهگ، ۲۲، ۴۳۶، ۵۱۰
شام، ۸، ۵۱، ۶۱، ۶۸، ۷۹، ۸۲، ۱۱۹	شاسولتان محهمه‌د، ۱۱۷، ۲۰۴، ۲۱۰
۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۲، ۱۳۳	۲۲۲، ۲۲۳، ۴۶۲، ۴۶۵، ۴۸۹، ۴۹۰
۱۳۴، ۱۳۹، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۸، ۱۴۹	۴۹۱، ۵۰۴، ۵۱۴، ۶۵۶، ۹۹۲، ۹۹۴
۱۵۰، ۱۵۳، ۱۶۷، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷	۹۹۶، ۱۰۰۲، ۱۰۰۵، ۱۰۷۱
۱۹۷، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۴	شاسوله‌یمان، ۶۹۰، ۶۹۳

شاویردی، ۸، ۱۱۳، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸،	۳۷۴، ۳۷۶، ۳۸۱، ۳۸۳، ۳۸۵، ۳۹۵،
۱۱۹، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۹۱،	۴۰۹، ۴۱۵، ۴۲۸، ۴۳۲، ۴۷۴، ۴۸۴،
شاوهلی‌بهگ، ۳۴۰،	۵۰۹، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۳۴،
شاوهله‌دبهگ، ۱۸، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳،	۵۶۱، ۵۶۳، ۵۶۶، ۶۶۸، ۶۷۳، ۶۷۴،
۴۳۵،	۷۱۴، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۶۱، ۷۶۴، ۷۶۵،
شایوسف، ۱۴، ۲۲۰، ۳۳۷،	۷۸۱، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۵، ۹۲۶، ۹۶۱،
شایه‌حیا، ۷۷۳،	۹۹۳، ۹۹۷،
شبلی، ۷۷۲،	شامحه‌ممه‌د، ۳۲۵، ۳۸۷، ۴۷۳، ۵۹۱،
شمیران، ۱۸۵،	۵۹۸، ۶۱۲، ۹۸۱، ۹۸۳، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۶،
شمیشتات، ۱۳۶،	شامحه‌ممه‌دبهگ، ۱۳، ۲۰، ۳۲۵، ۴۷۰،
شنگال، ۱۳۹، ۲۱۴، ۲۹۷، ۵۲۱، ۵۲۰،	۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳،
شنز، ۲۹۷،	شامحه‌ممه‌دی‌ه‌لرچیپیان، ۱۰۱۱،
شنه‌وه‌ند، ۸۲،	شامراد، ۳۵۰،
شوانکاره، ۸۰،	شامرادئاغای‌سووسانی، ۳۵۷،
شوبهک، ۱۴۱،	شاملوو، ۴۶۰، ۵۰۶، ۶۲۴، ۸۵۵، ۸۵۶،
شوجاعه‌ددین‌خورشید، ۷، ۹۲، ۹۳،	۸۶۱، ۸۶۴، ۸۶۷، ۸۷۶، ۸۸۶، ۸۹۴،
۹۴، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۲، ۱۰۳،	۹۰۴، ۹۲۵، ۹۳۳، ۹۴۵، ۹۷۸، ۹۸۵،
شوجاعه‌ددین‌مهممود، ۷، ۱۰۶، ۱۰۷،	۹۹۰، ۱۰۰۰، ۱۰۰۲، ۱۰۰۴، ۱۰۱۱،
شوجاعه‌ددینی‌قهرامانی، ۷۹۴،	۱۰۵۰،
شوجاعه‌ددینی‌کوسه‌ج، ۸۷۳،	شامهممودی‌ئینجوو، ۷۳۳، ۷۴۳،
شورور، ۴۹۰، ۴۹۱، ۸۵۴،	شانیعمه‌توللا، ۱۸۷، ۹۲۸، ۹۴۳،
شوره‌یخ، ۶۵۹،	شاهم‌بهگ، ۱۷، ۴۰۴، ۴۰۷،
شوقاقی، ۲۷۰، ۲۷۹،	شاهم‌خاتون، ۵۸۰،
شوکر‌مسته‌فا، ۲۹۲،	

۰۵۲۶ ، ۰۵۲۲ ، ۰۵۱۷ ، ۰۵۰۹ ، ۰۵۰۱ ، ۰۴۹۵	شوکری، ۰۵۳۷، ۹۱۶
۰۶۳۹ ، ۰۶۳۸ ، ۰۶۳۶ ، ۰۶۳۵ ، ۰۵۷۱ ، ۰۵۳۷	شوکری به گ، ۰۵۳۷
۰۶۶۸ ، ۰۶۶۷ ، ۰۶۴۵، ۰۶۶۶ ، ۰۶۴۳ ، ۰۶۴۲ ، ۰۶۴۰	شوکری به، ۰۵۳۷، ۰۵۴۰
۰۱۰۳۳ ، ۰۱۰۳۲ ، ۰۸۵۱ ، ۰۶۸۱ ، ۰۶۷۸ ، ۰۶۷۷	شوکور به گلو، ۰۵۱۰
۰۱۰۳۸ ، ۰۱۰۳۷ ، ۰۱۰۳۶ ، ۰۱۰۳۵ ، ۰۱۰۳۴	شۆبۆرغان، ۰۸۶
۰۱۰۴۳ ، ۰۱۰۴۲ ، ۰۱۰۴۱ ، ۰۱۰۴۰ ، ۰۱۰۳۹	شۆرکەل، ۰۹۱۹
۰۱۰۴۸ ، ۰۱۰۴۷ ، ۰۱۰۴۶ ، ۰۱۰۴۵ ، ۰۱۰۴۴	شوروش، ۰۲۳۰
۰۱۰۵۳ ، ۰۱۰۵۲ ، ۰۱۰۵۱ ، ۰۱۰۵۰ ، ۰۱۰۴۹	شووش، ۰۲۱۶، ۰۲۱۹
۰۱۰۵۸ ، ۰۱۰۵۷ ، ۰۱۰۵۶ ، ۰۱۰۵۵ ، ۰۱۰۵۴	شووشته، ۰۱۰۲ ، ۰۱۱۲ ، ۰۱۷۱ ، ۰۶۴۹
۰۱۰۶۵ ، ۰۱۰۶۳ ، ۰۱۰۶۲ ، ۰۱۰۶۱ ، ۰۱۰۵۹	۰۹۲۲ ، ۰۹۱۵ ، ۰۷۷۲
۰۱۰۸۸ ، ۰۱۰۸۷ ، ۰۱۰۸۶ ، ۰۱۰۸۵ ، ۰۱۰۶۹	شوولستان، ۰۸۳ ، ۰۷۴۸
۰۱۰۹۱ ، ۰۱۰۹۰ ، ۰۱۰۸۹	شهبانکاره، ۰۸۰
شهره فیه، ۰۵۴۰ ، ۰۶۴۵	شهبستان، ۰۳۹۳ ، ۰۵۰۴
شهره فیدین، ۰۱۴۱ ، ۰۴۲۹ ، ۰۵۴۹ ، ۰۶۴۹	شهنوعلعهره ب، ۰۵۲۴
۰۹۳۲ ، ۰۹۰۴ ، ۰۸۹۸ ، ۰۸۹۴ ، ۰۸۱۶ ، ۰۷۴۸	شه دداد، ۰۵۸ ، ۰۱۹۵
۱۰۰۲	شه ددای، ۰۷۰
شهره فیدین تههمتهن، ۰۹۵ ، ۰۱۰۳	شهره فایاد، ۰۱۱۴
شهره فیدین علی یه زدی، ۰۱۹۳ ، ۰۲۳۸	شهره ف به گ، ۰۲۰۳ ، ۰۲۵۲ ، ۰۲۵۳ ، ۰۳۴۰
۰۸۱۰ ، ۰۷۹۶ ، ۰۲۸۱	شهره فخان، ۰۱ ، ۰۲ ، ۰۲۴ ، ۰۲۶ ، ۰۲۷ ، ۰۲۸
شهره فیدین ئه بووبه کر، ۰۷ ، ۰۹۶ ، ۰۹۷	۰۲۹ ، ۰۳۰ ، ۰۳۱ ، ۰۳۳ ، ۰۳۵ ، ۰۳۶ ، ۰۳۷ ، ۰۳۸ ، ۰۷۰
۰۵۳	۰۷۵ ، ۰۷۸ ، ۰۹۱ ، ۰۱۵۲ ، ۰۱۵۳ ، ۰۱۷۹ ، ۰۱۸۱
شه فتالوو، ۰۴۱۷	۰۱۸۲ ، ۰۱۸۴ ، ۰۱۹۳ ، ۰۱۹۶ ، ۰۲۱۳ ، ۰۲۴۱
شه قباباد، ۰۴۴۱ ، ۰۴۴۶	۰۲۷۲ ، ۰۲۷۷ ، ۰۲۷۹ ، ۰۳۰۰ ، ۰۳۶۰ ، ۰۳۶۲
شه قبابادی جام، ۰۸۹۷	۰۳۶۵ ، ۰۳۸۶ ، ۰۴۲۶ ، ۰۴۳۸ ، ۰۴۵۴ ، ۰۴۷۵

شهره‌فنامه / ۱۲۰۵	شهره‌فنامه / ۱۲۰۵
شهمسددین لؤلؤ، ۱۵۰	شہ قلاوا، ۴۴۱، ۴۴۶
شهمسددین لہنبہ کی، ۱۰۳	شہ قیف، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۴۸
شهمسددین محمہد، ۸۵، ۷۸۳، ۸۴۴	شہ ککی، ۶۷، ۸۲، ۷۸۸، ۸۸۸، ۹۱۵
شهمسددین مولانا محمہد، ۵۴۰	۹۱۹، ۹۲۵، ۹۳۸، ۹۴۲
۱۰۵۶	شہلبوری، ۹۲
شهمسددین ئحمہد، ۸۴۲، ۱۰۴۵	شہ مخال، ۹۷۱، ۹۷۴
شهمسددین بہگ، ۳۴۴	شہ مخالی چرکہس، ۹۶۷، ۹۷۱
شهمسددینی گیلانی، ۸۵۴	شہ مزینان، ۲۱۴
شہ معی، ۳۲۷، ۳۳۶	شہ مسودہولہ، ۷۴، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸
شہمماخی، ۳۳۳، ۷۸۸، ۹۸۱، ۱۰۱۷	۱۶۲، ۴۶۹
شہ مؤ، ۳۵۹، ۳۷۴	شہ مسولحقی تہوریزی، ۷۲۷
شہ میران، ۱۸۵	شہ مسی عاقلان، ۵۹۱
شہ نیو، ۹، ۵۱، ۱۹۲، ۱۹۹، ۳۷۴، ۴۷۴	شہ مسی بہگ، ۱۷، ۴۱۳
۱۴۴	شہ مسی پاشا، ۴۹۶
شہ نی غازان، ۸۸، ۵۷۴، ۹۹۹	شہ مسیہ، ۵۴۰، ۵۷۸
شہنگال (شہنگار)، ۲۲۲، ۲۴۳، ۲۴۶	شہ مسہددین، ۴۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۶
۲۶۷، ۲۵۷	۲۶۶، ۲۶۸، ۲۸۱، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱
شہہاہددین، ۱۰۵، ۱۲۴، ۲۱۴	۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۹، ۳۷۴
شہہاہددین غازی، ۱۴۱	۳۹۴، ۳۹۸، ۴۰۱، ۴۷۷، ۴۷۸، ۵۷۴
شہہاہددین ئلیاسی لہنبہ کی، ۱۰۴	۵۷۸، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۶
شہہریار، ۷۶۰	۵۹۵، ۵۹۸، ۶۰۹، ۶۳۸، ۶۵۱، ۷۳۸
شہہریلی (شہہریوہری)، ۲۳۰	۷۴۵، ۸۱۷، ۸۴۴، ۸۵۴، ۸۸۴، ۱۰۳۲
شہہہنشا، ۱۲۶، ۱۲۸، ۹۴۷	۱۰۳۸، ۱۰۴۰، ۱۰۴۶، ۱۰۴۸، ۱۰۵۱
شہیبان، ۸۵۱	۱۰۶۰

شیروانی (پادشایان)، ۳۸۵	شهبه‌کخان، ۸۶۷، ۸۵۹، ۶۱۶
شیروشتەر، ۸۷۵	شیراز، ۷۱۳، ۷۱۵، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۶
شیرین، ۶۴، ۴۹۵، ۵۲۶	۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۹، ۷۶۱
شیلدی، ۲۳۳	۷۶۹، ۷۷۱، ۷۷۴، ۷۸۳، ۷۹۰، ۸۲۰
شیلی، ۷۷۸	۸۳۴، ۸۵۰، ۸۵۲، ۸۵۵، ۸۶۳، ۸۶۴
شیوه، ۴۹۹	۸۷۴، ۸۷۵، ۸۸۳، ۸۹۱، ۹۰۳، ۹۱۳
شیخ ئاق‌بیق، ۸۱۷	۹۶۱، ۹۷۸، ۱۰۰۲، ۱۰۱۵
شیخ ئاق‌شه‌مسه‌ددین، ۸۴۱	شیربه‌گ، ۲۰، ۲۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۸۲
شیخ ئیسحاقی ئینجوو، ۷۱۳	۴۸۴
شیخ ئەبولوه‌فا، ۸۴۱، ۸۴۳	شیرحه‌سه‌نی ئیمووری، ۹۰۷
شیخ ئەبووتاھیری کوردی، ۵۳۶	شیرخانی ئەفغان، ۸۷۷
شیخ ئەبوونه‌جیبه‌ددینی سۆهره‌وردی، ۵۳۲	شیروان، ۱۵، ۵۳، ۶۷، ۱۸۷، ۲۰۳، ۲۴۹
شیخ ئەبووئیسحاق، ۷۴۳، ۷۴۶، ۷۴۸	۳۰۹، ۳۱۴، ۳۲۳، ۳۳۴، ۳۴۷، ۳۵۰
۸۴۳، ۷۵۱	۳۵۲، ۳۶۹، ۳۸۰، ۳۸۵، ۳۹۰، ۳۹۱
شیخ ئەوحدی ئیسفه‌هانی، ۷۳۰	۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۸، ۴۱۳، ۴۲۵، ۵۱۴
شیخ بالوول‌به‌گ، ۲۱، ۴۸۵	۵۲۰، ۵۵۸، ۶۵۴، ۶۶۱، ۶۶۴، ۶۶۷
شیخ بالوول، ۴۸۵، ۷۸۸	۷۳۴، ۷۵۶، ۷۶۰، ۷۶۴، ۷۸۸، ۸۰۱
شیخ برام، ۷۰۸، ۷۶۰، ۷۸۸، ۸۵۱	۸۴۵، ۸۴۶، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۶۵، ۸۸۶
شیخ تاجه‌ددین، ۸۱۷	۹۰۲، ۹۰۸، ۹۱۲، ۹۱۶، ۹۱۸، ۹۱۹
شیخ جونه‌ید، ۸۴۵، ۸۵۱، ۸۵۲، ۹۰۲	۹۲۰، ۹۲۴، ۹۳۷، ۹۴۲، ۹۷۴، ۹۷۹
شیخ جه‌ماله‌ددین، ۷۱۷	۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۸، ۹۹۴، ۹۹۵
شیخ حامیدی کوری موسا، ۷۸۲	۱۰۱۳، ۱۰۱۷، ۱۰۲۳، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸
	۱۰۷۱
	شیروان‌شا، ۸۳۲، ۸۵۳

شیخ حهسن، ۲۰، ۳۰۰، ۳۰۲، ۳۱۴،	شیخ عهبدورپرهمان، ۷۹۴
۳۹۵، ۳۹۶، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۷۲، ۴۷۳،	شیخ عهبدولقادی گهیلانی، ۹۵۳
۵۳۸، ۷۳۲، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۹، ۷۴۰،	شیخ عهبدولکه ریم ئه فهندی، ۹۵۶
۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۷، ۷۵۰، ۷۶۷، ۸۱۷،	شیخ عهبدوللای به دهخسانی، ۵۳۸
۴۷۳، ۴۷۲، ۲۰،	شیخ عهتتار، ۶۹۲
۷۴۲،	شیخ عهلوان، ۸۸۵
۵۳۸،	شیخ عه ماری یاسر، ۵۳۲
۷۴۲، ۷۴۰، ۷۳۹،	شیخ قوتبه دین، ۷۸۳
۷۵۰، ۷۴۷،	شیخ قووجوی خهلیفه، ۸۴۳
۲۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۶،	شیخ کاهوویه، ۱۰۵
۴۸۲، ۴۸۰، ۴۶۸،	شیخ لامعی چهله بی، ۸۸۵
۵۳۸،	شیخ محیدین، ۸۶۵، ۸۶۹، ۸۸۴
۵۶۸،	شیخ محهمه دی بالغچی، ۷۵۲
۷۴۷،	شیخ محهمه دی به دهخشی، ۸۸۵
۵۳۲،	شیخ محهمه دی که جه جانی، ۷۶۷، ۷۶۹
۱۴۴،	شیخ محهمه دی گالیبولی، ۸۱۷
۱۰۸، ۵۲۲، ۸۵۱، ۹۷۲،	شیخ موخلیس پاشا، ۷۲۷
۱۰۱۷،	شیخ مه محمود، ۲۰، ۴۷۴، ۷۴۱
۱۰۸، ۵۲۲، ۸۵۱،	شیخ نوره دین عه بدورپرهمان
۱۰۱۷،	که سره فی، ۵۶۸
۷۸۳،	شیخ شهابه دینی سیواسی، ۵۳۲
۲۲۷،	شیخ وهیس، ۴۳۹
۲۹۷،	شیخ یوسفی عه جه می گزانی، ۴۹۴
۳۷۷، ۳۷۶،	شیخ زاده ی لاهیجی، ۸۶۵

عوبه‌یدرخانی ئوزبهک، ۶۳۸، ۸۷۵، ۸۸۶.	شیخه، ۲۳۸، ۲۳۹، ۷۵۰
۹۱۳، ۹۰۰، ۸۹۴	شیخه‌شینه، ۳۹۵، ۳۹۹، ۴۰۸
عوبه‌یدیللا، ۴۲۷	شیخه‌میری بلباسی، ۴۷۵، ۶۴۴
عوبه‌یدیللاخان، ۸۹۶، ۹۱۱، ۹۱۵	شیخه‌ی شیخان، ۲۵۴
عوتبه‌ی ئومه‌وی، ۱۹۳	شیخی‌ئاغای جیله‌کی، ۶۰۴
عوتبه‌ی کوری ئه‌بووسوفیان، ۱۹۲	شیقلووش، ۹۰۱
عوسمان‌پاشا، ۱۸۸، ۱۸۹، ۲۰۹، ۲۲۳،	شیرۆیان، ۲۳۳
۲۵۷، ۲۶۱، ۲۹۳، ۳۲۳، ۳۶۸، ۴۳۳،	شیرۆیی، ۲۸۳، ۲۸۵، ۳۳۹، ۳۴۶، ۳۵۱،
۴۸۲، ۵۱۵، ۹۹۹	۳۵۳، ۳۸۹، ۴۰۱، ۵۸۳، ۶۲۳
عوسمانجق، ۷۷۷، ۸۷۲	
عوسمانی (عوسمان)، ۲۷، ۲۹، ۳۰، ۳۸،	(ع)
۶۳، ۶۴، ۱۱۵، ۱۳۵، ۱۳۷، ۱۴۲، ۱۵۱،	عاد، ۵۸، ۱۹۵، ۵۱۵، ۶۴۴
۱۷۲، ۱۸۷، ۱۸۹، ۱۹۰، ۲۰۴، ۲۰۶،	عادل گرای‌خان، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴
۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۲۰، ۲۲۴،	عادلجه‌واز، ۱۵۴، ۳۸۸، ۵۱۰، ۵۱۱،
۲۲۸، ۲۴۶، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۵،	۵۳۷، ۵۷۸، ۵۹۵، ۶۱۹، ۶۳۰، ۷۷۴، ۹۲۱
۲۶۳، ۲۶۶، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵،	عاره‌بستان، ۲۴۰
۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۳۰۴، ۳۰۸، ۳۲۲،	عاره‌بی، ۲۱۵، ۶۵۸
۳۳۰، ۳۳۹، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۲، ۳۷۳،	عازید، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۷۳
۳۷۴، ۳۸۵، ۳۹۲، ۴۰۲، ۴۰۵، ۴۲۲،	عازه‌بان، ۴۵۰
۴۲۳، ۴۳۲، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۵۵، ۴۶۴، ۴۵۸،	عالی‌شا، ۷۱۰
۴۶۵، ۴۶۸، ۴۷۹، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۹،	عوبه‌ید، ۱۴۳
۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۴، ۵۰۴، ۵۱۸، ۵۲۲،	عوبه‌یدرخان، ۶۳۸، ۸۷۱، ۸۷۵، ۹۱۵،
۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۹، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۵،	۹۴۳
۶۲۱، ۶۲۳، ۶۳۹، ۶۴۷، ۶۵۴، ۶۶۲،	

عومهر بهگ، ۱۷، ۱۸، ۲۱، ۹۹، ۱۰۴،	۶۶۷، ۶۶۹، ۶۷۱، ۶۷۹، ۶۸۱، ۶۸۳،
۱۰۰، ۱۹۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۷۹، ۴۰۹،	۶۸۴، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۵، ۶۹۷، ۶۹۸،
۴۱۰، ۴۱۴، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۹۷،	۷۰۱، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۲۰، ۷۲۴، ۷۲۵،
عومهر شیخ، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۵۹، ۹۰۰،	۷۲۶، ۷۳۲، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۷۵، ۷۷۷،
۹۱۷، ۱۰۰۱،	۸۰۶، ۸۱۳، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۴۰،
عومهری، ۱۹۲، ۲۱۵، ۲۷۲، ۴۳۹، ۴۸۵،	۸۴۱، ۸۵۴، ۸۶۸، ۹۰۷، ۹۶۸، ۹۷۵،
عومهری کوری عه بدولعه زیز، ۲۲۸،	۹۷۷، ۹۷۸، ۹۸۰، ۹۹۵، ۹۹۸، ۱۰۰۰،
عه بیاس، ۲۱۴، ۳۱۵، ۵۱۷، ۸۱۲،	۱۰۰۲، ۱۰۱۵، ۱۰۲۴، ۱۰۳۴، ۱۰۳۷،
عه بیاس عه لی سولتتان، ۹۳۳،	۱۰۳۸، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۵،
عه بیاس میرزا، ۴۶۵،	۱۰۴۷، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲،
عه بیاسی، ۳۷، ۶۲، ۶۹، ۷۰، ۷۷، ۸۲،	۱۰۵۳، ۱۰۵۵، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹،
۸۴، ۱۱۰، ۱۳۷، ۱۵۰، ۱۵۴، ۱۵۷، ۱۶۷،	۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۵، ۱۰۷۱،
۱۶۸، ۱۹۳، ۱۹۹، ۲۱۴، ۲۹۳، ۲۹۴،	۱۰۸۵، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰،
۲۹۹، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۴۳، ۵۱۸،	عوسمانی زوننورهین، ۹۷۶،
۵۲۱، ۵۵۶، ۶۱۳، ۶۷۱، ۷۵۴،	عومان، ۹۱۳، ۱۰۲۳،
عه بدورپرهمان په نامه نده، ۳۸، ۶۸۱،	عومهر، ۴۵، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۲، ۱۶۷،
۱۰۸۵،	۲۱۳، ۲۱۴، ۲۲۹، ۲۶۸، ۲۷۰، ۴۹۷،
عه بدورپرهمان زاق، ۱۶۰، ۳۶۱، ۷۳۸،	۵۳۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۶۲۲، ۷۹۴،
عه بدورپرهمان کوری نهجه فقولیی،	۹۷۶، ۱۰۷۱،
دونبولی، ۵۱۹،	عومهر جاندار، ۶۲۲،
عه بدورپرهمان یوسف، ۳۳، ۳۴، ۳۵،	عومهر یادگارن، ۵۸۱، ۵۸۲،
۷۰، ۱۸۲، ۲۱۴، ۶۷۱، ۱۰۳۲، ۱۰۷۲،	عومهر اووا، ۸۹۷،
۱۰۹۶،	
عه بدوششه مس، ۴۲۷،	

عہجہمستان، ۴۴۵، ۴۵۳، ۴۵۶، ۴۵۷،	عہدولعہزیز، ۱۰، ۴۵، ۲۲۹، ۲۳۳، ۲۳۶
۴۷۰، ۴۷۱، ۶۲۱، ۶۲۷، ۶۴۷، ۶۵۹،	عہدولعہزیزخان، ۹۱۵، ۹۴۳
۱۱۲۹	عہدولعہزیمی پوردهدار، ۹۲۳
عہدلجہواز، ۳۸۸	عہدولغہنیی چاوشی سیواسی، ۹۳۷
عہدی، ۶۱	عہدولکەریم شہبیانیی جہ زہری، ۱۳۸
عہدہوی، ۶۱	عہدوللا، ۵۳۰
عہرزہرؤم، ۹۳۵، ۹۹۳، ۱۰۱۳	عہدوللا یافعی، ۱۲۳
عہرہب (عہرہبی)، ۳۰، ۳۲، ۷۰، ۷۸،	عہدوللہ تیفی مہرزیفوونی، ۷۹۴
۷۹، ۱۰۲، ۱۱۲، ۱۲۱، ۱۲۳، ۱۵۴، ۱۵۵،	عہدولمہلیک، ۱۶۰، ۴۱۵
۱۹۲، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۷۹، ۳۰۰،	عہدولمہلیکی شافعی، ۷۱۷
۳۱۶، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۹۴، ۳۹۵، ۴۲۶،	عہدولمہلیکی مہروانی، ۴۲۸
۴۲۷، ۴۳۸، ۴۴۵، ۴۶۳، ۴۸۴، ۴۹۷،	عہدولمہناف، ۸۲، ۴۲۷
۵۲۴، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۴۲، ۵۴۹،	عہدولواسیع چہلہبی، ۹۵۵
۵۵۲، ۵۶۹، ۵۸۱، ۶۰۷، ۶۷۱، ۶۸۵،	عہدولوہاب، ۱۰۴۲
۷۰۵، ۷۰۶، ۷۱۲، ۷۳۶، ۷۴۲، ۷۶۴،	عہدی بہگ، ۴۶۰
۷۸۹، ۸۱۷، ۸۶۳، ۸۷۴، ۸۷۹، ۸۸۴،	عہدی بہگی شاملوو، ۸۶۱
۹۰۶، ۹۴۰، ۹۶۲،	عہجہم، ۲۸، ۴۹، ۶۳، ۲۴۳، ۲۴۵، ۲۵۷،
عہرہب محہمہ، ۹۳۷	۲۶۱، ۳۶۰، ۳۸۲، ۴۲۵، ۴۳۶، ۴۵۵،
عہرہب بہگ، ۳۷۵	۴۶۲، ۴۷۰، ۵۰۶، ۵۲۹، ۵۴۲، ۵۵۵،
عہرہبستان، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۶، ۴۲۴،	۵۷۵، ۶۸۵، ۷۰۶، ۷۴۰، ۷۴۵، ۷۶۴،
۷۰۶، ۷۸۱، ۸۳۹، ۸۷۸، ۸۸۰،	۷۶۵، ۷۷۶، ۸۳۴، ۸۴۴، ۹۱۷، ۹۵۱،
عہرہب شابہگ، ۱۹۷، ۳۲۹	۹۷۸، ۹۷۹، ۹۹۳، ۱۰۰۱
عہرہبگیر، ۲۸۹	
عہززان، ۳۵۳، ۵۶۰	

عەلی‌بەگی ساسۆنی، ۱۴، ۳۴۱، ۳۸۷.	عەزۆدەدوولە، ۷۴
۶۴۵، ۶۴۲، ۶۱۶، ۶۱۵، ۶۰۹	عەزیزان، ۱۰، ۵۲، ۲۲۹، ۲۳۳، ۲۳۵،
عەلی پاکمال، ۱۰۰۴	۳۳۹، ۵۵۷
عەلی چووپان، ۹۱۹، ۹۹۵	عەزیزکەند، ۸۵۰
عەلی سەکر، ۱۰۸	عەسقەلان، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۳۳
عەلی سەیدانی قەوالیسی، ۶۲۸	عەقلەبەند، ۳۹۲
عەلی قوشچی، ۸۴۱	عەقیلی، ۸۲
عەلی مەمایی، ۹۲	عەککە، ۱۲۸، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۹، ۱۷۵
عەلی‌خان، ۱۱۲، ۲۲۰، ۳۱۵، ۳۲۷، ۸۴۹.	عەلانی، ۸۲
۸۵۳، ۹۷۰، ۱۰۵۰، ۱۰۶۸	عەلائوددەولە زولقەدر، ۴۳۰، ۶۱۲
عەلی سولتانی چیچەکلوو، ۸۸۳	۸۳۸، ۸۷۸
عەلی سولتانی زولفەقارکوژ، ۸۹۸	عەلائوددەولە سەمانی، ۵۳۸
عەلی سولتانی زولقەدر، ۸۹۱	عەلی ئەکبەر وەقایع‌نیگار، ۱۸۱
عەلی سولتانی ئۆزبەک، ۹۳۲، ۹۴۴	عەلایی، ۸۲
عەلی شیرزی نەوایی، ۴۶	عەلائەددین فەناری، ۸۴۴، ۸۷۳
عەلی قولی‌بەگی ئیسیپەرلوو، ۹۹۳	عەلائەددین کە یقوباد، ۶۹۳
عەلی قولی‌خان، ۵۱۶، ۹۸۹، ۹۹۰، ۱۰۰۲،	عەلائەددین محەممەد، ۷۳۰، ۷۳۹
۱۰۰۶، ۱۰۰۹	عەلائەددین ئاغای بلباسی، ۳۵۲
عەلی میرزا ئەفشار، ۸۷۶	عەلی‌بەگ، ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰،
عەنەدۆل، ۸۴۹	۲۹۷، ۳۰۹، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲،
عەولاخان، ۱۰۸، ۶۵۱، ۹۵۶، ۱۰۰۱،	۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۷، ۳۸۷، ۳۹۶، ۳۹۷،
۱۰۰۸، ۱۰۱۸	۳۹۸، ۴۱۰، ۴۲۴، ۴۳۳، ۴۳۸، ۴۴۸،
عەولاخانی ئۆزبەک، ۱۰۹، ۵۰۸، ۱۰۰۷،	۴۷۰، ۴۷۱، ۴۹۰، ۵۰۰
۱۰۰۹، ۱۰۱۹	

عیززه‌ددین شیخ، ۹، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۷،	عه‌ولآخانی ئوستاجلوو، ۴۵۷، ۸۹۲،
۲۰۰، ۲۶۷، ۲۹۸، ۴۴۲، ۴۷۴، ۵۹۳، ۶۴۴	۹۹۲، ۹۲۴، ۹۱۶
عیززه‌ددین عه‌بدو‌سسه‌لام، ۱۴۸	عه‌نان، ۷۵
عیززه‌ددین عه‌بدولله‌تیف، ۷۸۳	عه‌نناز، ۷۵
عیززه‌ددین عه‌لی، ۱۲۸، ۱۳۹	عه‌ویزبه‌گ، ۲۰، ۲۱، ۴۶۸، ۴۷۵، ۴۷۶،
عیززه‌ددین گرشاسپ، ۹۸، ۹۹	۴۷۸، ۴۸۰، ۴۸۲، ۴۸۳، ۶۲۱
عیززه‌ددین گرشاسف، ۷، ۹۷، ۹۸	عه‌یاز، ۲۲۸، ۲۲۹، ۵۳۱
عیززه‌ددین محهمهد، ۷، ۱۰۴، ۱۰۵،	عه‌یازی کوری غه‌نه‌م، ۵۳۰، ۵۳۱
۱۰۶	عه‌ینتاب، ۸۷۹، ۴۵۶
عیززه‌ددینی تورکمان، ۱۴۹، ۱۵۱	عه‌بیار، ۵، ۷۵، ۹۳، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳
عیسا، ۱۹، ۲۳۴، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۸۴،	عیناق، ۱۷، ۵۳، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵،
۵۳۸، ۷۸۲، ۷۸۶، ۷۹۷، ۹۳۶	۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۵۱۲
عیسا چه‌له‌بی، ۷۸۶	عیززانی، ۳۳۹
عیسا عاره‌ب، ۴۸۴	عیززین، ۳۳۹
عیسابه‌گ، ۱۳، ۳۲۵، ۳۲۶، ۴۸۵	عیززه‌ت‌مه‌له‌که، ۷۴۳
عیماده‌ئاغای بایه‌کی، ۶۰۹	عیززه‌ددین، ۷، ۹، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۲،
عیمادییه، ۹، ۳۵، ۵۱، ۱۸۶، ۲۰۴، ۲۱۳،	۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۲۸، ۱۳۹، ۱۴۸،
۲۹۵، ۵۶۲	۱۵۰، ۱۵۱، ۱۷۰، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۷،
عیماده‌ددین، ۹، ۵۱، ۸۱، ۸۵، ۱۲۱،	۲۰۰، ۲۳۴، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۵۸، ۲۵۹،
۱۶۷، ۱۹۶، ۲۱۴، ۳۸۵، ۵۶۰، ۵۶۱، ۷۴۶	۲۶۵، ۲۶۷، ۲۹۸، ۳۰۰، ۳۳۸، ۳۳۹،
عیماده‌ددین پاله‌وان، ۸۱، ۸۵	۳۵۹، ۳۷۶، ۳۸۵، ۴۴۲، ۴۷۴، ۵۵۴،
عیماده‌ددین زه‌نگی، ۵۱، ۱۲۱، ۲۱۴،	۵۵۹، ۵۶۰، ۵۹۳، ۶۴۴، ۷۰۵، ۷۰۷، ۷۸۳،
۵۶۱	عیززه‌ددین حوسین، ۷، ۱۰۲، ۱۰۶،
عیماده‌ددین مه‌حمودی کرمانی، ۷۴۶	

غورغورہی گورجی، ۹۶۳، ۹۸۰، ۹۸۸	عیمرانی، ۲۱۶
غُجِدووان، ۸۷۱	عیراق، ۸۷، ۹۲، ۹۳، ۹۶، ۱۰۷، ۱۱۵
غور، ۶۳، ۳۷۶، ۲۲۶	۱۲۰، ۱۶۷، ۱۸۳، ۲۴۱، ۲۹۱، ۲۹۶
غوری، ۷۳۲	۳۰۳، ۳۰۴، ۳۳۴، ۵۰۴، ۵۰۶، ۵۰۷
غوریان، ۹۴۵	۵۰۸، ۵۰۹، ۵۲۹، ۵۵۷، ۵۶۵، ۵۷۴
غہراغوریجہ، ۸۹۱	۵۹۱، ۵۹۷، ۶۱۷، ۶۵۹، ۷۱۳، ۷۲۸
غہزالی، ۴۲۸	۷۴۸، ۷۵۰، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۸۸
غہززان، ۴۳۲	۷۹۲، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۲۰، ۸۲۳، ۸۳۸
غہزہنفرہگ، ۳۲۷، ۳۷۹	۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۹، ۸۵۴، ۸۵۷، ۸۶۴
غہلتہ، ۸۴۲، ۹۵۳	۸۶۸، ۸۷۵، ۸۹۰، ۸۹۷، ۸۹۹، ۹۰۳
غہور، ۱۴۷	۹۰۵، ۹۱۱، ۹۱۵، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۲۱
غہبیوللابہگ، ۲۱، ۴۹۴	۹۲۴، ۹۳۲، ۹۴۰، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴
غیاسودین، ۹۱، ۱۲۰، ۱۴۵، ۱۶۹	۹۴۷، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۲، ۱۰۰۲، ۱۰۰۴
۶۹۳، ۶۹۷، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۲۹، ۷۳۱	۱۰۰۵، ۱۰۰۸، ۱۰۱۲، ۱۰۱۵
۷۳۲، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۷۰، ۸۹۹	عیراقی عہجہم، ۶۰، ۷۴۰، ۷۴۵، ۸۳۴
غیاسودین حاجی، ۷۱۲	عیراقی عہرہب، ۶۰، ۷۷، ۲۴۳، ۲۴۵
غیاسودین مہسعود، ۶۹۷	۵۲۵، ۵۶۱، ۵۶۳، ۷۰۶، ۷۶۴، ۷۶۵، ۸۶۳
غیاسودین مہنسور، ۸۹۹	
غیاسودینی سہجاوہندی، ۷۱۲	(غ)
غیاسی قازی محہمہد، ۵۷۷	غازانخان، ۸۸، ۸۹، ۱۰۵، ۵۲۱
غیاسیہ، ۷۳۰، ۷۳۱	غازی قران، ۲۰، ۴۴۴، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱
	غازی گرایخان، ۱۰۲۰، ۱۰۲۹
(ف)	غلیج، ۵۰۰
فاتمی، ۱۲۱، ۱۳۵، ۱۵۷، ۳۱۶	غورجستان، ۵۰۸، ۸۲۶، ۸۶۸، ۸۷۷

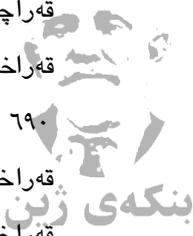
فهرامهرز، ۶۹۳، ۷۶۰	فارس (فارسی)، ۴۵، ۶۰، ۶۳، ۷۰، ۸۰
فهراهانی، ۶۵۲	۸۳، ۱۱۷، ۱۶۳، ۱۷۲، ۳۰۳، ۴۱۵، ۴۵۴
فهرپروخ، ۳۱۴	۶۰۷، ۶۸۵، ۶۹۱، ۶۹۷، ۷۰۶، ۷۱۲
فهرپروخزاد، ۷۶۰	۷۱۳، ۷۳۳، ۷۴۱، ۷۴۳، ۷۴۹، ۷۶۴
فهرپروخ شادبهگ، ۳۰۸	۷۷۷، ۷۹۰، ۷۹۶، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۲۰
فهرپروخ شسا، ۱۲۷	۸۲۳، ۸۲۸، ۸۳۴، ۸۳۸، ۸۵۵، ۸۷۳
فهرپروخی ئاسنگهر، ۸۰۱	۹۰۵، ۹۴۲، ۹۹۵، ۱۰۰۲، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵
فهرغانه، ۸۴۸	فارسچینی، ۸۹۸
فهرهاد، ۶۴، ۵۲۶، ۶۵۰، ۹۹۳، ۱۰۷۱	فارقی، ۷۰
فهرهادپاشا، ۲۲۲، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۵۵	فاریاب، ۸۵۸، ۸۶۷
۲۵۶، ۲۵۷، ۲۶۰، ۲۶۸، ۳۴۳، ۳۷۲	فازل بهیات، ۱۰۴۳، ۱۰۴۷، ۱۰۵۰
۴۲۴، ۴۳۴، ۴۶۴، ۴۸۲، ۴۹۱، ۴۹۲	فریدریک بارباروس، ۱۷۵
۵۱۶، ۶۶۸، ۸۸۵، ۸۸۸، ۹۹۳، ۹۹۴	فیردهوسی، ۶۳، ۴۵۰
۱۰۰۱، ۱۰۰۵، ۱۰۰۷، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴	فلورانس، ۸۱۵
۱۰۱۶، ۱۰۱۹، ۱۰۲۱، ۱۰۲۴	فنیک، ۱۱، ۵۲، ۱۵۵، ۱۵۶، ۲۳۰، ۲۳۵
فهرهالخان قاره مانلوو، ۱۰۳۷	۲۴۴، ۲۶۷، ۲۷۰
فهردهدین محهمهه، ۶۹۲	فورات، ۴۲۵، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۴۷، ۶۹۳
فهره، ۱۰۱۶	فوشه نچ، ۷۷۱
فهرهج، ۵۷۲، ۵۷۳	فهرتهدین سمایل، ۱۳۶
فهرهجو للاً زهکی، ۳۷، ۲۲۸	فهروددهوله، ۱۵۷، ۱۶۰
فهرهندووش، ۹۱۳، ۹۱۴	فهرولمولوک، ۷۴، ۱۶۱
فهرانسه، ۱۷۷، ۱۷۵	فهرهددین، ۲۱۱، ۳۰۰
فهرهنسی (فهرانسه وی)، ۳۲، ۶۷۳	فهرهددینی عهجه می، ۷۹۳
	فهدائی، ۱۲۱

فيل ياقووب، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۹، ۹۰۰،	فهرهنگ (فهرهنگى)، ۱۲۱، ۱۲۷، ۱۲۸،
۱۰۶۹	۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۴۹، ۱۷۳، ۱۷۴،
فيليب ئاگستوس، ۱۷۵	۳۴۴، ۶۳۵، ۸۴۳، ۸۸۷، ۹۰۱، ۹۱۲،
	۹۱۳، ۹۳۸، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۸۶، ۱۰۲۸
	فهرهنگستان، ۹۵۱، ۹۶۳
(ف)	فهرهيدوون، ۵۷، ۴۵۰، ۵۲۰، ۵۲۲، ۶۶۶،
ثورال گهنج، ۳۸، ۶۸۱، ۱۰۳۳، ۱۰۸۵	۱۰۲۲، ۷۶۱
	فهرهيدوون ئاغا، ۳۴۹
(ق)	فهزل، ۹۲، ۴۱۶، ۴۱۷، ۵۱۸
قابولونه، ۹۰۱	فهزوللا پاشتيني، ۷۳۸
قاييل، ۳۹۶، ۳۹۹	فهزوللاي ئهسته رابادي، ۷۹۸
قاجار، ۴۰۳، ۸۴۶، ۸۴۹، ۸۵۲، ۹۰۶،	فهزلهوييه، ۶، ۵۱، ۷۸
۹۱۱، ۹۱۷، ۹۸۰، ۹۸۸، ۹۹۵، ۱۰۱۳	فهلهستين، ۱۷۳، ۱۷۵، ۴۲۷، ۴۲۸
قاجولي، ۷۶۴	فهلهكه ددين حهسن، ۱۰۲، ۱۰۵
قادر، ۷۰	فيج ئوغلبي ئوستاجلوو، ۹۹۶
قادر بهگ، ۴۲۱	فيرعه ونى دووهم، ۹۳۸
قاديس، ۷۲۱	فيرناندو كورتيز، ۹۱۴
قارس، ۲۵۵، ۳۸۲، ۹۸۳	فيرووز، ۶۳، ۱۸۰، ۱۸۲، ۵۵۸، ۶۲۹
قارنجه سولتان، ۸۹۱	فيرووز ئابادي، ۴۸۵
قازق همزه، ۸۹۹	فيرووزان، ۸۵
قازقلوو ويوده، ۸۲۸	فيرووز بهگ، ۷۹۶
قازى ئهحمه دى غه ففاريى قه زويىتى، ۷۰،	فيرووز شا، ۸۵۱
۸۹، ۴۶۰، ۶۸۹	فيرووزكو، ۱۷۰، ۷۰۸، ۸۵۵، ۸۹۵
قاسم ئه نداكى، ۶۲۲	

قانچوڭغه، ۵۰۴	قازی بورهانه‌ددین، ۷۷۷
قانسوو، ۸۷۹	قازی جیهانی قه‌زوینی، ۸۹۰، ۹۰۸
قاهیره، ۱۲۷، ۱۴۳، ۱۴۹، ۱۵۰، ۴۹۸	قازی سیراجه‌ددین، ۵۳۲
قایا ئیبراهیم، ۱۰۷۰	قازی شیخ‌علی، ۷۶۷
قایته‌مز، ۱۸۵	قازی عیماد، ۹۴۰
قاین، ۸۶۰، ۸۷۶، ۸۷۸، ۱۰۰۶، ۱۰۱۶	قازی عه‌تائوللا، ۹۲۶
قایى، ۸۱۷	قازی قوتبه‌ددین، ۷۱۴، ۹۴۵
قران، ۷۵۰	قازی کامران، ۹۹۷
قران، ۷۵۰	قازی محیدینی به‌رده‌عی، ۷۵۲
قرل ئه‌تابه‌ک، ۸۱	قازی محه‌ممهد، ۷۱۰، ۸۶۴، ۹۲۶، ۹۳۱
قرل ئه‌رسه‌لان، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۳	۱۰۱۲
قرلباش، ۲۴، ۵۶، ۱۱۳، ۱۱۶، ۱۹۰	قازی محه‌ممهدره‌زا، ۱۰۱۲
۱۹۱، ۱۹۲، ۲۰۳، ۲۰۸، ۲۱۰، ۲۴۳	قازی محه‌ممهدی رازی، ۹۲۶
۲۴۴، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۶۸، ۲۶۹	قازی موسافیر، ۷۱۰، ۹۳۲
۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۹۳، ۳۰۶، ۳۱۴	قازی نووروللا، ۸۶۵
۳۲۶، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۲	قازی نه‌سیره‌ددین، ۷۱۴
۳۴۷، ۳۶۸، ۳۷۲، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹	قاسم‌به‌گ، ۱۳، ۱۵، ۳۱۲، ۳۲۵، ۳۲۷
۳۹۸، ۴۰۳، ۴۱۰، ۴۱۳، ۴۲۰، ۴۲۱	۴۶۸، ۳۷۷، ۳۷۶، ۳۷۵
۴۲۲، ۴۲۳، ۴۳۱، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۶	قاسم‌به‌گی پورناک، ۸۴۹، ۸۵۰
۴۴۰، ۴۴۹، ۴۵۳، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۶۰	قاسم‌به‌گی رۆژه‌کی، ۵۵۷
۴۶۲، ۴۶۴، ۴۷۳، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۸	قاسم‌به‌گی کوری شاحوسین‌ئاغا، ۵۵۶
۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۸، ۴۸۹، ۵۰۰، ۵۰۹	قاسمی په‌روانه‌چی، ۸۳۰
۵۱۱، ۵۱۴، ۵۱۶، ۵۴۳، ۶۱۸، ۶۱۹	قالقانجی ئوغلی، ۹۴۳
۶۲۰، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۴۴، ۶۴۵	قانته‌میش‌به‌گ، ۵۰۰

قوبرؤس، ۹۶۳	، ۸۵۶ ، ۶۶۴ ، ۶۶۲ ، ۶۵۳ ، ۶۵۱ ، ۶۴۸
قوتبه‌ددین رازی، ۷۳۰	، ۸۷۲ ، ۸۷۰ ، ۸۶۶ ، ۸۶۵ ، ۸۶۴ ، ۸۶۳
قوتبه‌ددین شامه‌حمود، ۷۴۹	، ۹۰۴ ، ۸۹۷ ، ۸۹۵ ، ۸۹۴ ، ۸۹۳ ، ۸۹۰
قوتبه‌ددین محممه‌د، ۷۳۱، ۹۴۲	، ۹۱۹ ، ۹۱۸ ، ۹۱۷ ، ۹۱۶ ، ۹۱۲ ، ۹۰۵
قوتبه‌ددین مه‌حمود، ۷۱۸	، ۹۳۶ ، ۹۳۳ ، ۹۲۶ ، ۹۲۴ ، ۹۲۲ ، ۹۲۰
قوتبه‌ددین ئیزنیقی، ۷۸۳	، ۹۵۷ ، ۹۴۴ ، ۹۴۲ ، ۹۴۰ ، ۹۳۸ ، ۹۳۷
قوتبه‌ددین ئه‌حمه‌د، ۷۰۳، ۸۷۴	، ۹۶۷ ، ۹۶۴ ، ۹۶۳ ، ۹۶۲ ، ۹۶۰ ، ۹۵۸
قوتله‌میش، ۶۹۳	، ۹۷۸ ، ۹۷۷ ، ۹۷۵ ، ۹۷۳ ، ۹۷۲ ، ۹۷۰
قودس، ۱۲۶، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۵، ۱۷۵،	، ۹۸۸ ، ۹۸۴ ، ۹۸۳ ، ۹۸۲ ، ۹۸۱ ، ۹۸۰
۸۷۹، ۹۲۶، ۹۵۳	، ۹۹۴ ، ۹۹۳ ، ۹۹۲ ، ۹۹۱ ، ۹۹۰ ، ۹۸۹
قورمیش، ۷۲۳	، ۱۰۰۹ ، ۱۰۰۵ ، ۱۰۰۲ ، ۱۰۰۱ ، ۹۹۹ ، ۹۹۶
قورقه‌میزبه‌گ، ۱۰۰۹	۱۰۱۳، ۱۰۱۲، ۱۰۱۱
قورقه‌میزخان، ۹۷۸	قزلقوچه‌ی تورکمان، ۷۹۹
قوره‌یشی، ۴۴، ۳۷۴، ۳۸۵	قلیچ، ۲۹۹، ۳۰۰، ۵۱۶، ۱۰۴۶
قوسته‌نته‌ندیه، ۷۱۶، ۸۴۰، ۸۴۱، ۹۳۰،	قلیچ‌به‌گ، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۴۸۸، ۴۸۹
۹۵۲، ۱۰۰۱، ۱۰۲۴	۴۹۱، ۴۹۲، ۵۱۲، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶
قوسون، ۸۱۱	قویا (قوبها)، ۲۲۰
قوشچی، ۸۴۱	قویاد، ۷۶۱
قولب، ۱۸، ۵۴، ۴۲۸، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳،	قویاد‌به‌گ، ۱۰، ۲۱، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲،
۴۳۵، ۴۳۴	۲۲۳، ۲۲۵، ۲۹۶، ۴۹۷، ۵۱۱، ۸۰۷
قولبابای کزگلتاش، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲	قویاد‌به‌گی ئامیدی، ۱۰۴۲
قولزوم، ۹۸۸	قویادی کوری ساسان، ۱۸۰
قولی ئوزبه‌کان، ۵۶۳	قویادی کوری فیروز، ۱۸۰
قولی‌به‌گ، ۱۹، ۴۴۲، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶	قویادی یه‌که‌م، ۵۵۸

قەپلووچە، ۷۲۴	قوئى بەگى قۆرچى باشى، ۹۷۸
قەپپورناق، ۹۰۱	قوم، ۵۹۱، ۵۹۷، ۶۵۹، ۶۶۲، ۸۰۷، ۸۴۷،
قەتاييا، ۱۴۹، ۱۵۰	۸۶۸، ۸۸۰، ۸۹۷، ۹۱۵، ۹۲۲، ۹۶۵،
قەدرى چەلەبى، ۹۵۵	۹۷۲، ۱۰۳۶، ۱۰۸۷،
قەدرى ئەفەندى، ۹۵۵	قوما، ۷۷، ۷۶، ۷۵،
قەراجوغاى محەممەد، ۸۵۴	قومارە، ۶۳۱،
قەراجىق، ۴۶۳	قومران، ۱۰۲۰، ۱۰۱۹،
قەراجەپاشا، ۳۷۷، ۳۷۶	قومش، ۷۵،
قەراجەتاق (قەراجەداغ)، ۳۸۰	قومىش ئوغلىنى ئوزبەك، ۹۰۱
قەراچەداغ، ۹۵۸، ۹۶۵	قونش، ۷۹۳
قەراخان، ۲۴۳، ۳۲۶، ۴۷۳، ۶۲۱، ۶۲۲،	قوتلوغ، ۶۹۰
۶۹۰	قۆجە قەياسى، ۷۹۹
قەراخەتايى، ۷۳۱	قۆجە ئېلى، ۷۲۷
قەراخەلېل، ۷۷۶	قۆچە سار، ۶۲۲، ۷۱۶،
قەراپۆستەم، ۷۶۰	قۆروون، ۹۰۱
قەراسمايل، ۹۰۷	قۆرۇق سەيدى عەلى، ۸۴۶
قەراسولتان، ۹۱۵	قۆكرە سارى، ۷۵۱
قەراسونقور، ۷۱۹	قۆكرئەلب (قۆكرئەلپ)، ۷۲۵
قەراقوش، ۱۲۶	قۆنقورات، ۷۶۶، ۸۶۵
قەراكۆتە، ۵۶۳	قۆھرە، ۸۰۶
قەرالووتويست، ۷۴۹	قۆيوونلووچە سار، ۸۲۸
قەرامحەممەد، ۵۷۱، ۷۷۴، ۹۰۹، ۹۱۱،	قوچان، ۵۲۰، ۱۰۱۳،
۹۶۳	قوونبىيە، ۴۵۶، ۶۹۷، ۹۳۵،
قەرامستەفاپاشا، ۳۳۴، ۹۶۳	قەبالە، ۶۶۴، ۹۸۲

بنگه‌ی زین
www.zheen.org

قہرہ سوو، ۵۴۷	قہرامورسہل، ۷۲۷
قہرہسی، ۷۳۴	قہرائقوودہری، ۹۰۶
قہرہعیسا، ۶۹۴	قہرایادگار، ۶۲۲
قہرہفریہ، ۷۷۹	قہریازی، ۴۲۶
قہرہقوینلوو، ۱۸۰، ۲۷۲، ۳۰۱، ۵۷۳	قہرایووسف، ۱۹۶، ۲۸۱، ۲۹۸، ۳۰۱
۵۸۶	۳۶۱، ۴۷۴، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۴، ۵۷۶
قہریازیچی، ۱۰۹۱	۵۷۹، ۵۸۶، ۷۶۵، ۷۸۱، ۷۸۶، ۷۸۸
قہریازیسی، ۷۳۴	۷۹۲، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۳، ۸۰۴
قہزاق، ۹۴۵	۸۲۰، ۸۲۳، ۸۲۶، ۸۵۷
قہزاقخان، ۵۰۸	قہرائوغرلوو، ۹۳۷
قہزاقلہر، ۹۹۳	قہرایہزید، ۶۱۹
قہزوتین، ۱۱۰، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۸	قہرشسی، ۷۲۴، ۸۷۰، ۸۷۱
۲۰۴، ۲۲۱، ۴۶۲، ۴۹۵، ۵۰۰، ۵۰۴	قہرہئاغاج، ۹۹۴، ۱۰۰۵
۵۰۶، ۵۱۳، ۵۱۵، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۶۲	قہرہئاغاجی ئہبہر، ۹۰۴
۶۶۴، ۷۱۵، ۷۲۹، ۷۴۰، ۸۰۷، ۸۶۴	قہرہباغ، ۲۴۹، ۵۷۶، ۶۵۹، ۷۴۴، ۷۸۱
۸۷۴، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۹۰۴، ۹۰۹	۷۹۲، ۸۳۲، ۸۴۵، ۹۲۲، ۹۵۸، ۹۸۲
۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۲۲	۹۹۵، ۱۰۰۵
۹۲۴، ۹۳۲، ۹۳۴، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸	قہرہباغی ئیران، ۵۰۲
۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۸، ۹۵۸	قہرہباغی ئہرران، ۷۰۲، ۷۷۴، ۷۸۰
۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۷، ۹۶۸	۷۸۸، ۸۰۰، ۸۰۳، ۸۳۲، ۹۱۹، ۹۲۴
۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۵، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۸۱	۹۲۶، ۹۸۰
۹۸۲، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۹، ۹۹۲، ۱۰۰۴	قہرہبوغدان، ۸۳۷، ۹۵۱
۱۰۰۵، ۱۰۰۹، ۱۰۱۵، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸	قہرہداغ، ۲۹۷
۱۰۲۱، ۱۰۳۷	قہرہتوودہ، ۷۷۶

قه‌ستهموونی، ۲۲۳، ۷۷۷، ۷۸۲، ۸۲۸،	قه‌لای بارگیری، ۳۸۸، ۳۸۹
۸۸۴، ۹۹۶	قه‌لای باغن، ۳۲۴
قه‌سری ئه‌بله‌ق، ۹۲۶	قه‌لای بای، ۱۹۴، ۴۳۶، ۴۸۵، ۵۲۰
قه‌سون، ۶۹۰، ۶۹۴	قه‌لای بایه‌زید، ۱۹۴، ۴۳۶
قه‌سیر، ۳۷۴	قه‌لای بدلیس، ۲۳، ۵۵، ۵۶، ۳۵۷، ۵۲۳
قه‌شقایب، ۱۱۲	۵۲۸، ۵۶۲، ۵۶۹، ۵۷۱، ۵۸۶، ۵۸۹
قه‌لاتی به‌م، ۷۵۹	۵۹۵، ۵۹۸، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۱۰، ۶۱۹
قه‌لاتی وان، ۹۰۵، ۹۰۷، ۹۰۸	۶۲۰، ۶۲۸، ۶۳۹، ۶۷۳، ۹۰۰
قه‌لاچکه‌ی ره‌شیدی، ۷۶۷	قه‌لای به‌ردنچ، ۳۲۴
قه‌لای ئاگری، ۱۰۲۶، ۱۰۲۸	قه‌لای به‌رکۆله، ۷۴۴
قه‌لای ئاویل، ۳۸۶	قه‌لای به‌هار، ۹۹
قه‌لای ئوستاد، ۹۱۰	قه‌لای پیروژ، ۴۹۹
قه‌لای ئورکه‌له‌ک، ۷۵۱	قه‌لای تکریت، ۲۳۸، ۲۸۱، ۷۷۸
قه‌لای ئیختیاره‌ددین، ۷۳۲، ۸۱۰، ۸۱۶،	قه‌لای تۆرقلی یه‌نگجه‌سی، ۷۱۷
۹۴۶	قه‌لای جه‌عبر، ۶۹۳
قه‌لای ئیروون، ۳۸۶، ۳۹۴	قه‌لای چورلی، ۷۵۵
قه‌لای ئه‌خته‌مار، ۲۰۳، ۶۲۹، ۶۴۴، ۶۴۷،	قه‌لای چه‌مه‌نی، ۷۵۱
۸۵۲	قه‌لای خوزار، ۸۷۰
قه‌لای ئه‌رغه‌نی، ۳۲۸	قه‌لای خیزان، ۳۶۳، ۳۸۹، ۶۳۹
قه‌لای ئه‌رمه‌شات، ۲۳۳	قه‌لای داود، ۲۰، ۵۴، ۴۷۲
قه‌لای ئه‌له‌مووت، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۲،	قه‌لای دێرده، ۲۳۳
۱۱۳، ۱۷۱، ۲۲۳، ۵۱۴، ۷۴۵، ۹۳۲،	قه‌لای دێرزینی، ۳۹۶
۹۴۲، ۹۶۶، ۹۸۱، ۱۰۱۵، ۱۰۲۱	قه‌لای زنجیر، ۴۹۶
قه‌لای ئه‌یاسییه، ۷۵۰	قه‌لای زه‌لم، ۱۸۹، ۲۹۲، ۲۹۳

قه‌لای ماخوست، ۸۴	قه‌لای سپی، ۷۴۸، ۷۵۶
قه‌لای مه‌له‌خ، ۴۰۳	قه‌لای سوور، ۱۲۹
قه‌لای نه‌ش‌ئه‌ته‌ل، ۲۳۳	قه‌لای سووران، ۷۹۰
قه‌لای هه‌ولیر، ۴۴۳	قه‌لای شاخ، ۲۳۳
قه‌لای یافا، ۱۷۵	قه‌لای شاروخیه، ۸۲۹
قه‌لقه‌شه‌ندی، ۲۱۴، ۲۷۲، ۳۰۰	قه‌لای شوانکاره، ۷۴۹
قه‌له‌نده‌رشا، ۸۹۳	قه‌لای شوبه‌ک، ۷۷
قه‌میز، ۲۳۳، ۳۸۴، ۳۸۵	قه‌لای شه‌بستان، ۳۸۶، ۳۹۳
قه‌مه‌ری، ۹۴۴	قه‌لای شه‌ریک، ۷۱۸
قه‌نده‌هار، ۸۶۱، ۹۰۰، ۹۱۱، ۹۱۸	قه‌لای عیتاق، ۴۰۳، ۴۰۵
قه‌نع، ۹۸۰	قه‌لای عه‌قلبه‌ند، ۳۹۲
قه‌هقه‌هه، ۱۸۷، ۴۲۳، ۶۵۴، ۶۶۴، ۹۲۳	قه‌لای قزلجه، ۱۹۰
۹۳۱، ۹۶۱	قه‌لای قوره‌سی، ۷۱۷
قه‌هیستان، ۵۱۹، ۵۲۱	قه‌لای قووچان، ۵۰۸
قه‌والیسی، ۵۵۳، ۵۵۷، ۵۸۱، ۶۰۳، ۶۰۹	قه‌لای قوکرئه‌لپ، ۷۲۵
۶۲۲، ۶۵۱	قه‌لای کفرا، ۳۸۶، ۳۸۸
قه‌واله، ۷۷۳	قه‌لای کووسجهد، ۷۳
قه‌وامه‌ددینی شیرازی، ۸۰۵	قه‌لای کیوهر، ۲۳۳
قه‌یایابه‌گی قاجار، ۹۰۷	قه‌لای گردکان، ۳۹۹
قه‌یدار، ۵۰۴	قه‌لای گو‌له، ۹۴۹
قه‌یسارییه، ۱۲۸، ۸۶۲، ۸۷۲	قه‌لای گۆرخانه، ۱۰۰۷
قه‌یسانی، ۵۵۷	قه‌لای لووری، ۹۹۴
قید، ۸۶۱	قه‌لای لویلووجی، ۷۱۷
قیرشار، ۷۸۹	قه‌لای ماران، ۴۴۹، ۵۲۸

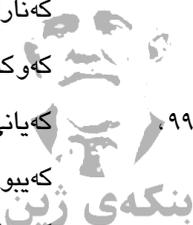
کانقوری، ۷۹۰	(ک)
کاهکاهی، ۹۲	کابول، ۷۹۹، ۸۴۵، ۸۵۹، ۸۶۰، ۹۰۰
کاوس، ۹۱، ۷۶۰	کابه (کهعبه)، ۴۵۴، ۴۸۶
کاوهی ئاسنگهر، ۴۵۰	کاخته، ۸۷۹
کرامی، ۹۲	کارانه، ۹۲، ۱۴۷، ۳۴۹، ۵۹۸، ۶۳۸
کرشهب، ۵۰۴	کارجیکان، ۴۷۶
کرماج، ۶۰	کارسی، ۲۳۰، ۲۳۳، ۵۵۷
کرماستی، ۷۳۴	کارکار، ۳۷۰، ۳۷۱
کرماشان، ۶۰، ۱۶۲، ۱۶۳	کارکیا سولتان ئهممه، ۸۸۰، ۸۸۳
کرمان، ۸۸، ۹۱، ۱۶۷، ۱۶۹، ۷۱۲، ۷۱۳	کارنه، ۹۲
کرمای، ۷۱۵، ۷۴۲، ۷۴۸، ۷۷۳، ۸۱۷، ۸۵۶	کاروانسه‌رای شامه‌لیک، ۸۲۵
کرمانج، ۶۰	کارووکان، ۴۲۸
کرمای، ۷۳۴	کاریسی، ۵۵۷
کرنج، ۶۵۱	کازووخ، ۵۷۸
کرنی، ۱۶، ۵۳، ۱۱۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲	کازیروون، ۸۵۵
کریت، ۶۳، ۷۳۱، ۷۴۳	کاشاخی (کاشاغی)، ۵۵۷
کسور، ۵۲۷، ۵۳۶	کاشان، ۵۲۰، ۹۲۲، ۱۰۰۲، ۱۰۰۶
کفرا، ۱۶، ۵۳، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹	کاک محهممه، ۱۰، ۱۱، ۲۴۰، ۲۴۱
کلۆدیۆس جیمس ریچ، ۱۸۰	کاکو شامه‌نسووری لاهیجی، ۹۵۷
کلۆل، ۹، ۱۸۳، ۱۸۵، ۲۹۱	کاکه‌شیخ، ۴۵۲، ۴۵۴
	کاکه‌میر، ۴۵۲، ۴۵۴
	کالپوش، ۷۸۵
	کالپوس، ۸۷۵

۱۰۸۶، ۹۷۱، ۹۶۲، ۹۱۱، ۸۶۱، ۷۷۳	کلیس، ۱۵، ۵۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۸، ۳۸۰
۱۰۹۳	۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۱۰۹۱
کوردبه‌گی شهره‌فلوو، ۶۱۰، ۶۱۹	کلیددر، ۹۴۴
کوردستان، ۲، ۳، ۵، ۸، ۱۲، ۲۷، ۲۸	کواش، ۲۰۳، ۹۰۷
۲۹، ۳۰، ۳۷، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۹، ۶۰	کواهه‌کوز، ۴۹۴
۶۱، ۶۳، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۹	کوجه‌لبه‌گی زولقه‌در، ۹۱۳
۹۹، ۱۱۹، ۱۴۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۸، ۱۶۶	کوجه‌لی شاروودی، ۱۰۰۶
۱۶۷، ۱۷۶، ۱۷۹، ۱۸۲، ۱۹۱، ۱۹۳	کورد، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۳، ۳۷، ۳۸
۱۶۴، ۱۹۷، ۲۱۴، ۲۱۶، ۲۲۰، ۲۲۵	۵۰، ۵۱، ۵۵، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۵
۲۲۷، ۲۳۴، ۲۴۴، ۲۵۱، ۲۵۳، ۲۵۹	۶۶، ۶۷، ۶۹، ۷۲، ۷۵، ۷۸، ۷۹، ۸۱
۲۸۴، ۲۸۳، ۲۸۲، ۲۶۷، ۲۶۶، ۲۶۲	۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۶۰
۲۹۰، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹	۱۶۲، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۷، ۱۷۱، ۱۷۶
۳۰۱، ۳۱۰، ۳۲۵، ۳۳۰، ۳۲۹، ۳۳۱	۱۸۲، ۱۹۳، ۲۱۳، ۲۴۹، ۲۵۹، ۲۶۸
۳۳۴، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۴، ۳۴۷، ۳۶۱	۲۷۱، ۲۸۶، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۵، ۲۹۷
۳۶۲، ۳۷۲، ۳۷۴، ۳۸۷، ۳۹۴، ۳۹۶	۳۰۰، ۳۰۶، ۳۱۴، ۳۲۹، ۳۶۰، ۳۷۵
۳۹۷، ۳۹۸، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۱۳، ۴۱۷	۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۸۵، ۳۸۹، ۳۹۲
۴۲۳، ۴۲۴، ۴۳۱، ۴۳۵، ۴۴۱، ۴۴۴	۳۹۴، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۱۴، ۴۲۳، ۴۳۱
۴۴۶، ۴۴۹، ۴۵۳، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲	۴۳۷، ۴۳۹، ۴۴۸، ۴۵۲، ۴۵۴، ۴۶۰
۴۶۳، ۴۶۹، ۴۷۳، ۴۸۱، ۴۸۶، ۵۱۳	۴۶۷، ۴۷۵، ۴۷۹، ۴۸۳، ۵۰۲، ۵۰۴
۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۳۳، ۵۴۰	۵۰۵، ۵۱۰، ۵۱۷، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱
۵۵۵، ۵۵۶، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۶، ۵۶۸	۵۳۷، ۵۵۳، ۵۵۵، ۵۶۸، ۵۷۸، ۵۸۲
۵۶۹، ۵۷۵، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۶	۵۹۲، ۶۰۷، ۶۱۵، ۶۲۲، ۶۳۹، ۶۴۰
۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۸، ۶۰۴، ۶۰۹، ۶۱۵	۶۵۰، ۶۵۹، ۶۶۵، ۶۷۵، ۷۳۶، ۷۶۴
۶۱۶، ۶۱۷، ۶۲۱، ۶۲۳، ۶۲۸، ۶۳۵	

کۆر شاسوار، ۹۰۷	، ۶۷۴ ، ۶۷۲ ، ۶۶۵ ، ۶۵۹ ، ۶۴۳ ، ۶۳۶
کۆره‌ک، ۷۱۸ ، ۸۷۹	، ۷۳۷ ، ۷۳۶ ، ۷۱۲ ، ۶۹۵ ، ۶۹۱ ، ۶۷۵
کۆسه حاجی، ۸۴۷	، ۹۷۹ ، ۹۲۳ ، ۹۱۱ ، ۸۱۶ ، ۷۸۳ ، ۷۶۴
کۆشک ئوغلی، ۱۰۱۳	، ۱۰۹۳ ، ۱۰۸۶ ، ۱۰۳۲ ، ۱۰۳۱ ، ۱۰۲۲
کۆشکی به‌لیان، ۱۰۱۴	۱۱۴۰
کۆشکی زهره‌ی، ۷۶۱ ، ۸۲۰	کوردیلی گچکه، ۲۷۹
کۆکه، ۹۵۹	کورده‌واری، ۶۲ ، ۵۵۵
کۆنارد، ۱۷۵	کورمانج، ۶۰
کۆندووژ، ۶۹۴	کۆری تووری به‌هادور، ۷۲۱
کۆنیه، ۲۷۰	کۆری سووری، ۷۲۱
کۆهگیلییه، ۸۵ ، ۸۶ ، ۱۶۸ ، ۸۶۳ ، ۹۰۸ ، ۹۳۳	کۆری سووسه، ۷۳۵
کۆیه، ۷۷	کۆری شوکور، ۲۳ ، ۵۱۳
کۆوتاهیه، ۴۵۶	کۆری قهرامان، ۷۸۲ ، ۷۸۴ ، ۷۸۹ ، ۷۹۷ ، ۸۰۷
کۆوتوه‌ند، ۸۲	کۆستانه، ۴۵۶
کۆوسوویه، ۷۷۱ ، ۸۲۵	کۆسته‌ل، ۷۱۶
کۆوسه‌ک، ۹۰۱	کۆلب، ۴۳۲
کۆوفی، ۵۴۰ ، ۶۵۹	کۆماخ، ۳۰۳ ، ۵۷۲ ، ۷۳۲ ، ۷۳۳ ، ۸۷۸
کۆولارد، ۸۲	کۆمایه، ۹۲
کۆوهه‌ک، ۸۱۹	کۆتورۆم بایه‌زید، ۷۷۷
که‌پرلووزاده، ۸۴۳	کۆتی، ۷۱۶
که‌تمه، ۵۷۷	کۆچیسفان، ۹۵۷
که‌ج، ۵۰۲	کۆر پیرعه‌لی، ۱۰۸
که‌ج کورایی، ۵۰۲	کۆر سلیمانی قۆرچی، ۸۸۳

که‌له‌گیر، ۵۰۲	که‌جور، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۹
که‌مال پاشازاده، ۸۸۴	که‌داوی، ۸۲
که‌مال ئیسماعیلی ئیسفهانلی، ۵۶۴	که‌ریه‌لا، ۲۹۷، ۴۴۵، ۵۹۷
۵۶۵	که‌رینه‌ک، ۸۱۶
که‌ماله‌ددین بافقی (وه‌حشیی بافقی)،	که‌رسه‌کی، ۹۲
۵۲۶	که‌رکوک، ۲۹۲، ۴۴۱، ۴۴۹، ۹۰۵
که‌ماله‌ددین حوسینی ئه‌بیوهردی، ۸۶۵	که‌رکه‌ر، ۲۱۰
که‌مانکه‌شی، ۸۲	که‌ره‌روود، ۶۵۲، ۶۵۹، ۱۰۳۶، ۱۰۸۷
که‌مه‌ر، ۷۵۱	که‌ره‌ک، ۱۳۰، ۱۳۹، ۱۴۱، ۱۴۷، ۱۴۸
که‌ناراب، ۶۶۴	۱۵۰، ۱۵۲، ۱۷۳، ۱۷۴
که‌وک‌ب، ۱۳۰	که‌فوی، ۵۷۸
که‌یانی، ۴۹۳	که‌فه، ۸۳۷، ۹۵۳، ۹۸۸، ۹۹۵، ۹۹۶
که‌بیووقا، ۷۰۸	۱۰۲۳
که‌یخاتوو، ۸۷، ۸۸	که‌ک، ۶۹
که‌یخاتوو‌خان، ۸۸، ۱۰۳	که‌لاته، ۴۹۴
که‌یخودا خوسره‌و، ۹۹۹	که‌لاته‌ی کاشی، ۱۰۰۷
که‌یخوسره‌و، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۶۹۳	که‌لارده‌شت، ۹۵۸
که‌یخوسره‌وه‌بگ، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳	که‌لانی، ۵۰۲
که‌یقوباد، ۶۳، ۶۹۳، ۷۴۸، ۷۶۰	که‌له‌ور، ۵۵، ۶۰، ۶۴، ۱۹۱، ۴۹۳، ۹۱۶
که‌یقوباد ماجی، ۷۵۰	که‌له‌ورستان، ۸۹۵، ۹۰۶
که‌یقوباد‌بگ، ۳۰۷، ۳۱۴	که‌له‌زک، ۲۳۰، ۶۲۹، ۶۵۱، ۶۵۲
که‌یقوبادی یه‌که‌م، ۶۹۳	که‌لوس، ۱۸۶، ۴۳۸
که‌یکواس‌بگ، ۳۰۷، ۳۱۱، ۳۱۴	که‌ل‌ئه‌حمه‌د‌بگ، ۳۰۹
که‌یوان، ۱۰۶۹	که‌له‌چیزی، ۲۵۳، ۵۵۷

بنکه‌ی ژین
www.zheen.org

گردکان، ۱۷، ۵۳، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲	کیتموقا نۆیین، ۸۴
گرشاسب (گرشاسف)، ۱۶۷، ۷۶۰	کیچ، ۵۶۴
گرکاعه‌موو، ۲۶۷	کیجایی، ۹۲
گریوهی سایین، ۸۸۹، ۸۹۰	کیچ، ۷۶۴
گریوهی کواش، ۹۰۷	کیخ، ۴۱۷، ۴۲۱، ۴۲۵
گریوهی مهره‌ند، ۷۵۲	کیفه‌ندۆر، ۳۴۳، ۵۵۶، ۵۸۱، ۶۰۹، ۶۱۵
گشتاسب، ۷۶۰	۶۲۹
گورجستان، ۶۷، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۴۹، ۳۰۰	کیژیت، ۹۸
۳۴۷، ۴۱۳، ۵۵۳، ۶۵۴، ۶۶۷، ۶۶۸	کیشه‌کی، ۲۷۹
۷۶۴، ۷۷۴، ۷۸۴، ۸۹۱، ۹۱۴، ۹۱۹	کیفا، ۲۷۹
۹۲۳، ۹۳۷، ۹۴۲، ۹۷۹، ۹۸۱، ۹۹۴	کیفی، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۶۹، ۷۳۸
۱۰۰۷، ۱۰۲۳، ۱۰۳۸، ۱۰۵۱، ۱۰۸۷	۸۲۷، ۸۷۵، ۸۹۹
گورجی، ۳۳۸، ۴۲۸، ۵۵۳، ۷۵۲، ۷۸۸	کیوی قاف، ۵۵۵، ۱۰۲۶
۹۱۴، ۹۳۰، ۹۳۸، ۹۴۲، ۹۶۳، ۹۶۷	کیوه‌سپی، ۸۹۷
۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۵، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۸	
۹۹۳، ۹۹۴	(گ)
گورکیل، ۲۲۷، ۲۲۹، ۱۰۵۲	گارسسی، ۲۳۰، ۵۵۷
گورگین میلاد، ۶۳	گازرگا، ۸۵۶، ۹۹۱
گولاله، ۳۹۱، ۴۵۷، ۵۱۲، ۵۸۷	گالیبولی، ۷۵۵، ۷۶۰، ۷۹۵
گولای، ۹، ۱۹۶	گاوانی، ۷۰
گولای‌به‌گ، ۳۱۴، ۶۵۹	گادۆل، ۷۳۶
گولبادی گورجی، ۹۳۰	گرافان، ۲۳۰
گولپایه‌گان، ۶۰	گراوی، ۸۲
گولخار، ۲۶۹	گرچۆل، ۲۶۷

گوئخه‌ندان، ۸۵۵	گهرمه‌مووره، ۸۰۴
گوئزه‌ل ئه‌حمه‌دی بایوندوری، ۸۵۴	گه‌سکه‌ر، ۹۵۸
گوئزه‌ل‌حه‌ساری، ۷۷۸	گه‌لباخ‌ی، ۵۰۱
گوئپه‌په، ۷۷	گه‌نجه، ۴۲۸، ۹۸۰، ۹۸۱، ۱۰۱۳
گۆده‌ئه‌حمه‌د، ۸۳۴، ۸۴۹، ۸۵۰	گه‌نجه‌ی ئاران، ۲۴۹، ۵۱۲
گۆدووک، ۸۳۸	گه‌نگ، ۸۷۷
گۆده‌رز، ۴۸۶، ۴۹۳	گه‌نمان، ۶۲۴
گۆران، ۵۵، ۶۰، ۱۱۸، ۱۸۲، ۴۶۹، ۴۹۴	گه‌وه‌رشادئاغا، ۸۱۸، ۸۲۶
۵۰۱، ۶۶۵	گه‌وه‌رسولتان‌خانم، ۹۳۰
گۆکجه‌سولتان، ۴۵۷	گه‌یخاتوو، ۸۸، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵
گۆکرجیتلیک، ۸۰۳، ۸۰۴	گه‌یخاتوو‌خان، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۷، ۷۰۸
گۆک‌مه‌یدان، ۵۲۸، ۵۴۰، ۵۷۸، ۵۷۹، ۷۴۰	گیرشمن، ۲، ۶۷۸
۶۰۱، ۶۱۹، ۶۴۲، ۹۲۱، ۹۲۶	کیل، ۵۰۲
گۆلک، ۸۳۵	گیلان، ۶۷، ۱۶۶، ۱۶۸، ۵۰۶، ۵۵۸
گۆلی‌وان، ۵۶۰، ۶۴۴، ۷۷۴	۶۵۲، ۶۶۴، ۷۱۶، ۷۶۴، ۸۵۳، ۸۵۵
گۆلی‌ورمئ، ۷۳۶	۸۹۲، ۸۹۳، ۹۰۹، ۹۱۱، ۹۵۹، ۹۶۰
گۆرکان، ۸۹، ۱۰۷، ۱۷۰، ۱۹۳، ۱۹۶	۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶
۲۱۹، ۲۳۸، ۲۸۱، ۳۰۱، ۳۶۱، ۴۶۶	۱۰۰۹، ۱۰۱۵، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۲۱
۵۶۰، ۵۶۸، ۵۶۹، ۶۵۹، ۶۷۵، ۷۶۴	۱۰۳۷، ۱۰۴۱
۷۸۴، ۷۸۵، ۸۱۴، ۸۲۳، ۸۳۴، ۸۴۱	گیلانی بیه‌پیش، ۸۵۳، ۹۰۹، ۹۵۷
۸۴۷، ۸۵۱، ۸۵۹، ۸۷۴، ۹۰۰، ۹۱۷	گیلانی بیه‌په‌س، ۸۵۶، ۸۹۹، ۹۰۳، ۹۰۸
۱۰۰۱	۹۵۷، ۹۶۲، ۹۶۴
گه‌رمروود، ۷۱۳، ۸۹۱	

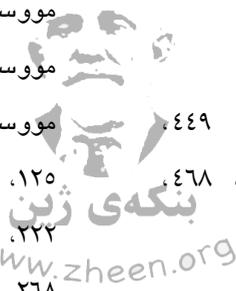
،۹۲ ،۹۳ ،۹۴ ،۹۷ ،۹۸ ،۹۹ ،۱۰۱ ،۱۰۲ ،	گیله‌کی ، ۵۰۲ ، ۹۵۸ ، ۹۶۰ ، ۹۶۲ ، ۹۶۵ ،
،۱۰۴ ،۱۰۵ ،۱۰۶ ،۱۰۷ ،۱۰۸ ،۱۰۹ ،	۱۰۱۶
،۱۱۰ ،۱۱۱ ،۱۱۴ ،۱۱۵ ،۱۱۹ ،۱۶۶ ،	گیلیۆم ، ۱۷۵
،۱۶۸ ،۱۶۹ ،۱۷۰ ،۱۷۱ ،۱۷۲ ،۱۸۲ ،	گیو ، ۴۸۶ ، ۴۹۳
،۶۳ ،۵۰۱ ،۶۶۵ ،۹۰۶ ،۱۰۲۰ ،	گیوه ، ۷۱۷
لوری بچووک ، ۵۱ ، ۷۸ ، ۸۷ ، ۹۲ ، ۹۳	
لوری گوره ، ۶ ، ۵۱ ، ۷۸ ، ۱۱۲	(ل)
لوسانجه ، ۹۲۵	لابسکه ، ۷۹۵
لوقمان ، ۸۷۴	لاجان ، ۴۴۹
لۆبلووجی ، ۷۱۷	لار ، ۶۳
لۆراسیی گورجی ، ۹۱۴	لارنده ، ۸۱۶
لۆندی گورجی ، ۹۳۸ ، ۹۸۰	لاز ، ۷۵۰ ، ۷۷۵ ، ۷۹۵
لووت ، ۵۱۵ ، ۹۱۱	لازار دیسپووت ، ۷۷۵
لووری ، ۸۹۱ ، ۹۹۴	لالش ، ۶۲ ، ۲۲۷
له‌تیفی رۆمی ، ۵۳۷	لالا شاهین ، ۷۵۵ ، ۷۶۰
له‌حسا ، ۳۷۳ ، ۱۰۲۳	لاهیجان ، ۴۴۹ ، ۹۱۰ ، ۹۱۱ ، ۹۵۸ ، ۹۶۰ ،
له‌ک ، ۵۰۲	۹۶۴ ، ۹۶۰ ، ۹۵۹
له‌له‌گی شاملوو ، ۸۶۵ ، ۸۶۷	لجی ، ۴۳۲
له‌له‌پاشا ، ۵۱۴ ، ۹۳۶	لفکه ، ۷۱۶
له‌نبه‌کی ، ۹۲	لوبنان ، ۷۰
له‌ندن ، ۳۸	لوتوه‌ند ، ۸۲
له‌نگه‌روود ، ۱۰۱۷	لودد ، ۱۳۳
له‌یلان ، ۴۶۸	لورستان ، ۳۷ ، ۶۷ ، ۷۸ ، ۷۹ ، ۸۰ ، ۸۱ ،
له‌یلی ، ۶۴ ، ۴۸۶	، ۸۲ ، ۸۴ ، ۸۵ ، ۸۶ ، ۸۸ ، ۸۹ ، ۹۰ ، ۹۱ ،

مانروود، ۷۸، ۹۱، ۹۳، ۹۴	لیراوی، ۸۲
مانگره‌دار، ۹۲	لیقوار، ۸۹۱
ماننایی، ۶۰	لیه، ۸۵۰، ۸۵۴، ۱۰۲۳
مانیسا، ۸۰۶، ۹۱۸، ۱۰۳۹	
ماهیده‌شت، ۲۲، ۵۵، ۴۹۸، ۸۹۵	(م)
ماهه‌کی، ۷۶، ۱۶۴	ماخانی مه‌رو، ۶۹۲
مه‌نته‌شالوو، ۷۸۱، ۸۱۷، ۹۴۵	ماردین، ۲۳۸، ۲۷۴، ۲۷۹، ۲۸۱، ۳۲۱
متلیج، ۵۰۲	۳۹۵، ۴۰۸، ۵۴۰، ۵۶۹، ۵۸۷
متلج، ۵۰۰	مارووله، ۷۷۳
مجه‌نکورد، ۵۲، ۳۰۸، ۳۰۹، ۴۰۸	مازندهران، ۶۷، ۱۱۷، ۶۵۲، ۷۶۴، ۷۶۵
مخه‌لیبی، ۲۷۹	۷۶۶، ۷۷۳، ۷۷۹، ۸۳۴، ۸۶۸، ۸۸۰
مخه‌ممه‌دئاغا، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۵، ۵۹۶	۹۸۴، ۹۴۲
۵۹۷، ۶۱۷، ۶۱۸	ماسه‌کی، ۲۳۳
مخه‌ممه‌دئاغای که‌له‌وکی، ۵۹۱، ۶۲۱	ماکو، ۱۵۴، ۴۶۷، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۵۷۴
۶۳۹، ۶۴۷	مالغه‌ره، ۷۵۶
مخه‌ممه‌دئهمین زه‌کی‌به‌گ، ۱۵۹، ۱۶۰	مامؤستا جه‌عفر، ۳۳
۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۶، ۱۷۷	مامؤستا هه‌ژار (هه‌ژار)، ۳۳، ۳۴، ۳۵
۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۵، ۲۹۸، ۴۷۳، ۵۱۸	۷۵، ۸۲، ۸۴، ۱۴۲، ۱۵۰، ۱۸۲، ۱۸۸
۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۶۵۹، ۶۷۵	۲۲۱، ۲۲۸، ۲۹۸، ۳۷۹، ۴۵۴، ۴۶۸
مخه‌ممه‌دئهمین‌به‌گی سفره‌چی، ۹۰۶	۵۰۱، ۵۲۲، ۵۶۱، ۵۷۲، ۶۹۱
مخه‌ممه‌د جووکی، ۷۸۶، ۸۱۰، ۸۲۹	مامؤستا هیمن، ۴۵۴
مخه‌ممه‌د ره‌سووله‌للا، ۷۰۶، ۷۰۹	مامه‌ره‌شان، ۴۷۷
مخه‌ممه‌د شالوی تورکمان، ۵۹۵	مامه‌کوژی، ۸۲
مخه‌ممه‌د شه‌دنه‌مانی، ۶۲۵	ماندایی، ۶۰

محهممهدخانی لورستان، ۱۰۴۲	محهممهد عهبیاسی
محهممهدخانی ئوستاجلوو، ۴۰۳، ۶۱۳	(محهممهد محهممهدلووی عهبیاسی)،
۸۵۶	۳۷، ۶۰، ۷۰، ۱۱۰، ۲۲۵، ۲۲۷، ۵۵۶
محهممهدزهمان، ۸۷۷	محهممهد کوماری، ۹۲
محهممهدعلی عهونی، ۳۳، ۳۷، ۱۷۲	م، ۳۷
۱۸۱، ۵۰۱، ۵۷۲	محهممهدبهگ، ۹، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۲۱
محهممهدقاسم، ۸۵۹، ۸۶۰	۱۸۵، ۱۸۷، ۱۸۸، ۲۰۳، ۲۵۹، ۲۶۳
محهممهدقولی خهلیفه، ۹۰۳	۲۹۲، ۳۰۸، ۳۱۳، ۳۱۵، ۳۳۸، ۳۴۰
محهممهد کوری عهبدورپرهمسول	۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۶، ۳۴۷
بهرنجی، ۸۰۳	۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴
محهممهدموئمین، ۱۰۱۲	۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۷۲، ۳۷۳
محهممهدمیرزا، ۸۳۴، ۸۳۵، ۹۳۱، ۹۷۵	۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸
محهممهدی بهگ، ۳۰۷	۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۲۲، ۴۲۳
محهممهدی پیله تهن، ۷۳۳	۴۲۴، ۴۳۴، ۴۳۷، ۴۵۶، ۴۸۵، ۴۸۸
محهممهدی حهنهفی، ۷۸۳	۵۱۱، ۶۱۵، ۶۱۹، ۶۲۳، ۶۴۲، ۶۴۴
محهممهدی خانی، ۲۴۹	۶۶۱، ۷۸۹، ۷۹۳، ۷۹۷، ۸۹۴، ۹۰۹
محهممهدی خودابه تهنه، ۱۱۷، ۴۶۵، ۹۷۵	محهممهدبهگی عهزانی، ۶۲۳
محهممهدی رومی، ۷۴۴	محهممهدبهگی قهرامان ئوغلی، ۷۹۷
محهممهدی رهشیدی، ۷۳۰	محهممهدپاشای بؤسنهوی، ۹۳۹، ۹۵۴
محهممهدی سارووسولاغی، ۱۰۰۹	۹۸۳، ۹۸۸
محهممهدی کوری جانگیر، ۸، ۱۱۲	محهممهدپاشای بیغلوی، ۳۰۶
محهممهدی مستهفا، ۴۴	محهممهدپاشای خادم، ۹۸۸
محهممهدی میرئاخوړ، ۶۱۷	محهممهدجان ئه فهندي، ۵۴۱
محهممهدی میرئاخوړی پرتافی، ۶۱۷	محهممهدخانی تورکمانی، ۵۵۶

موبارزه‌ددین محهمهد، ۷۱۲، ۷۲۳،	مرادبه‌گ، ۱۳، ۱۸، ۳۱۴، ۳۲۶، ۴۲۲،
۷۲۶، ۷۳۱، ۷۳۳، ۷۴۲، ۷۴۸، ۷۴۹،	۸۳۰، ۴۲۴، ۴۲۳
۷۵۱، ۷۵۳، ۷۵۶	مرادبه‌گی جیهان شاملوو، ۸۵۵
موتنه‌نبی، ۱۳۸	مرادخان، ۳۵۶
موته‌هه‌هر، ۷۱۷	مراوی‌دیمه‌ن، ۴۹۴
موجاهید، ۱۴۷	مریه‌م، ۴۲، ۴۳۹، ۵۳۰
موحسین‌به‌گ، ۳۰۷، ۳۱۴	مزگه‌وتی سوور، ۵۴۰
موحه‌وه‌لات، ۱۰۰۶، ۱۰۱۶	مزگه‌وتی ئه‌قسا، ۱۲۹
موخ‌نه‌هران، ۲۳۳	مزووری، ۲۱۵، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۶، ۲۹۶
مورغاب، ۸۲۵، ۸۲۷، ۸۳۵، ۸۵۸، ۸۶۰،	مسته‌فا، ۴۶۲، ۷۸۹، ۹۳۹
۸۶۸، ۸۷۵، ۱۰۰۷	مسته‌فا چاووش، ۶۶۷
موزه‌فقه‌ر به‌گ، ۳۳۴	مسته‌فا چله‌بی، ۷۸۲، ۷۹۳، ۷۹۴
موزه‌فقه‌ر ته‌به‌کچی، ۸۷۷	مسته‌فا دیهقان، ۳۸، ۶۸۱، ۱۰۳۳، ۱۰۸۵
موزه‌فقه‌ر ته‌قییه‌ددین عومه‌ر، ۱۲۷	مسته‌فاپاشا، ۲۰۳، ۲۴۹، ۳۰۹، ۳۱۴
موزه‌فقه‌ر حوسین‌میرزا، ۸۶۰، ۸۶۱	۳۳۳، ۳۳۴، ۳۴۷، ۳۷۱، ۳۸۰، ۳۸۱
موزه‌فقه‌ر ه‌ددین، ۶، ۸۹، ۹۰، ۱۴۶،	۳۸۲، ۴۱۳، ۴۲۶، ۴۸۹، ۶۶۷، ۸۸۸
۱۵۰، ۱۶۸، ۷۱۲، ۷۱۸، ۷۲۰	۹۵۳، ۹۶۳، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۳
موزه‌فقه‌ر ه‌ددین یوونس، ۱۴۶	۹۸۸، ۹۸۹، ۱۰۳۸
موزه‌فقه‌ر ه‌ددین ئه‌فراسیاب، ۶، ۸۹،	مسته‌فاپاشای وه‌زیر، ۸۸۸، ۹۷۹
۱۶۸	مسینه، ۷۵۵
موزه‌فقه‌ر ه‌ددینی لارنده‌وی، ۷۹۴	مشیله، ۱۸۶
موسافیر، ۶۱، ۷۳۳	منار، ۴۰۰، ۴۰۱
موسه‌عسه‌م، ۲۹۴، ۷۴۹	موئه‌بییه‌دی تووسی، ۱۵۱
موسلیحه‌ددین ئه‌درنه‌وی، ۸۱۷	موئه‌بییه‌ده‌ددینی عه‌رووزی، ۵۴۵

مۆکس، ۱۵، ۵۳، ۲۶۰، ۳۵۸، ۳۷۰، ۳۷۱،	موسلیحه ددین بوورسووی، ۸۴۲
۳۷۳، ۶۲۳	موسلیحه ددین خلیفه، ۷۹۴
موخوران، ۲۴۲	موسه ییب به گ، ۹۴۵
مور، ۴۹۴	موسه ییب خانی ته که لولو، ۹۷۸، ۹۹۴
مووره، ۸۰۴، ۹۰۱	۱۰۰۲، ۱۰۰۴
موسا چله بی، ۷۷۶، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۹،	موشه عشه ع، ۱۱۲، ۸۶۳، ۹۰۶
۸۱۵	موعاویه، ۴۲۷، ۷۸۱
موساخان، ۷۳۶، ۷۳۷	موخته زیدوبیلای عه بیاسی، ۷۴۹
موسا رهزا، ۷۹۱	موغیز زوولی دینیللا، ۱۳۴
موساسولتان، ۵۱۱، ۶۲۸، ۹۰۲	موغینه ددین نه ته نزی، ۷۹، ۸۹
موسای کازم، ۸۵۱	موغان، ۷۴۵، ۹۸۲
موسسل، ۵۱، ۶۰، ۶۱، ۷۱، ۱۲۰، ۱۲۱،	موگری (موگریان)، ۲۰، ۵۴، ۴۴۹
۱۲۵، ۱۳۹، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۲۱۴،	۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۷، ۴۶۸،
۲۲۲، ۲۲۵، ۲۳۸، ۲۴۳، ۲۵۹، ۲۶۷،	۴۸۰، ۷۳۷
۲۶۸، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۳۵۴، ۳۵۵،	مولا حده، ۱۲۱
۴۰۶، ۴۴۱، ۴۶۳، ۴۶۵، ۴۸۵، ۵۰۳،	موماسه نی، ۸۲
۵۴۹، ۵۶۱، ۶۷۴	مونتته شاسولتان، ۶۵۱
موسلوی، ۱۱۲، ۶۵۹، ۸۴۶	مونده، ۳۷۴، ۳۷۵
موش، ۳۴۶، ۴۳۷، ۴۷۹، ۵۱۱، ۵۳۰،	مونزیر، ۹، ۱۸۴، ۱۸۵
۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۶۶،	مونکوب، ۸۳۷
۵۶۹، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۸، ۵۸۱، ۶۰۳،	موهلههل، ۶، ۷۶، ۷۷
۶۰۶، ۶۲۹، ۶۳۶، ۶۴۳، ۶۵۱، ۶۶۸،	مۆتون، ۸۵۱
۹۲۱، ۱۰۳۸، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۵،	مۆده کی، ۳۵۲، ۵۵۵، ۵۵۷، ۵۹۹

مه‌مموودبخان، ۷۸۰، ۷۸۲	۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۵۴، ۱۰۵۸
مه‌مموودسولتآن، ۸۶۱	۱۰۶۹
مه‌مموودی شیرازی، ۱۴۰	مووشی کوری سه‌ناسهر، ۵۳۰
مه‌مموودی عیمادان، ۶۴۹	مووش‌ئاواسی، ۵۴۷
مه‌مه‌شه، ۶۶۱	مولداویا، ۸۳۷، ۱۰۵۹
مه‌هه‌ل، ۲۱۵	مووهاچ، ۸۹۲
مه‌خدیوم‌شاخاتون، ۷۳۱	مووینی، ۸۲
مه‌دره‌سه‌ی حه‌نه‌فییه، ۱۳۵	مه‌ترنی، ۷۸۷
مه‌دره‌سه‌ی روکنا‌باد، ۸۹	مه‌جار، ۱۰۲۳
مه‌دره‌سه‌ی شافعییه، ۱۳۵	مه‌جارستان، ۸۹۱، ۹۱۳، ۱۰۲۳
مه‌دره‌سه‌ی فه‌رراقه‌ی بچروک، ۱۳۴	مه‌جده‌ددین ره‌شید، ۷۴۴
مه‌دره‌سه‌ی قاهیره‌ی مو‌عیززییه، ۱۳۴	مه‌جده‌ددین ئه‌بووتاهیر، ۷۸۳
مه‌دلوو، ۸۲۸	مه‌جده‌ددین ئه‌بووسسه‌عادات، ۱۳۸
مه‌دیحه، ۸۲	۱۳۹
مه‌دینه، ۴۴، ۱۳۷، ۱۴۳، ۴۱۵، ۵۰۱	مه‌جده‌ددین فیروز‌ئابدی، ۵۲۴
۵۲۹، ۷۸۳، ۷۹۳، ۸۱۶، ۸۴۰، ۹۵۳، ۹۶۲	مه‌جنوون، ۶۴، ۴۸۶
مه‌راغه، ۸۵، ۳۶۰، ۴۶۳، ۴۶۵، ۴۶۶	مه‌حفوز عومهر، ۲۱۴
۵۰۰، ۵۴۵، ۷۳۶، ۷۴۰، ۷۵۳	مه‌مموود ئوغلی، ۵۸۸
مه‌رال، ۸۶۱	مه‌ممووداغا، ۲۰۳
مه‌رجوو، ۷۸۴	مه‌ممووداوا، ۶۶۱، ۸۳۲، ۸۵۳، ۹۱۴
مه‌رداس کوری ئیدیریس، ۳۱۷	مه‌مموودبه‌گ، ۳۱۳، ۳۹۰، ۳۹۱، ۴۰۴
مه‌رداسی، ۱۳، ۵۳، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷	۴۳۶
۳۱۸، ۳۲۱، ۳۲۳، ۳۲۵، ۴۰۳	مه‌مموودبه‌گی ره‌مه‌زانلوو، ۴۰۴
مه‌رده‌جه‌پاشا، ۸۷۸	مه‌مموودبه‌گی زولقه‌در، ۹۰۲

مه‌شه‌ه، ۷۹۰، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۵۷، ۸۶۰،	مه‌رزیفون، ۷۹۳
۸۶۱، ۸۷۵، ۸۹۱، ۹۰۳، ۹۲۵، ۹۳۰،	مه‌زه‌بان، ۷۶۱
۹۴۰، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۷۵، ۹۸۳، ۹۸۹،	مه‌رعه‌ش، ۶۰، ۳۷۵، ۴۳۰، ۶۱۲، ۶۲۸،
۹۹۲، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۱۲،	۶۴۹، ۸۶۲، ۹۰۰، ۹۳۵، ۹۳۸، ۱۰۶۰،
۱۰۱۳، ۱۰۱۴	مه‌رعه‌شی، ۳۰۶، ۸۷۸، ۹۰۷،
مه‌عسووم‌به‌گی سه‌فه‌وی، ۳۸۹، ۵۰۸،	مه‌رکتوو (مه‌رکوو)، ۵۷۷
مه‌غریب، ۷۰	مه‌رگه، ۴۵۲، ۴۵۴، ۴۵۷، ۴۵۸،
مه‌غنیسا، ۷۴۱، ۸۰۶، ۸۰۸، ۸۱۱، ۸۱۳،	مه‌رنج، ۷۵۵
۹۱۸، ۹۶۸، ۹۸۸، ۱۰۲۴	مه‌رو، ۱۲۸، ۶۹۱، ۶۹۲، ۷۸۷، ۸۴۴،
مه‌غزل، ۸۴، ۸۷، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۵، ۱۰۷،	۸۵۷، ۸۶۰، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۷۵، ۸۹۹، ۹۲۶،
۱۶۸، ۱۶۹، ۱۸۰، ۱۸۴، ۱۹۲، ۱۹۷،	مه‌روان (مه‌روانی)، ۶۹، ۷۰، ۱۱۹،
۴۳۹، ۵۲۱، ۵۴۵، ۵۴۸، ۵۶۷، ۷۰۸،	۱۵۴، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۸۰، ۱۸۲،
۷۱۳، ۷۲۳، ۷۲۵، ۷۲۸، ۷۳۹، ۷۴۳،	۳۶۹، ۴۱۵، ۴۲۹، ۴۴۵، ۴۷۴، ۵۱۸،
۸۳۲، ۸۵۲	مه‌روانی حیمار، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸،
مه‌غزلیستان، ۷۷۵، ۷۹۱	مه‌ریج، ۷۵۵
مه‌قریزی، ۲۱۶، ۲۲۷، ۳۲۲، ۳۷۳،	مه‌ریوان، ۱۸۶، ۱۸۸، ۱۹۰، ۲۹۲،
مه‌قسوودیه‌گ، ۱۸، ۴۲۲، ۴۲۳، ۸۴۶،	مه‌ره‌ج تابوق، ۸۷۹
۸۵۳	مه‌ره‌ند، ۲۱۰، ۳۰۳، ۵۷۴، ۷۵۲، ۹۰۶،
مه‌قسوودئاغای ته‌مغاچی، ۹۸۴	مه‌سعوودی ته‌فتازانی، ۷۴۹، ۷۹۳، ۸۶۷،
مه‌قسوودیه‌ی ته‌وریز، ۸۳۸	مه‌سعوودی دامغانی، ۷۴۶
مه‌کران، ۳۶۴	مه‌سیح، ۳۱۴
مه‌ککه، ۴۵، ۱۴۳، ۱۴۴، ۳۴۸، ۴۲۷،	مه‌سیحی، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰،
۵۰۱، ۵۱۸، ۵۲۹، ۷۸۳، ۸۰۷، ۸۱۶، ۸۴۰،	۱۷۲، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۹۷، ۲۷۱، ۲۹۴، ۵۲۱،
۸۴۳، ۹۶۲	مه‌شیاکورد، ۴۴۹

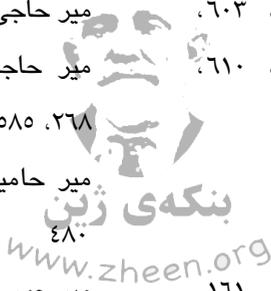
مه‌لیک به‌گ، ۹، ۲۰۰، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۸،	مه‌لا ئه‌خی‌زاده، ۸۷۳
۲۱۱	مه‌لا خدری به‌بی، ۵۴۰
مه‌لیک به‌گی خزیی، ۸۹۸	مه‌لا محهمه‌دحوسینی ئه‌رده‌لان، ۱۹۲
مه‌لیک به‌یات، ۹۴	مه‌لا محهمه‌دی به‌رقه‌لایی، ۲۴۷
مه‌لیک بیستون، ۸۲۸	مه‌لا محموودی بازیدی، ۳۲
مه‌لیک جه‌واد، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸	مه‌لا مه‌علول، ۹۵۵
مه‌لیک حافز، ۷۳۲	مه‌لاتیبه، ۶۰، ۳۰۴، ۳۴۴، ۶۴۹، ۶۵۰
مه‌لیک حوسین، ۲۸۷	۱۰۶۰، ۷۷۹
مه‌لیک حه‌سه‌ن، ۲۹۰	مه‌لازگرد، ۱۵۴، ۴۳۷، ۵۱۰، ۵۷۱، ۶۵۶
مه‌لیک‌خان، ۳۶۵	۱۰۰۰
مه‌لیک خه‌لیل، ۱۲، ۱۵، ۲۵۱، ۲۸۱،	مه‌لای ره‌ش، ۵۴۱
۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷،	مه‌لایر، ۶۰
۲۸۹، ۲۹۰، ۳۴۲، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷،	مه‌لکیش، ۲۹۹، ۳۰۱، ۳۰۳، ۳۰۶
۳۶۸، ۳۸۹، ۳۹۳، ۴۷۸، ۶۱۵، ۶۱۷،	مه‌للووخان، ۷۸۰
۶۴۳، ۶۴۴	مه‌لیک ئه‌شره‌ف، ۸، ۱۲، ۲۳، ۵۵، ۱۳۹
مه‌لیک خه‌له‌ف، ۱۲، ۲۸۲، ۲۹۰	۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۵، ۱۵۰، ۲۷۲
مه‌لیک زاهیر، ۱۲۷، ۱۳۰، ۱۳۳، ۱۳۸،	۲۸۱، ۲۹۰، ۲۹۸، ۵۶۰، ۵۶۳، ۵۶۵
۱۴۵، ۱۵۱، ۱۷۶، ۱۹۷، ۲۹۰	۵۶۶، ۵۶۸، ۷۰۷، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵
مه‌لیک سالیح ئیسماعیل، ۱۲۷	۷۴۶، ۷۴۷، ۷۵۲، ۷۵۳
مه‌لیک سالیح سه‌لاحه‌ددین، ۲۷۲	مه‌لیک ئه‌فزه‌ل، ۸، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۵
مه‌لیک سمایل، ۱۴۸، ۱۴۹	۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۷۶
مه‌لیک سولتان حوسین، ۱۲، ۲۹۰	مه‌لیک ئه‌وحه‌د ئه‌بیووبی، ۱۳۹
	مه‌لیکان، ۱۱، ۵۲، ۲۷۱، ۲۸۶، ۲۹۸

مهلیک مه‌مه‌مه، ۱۱، ۱۲، ۱۹۵، ۲۵۱،	مهلیک سوله‌ییمان، ۱۱، ۱۲، ۲۸۰، ۲۸۲،
۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹،	۲۸۳، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹،
۲۹۰، ۳۰۰، ۳۷۷، ۹۶۶،	۲۹۰، ۳۹۳،
مهلیک موحسین، ۱۴۵،	مهلیک سالج، ۱۴۵، ۱۴۷،
مهلیک موعیز، ۱۳۶، ۱۴۰، ۷۳۲، ۷۴۳،	مهلیک‌شا، ۱۲۰، ۳۰۰، ۶۷۴،
مهلیک موعه‌ززه‌م، ۱۳۹، ۱۴۱، ۱۴۹،	مهلیک‌شای سه‌لجووقی، ۵۱، ۱۵۷، ۲۹۵،
۱۷۷، ۲۷۲،	۵۶۱،
مهلیک موغیس، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۲،	مهلیک شه‌مه‌ددین، ۷۳۱، ۷۳۲،
مهلیک میسر، ۷۴۴،	مهلیک عادل، ۸، ۱۱، ۱۲، ۱۳۰، ۱۳۲،
مهلیک مه‌جده‌ددین، ۵۶۰، ۵۶۵، ۵۶۶،	۱۳۳، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰،
۵۶۷، ۵۶۸،	۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷،
مهلیک مه‌سعوود، ۱۴۰، ۱۴۴،	۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۴، ۱۵۷، ۱۷۵، ۱۷۶،
مهلیک مه‌نسور، ۱۷۶، ۱۷۱، ۷۱۷،	۱۷۷، ۲۷۲، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۹۰، ۷۱۱،
مهلیک ناسر، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۷، ۱۴۸،	مهلیک عزیزه‌ددین، ۷، ۹، ۱۰۷، ۱۰۸،
۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۷۷، ۲۹۸، ۳۲۱،	۱۷۰، ۱۹۵، ۲۰۰،
۷۰۸، ۷۱۱، ۷۱۴، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹،	مهلیک عه‌زیز، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۹، ۱۴۵،
۷۲۹، ۷۴۲،	مهلیک علی، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۹۰،
مهلیک ناسره‌ددین، ۲۹۸، ۳۲۱، ۷۴۲،	مهلیک غیاسوددینی کریت، ۷۲۹،
مه‌لیل، ۳۵۸،	مهلیک قاهیر، ۷۰۷،
مه‌له‌که‌خاتون، ۹۸، ۹۹،	مهلیک کامیل، ۸، ۱۲، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱،
مه‌ماکویه، ۸۲،	۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۸،
مه‌مای‌به‌گ، ۳۰۴، ۳۰۵،	۱۵۰، ۱۷۶، ۲۷۲، ۲۸۱،
مه‌می، ۲۱۵،	
مه‌مه‌سه‌نی، ۸۲، ۱۶۸،	

مه‌مه‌لوویی، ۵۰۲	مه‌ولانا ئیدریسی بدلیسی، ۲۹۵، ۲۹۷.
مه‌ناسین، ۷۷۳	۵۳۳، ۵۳۴، ۶۲۱
مه‌نته‌شا، ۳۷۴، ۷۷۷، ۷۹۶	مه‌ولانا ئه‌بووبه‌کر، ۲۴۷
مه‌نته‌شاسولتانی شیخ‌هر، ۸۹۲، ۸۹۹	مه‌ولانا ئه‌بووسعوود، ۹۵۶
مه‌نته‌شالوو، ۷۸۱، ۸۱۷	مه‌ولانا ئه‌حمه‌د گهرمیتی، ۷۸۳
مه‌نده‌لی، ۱۱۵، ۱۶۴	مه‌ولانا ئه‌حمه‌دپاشا، ۸۴۳
مه‌نسور، ۵، ۲۳، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۸	مه‌ولانا بایه‌زید، ۷۹۳
۱۳۶، ۱۳۹، ۱۵۰، ۱۵۷، ۴۹۸، ۵۱۳، ۵۱۸	مه‌ولانا به‌نایی، ۸۷۱
مه‌نسوربه‌گ، ۲۱، ۳۱۴، ۴۲۱، ۴۶۶،	مه‌ولانا تاجه‌ددینی کوردی، ۶۳، ۷۲۷
۴۷۹، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۵۲۲	مه‌ولانا چۆوی‌زاده، ۹۵۵
مه‌نسور، ۱۴۹، ۱۷۷	مه‌ولانا حیسامه‌ددین بدلیسی، ۵۳۲
مه‌نشکورت، ۴۲۱	مه‌ولانا حه‌سه‌ن سوورچی، ۲۴۷
مه‌نشکورد، ۴۲۱، ۴۲۵	مه‌ولانا حه‌یدهری هیره‌وی، ۷۹۳
مه‌نقوسه، ۹۶۳	مه‌ولانا خواجه ئه‌فه‌ندی، ۳۸۴
مه‌نکووس، ۸۱۱	مه‌ولانا خه‌یالی، ۸۴۲
مه‌نکووقائان، ۱۰۰	مه‌ولانا زیره‌ک، ۸۷۳
مه‌نگول، ۸۵۳	مه‌ولانا زه‌ینه‌ددین به‌بی، ۲۴۷
مه‌نووجیهر، ۷۶۰، ۹۷۹، ۹۹۴	مه‌ولانا سنان چه‌له‌بی، ۸۷۳
مه‌نه‌ت ئوغلی، ۷۹۳	مه‌ولانا سیراجه‌ددین، ۸۴۲
مه‌هاباد، ۳۸، ۳۹، ۲۹۷	مه‌ولانا سه‌ید علی، ۲۴۷، ۸۱۶
مه‌هدی، ۱۱۸، ۵۱۸، ۷۷۱، ۱۰۶۹	مه‌ولانا سه‌یفه‌ددین ئه‌حمه‌د، ۸۶۷
مه‌هدی عولیا، ۹۸۲، ۹۸۴	مه‌ولانا شه‌مه‌سه‌ددین، ۷۸۳، ۸۰۸، ۸۱۶.
مه‌ولانا ئاوره‌حمانی جامی، ۵۳۶	۸۴۱، ۸۶۳
	مه‌ولانا شه‌هیدی، ۸۴۷

مهولانا موئهيبه‌دزاده، ۸۸۴	مهولانا عوزاری، ۸۷۳
مهولانا مه‌سعوود، ۷۱۸	مهولانا عه‌بدوپر رحمان، ۸۷۴
مهولانا نه‌فیبسی، ۸۷۴	مهولانا عه‌بدوپر رحیم بدلیسی، ۵۳۱
مهولانا هاتقی، ۵۵۴	مهولانا عه‌بدوپر ره‌زراق، ۸۰۷
مهولانا ولدان، ۸۴۴	مهولانا عه‌بدو لخالق، ۵۳۸
مه‌یافارقین (میافارقین)، ۱۸، ۵۴، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۱۵۴، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۶۶، ۳۱۸، ۳۲۱، ۴۰۴، ۴۲۸، ۴۳۲، ۴۳۵، ۴۳۷	مهولانا عه‌بدو لکه‌ریم، ۸۴۲
مه‌یبود، ۷۳۱، ۷۲۰، ۷۱۲	مهولانا عه‌بدو للا، ۵۴۰
مه‌یتتری به‌حری، ۷۴۵	مهولانا عه‌بدو لله‌تیف، ۸۴۲
مه‌یدانی سه‌عاده‌تی شیراز، ۷۵۱	مهولانا عه‌لی شیرازی، ۷۸۳
مه‌یدانه‌تسه‌سپ، ۹۸۵، ۹۷۱، ۹۴۱، ۶۶۲	مهولانا فه‌خره‌ددین‌زاده، ۸۴۲
مه‌ئمون، ۹، ۱۸۵، ۵۲۰	مهولانا فه‌ناری، ۷۷۶، ۸۱۶
مه‌ئمون‌به‌گ، ۹، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷	مهولانا قاسمی کاهی، ۹۲۹
۲۹۲، ۲۹۱، ۱۸۸	مهولانا که‌ماله‌ددین، ۵۳۴
مه‌یمه‌نه، ۸۶۷	مهولانا محیدین، ۵۴۵، ۸۴۲، ۸۴۴، ۸۸۴
میاندواو، ۶۶۸، ۷۳۶	مهولانا محیدینی چه‌له‌ببی، ۸۸۴
میتراقی‌زاده، ۴۴۲، ۴۹۴	مهولانا محیدینی نه‌خلاتی، ۵۴۵
میخالچه، ۸۰۶	مهولانا محه‌مه‌د، ۲۴۷، ۵۳۲، ۵۴۰
میر ئوردووشا، ۸۷۷	۷۸۳، ۷۹۳، ۸۱۶، ۸۴۲، ۸۷۳، ۹۵۵، ۹۹۷
میر نه‌بدال، ۱۰، ۱۵، ۱۶، ۱۹، ۲۳۴	مهولانا محه‌مه‌دی زه‌رقی، ۵۴۰
۲۳۷، ۲۴۰، ۲۵۵، ۲۵۸، ۲۷۰	مهولانا محه‌مه‌دی سامسونی، ۸۷۳
۳۷۰، ۳۸۷، ۳۹۴، ۴۴۹، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵	مهولانا محه‌مه‌دی سامونی، ۸۷۳
	مهولانا محه‌مه‌دیوسف، ۸۱۶
	مهولانا موسلیحه‌ددین، ۷۱۸، ۸۴۲
	مهولانا موسا، ۵۳۷

میر تہیمور تاش، ۳۲۴، ۳۲۷، ۳۲۸،	میر تہبووبہ کر، ۱۴، ۳۳۹، ۳۴۰، ۴۰۲،
۷۲۹، ۳۳۶	۵۶۰
میر جانگیری بہختیاری، ۱۱۱	میر تہحمہد، ۱۱، ۱۵، ۱۵۷، ۲۶۹، ۲۷۰،
میر جولتی، ۱۰۱۱	۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۵۲۱، ۶۷۴
میر جہ عفری ساوجی، ۸۹۱	میر تہسکہ ندر، ۲۱، ۴۹۵
میر جہ لال، ۱۸، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۹	میر تہشرف، ۷۴۰
میر جہ مال، ۳۷۵، ۸۷۸	میر برایم، ۱۰، ۱۱، ۱۳، ۲۴، ۵۶، ۲۴۰،
میر جہ مالہ دینی شیرہنگی، ۸۷۸	۲۴۱، ۲۶۸، ۲۶۹، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۷،
میر چوپان، ۸۵۲	۴۲۹، ۴۵۲، ۵۲۱، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۸،
میر حاجی بہدر، ۲۳۵، ۲۶۶	۵۹۱، ۵۹۵، ۵۹۷، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳،
میر حاجی محمہد، ۲۴، ۵۶، ۲۶۶،	۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰،
۵۸۶، ۵۸۵، ۲۶۸	۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۷۹۷، ۸۰۰، ۹۲۷
میر حامید، ۲۰، ۲۱، ۴۷۵، ۴۷۷، ۴۷۸،	میر بوداقی کیسانی، ۶۳۹
۴۸۰	میر بولدوق، ۱۳، ۳۲۷
میر حوسین، ۱۹، ۲۰، ۱۵۸، ۱۶۰، ۱۶۳،	میر بہدر، ۱۰، ۱۱، ۷۳، ۱۶۰، ۱۶۱،
۳۲۴، ۳۳۶، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۵۶،	۲۳۴، ۲۳۷، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۴،
۴۵۷، ۴۷۴، ۴۷۵، ۷۲۴، ۷۳۶، ۷۶۴	۲۶۶، ۲۶۸، ۲۸۶
میر حیسامہ دین، ۱۶۷، ۳۱۸، ۳۲۱،	میر بہدر بہگ، ۱۱، ۲۴۴
۷۳۱	میر بہدرؤ، ۲۳۴، ۲۴۱
میر حسہن، ۱۵، ۱۶، ۱۸، ۲۹۱، ۳۶۸،	میر بہدرہ دین، ۱۰، ۲۳۴، ۲۳۷
۳۶۹، ۳۷۱، ۳۸۶، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳،	میر بہیاز، ۷۵۳
۳۹۴، ۴۱۹، ۴۶۲، ۵۲۰، ۵۸۳، ۵۸۴، ۷۲۸	میر تاجہ دین عہلی، ۸۶۴
میر خدر، ۴۶۱، ۴۶۲	میر تہیمور، ۳۲۴، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۳۶،
میر خلیل، ۱۶، ۲۸۶، ۳۹۶، ۴۰۲، ۸۰۱	۷۷۰، ۷۲۹

میر داود، ۱۴، ۳۶۲، ۶۱۵، ۶۲۳، ۶۳۹	میر شامحه ممهدی شیرزی، ۳۵۲، ۶۱۶،
میر دیدین، ۴۴۱، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۳	۶۲۳
میر زیائولمولک، ۷۲۵	میر شامحه محمود، ۷۶۸
میر زیائهددین، ۵۶۰، ۱۰۸۹	میر شیخ حهسن، ۳۰۱، ۳۰۲، ۷۳۶،
میر زهکه ریا، ۷۴۶، ۸۵۴، ۹۰۹	۷۶۲، ۷۴۵، ۷۴۳، ۷۴۰، ۷۳۹، ۷۳۷
میر سولهیمان، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۹۳، ۴۳۳،	میر شیخ شهرهف، ۵۶۰،
۴۴۸، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۹۵،	میر شیخ ئهحمهد، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۵،
۵۲۰، ۷۸۴، ۷۸۷	میر شیخ، ۷۳۳
میر سوونجی، ۷۲۰	میر شهرهف، ۱۰، ۱۱، ۱۵، ۲۴، ۵۶،
میر سهید شهریف، ۷۷۴، ۷۷۶، ۷۹۳،	۶۰، ۱۱۳، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴،
۸۶۴، ۸۶۸، ۹۶۱	۲۵۵، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱،
میر سهید ئهحمهد، ۱۱، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸،	۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۷۰، ۲۸۶، ۳۵۰،
میر سهیدی ئهحمهد، ۵۸۰، ۵۸۲، ۵۸۳،	۳۵۳، ۳۵۵، ۳۵۸، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۹۹،
۵۸۴	۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷،
میر سهیغهددین، ۱۰، ۱۳، ۱۹، ۲۱۹،	۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۸، ۶۰۹،
۲۲۰، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۵۵، ۲۵۸، ۲۵۹،	۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷،
۳۳۶، ۳۳۷، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳،	۶۱۸، ۶۲۰، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۸، ۶۳۰،
۴۴۴، ۴۴۵، ۴۵۶، ۶۲۲	۶۳۵، ۶۴۵، ۶۴۷، ۹۰۰، ۱۰۵۱
میر شاحوسین کیسانی، ۶۲۲	میر شه مسهددین، ۱۱، ۲۴، ۵۶، ۱۹۵،
میر شاریار، ۹۴۴	۲۶۶، ۲۶۸، ۲۸۱، ۳۶۱، ۳۸۶، ۳۹۴،
میر شامحه ممهد، ۱۶، ۳۵۲، ۳۸۶، ۳۸۷،	۴۷۵، ۴۷۸، ۴۸۰، ۵۴۰، ۵۷۱، ۵۷۵،
۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۵۹۷، ۶۰۰، ۶۰۱،	۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۱، ۵۸۲،
۶۰۳، ۶۱۲، ۶۱۶، ۶۲۳، ۱۰۱۱	۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷،
	۶۰۱، ۶۰۹، ۶۲۹، ۶۳۸، ۶۴۲، ۶۴۵،

۹۰۷، ۹۰۹، ۹۲۲، ۹۴۲، ۱۰۴۹، ۱۰۶۰،	میر قہ و امہ دین، ۷۷۹، ۸۹۰، ۸۹۹، ۹۱۰،
۱۰۶۹	میر محہ مہد، ۱۱، ۱۳، ۱۵، ۱۸، ۲۲،
میر شہاب، ۱۸، ۴۱۸	۲۲۷، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۸،
میر عومہر، ۲۶۸، ۲۷۰	۲۴۹، ۲۵۱، ۲۵۵، ۲۵۷، ۲۶۰، ۲۶۲،
میر عزیزہ دین، ۷، ۱۰، ۱۰۵، ۱۹۳،	۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۸۶،
۲۲۷، ۲۳۴، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰،	۳۱۶، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۷، ۳۳۶، ۳۵۰،
۲۵۵، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۴، ۲۶۵، ۳۸۷،	۳۵۸، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۹،
۴۲۹، ۴۳۵، ۴۴۱، ۴۵۳، ۵۵۵	۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۳، ۴۰۲، ۴۱۹، ۴۲۰،
میر عیسا، ۱۳، ۲۳۶، ۳۲۴، ۳۳۵، ۴۳۹،	۴۲۴، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۲۰، ۵۸۱، ۵۹۵،
۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۵۱۹، ۵۲۰	۶۲۲، ۶۲۹، ۶۵۱، ۶۵۲، ۷۲۲، ۷۳۳،
میر عیمادہ دین، ۳۷۰	۸۲۵، ۸۷۰، ۸۷۵، ۸۷۷، ۸۸۶، ۹۶۱،
میر عہدور پرہ زاق، ۷۳۸	۱۰۱۱، ۱۰۶۹
میر عہدولیاقی، ۸۷۵	میر محہ مہدی بہ ہارلوو، ۸۷۷
میر عہدولعہ زیز، ۲۳۴، ۲۳۵	میر محہ مہدی فنیکی، ۲۵۱
میر عہدوللای مازندہ رانی، ۷۷۹، ۹۵۶	میر محہ مہدہ کوزہ، ۳۸۶، ۳۹۱، ۳۹۳،
میر عہد، ۹۸۴	میر مراد، ۹۸۴
میر عہ زیز، ۱۱، ۲۰۳، ۲۲۹، ۲۵۵، ۲۵۷،	میر مکلوا، ۱۸۳
۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۴، ۲۶۹، ۲۷۰	میر مورتہ زائستہ رابادی، ۸۶۴
میر غازی، ۱۶، ۳۹۶	میر مہجدہ دین، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۳۸۶،
میر فیرووز شا، ۷۸۵	میر مہ محمود، ۱۵، ۲۷۰، ۳۶۷، ۳۶۸،
میر فہرہ دین، ۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰	۳۹۳، ۵۲۲، ۷۴۳
میر فہرہ لوللا، ۹۴۰	میر مہلیک، ۱۴، ۲۲۲، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۹۴،
میر قاسم، ۷۶۲، ۷۹۸	۷۱۰
میر قوباد، ۴۹۸	

میرزا بايقورا، ۷۹۰، ۸۳۴	میر ناسر، ۲۵۸، ۲۵۶، ۲۵۵، ۲۵۲، ۲۴۶، ۲۶۰، ۴۰۰، ۴۰۲
میرزا به‌دی‌عوززہ‌مان، ۸۶۵	میر نیعمہ‌توللای دووہم، ۹۲۳
میرزابہگ، ۲۲، ۴۹۹، ۵۰۰، ۶۱۳	میر نیعمہ‌توللای قہ‌ہیستانی، ۹۲۸
میرزابہگی ئوستاجلوو، ۸۶۲	میر نہ‌زہر، ۴۶۱
میرزا جانگیر، ۷۶۴، ۷۶۶، ۷۷۰	میر ہاوند، ۲۵۸، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۴
میرزا سولتان برایم، ۹۱، ۷۹۶	میر ہہ‌باس، ۹۰۹
میرزا سولتان حوسین، ۸۳۴، ۸۳۵	میر ہہ‌مزہ، ۱۳، ۱۶، ۳۲۸، ۳۹۶، ۱۰۱۸
۸۳۶، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۹، ۸۷۷	میر وجیہہ‌ددینی سہ‌ربہ‌دار، ۷۴۲، ۷۴۵
میرزا سولتان خہ‌لیل، ۸۳۳	میر وہلی، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۷۲
میرزا سولتان عومہر، ۸۳۳	میر یوسفی سہ‌در، ۹۶۱
میرزا سولتان محہ‌مہد، ۸۰۷، ۸۰۹	میر یوسفی ئہ‌ستہ‌رابادی، ۹۴۲
۸۱۴، ۸۱۸، ۸۲۷، ۸۳۳، ۹۱۷، ۱۰۰۱	میر یہ‌عقوبی زہرگی، ۳۹۴
میرزا سولتان مراد، ۸۳۳	میر یہ‌لمان، ۳۰۱
میرزا سولتان محہ‌موود، ۸۳۶، ۸۴۸	میران‌بہگ، ۳۲۵
۸۵۱، ۸۶۷	میرخان‌بہگ، ۱۸، ۴۳۶
میرزا سولتان ئہ‌حمہد، ۸۳۳، ۸۴۷	میرخانہد، ۴۶
میرزا سہ‌لمان، ۹۷۸، ۹۸۱، ۹۸۹، ۹۹۰	میرزا ئولغ‌بہگ، ۷۷۸، ۷۷۶، ۸۱۰، ۸۱۱
۹۹۱، ۹۹۲	۸۱۴، ۸۲۹، ۸۳۳، ۸۴۱، ۸۴۵
میرزا سہ‌لمانی جابری، ۹۷۸	میرزا ئہ‌بابہ‌کر، ۷۸۶، ۸۳۳
میرزا شاروخ، ۹۱، ۱۹۶، ۲۸۱، ۳۶۱	میرزا ئہ‌بووہ‌کر، ۵۷۴
۷۶۵، ۷۷۶، ۷۷۸، ۷۸۰، ۷۸۵، ۷۸۶	میرزا ئہ‌رباب، ۱۰۱۲
۷۸۷، ۷۸۸، ۷۹۰، ۷۹۲، ۷۹۶، ۷۹۷	میرزا ئہ‌سکہ‌ندہر، ۵۷۹، ۷۹۲، ۷۹۹
۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۳، ۸۰۴	۸۰۱، ۸۰۳، ۸۰۴

میره‌به‌گ، ۲۰، ۴۵۸، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴،	۸۰۵، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۳،
۴۶۸، ۴۷۵، ۴۷۸، ۴۷۹، ۵۲۱، ۶۲۵،	۸۱۸، ۸۲۷، ۸۳۳،
۶۳۸، ۶۴۱،	میرزا شامه‌حموود، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۷،
میره‌به‌گی مه‌حموودی، ۶۲۵، ۶۳۸، ۶۴۱،	۸۵۷،
میره‌پاشا، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۸،	میرزا شیخ‌عومەر، ۷۶۴، ۸۲۴،
میسر، ۸، ۳۷، ۵۱، ۶۸، ۱۱۹، ۱۲۱،	میرزا عه‌بدوللا، ۸۱۳، ۸۱۵، ۸۱۹،
۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۳۰،	میرزا عه‌بدولله‌تيف، ۸۱۰، ۸۱۲، ۸۱۴،
۱۳۱، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۸، ۱۳۹،	میرزا کافیی ئوردووبادی، ۹۴۰،
۱۴۱، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸،	میرزا کامران، ۹۱۷،
۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۷،	میرزا لوتقی، ۱۰۱۳،
۱۷۳، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۹۶، ۱۹۷، ۲۱۴،	میرزا میران‌شا، ۵۷۴، ۷۶۴، ۷۷۵، ۷۸۵،
۲۲۷، ۲۷۲، ۲۷۴، ۳۰۰، ۳۰۴، ۳۱۷،	۷۸۷، ۷۸۸، ۸۱۴، ۹۱۷، ۱۰۰۱،
۳۴۱، ۳۷۴، ۳۷۶، ۳۸۵، ۴۲۷، ۴۲۸،	میرزا مه‌حموود بانه‌یی، ۴۶۸،
۴۹۳، ۵۰۱، ۵۱۸، ۵۳۳، ۵۴۵، ۵۶۳،	میرزا مه‌سیح، ۸۳۸،
۵۶۶، ۵۷۲، ۵۷۳، ۶۶۶، ۷۰۴، ۷۰۷،	میرزا مه‌نسور، ۸۳۴،
۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۴، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹،	میرزا هومایوون، ۸۷۷، ۹۰۰، ۹۱۷، ۹۲۸،
۷۲۸، ۷۲۹، ۷۴۹، ۷۸۱، ۷۸۳، ۸۰۷،	میرزا وه‌له‌د، ۸۳۳،
۸۳۹، ۸۴۰، ۸۵۴، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰،	میرزا یادگار مه‌مه‌د، ۸۱۸، ۸۲۷،
۸۸۵، ۸۸۸،	میرزا یارعه‌لی، ۸۰۲،
مئیسس، ۶۹۴،	میرزا یاقووب، ۸۳۸، ۸۳۹،
میسسیؤ تاقیرنی، ۶۷۳،	میرزا یووسف، ۸۳۸،
میلوش کوبیلوویچ، ۷۷۵،	میرعه‌لی، ۹۵، ۹۷،
میهرانی، ۲۷۹، ۴۱۰،	میروم چه‌له‌بی، ۸۷۴،
میهرنیگارئاغا، ۷۹۱،	میرئاخووباشی، ۹۳۶،

نۆكاي، ۸۹۱	مېهرهوان، ۱۸۶، ۱۹۰
نۆيان، ۷۶۴	
نۆئىدش، ۴۹۴	(ن)
نوح، ۵۷، ۲۶۵، ۶۹۰	نابلۇس، ۱۲۸، ۱۴۱
نووربهخشى، ۵۳۲	نارى توغاي، ۷۳۱
نوورعەلى چگنى، ۱۰۰۸	نارين بهگى قاجار، ۸۹۱
نوورعەلى خەلىفە، ۳۰۲	نازىروججەيش، ۲۱۴
نوورەددىن محەممەد، ۷، ۹۴، ۹۵، ۹۷،	ناسر، ۱۲۸، ۵۸۱، ۶۲۹، ۶۵۱
۹۸، ۹۹، ۱۰۳، ۱۰۴، ۸۰۸	ناسر بەگ، ۱۱، ۱۷، ۲۰، ۲۴۵، ۲۴۶،
نوورەددىن مەحمۇد، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۵،	۲۵۲، ۲۵۳، ۲۶۸، ۴۰۰، ۴۰۱،
۱۲۶، ۱۲۷	۴۰۲، ۴۷۲، ۴۷۳
نووكى، ۱۵۱، ۲۳۳، ۲۳۷، ۴۰۲، ۴۰۹	ناسر بەگى زەرقيى گردكانى، ۳۹۷
نووهىرى	ناسرى بوخارى، ۷۶۷
(ئەحمەدى كورى عەبدولوهاب)، ۴۳۹	ناسرەددىن عومەر، ۱۰۱
نەجم، ۴۴، ۱۷۶، ۸۵۶، ۸۷۲	نشكاش، ۱۸۶
نەجميە، ۱۲۱	نشوور، ۴۹۴
نەجمەددىن ئەببۇبى، ۱۲۰، ۱۲۲	نكوودەريان، ۷۲۶
نەجمەددىنى دەبىرانى، ۵۴۵	نمروود، ۵۵۰، ۵۵۱
نەجەف، ۱۶۱، ۷۶۲	نوان، ۴۷۶
نەخجەوان، ۴۲۲، ۴۷۹، ۴۸۲، ۴۸۳،	نوعركش، ۸۲۰
۴۸۸، ۴۹۱، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۴۴، ۵۷۴،	نوعمانى كورى ساىيت، ۹۶۸
۶۶۵، ۶۶۶، ۷۲۵، ۷۵۳، ۸۵۴، ۸۸۸،	نوعمانىيە، ۷۵۶
۸۹۳، ۹۲۸، ۹۵۱، ۹۸۰، ۱۰۱۴، ۱۰۳۷،	نۇشىروان، ۶۳، ۵۴۴، ۵۵۸، ۶۶۶، ۷۶۱،
۱۰۳۸، ۱۰۴۷، ۱۰۸۷	۱۰۳۲

نه‌وشاد، ۴۱۰	نه‌ده‌رووی، ۹۲
نه‌یشابوور، ۶۹۲، ۸۵۷، ۹۱۱، ۱۰۱۶، ۱۰۱۸	نه‌رسی، ۵۵۸
نیازبه‌گ، ۲۳، ۵۱۴، ۵۱۵	نه‌زه‌ریه‌گ، ۲۱، ۴۸۹، ۴۹۱، ۴۹۲
نیازبه‌گی‌پازووک‌ی، ۴۲۵	نه‌زه‌رلوو، ۹۹۹
نیزامی‌گه‌نجه‌وی، ۶۴، ۲۷۳، ۴۸۶، ۵۲۳، ۴۹۵	نه‌ستووری، ۲۳۰
نیزامیبه‌ی‌به‌غدا، ۵۳۲	نه‌ستووریووس، ۲۹۴
نیزامه‌دین‌عه‌لی‌شیر، ۸۳۵، ۸۴۴، ۸۵۷	نه‌سر، ۵، ۷۱، ۱۵۷، ۳۱۷، ۱۰۲۷
نیکبولی، ۸۱۱	نه‌سروده‌وله‌ئه‌حممه‌د، ۵، ۷۱، ۱۵۷
نیکده، ۷۸۹	نه‌سروللا، ۱۳۸، ۷۳۸
نیل، ۷۱۲	نه‌سره‌توده‌وله‌ئیلواکوش، ۸۱
نیلخاس، ۴۴۰	نه‌سیبین، ۱۵۴، ۶۲۲
نیلوفه‌ن، ۷۰۱	نه‌سیر، ۳۱۷
نیلوفه‌رخاتوون، ۷۲۷	نه‌سیره‌دین‌مهممه‌د، ۷۸، ۷۹
نیویدکاون، ۲۳۰	نه‌لین، ۴۵۳
نیسا، ۹۱۱، ۹۴۴	نه‌مچه، ۹۱۳
(و)	نه‌مری، ۳۶۱، ۳۶۸، ۷۲۶، ۱۰۲۱
واست، ۳۷۱، ۹۰۶	نه‌میران، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۸۹
واشجان، ۹۵	نه‌میری، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۷، ۳۶۸
واقیدی، ۵۳۰	نه‌هاوهند، ۷۳، ۱۰۲، ۱۰۹، ۱۵۸، ۱۶۰
والایاد، ۷۳۹	۱۷۱، ۱۶۱
	نه‌هاوهندی‌عیراق، ۱۰۲۳
	نه‌وابه‌رده، ۸۲۳
	نه‌ورژلوو، ۷۳۶
	نه‌وسوود، ۱۸۵

وان، ۱۵۴، ۱۹۴، ۱۹۵، ۲۰۳، ۲۰۶، ۲۰۷،	ولهی بهگ، ۱۷، ۲۱، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۸۸،
۲۰۸، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۴۵، ۲۶۸،	۴۸۹
۲۸۱، ۲۸۴، ۲۹۷، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۹۰،	ولهی بهگی ئوستاجلوو، ۹۴۰
۴۲۹، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۷۱، ۴۷۵، ۴۷۶،	ولهی جان بهگی قهزه قلوو، ۸۷۶
۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۱، ۴۸۳، ۴۸۷،	ولهی خان، ۴۳۱، ۴۳۳
۴۹۰، ۵۲۲، ۵۴۱، ۵۴۳، ۵۵۰، ۵۶۰،	ولهی خانى ته که لלוو، ۴۹۶
۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۴۴، ۶۴۵،	ولهیه ددین، ۸۴۳
۶۶۶، ۷۷۴، ۹۰۰، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷،	ولهق ئوغلی، ۸۰۴
۹۰۸، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۶، ۹۴۰، ۹۴۱،	ودهی، ۵۰۲
۹۷۹، ۱۰۰۱، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۵۸،	ودهیسه بهگ، ۲۲، ۲۳، ۳۷۳، ۵۱۱، ۵۱۲،
۱۰۶۷، ۱۰۷۰، ۱۰۸۸، ۱۰۹۳، ۱۰۹۵،	۵۱۴، ۵۱۳
۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸،	ودهیسه سولتان، ۶۳۸، ۹۳۰
ورمى، ۲۹۷، ۴۶۳، ۴۶۹، ۴۷۱، ۹۷۹،	ویرانشار، ۲۹۷
۴۷۵، ۶۲۳، ۶۴۲،	۲۸۱، ۲۱۲، ۲۰۶، ۲۰۳، ۱۹۴،
۴۸۵،	(ه)
ویردی بهگ، ۴۸۵	هاییل، ۳۹۶، ۳۹۹
ویله کان، ۸۵۴	هاروونیه، ۹۰۵
وهجیه ددین عه بدولوه هاب، ۹۲۲	هاروونه پره شید، ۴۱۷، ۴۲۷
وهجیه ددین مه سعوود، ۷۳۸	هاشمی، ۸۲
وهرجوو، ۱۰۰۳	هه زاره، ۷۱۳
وهرساق، ۸۴۳، ۸۴۴	هورقوداق، ۸۸
وهرسوق، ۶۹۴	هولو و فرا، ۷۰۱
وهستا شیخی توچی، ۹۱۰، ۹۳۲	هویدی، ۴۲۸
وهلات بهگ، ۱۴، ۳۳۷	هۆرمز، ۶۰، ۶۳، ۷۱۵، ۷۶۱، ۸۰۵

هژدیهاسولتان، ۹۶۳	هۆلاکوخان، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۱۰۱، ۱۶۸
هه‌شت به‌هه‌شت، ۸۴۴، ۸۸۸، ۹۹۷	۲۹۴، ۳۶۰، ۵۴۵، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۸
هه‌شته‌رۆ، ۷۵۳	۷۳۷، ۷۴۰، ۷۸۶
هه‌کاری، ۹، ۵۱، ۶۱، ۶۶، ۱۵۳، ۱۹۲	هۆلقوتوو به‌هادور، ۸۷۰
۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۹، ۲۰۱	هه‌وشه‌نگ، ۵۷، ۹۱
۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷	هه‌باسی کوری سه‌لار، ۱۳۵
۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۴، ۲۲۲	هه‌رات، ۴۶، ۱۱۷، ۵۰۸، ۶۱۳، ۶۱۵
۲۲۳، ۲۲۶، ۲۸۱، ۳۱۵، ۳۷۰	۶۳۸، ۶۶۴، ۷۲۱، ۷۲۹، ۷۳۱، ۷۳۲
۳۷۱، ۳۷۳، ۳۷۴، ۴۵۸، ۴۶۱، ۴۷۳	۷۴۳، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۸۰، ۷۹۰، ۷۹۱
۴۷۴، ۴۸۱، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۵۳	۷۹۷، ۷۹۸، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۵
۵۹۳، ۶۱۶، ۶۱۸، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۵۳، ۶۶۶	۸۰۸، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۸، ۸۲۰، ۸۲۴
هه‌له‌هل به‌هادور، ۹۴۷	۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۳۴، ۸۳۵
هه‌له‌هل سولتانی عه‌ره‌بگیرلوو، ۶۳۸	۸۳۶، ۸۴۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۹، ۸۶۱
هه‌لوخان، ۹، ۱۸۱، ۱۸۹، ۱۹۲، ۴۲۳	۸۶۶، ۸۶۷، ۸۷۲، ۸۷۵، ۸۶۶، ۸۸۶
۴۲۴	۸۹۵، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۲، ۹۱۱، ۹۳۰
هه‌له‌مووت، ۱۰۹، ۱۹۴، ۶۷۳، ۷۴۵	۹۳۱، ۹۳۲، ۹۴۴، ۹۴۷، ۹۵۶، ۹۵۷
هه‌مزه، ۲۹۰	۹۸۳، ۹۸۵، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۲، ۱۰۰۶
هه‌مزه‌خان، ۱۰۱۹	۱۰۰۷، ۱۰۰۹، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۶
هه‌مزه‌میرزا، ۱۱۶، ۱۱۷، ۶۵۶، ۹۸۱	هه‌ری، ۷۷۱
۹۸۴، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۶، ۹۹۸، ۹۹۹	هه‌زارجه‌ریب، ۸۸۰
۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۱۶	هه‌زارئه‌سپ، ۶، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۱۶۷
۱۰۵۰	هه‌زارئه‌سف، ۸۱
هه‌مزهی قه‌رامانی، ۸۱۷	هه‌زاره، ۷۱۳
	هه‌زیانی، ۷۰

یادگار بہگ، ۲۳، ۵۱۳، ۵۱۴	۱۰۸، ۱۰۲، ۸۸، ۸۵، ۷۴، ۶۰، ۵۷
یارحہ سار، ۷۰۱	۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۷، ۱۲۰، ۱۵۸، ۱۵۹
یارعہلی، ۸۰۱	۱۶۰، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۷۱، ۱۸۳، ۱۸۴
یارئہحمہ دی خووزانی، ۸۶۳، ۸۶۴	۲۴۳، ۴۹۶، ۶۴۸، ۶۵۴، ۶۶۱، ۷۱۵
یافس، ۶۹۰	۷۶۸، ۸۴۶، ۸۵۴، ۸۷۶، ۸۸۳، ۸۹۱
یافعی (عہدوللا)، ۱۲۳، ۱۳۳، ۱۳۷	۹۰۴، ۹۱۶، ۹۲۲، ۹۴۳، ۱۰۰۲، ۱۰۰۵
۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۴، ۱۴۶، ۱۵۲	۱۰۳۷، ۱۰۴۲
یاقووب بہگ، ۱۶، ۲۰۷، ۳۱۴، ۳۴۲	۴۳۸، ۷۰، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۷۶، ۴۴۱
۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۴۱۰، ۵۹۱	۴۴۲، ۴۶۳، ۴۷۰، ۵۰۳
یاقووب چہلہبی، ۷۷۶	۲۵۳، ۲۴۸، ۲۴۶، ۲۳۰
یاقووب پاشا، ۶۲۸، ۶۳۹، ۸۹۳	۱۴، ۵۳، ۳۵۸، ۳۶۰، ۶۳۹
یاقووب خان، ۱۰۱۵	۵، ۷۴، ۷۵، ۷۸، ۱۶۱، ۱۶۲
یاقووتی حمہوی، ۲۹۲	۱۶۵، ۴۶۹، ۶۴۱
یام، ۳۰۳	۵۶۴، ۸۵۴، ۹۲۸
یانقو، ۸۱۱	۵۰۷، ۵۶۴، ۷۶۴، ۷۸۰
یاچہ، ۸۲۸	۸۰۷، ۹۰۰، ۹۱۳، ۹۱۷
یکن ئوغلی، ۸۱۶	۲۳۰، ۳۰
یوستینوس، ۵۳۰	۸۲۹، ۸۲۹
یوندحہ ساری، ۷۰۱	
یؤل قوتلوغ، ۷۳۶	
یؤل قولی بہگ، ۵۰۰	(ی)
یوورکلیجہ مستہفا، ۷۹۱	یادگار محہمہد بہگ، ۹۳۳
یوورہگیر، ۶۹۴	یادگار محہمہدمیرزا، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۵۸
	۱۰۰۱

یوسف، ۱۴۴، ۱۷۷، ۴۴۵، ۴۹۴، ۶۰۰،	یوسف، ۱۰۲۳،
۸۷۳، ۶۱۸	یوشمۆت، ۷۴۰،
یوسف‌به‌گ، ۱۷، ۳۰۷، ۳۱۳، ۳۳۵،	یوشمۆر، ۳۲۸،
۳۶۵، ۳۶۹، ۳۶۸، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶،	یوقه، ۹۳۲،
۴۴۴، ۴۷۳	یوکان شاقولئی، ۹۸۳،
یوسف‌به‌گی برادۆست، ۴۴۴	یوکاروی عاره‌بان، ۵۲۵،
یوسف سوؤفی، ۷۷۰	یوکان‌به‌گ، ۲۴۳،
یوسف‌شا، ۶، ۷۸، ۸۵، ۸۶، ۸۹، ۹۰،	یوکیجه‌سی، ۷۱۷، ۷۹۵،
۹۱، ۱۶۸، ۱۶۹	یولمان‌به‌گ، ۳۰۷، ۳۱۵،
یوقه‌ننا، ۵۳۱	یولته‌مر، ۴۵۹، ۴۶۱،
یونس، ۴۱، ۱۶۷، ۵۳۰	یوشچی حه‌سه‌ن‌ئاغا، ۳۸۴،
یونسی به‌تاریقه، ۵۳۰	یومهن، ۸، ۱۲۶، ۱۲۸، ۱۳۶، ۱۴۰، ۱۴۳،
یوحیا جاندار، ۷۴۴	۱۴۴، ۳۱۴، ۸۸۷، ۱۰۲۳،
یوحیاخانی لاهیجی، ۹۵۹	یونگی بازاری، ۸۰۵،
یوحیا واسیتی، ۳۴، ۶۸، ۷۶۱	یوسور، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۳، ۷۳۴،
یهددی‌قه‌الله، ۴۰۷	
یهرمووک، ۳۲۴	
یه‌زد، ۷۱۳، ۷۳۱، ۷۴۶، ۸۰۸، ۸۲۰،	
۸۵۶، ۱۰۱۷	
یه‌زید، ۱۵۳، ۴۴۵، ۸۷۱	
یه‌زید کورپی جون، ۷۶۱	
یه‌زیدی، ۶۱، ۶۲، ۱۵۳، ۲۲۶، ۲۲۷،	
۳۷۵، ۳۷۶، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۶۰، ۴۸۰،	
۴۸۵، ۵۲۱، ۷۸۱	

بنکھی ژین

www.zheen.org